II 53027

Lepturariŭ rumînesc

cules de'n scriptorĭ rumînĭ

pre'n

isiunea denumitœ de cœtrœ naltul Ministeriŭ all învœt̄œmîntuluĭ,

ašœd̄at spre folosînt̄a învœt̄œčeilor

de'n clasa VIII. a ḡimnasiuluĭ de sus

de

Arune Pumnul,

rofesoriŭ de limba šĭ literœtura rumînœ în ḡimnasiul plinariŭ de'n Černœut̄ĭ.

Tomul IV.

Partea 2.

BIBLIOTECA
ACADEMIEI
ROMÂNE

ı cĭeltueala „*Funduluĭ releḡiunariŭ*“ all biséričeĭ dreptcredinčoase
rœsčeritenne de'n Bucovina.

Vieanna.
La č. r. edœturœ a cœrt̄ilor scolásteče.
1865.

H. PARDINI
IN CZERNOWITZ

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

I.

Pául Iorgovic̄ŭ (1764—1808).

Un préut rumîn de'n Bœnnat, carele a cunoscut în persoanœ de aproape s̄i cu de-amœruntul pre renumitul literœtorĭŭ rumîn bœnnœt̄eann *Pául Iorgovic̄ŭ*, ne împœrtœs̄es̄c̄e urmœtoarĭele trœsurĭ de'n Vieat̄a luĭ:

„Pául Iorgovic̄ŭ, fiĭul luĭ Marc Iorgovic̄ŭ, préutuluĭ rumîn de'n Vœrádie în comitatul Temis̄oareĭ, s'a nœscut în annul 1764. Carte rumîneascœ a învœt̄at în prunc̄íea sa dela un învœt̄œtorĭŭ privat, fiind cœ pe atunc̄ĭ nu se aflaŭ scoale rumînes̄c̄ĭ pe acolo; dupœ ac̄eea a fost trimes la scoalele de'n Vœrs̄et̄ŭ, în carile a învœt̄at pînœ la vîrstœ de doĭ-sprœ-d̄ec̄e annĭ limba sîrbeascœ s̄i c̄ea germînœ foarte bine, as̄á cît profesoriĭ luĭ, mirîndú-se de un asémenne ḡeniŭ, îndemnarœ pre tatœl luĭ sœ-l dea la scoalœ lœtineascœ, ca sœ nu se îngroape un ásfelĭŭ de tœlînt mare. Dec̄ĭ merse la Seḡedin, unde absolví ḡimnasiul; s̄c̄iint̄ele filosófic̄e s̄i drépturile pátrieĭ le învœtœ́ la Pos̄on s̄i la Pesta; dupœ ac̄eea merse la Vieanna sœ învet̄e dreptul públic austriac; ear' dupœ doĭ annĭ de d̄ille îl svœtuí un tînœr ardeleann sœ meargœ cu dînsul s̄i încœ cu alt̄ĭ doĭ tínerĭ la Ruma. Ajungînd la Ruma, fiind cœ erá de leḡea rœsœriteannœ nu i se încuviint̄œ́ îndelung nec̄ĭ a studiá în vre ŭœ scoalœ, nec̄ĭ a întrá în vreuna de'n bogatele bibliotec̄e de acolo; maĭ tîrd̄iŭ însœ i-se încuviint̄arœ îmbele dorint̄e la c̄érerea c̄elloralalt̄ĭ cunsot̄ĭ.

În Ruma petrecú doĭ annĭ de d̄ille, s̄i se ocupœ́ necurmat cu învœtœc̄unea limbeĭ itœlienne s̄i cu decopiœc̄unea înscripc̄unilor s̄i a monumintelor, carile aveaŭ însemnœtate s̄i înteres pe'ntru limba s̄i istóriea nœc̄uniĭ noastre. De la Ruma se duse la Pœris în annul 1790, unde îĭ erá ertat a c̄erc̄etá orĭ-c̄e scoalœ, s̄i a întrá în orĭ-care bibliotecœ. Însœ atunc̄ĭ înœintá rœvoluc̄unea frînc̄eascœ: ell fu de fat̄œ cînd rœsculat̄iĭ osîndirœ la moarte pre r̂eḡele Ludovic XVI, s̄i-l ucíserœ pre'n ḡilotinœ. Dupœ aste tîmplœrĭ sînḡeroase se înt̄elese cu coleḡiĭ sœĭ, s̄i trecurœ cu tot̄iĭ în Angliea la London, unde Iorgovic̄ŭ învœt̄œ́ limba îngleascœ sustînîndu-se cu înstruic̄unea unor studint̄ĭ. Dupœ un-sprœ-d̄ec̄e lunĭ se rœ'ntoarse dela London pre'n Ḡermîníea la Vieanna, unde întrœ́ într'ŭœ cînc̄ellœríe împœrœteascœ ca cînc̄elist, ear' dupœ ac̄eea se fœcú în curînd cunc̄epist de curte.

Aprilie 28. –

Aud̄înd despre ac̄easta Epíscopul de atunc̄ĭ all Vers̄et̄uluĭ, pœrintele *Iosif S̄acabent*, carele l’a cunoscut încœ de’n tîmpul studielor de’n scoalœ, ĭ-a scris îndatœ s̄i l’a poftit sœ viĭœ la Vers̄et̄ŭ sœ fiœ *fiscalul* (advocatul, procœtorĭul) Episcopíeĭ, promit̄îndu-ĭ ajutorĭŭ mare în orĭ-c̄e privint̄œ; însœ ell a mult̄œmit s̄i n’a primit învitœc̄unea. Dar’ Epíscopul a învitat dupœ ac̄eea pre tatœl luĭ Pául Iorgovic̄ŭ s̄i pre fratele luĭ, ca sœ-l învite s̄í eĭ sœ viĭœ numaĭ decît. La învitœc̄unea fœcutœ de’n partea tœtine-sœŭ nu se maĭ împrotiví de loc, c̄i vení îndatœ, cœc̄ĭ ĭubirea luĭ cœtrœ pœrintele sœŭ s̄i stima fieascœ cœtrœ ell erá fœrœ márḡinĭ.

Ca fiscal all Episcopíeĭ Vers̄et̄uluĭ, tot tîmpul, cît îĭ prisosĭá dela deregœtoríea sa, îl petrec̄eá scriînd obsœrbœc̄unĭ asupra limbeĭ rumîne, trœducînd rumînes̄c̄e înscripc̄unile, c̄e le culesese în tîmpul petréc̄eriĭ în Itáliea; pe lîngœ carile cumpuse s̄í un *cuvîntarĭŭ* orĭ *glosarĭŭ* asupra cuvintelor rumînes̄c̄ĭ, s̄i încœ în patru limbĭ, ádecœ: „*rumînes̄c̄e, lœtines̄c̄e, frînc̄es̄c̄e* s̄i *ḡermînes̄c̄e*. Aste obserbœc̄unĭ le tipœrí cu ajutorĭul unor pœtronĭ, la Buda în annul 1799; dar’ astœ publicœc̄une ĭ-a adus marĭ neplœc̄erĭ s̄i suferint̄e de’n partea dus̄mannilor Rumînilor. Cœc̄ĭ îndatœ c̄e s’aŭ tipœrit ac̄elle obsœrbœc̄unĭ s’aŭ sculat dus̄manniĭ nœc̄uniĭ Rumîne, maĭ ales Sîrbiĭ, s̄i aŭ d̄is, „*cœ pre’n ásfelĭŭ de scrierĭ se des̄c̄eaptœ în Rumînĭ cuns̄c̄iint̄a nœc̄unalœ, s̄i as̄á se pot nas̄c̄e prea us̄or tulburœrĭ între Rumînĭ, cœc̄ĭ luminîndu-li-se cuns̄c̄iint̄a nœc̄unalœ, vor pretinde drépturĭ nœc̄unale s̄i as̄á se va tulburá oardenea de pîn’acum a stœriĭ sot̄iale!*“ astœ defaĭmœ mersé s̄í în urecile Epíscopuluĭ, s̄i Epíscopul se aflœ́ nevoit a delœturá pre Iorgovic̄ŭ de’n deregœtoriea fiscalœ dela episcopíe. Ba încœ dus̄manniĭ mérserœ s̄í maĭ departe; — eĭ pîrîrœ pre Iorgovic̄ŭ la deregœtoríea polítecœ a comitatuluĭ: „*cum cœ ell pre’n ásfelĭŭ de cœrt̄ĭ ar tulburá pre Rumînĭ, s̄i as̄á ar fi peric̄ĭos pe’ntru linis̄c̄ea públicœ.*“ În urmarea asteĭ pîre nedrepte, fu c̄itat la pres̄edintele comitatuluĭ, osîndit *ca vinovat* fœrœ nec̄ĭ ŭœ c̄erc̄etare, s̄i încis în prínsoare (témnit̄œ); cu astœ ocœjune i se luarœ toate mînœscrisele spre c̄erc̄etœc̄une, s̄i as̄á se nemic̄irœ toate într’adins. Dupœ nemic̄irea pret̄ioaselor mînœscrise, se lucœ́ la c̄erc̄etare, s̄i se aflœ́ cu totul nevinovat, s̄i as̄á dupœ cîteva sœptœmînĭ se liberœ́; — însœ mînœscrisele ac̄ellea, prea pret̄ioase pe’tru nœc̄une, se pĭerdurœ pe’ntru tot de-a una.

Dupœ liberœc̄unea de’n astœ prinsoare dus̄mœnnoasœ, dar’ nemeritatœ, trœí ca *fiscal* (advocat) privat, fiind tot ŭœ datœ s̄í ca învœt̄œtorĭŭ s̄i educœtorĭŭ la fiiĭ unuĭ Comite suprem de Comitat, pînœ cœtrœ annul 1805; ear’ la annul 1806 uniĭ negut̄œtorĭ *rumînĭ* rugarœ pre Epíscopul Petru Vidac, sœ le mijloc̄eascœ dela lócurile nalte încuviint̄œc̄unea pe’ntru des̄c̄íderea unuĭ ḡimnasiŭ (scoale lœtines̄c̄ĭ) la Vers̄et̄ŭ: împlinnidu-li-se astœ c̄érere, se s̄í des̄c̄íserœ de ŭœ datœ patru clase ḡimnœsiale, s̄i rœnumitul bœrbat Pául Iorgovic̄ŭ fu cĭœmat acolo ca profesorĭŭ de limba lœtinœ.

Ca profesorĭŭ ḡimnœsial a înc̄eput earœ-s̄ĭ a-s̄ĭ scrie glosarĭul c̄ell în patru limbĭ. Uniĭ de’n amic̄iĭ luĭ c̄eĭ maĭ de aproape l’aŭ svœtuit, „*sœ înc̄eted̄e de la ásfelĭŭ de scríere, cœc̄ĭ altmintre poate sœ pœt̄eascœ pe’ntru ac̄eea, c̄e maĭ pat̄ise încœ s̄í maĭ nœinte.*“ Ell însœ le-a rœspuns cu un spíret profétic, precum se vede la página 79 a obserbœc̄unilor: „*de nu vor plœc̄é frat̄ilor Rumînĭ de acum scríerile melle: am nœdejde, cœ între urmas̄iĭ nos̄tri se vor aflá s̄í de ac̄eĭa, cœrora le va plœc̄é ac̄eea c̄e este all nœc̄uniĭ s̄i all limbeĭ noastre!*“

Dupœ ac̄eea s’a înt̄eles cu uniĭ préut̄i, s̄i cu fruntas̄iĭ Rumînilor de’n reḡemîntul mœrḡineann *Cœrœns̄ebes̄ŭ*, s̄i a dat c̄érere la gubern pe’ntru înfiint̄œc̄unea unuĭ *Direptorat scolarĭŭ rumînesc* în ac̄est reḡemînt. Astœ c̄érere li-s’a s̄í încuviint̄at, s̄i nœinte de moarte-ĭ cu vre ŭœ treĭ sœptœmînĭ i-s’a scris de cœtrœ un amic all sœŭ de la Vieanna, cœ ell ar fí mennit, sœ îmbrac̄e ac̄ell post de atîta însemnœtate; cu toate ac̄estea tot ar fi bine, ca ell sœ c̄earœ s̄í în scris ac̄ell post. Provedint̄a însœ hotœrîse a-l rœpí de’n sînul nœc̄uniĭ, s̄i as̄á dupœ ŭœ boalœ numaĭ de doŭe d̄ille rœpœusœ́ în 21 luna luĭ Mart̄iŭ 1808, în Vers̄et̄ŭ.

Ell s̄ĭ-a testat toatœ averea s̄i biblioteca la un nepot all sœŭ, anume *Petru;* însœ de’n scriptele luĭ s’aŭ pĭerdut s̄i s’aŭ nemic̄it multe cu altœ ocœjune.

Obsœrbœc̄une. Glosarĭul fœcut de Pául Iorgovic̄ŭ, a rœmas nepotuluĭ luĭ de frate, luĭ *Iosif Iorgovic̄ŭ.* Dela ac̄esta l’a c̄erut în annul 1816, protopopul *Vœsilĭŭ Colosi,* în persoanœ, carele voĭá atunc̄ĭ sœ públic̄e un vorbarĭŭ în patru limbe; însœ voĭá ca limba *frînc̄esœ* sœ o delœ́ture de’n ell, s̄i în locul frînc̄eseĭ sœ se puĭœ c̄ea ungureascœ, carea ar fi Rumînilor de trebuint̄œ neapœratœ, fiind cœ Rumîniĭ, trœind într’ŭœ t̄arœ cu Únguriĭ, aŭ trebuint̄œ, de cunoscœc̄unea limbeĭ lor, s̄i eĭ de a limbeĭ noastre. Dupœ ac̄eea a c̄erut ac̄ell glosarĭŭ, tot spre ac̄el scop, s̄i pœrocul de’n Pesta, *Ioann Todorovic̄ŭ,* pre’n scrisoare.

Se vede tótus̄ĭ, cœ ac̄ell glosarĭŭ s’a dat Domnuluĭ protopop Vœsilĭŭ Colosi, fiind cœ ell l’a c̄erut în persoanœ.

II.

Alesandru Gavra (1796—).

(Nœscut la *Oradea-mare* în Ungariea în annul 1796. Studiele s̄i-le-a absolvit toate la locul násc̄eriĭ; dupœ ac̄eea a fost cînc̄elist la comitat pînœ cœtrœ annul 1822; atunc̄ĭ se fœcú profesoriŭ la prepœrœndíea rumînœ de'n Arad, în care post se aflœ s̄í acum (în August 1863, cînd se scriŭ ac̄estea). Pe lîngœ d̄elul, cu carele s'a purtat în lunga deregœteríe de profesoriŭ, are s̄í mare plœc̄ere a aduná mînœscrisele bœrbat̄ilor rumînĭ însemnat̄ĭ. A fost fœcut înc̄ercare de a publicá un *lesicon de cunvœrśœc̄une,* s̄i *Crónica Rumînilor de Ḡ. S̄incai,* însœ neavînd spriḡinire de ajuns de'n partea públiculuĭ, rœmáserœ îmbele ópurĭ nepublicate de cœtrœ dînsul.

Cu ocœjunea înc̄eperiĭ de a tipœrí crónica S̄incœĭannœ, a cumpus s̄í a publicat ŭœ dramœ oriḡinalœ despre c̄eĭ maĭ însemnat̄ĭ litrœtorĭ s̄i despre cunsultœrile s̄i cunvorbirile ac̄ellora asupra interesselor cultureĭ nœc̄unale s̄i a drépturilor nœc̄uniĭ.)

§. 1.

Ŭœ frînturœ istóricœ despre biséricа rumînœ de'n Ardeal.

1. Aic̄ĭa ni se împœrtœs̄esc̄e ŭœ frînturœ de'n lesiconul, c̄e se prelucread̄œ de *D. Alesandru Gavra, profesoriŭ de'n Arad,* cœriĭa maĭ mult̄ĭ articulĭ asémennea vor urmá în privint̄a nœc̄unœletœt̄iĭ s̄i a lœt̄iriĭ istóriilor rumînœ biseric̄esc̄ĭ s̄í polític̄e, carĭ în alte lesicoane alle altor nœc̄unĭ nu se pot aflá, de'n ac̄eá cáusœ, cœ autoriĭ lor nu atîta se interesead̄œ despre lúcrurile Rumînilor. Se va împrœsc̄iá pre'n sárc̄inĭ (10 coale într'una) cîte pe'ntru doĭ sfant̄ĭ de arḡint nœinte plœtit̄ĭ, pe'ntru care se poate încœ fac̄e prenumerœc̄une la DD. culegœtorĭ aĭ cœrt̄ilor S̄incai-Miculenne.

a) *Arc̄iepíscopiĭ Ardelennesc̄ĭ aĭ Rumînilor nœinte de unire, saŭ Arc̄iereiĭ ortodos̄ĭ aĭ Rumînilor de'n Ardeal nœinte de unire.*

Arc̄iepíscopiĭ neunit̄ĭ dela Cœrlovœt̄ŭ, s. eparhíea s̄i arc̄iereiĭ. Arc̄iepíscopiĭ unit̄ĭ dela Leina (Leopole).

b) *Epíscopiĭ ortodos̄ĭ aĭ Rumînilor de'n Ardeal nœinte de unirea releḡunariœ cu romanno-cœtolic̄iĭ.* Ca maĭ bine sœ te pot̄ĭ c̄etitoriule folosí cu însemnœrile de'n locul ac̄esta, te svœtuesc, sœ c̄etesc̄ĭ maĭ nœinte, Articulul: „*Cres̄tinarea Rumînilor*“, apoĭ statul Rumînilor de demult, în Dác̄iea în privint̄a biseric̄eascœ. Bine va fi, de veĭ aruncá ociĭ s̄í la grec̄escul rit între Dac̄ĭ, cœc̄ĭ ac̄í vorbesc numaĭ despre mitropolit̄iĭ Rumînilor de'n Ardeal nœinte de unire.

2. Trœĭann împœratul Romannilor la înc̄eputul veaculuĭ all doile a cuprins Dác̄iea, de carea se t̄ineá s̄í Ardealul, s̄i a as̄ed̄at în ea ŭœ mult̄ime mare de oamenĭ s̄i de ostas̄ĭ, s̄i as̄á cîte-va veácurĭ a fost provint̄a Romannilor. Încœ la annul 104 dupœ Crest, Plíniŭ C̄ic̄íliŭ al II., propretoriul t̄inutuluĭ Póntic, fac̄e arœtare luĭ Trœĭann despre ŭœ mult̄ime de cres̄tinĭ Romannĭ s̄i-l întreabœ: *Ce se facœ cu eĭ?* *a)* La annul 120 dupœ Crest c̄esarele Adriann demîndœ́, ca *în d̄isa cáusœ sœ nu se pedepseascœ Cres̄tiniĭ.* *b)* La annul 162 împœratul Marc Aureliŭ Antonin în cáusa cres̄tinilor cœtrœ comunul Ásieĭ îndreaptœ ŭœ epístolœ. *c)* Dar' leḡea cres̄tineascœ, anume releḡunea grec̄eascœ maĭ vîrtos în veacul all IV. s'a lœt̄it între Romannĭ, cariĭ pînœ la annul 669, cînd venirœ Bulgariĭ, vorbĭaŭ în comun lœtinesc̄e. Însœ în veacul all III. s̄i în c̄elle urmœtoarĭe nœc̄unile bœrbare, precum: *Huniĭ, Ḡepid̄iĭ, Avariĭ, Got̄iĭ, Bulgariĭ,* aŭ înc̄eput unele provint̄e a le cuprinde s̄i pre Romannĭ a-ĭ alungá, pînœ c̄e ajúnserœ la urmœ la mare mis̄elœtate; învœt̄œtura lĭ-aŭ cœutat sœ o pœrœsascœ, limba sœ s̄ĭ-o stric̄e, s̄i sœ învet̄e c̄ea strœina a stœpînilor sœĭ; pe'ntru leḡe eraŭ de tot gonit̄ĭ, cu un cuvînt ĭ-aŭ cuprins rellele de'n toate pœrt̄ile. Dar' tótus̄ĭ nu se stînserœ de tot, cœc̄ĭ eĭ maĭ vîrtos cœtrœ veacul all VII. earœ-s̄ĭ se maĭ cîrpirœ, s̄i-s̄ĭ aléserœ print̄ŭ de'n sînḡele lor, pînœ cînd în veacul all IX. întrarœ Únguriĭ. Pre ac̄ell tîmp aveaŭ reḡe pre rumînul Ḡéliŭ, carele, apœrîndu-s̄ĭ t̄ara eroic̄esc̄e, cœd̄ú. Tot în ac̄est veac s̄í Bulgariĭ, primind leḡea cres̄tinœ rœsœriteannœ, Rumîniĭ cœd̄urœ sub ocîrmuirea biseric̄eascœ a Bulgarilor, îs̄ĭ

pĭerdurœ cœrt̄ile, s̄i s̄erbic̄unea biseric̄eascœ li se t̄în eá slovennes̄c̄e. În veacul all X. s̄í nepotul luĭ Tuhut, Ḡula c̄ell maĭ bœtrîn, prinic̄ipele Ardealuluĭ, a primit în Cunstœntinieanna leḡea grec̄eascœ cres̄tinœ, a pus epíscop pe *Eroteĭŭ* în *Bœlgrad (Alba-Juliea)*, în Trœnsilvanniea. Dela ac̄esta se înc̄epe rîndul arc̄iereilor rumînĭ în Ardeal, cariĭ maĭ tîrd̄iŭ s'aŭ ridicat la vad̄œ de Arc̄iepíscopĭ, numindu-se : *Mitropolit̄iĭ „Ungro-vlac̄ieĭ“*. Nœinte de Eroteĭŭ préut̄iĭ Ardealuluĭ primĭaŭ preut̄íea dela epíscopiĭ Arḡes̄uluĭ, de'n T̄ara Rumîneascœ. Dupœ Eroteĭŭ, c̄ine a urmat în scáun, nu aflœm, s̄i s̄c̄im numaĭ atîta, cœ s̄í dupœ ell în ac̄eá t̄arœ aŭ fost Arc̄iereĭ, de s̄í nu tocma îndatœ, dar' cu bunœ samœ dela annul 1000, c̄e se adeveres̄c̄e de'n unele cuvinte alle luĭ Stefann, reḡeluĭ unguresc de atunc̄ĭa. *Cœ Rumîniĭ la annul 1494 întru adevœr aŭ avut epíscopĭ,* se vede de'n privileḡul luĭ Vlœdislaŭ, reḡeluĭ Ungárieĭ, dat luĭ Iláriŭ, egúmennuluĭ de'n Mœrœmúrœs̄ŭ. As̄á darœ luĭ Eroteĭŭ pînœ pe tîmpul, cînd s'a întrudus în Ungáriea erœrc̄íea sîrbeascœ, aŭ urmat: *Arsénniŭ, Vœsíliŭ, Ioann, Ḡerœsim, Stefann, Ḡenádiŭ, Orest, Ioann, Teoptist, Ḡenádiŭ, Teofil, Stefann, Eroteĭŭ, Dœniíl, Sava, Iosif, Iosafat, Sava, Vœrlaam, Teofil.* Însœ cariĭ, cînd s'aŭ sînt̄it Arc̄iereĭ, s̄i cît aŭ pœstorit, nu se aflœ în ac̄eá scrisoare bœtrînœ, de'n carea s'aŭ scos numele ac̄estea. Scrisoarea ac̄eea s'a scris nœinte de annul 1679, în carea c̄ell depe urmœ Arc̄iereŭ sœ pune *Teofil,* c̄ell c̄e a rœpœusat la annul 1698 în Iuliŭ. Poate cœ de'n d̄isa scrisoare aŭ rœmas cît̄ĭ-va neînsemnat̄ĭ, cœc̄ĭ în alte lócurĭ, se aflœ urme, cœ la annul 1651 ar fi fost Mitropolit *Simonovic̄ŭ,* carele în Dœltériea sa, c̄e a dat'o, cînd la annul 1651 a sînt̄it epíscop pre *Petru Pœrténniŭ,* c̄e urmead̄œ de'n scáunul diec̄eseĭ Muncac̄uluĭ dupœ *Vœs̄íliŭ Tœrœcovic̄ŭ,* as̄á se întitulead̄œ: *„Stefann Simonovic̄ŭ, cu îndurarea luĭ Dumned̄eŭ Arc̄iepíscopul Bœlgraduluĭ, all Vaduluĭ, all Mœrœmúrœs̄uluĭ, s̄i all tot Ardealuluĭ all releḡiĭ cœtolic̄es̄c̄ĭ s̄i pœpistœs̄es̄c̄ĭ, all leḡiĭ grec̄es̄c̄ĭ Epíscop“*. De'n dœltériea ac̄easta se vede s̄í ac̄eea, cœ în vreme a fost epíscop cutare, carele

as̄íjderea a s̄erbit, cînd s'a sînt̄it epíscop *Petru Pœrtenniŭ,* carele nœinte de ac̄eea în diec̄esa Vat̄uluĭ s̄i a Arc̄iepíscopûluĭ s̄i primatuluĭ Ungárieĭ purtase administrœc̄unea préut̄ilor rusesc̄ĭ.

3. C̄i sœ ne întoárc̄em nœpoĭ s̄i sœ atínḡem întîmplœrile nainte de tîmpul luĭ Simonovic̄ŭ; în annul 1595 s'a fœcut tocmealœ între domnitorĭul Ardealuluĭ *Siḡismund Batori,* s̄i între *Mihaĭŭ Vitead̄ul,* prinic̄ipele T̄œriĭ Rumînes̄c̄ĭ (fiindcœ Ardealul se socotĭá ca ŭœ parte a Dác̄ieĭ saŭ a T̄œriĭ Rúmînes̄c̄ĭ) sœ se t̄inœ de jurediс̄unea mitropolituluĭ dela *Tîrgovis̄c̄e,* a cœruĭa rœs̄edint̄œ se mutase maĭ în urmœ la *Bucures̄c̄ĭ,* de'n care cáusœ la annul 1700 (pe c̄e tîmp Rumîniĭ aŭ înc̄eput în Ardeal a trec̄e la bisérica apusuluĭ) mitropolit̄iĭ rumînĭ de'n Ardeal tot de mitropolitul de T̄ara Rumîneascœ se sînt̄ĭaŭ. La annul 1569 *Siḡismund all II. D̄œpóliea,* reḡele Ardealuluĭ a luat mos̄íea de'n *Lancrœm a cœlugœruluĭ mitropolit rumînesc,* pe'ntru cœ n'a vrut sœ primeascœ dogma cœlvineascœ, s̄i a dat'o luĭ *Tordas̄ŭ Pául,* pre carele l'aŭ numit epíscop Rumînilor; earœ Arc̄iereul c̄ell adevœrat s'a dus în T̄ara Rumîneascœ. La annul 1577 dupœ moartea luĭ Siḡismund all II. D̄apóliea, în adunarea t̄œriĭ s'a as̄ed̄at, ca Rumîniĭ, cariĭ vor vré sœ pœrœseascœ leḡea grec̄eascœ, s̄i în limba sa sœ audœ dogma cœlvineascœ, líber sœ-s̄ĭ aleagœ epíscop, carele tot de-a una sœ atîrne dela superintendintele unguresc.

4. Afarœ de mitropolit̄iĭ rumînes̄c̄ĭ pomennit̄ĭ maĭ sus, la Rumîniĭ c̄eĭ stœtórnic̄ĭ în credint̄œ se maĭ aflœ a fi fost ac̄es̄tĭa: *Cœlugœrul pomennit,* c̄e s'a dus în T̄ara Rumîneascœ, apoĭ *Ḡenád̄iŭ c̄ell Mare,* cam pe la anniĭ 1569—1577; *Iorest,* cam pe la annul 1581. La annul 1582 se c̄etes̄c̄e, cœ la Rumîniĭ c̄eĭ c̄e s'aŭ fœcut reformat̄ĭ, a fost superintendinte *Tordas̄ŭ Mihaĭŭ,* c̄i nec̄ĭ unul de'n ac̄es̄tĭ superintendint̄ĭ nicœirĭ nu sœ aflœ, cumcœ Rumîniĭ ĭ-ar fi cunoscut de epíscopĭ leḡuit̄ĭ. La c̄eĭ rœmas̄ĭ în leḡea rumîneascœ aŭ maĭ fost Mitropolit̄ĭ: *Ioan dela Prislop,* cœruĭa la annul 1595 Siḡismund Batori îĭ dœdú putere a luá *dela fies̄c̄e-care préut*

în tot annul cîte un florin, sub nume de dajde episcopascœ, care nœrav a t̄înut s̄í la unit̄ĭ pînœ la episcopíea luĭ *Ioann Bob*. Pre tîmpul ac̄ella *Mihaĭŭ*, princ̄ipele T̄œreĭ Rumînes̄c̄ĭ, *a înnoit de'n·fundœmînt rœs̄edint̄a mitropolitannœ rumînœ la Bœlgrad*. Dupœ Ioann a urmat mitropolitul *Iosif*, apoĭ *Dœnniil;* apoĭ *Sava*, cam pe la annul 1631, ádecœ, cam pe tîmpul, cînd s'a ales *Ḡeorḡŭ Racot̄i* c̄ell bœtrîn; apoĭ a urmat mitropolitul *Ḡenádiŭ all II.* Refoarma biséric̄eĭ apusuluĭ de Cœlvin s̄i Lúter în veacul all XVI. a înc̄eput, lœt̄indu-se s̄í pre'n Ardeal, în veacul XVII., státurile în adunœrile públic̄e încieĭarœ nes̄c̄e artículĭ dietalĭ despre primirea releḡunilor noŭe, c̄ellor c̄e purc̄éserœ de'n d̄isa refoarmœ. Încœ la annul 1609 *Gœvriil Batori*, Domnul Ardealuluĭ, a dat privileḡŭ préut̄ilor rumînes̄c̄ĭ, cariĭ de'n ĭobaḡĭ s'aŭ fœcut préut̄ĭ, ca, dupœ c̄e aŭ depus onorarĭul, c̄e se cuvenĭá domnuluĭ de pœmînt, sœ fiœ líberĭ a-s̄ĭ înscimbá preut̄íea, s̄i a se mutá cu fœmíliea, unde le va fi voea, care privileḡŭ îl întœrise s̄í *Gœvriil Betleann* la annul 1614, încœ s̄í dieta Ardealuluĭ la annul 1615. Tot ac̄est Domn la annul 1624 în 18. S̄eptembre scoate pre'n alt privileḡu pre tot̄ĭ préut̄iĭ rumînĭ de'n T̄ara Oltuluĭ de sub d̄ec̄uealœ (d̄éc̄ima); care privileḡŭ pe tîmpul mitropolituluĭ rumînesc dela Bœlgrad *Ḡeorḡŭ Ḡenádiŭ Bradu*, îl întœres̄c̄e în 9. Aprile s̄í Ḡeorḡŭ Racot̄i c̄ell bœtrîn, s̄i în 23. Aprile s̄í dieta t̄œriĭ în ac̄est cip: *„De va fi Vlœdica rumînesc ascultœtorĭŭ de Vlœdica rœformat̄ilor“*. Rumîniĭ, mœcar cœ se promiteaŭ ascultœtorĭ superintendinteluĭ cœlvinesc, tótus̄ĭ credint̄a nu o pœrœsĭaŭ, nec̄ĭ cuprindeaŭ învœt̄œturile cœlvines̄c̄ĭ, cum mœrturises̄c̄e Ḡeorḡŭ Hanner, Sas luterann de'n Sîbiĭŭ. Însœ nu se poate d̄ic̄e, cumcœ uniĭ, onoare cœutînd (precum c̄eĭ de'n Alœmur, cariĭ cœpœtarœ s̄í nobiletate, pe'ntru cœ steteaŭ de aĭ sœĭ, sœ se cœlvineascœ), orĭ pe'ntru ca sœ între în deregœtoriĭ lumes̄c̄ĭ, orĭ pe'ntru ca sœ scape de goane s̄i de urḡíe, dar' s̄í pe'ntru cœ se pare, cœ mitropolitul Ḡeorḡŭ Ḡenádiŭ Bradul all II., carele urmasœ luĭ Sava I., a fost om moalle, cu totul nu s'a lepœdat de biśerica rœsœrituluĭ, s̄i cœ n'aŭ primit leḡea cœlvineascœ. Cumcœ ac̄est mitropolit a fost îngœduitorĭŭ cœlvinilor maĭ mult, de cît s'ar fi cœd̄ut, se vede s̄í de-acolo, cœ în d̄illele luĭ, sub print̄ul Ḡeorḡŭ Racoti c̄ell bœtrîn, cœlviniĭ aŭ fœcut s̄i aŭ tipœrit pe sama Rumînilor un cœtehism, carele întru toate cuprindeá învœt̄œtura luĭ Cœlvin. Tipœritu-s'aŭ s̄í nes̄c̄e predic̄e saŭ învœt̄œturĭ, carile tîlcuĭaŭ evœnḡéliele dumínec̄ilor s̄i alle sœrbœtorilor dupœ stilul leḡiĭ cœlvines̄c̄ĭ.

5. Pre lîngœ toate ac̄estea aŭ rœmas Rumîniĭ nemis̄cat̄ĭ în credint̄œ s̄i oameniĭ de pe atunc̄ĭa înc̄epeaŭ, a crede, cœ Rumîniĭ de pros̄tĭ nu se pot des̄c̄eptá s̄i cuprinde ac̄elle învœt̄œturĭ s̄i dogme noŭe. Pre ac̄elle tîmpurĭ s'aŭ rînduit pas̄c̄ile cu prescurœ dimicatœ în vin, ca pre'n ac̄ellea sœ se ridic̄e pre înc̄et în biśerica Rumînilor dogma sœcrœmîntuluĭ s. cuminecœturĭ; s̄í la annul 1641 s'aŭ tipœrit cœrt̄ĭ, în carile dupœ norma reformat̄ilor eraŭ rugœc̄unĭ, s̄i s̄erbirĭ biseric̄es̄c̄ĭ la boted̄ŭ, la cununíe, la înmormîntare, s̄i la alte trebĭ sînte. Lúcrurile ac̄estea vœd̄îndu-le mitropolitul Rumînilor *Ilie Iorest*, c̄ell c̄e urmase în locul luĭ *Ḡeorḡŭ Ḡenadiŭ Bradul*, s̄i tare împrotivindu-se lor, îs̄ĭ apœrá turma cu toate puterile; de'n care cáusœ cœd̄înd la print̄ul Racot̄i în greá urœ, de'n porunca ac̄estuĭà fu tras s̄i pîrît la judecata soboruluĭ mare, ca necum ar fi avut vieat̄œ necuratœ, de cœtrœ care apoĭ ca un nedemn fu lepœdat de'n episcopíe s̄i dat în mînile deregœtorilor mirennĭ, spre a-l pedepsí. — Fost'a întru ac̄ellea vinovat, aŭ ba? s̄c̄ie dumned̄œŭ. Uniĭ se îndoesc.

6. Întru ac̄eea Vœrlaam mitropolitul Suc̄eveĭ s̄i arc̄iepíscopul Moldoveĭ aud̄ind, cum se nevoesc pre'n Ardeal a desbate pre Rumînĭ dela credint̄a pœrint̄eascœ, s̄i venindu-ĭ a mînœ un cœtehism cu dogme de alle reformat̄ilor, a adunat la annul 1643, spre îndreptarea Rumînilor s̄i spre întœrire în leḡe, un sobor mare a toatœ T̄ara Rumîneascœ s̄i a Moldoveĭ în care c̄ercîndu-se ac̄ell cœtehism l'aŭ osîndit s̄i l'aŭ vestit de carte ereticœ; s̄i afarœ de ac̄easta Vœrlaam a scris ŭœ carte în Suc̄eavœ, tipœritœ la annul 1645, în carea aratœ neadevœrul d̄isuluĭ cœtehism s̄i rœstoarnœ dogmele de acolo.

7. Dupœ *Iorest* la annul 1643 a urmat *Simeon Stefann Pop* dela Bœlgrad. Ac̄esta pe’ntru cœ a primit condic̄unile dieteĭ dela annul 1577, socotesc uniĭ, cœ ar fi fost rœformat saŭ bárem unit cu rœformat̄iĭ în credint̄œ. C̄i sînt, cariĭ d̄ic, cœ ac̄elle cundic̄unĭ numaĭ de’n prifác̄ere de sîlœ le-a primit, temîndu-se, cœ de nu se va fœt̄œrnic̄í a le primí, maĭ tare se vor goní Rumîniĭ s̄i maĭ mult̄ĭ se vor fac̄e reformat̄ĭ, precum s’aŭ fœcut la Hát̄eg, Hunidoara, Iliea, Fœgœras̄ŭ, peste carĭ lócurĭ numaĭ sîngur superitendintele aveá poruncœ. L’aŭ putut înfricá s̄í esîmplul cœtólic̄ilor, de’ntre cariĭ, fiind cœ pœt̄ĭaŭ tocma ca Rumîniĭ, mult̄ĭ s̄ĭ-aŭ pœrœsit leḡea, s̄i c̄eĭ put̄inĭ, cariĭ aŭ maĭ rœmas stœtórnic̄ĭ, nu puteaŭ, sœ aĭbœ nec̄ĭ epíscopĭ, nec̄ĭ préut̄ĭ; de se s̄í aflá vre un préut, nu cuted̄á a îmblá în reverendœ. Simion Stefann ac̄esta în annul 1653 a dobîndit dela Ḡeorḡŭ Racot̄i c̄ell tînœr întœrirea priviléḡielor c̄ellor date maĭ nœinte. Diec̄esa rumîneascœ de’n Ardeal sub ac̄est mitropolit cuprindeá biséric̄ele de leḡea grec̄eascœ de’n comitáturile Bœlgraduluĭ (Albensis Transilvaniae), Crasneĭ, Solnoculuĭ de’n míjloc, Dobîc̄eĭ, Clus̄uluĭ (Colosiensis), Turdeĭ s̄i all c̄etœt̄iĭ de Baltœ (Kűkőlő), s̄i de’n distrícturile Cĭoaruluĭ, Bîrseĭ (Barcensis) s̄i all Bístrit̄eĭ, s̄i de’n toate scáunele sœcues̄c̄ĭ s̄i sœses̄c̄ĭ, afarœ de biséric̄ele Alœmurilor s̄i de treĭ protopopiáturĭ de’n t̄ara Oltuluĭ (ac tribus Terrae Fogarasiensis senioratibus exceptis), unde nec̄ĭ ŭœ putere n’aveá maĭ mult arc̄iereul rumînesc. Oprélisc̄ile maĭ vîrtos aŭ fost ac̄ellea, cœ dela préut̄iĭ d̄iselor lócurĭ nu maĭ puteá, sœ pofteascœ în tot annul cîte un florin. Arc̄iereul rumînilor trebuĭá în tot annul sœ dea print̄uluĭ Ardealuluĭ bir saŭ dajde: 32 de pĭeĭ de táur s̄i 4 de rîs. (Ved̄ĭ despre ac̄easta maĭ pre larg condic̄unile de Ḡeorḡŭ Racot̄i în Bœlgrad la 10. Optomvre a annuluĭ 1643 în confirmœc̄unea luĭ Ĭorest date spre t̄inere.) Simion Stefann mitropolitul a murit cœtrœ fîrs̄itul annuluĭ 1657 seaŭ la annul 1658.

8. Dupœ *Stefann* a urmat *Ĭosœfat*, carele a pœstorit put̄in, de oare c̄e în annul 1659 a fost mitropolit *Sava all II. Brîncoveannul Vestemînul* (s’a d̄is as̄á, pe’ntru cœ a fost dela Vestem). Ac̄esta cœpœtœ́ un privileḡŭ în annul 1659 dela

print̄ul *Acat̄ŭ Barc̄aĭ, „ca préut̄iĭ rumînes̄c̄ĭ sœ fiœ scutit̄ĭ de toate dœjdile.“* La annul 1663 earœ-s̄ĭ dobîndí altul dela *Mihaĭŭ Apafi, „ca préut̄iĭ nec̄ĭ de’n vin sœ nu dee d̄ec̄uealœ“*. În annul 1673 earœ-s̄ĭ cœpœtœ́ tot dela Mihaĭŭ Apafi un privileḡŭ, pre’n carele *„préut̄iĭ Rumînĭ se scutesc de d̄ec̄uealœ de’n toate averile lor“*. Tot întru ac̄eastœ treabœ la annul 1676 earœ-s̄ĭ dobîndí un privileḡŭ. La annul 1675 t̄inú dupœ vecĭul obic̄eĭŭ un sobor mare la mitropolíe. Într’un artícul de alle soboarœlor ac̄estora se porunc̄es̄c̄e préut̄ilor, *„ca sœ se lese de limba slovenneascœ, s̄i sœ se nevoeascœ a s̄erbí s. liturḡie s̄i c̄ellelalte s̄erbit̄urĭ dumned̄œes̄c̄ĭ rumînes̄c̄e.*

9. Aic̄e ne vom curmá put̄intell matériea ac̄easta, s̄i vom c̄ercá cáusele lepœdœriĭ limbeĭ slovennes̄c̄ĭ de’n biséric̄ile rumîne. Protestant̄iĭ socotĭaŭ, cumcœ Rumîniĭ nu-s̄ĭ leapœdœ leḡea decît numaĭ pe’ntru prostiœtatea c̄ea mare, s̄i de ac̄eea nu primesc releḡunea lor. Speraŭ darœ, cœ de se vor c̄etí Rumînilor în biséric̄ĭ cœrt̄ile c̄elle protestante în limba maĭc̄eĭ as̄á, ca sœ poatœ culeḡe de’n elle adevœrul s̄i dulc̄eat̄a, cu bunœ seamœ se vor da în partea lor. Saŭ de se va vîrî pe înc̄et s̄i mereŭ, acum una, acum altœ dogmœ în cœrt̄ile, carĭ le înt̄eleg Rumîniĭ, aŭ nu vor bœgá eĭ în samœ ac̄ealle scimbœrĭ, aŭ cariĭ le vor s̄í bœgá se vor dedá cu elle, s̄i uniĭ se vor aplecá maĭ curînd, earœ alt̄iĭ, crescînd s̄i înbœtrînind cu ac̄ellea, numaĭ atunc̄ĭ se vor luá pe samœ, cînd vor vedé, cœ se îndepœrtarœ cu totul dela leḡea strœmos̄ascœ s̄i se înscimbarœ în protestant̄ĭ adevœrat̄ĭ s̄i curat̄ĭ, cînd apoĭ vor rœmîné stœtórnic̄ĭ, s̄i nu vor îmblá maĭ mult, ca sœ se svîrgoleascœ de’n ac̄elle încurcœturĭ. Ac̄estea toate se vedeaŭ protestant̄ilor cu putint̄œ, s̄i numaĭ una li maĭ sta în calle, ádecœ ac̄eea, cœ Rumîniĭ nu întrebuint̄aŭ pre’n biséric̄ĭ cœrt̄ĭ rumînes̄c̄ĭ, c̄i de c̄elle slovennes̄c̄ĭ; în carĭ înd̄œdar s’ar fi vîrît dogmele protestant̄ilor, pe’ntru cœ nu ar fi fost înt̄elese.

Îngœduí darœ cîrmuint̄a de atunc̄ea, sœ se lépede afarœ ac̄eá limbœ moartœ de pretutíndine de pre’n biséric̄ĭ, s̄i sœ se întruducœ c̄ea rumîneascœ. Se tipœrirœ cœrt̄ĭ rumînes̄c̄ĭ cu sœmînt̄œ împrumutatœ dela reformat̄ĭ, s̄i eatœ, cœ se aflarœ

Rumînii cu cœrt̄ĭ s̄i cu limba rumîneascœ în biséric̄ĭ! S̄i ac̄easta mi se vede a fi fost cáusa c̄ea maĭ de cœpeténnie, de pœrtinĭaŭ protestant̄iĭ întru atîta limbeĭ rumînes̄c̄ĭ. Orĭ cum vom cuḡetá, lœudat sœ fiœ stœpînul c̄erĭuluĭ, cœ s'a s̄ters ŭœ datœ de'ntre Rumînĭ ac̄ell obic̄eĭŭ, mœcar de s̄í cu atîtea tehne; cœ almintrelea Dumned̄œŭ s̄c̄ie, pînœ cînd ar maĭ fi t̄înut. Însœ tótus̄ĭ nu s'a putut smulḡe de tot, cœc̄ĭ apucase atîtea rœdœc̄inĭ, cœc̄ĭ c̄ell c̄e nu s̄c̄iá bárem cît de cît sdrobí d̄isa limbœ, nu-l t̄îneaŭ om de treabœ s̄i învœt̄at. De-abĭá sub epíscopul *Petru Pául Aron* s'a putut stîrpí cu totul. Despre lucrul ac̄esta as̄á vorbes̄c̄e ***Dumitru Vaĭda de S̄os̄med̄ó*** în cartea, c̄e se numes̄c̄e *„cuvîntœrĭ“* la foaea 20: *„Limba ruseascœ, carea o s̄c̄iaŭ numaĭ put̄inĭ s̄í de'ntre préut̄ĭ, s̄i maĭ ales ac̄eĭa, carĭ aŭ fost rus̄ĭ de neam, earœ poporul tocma nu, s̄i în carea se fœc̄eá toatœ s̄erbirea Dumned̄œeascœ la Rumînĭ, numaĭ dupœ c̄e s'a ĭntemeĭat tipogrœfíea de'n Blas̄ŭ pre'n vlœdicul Petru Pául Aron s'a scos cu totul de'n biséricœ; darœ tótus̄ĭ ac̄eĭa, cariĭ învœt̄ase cam rœŭ sîrbes̄c̄e fœrœ de a înt̄eleḡe, adese orĭ numaĭ ca sœ se arate învœt̄at̄ĭ, cîntá sîrbes̄c̄e s̄i rœŭ, s̄i pe'ntru ac̄eea nu fœrœ vœtœmœc̄unea s̄i sminteala c̄ellor c̄e s̄c̄iaŭ sîrbes̄c̄e, de'n care cáusœ epíscopul Dionísiŭ Novacovic̄ŭ Budeannul, carele a fost întîĭŭl epíscop dupœ desbinare, viind aic̄e s̄i aud̄ind, cum cîntá de rœŭ, s̄i de ac̄eea s̄í împrotiva credint̄eĭ, cu asprime oprí, ca sœ nu cînte în biséricœ sîrbes̄c̄e, d̄icînd: „Nu-mĭ cîntá, cœ tu mi-ĭ cîntá, eŭ s̄ĭ-oĭŭ crœpá,“ ádecœ, cîntá rœŭ fœrœ înt̄eléḡere, saŭ doarœ în înt̄eles protívnic, precum fac uniĭ vrînd a se arœtá, cœ sînt învœt̄at̄ĭ, cîntœ grec̄es̄c̄e; s̄i fiind-cœ nu înt̄eleg limba, d̄ic tocma în cuntra credint̄eĭ: „ἄγιος, ἄθεος“ = agios, ateos, în loc de: „ἄγιος, ὁ θεος“ = agios, o teos, care cuvînt (ἄθεος) însemnead̄œ om tœgœduitorĭŭ de Dumned̄eŭ; s̄i în loc de „ἰσχιρός“ d̄ic „sisiros“. O c̄e neferic̄ire mare a fost ac̄eea pe'ntru neamul rumînesc, s̄i cît de put̄inĭ aŭ putut a se învœt̄á s̄i a se des̄c̄eptá spre evlávie? Acum, cœ toatœ s̄erbint̄a dumned̄eeascœ se fac̄e rumînes̄c̄e încœ în multe lócurĭ sporesc put̄inĭ în credint̄œ s̄i în evlávie: dar' atunc̄ĭ?“*

10. Însœ sœ ne întoárc̄em la Sava. Despre dînsul se d̄ic̄e, cumcœ pe'ntru credint̄œ ar fi pœt̄it multe necád̄urĭ, încœ s̄í bœtœĭ, maĭ pre urmœ s̄í moarte; cœ superintendintele de atunc̄ĭ *Mihaĭŭ Tofeo,* vœd̄înd, cœ Brîncoveannul e stœtórnic în leḡe, a ridicat nœpaste asuprœ-ĭ. De'n porunca print̄uluĭ Mihaĭŭ Apafi la anniĭ 1679 s̄i 1680 se t̄inurœ doŭe soboarœ. În c̄ell de pre urmœ a purtat pres̄ed̄ul protopopul s̄i predicœtorĭul reformat̄ilor *Ioann Veres̄mart̄i,* s̄ed̄înd la masœ ca judecœtorĭŭ s̄i superintendintele ca pîrîs̄ŭ. Se ascultarœ pîrele cuntra luĭ Brîncoveannul s̄i-l aflarœ vinovat, îl osîndirœ, îl lipsirœ de episcopíe, îl aruncarœ în încisoare s̄i maĭ pre urmœ, dupœ c̄e a arc̄ipœstorit 21 de annĭ, i s'a tœĭat capul la *Ĭac̄ĭ* în comitatul Turdeĭ. La annul 1687 a urmat în diregœtoríea mitropoleascœ *Vœrlaam,* carele întru ac̄est ann a tipœrit c̄easloave s̄i liturḡierĭe. Eŭ însu-mĭ c̄ell c̄e scriŭ lesiconul ac̄esta încœ am un molitvénnic de'n annul 1689, în a cœruĭa frunte se aflœ însœmnat, cœ s'a tipœrit sub Mihaĭŭ Apafi, reḡele Ardealuluĭ s̄i domnul pœrt̄ilor t̄œriĭ ungures̄c̄ĭ s̄i spannul Sœcuilor, în mitropolíea Bœlgraduluĭ. În precuvîntarea cœrt̄iĭ se aflœ ac̄este cuvinte: *„Preasînt̄itul s̄i în Cristos luminatul Vœrlaam, arc̄iepíscopul s̄i mitropolitul s. mitropolíĭ a Bœlgraduluĭ, all Vaduluĭ, all Silvas̄uluĭ, all Fœgœras̄uluĭ s̄i all Mœrœmúrœs̄uluĭ s̄i all epíscopilor de'n t̄ara ungureascœ.“* În fîrs̄itul prefet̄eĭ se aflœ subscris: *„Popa Ioann de'n Vint̄ĭ M. N.“* Se maĭ aflœ la mine ŭœ carte de'n annul 1683 tipœritœ în c̄etatea *Sassebes̄ŭ,* as̄íjderea în d̄illele luĭ Apafi Mihaĭŭ, print̄uluĭ Ardealuluĭ. Numele îĭ este: *„Sicriĭul de áur“*. Ac̄eastœ carte mi se vede a fi scrisœ în cît-va cu stil reformœtic̄esc. În fruntea cœrt̄iĭ se fac̄e precuvîntare cœtrœ Mihaĭŭ Apafi, carea se încĭeĭœ cu ac̄este cuvinte: *„S̄erbĭ maĭ mic̄ĭ s̄i maĭ aplecat̄ĭ aĭ Mœríeĭ Talle* (ádecœ aĭ print̄uluĭ), *popa Ioann de'n Vint̄ĭ cu tot̄ĭ protopopiĭ s̄i cu tot soborul Rumînilor de'n Ardeal.“* De'n d̄isa precuvîntare se poate vedé: 1) Cumcœ Apafi Mihaĭŭ pînœ la annul ac̄esta a oblœduit Ardealul în 23 de annĭ; 2) cumcœ tipogrœfíea rumîneascœ s'a întrudus în Ardeal cam pe ac̄ell tîmp, ádecœ cœtrœ annul 1683, all 3) cum-

cœ ac̄est „sicriiŭ“ este pîrga c̄ea de'ntîiŭ a tipogrœfíeĭ pomennite.

Între nisc̄e însœmnœc̄unĭ de mîna luĭ Vœrlaam în annul 1690 scrise în 26 Júliŭ, se aflœ, cumcœ a cumpœrat s̄i a d̄œloḡit nisc̄e pœminturĭ s̄i fînáturĭ, carĭ le-a dat sœ fiœ de mos̄íe mitropolíeĭ.

11. Goanele Rumînuluĭ s̄i alle cleruluĭ de'n tîmpurile ac̄estea nu maĭ aveaŭ márḡinĭ. Se d̄ic̄e, cœ li s'aŭ oprit s̄í ajúnurile, numaĭ de'n cáusa ac̄eea, ca sœ li se s̄teargœ obic̄éĭurile leḡiĭ, carile cuḡetaŭ protivitoriĭ a fi sœmînt̄a stœtornic̄íeĭ în leḡe. Se rînduirœ ved̄itœtorĭ (c̄ercœtorĭ), s̄i iscoade, cariĭ sœ c̄erc̄e de-amœruntul s̄i necurmat, *oare t̄înu-se Rumîniĭ de oprire în tímpurile ajúnurilor, aŭ ba?* Pe'ntru ac̄eea biet̄iĭ Rumînĭ fĭerbeaŭ într'ŭœ oalœ de ajun (de post) s̄i întru alta de frupt, s̄i cînd venĭaŭ c̄ercœtoriĭ, le arœtaŭ oala c̄ea cu frupt. Superintendintele pres̄edeá la sobor, cînd vreá. Arc̄iereuluĭ nu-ĭ erá líber a fac̄e nemic, fœrœ de s̄c̄irea superintendinteluĭ. Pre un superintendinte podœgrist îl purtaŭ protopopiĭ sed̄înd pre scáun la sobor. Nóbiliĭ Rumînĭ, pînœ c̄e eraŭ în ac̄eastœ leḡe, nu puteaŭ încœpé nec̄ĭ la ŭœ deregœtoríe. Préut̄iĭ eraŭ însœrc̄inat̄ĭ cu multe dœrĭ s̄i s̄erbirĭ domnes̄c̄ĭ, încœ doarœ cu maĭ multe, decît plebeiĭ, pe'ntru cœ, precum vœd̄úrœm maĭ sus, pre eĭ îĭ t̄îneaŭ de vinœ, cœ Rumînul e as̄á de prost, cît nu poate cuprinde bunœtatea leḡiĭ cœlvines̄c̄ĭ. Domniĭ dupœ plœc̄ere lepœdaŭ préut̄ĭ de'n sat s̄i dela biséricœ.

12. Întru ac̄eea pe la annul 1696 Mihaĭŭ Apafi, c̄ell tínœr, lœsîndu-se de domníe, Ardealul a cœd̄ut sub stœpînirea caseĭ Austriac̄e, anume a luĭ *Leopold I.* împœratul Romannilor s̄i reḡele Ungárieĭ, s̄i as̄á fu scoasœ t̄ara de sub jugul Turc̄ilor, sub care a ḡemut Buda, scáunul reḡilor Ungárieĭ 145 de annĭ s̄i 16 d̄ille cu ŭœ parte mare a Ungárieĭ. C̄e s'a tîmplat Rumînilor de ac̄ì încolo, ved̄ĭ la articulul: *Cuprinsul întîmplœrilor Rumînilor de'n Trœnsilvánniea în privint̄a releḡuniĭ greco-cœtólic̄e.* De ac̄í pe'ntru necad̄ul mœtérieĭ trec̄ĭ la: *simbólul episcopíeĭ greco-unite;* apoĭ la: *statul de astœ-d̄ĭ all diec̄eseĭ greco-unite de'n Trœnsilvánniea;* dec̄ĭ la *republica Rumînilor de'n Ardeal.* De ac̄í du-te la *oblœduint̄a biséric̄eĭ neunite de'n Ardeal.* Nu va stricá, dacœ veĭ pœsí dupœ ac̄eea în c̄etire s̄i la *erarhíea Rumînilor în Dác̄iea.* S̄i cu ac̄easta ît̄ĭ veĭ cîs̄c̄igá c̄e-va-s̄ĭ cunos̄c̄intœ despre lúcrurile releḡunarĭe rumînes̄c̄ĭ alle Trœnsilvánnieĭ, s̄i în cît-va s̄í alle provint̄elor învec̄inate.

III.

Cunstœntin Aristia (1798—).

(De oríḡine grec, nœscut pela 1798; ell a luat parte mare la rœscoala (etería) luĭ Ipsilanti în prinĉipatele rumîne-dunœrenne la 1821. Dupœ aste eveneminte, rœmînînd în Rumíniea, se fœcú profesoriŭ de limba greacœ, s̄i frînc̄esœ, învœt̄œ́ cu mare sîrguintœ limba rumînœ, ajutœ́ pre *Cîmpineannul* la formœc̄unea unuĭ teatru nœc̄unal rumîn, dete preleḡint̄e de deciemœc̄une, s̄i jucœ́ sí însu-s̄ĭ în teatru la trœḡedíea luĭ Alfieri „*Saul*“ trœdusœ de ell însu-s̄ĭ în vĭérsurĭ rumînes̄c̄ĭ. Dupœ ac̄eea s'a înc̄ercat a trœduc̄e rumînes̄c̄e în vĭérsurĭ s̄i „*Iliada luĭ Omer*“, de'n carea a publicat numaĭ ŭœ parte. A scris s̄i ŭœ trœḡedíe în limba noŭœ greacœ, sub títula: „*Armodiŭ s̄i Aristoḡiton*“. La annul 1848 fu cap unuí bœtœlion de garda nœc̄unalœ; dar' pe'ntru ac̄eea fu dest̄œrat. Dupœ vre ŭœ doĭ annĭ de d̄ille i se încuviintœ́ a. reîntrá earœ-s̄ĭ în Rumíniea, unde prourmead̄œ a fi profesoriŭ de limba greacœ în clasele c̄elle de sus alle ḡimnasiuluĭ de a St. Sava în Bucures̄c̄i.)

§. 2.

Cîntul I. de'n Iliada luĭ Omer.

1. Mîníea, cîntœ-mĭ, D̄inœ, a luĭ Pilid Ahill,
Mîníea mult fœtalœ, c̄e 'mpovœrœ́ pe-Aheĭ
Cu miĭ de miĭ de cínurĭ, s̄i súflete vited̄e
De-eroĭ în ĭad mult̄ime de timpuriŭ trimise,
5. În pradœ lœsînd mort̄iĭ la cîní s̄i la vúlturĭ;
(Voint̄a a luí Joe as̄á s'a împlinit!)
Atunc̄ĭ, cînd eĭ pre'n svadœ prea rœŭ se despœrt̄irœ
Atrid, de bœrbat̄ĭ riga, s̄i Ahill înd̄eitul.
De'n d̄eĭ pe dîns̄iĭ care în vrajbœ ĭ-a bœgat? —

10. Latoneĭ, d̄ineĭ, fiĭul s̄i all luĭ Joe: ell
S'a mînieat pe riga s̄i rœscolit'a boalœ
Prea reá între os̄tire: se prœpœdĭá poporul:
Cœ pe-all luĭ préut Crisis Atrid l'a nec̄instit.
La navele-alle repedĭ Aheilor veni
15. Ac̄ell cuvios préut, s̄i spre rœscumpœrare,
A fiĭc̄eĭ salle-aduse mult̄ime scumpe dárurĭ,
Pe un toĭag de áur, cunune 'n mînĭ avînd,
De'n partea luĭ Apolon prea sînt lung isbitoriŭ
Rugœ́ pe tot̄ĭ Aheiĭ, pe c̄eĭ doĭ Atrid̄ĭ încœ
20 Podoabe de popoarœ. — „Atrid̄ĭ s̄i voĭ pulpátic̄ĭ
Aheĭ! dea voŭœ d̄eiĭ, stœpînii de'n Olimp
Sœ isbîndit̄ĭ, sœ 'nvíngetĭ c̄etatea luĭ Prieam,
S̄ĭ-apoĭ de-aic̄e 'n pac̄e sœ mérḡetĭ voĭ pe-a casœ.
Pe-a mea amatœ fiĭcœ acuma liberat̄ĭ-o,
25. S̄i dárurile — ac̄estea rœscúmpœr le primit̄ĭ,
Pe c̄ell nœscut de Joe Apolon rœspeptînd."
C̄eĭlalt̄ĭ Aheĭ atunc̄e c̄instirœ tot̄ĭ pe Crisis.
D̄icínd, sœ priĭmeascœ s̄i c̄elle scumpe dárurĭ;
Dar' luĭ Atrid ac̄easta de loc nu ĭ-a plœcut;
30. C̄i strás̄nic poruncindu-ĭ prea rœŭ l'a isgonit:
„Sœ nu cum-va, bœtrîne, ca sœ maĭ daŭ de tine
Pe lîng' ac̄este nave adînc̄ĭ s̄i pîntecoase,
Orĭ d̄œbovind acuma, orĭ vrînd a vení ear'!
Toeagul s̄i cununa de d̄eŭ nu-t̄ĭ vor s̄erbí!
35. Eŭ nu voĭŭ liberá-o s̄i pîn' la bœtrînet̄e-ĭ,
Va sta la mine 'n Argos de pátriea-ĭ departe,
T̄esînd a casœ pînd̄œ s̄i patu-mĭ îngrijind;
Dœ pas mîníeĭ melle s̄i fuḡĭ, cœ te slut̄esc!"
As̄á a d̄is. — Bœtrînul, cuprins de fricœ mare,
40. Poruncēĭ luĭ se pleacœ; tœcut îs̄ĭ luœ́ drumul:
Se coborî la tœ́rmul prea sfîlvîĭoasei mœrĭ:
La urmœ 'n depœrtare stœtú s̄i înnœlt̄œ́
Miloase ruḡĭ fĭerbinte l'Apolon împœratul,
L'ac̄ell nœscut de d̄ina Latona c̄ea pletoasœ.
45. „Aud̄i-mœ, 'mpœrate, arḡint-arcate, tu,
All Criseĭ s̄i all Cileĭ prea nalt apœrœtoriŭ,
S̄i all Tenedeĭ mare stœpînitoriŭ Smintee!
Eŭ dacœ vre ŭœ datœ la tîmplu-t̄ĭ încinat'am
Plœcute dárurĭ t̄ie, orĭ dacœ eŭ t̄ĭ-am ars
50. De táurĭ s̄i de capre prea grase spete de!
Acum îndestullead̄œ ac̄east' a mea dorint̄œ!
Rœsbune-mĭ alle talle sœḡet̄ĭ a melle lácrimĭ

Danaïlor asupra!" Urarea-ĭ asta fu.
Bœlaĭul Feb Apolon îndatœ-l aud̄í.
55. Ḡos de'n Olimp, de'n vîrfu-ĭ de urœ plin coboare,
Avînd sœḡet̄ĭ pe úmerĭ s̄i tolbœ ferecatœ;
Sœḡet̄ile pe úmerĭ grod̄av aŭ clîncœnit,
Sœltînd ell în mîníe ca noaptea 'ntunecat;
Pœs̄as̄c̄e, se as̄ad̄œ de nave 'n depœrtare,
60. Sloboade ŭœ sœḡeatœ s̄i moartea lor vestes̄c̄e;
Rœsclîncœ clîncœirea de'n arḡintatul arc,
Rœpune 'ntîĭŭ catîriĭ s̄i cînĭ rarĭ la pœr;
La urmœ dœ, repede sœḡeatœ de molitfŭ
În tábœra Aheannœ; omoare, prœpœdes̄c̄e.
65. Ardeá neînc̄etate altarĭele de mort̄ĭ.
De-a rîndul noŭe d̄ille sœḡet̄ile d̄ees̄c̄ĭ
Sburá pre'n toatœ oastea. A d̄ec̄ea d̄i viteadul
Ahill cĭemœ́ poporul: Brat̄alba d̄ina Junœ
La îndemnat la asta; ea prea mult se 'ngrijĭá,
70. Pe Grec̄ĭ în prada mort̄iĭ de-a púrurea vœd̄înd.
La sfat s'adunœ obs̄c̄ea, soborul se'ntocmes̄c̄e;
A-s̄ĭ da a sa pœrere de'ntr'îns̄iĭ 'ntîĭŭ se scoalœ
Ahill de pic̄or áḡer s̄i 'nc̄epe a vorbí:
„Atride, mie-mĭ pare, cœ ear' ne rœtœc̄im,
75. S̄i de-om scœpá de'n moarte; pe Grec̄ĭ prea rœŭ apasœ
S̄í boala s̄í rœsboĭul. Aĭd' sœ 'ntrebœm acuma
Pe vr'un aúgur, orĭ préut, saŭ vr'un deslus̄itoriŭ
De vísurĭ (cœ s̄í visul tot Joe l'a lœsat),
De c̄e Febul Apolon s'a mîniat atîta?
80. C̄e ṣc̄iĭ? de vr'ŭœ sœrbare orĭ c̄inste pre'n slœvire,
Saŭ de vr'ŭœ ecatombœ c̄e nu i s'a jertfit,
Orĭ nu cum-va dores̄c̄e prefum de-ales̄ĭ berbec̄ĭ,
De capre maĭ alese spre mîntuirea noastrœ."
Ahill, d̄icînd ac̄estea, pe loc atunc̄ĭ s'as̄ad̄œ.
85. Se scoal' apoĭ de'ntr'îns̄iĭ s̄i Calha Testorid,
Aŭgurul c̄ell maĭ mare, ac̄ell c̄e cunos̄c̄eá
S̄i c̄elle de acuma, s̄i c̄elle viitoarĭe,
S̄i c̄elle strecurate. Ell cu sc̄iint̄' aŭguriĭ,
C̄e-ĭ dete Feb Apolon, lung isbitorĭul D̄eŭ,
90. S̄í navele — Aheenne în Troea a condus:
Ell bine pric̄eputul de obs̄c̄e cuvîntat'a
„Prétinne-all luĭ Joe, Ahille, — mĭ daĭ poruncœ
Mîníea luĭ Apolon acum a-t̄ĭ deslus̄í;
Eŭ dar' voĭŭ deslus̄í-o; dar' sœ-mĭ fœgœdues̄c̄ĭ,
95. Sœ-mĭ jurĭ, cœ veĭ fi gata s̄í tu all mĭeŭ protectoriŭ

Cu graĭul si cu brat̄ul. Mœ tem, cœ o sœ súpœr
Pe-ac̄ell bœrbat putérnic, Arḡeilor stœpîn,
S̄i cœruĭa Aheiĭ sînt tot̄ĭ supus̄ĭ plecat̄ĭ.
Prea tare e 'mpœratul, s̄i rœŭ e la mînie
100. Pe omul de supusœ s̄i umilitœ stare:
Cœ, s̄í de-o mistues̄c̄e în d̄iŭa ac̄eá cĭar,
În pĭept tot o hrœnes̄c̄e la urm'a-s̄ĭ rœsbuná.
Veĭ sœ mœ scapĭ tu? spune-mĭ!“ Ahill sumet̄ŭ rœspunde:
D̄i Calhœ, nu te teme, orĭ-care s̄c̄iĭ ursîre:
105. Mœ jur eŭ pe Apolon, la care tu ured̄ĭ
S̄i deslus̄es̄c̄ĭ prea sînte Danailor ursîrĭ:
Cît vœd în c̄erĭŭ lumina s̄i pe pœmînt resuflu
A nu te-atinḡe nime de'n tot̄ĭ cît̄ĭ Grec̄ĭ ved̄ĭ astœ-d̄ĭ.
Nec̄ĭ cĭar est Agamemnon, c̄e 'n oaste peste tot̄ĭ
110. Se láudœ maĭ mare.“ — Atunc̄e îndrœsnind
Aŭgurul sînt rœspunse: „Nec̄ĭ pe'ntru vr'ŭœ sœrbare,
Nec̄ĭ pe'ntru ecatombœ nu ne-a urît Apolon,
C̄i pe'ntru all sœŭ préut, c̄e-a nec̄instit Atrid;
Pe fiĭca luĭ nu-ĭ dete, nec̄ĭ dárurile-ĭ vru:
115. De-ac̄eea s̄í Apolon acuma ne 'mpovoarœ
S̄i tot ne va da relle; osînda n'o rœdicœ,
Pînœ cînd voĭ la scumpul pœrinte nu vet̄ĭ da
Pe oácĭes̄a, frumoasa, amata fiĭca luĭ,
De tot fœrœ rœscúmpœr, s̄i sîntœ ecatombœ
120. La Crisa 'ncinînd încœ. A-l împœcá atunc̄e
Sperînt̄a neertatœ.“ A d̄is, s̄i a s̄ed̄ut. —
Se scoalœ Agamémnon nœprás̄nicul viteadŭ,
Se'ntúnecœ, s'aprinde vœpœĭ, foc sar de'n oci-ĭ;
Ocĭes̄c̄e 'ntîĭŭ pe Calha, apoĭ rœspunde — asfelĭŭ:
125. „Aŭgur, fœtalœ coabe, tu tot rœŭ îmĭ pred̄ic̄ĭ!
De bine nec̄ĭ-ŭœ datœ nu veĭ a-mĭ preursî!
Tu nec̄ĭ ŭœ dineoarœ nu d̄ic̄ĭ, nu fac̄ĭ vr'un bine.
S̄i 'ntre Danaĭ acuma urses̄c̄ĭ, pred̄ic̄ĭ de obs̄c̄e,
Cœ Febul ne apasœ, cœc̄ĭ eŭ n'am slobod̄it,
130. N'am dat pe Criseida, nec̄ĭ dárurĭ n'am luat,
Voesc s'o t̄in la mine; ea-mĭ e cu mult maĭ dragœ
S̄í decît Clitemnestra, sot̄iea-mĭ de fec̄oarœ:
Ea nu este maĭ proastœ, de corp, de cip, de spíret,
Saŭ de lucrœrĭ de mînœ. Eŭ îns' o libered̄ŭ,
135. De-a fi as̄á cu calle; eŭ voĭŭ sœ-mĭ scap popórul;
Dar' voĭ alt dar gœtit̄i-mĭ, sœ nu rœmîĭŭ eŭ sîngur
De'n tot̄ĭ fœrœ rœsplatœ; apoĭ nec̄ĭ nu e drept;
Voĭ tot̄ĭ vedet̄ĭ prea bine, cœ darul mi se ĭa.“

Rœspunde s̄í eroul Ahill de pic̄or ĭute:
140. „Atride, prea mœrite, de'n tot̄ĭ tu mult maĭ lácom!
C̄e dar a-t̄ĭ da puté-vor Aheiĭ marinimĭ?
Noĭ nicœirĭ pe-aic̄e prœd̄ĭ multe nu vedem;
Noĭ cîte prœd̄ĭ luárœm de'n t̄œrile învinse
Le s̄í 'mpœrt̄írœm toate; s̄i nec̄ĭ nu se cuvine
145. De-all doĭle adunate sœ le maĭ împœrt̄im.
Trimite la Apolon pe Criseida tu,
S̄i-t̄ĭ dœm noĭ întreitœ rœsplatœ s̄i 'mpœtritœ,
De-a vré la urmœ Joe, ca sœ prœdœm c̄etatea,
Crestoasa, mîndra Troe.“ — Mœret̄ul reḡe Atrid
150. Rœspunde ear', s̄i-ĭ d̄ic̄e: „De! nu te 'nviclenní,
Ahile strœluc̄ite! orĭ-cît es̄c̄ĭ tu de tare
Nu mœ rœmîĭ pe mine! Cu vorbe nu mœ 'ndúplec̄ĭ,
Aĭ vré, sœ-t̄ĭ aĭbĭ tu prada; de-ac̄eea acuma-mĭ d̄ic̄ĭ,
Sœ daŭ pe Criseida, sœ pĭerd eŭ prada mea?
155. O daŭ, de-mĭ vor aleḡe alt dar plœcut Arḡeiĭ;
De unde nu, vin însu-mĭ, pun mîna ĭaŭ la urmœ
All tœŭ dar' all luĭ Eas, orĭ darul luĭ Ulis.
Mînie-se nu-mĭ pasœ orĭ-c̄ine poate fi;
Vom maĭ vorbí de asta. Acum ŭœ neagrœ navœ
160. Sœ reped̄im în mare; vîslas̄ĭ ales̄ĭ într'însa
Cu sîntœ ecatombœ aleasœ sœ urcœm,
S̄i pe frumoasa fiĭca luĭ Crisis tot în ea,
S̄ĭ-un cœpitann cu minte sœ meargœ, s'o comînde;
Idomeneŭ, saŭ Eas, Ulis, orĭ tu Pilide,
165. Tu, groad̄a tuturora, cu jertfe a 'mpœcá
Pe-Ecaergul.“ — Rœspunde Ahill, ocindu-l rœŭ,
O! tu! nerus̄inate, de prœd̄ĭ nescœt̄ioase!
Maĭ poate a se 'ncrede acum c̄ine-va t̄ie,
A sta pîndind în luptœ, orĭ pĭept la pĭept viteadŭ?
170. Cuvînt de rœsboire eŭ cu Troenniĭ n'am;
Troenniĭ nu-mĭ prœdarœ nemic' de'n a mea t̄arœ;
Nec̄ĭ boĭ, necĭ caĭ Troenniĭ, nec̄ĭ roade nu-mĭ rœpirœ;
De'n bels̄ugata Ftíe, c̄e cres̄c̄e tot bœrbat̄ĭ.
Pe noĭ mult ne desparte s̄í muntĭ prea nalt̄ĭ umbros̄ĭ,
175. S̄í marea rœsunîndœ. Noĭ numaĭ pe'ntru tine
S̄i pe'ntru Menelaŭ, spurcate, cip de cîne,
Pe-a luĭ, pe-a ta ocarœ venim sœ rœsbunœm;
Dar' t̄ie nec̄ĭ nu-t̄ĭ pasœ, recunos̄c̄int̄œ n'aĭ;
S̄c̄iĭ numaĭ sœ-mĭ amérint̄ĭ, sœ d̄ic̄ĭ, cœ-mĭ rœpes̄c̄ĭ darul,
180. C̄e mult sudorĭ mœ t̄ine s̄i mi l'aŭ dat Aheiĭ.
Eŭ nu ĭaŭ nec̄ĭ ŭœ datœ vr'un dar ca darul tœŭ,

Cînd nœvœlesc Aheiĭ la vr’un bogat oras̄ŭ,
Povara c̄ea maĭ mare-a rœsboĭuluĭ rotátec
O sprijinesc̄e brat̄u-mĭ; dar’ la împœrtœs̄ire
Tu ĭaĭ maĭ mare pradœ: eŭ ĭaŭ cît de put̄in,
S̄i mult̄œmit la nave mœ ’ntorc ear’ ostennit.
Mœ duc, mœ duc la Ftiea, cœ mult maĭ bine-mĭ este,
Cu navele-mĭ pĭeptoase sœ merg, sœ s̄ed a casœ.
S̄i tu dacœ ŭœ datœ m’aĭ nec̄instit, sœ s̄c̄iĭ,
Cœ numaĭ aĭ nœdejde de c̄inste, orĭ de prœd̄í.“
Rœspunde s̄í ’mpœratul bœrbat̄ilor la urmœ.
„Fug̅ĭ, de te ’ndurĭ, fug̅ĭ, du-te; eŭ nu te rog acuma,
Sœ maĭ rœmîĭ la mine; s̄i alt̄í priétennĭ am,
Mœ vor c̄instí eĭ, încœ mintosul Joe cĭar.
De’n tot̄i înd̄eit̄í reg̅iĭ tu-mĭ es̄c̄í vrœjmas̄ŭ maĭ mare;
În vec̄ĭ îţĭ sînt plœcute rœsboaĭe, sved̄í s̄i vrajbœ.
Tu dacœ es̄c̄í maĭ tare, un d̄eŭ t̄ĭ-a dat est dar;
Ĭa-t̄ĭ navele, s̄i du-te cu cît̄í priétennĭ aĭ.
La Mirmidonĭ domnes̄c̄e! N’am grijœ eŭ de tine;
De ura-t̄ĭ nu mœ túrbur, ba încœ s̄i te-amérint̄ŭ;
De-mĭ ĭa pe Criseida arg̅int-arcatul D̄eŭ,
Cu de’ntr’aĭ mĭeĭ priétennĭ s̄i cu nava mea
Eŭ voĭŭ trimite-o; însœ la cortul tœŭ vin însu-mĭ,
S̄i ĭaŭ pe Briseida, pe-a ta frumoasœ pradœ;
Maĭ mare dec̄ît tine cît sînt, sœ mœ cunos̄c̄í;
Sœ nu cuted̄e s̄í-altul cu mine-a se luá,
Sumet̄ŭ a vorbí.“ D̄ise. — Mîníe a pe Pilion
Pœtrunde-l, împovoarœ; vitead̄ul súflet áger
În pĭept dumbros se bate, în doŭe cug̅etînd:
Fœtal sœ tragœ pálos̄ŭ, pe c̄eilalt̄ĭ a rœspîndí,
A sparg̅e pe Agamémnon, saŭ înfrînînd necad̄ul
Sœ-s̄ĭ mistueascœ ura. Ast cúget ell în minte
S̄i ’n súflet avînd strás̄nic, de’n teaca sa a tras
Nœprásnic pálos̄ŭ; eatœ de’n c̄erĭŭ Minerv’ ac̄í.
Pe dînsa a trimis’o brat̄alba d̄ina Juna;
Cœc̄ĭ pe-amîndoĭ vitejiĭ ĭubĭá cu multœ grijœ.
În dosul luĭ stœ d̄ina s̄í- apucœ pe Pilid
De coama c̄ea bœlaĭœ, s’aratœ numaĭ luĭ,
Alt nímene n’o vede; Ahil înmœrmures̄c̄e,
Vœpœĭ de’n ocĭ sloboade s̄i vorbe aripate.
„C̄e cáut̄ĭ ac̄í, fiic’a luĭ Joe Eg̅íoc?
Sœ ved̄ĭ a mea nec̄inste, c̄e mĭ-a fœcut Atrid?
Dar’ eatœ cœ-t̄ĭ spun t̄ie, s̄i d̄isa-mĭ se va fac̄e:
De rîpœ-l va da astœ fœtal’ a luĭ trufíe.“

Atunc̄ĭ Glaŭcopa d̄ina Minerva ĭ-a rœspuns:
„A-t̄ĭ potolí mîníea de’n c̄erĭŭ sosesc ac̄í,
De te-ĭ supune mie. Aic̄ea mœ trimise
Brat̄alba d̄ina Juna, c̄e mult pe voĭ ĭubes̄c̄e,
De voĭ se îngrijes̄c̄e. Tu nu te maĭ sfœdí,
Ĭa-t̄ĭ mîna dupœ pálos̄ŭ; nec̄inste fœ-ĭ pre’n graĭŭ;
As̄á s̄í se cuvine. Ît̄ĭ spun s̄i se va fac̄e:
Pe’ntru ocara asta tu veĭ luá ’ntreite
Frumoase scumpe dárurĭ; ascultœ-mœ, Pilid,
S̄i mistues̄c̄e-t̄ĭ ura.“ Rœspunde eĭ atunc̄ĭ
Ahill de pic̄ĭor ág̅er: „Da, mult maĭ bine este,
De s̄í m’apasœ ura, a da-ascultare t̄ie,
As̄á e mult maĭ bine; cœ c̄ell supus la d̄eĭ
De d̄eĭ ascultat este.“ — A d̄is, s̄i pe-arg̅intat
Mînerĭŭ greá mînœ pune, nœprásnicul sœŭ pálos̄ŭ
În teaca sa împing̅e, supus plecat Minerveĭ.
Minerva-s̄ĭ lucœ sborul de-ac̄í drept la Olimp,
La stant̄ele luĭ Joe, la tatœl sœŭ s’a dus.
Pilid cu vorbe earœ-s̄ĭ hules̄c̄e pe-Agamémnon,
Stropind ocœrĭ amare: „Uímite de bet̄íe!
Trîndave! ocĭ de cîne! s̄i ínimœ de c̄erb!
Tu nic̄ĭ ŭœ dinioarœ la luptœ n’aĭ es̄it!
La rînd n’aĭ golit arma, nec̄ĭ n’aĭ rœbdat vr’ŭœ datœ
Sœ plec̄ĭ la vr’ŭœ pîndealœ cu c̄eĭ maĭ bunĭ rœsbóinic̄ĭ;
Atunc̄ĭ par’ cœ-t̄ĭ ved̄ĭ moartea. Maĭ îndœmînœ-t̄ĭ e
În tábœr’ Aheeannœ odoarœ a rœpí,
A smulg̅e prad’ a c̄elluĭ, c̄e-t̄ĭ stœ ’mprotivœ t̄ie.
Despot de popor, gîde! stœpîn es̄c̄ĭ de nemérnic̄ĭ;
Cœc̄ĭ alt felĭŭ ast’ ocarœ c̄ea maĭ de’n urm’ ar fi.
Mœ jur pe sc̄eptrul esta, fac mare jurœmînt,
Pe ac̄est toeag, c̄e frund̄e, vlœstœrí numaĭ rœsade:
Ĭ-a rœted̄at arama ŭœ datœ în pœdure
S̄i frund̄ele-ĭ s̄i coaja; toeag, c̄e ’n palme-l port
Odrasle Aheenne, de oras̄e dregœtorí,
De dreptul omeniriĭ, de Joe dat la dîns̄iĭ;
Fœtal jurœmînt, mare, amárnic va fi t̄ie,
Cînd ear’ va vení tîmpul pe-Ahill a cœtá tot̄ĭ
S̄i tu ’n povoarœ crudœ sœ nu-ĭ pot̄ĭ folosí;
Cînd uc̄igas̄ul Ector pe mult̄ĭ Grec̄ĭ va rœpune,
Veĭ g̅eme tu atunc̄ea trudindu-te de’n súflet,
Cœc̄ĭ n’aĭ c̄instit pe Aheĭul de’n tot̄ĭ c̄ell maĭ vitead̄ŭ.“
A d̄is Pilid, s̄i ’ndatœ aruncœ la pœmînt
De t̄înte tot de áur pestrit̄ul sceptru s̄i s̄ede.

Scrîs̄niá s̄í Agamémnon de'n partea ear' c̄ealaltœ.
Apoĭ se scoalœ Néstor c̄ell dulc̄e la cuvînt,
Armonios orœtorĭŭ, vestit la Piliennĭ.
Curḡeá de'n gurœ-ĭ vorba maĭ dulc̄e decît mĭerea;
Ac̄ell, c̄e 'n a sa vîrstœ vœd̄use doŭe neamurĭ
De súflete de oamenĭ, c̄e s'aŭ s̄í strecurat;
La c̄ell de'ntîĭŭ nœscuse, l'all doilea crescú,
Pe-all treĭlea cu mœrire domnĭá în sîntul Pilos.
Ell bine pric̄eputul vorbí de obs̄c̄e asfelĭŭ.
„Vaĭ, vaĭ! c̄e dor, c̄e jale pe-all Grec̄ilor pœmînt,
S̄i c̄e de bucurie în casa luĭ Priam,
Cînd vor aflá Troenniĭ, cœ voĭ sîntet̄ĭ în vrajbœ!
Voĭ c̄eĭ de'ntîĭŭ la sváturĭ s̄i c̄eĭ maĭ marĭ în lupte!
Ah! dat̄i-mĭ ascultare; voĭ sîntet̄ĭ amîndoĭ
Maĭ tínerĭ decît mîne, cœc̄ĭ eŭ în tîmpul mĭeŭ
Am maĭ trœit cu altĭ, cu alt̄ĭ vitejĭ rœsbóĭnic̄ĭ,
C̄e ne'ntrec̄eá 'n mœrire s̄i mœ bœgá în samœ!
C̄e maĭ bœrbat̄ĭ ac̄eĭa! ca eĭ n'am maĭ vœd̄ut,
Piritous s̄i Drias popoarœlor pœstorĭŭ,
Ecsádie, Ceneul, nœprásnicul Polifem.
S̄i all luĭ Eḡeŭ fiĭul, Teseŭ prea strœluc̄itul:
De tot maĭ tarĭ ac̄eĭa de'n tot̄ĭ de pre pœmînt,
Maĭ tarĭ, s̄i la bœtae es̄ĭaŭ cu c̄eĭ maĭ tarĭ.
Bœteá, topĭá c̄entáurĭ s̄i ferele muntenne.
Cu eĭ aveam a fac̄e, cînd am plecat de'n Pilos,
De'n t̄ara mea departe, cœc̄ĭ eĭ cĭar m'aŭ poftit:
Muncĭam s̄i eŭ în lupte dupœ puterea mea,
La dîns̄iĭ împrotivœ a sta nu puteá nime,
De'n cît̄ĭ muritorĭ are vitejĭ luptas̄ĭ pœmîntul;
Dar' sváturile melle sîmt̄ĭaŭ eĭ, m'ascultaŭ;
As̄á s̄i voĭ acuma sœ fit̄ĭ ascultœtorĭ;
Cœ mult maĭ bine este. Nec̄ĭ tu, fiĭ cît de mare,
Sœ nu-ĭ rœpes̄c̄ĭ fec̄oara c̄i las'o; cœc̄ĭ ĭ-a d̄at'o
Odor întîĭŭ Aheiĭ: nec̄ĭ tu Pilide, ear'
Nu te svœdí cu riga, cœ nec̄ĭ ŭœ datœ ell,
De c̄inste tot de ŭœ samœ, cu c̄instea-t̄ĭ n'are parte;
Slœvit ell cĭar de Joe, de sc̄eptru purtœtorĭŭ craĭŭ.
Tu dacœ es̄c̄ĭ maĭ tare, all uneĭ d̄inĭ es̄c̄ĭ fiĭŭ,
Dar' ell e s̄í maĭ mare, comîndœ pe maĭ mult̄ĭ.
Atride, potoles̄c̄e-t̄ĭ miníea ta acuma,
S̄i eŭ pe-Ahill la urmœ, pe-all tuturora rœd̄im
S̄i stavilœ 'n rœsboaĭe, îl rog a se 'mpœcá.“
Rœspunde Agamémnon: „Bœtrîne cuvioase,

Prea bine le d̄ic̄ĭ toate; dar' est bœrbat voes̄c̄e
A fi de'n tot̄ĭ maĭ mare, de'n tot̄ĭ ell maĭ ales,
Stœpîn all tuturora. Nu súfœr asta eŭ.
Vitead̄ŭ dacœ-l fœcurœ nemuritoriĭ d̄eĭ,
De-ac̄eea îl îndeamnœ sumet̄ŭ a 'ns̄irá hule?“
Ahill îĭ rumpe vorba. — „Pe drept, fricos, nemérnic,
Trîndœv m'as̄ŭ numí, dacœ la orĭ-c̄e all tœŭ graĭŭ,
La orĭ-c̄e a ta faptœ supus eŭ m'as̄ŭ plecá.
D̄i altora ac̄esta, dar' nu-mĭ porunc̄í mie;
Cœc̄ĭ eŭ de-acuma 'ncolo nu-t̄ĭ sînt supus, mœ crede.
Dar' eŭ ît̄ĭ maĭ d̄ic alta, s̄i t̄ine-o minte tu,
Pe'ntru fec̄oara asta eŭ arma nu golesc
La tine, nec̄ĭ la altul; cœc̄ĭ voĭ cariĭ mĭ-at̄ĭ dat'o,
Ear' voĭ mĭ-o luat̄ĭ; însœ de'n prœd̄ile-alle lalte,
C̄e 'ncise 'n neagrâ, ĭutea, adînca-mĭ navœ staŭ,
Nu pot̄ĭ luá nimi cœ tu fœrœ voea mea.
Dar' dacœ veĭ, te 'nc̄earcœ, s̄i cît̄ĭ pe-ac̄í se aflœ,
Vedé-vor tot̄ĭ acuma pe clipœ 'mprejma lanc̄i-mĭ,
Cum sînḡele tœŭ negru fumînd va s̄iroí.“
Hulind unul pe altul atunc̄ĭ s'aŭ rœdicat,
Luœ́ sfîrs̄it soborul la navele-Aheenne;
Ahill plecœ́ la nave, la córturile salle,
Cu tot̄ĭ aĭ sœĭ priétennĭ s̄i cu Menetiead.
Atrid ŭœ navœ ĭute pe mare slobod̄í,
Într'însa vîslas̄ĭ vrédnic̄ĭ, ales̄ĭ, doaŭe-d̄ec̄ĭ puse,
Aleasœ ecatombœ, de jertfœ la Apolon,
S̄i pre frumoasa fiĭc'a luĭ Crisis a urcat.
S̄i comîndarĭŭ se puse mintosul print̄ŭ Ulis
Se 'mbarcœ tot̄ĭ s̄i pleacœ, plutesc pe unde úmed̄ĭ
Atrid a dat poruncœ a se spœlá poporul,
A-s̄ĭ curœt̄í 'ngœlarea, s̄i eĭ se spœlaŭ tot̄ĭ;
S̄i apele 'ngœlate în mare le vœrsaŭ.
La urmœ eĭ jertfirœ la marele Apolon
Alese ecatombe de táurĭ s̄i de capre
Pe t̄œrmul mœriĭ-amare; duhoarea pînœ 'n c̄erĭŭ
Pe fum învîrtejitœ de-a lungul se 'nnœlt̄á;
La unele ca astea munc̄ĭá ostirea toatœ;
Dar' tot nu se lœsase Atrid de svad' ac̄eea,
Pre'n care-amerint̄ase pe áḡerul Pilid;
Poruncœ luĭ Taltibiŭ dœ, s̄i luĭ Euribat;
Erold̄ĭ, aĭ luĭ ministri, eĭ îl slujĭá cu rîvnœ:
„Grœbit̄ĭ acuma, mérḡet̄ĭ la cortul luĭ Pilion,
Luat̄ĭ de mîn', adúc̄et̄ĭ pe Briseid' ací;

De nu vor dá-o voŭœ, viŭ cu maĭ mult̄ĭ, o ĭaŭ,
355. S̄i-l îngrod̄esc maĭ tare!“ Erold̄iĭ se pornirœ
De voe, de nevoe, pre'n strás̄nicœ poruncœ,
La t̄œrmul mœriĭ-amare, la Mirmidonĭ sosesc;
Gœsesc pe-Ahill acolo, la cortul sœŭ s̄ed̄înd
Pe lîngœ neagra navœ. Ell cum îĭ vede 'ndatœ
360. Se împle de 'ntristare. Erold̄iĭ se 'ngrod̄irœ,
Nu maĭ pœs̄esc nœinte, pe riga rœspeptînd;
De tot eĭ amut̄irœ. Ahill a pric̄eput;
Îĭ cĭeamœ s̄i li d̄ic̄e. „Erold̄ĭ, bunœ venire,
Prevestitorĭ luĭ Joe s̄ĭ-aĭ oamenilor încœ.
365. Pœs̄it̄ĭ, venit̄ĭ aproape, cœc̄ĭ nu mĭ-at̄ĭ gres̄it voĭ,
Atrid este de vinœ, acum ell v'a trimis,
S̄c̄iŭ, pe'ntru Briseida.“ — „Patrocle înd̄eite,
De! scoate pe fec̄oara s̄i dœ-o lor s'o ducœ.
S̄erbeascœ-mĭ eĭ de márturĭ la feric̄it̄iĭ d̄eĭ
370. S̄i la muritorĭ oamenĭ s̄i 'n fat̄' astuĭ tirann,
Cînd earœ-s̄ĭ trebuint̄a mœ va cĭemá, sœ ápœr
Pe c̄eĭlalt̄ĭ de'n urîta, fœtala 'njungiare.
Atrid tîmpit cu totul de duh s̄i de sîmt̄irĭ,
Nu júdecœ trecutul, e orb la viitorĭŭ;
375. Nu s̄c̄ie, sœ comînde pe-Aheĭ cœtrœ isbîndœ.“
A d̄is. Supus Patroclu, priétenn la priétenn,
Pe Briseida scoate de'n cortul luĭ s̄ĭ-o dœ:
La navele-Aheenne es̄t̄ĭ doĭ erold̄ĭ o duc;
Pe pas̄iĭ lor femeea urmead̄œ fœrœ voe. —
380. Ahill pornit pe lácrimĭ, s̄i cĭar de-aĭ sœĭ priétennĭ.
Atunc̄ea 'n depœrtare, la t̄œrm albindeĭ mœrĭ
S̄ed̄ú, s̄ĭ-aruncœ́ ociĭ pe-œll mare pont umbros;
La prea amata-ĭ maĭcœ urœrĭ miloase 'nalt̄œ,
D̄icînd: „O maĭcœ! maĭcœ! de maĭ nœscut în lume
385. De scurtœ vĭet̄uire, încaĭlea trebuĭá
Olimpieannul Joe, de 'naltul-tunœtorĭŭ,
A mœ 'nd̄estrá cu c̄inste; dar' nec̄ĭ cît de put̄inœ
Ell nu mĭ-a dat acuma. Atrid mĭ-aduse hule;
Rœpind îmĭ t̄ine prada.“ A d̄is ell, lœcrimînd. —
390. Miloas' aŭgusta-ĭ mumœ 'ndatœ-l aud̄í,
S̄i de'n adîncul mœriĭ, de'n fund, unde-aveá tronul
L'all sœŭ bœtrîn pœrinte, cu c̄eat̄a semuitœ,
Pe clipœ rœsœrit'a asupr' albindeĭ mœrĭ;
Nœintea luĭ ea s̄ede, îl vede lœcrimînd,
395. Îl mîngîĭœ cu mîna, pe nume-l cĭeamœ-ĭ d̄ic̄e:
„C̄e plînḡĭ, fiĭul mĭeŭ dragœ? c̄e jale te 'mpovoarœ?

Destœĭnuesc̄e-mĭ, spune-mĭ, sœ s̄cim noĭ amîndoĭ.“
Ahill de pic̄or ĭute rœspunde greŭ oftînd:
„Tu toate le s̄c̄iĭ, maĭcœ, la c̄e sœ le spun earœ-s̄ĭ?
400. La Teba, sînta t̄ar' a luĭ Ĭetion fúrœm;
Luárœm tot prœdînd'-o s̄ĭ-adúserœm ac̄í;
Prea bine împœrt̄irœ Aheiĭ 'ntre eĭ tot;
Atrid de'n prœd̄ile-astea luœ́ pe Criseida;
Apoĭ la urmœ Crisis, all mareluĭ Feb préut,
405. La navele-alle réped̄ĭ Aheilor vení
S̄i spre rœscumpœrare a fiĭc̄eĭ salle-atuncĭ
Aduse multe dárurĭ, avînd în mînĭ cunune,
Pe un toeag de áur all d̄euluĭ Apolon.
Rugœ́ pe tot̄ĭ Aheiĭ, maĭ mult pe-œĭ doĭ Atrid̄ĭ,
410. Podoabe de popoarœ. Aheiĭ c̄eĭlalt̄ĭ tot̄ĭ
Pe Crisis rœspeptarœ; a primí încœ vrurœ
S̄i scumpele-ĭ odoarœ; dar' luĭ Atrid ac̄easta
De loc nu fu plœcutœ; c̄i, strás̄nic poruncīnd,
Prea rœŭ pe ell gonit'a. Bœtrînul întristat
415. De-ac̄í-s̄ĭ luœ́ ear' drumul; Apolon mult ĭubindu-l
Urarea-ĭ ascultat'a, s̄i pre Arḡeĭ fœtalœ
S̄œḡeatœ slobodit'a; poporul grœmœdit
Perĭá în prada mort̄iĭ; sœḡet̄ile d̄eesc̄ĭ
Sburaŭ pre'n toatœ oastea. Aŭgurul luĭ Ecateŭ,
420. Ac̄ell pric̄eput bine, d̄eesc̄ile augurie
Ni deslus̄ĭá de obs̄c̄e. Atunc̄ĭ eŭ maĭ întîĭŭ
Am d̄is, sœ 'mpœcœm d̄eul; Atrid s'a mîniat,
M'amerint̄at pe mine, îndeplinindu-s̄ĭ ura.
Aheiĭ nos̄tri oácĭes̄ĭ urcarœ 'n larga navœ,
425. Trimíserœ la Crisa pe Criseida luĭ,
S̄i dárurĭ la 'mpœratul Apolon încinînd.
Apoĭ venind erold̄iĭ de'n cortul mĭeŭ luarœ
Pe Briseida, darul, c̄e-mĭ déterœ Aheiĭ,
Înves̄mîntat̄ĭ eŭ-aramœ. Dar' tu, de pot̄ĭ acum,
430. Pe fiĭul tœŭ ajutœ; ĭa-t̄ĭ sborul la Olimp
S̄i roagœ-te luĭ Joe, de ĭ-aĭ plœcut vr'ŭœ datœ
Pre'n graĭŭ, saŭ s̄i pre'n fapte. În naltele pœlate
A tatœluĭ tœŭ, mîndrœ, te lœudaĭ; (cĭar eŭ
Te-am aud̄it adese) de'n tot̄ĭ ac̄eĭlalt̄ĭ d̄eĭ
435. D̄ic̄eaĭ, cœ tu atunc̄ea aĭ apœrat pe-œll mare,
Nor-întœrîtœtorĭul Cronion de'n ruina-ĭ;
Cînd c̄eĭlalt̄ĭ tot̄ĭ de-ŭœdatœ Olimpieanniĭ d̄eĭ
Aŭ vrut, sœ-l leḡe, Juna, Minerva s̄i Neptun;
S̄i tu slœvitœ, d̄inœ, la ell t̄ĭ-aĭ luat sborul;

440. L'aĭ slobod̄it de'n lánturĭ, cĭemînd pe Ecatonhir
Briareon anume cĭemat de d̄eiĭ totĭ,
S̄í de bœrbat̄ĭ, Eḡeon. Cu mult maĭ tare ell,
S̄í de cît all tœŭ tatœ, de slava sa prea mîndru,
S̄ed̄ú lîngœ Cronion; tot̄ĭ d̄eiĭ se 'ngrod̄irœ
445. S̄i nec̄ĭ cœ-l maĭ legarœ. S̄ed̄ĭ dar' tu lîngœ ell,
A minte-ĭ adu toate, apucœ-l de ḡenuncĭ;
Da! de-ar voí acuma Troennilor s'ajute
S̄i pe Aheĭ la primne, la t̄œrm sœ-ĭ încolt̄eascœ,
Prœdat̄ĭ în geara mort̄iĭ; sœ cápete s̄í eĭ
450. Pe lîngœ împœratul; apoĭ s̄í Atrid cĭar
Cunoascœ, c̄e e rœul, cœc̄ĭ n'avrut sœ c̄insteascœ
Pe c̄ell maĭ mare 'n oaste." — Amar lœcrimînd Tetis
Rœspunde luĭ s̄i-ĭ d̄ic̄e: „Vaĭ fiiul mieŭ ĭubit!
Nœscut în tristœ soarte! la c̄e te maĭ cres̄c̄eam!
455. Sœ fi s̄ed̄ut maĭ bine la navele-t̄ĭ, departe
De plîns, de vœtœmare. Vieat̄a-t̄ĭ, de! e scurtœ,
S̄i vîrsta-t̄ĭ trec̄e ĭute s̄i soartea-t̄ĭ e maĭ reá;
Fœtalœ fu ursîta; c̄as rœŭ, cînd te-am nœscut!
Ac̄easta eŭ a spune la 'ndrag-rœstrœsnitorĭul
460. Cronion împœratul mœ duc unde 'mprejoarœ
Luc̄ind albinda neaŭœ pe fálnicul Olĭmp;
Dar' tu sœ s̄ed̄ĭ acuma ac̄í la cortul tœŭ,
Pe lîngœ alle talle rœsplutitoarĭe nave;
Mînĭea ta mînĭe; sœ numaĭ împumnĭ arma,
465. Cœ Joe de erĭ încœ la sînt̄iĭ Etiopĭ
Poftit la ospœt̄ŭ este; s'a dus la Oc̄eann;
S̄i tot̄ĭ d̄eiĭ-l urmarœ. A doŭa d̄i spre d̄ec̄e
Ell ear' la Olimp vine; atuncĭ mœ duc la Joe,
L'all sœŭ locas̄ŭ de-aramœ; l'apuc s̄í de ḡenuncĭ
470. S̄i cred c'o sœ-l îndúplec." D̄icînd a s̄í perit;
Pe ell acolo-l lasœ; dar' tot pœtruns de dorul
Femeiĭ prea ḡingas̄e, c̄e-ĭ fu rœpitœ 'n sîlœ.
Ulis apoĭ la urmœ sosí l'all Criseĭ t̄œrm,
Cu sînta ecatombœ; s̄i dupœ c̄e-aŭ întrat
475. În c̄ell adînc port mare, aŭ strîns velele 'ndatœ
S̄i le-aŭ depus în navœ; de loc aŭ scos catartul;
Îl púserœ 'n corsie, odgoanele slœbind.
La t̄œrm curînd s̄i nava fu trasœ de vîslas̄ĭ;
De'ntr'însa aruncarœ s̄i ancoarele 'n mare;
480. Legarœ a eĭ primnœ, la urmœ totĭ es̄irœ
Pe-all mœriĭ rœsunînde t̄œrm fálnic, volburos;
Adúser' ecatomba, la lungul-isbitorĭŭ;

Es̄í s̄í Criseida de'n plutiponda navœ;
O ĭa, l'altarĭŭ o duc̄e Ulis mintosul, áḡer;
485. La scumpul eĭ pœrinte în mînile-ĭ o dœ
S̄i asfelĭŭ îĭ vorbes̄c̄e. — „O! Crise, sînt trimis
De marele — Agamémnon a-t̄ĭ da pe Criseida,
S̄i a-ĭ jertfí luĭ Febus prea sîntœ ecatombœ
Sœ mîntuim Danaiĭ; pe d̄eul sœ 'mpœcœm,
490. Pe-ac̄ell, c̄e greŭ pe-Aheiĭ cu relle 'mpovorœ́."
A d̄is, s̄i 'n mînĭ ĭ-a dat̄'o. Ell plin de bucurĭe
Copilla îs̄ĭ primes̄c̄e, s̄i c̄eĭlalt̄ĭ tot̄ĭ la urmœ
Aleasa ecatombœ depúserœ 'n prejur
La c̄ell d̄idit prea bine all d̄euluĭ altarĭŭ.
495. Pe mînĭ tot̄ĭ se spœlarœ, s̄i c̄elle purtœtoarĭe
De ord̄ŭ s̄i sare blide în sus eĭ rœdicarœ;
As̄á, nœlt̄înd mînĭ, Crisis urœrĭ fœcú prea marĭ:
„Aud̄i-mœ, stœpîne, arḡint-arcate tu,
All Criseĭ s̄i all Cileĭ apœrœtorĭŭ prea mare,
500. S̄i strás̄nic̄e-all Tenedeĭ putérnic̄e 'mpœrate!
Acum put̄in nœinte urarea-mĭ aud̄is̄ĭ;
C̄institu-m'aĭ pe mine, pe-Aheĭ împovorœs̄ĭ;
Ascultœ ear' acuma ac̄east' a mea dorint̄œ!
Acum pe Danaĭ scapœ-ĭ de'n boala c̄ea fœtalœ!"
505. Urarea ĭ-a fost asta. Apolon l'aud̄í;
S̄i dupœ c̄e urarœ s̄i presœrarœ ord̄ŭ
S̄i sare peste vite, le s̄í suc̄irœ 'ndatœ;
Apoĭ le jungieĭarœ, în grab' le jupuirœ
Tœĭar' alle lor spete, cu seŭ le-aŭ învœlit,
510. În doŭe pœrt̄ĭ fœcute; pe dînsele aŭ pus
S̄i alte cœ́rnurĭ crude; le dete foc bœtrînul
Pe lemne despicate; vœrsat'a 'ncis vin ros̄u;
Pe lîngœ ell voĭnic̄iĭ frigœrĭ t̄ineá 'n c̄inc̄ĭ crac̄ĭ.
S'aŭ ars spetele toate; rœrunciĭ s'aŭ mîncat;
515. Dar' c̄ellelalte cœ́rnurĭ, bucœt̄ĭ, bucœt̄ĭ tœĭete,
Înfipte 'n frigœrĭ toate, pe foc se 'nvîrtĭaŭ tunc̄ea;
Cu multœ îngrijire se frípserœ 'n sfîrs̄it;
Le-aŭ tras afarœ toate s̄i munca înc̄etœ́;
Ospœtul lor gœtirœ, mîncarœ tot̄ĭ cu tot̄iĭ;
520. Se sœturarœ bine l'ac̄est ospœt̄ŭ de obs̄c̄e;
S̄ĭ-a beriĭ, s̄ĭ-a mîncœriĭ eĭ poft' aŭ împlinit.
Împlurœ pînœ 'n gurœ s̄í cannele de vin;
Apoĭ turnaŭ fec̄oriĭ pe rînd la tot̄ĭ în cupe.
Pe toatœ d̄iŭa-Aheiĭ cîntaŭ, împœcaŭ D̄eul;
525. Frumos înnœlt̄aŭ cîntul Peann fec̄oriĭ grec̄ĭ;

Slœvĭaŭ eĭ pe Ecaerğ; ell mult se bucurá:
Dar’ cînd soarele-apuse s̄ĭ-all noptiĭ vœl se ’ntinse.
Pe lîngœ primniere otgoane se culcarœ.
Dar’ eatœ s̄ĭ-Aurora în slavœ se iví
530. Cu rad̄ele-ĭ rujoase. Pe ducœ se pornesc
La tábœra-Aheeannœ. Ecaergul atunc̄ea
Trimise lor un ąŭstru senin, priinc̄os foarte.
Catartul l’as̄ed̄arœ, s̄i velele le-a ’ntins;
Isbes̄c̄e vîntu ’n vele, s̄i unde rœisbind
335. Carena, purpuratœ, sfîlvoasœ, volboread̄œ.
De’n undœ ’n undœ nava despicœ, trec̄e válurĭ.
În tábœra-Aheeannœ sosirœ în sfîrs̄it.
Aŭ tras adînca navœ pe mal sus pe nœsip;
Sprijinitoarĭe pîrgiĭ îĭ púserœ în preajmœ,
540. S̄i eĭ se ’mprœs̄c̄iarœ la córturĭ s̄i la nave.
Dar’ c̄ell de pec̄or ĭute, hrœnit de d̄eĭ Ahil,
La plutiponde nave s̄edeá tot mînios;
La nec̄ĭ ŭœ adunare de-eroĭ n’aveá améstec,
La nec̄ĭ ŭœ bœtœlíe; dar’ se trudĭá în súflet,
545. Dorind rœsboĭŭ s̄i arme. — Aurora ear’ sosí
A doŭa d̄i spre d̄ec̄e; s̄i eatœ spre Olímp
Tot̄ĭ d̄eiĭ ear’ venirœ, fruntas̄ŭ marele Joe.
Tot nu uitase Tetis a fiĭuluĭ eĭ rugœ.
Pe-all mœriĭ val rœsare se urcœ ’n naltul c̄erĭŭ,
550. Cu d̄orile ’mpreunœ soses̄c̄e la Olimp,
S̄i dœ de ocĭosul Cronid, ce s̄edeá ’n parte,
În vîrf maĭ nalt de’n cîte vœĭosul Olimp are.
Ea s̄ede lîngœ dînsul l’apucœ de ḡenuncĭ
Cu mîna eĭ c̄ea stîngœ; cu dreapta de bœrbiĭ;
555. Rugînd pe împœratul Cronion Joe, -ĭ d̄ic̄e:
„Pœrinte, tatœ Joe, cu d̄eiĭ de’mpreunœ
De t̄ĭ-am fœcut vr’un bine, pre’n faptœ, saŭ pre’n graĭŭ
S̄i tu îndeplines̄c̄e dorint̄a mea acuma;
Pe fiĭul mĭeŭ cinstes̄c̄e; de’n tot̄ĭ ell nœscú síngur
560. În scurtœ vĭet̄uire, s̄ĭ-Atrid mi-l nec̄instes̄c̄e.
Rœpind îĭ t̄ine prada. Rœsbunœ-l acum tu,
Olimpieanne Joe, ajutœ pe Troenniĭ,
Pînœ cînd ear’ Aheiĭ pe-all mĭeŭ fiĭŭ sœ c̄insteascœ.“
De norí-întœrîtorĭul de loc nec̄ĭ nu-ĭ rœspunde;
565. Dar’ Tetis tot îl roagœ, nu-l lasœ de ḡenuncĭ.
„Pe nemomite spune-mĭ veĭ? îmĭ fœgœdeesc̄ĭ,
Saŭ nu? tœgœdues̄c̄e; tu n’aĭ de c̄e-a te teme;
Sœ s̄ciŭ s̄í eŭ încaĭlea, de’n d̄inele-allelalte

Cît sînt fœrœ c̄instire, de’n toate numaĭ eŭ.“
570. De norĭ-întœrîtorĭul rœspunde, greŭ aftînd:
„Mœ bāḡĭ cu Juna ’n vrajbœ; ear mœ hules̄c̄e Juna
De’n tot̄ĭ nemuritoriĭ tot ea mœ întœrîtœ;
Într’un d̄œdar cu mine se c̄eartœ numaĭ ea
S̄i-mĭ d̄ic̄e în bœtae Troennilor s’ajut;
575. Dar’ fie, fuḡĭ acuma; sœ nu te vad̄œ Juna;
Eŭ voĭŭ purtá de grijœ a isprœví s̄í astea;
Fuḡĭ; voĭŭ clœtí eŭ capul, spre a te ’ncredint̄á;
La noĭ nemuritoriĭ e c̄ell maĭ mare sœmn;
Nemic’ all mĭeŭ nu este de a se maĭ întoarc̄e;
580. Nemic’ întru momire, nemic’ de neispravœ,
De voĭŭ clœtí eŭ capul.“ A d̄is; s̄i a ’ncruntat
Cronion împœratul dumbroasele-ĭ sprînc̄ennĭ;
De’n sînt nemuritorĭul all sœŭ cap se clœtirœ
Ambrosianne coame; s’a clœtinat Olimpul.
585. Se svœtuirœ asfelĭŭ s̄i furœ despœrt̄it̄ĭ.
Afundœ ’n mare Tetis de’n fálnicul Olimp,
S̄i Joe ’n pœlat întrœ. Tot̄ĭ d̄eiĭ se sculárœ,
Stœturœ în pic̄oare nœintea c̄elluĭ mare
Stœpîn s̄ĭ-all lor pœrinte. S̄i nime nu ’ndrœsní
590. În jet̄u-ĭ sœ maĭ s̄ad̄œ, cînd ell se arœtœ.
Ell întrœ ’n tron se pune, dar’ cum îl d̄œrí Juna,
De loc ea se pric̄epe, cœ arḡin-peda Tetis
A luĭ Nireŭ ea fiĭcœ s’a svœtuit cu ell,
S̄i ’ndatœ ea cu vorbe atinḡe pe Cronid.
595. „Învicleennite, spune-mĭ, cu care de’n d̄eĭ earœ-s̄
Urd̄it’aĭ acum sváturĭ? ît̄ĭ plac̄e tot de-a una
În taĭnœ, fœr’ de mine, proĭepte a urd̄í.
Cœc̄ĭ nu te ’ndurĭ vr’ŭœ datœ sœ-mĭ spuĭ tu c̄e gîndes̄c̄ĭ!“
Atunc̄ea îĭ rœspunde pœrintele vec̄íeĭ.
600. „Nu-t̄ĭ bate capul, Juno, cœ cúḡetele melle
Ît̄ĭ sînt spre vœtœmare; tu nu pot̄ĭ aflá tot,
Mœcar de-mĭ es̄c̄ĭ sot̄íe; dar’ c̄e este ertat
A maĭ aflá s̄í altul, nec̄ĭ d̄eĭ, nec̄ĭ oamenĭ, nime,
De tine maĭ nœinte, nu vor aflá ac̄eea.
605. Dar’ orĭ-c̄e alt împarte de c̄eĭlalt̄ĭ d̄eĭ ursesc,
Tu nu mœ ’ntrebá, Junœ, s̄i nu maĭ c̄ercetá.“
Rœspunde luĭ Buopa, aŭgusta d̄ina Junœ:
„Cronide, spaĭmœ mare, c̄e vorbe-mĭ d̄ic̄ĭ tu mie?
Prea mult s̄í maĭ nœinte eŭ nec̄ĭ nu te ’ntrebam,
610. Nec̄ĭ vream, ca sœ maĭ aflu; în pac̄e cuḡetaĭ;
Dar’ m’am temut acuma sœ nu te pridideascœ

Cu gura Arḡin-peda, amœḡitoarĭa Tetis,
Copill' ac̄elluĭ tatœ bœtrîn, vecĭŭ mœrineann;
Cu d̄orile 'mpreunœ ea rœsœrí ac̄í,
615. S̄ed̄ú s̄í lîngœ tine s̄i de ḡenuncĭ te strînse;
S̄i tu fœgœduit'aĭ pe-Ahill a-l c̄instí astœ-d̄ĭ
Aheĭ mult̄ĭ lîngœ nave la moarte a predá!"
De norĭ-întœrîtorĭul Cronion ĭ-a rœspuns:
„Îndemonatœ fire, a púrarea 'ngrijitœ;
620. De tine nec̄ĭ-ŭœ datœ nu pot a mœ ascunde.
Nemicœ nu veĭ fac̄e; c̄i mœ veĭ nœcœjí;
Maĭ rœŭ e pe'ntru tine; s̄i-mĭ plac̄e orĭ s̄í cum.
De voe, de nevoe, s̄ed̄ĭ, tac̄ĭ acú, s̄ĭ-ascultœ;
Cœ mînile-mĭ nœprásnic̄ĭ pe tine de le-oĭŭ pune,
625. Sœ s̄c̄iĭ, cœ tot̄ĭ cu tot̄iĭ, cît̄ĭ d̄eĭ sînt în Olimp,
De vor sœrí la mine, eĭ nu te vor scœpá."
Atît a d̄is Cronion. — Buop' aŭgusta Junœ
Tœcutœ 'nfioratœ s̄ed̄ú prea umilitœ.
C̄eres̄c̄iĭ d̄eĭ ḡemurœ în casa luĭ Cronid.
630. Se scoalœ de'ntre dîns̄iĭ s̄í més̄c̄erul Vulcann,
Plœcute 'ns̄irœ vorbe cœtrœ brat̄-alba Junœ,
Amata aŭgusta-ĭ mumœ. — „Fœtale fapte! maĭcœ,
Voĭ d̄eiĭ, pe'ntru oamenĭ sœ vœ sfœdit̄ĭ ac̄í?
Sœ rœscolit̄ĭ tot̄ĭ d̄eiĭ? nec̄ĭ de ospœt̄ŭ încœ
635. Noĭ nu ne bucurárœm; cœc̄ĭ rœul bíruesc̄e.
M'ascult̄ĭ pe mîne maĭcœ? Orĭ-cît es̄c̄ĭ de 'nt̄eleaptœ,
Pe lîngœ tata Joe maĭ bine sœ te port̄ĭ;
Nu oare cum-va earœ-s̄ĭ pœrintele hulind,
A ni stricá ospœt̄ul; cœc̄ĭ de-a voí stœpînul,
640. Fulḡerœtorĭul Joe, îndatœ ne rœstoarnœ
De'n jéturile noastre. Te 'nc̄earc' a-l înblînd̄í
Cu vorbe 'ndulc̄itoarĭe; Olimpieannul ear'
Milos ell va fi noŭe." — D̄icînd Vulcann se scoalœ,
Pe-a sa ĭubitœ mumœ c̄instind cu ambecupœ,
645. Ac̄este vorbe d̄ic̄e: „De! rabdœ maĭca mea;
Nu pot sœ te vœd tristœ; eŭ prea mult te ĭubesc;
Dar' s̄í pœtruns de doru-t̄ĭ, folos nu-t̄ĭ pot aduc̄e.
Rœŭ e Olimpieannul, cînd altu-ĭ stœ 'mprotivœ.
Am vrut s̄í eŭ alt' datœ rîvnos a-t̄ĭ ajutá;
650. Dar' de pec̄or atunc̄ea, suc̄indu-mœ grod̄av,
De'n pragul sînteĭ stant̄e m'a asvîrlit departe;
Picam despicînd vîntul pe toatœ d̄iŭa 'ntreagœ;
S̄i cînd soarele-apuse în Lemnos am cœd̄ut;
Abĭá maĭ aveam súflet; atuncĭ m'aŭ rîdicat

655. Bœrbat̄ĭ Sindiennĭ." D̄ise. — Brat̄-alba d̄ina Junœ
D̄îmbes̄c̄e s̄i-ĭ ĭa cupa. Cu grát̄ie la urmœ
C̄inst̄ĭá ell pe tot̄ĭ d̄eiĭ; prea dulc̄e nectar
Turná la tot̄ĭ de'n cannœ. Un rîs nepotolit
A împodobit pe d̄eĭ, cînd pe Vulcann vœd̄urœ
660. A colindá pre'n stant̄e. — Eĭ asfelĭŭ pînœ sara
Cu plinœ mult̄œmire se desfœtá 'n ac̄ell
Ospœt̄ŭ obs̄c̄esc s̄i mîndru, de toate 'ndestullat̄ĭ.
De cînte s̄i citarœ, c̄e o t̄ineá Apolon;
S̄i musele 'mpreunœ prea dulc̄e 'ns̄irá cînte.
665. Dar' cînd sînta luminœ a soareluĭ perí,
Pe-a casœ fiœ-care s'a dus a se culcá,
La stánt̄ele lucrate de c̄ell prea slœvit mare
Vulcann, iscusît més̄c̄er. Olimpieannul Joe
Fulḡerœtorĭŭ pœs̄es̄c̄e la patul sœŭ, colo
670. Unde s̄í maĭ nœinte odihna ell gœsĭá,
Cînd somn îĭ venĭá dulc̄e. Se urcœ, ell adoarme;
Se culcœ lîngœ dînsul s̄ĭ-Aŭrotrona Junœ.

IV.

Vœsílĭŭ Gérgeli, de C̄ocotis̄ŭ (1799—   ).

(Despre vieat̄a ac̄estuĭ bœrbat n'am putut aflá pînœ acum (1863) alta, decît cœ ell a fost nœscut în diec̄esa (episcopíea, epœrc̄íea) Muncac̄uluĭ, în Ungáriea, s̄i cœ în annul 1819 erá teolog absolut în cunviptul împœrœtesc de'n Vieanna, în care ann a trœdus, s̄i a publicat cœrtic̄ica numitœ: *Omul de lume seaŭ mœestríea de a se fac̄e plœcut în orĭ-c̄e sot̄ietate, în carea se aflœ omul în vieat̄œ.* Cu toate ac̄estea ac̄est bœrbat este foarte însemnat pe'ntru literœtura nœc̄unalœ rumînœ, în maĭ multe privint̄e, s̄i ádecœ: parte pe'ntru cœ este de'n diec̄esa seaŭ episcopíea Muncac̄uluĭ, unde sînt put̄inĭ rumînĭ; parte pe'ntru cœ pe la anniĭ 1810—1828, put̄inĭ Rumînĭ cuḡetaŭ s̄i credeaŭ c̄e-va despre rœnœscœc̄unea nœc̄uniĭ salle; ear' parte, pe'ntru cœ cœrtic̄ica numitœ maĭ sus încœ ĭni aratœ, cœ frat̄iĭ nos̄tri Rumînĭ mœc̄edonennĭ aŭ fost púrurea însuflat̄ĭ de sîmt̄ul nœc̄unal, s̄i pœtruns̄ĭ de trebuint̄a de a se desvoltá literœtura nœc̄unalœ în toate rámurile. De ac̄eea aŭ cunsœcrat eĭ, orĭ cînd aŭ fost proc̄iemat̄ĭ, orĭ numaĭ îns̄c̄iint̄at̄ĭ, sume marĭ pe'ntru tipœric̄unea cœrt̄ilor rumîne, s̄i pe'ntru nœintœc̄unea cultureĭ rumîne. Ac̄easta se adeveres̄c̄e s̄í pre'n cœrtic̄ica Domnuluĭ *Vœsílĭŭ Gérgeli de C̄ocotis̄ŭ,* cœc̄ĭ ea fu tipœritœ cu spesele Domnuluĭ Rumîn-mœc̄edoneann: **Constœntin Darvar**, nœscut în *Clisura* în Mœc̄edoniea, negut̄œtoriŭ însœ s̄i proprietariŭ de maĭ multe case în Vieanna. De'n cœrtic̄ica Domnuluĭ Vœsíliŭ Gérgeli vedem, c̄e sbor înalt luase pre atunc̄ĭ spíretul nœc̄unal rumîn s̄i cuns̄c̄iint̄a nœc̄unàlœ în provint̄ele austriac̄e locuite de Rumînĭ, dar' maĭ ales în Ardeal, Bœnnat s̄i în Ungáriea: un mérit neperívœr all bœrbat̄ilor: *Petru Maĭor, Sœmuil Micul (Clain), Ḡorḡĭŭ S̄incaĭ, Dumitru T̄icindeal, Pául Iorgovic̄ŭ* s̄i all altora.)

§. 3.

Cultura limbeĭ s̄i a graĭuluĭ în cunvœrsœc̄une.

În tœĭœtura a s̄esa, despre purtarea cuviinc̄oasœ, aduseĭ nœinte trebuint̄a cultureĭ limbeĭ, aic̄ĭ voesc amú a cuvîntá anume maĭ întîĭŭ despre *prelucrarea limbeĭ rumînes̄c̄ĭ*, apoĭ despre *tonul grœirii*. Despre ăc̄estea s̄erbesc régulele urmœtoarĭe:

1. *Orĭ-c̄ine sœ vorbeascœ curat grœmœtic̄es̄c̄e;* dar' c̄é vorbesc! unde-ĭ vre ŭœ grœmátecœ bunœ, dupœ alle cœriĭa régule sœ se îndrepte omul? *) ba s̄í dupœ cîte sînt, unde-ĭ d̄elul? unde-ĭ voint̄a de a se deprinde s̄i a învœt̄á? Cœ vaĭ! de noĭ nemérnic̄ĭ Rumînĭ! cœc̄ĭ foarte s'a stins de'n ínimile noastre urmarea prea strœluc̄it̄ilor nos̄tri strœbunĭ: *„departe aŭ cœd̄ut poamele de rœdœc̄ina pomuluĭ!“* Ar fi foarte de dorit, ca sœ se afle vreun fœcœtoriŭ de bine cu nœc̄unea sa, cumpunînd ŭœ grœmátecœ maĭ deplinitœ a limbeĭ rumînes̄c̄ĭ cu *lítere strœbune*, ear' nu cu *slove c̄irílic̄e*, de carile sînt s̄í pîn'acum a cîtor-va bœrbat̄ĭ vrédnic̄ĭ de toatœ lauda, s̄i iscusit̄ĭ, cariĭ s'aŭ strœduit s̄i aŭ asudat mult sœ facœ bine frat̄ilor sœĭ: dar' rus̄ine s̄i durere! cœ s̄í ásfel de grœmátecœ a fost de tot lennevitœ! Este un adevœr ne'nfruntat de prec̄éperea de toate d̄illele, cœ îndreptarea limbeĭ d̄ac̄e încœ s̄í astœ-d̄ĭ desmœt̄atœ! Put̄inele luminĭ, c̄e luminead̄œ

întru procopsirea poporuluĭ, nu ajung a împliní marea scœdere a întunec̄imiĭ, în carea aŭ cœd̄ut Rumîniĭ de'n Dac̄iea vecĭœ. Partea c̄ea maĭ mare a învœt̄at̄ilor rumînĭ nu-s̄ĭ bat capul dupœ îndreptarea limbeĭ, alt̄iĭ sînt maĭ bucuros̄ĭ a-s̄ĭ învœt̄á fiiĭ sœ vorbeascœ în limbĭ strœine, earœ a maĭcœ-sa o sdrúmicœ cum pot. Vorbesc nemt̄es̄c̄e, grec̄es̄c̄e (maĭ ales Rumîniĭ mœc̄edonennĭ), unguresc̄e, cĭar s̄í sîrbes̄c̄e, cu carĭ limbe îs̄ĭ améstecœ s̄i învœluĭe limba sa. Maĭ bine fac c̄eĭ c̄e vorbesc lœtines̄c̄e, itœliennes̄c̄e, frînc̄es̄c̄e, cœ ac̄estea-s încœlete surorĭ dulc̄ĭ cu limba noastrœ, *c̄ea vecĭœ rumînœ, de'n carea s'a prelucrat lœtineasca, s̄i dupœ ac̄eea tîrd̄iŭ aŭ rœsœrit de'ntr'însa: itœlianna, frînc̄easca, ispœnneasca.* Însœ c̄e folosesc̄e s̄í a s̄c̄í limbele ac̄estea, dacœ n'are omul dorintœ, nœd̄uintœ s̄i îndemn, ca, c̄e culeḡe de'n c̄etirea ac̄ellora, sœ întoarcœ spre binele nœc̄uniĭ salle? Cu ajutorĭul ac̄ellora s'ar cuvení a îndreptá, a tocmí, a îmbogœt̄í s̄i a înfrumset̄á a sa propriœ, curœt̄indu-o de toate pîngœririle eĭ! Cœc̄ĭ nemica nu folosesc̄e unuĭ Rumîn a vorbí atîtea limbĭ numaĭ de'n falœ, ear' pe a sa sœ o pœrœseascœ în sœlbœtœc̄íe spre rus̄inea s̄i defœĭmarea poporuluĭ rumînesc înœintea altor nœc̄unĭ strœine. Ba gœsescu-se încœ nis̄c̄e urḡisit̄ĭ de bunele dátinĭ pœrintes̄c̄ĭ, cariĭ se lápœdœ de cœtrœ Rumînĭ, s̄i de toatœ nœc̄unea sa, vaĭ de eĭ! sœrmanniĭ! nu s̄c̄iŭ pe'ntru pîntec̄ele lor, orĭ pe'ntru Plute, orĭ pe'ntru nebuníea sa? De-l întrebá c̄ine-va: *„Rumîn es̄tĭ?* cu neplœc̄ere rœspunde: *„ba nu!“ c̄i úngur, sîrb, seaŭ Dumned̄eŭ maĭ s̄c̄ie c̄é!“* ne s̄c̄iind, cœ de s̄í e acuma strœluc̄itœ ḡintea ungureascœ, tot maĭ strœluc̄it̄ĭ eraŭ ŭœ dinioarœ maĭ mariĭ luĭ **„Rumîniĭ,“** învingœtoriĭ maĭ a tot pœmîntuluĭ s̄i aĭ întreḡeĭ lumĭ cunoscute, cœrora, de'n ticœlos̄íea sa nu voes̄c̄e a li urmá în fapte s̄i s̄c̄iint̄e; c̄i se leagœ, ca s̄í cúrpœnnul de alt lemn, ca s̄í scaĭul de oae! Aŭ nu e cunoscut, înc̄epînd de'n Bœnnat s̄i pînœ în muntele *„Em“*, s̄í de c̄ell maĭ mic copill all nœc̄uniĭ noastre, de c̄é semint̄íe sœ fiœ? Cînd ell púrurea dela înc̄eputul suteĭ a doŭa dela Crest, s̄i pînœ în d̄iŭa de astœ-d̄ĭ (1819) nu altmintre s'aŭ numit, c̄i numaĭ **„Rumîn!“** D̄i-ĭ luĭ *Valah!* s̄i nu

---

*) Grœmátec̄e rumînes̄c̄ĭ se aflaŭ pe atunc̄ĭ publicate de maĭ mult̄ĭ, as̄á de *Sœm. Micul*, la 1780 s̄i 1810; de *Radul Tempea*, la 1797: de *I. Vœcœrescul* la 1797. Numaĭ cît aste grœmátec̄e nu se propuneaŭ pre'n scoale.

va s̄c̄í, c̄é veĭ d̄ic̄ĭ; *copac̄ŭ,* orĭ alt *viet̄uitorĭŭ?* Foarte frumos este a s̄c̄í maĭ multe limbĭ, ba este s̄í lucru de lipsœ, numaĭ de ar cœpœtá s̄í c̄eĭalalt̄ĭ Rumînĭ c̄e-va profit de'ntr'însele; pe'ntru cœ dacœ moare învœt̄atul fœrœ sœ fiœ împœrtœs̄it s̄c̄iint̄a cu alt̄iĭ, moare s̄í s̄c̄iint̄a cu dînsul împreunœ.

2. *Sœ nu întrebuint̄œm cuvinte strœine, unde avem alle noastre.* Ni se întîmplœ a dese orĭ de mestecœm în vorbire-ni cuvinte strœine, cĭar s̄í unde am avé cuvintele noastre curat rumînec̄c̄ĭ. În privint̄a ac̄easta aŭ luat aminte literœtoriĭ nœc̄uniĭ noastre, cœ uniĭ Rumînĭ de'ntr'ŭœ parte de t̄arœ aŭ multe cuvinte curate, carile în c̄ellelalte pœrt̄ĭ nu se aflœ. as̄á multe se aflœ în Mœrœmúrœs̄ŭ, s̄i în Bœnnat, ear' în c̄ellelalte pœrt̄ĭ nu; multe în Moldáviea, în T̄ara-rumîneascœ; multe preste Dúnœre. (Ved̄ĭ cartea luĭ Ḡ. Rosa, tip. la Buda, în 1813.) Ba, unde n'am avé cuvintele noastre nic̄e decum, c̄é ne împĭedecœ sœ împrumutœm de'n limba lœtinœ, itœliannœ, frînc̄eascœ, ispannœ, sororile limbeĭ noastre, unele cuvinte, cœc̄ĭ toate patru aste limbĭ îs̄ĭ trag rœdœc̄ina de'n limba vecĭœ a Romannilor, carea sunœ încœ prin gurile Rumînilor de'n Dac̄iea, pre aĭ cœrora strœbunĭ ĭ-a adus aic̄ĭa Trœĭann împœratul, dupœ c̄e a învins pre Dec̄ebal, craĭul c̄ell cumplit all Dac̄ilor. Trœĭann vœd̄înd Dœc̄íea des̄eartœ de locuitorĭ, s̄i privind la bunœtatea pœmîntuluĭ, carele ar puté îndestullá cu toate pre locuitoriĭ s̄i agonisitoriĭ sœĭ întru c̄elle c̄e sînt de lipsœ spre desfœtatœ civernisire a viet̄eĭ, dupœ ŭœ bœtœlíe îndelungatœ t̄înutœ cu Dac̄iĭ c̄ínc̄ĭ annĭ de d̄ille, fœcú Dác̄iea *provint̄œ Romannœ,* s̄i a dus într'însa spre locuic̄unea c̄etœt̄ilor s̄i a satelor, s̄i spre lucrœc̄unea pœmînturilor, mult̄ime nenumœratœ de oamenĭ de'n toatœ împœrœt̄íea romannœ. De'n aste coloníĭ se trag strœbuniĭ s̄i pœrint̄iĭ nos̄tri s̄i noĭ tot̄ĭ; s̄i de atunc̄ĭa încoac̄e ne'nc̄etat s̄i ne'ntrerupt ne numim noĭ tot *Rumînĭ,* ádecœ: *fiĭ nœscut̄ĭ de'n sînḡele Romannilor.*

……

Maĭ încoló trebuinta neapœratœ de a ni prefac̄e (cultivá) limba, ni o svatues̄c̄e s̄í ac̄eea, cœ c̄ellelalte popoarœ încĭeĭœ dela cultura limbeĭ la cultura nœc̄uniĭ c̄ea de'n lontru.

Cœ cu cît e maĭ cultivatœ s̄i maĭ desvoltatœ oare-care limbœ: cu atîta maĭ mult se c̄instes̄c̄e nœc̄unea ac̄eea, cu atîta maĭ mult se fac̄e lœudatœ, plœcutœ s̄i rœnumitœ altora. As̄á darœ sœ nu fim lénnes̄ĭ a îndreptá a îmbogœt̄í s̄i a regulá limba noastrœ c̄ea vecĭœ romannœ, sœ nu ne lœsœm maĭ înœpoĭ decît toate nœc̄unile Europeĭ, c̄i cu un súflet bœrbœtesc sœ înc̄épem a fac̄e cœrt̄ĭ, a lucrá ajutorîndu-ne unul pre altul în tot modrul pe'ntru binele nostru, ca sœ ne ridicœm ŭœ datœ pe pic̄oare, sœ es̄im s̄i sœ scœpœm de'n întunérecul nes̄c̄iint̄eĭ, care-ĭ cáusa multor relle. Nu luat̄ĭ de s̄agœ d̄isele melle, cœ, crédet̄i-mœ! mult ajung, de le vet̄ĭ pœtrunde bine cu mintea. O! de ar dá Dumned̄œŭ sœ între învœt̄œtura mea în ínimele maĭ marilor Rumînilor! sœ îndemne, s̄i sœ des̄c̄epte poporul în toate pœrt̄ile! Spre us̄oara culturœ a Rumînilor (de'n Austriea) nu este (acum de ŭœ cam datœ) loc maĭ bun nicœĭurea, decît în Blas̄ŭ, unde se aflœ ḡimnasiŭ rumînesc. Ba de ar cœdé astœ sîmt̄ire pe ínima Moldovennilor s̄i a c̄ellor de'n T̄ara-rumîneascœ! cœ acolo eĭ sîngurĭ sînt Domnĭ s̄i împœrœt̄itorĭ; ear' nu ca noĭ sœrac̄iĭ, prigonit̄ĭ s̄i asuprit̄ĭ de tot̄ĭ!!!

V.

Moĭse Sorannul Noacul, Préut rumîn în diec̄esa Orœd̄iĭ-marĭ (1806—1862).

(Fiĭul préutuluĭ *Mœteĭŭ Sorannul,* all cœruĭa strœbun a adus întîĭa coloníe de'n Itáliea la *Sœrmiseḡetud̄a (Hát̄eg)* s̄i ádecœ de'n t̄înutul Itálieĭ: *Soranna,* de unde îs̄ĭ aveá s̄í cunumele, s̄i all preutesei *Mœríea Noacul,* ŭœ nepoatœ a luĭ *Baba Noacul,* fostuluĭ oarecînd ḡeneral all luĭ *Mihaĭŭ Vitead̄ul,* Domnul Rumîníeĭ, pe care ḡeneral, prind̄îndu-l Úngurii pre'n îns̄ellœc̄une neomenoasœ, cœlcœtoarĭœ de jurœmînt, l'aŭ fript de viŭ în pieat̄a Clus̄uluĭ. Moĭse Sorannul Noacul este nœscut în *Hát̄eg,* (vec̄ĭa *Sœrmiseḡetud̄œ* a Dac̄ilor), la annul 1806. Stúdiele înc̄epœtoarĭe, ádecœ întîĭele cunos̄c̄int̄e normale, le-a învœt̄at la Hát̄eg în scoala cœlúgœrilor cœtólic̄ĭ *Frînc̄iscannĭ;* întîĭa s̄i a doŭa clasœ ḡimnœsialœ le-a absolvit la *Blas̄ŭ;* ear' c̄ellelalte clase ḡimnœsiale le-a absolvit la *Alba-Juliea* ca stipendist all uneĭ fundœc̄unĭ de'n c̄elle întemeĭate de rœnumitul Epíscop rumîn Blœs̄eann, *Ioan Bob;* s̄c̄iint̄ele filosófic̄e s̄i jurídec̄e le-a învœt̄at (tot ca stipendist Bobieann) în Acœdemiea de'n *Clus̄ŭ,* strœluc̄ind pre tot locul întru învœt̄œturœ între c̄eĭ de'ntîĭŭ cunsot̄ĭ rivalĭ. În vara annuluĭ 1825 absolvind s̄c̄iint̄ele nalte în Acœdemiea Clus̄eannœ, dupœ recomîndœc̄unea datœ de cœtrœ Direptorĭul acœdemieĭ *Lœdislaŭ Vaĭda,* fu proc̄ĭemat sœ facœ cuncurs, ca sœ fiœ primit ca teolog all diec̄eseĭ Orœd̄iĭ-marĭ. Fiind primit la teoloḡíe în Oradea-mare, pe'ntru tœlintele luĭ c̄elle strœluc̄itoarĭe, s̄i pe'ntru purtarea luĭ c̄ea esîmpláriœ, fu însœrc̄inat de a fac̄e estras de'n biblioteca episcopíeĭ, precum s̄í de'ntr'a seminarĭuluĭ, de'n care estras s̄ĭ-a cumpus apoĭ ópurile salle cu lítere lœtine, precum erá atunc̄ĭ în diec̄esa Orœd̄iĭ-marĭ porunca cunsistorialœ de a scrie. Dar' tîmpul încœ nu sosise, ca Rumînii sœ se poatœ lœudá cu limba, cu dátinele salle „*romanne*“ s̄i cu oríḡinea sa „*romannœ*“: de ac̄eea Moĭse Sorannul Noacul pe'ntru scriptele salle despre limba, dátinele s̄i oríḡinea rumînilor, fu espus la marĭ prigonint̄e, s̄i sînt̄indu-se préut, fu trimes púrurea dela ŭœ comunœ sœracœ s̄i reá la alta maĭ sœracœ s̄i tot maĭ reá.

Despre produsele literárie alle luĭ Moĭse Sorannul Noacul am aflat pîn'acum (1864) urmœtoarĭele:

1. *Cœrtic̄icœ de rugœc̄une cumpusœ cu ocœjunea înscœunœc̄uniĭ Episcopuluĭ Vœsíliŭ Erdeli.*
2. *Eneida luĭ Virḡíliŭ, trœdusœ toatœ în vĭérsurĭ albe.* (Astœ trœdúc̄ere s'a fœcut în rœstîmp de s̄epte erne numaĭ noaptea, cœc̄ĭ d̄iŭa trebuĭá sœ-s̄ĭ cîs̄c̄iḡe c̄elle de trebuint̄œ spre sust̄înœc̄unea viet̄eĭ).
3. Prédic̄e pe toate duminec̄ile s̄i sœrbœtorile de preste ann, precum s̄í la solemnœtœt̄ĭ private ocœjunale.
4. Poesíĭ s̄i sœtire felĭurite.
5. Desluc̄irĭ mitolóḡic̄e pe'ntru înt̄elegœc̄unea autorilor clásic̄ĭ grec̄ĭ s̄i lœtinĭ, cu un cuvîntarĭŭ despre toate numele vecĭe alle bœrbat̄ilor însemnat̄ĭ, alle munt̄ilor s̄i rîurilor, c̄e se aflœ pre'n scriptele clasic̄ilor.
6. Rœspuns, îndreptat cuntra profesorĭuluĭ úngur, *Andras̄i,* carele, depunîndu-s̄ĭ tot sîmt̄ul de ĭubire de adevœr, d̄ise públic în scoalœ în Alba-Júliea: „*cœ Rumînii s'ar traḡe cu vit̄a de'n tîlhariĭ trimes̄ĭ depre'n témnit̄ele Rumeĭ*“.

§. 4.

Cîte-va vĭérsurĭ de'n a doŭa carte a Eneideĭ luĭ Virḡíliŭ.

(Înc̄eputul cuvîntœrii luĭ *Eneea* cœtrœ *Didune,* reḡina Cœrtáḡineĭ.)

Tot̄ĭ tœcurœ de ŭœdatœ, s̄ĭ-ascultaŭ cu at̄întire:
Eneea atunc̄ĭ înc̄epe d̄epe locul c̄ell maĭ nalt:
Reḡinœ! durerĭ nespuse sœ le rœnoesc îmĭ c̄erĭ:
Cum ne cutropirœ s̄ĭ-avere, s̄í 'mpœrœt̄íe?
Care lúcrurĭ fioroase s̄í eŭ însu-mĭ le-am vœd̄ut
S̄i luptat'am pe'ntru elle! C̄ine l'astœ povestire
Va puté, sœ-s̄ĭ t̄íĭœ plînsul, cĭar de'n Mirmidoniĭ áḡerĭ,
De'n Dolopiĭ crud̄ĭ la fire, de'n ostas̄iĭ luĭ Ulise?
Noaptea este-acum tîrd̄íœ: vrînd, nevrînd la somn ne cĭeamœ:
Dar' dacœ tîmplarea noastrœ numaĭ decît vreĭ s'o s̄c̄iĭ,
S̄i mœcar pre scurt de-a Troiĭ rœsipire-a aud̄í:
Des̄í fiorĭ mœ apucœ, cînd îmĭ maĭ aduc aminte;
Des̄í jelea-mĭ porunc̄es̄c̄e, ca sœ tac, eŭ tot înc̄ep:
Mult̄ĭ annĭ înfrînt̄ĭ de bœtae fiind duc̄iĭ Dœnnœid̄ĭ,
Rœspins̄ĭ púrurea de soarte; dar' de Pœlade 'nvœt̄at̄ĭ
Croir' un call cît un munte: de'n brad pînt̄ec̄e-ĭ formarœ:
S̄i în ast pîntec̄e mare mult̄ĭ ostas̄ĭ viteji bœgarœ
Ales̄ĭ pre'n sort̄ĭ nesmintite, armat̄ĭ cu arme-ot̄œlite.
Apoĭ vorba rœspîndirœ, cœ ac̄esta vot sînt este
De întoarc̄ere a casœ: s̄í cu bine s̄i în pac̄e.
Apoĭ c̄eĭ rœmas̄ĭ afarœ se prefac a merḡe-a casœ;
Dar' nu se departœ tare, c̄i la ínsula de'n fat̄œ:
„Tenedos“, calle de-ŭœ oarœ, loc fœĭmos maĭ înœinte,
Care, Priam cînd domnise, avú multœ avut̄íe;
Dar' acum erá sîn numaĭ: rœŭ adœpost la luntras̄ĭ.
Acoló luntrind pe mare, în des̄ertu-ĭ t̄œrm s'ascund.
Noĭ îĭ credeam dus̄ĭ acuma drept a casœ la Mic̄ennĭ.
Troea 'nc̄epú sœ rœsufle de'ndelungul sœŭ nœcad̄ŭ:
Atunc̄ĭ es̄im de'n c̄etate, grœbim, la tábœra greacœ,
Sœ vedem rœmasa-ĭ urmœ, s̄i portul c̄ell pœrœsit.
s̄. a. m. d.

Obsœrbœc̄une. De'n ac̄este put̄îne vĭérsurĭ Virḡilianne trœduse rumînes̄c̄e as̄á de pe înt̄eles, s̄i de nimerit, se vede, cœ în limba rumînœ s'ar puté trœduc̄e tot̄ĭ poet̄iĭ grec̄ĭ s̄i lœtinĭ cu limba cea maĭ înt̄eleasœ de cœtrœ tot̄ĭ, fœrœ ca sœ se primeascœ cumpusec̄unĭ grec̄es̄c̄ĭ de cuvinte, cum s'a fœcut în trœdúc̄erea luĭ Omer.

VI.

Gœvriil Munteannul (1812—).

(S’a nœscut în Februarĭŭ 1812, în satul *Vingard,* în t̄înutul Albeĭ de jos în Ardeal. Înc̄epúturile de’n limba rumînœ le-a învœt̄at dela tatœ-sœŭ, carele erá cántor biseric̄esc. Gœvriil în etate de s̄ese annĭ c̄etĭá Apóstolul în biséricœ; ear’ pe cînd erá de d̄ec̄e annĭ, c̄etĭá cœd̄ánniea s̄i o esplicá la oamenĭ: încœ de pe atunc̄ĭ se arœtaŭ rarele tœlinte alle tînœruluĭ. Cursul stúdielor normale (înc̄epœtoarĭe) s̄i ḡimnœsiale s̄i-l’a fœcut în Alba-Juliea (1823—1830); ear’ all s̄c̄iint̄elor înalte filosófic̄e s̄i jurídic̄e în acœdemíea de’n Clus̄ŭ 1831—1834).

Fiindcœ juniĭ rumînĭ de’n Ardeal trecut̄ĭ pre’n toate stúdiele, pe ac̄ell tîmp nu puteaŭ îmbrœt̄is̄á altœ deregœtoríe, decît numaĭ preut̄íea fœrœ vre ŭœ leafœ, s̄i fœrœ pœmînt (sesiune, port̄iune, cœnnónicœ, eclésie); orĭ advocœtura fœrœ client̄ĭ: de ac̄eea Gœvriil Munteannul dupœ mîntuic̄unea stúdielor la 1834, în etate de 22 de annĭ trecú în Rumîníea, unde de ŭœ camdatœ se denumí de Prefept stúdielor în înternatul coleḡiuluĭ dela *Sîntul Sava* de’n Bucures̄c̄ĭ, care derœgœtoríe o purtœ́ spre folosul t̄œriĭ s̄i mult̄œmirea maĭmarilor sœĭ pînœ la 1836, cînd cœpœtœ́ cîmp maĭ larg spre desvoltœc̄unea s̄c̄iint̄elor în Rumîníea.

Pre’n leḡea fundœmîntalœ a t̄œriĭ, ádecœ pre’n „*Regulœmîntul Orgánic*“, pus în lucrare dela 1834, se hotœrî, ca atît la Mitropolíe în Bucures̄c̄ĭ, cît s̄í pela fiœ-care de’n Episcopíile t̄œriĭ dela Rîmnic, Bud̄œŭ, Arḡes̄ŭ sœ se des̄cidœ cîte un seminarĭŭ pe’ntru pregœtic̄unea préut̄ilor. Drept ac̄eea Gœvriil Munteannul fu cĭemat de cœtrœ d̄elosul s̄i vestitul pœtriot, Epíscopul dela Bud̄œŭ, *C̄esárĭŭ,* în cœletate de înspeptorĭŭ s̄i profesorĭŭ sœ des̄cidœ seminarĭul de acolo, care-l s̄í des̄cise în 15. August 1836, cu ŭœ cuvîntare înauḡuralœ. În decurs de 8 annĭ de d̄ille (1836—1844) cunduse ac̄est seminarĭŭ ca înspeptorĭŭ, s̄i propuse s̄c̄íint̄ele prescrise pe’ntru cléric̄ĭ spre luminarea cleruluĭ s̄i îndestularea maĭmarilor sœĭ.

Pela înc̄eputul annuluĭ 1844 fœcú Metropolitul de’n Bucures̄c̄ĭ plannul de a rœformá de’n temelíe sistema învœt̄œturelor teolóḡic̄e, s̄i a o as̄ed̄á dupœ as̄ed̄œmintele teolóḡic̄e de pela universœtœt̄ile de’n Europa apuseannœ. Dè ac̄eea Metropolitul cĭemœ́ pre protopopul rumîn de’n Brœs̄ov, *I. Popasul,* sœ fiœ înspeptorĭŭ s̄i profesorĭŭ la seminarĭul metropolitann; asémenne cĭemœ́ pre *I. Mœĭorescul* s̄i *G. Munteannul,* pe’ntru cîte una de’n cœtedrele s̄c̄iint̄elor teolóḡic̄e. În urmarea asteĭ învitœc̄unĭ, G. Munteannul îs̄ĭ dete dimisiunea la Bud̄œŭ la 1. Septembre 1844, s̄i se duse la Bucures̄c̄ĭ cu scop, ca sœ ocupe cœtedra profesoralœ, c̄e i se va asemná. Însœ împreḡurœrĭ neprevœd̄ute nevoirœ pre Metropolitul sœ-s̄ĭ scimbe plannul rœformœt̄iv de stúdiele teolóḡic̄e s̄i mîntuit̄iv pe’ntru toatœ bisérica s̄i nœc̄unea. S̄i as̄á, în loc sœ rœformed̄e s̄i sœ îndeplineascœ stúdiele teolóḡic̄e, cĭemœ́ pre Dionis Romannul, profesorĭul t̄înutal, ca sœ fiœ cunducœtorĭul seminarĭuluĭ Metropolitann dupœ sistema de pîn’atunc̄ĭ; ear’ Gœvriil Munteannul se trimese de cœtrœ Metropolitul la Vœduvita episcopíe a Arḡesuluĭ, ca sœ orgœnned̄e s̄í acolo seminarĭul, unde ca înspeptorĭŭ cunduse ac̄ell seminarĭŭ s̄i propuse s̄c̄iint̄ele prescrise pînœ la cápœtul annuluĭ 1848, cînd în urmarea evenemintelor tulburoase, pornindu-se în Rumîníea pre tot locul prigonire asupra rumînilor ardelennĭ, ell încœ fu nevoit sœ se rœ’ntoarcœ în Ardeal.

Lucrœt̄ivœtatea luĭ literarĭœ în rœstîmpul petréc̄eriĭ în Rumîníea s’a arœtat în urmœtoarĭele:

1. A cunlucrat cu Dionis Romannul la foaea periódicœ numitœ: „*Vestitorĭul biseric̄esc*“;
2. Sîngur a publicat ca adáus la ac̄eá foae biseric̄eascœ, trœtatul: „*Meditœc̄unĭ releḡioase*“;
3. La annul 1842 a trœdus de’n limba ḡermînœ, opul luĭ Göte: „*Suferint̄ele juneluĭ Verter*“;
4. La 1845 a trœdus de’n lœtina opul: „*urmarea luĭ Crest*“.

În Ardeal se alese mœdularĭŭ la comitetul rumîn de’n Sîbiĭŭ, s̄i tot ŭœ datœ ca mœdularĭŭ la comitetul amestecat, înfiint̄at pe’ntru apœrœc̄unea t̄œriĭ. Aic̄ĭ lucrœ́ pînœ la ocupœc̄unea Sîbiĭuluĭ de cœtrœ *Bem,* cunducœtorĭul Úngurilor rœsculat̄ĭ. Atunc̄ĭ se rœtrase în Rumîníea lœsînd în Sîbiĭŭ spre pradœ Úngurilor, tot c̄e-s̄ĭ pœstrase în decurs de 14 annĭ.

La 1849 se rœ’ntoarse la Sîbiĭŭ, s̄i se puse în curœspundint̄œ cu unica gœd̄etœ rumînœ maĭ líberœ pre ac̄ell tîmp, s̄i pre’n articuliĭ, c̄e-ĭ scrise despre decursul rœsboĭuluĭ c̄ivil de’n Ardeal (1848—1849), demœscœ́ înœintea lumiĭ plánnurile strœinilor, cariĭ voĭaŭ sœ cuvingœ lumea, cœ crunta bœtœlíe, c̄e aŭ sust̄înut Ruminiĭ pe’ntru apœrœc̄unea tronuluĭ împœrœtesc, s̄i a nœc̄unœletœt̄iĭ salle, ar fi fost numaĭ un felĭŭ de brigandaḡŭ (un felĭŭ de bœtœlíe, purtatœ pe’ntru prœdœc̄une s̄i jupiturœ), s̄i sub pretestul ac̄esta a prinde s̄i a pĭerde pre tot̄ĭ bœrbat̄iĭ Rumînĭ, cît̄ĭ aŭ jucat vre ŭœ rolœ maĭ însemnatœ în ac̄ell rœsboĭŭ trist. S̄c̄iut este, cœ uniĭ de’n ac̄eĭ bœrbat̄ĭ se prinsésœrœ acum, s̄i cu alt̄iĭ se fac̄eá încercarea, a-ĭ prinde cu orĭ-c̄e pret̄ŭ.

La annul 1851, cînd domnĭá numaĭ prepusul s̄i denunc̄iœrile, ca sœ nu se númere între dus̄manniĭ gubernuluĭ, c̄erú ŭœ deregœtoríe administrœt̄ivœ, carea însœ i se denegœ́. Atunc̄ĭ se înt̄elese cu cît̄ĭ-va bœrbat̄ĭ rumînĭ tarĭ în credint̄œ, sœ cunlucre la înfiint̄œc̄unea unuĭ altariŭ cît de mic spre nutric̄unea sîmt̄uluĭ nœc̄unal pe'ntru tîmpurĭ maĭ bune, ádecœ la înfiint̄œc̄unea unuĭ ḡimnasiŭ rumîn în Brœs̄ov. Dec̄ĭ ell propuse toate opt obĭeptele de învœt̄œturœ prescrise pe'ntru ḡimnasiul de jos dela 1851—1854, trecînd pre învœt̄œc̄eiĭ sœĭ pre'n toate patru clasele. În 29. Aprile 1853, fu însœrc̄inat cu direpc̄unea ac̄elluĭ ḡimnasiŭ nœc̄unal.

Lucrœt̄ivœtatea luĭ literariœ în ac̄est all doile rœstîmp se aratœ pre lîngœ altele în urmœtoarĭele:

1. *Mînual de ḡeogrœfie dupœ Béllinger, 1854;*
2. *Ḡeogrœfíea bíblicœ, 1854;*
3. *Dict̄ionariŭ ḡermîn-rumîn, în sot̄ietate cu Ḡorḡŭ Bœrit̄ŭ, 1854;*
4. *Cuvînt rostit cu ocœjunea publicœc̄uniĭ decretuluĭ ministerial despre recunoscœc̄unea ḡimnasiuluĭ rumîn de'n Brœs̄ov de ḡimnasiŭ públic, 1856;*
5. *Carte de lepturœ pe'ntru ḡimnasiĭ, 1857; la 1861 es̄itœ a doŭa oarœ;*
6. *Grœmáticœ rumînœ în 2 tomĭ, 1860, 1861;*
7. *Trœdúc̄ere d̄e'n Svetoniŭ: viet̄ele c̄ellor 12 c̄esarĭ, premiatœ de Contele Scœrlat Roseti cu 250 fl., 1862;*
8. *Cîte-va programe (annale) ḡimnasiale;*
9. *Vieat̄a luĭ Agrícola de'n Tœc̄it, 1858.*

Dec̄ĭ ell se ocupœ́ dela 1834 s̄i pînœ acum pela capœtul annuluĭ 1864, cînd se scriŭ ac̄estea, maĭ ne'ntrerupt cu deregœtoríea de învœt̄œtoriŭ, nu cu c̄e-va cîs̄c̄ig, orĭ avere depusœ pe'ntru d̄ille triste de lipsœ s̄i pe'ntru bœtrînet̄e; c̄i cu singura mîngœĭare, cœ a fœcut tot, c̄e ĭ-a stœtut în putint̄œ spre luminarea s̄i cultivarea junimiĭ rumîne, numœrînd încœ în vieat̄œ-s̄ĭ mult̄ĭ învœt̄œc̄eĭ atît în princ̄ipate, cît s̄í în Ardeal, cariĭ se búcurœ de un renume bun între Rumînĭ.

§. 5.

Însemnœtatea s̄i neapœrávœra trebuint̄œ a as̄ed̄œmintelor de învœt̄œturœ.

(Cuvînt rostit cu ocœjunea púneriĭ pĭetreĭ fundœmîntale la ḡimnasiul rumîn de'n Brœs̄ov la 17. S̄eptembre 1851, fiind de fat̄œ s̄í Epíscopul Andreĭŭ S̄œguna)

Sœ învœt̄œm noĭ carte? Ac̄easta este întrebœc̄unea la care cúḡet a rœspunde, prea sf. Stœpîne s̄i onorábilœ adunare, cu ocœjunea ac̄esteĭ sœrbœrĭ mœret̄e.

Scopul învœt̄œtureĭ este formarea ínimeĭ s̄i luminarea mint̄iĭ. Inima se formead̄œ pre'n cunos̄c̄int̄a releḡuniĭ cu deosebire în biséricœ; mintea se luminead̄œ pre'n cultivarea s̄c̄int̄elor în s̄coalœ.

Formarea ínimeĭ stœ maĭ cu samœ întru ac̄eea, ca sœ dœm luĭ Dumned̄œŭ, împœratuluĭ s̄i la tot omul, c̄e este all sœŭ, ád: ca sœ fim drept̄ĭ. Sfînta noastrœ biséricœ, dupœ nepret̄uitul sœŭ dar, de care put̄îne se bucurœ́, de a împœrt̄í membrilor sœĭ st. taĭne s̄i cuvîntul evœnḡélic în limba poporuluĭ, a îngrijt tot de-a una de formarea s̄i înbunœtœt̄irea ínimeĭ noastre. Nec̄ĭ un popor cunlocuitoriŭ nu întrec̄e pe poporul rumîn în credint̄a cœtrœ c̄esarĭul sœŭ; nec̄ĭ unul nu-l covîrs̄es̄c̄e cu bunœtatea ínimeĭ, cu ospitœletatea, cu dreptatea, scurt: cu amoarea, frœt̄ietatea cres̄tinœ cœtrœ cuoameniĭ sœĭ. C̄erĭ romînuluĭ sœlas̄ŭ, „*bucuros!*“ ît̄ĭ rœspunde „*sœlas̄ul e all luĭ Dumued̄œŭ,*“ trec̄ĭ pe lîngœ viea luĭ, pe lîngœ grœdina luĭ, binecuvîntatœ de frupte, ît̄ĭ ese înœinte cu ródurĭ, „*t̄îne,*“ ît̄ĭ d̄ic̄e, „*sînt de la Dumned̄œŭ!*“ Aŭ venit un popor strœin, aŭ venit altul — s̄i altul preste noĭ — s̄i noĭ ĭ-am primit, ĭ-am îmbrœt̄is̄at cu amoare, cu frœt̄ietate cres̄tinœ, încît popoarœle cunlocuitoarĭe s̄i vec̄ine, de vor fi elle drepte, nu pot sœ nu mœrturiseascœ: „*cœ toate saŭ folosit de la Rumîn, însœ ell n'aŭ luat de la nimene!*“

Dreptatea, bunœtatea, tolerant̄a ac̄easta evœnḡélicœ, sînt nis̄c̄e ródurĭ alle crés̄c̄erĭ noastre c̄elleĭ biseric̄es̄c̄ĭ.

Însœ, dacœ cu formarea ínimeĭ nu stœm maĭ jos decît nec̄ĭ un popor cunlocuitoriŭ, noĭ cu atît maĭ înnœpoĭat̄ĭ ne aflœm cu luminarea mint̄iĭ.

Ne avînd s̄coale ca sœ ne luminœm mintea, am primit ŭœ crés̄c̄ere numaĭ pe jumœtate. Sf. biséricœ ne învat̄œ sœ fim bunĭ, sœ fim drept̄ĭ, s̄coala ne învat̄œ sœ fim s̄í înt̄elept̄ĭ. Nu e destull sœ fim numaĭ bunĭ, drept̄ĭ; c̄i nœtura noastrœ, pusœc̄unea noastrœ, c̄ere sœ fim s̄í înt̄elept̄ĭ, c̄ercuspect̄ĭ: „*Fit̄ĭ blînd̄ĭ ca porumbiĭ s̄i înt̄elept̄ĭ ca s̄erpiĭ!*“ d̄ic̄e însus̄ĭ Mîntuitorĭul nostru.

A fac̄e bine s̄í c̄ellora, c̄e ni foc noŭœ rœŭ, e lucru cres̄tinesc, însœ a fi c̄ercuspect̄ĭ, pe'ntru ca neamic̄iĭ nos̄tri sœ nu ni poatœ fac̄e rœŭ, e înt̄œlepc̄une dreaptœ. N'am avut s̄coale, ca pre'n luminarea mint̄iĭ sœ cœpœtœm înt̄œlepc̄une, s̄i n'am avut nec̄ĭ istóric̄ĭ, nec̄ĭ juris̄t̄ĭ, nec̄ĭ advocat̄ĭ, s̄. a. strœiniĭ nĭ-aŭ scris istóriea, strœiniĭ nĭ-aŭ pœstrat hrisoavele, strœiniĭ nĭ-aŭ apœrat drépturile.... Domnilor! nu voĭŭ sœ túrbur bucuríea ac̄esteĭ d̄ille deducînd s̄i înfœt̄is̄îndu-vœ icoana c̄ea tristœ a rellelor, a págubilor... c̄e aŭ isvorît peste noĭ de'n lipsa s̄coalelor!

Cœ noĭ n'am avut s̄coale, decînd aŭ înc̄eput a avé s̄í alt̄iĭ, e pœcatul spíretuluĭ tîmpurilor trecute. Pœcatele pœrint̄ilor adese orĭ în fiĭ s̄i strœnepot̄ĭ; însœ nec̄ĭ un pœcat pœrintesc nu ajunḡe maĭ curînd s̄i maĭ segur pe fiĭ, decît pœcatul s̄coalelor. Noĭ putem fi încredint̄at̄ĭ despre ac̄est adevœr! Ar fi un blœstœm pe'ntru copiiĭ nos̄tri, cînd de'n pœt̄ánnie nu ne-am fi învœt̄at minte, s̄i am recœdé în pœcatul strœbunilor. *„Ah! dacœ bœtrîniĭ nos̄tri, es̄c̄elint̄ĭ în evlávie, întemeĭœtorĭ atîtor sute de mînœstirĭ sfinte, ar fi ridicat eĭ, dupœ esîmplul altor popoarœ, mœcar numaĭ ŭœ universœtate, — c̄erĭul nostru ar fi maĭ senin!“*

„Dec̄ĭ s̄coale!“

Sœ nu-mĭ d̄icœ uniĭ: *la c̄é s̄coale? sînt la cunlocuitorĭ destulle s̄coale, acolo pot învœt̄a s̄í copiiĭ nos̄tri!* cœc̄ĭ tot̄ĭ, cît̄ĭ cúḡetœ as̄á, sînt asémenne pœrint̄ilor deḡenerat̄ĭ, cariĭ ar d̄ic̄e: *„de c̄é treabœ mume, mœtroane? avem doĭc̄e, care sœ ni creascœ copiiĭ!“*

„Dec̄ĭ s̄coale! frat̄ilor!“

S̄i încœ cu atît maĭ vîrtos s̄coale, cu cît noĭ de'n dumnœd̄œeascœ prónie ne aflœm trœind într'un stat poliglot, într'un stat cumpus de maĭ multe popoarœ, cu sînḡele s̄i cu releḡiunea unul de altul deosebite; s̄i cu cît Mœestatea Sa, cœvœlerescul nostru împœrœtorĭŭ (pe care Dumned̄œŭ sœ-l t̄înœ!) în dreptatea sa c̄ea de tatœ adevœrat, aŭ cĭemat pe toate popoarœle, ca de ŭœ potrivœ sœ poarte greutœt̄ile, si de ŭœ potrivœ sœ se búcure s̄í de foloasele statuluĭ.

E dumned̄œeascœ leḡe: *„ca trupul sœ s̄erbeascœ súfletuluĭ*, ca *spíretul sœ domneascœ peste mœtérie“*. Popoarœle neînvœt̄ate, ca s̄í îns̄iĭ (îndivid̄iĭ) în vec̄ĭ aŭ fost s̄i vor fi roabe la popoarœle c̄elle luminate. De nu vom învœt̄á noĭ carte, alte popoarœ cunlocuitoarĭe vor învœt̄á, cum aŭ învœt̄at s̄í pînœ acuma. Noĭ atunc̄ĭ s̄í în viitorĭŭ vom rœmîné trup, mœtérie, s̄i, ca ásfelĭŭ, *„osîndit̄ĭ a purtá púrurea numaĭ la greutœt̄ĭ, ca hœmaliĭ; pe cînd ac̄ellea devenind minte luminatœ, se vor bucurá de foloasele statuluĭ, s̄i vor domní preste noĭ!“*

De vœ va d̄ice nes̄c̄ine: *„învœt̄œtura e nefolosîtoarĭœ: nu vœ dat̄ĭ copiiĭ la s̄caalœ!“* atunc̄ĭ sœ vœ adúc̄et̄ĭ aminte de cuvîntul, care d̄ic̄e: *„pomul dupœ roade, ear' omul dupœ fapte se cunoas̄c̄e“*. E învœt̄at, care vœ dœ asémenne svat? Atunc̄ĭ sœ s̄c̄it̄ĭ, cœ ell nu vœ voes̄c̄e binele, c̄i robíea; e neînvœt̄at? atunc̄ĭ d̄íc̄eti-ĭ: *„Doamne eartœ-l, cœ nu s̄c̄ie c̄e vorbes̄c̄e!“*

C̄ell c̄e se îndoes̄c̄e despre folosul s̄coalelor s̄i all învœt̄œtureĭ, se îndoes̄c̄e despre folosul soareluĭ s̄i all rad̄elor luĭ.

Cumcœ comunitœt̄ile biseric̄es̄c̄ĭ rumîne de-aic̄ĭ, s̄i anume DV. onoráverĭ represîntant̄ĭ s̄i binefœcœtorĭ, sîntet̄ĭ pœtruns̄ĭ de folosul învœt̄œtureĭ, cœ cunoas̄c̄et̄ĭ spíretul tîmpuluĭ, trebuint̄a nœtureĭ omuluĭ, pusœc̄unea biséric̄eĭ s̄i a nœc̄uniĭ noastre, s̄c̄it̄ĭ, c̄é ni lipses̄c̄e, este viœ dovadœ sœrbœc̄unea ac̄esteĭ d̄ille memorávere, c̄e o sœrbœm acum. Drept ac̄eea în ac̄eastœ privint̄œ n'am decît sœ vœ ured̄ŭ: *„ca Dumned̄œul viet̄eĭ sœ vœ lunḡeascœ d̄illele, ca sœ putet̄ĭ sfœrs̄í sînœtos̄ĭ c̄eea, c̄e at̄ĭ înc̄eput cu atîtœ rîvnœ vrédnicœ de láudœ. Cu ajutorĭul luĭ Dumned̄œŭ dar', ca tot de-a una, mérḡet̄ĭ înœinte s̄í acum cu esîmplul c̄ell bun, bravĭ brœs̄ovennĭ! Prea sf. Sa, prea bunul nostru epíscop nu numaĭ cu cuvîntul c̄i s̄í cu fapta s'a pus în fruntea d̄eluluĭ DV. s̄i crédet̄ĭ cœ, pe lîngœ cununa c̄ea neves̄c̄ed̄itœ, c̄e o împletit̄ĭ în ḡurul numeluĭ DV., pœrtic̄ica* *de’n cœpitalul, de’n rodul dreptelor ostennele alle DV., c̄e o locat̄ĭ în sprijinirea s̄coalelor, va aduc̄e dobîndœ însutitœ s̄i segurœ la fiiĭ filor Dumneavoastrœ. Amin!“*

VII.

Floriann Aron (1812—).

(Nœscut în Ardeal întru all doilea d̄ec̄énniŭ all veaculuĭ ac̄estuĭa (all 19-le). Fiind cœ Rumîniĭ ardelennĭ pînœ cœtrœ 1860, nu puteaŭ îmbrœcá nec̄ĭ ŭœ deregœtoríe gubernialœ, orĭ judecœtoreascœ în pátriea sa, fiind cœ eĭ eraŭ dec̄ĭœrat̄ĭ pre’n leḡile ungures̄c̄ĭ numaĭ de suferitĭ în pátriea sa próprie: de ac̄eea Floriann Aron, ca mult̄ĭ alt̄ĭ tínerĭ rumînĭ ardelennĭ, dupœ mîntuic̄unea stúdielor trecú în Rumîníea, unde se fœcú profesoriŭ de istóriea universalœ s̄i de istóriea pátrieĭ s̄i a nœc̄uniĭ rumîne. În decurs de maĭ mult̄ĭ annĭ, pînœ cœtrœ 1848, propuse istóriea în coleḡiul dela S. Sava de’n Bucures̄c̄ĭ; s̄i pre’n d̄elul sœŭ c̄ell neadormit des̄c̄eptœ în junimea rumînœ nu numaĭ interesul c̄ell nemœrḡinit, c̄e trébuĭe sœ-l aĭbœ fiœ-c̄ine pe’ntru istórie, s̄i maĭ ales pe’ntru istóriea nœc̄uniĭ salle, dar’ s̄í tot feliŭl de sîmt̄eminte releḡioase, morale, nœc̄unale, s̄i maĭ ales sîmtul comun, carele lips̄ĭá pînœ atunc̄ĭ maĭ cu totul, s̄i fœrœ carele nu se poate produc̄e nemica bine.

La annul 1848 luœ parte la mis̄carea nœc̄unalœ cunstituc̄unalœ de’n Rumîníea; ear’ la 1849, în urmarea prigonic̄uniĭ pornite asupra ardelennilor în Rnmîníea, se re’ntoarse în Ardeal, unde primí redœptura *„Telegrafuluĭ Rumîn“*, întemeĭat de Epíscopul *S̄œguna* la Sîbiĭŭ; curînd însœ dupœ ac̄eea se denumí, împreunœ cu Ioan Mœĭorescul, redœptoriŭ pe’ntru testul rumînesc all *„Foiĭ leḡilor imperiale“* de’n Vieanna. Dupœ vre ŭœ doĭ annĭ pœrœsí ac̄est post, s̄i se rœ’ntoarse în Rumîníea, unde se fœcú secretariŭ la mos̄íile boĭariŭluĭ *Brîncovannul.*

Dela Floriann Aron avem *„istóriea T̄œriĭ Rumînes̄c̄ĭ“*, în treĭ tomĭ, lucratœ prea bine; — asémenne cœrtic̄ica c̄ea de pret̄ŭ foarte mare pre tîmpul tipœric̄uniĭ eĭ, sub títula: *„Pátriea, Pœtriotul s̄i Pœtriotismul“*: — *„cœtec̄ismul releḡiunariŭ-moral-nœc̄unal.)*

---

§. 6.

Privire fugit̄ivœ asupra istórieĭ T̄œriĭ-rumînes̄c̄ĭ.

(Cîte-va lócurĭ scoase de’n cuvîntul, cumpus s̄i rostit în coleḡul nœc̄unal de’n Bucures̄c̄ĭ, în 1838.)

1. Miĭ de revoluc̄unĭ aŭ sguduit T̄ara Rumîneascœ, amerint̄îndu-o, cœ vor sœ o cotrupeascœ; întîmplœrĭ nenumœrate aŭ nœpœdit cu fúrie pe Rumînĭ, înfricos̄indu-ĭ, cœ vor sœ li desfiint̄ed̄e nœc̄unœletatea s̄i sœ-ĭ s̄teargœ de’n númœrul c̄ellorlalte nœc̄unĭ. Cu toate ac̄estea Rumîniĭ cu mîndríe îs̄ĭ pot ridicá capul nœintea veácurilor trecute, a revoluc̄unilor, c̄e ĭ-aŭ isbit, s̄i cu un glas triumfœtoriŭ pot sœ d̄icœ: *„Noĭ tot sîntem!“* Într’adevœr! Rumîniĭ tot sînt: Dumned̄œŭ, noroc̄irea s̄i bœrbœt̄íea lor ĭ-aŭ pœd̄it; dar’ eĭ nu maĭ sînt, dupœ cum aŭ fost la înc̄eputul lor, s̄i nec̄ĭ cœ puteaŭ, nec̄ĭ cœ trebuĭaŭ sœ fiœ as̄á. Anniĭ s̄i veácurile, revoluc̄unile s̄i întîmplœrile, carĭ aŭ trecut peste dîns̄iĭ, aŭ adus cu sine binecuvîntœrĭ saŭ blœstœmurĭ, luminœ saŭ întunérec, nœintare saŭ nœpoĭare, s̄i toate aŭ lœsat asupra lor întipœrirĭ maĭ adînc̄e saŭ maĭ pe de-asupra. Ac̄estea aŭ prifœcut s̄i aŭ scimbat pre Rumînĭ mult s̄i foarte mult, încît de s’ar sculá de’n mormînt vre un strœbun all lor de’n tîmpurile vec̄ĭe, abĭá ar cunoas̄c̄e pre strœnepot̄iĭ sœĭ s̄i t̄ara lor, unde locuesc. *Ásfeliŭ e leḡea c̄ea véēnicœ a lumiĭ, ca sœ nu rœmînœ nemic într’însa, dupœ cum a fost; ásfeliŭ a fost s̄í soartea Rumînilor, ca sœ se scimbe s̄i sœ se prifacœ necontenit, încît sœ nu maĭ sémenne cu Rumîniĭ de demult.*

2. As̄á este! Rumîniĭ s’aŭ scimbat s̄i s’aŭ prifœcut mult dela înc̄eputul lor s̄i pînœ în d̄iŭa de astœ-d̄ĭ. Dar’ oare în drumul ac̄esta all prifác̄erilor s̄i all scimbœrilor, pe care aŭ alergat eĭ pînœ acum, mers’aŭ eĭ nœinte saŭ nœpoĭ? Oare aŭ fœcut eĭ pásurĭ însœmnate cœtrœ deplinic̄unea s̄i nobilarea lor? Oare s̄ĭ-aŭ întins eĭ cundic̄unea, s̄ĭ-aŭ îmbunœtœt̄it eĭ soartea s̄i s’aŭ fœcut maĭ bunĭ, decum eraŭ maĭ

nœinte? Oare în sfîrs̄it aŭ înœintat eĭ pe treptele c̄ivilisœc̄uniĭ, dupre cum îĭ sîlĭá feric̄irea lor, spíretul tîmpuluĭ s̄i soartea omeniriĭ? S̄i deacœ n'aŭ fœcut nœintœrĭ destull de însœmnœtoarĭe, cuĭ trébuĭe sœ se ascriœ? lor saŭ sortiĭ?

3. Deslegarea ac̄estor întrebœc̄unĭ este atît de interesantœ pe'ntru fiœ-care Rumîn, pe cît îĭ este de dragœ nœc̄unea s̄i pátriea sa, s̄i pe cît îĭ este de scumpœ feric̄irea lor, de carea este legatœ s̄í a sa însa-s̄ĭ. Rœspúnsurile însœ nu le poate aflá, decît în istóriea Rumînilor.

Ac̄eastœ carte, c̄e este atît de vecĭœ, ca s̄í Rumîniĭ, a fost fat̄œ la ivirea lor pe teatrul lumiĭ, a fost márturœ la toate prifác̄erile s̄i scimbœc̄unile lor; ea ĭ-a însot̄it în toate tîmpurile dela înc̄eputul lor s̄i pînœ în d̄iŭa de astœ-d̄ĭ: numaĭ ea dar' s̄c̄ie toate, numaĭ ea cunoas̄c̄e toate: într'însa trébuĭe sœ cáute adevœ́rurile ac̄ellea pret̄ioase, carĭ ating as̄á de aproape însa-s̄ĭ fiint̄a Rumînilor. Cu ínimœ bœtîndœ s̄i cu mînœ trœmurœtoarĭœ desc̄id̄îndu-o Rumînul, prives̄c̄e pe nœc̄unea rumînœ la înc̄eputul eĭ, s̄i coborîndu-se pe scara annilor, vine cu dînsa pînœ în d̄illele de acum. De'n rœvoluc̄unĭ aducœtoarĭe de binecuvîntare saŭ de blœstœm, de'n întîmplœrĭ noroc̄ite, de'n fapte vîrtuoase seaŭ pœcœtoase alle Rumînilor, scoate întreagœ vieat̄a lor, vede sporĭul s̄i nœintarea, c̄e aŭ fœcut, cunoas̄c̄e lumina saŭ întunérecul, cœtrœ care s'aŭ grœbit, aflœ c̄ivilisœc̄unea, la carea aŭ ajuns, s̄i cu ac̄easta cumpennes̄c̄e feric̄irea lor, de carea se búcurœ acum.

4. Nœinte de a se iví Rumîniĭ pe teatrul lumiĭ, t̄œrile ac̄estea, unde locuesc eĭ acuma, încipuĭá ŭœ împœrœt̄íe putérnicœ a Dac̄ilor. În doŭe rœsboaĭe crunte, c̄e a purtat Trœĭann, împœratul Rumeĭ, împrotiva nœc̄uniĭ Dac̄ilor, fœcú toatœ împœrœt̄íea lor provint̄œ romannœ. Trœĭann a ĭubit cu deosebire cuprínderea ac̄easta, s̄i esîmplul luĭ îl urmarœ maĭ mult̄ĭ împœrat̄ĭ romannĭ. De'n toatœ lumea romannœ aduse ell mult̄ime nenumœratœ de coloníĭ romanne s̄i le as̄ed̄œ́ în pœmîntul c̄ell întins all Dác̄ieĭ, c̄e li s'a dat lor, sœ-l mos̄c̄enneascœ în vec̄ĭ. Fapta ac̄easta a s̄erbit de model s̄i la alt̄ĭ împœrat̄ĭ aĭ Rumeĭ, cariĭ în deosebite rîndurĭ, înmult̄irœ s̄i întœrirœ poporœc̄unea ac̄estor t̄œrĭ. De la ac̄este coloníĭ îs̄ĭ trag Rumîniĭ înc̄eputul lor. Eĭ venirœ în lócurile ac̄estea pe la annul 106 dupœ Crest, s̄i rœmáserœ ac̄í neclintit̄ĭ de atunc̄ĭa s̄i pînœ în d̄iŭa de astœ-d̄ĭ. As̄ed̄at̄ĭ aic̄e pe'ntru tot de-a una, ca sœ pœstred̄e mœrirea luĭ Trœĭann, sœ-s̄ĭ facœ feric̄irea lor, s̄i sœ fiœ d̄id de apœrare all împœrœt̄íeĭ romanne de cœtrœ nœc̄unile despre mead̄œ-noapte, eĭ adúserœ cu sine în t̄œrile ac̄estea s̄í c̄ivilisœc̄unea Romannilor, s̄trœbunilor sœĭ.

(De aic̄ĭ culeḡe oratorĭul cu ŭœ privire plinœ de judecatœ pœtrund̄œtoarĭœ, as̄ternînd ascultœtorilor sœĭ toate scimbœc̄unile, catastrofele s̄i nenoroc̄irile, pre'n carile aŭ fost sîlit̄ĭ sœ treacœ Rumîniĭ de'n veac în veac), apoĭ d̄ic̄e:

5. Nenoroc̄irile ac̄estea de'n lœuntru s̄i de'n afarœ, carile stœvilirœ foarte mult nœintarea Rumînilor, se adáuserœ cu osînda limbeĭ slovenne, carea a domnit în t̄ara rumîneascœ maĭ multe veácurĭ, s̄i care în întunérecul sœŭ ascunse tot felĭul de luminœ, c̄e ar fi putut, sœ foloseascœ desvoltarea puterilor înt̄elegœtoarĭe s̄i morale alle Rumînilor. Încœ de'n veácurile bœrbœríeĭ, pînœ a nu întemeĭá Rumîniĭ statul lor, de la petréc̄erea cu Bulgariĭ s̄i atínḡerea lor cu nœc̄unĭ slávic̄e, a' întrat în bisérica rumînœ limba slœvineascœ. Ac̄eastœ limbœ se primí maĭ pre urmœ s̄í la curtea princ̄ipilor s̄i onoarea eĭ se întinse la tot poporul. Cu cipul ac̄esta s'a înnecat lucrarea limbeĭ nœc̄unale, singurul cœnnal, pe care se rœvarsœ luminele la ŭœ nœc̄une. Rumîniĭ ascultarœ maĭ multe veácurĭ s̄erbirea biséric̄eĭ s̄i moralul evanḡelĭuluĭ într'ŭœ limbœ necunoscutœ, s̄i onoraŭ ácturile stœpîniriĭ, c̄e eraŭ scrise întru ac̄eea-s̄ĭ limbœ. Fœr' a se gîndí, cœ eĭ nu sînt dœtorĭ nemic limbeĭ ac̄esteĭa, o suferirœ ca ŭœ nœpaste pînœ tîrd̄iŭ; îs̄ĭ uĭtarœ, cœ aŭ drept s̄i pot scrie s̄i c̄etí rumînes̄c̄e, s̄i nu sîmt̄irœ, cœ, líberĭ fiind, ḡem sub limbœ strœinœ, cu ŭœ supúnere amarœ.

6. Atîtea pĭédec̄ĭ fœtale oprirœ nœintarea Rumînilor, slœbœnoḡirœ mult puterea comunœ a lor, s̄i slœbirœ mult

statul lor. Curtea sud̄erannœ, folosindu-se de împreḡurœrile ac̄estea, îs̄ĭ urmœ́ cu stœtornic̄íe plannul polític̄eĭ salle, *de a aduc̄e pre Rumînĭ la maĭ multœ supúnere, dec̄ît ac̄eea, c̄e s̄ĭ-o scriséserœ eĭ sîngurĭ cu sîngele lor. Încurajînd spíretul de pœrtidœ de'n lœuntrul t̄œriĭ, da drept s̄i ajutorĭŭ pœrtídeĭ c̄elleĭ slabe împrotiva c̄elleĭ tarĭ, s̄i cu cipul ac̄esta, dobîndind un print̄ŭ all sœŭ, c̄e erá fœpturœ a sa, dobîndĭá drept la mestecarea în administrœc̄unea t̄œriĭ.* Cu tot fœvorul curt̄iĭ sud̄eranne ásfelĭŭ de print̄ĭ numaĭ pre'n sume marĭ de bannĭ trebuĭaŭ, sœ-s̄ĭ cúmpere onoarea, de a s̄edé pe tronul t̄œriĭ rumînes̄c̄ĭ. Desdœunarea de ac̄eĭ bannĭ cœdeá nœpaste asupra Rumînilor, pe'ntru cœ de'n spinarea lor trebuĭaŭ, sœ easœ ac̄elle sume. Atunc̄ĭ aŭ es̄it în t̄arœ dœ́jdiile: *gós̄tina, gœleata, oaea seacœ, nœpastea* s̄i alte dœ́jdiĭ afurisite, alle cœrora numaĭ numele fac̄e pe orĭ-c̄e om bine gînditorĭŭ, sœ se scîrbeascœ de ac̄elle tîmpurĭ neferic̄ite. Ásfelĭŭ aŭ fost maĭ cu seamœ domníile luĭ *Moĭs̄i, Vlad VII, Vintilœ, Radul VI, Petru I, Mirc̄ea III, Petru II c̄ell Bun, Mirc̄ea IV, Petru III, Scĭopul, Alesandru III.* În tîmpurile ac̄estea Turc̄iĭ, încurœjat̄ĭ cu tœc̄erea Rumînilor, se întínserœ tot maĭ mult în drépturile lor; s̄i împrotiva actuluĭ de încinare, c̄e-l scríserœ Rumîniĭ, se as̄ed̄arœ s̄í cĭar cu locuint̄a în pœmîntul T̄œriĭ Rumînes̄c̄ĭ, îs̄ĭ d̄idirœ ḡeamíĭ, s̄i sub pric̄inuire, de a pœd̄í línis̄c̄ea în princ̄ipat, se întindeaŭ în lungul s̄i latul t̄œriĭ, jœfuĭaŭ averea, vœtœmaŭ onoarea locuitorilor, ocœrĭaŭ c̄elle sînte alle lor, s̄i îĭ adúserœ la un punt de nesuferire. Un t̄ípœt se aud̄ĭá în toatœ t̄ara: cœ trœtatele sînt cœlcate, cœ pe Rumînĭ îĭ apasœ ŭœ nedreptate nemeritatœ.

7. Dupœ ac̄este sguduirĭ grod̄ave se linis̄c̄í ear' t̄ara; c̄etele c̄elle tîlhœres̄c̄ĭ de soldat̄ĭ rœbelĭ se desfiint̄arœ, s̄i Rumîniĭ maĭ rœsuflarœ. Tîmpul stœpîniriĭ luĭ *Ḡeorḡŭ Gica, Grigóriŭ Gica, Radul IX., Antóniŭ s̄i Duca,* a fost maĭ mult pác̄nic, s̄i ac̄easta a ajutat mult la desmetec̄irea t̄œriĭ de'n nenoroc̄irile, în carĭ a fost împinsœ maĭ nœinte. Pœmîntul eĭ c̄ell binecuvîntat în prodúc̄ere a adus în grabœ îmbĭels̄ugarea, cu care s'aŭ rœsplœtit sudorile Rumînilor, s̄i s'aŭ desdœunat cu prisos de pĭérderile c̄ercate în învœlmœs̄eala tîmpuluĭ trecut.

8. Dar' în tîmpul ac̄esta de línis̄c̄e trebuĭá un om cu tœlinte maĭ alese, care sœ s̄c̄iœ a se folosí de împreḡurœrile c̄elle linis̄c̄ite s̄i a pretuí înc̄epœturile c̄elle mîntuitoarĭe, c̄e le-a fost pus *Mœteĭŭ Bœsœrab* spre înnœintarea Rumînilor; care sœ voeascœ de'n toatœ ínima a da spíretuluĭ lor ŭœ desvoltœc̄une maĭ întinsœ s̄i sœ-ĭ ducœ de mînœ spre a se fac̄e demnĭ de ŭœ soarte maĭ bunœ, maĭ nóbilœ s̄i maĭ potrivitœ cu demnœtatea omuluĭ. Ac̄est print̄ŭ dorit a fost *S̄erbann Cantacud̄ino.* Oblœduirea luĭ a fost una de'n c̄elle maĭ putérnic̄e s̄i maĭ strœluc̄ite. Ell a îngrijit de sigurînt̄a comunœ, de dreptate s̄i de buna petréc̄ere a supus̄ilor cu mijloac̄ele c̄elle maĭ mœsurate cu tîmpul s̄i trebuint̄a. Dupœ cum sîngur erá învœt̄at, a s̄c̄iut sœ pret̄ueascœ s̄í foloasele învœt̄œtureĭ. A înbunœtœt̄it tipogrœfíea întemeĭatœ de Mœteĭŭ Bœsœrab, s̄i în d̄illele luĭ aŭ es̄it c̄elle de'ntîĭŭ foĭ de bíbliea rumîneascœ, precum s̄í alte cœrt̄ĭ, carĭ aŭ întins sfera cunos̄c̄int̄elor, de carĭ eraŭ însetat̄ĭ Rumîniĭ. Întind̄îndu-s̄ĭ dupœ ac̄easta maĭ departe privirea sa c̄ea pœrint̄ascœ pe'ntru luminarea poporuluĭ sœŭ, a întemeĭat scolĭ nalte, s̄i cu cĭeltuealœ mare a adus profesorĭ învœt̄at̄ĭ de filosofíe, matemáticœ, físicœ, în limbe strœine. Ac̄est as̄ed̄œmînt sînt s̄ĭ-a rœvœrsat cu prisosint̄œ fác̄erile salle de bine asupra t̄œriĭ. Rumîniĭ, folosîndu-se de dînsul, se grœbĭaŭ a-s̄ĭ împodobí mintea cu cunos̄c̄int̄e, a-s̄ĭ formá ínima pre'n obic̄éĭurĭ s̄i nœrávurĭ bune, s̄i ásfelĭŭ se pregœtĭá ŭœ ḡenerœc̄une maĭ luminatœ, maĭ bunœ s̄i maĭ feric̄itœ. De'ntre toate faptele însœ, c̄e cœrœpterisad̄œ oblœduirea c̄ea putérnicœ a luĭ S̄erbann Cantacud̄ino, una este, care fac̄e pomennirea luĭ maĭ scumpœ: ac̄easta e cúḡetul s̄i rîvna luĭ pœtrióticœ de a asigurá t̄œriĭ pe'ntru tot de-a una drépturile, as̄ed̄œmintele s̄i întocmirile salle, încredint̄at fiind, cœ, fœrœ sigurînt̄œ, orĭ c̄e sîlint̄œ a nœc̄uniĭ este d̄œdárnicœ, ostenealœ pĭerdutœ, sperînt̄œ îns̄œlatœ.

9. Spre nenoroc̄ire, cĭar la înc̄eputul ac̄esteĭ epoc̄e de împuternic̄ire s̄i luminare, cînd toate prevestĭaŭ, cœ nu este departe ac̄ell tîmp feric̄it, care-l as̄c̄eptá Rumîniĭ, política strœinœ, îngrijatœ de nœintœrile, c̄e le fœc̄eaŭ eĭ, fœcú ŭœ c̄ercare, care a isbutit spre a nemic̄í sperînt̄ele lor, spre a-ĭ oprí în drumul desvoltœriĭ c̄elleĭ întinse, c̄e-l luarœ, s̄i spre a-ĭ nœpoĭá cu un veac de'n împuternic̄irea s̄i luminarea lor. Nis̄c̄e ved̄irĭ marĭ: *Ahmet Cĭuprĭuli, Cĭuprĭuli* fiĭul sœŭ s̄i *Cara Mustafa* déterœ un súflet noŭ împœrœt̄íeĭ turc̄es̄c̄ĭ, care dela sultannul Solimann II. stœgnise, înapoĭase s̄i slœbise. T̄ara Rumîneascœ cu nœintœrile salle se pœreá, cœ-ĭ fœc̄eá umbrœ: as̄á dar' s'a hotœrît, ca sœ-ĭ dea ŭœ loviturœ greá, s̄i ac̄easta a fost rœpirea dreptuluĭ, de a avé Rumîniĭ print̄ĭ pœmintennĭ de'n sînḡele lor, ales̄ĭ de dîns̄iĭ, drept sînt, pe care eĭ îl apœrarœ cu sînḡele lor, maĭ multe veácurĭ. Pregœtirile pe'ntru ac̄easta aŭ fost sfîrs̄íturile c̄elle nenoroc̄ite alle luĭ Constœntin Brîncoveannul s̄i S̄erbann Cantacud̄ino, cariĭ aŭ fost c̄eĭ maĭ de pe urmœ print̄ĭ pœmintennĭ. Rumîniĭ ḡemurœ s̄i tœcurœ la întîmplœrile ac̄estea triste. Atunc̄ĭ curtea sud̄erannœ, fœr' a întîmpiná vre ŭœ împĭedecare, înc̄epú a trœmite print̄ĭ strœinĭ dela Constœntinieanna. Ac̄es̄tĭa, ca sœ se poatœ t̄iné signrĭ pe un tron, dat drept fœvor, s̄i maĭ de multe orĭ luat pre'n med̄at, aŭ întrudus ŭœ sistemœ fœtalœ, de a slœbí pe Rumînĭ, de a li tîmpí spíretul, s̄i de a sterḡe în eĭ tot sîmt̄ul nœc̄unal. Masimele polític̄eĭ lor eraŭ despotismul s̄i întunecarea, masime, carĭ li da toatœ înlesnirea, spre a se s̄erbí cu averea, onoarea s̄i cĭar cu vieat̄a Rumînilor, dupœ cum îĭ povœt̄uĭaŭ înterésurile s̄i pátimile lor. Rumîniĭ sub ásfeliŭ de oblœduire vítregœ ajúnserœ maĭ la nesîmt̄ire. Nis̄c̄e spírete priveleḡate de'ntre Rumînĭ, împins̄ĭ de oblœduirea strœinœ: tunarœ s̄i fulḡerarœ cuntra nenoroc̄irilor, c̄e nu le meritá t̄ara s̄i Rumîniĭ, s̄i arœtarœ drumul c̄ell mîntuitoriŭ, pe care trébuĭe sœ apuc̄e; dar' glásurile ac̄estora eraŭ put̄ine s̄i rœsunarœ, fœrœ a li rœspunde sîmt̄emîntul comun all Rumînilor, care luase direpc̄unea, c̄e ĭ-o dedese política oblœduiriĭ strœine.

10. Cu toate ac̄estea de'n 22 de print̄ĭ strœinĭ, c̄e oblœduirœ în veacul all XVIII-lea, de'ntre cariĭ uniĭ s'aŭ învrednic̄it maĭ de multe orĭ a s̄edé pe tronul T̄œriĭ Rumînes̄c̄ĭ, s'aŭ aflat mult̄ĭ, cariĭ pre'n fapte marĭ îs̄ĭ arœtarœ sîmt̄emintele lor c̄elle nóbile cœtrœ ŭœ t̄arœ, pre care s'aŭ învrednic̄it eĭ, a o cîrmuí, dobîndirœ amoarea veácurilor urmœtoarĭe, s̄i dreptatea c̄ere, ca sœ se facœ pomennirea lor cu láude meritate. Ásfeliŭ a fost *Niculaĭŭ Maurocordat,* carele pre'n reorgœnisœc̄unea de'n noŭ a s̄coalelor, pre'n întemeĭarea de bibliotec̄e s̄i pre'n onoarea, c̄e da ell însu-s̄ĭ învœt̄œtureĭ, a fœmiliarisat pre Rumînĭ cu luminile veaculuĭ, s̄i pre'n obic̄nuint̄a lor cu lucsul îĭ îndemnœ́ a trœí ŭœ vieat̄œ maĭ rœsfiratœ, maĭ dulc̄e. Maĭ mult de cît dînsul a fœcut *Constœntin Maurocordat,* care pre'n desrobirea t̄œrannilor a nœlt̄at omeniriĭ un monumînt mœrit, s̄i pre'n reformele, c̄e a vrut sœ întruducœ în orgœnisœc̄nnea statuluĭ, a tras la sine rœcunos̄c̄int̄œ véc̄nicœ de'n partea t̄œriĭ. Print̄iĭ de'n fœmíliea *Gica* îs̄ĭ însœmnarœ numele pre'n multe întocmirĭ fœcœtoarĭe de bine; dar' pomennirea lor o vor nemurí-o spitálurile, în carile sœ se cáute omenirea pœtimas̄œ. Mœrirea c̄ea maĭ mare însœ a meritat'o bœtrînul *Alesandru Ipsilanti,* care a privit T̄ara Rumîneascœ ca pe ŭœ pátrie a sa, s̄i a lucrat pe'ntru binele s̄i feric̄irea eĭ cu cœldura s̄i rîvna unuĭ pœtriot adevœrat. Judecœtoríea s̄i administrœc̄unea aŭ prímit prifác̄erĭ; bisérica, polít̄iea, finant̄ele, toate s'aŭ îmbunœtœt̄it; s̄coale s̄i înstitute pe'ntru crés̄c̄erea s̄i învœt̄œtura tinerimiĭ s'aŭ des̄cis; cœpitala t̄œriĭ s'a înfrumuset̄at: cu un cuvînt, Alesandru Ipsilanti n'a trecut nemicœ cu vederea, de'n cîte puteá sœ adáugœ la luminarea s̄í feric̄irea Rumînilor. Faptele ac̄estea alle luĭ se încoronead̄œ s̄i cu un plann mare, c̄e l'a încipuit pe'ntru ŭœ feric̄ire teméĭnicœ a Rumînilor, pe care însœ nu l'aŭ îngœduit împreḡurœrile, a-l pune în lucrare. În urmele ac̄estuĭa a cœlcat maĭ tîrd̄iŭ *Alesandru Morud̄ŭ;* înse oblœduirea luĭ c̄ea scurtœ nu ĭ-a lœsat tîmp în destull, spre a-s̄ĭ desfœs̄urá toate plánnurile salle, cu carile se suise pe tronul uneĭ t̄œrĭ, a cœriĭa feric̄ire o dorĭá s̄i o ar fi fœcut'o de'n toatœ ínima.

11. Ac̄es̄tĭa sînt c̄eĭ maĭ însœmnat̄ĭ print̄ĭ strœinĭ, cariĭ aŭ dobîndit mérite véc̄nic̄e cœtrœ T̄ara Rumîneascœ: pre'n cúḡetele lor c̄elle pline de rîvnœ pe'ntru binele comun, aŭ dobîndit drept la rœcunos̄c̄int̄a T̄œriĭ, s̄i pre'n lucrœrile lor c̄elle mîntuitoarĭe, c̄e privĭaŭ la luminare s̄i feric̄ire, aŭ lœsat suvenirĭ scumpe în ínimile Rumînilor. Dar' sînt put̄inĭ pe lîngœ ac̄eĭa, cariĭ aŭ privit tronul drept ŭœ speculœc̄une. Númœrul ac̄estora este mare, s̄i cu atîta a fost maĭ nenoroc̄itœ T̄ara Rumîneascœ. Cu toate cœ tîmpul oblœduiriĭ lor a fost ŭœ clipire trecœtoarĭœ, aŭ putut însœ, sœ-s̄ĭ arete în destull ínima lor c̄ea vicleannœ, s̄i sœ lase t̄œriĭ ranne în tot felĭul dureroase, încît urmele s̄i semnele lor sœ se cunoascœ s̄í astœ-d̄ĭ. Pomennirea ac̄estora a remas atît de defœĭmatœ, pe cît va trœí véc̄nic binecuvîntatœ adúc̄erea a minte de c̄eĭ, c̄e aŭ voit s̄i aŭ fœcut bine t̄œriĭ.

12. În sfîrs̄it trecú séculul all XVIII-le cu toate nenoroc̄irile luĭ, s̄i ivindu-se séculul all XIX-le, fu primit de Rumînĭ ca un veac de nœintare, veac de c̄ivilisœc̄unea lor. Rad̄ele luminilor Europeĭ, pœtrund̄înd maĭ de mult în pœmîntul ac̄esta, des̄c̄eptarœ sîmt̄emîntul nœc̄unal s̄i pœtriótic, s̄i ac̄esta înc̄epú a aduc̄e frúpturile salle c̄elle fœcœtoarĭe de bine. Rumîniĭ se vœd̄urœ demnĭ, de a-s̄ĭ dobîndí ear' dreptul de print̄ŭ pœminteann; foloasele luĭ c̄elle nemœrḡinite se cunoscurœ în datœ sub c̄ell de'ntîĭŭ print̄ŭ dupœ oblœduirea strœinœ.

Lucrœrile luĭ c̄elle neobosite sînt maĭ proáspete în t̄inerea de minte s̄i maĭ cunoscute, decît sœ maĭ facœ trebuint̄œ a le povestí, s̄i méritul lor c̄ell înnalt este maĭ netœgœduit, decît sœ li se maĭ adáugœ pret̄ul pre'n láudele, c̄e li se pot fac̄e acum. Gonind sistema vecĭœ, c̄e a domnit cu un s̄c̄eptru greŭ asupra T̄œriĭ Rumînes̄c̄ĭ, a gonit întunérecul, a pus temeĭŭ la ŭœ desvoltare líberœ a Rumînilor, s̄i spíretuluĭ nœc̄unal ĭ-a dat ŭœ direpc̄une potrivitœ cu ideile veaculuĭ, cu starea t̄œriĭ s̄i dorint̄a comunœ. Spuĭœ toate ac̄estea cu glas mare ased̄œmintele s̄i întocmintele c̄elle fœcœtoarĭe de bine, c̄e cu durere de ínimœ s̄i cœldurœ pœtrióticœ s'a sîlit a le înfiint̄á spre desfiint̄area abúsurilor vecĭ s̄i spre întruducœc̄unea înnoirilor mîntuitoarĭe.

13. Ac̄eastœ scimbare rœpede s̄i nœintœc̄une spre binele c̄ell adevœrat a grœbit epoca c̄ea maĭ mœritœ a prifác̄eriĭ comune, în carea s'aŭ lunḡit toate, cîte privesc la segura feric̄ire a t̄œriĭ. Pœstrarea ac̄esteĭ leḡuirĭ mîntuitoarĭe, în care este scrisœ feric̄irea Rumînilor, s'a încredint̄at unuĭ print̄ŭ dorit pe'ntru ásfelĭŭ de tîmp; bunœvoint̄a luĭ, s̄i cúḡetul luĭ pœtriótic sînt cĭed̄œs̄uirile c̄elle maĭ segure, cœ ell s̄c̄ie pret̄uí demnœtatea tronuluĭ s̄i pomennirea c̄ea mœritœ, c̄e o cîs̄c̄igœ ac̄eĭa, cariĭ lucread̄œ pe'ntru binele comun; lucrœrile luĭ dela suirea pe tron sînt doved̄ile c̄elle maĭ netœgœduite de sîmt̄emintele luĭ c̄elle nóbile pe'ntru binele s̄i feric̄irea t̄œriĭ.

14. Ac̄esta este pe scurt drumul, pe care aŭ alergat Rumîniĭ de 1733 de annĭ pînœ în tîmpurile de acum (106—1838); ac̄estea sînt scimbœrile s̄i prifác̄erile, pre'n carile aŭ trecut, ca sœ fiœ astœ-d̄ĭ as̄á, dupœ cum sînt. Ac̄est drum, c̄e li s'a dat, nu s'a deplinit; pre'n miĭ de prifác̄erĭ s̄i scimbœrĭ maĭ trébue sœ treacœ, ca sœ fiœ c̄eea, c̄e ar trebuí sœ fiœ. Dacœ n'aŭ fœcut eĭ nœintœc̄unĭ maĭ marĭ, dacœ nu s̄ĭ-aŭ desvoltat maĭ întins vieat̄a sot̄ialœ s̄i insualœ, s̄i, în fîrs̄it, dacœ nu s̄ĭ-aŭ îmbunœtœt̄it soartea maĭ mult, s̄i dacœ nu sînt maĭ bine, dupœ cum ar trebuí sœ fiœ, sînt de vinœ pĭédec̄ile fœtale, c̄e le-aŭ întîmpinat în tot tîmpul. Dupœ starea, în carea se aflœ astœ-d̄ĭ, se vœd pĭédec̄ile ridicate, împreḡurœrile fœvorit̄ive s̄i toate înlesnint̄ele la îndœmînœ. Ŭœ voint̄œ numaĭ stœtórnicœ a tuturora, ŭœ lucrare comunœ plinœ de rîvnœ, unite cu înt̄eleptele cuḡetœrĭ alle prea bunuluĭ nostru oblœduitorĭŭ, vor apropiá viitorĭul c̄ell strœluc̄it, la care este atîntitœ sperînt̄a tuturora. Rumîniĭ atunc̄ĭ vor fi putérnic̄ĭ, vor fi luminat̄ĭ, vor fi c̄ivilisat̄ĭ. Fiœ! Fiœ!

VIII. 1812 – 1893.

Ḡorḡŭ Bœrit̄ŭ (~~1816—~~).

Este nœscut în satul: *Ḡurul,* în t̄înutul Clus̄uluĭ în Ardeal, de'ntr'ŭœ fœmílie vecĭœ preut̄eascœ, întru all doilea d̄ec̄énniŭ all veaculuĭ ac̄estuĭa (all 19-le). S̄c̄iint̄ele le-a studiat parte la Clus̄ŭ, parte la Blas̄ŭ. Dupœ mîntuic̄unea stúdielor teolóḡic̄e, pe'ntru rarele tœlinte dovedite în tot decursul stúdielor, se denumí în Blas̄ŭ profesorĭŭ de *físicœ.* Ear' cœtrœ annul 1837 fu cĭemat de cœtrœ negut̄œtorimea rumînœ de'n Brœs̄ov, ca sœ fiœ profesorĭŭ la s̄coala rumînœ normalœ de'n c̄etate. Ell merse la Brœs̄ov, s̄i pre'n rara-s̄ĭ prudint̄œ s̄i înt̄elepc̄une înc̄epú îndatœ a împrietenní pre Rumîniĭ brœs̄ovennĭ cu tot̄ĭ c̄eĭlalt̄ĭ rumînĭ, unit̄ĭ s̄i neunitĭ, cu cariĭ eraŭ pînœ atunc̄ĭ dus̄mannĭ des̄í numaĭ încipuit̄ĭ, s̄i fœrœ nec̄ĭ ŭœ cáusœ îndestullœt̄ivœ, c̄i numaĭ de'n îndemnul întriḡilor strœine, carile voĭaŭ sœ t̄ĭĭœ pre Rumînĭ púrurea desbinat̄ĭ, ca as̄á sœ poatœ domní preste eĭ. Despre Bœrit̄ŭ ni împœrtœs̄es̄c̄e Protosínḡelul *Nic̄efor Iliescul* (în Bros̄ura: *„s̄c̄iint̄a s̄i cultura preutuluĭ rumîn“,* tip. la Ĭas̄ĭ 1861), la fat̄a 61 s̄i 62, cam urmœtoarĭele: *„Ḡorḡŭ Bœrit̄ŭ subdiacon rumîn de'n Ardeal: ac̄est bœrbat neasemœnnavœr sí în voint̄œ, s̄í în tœríea s̄i curœt̄íea cœrœpterĭuluĭ sœŭ rumîn, ne'nfrînt s̄i nescimbat în toate împreḡurœrile, s'a cunsœcrat de'n tineret̄ele salle necurmat s̄i fœrœ préḡet, în adevœratul înt̄eles all cuvîntuluĭ, cu trup cu súflet cu tot, pe'ntru luminarea s̄i întœrirea cuns̄c̄iint̄eĭ nœc̄unale rumîne în tot̄ĭ cunœc̄unaliĭ sœĭ, pe'ntru rœcîs̄tigœc̄unea drépturilor nœc̄unale polítec̄e alle Rumînilor maĭ ales de'n provint̄ele austriac̄e, s̄i pe'ntru apœrœc̄unea ac̄ellor drèpturĭ. Ell pre'n organnul sœŭ nœc̄unal: „Gœd̄eta Transilvánnieĭ“ s̄i „Foaea pe'ntru minte, ínimœ s̄i literœturœ“ fœcú dela 1838 pînœ la 1848 c̄elle maĭ marĭ s̄erbit̄e întreḡeĭ nœc̄unĭ rumîne de'n toate provint̄ele; ell rœnœscú s̄i rœ'nviœ́ nœc̄unœletatea în Rumîniĭ de'n provint̄ele austriac̄e; pre'n înt̄elepc̄unea s̄i prudint̄a sa sfœrmœ́ s̄i nemic̄í cu totul toate întriḡele c̄elle putérnic̄e alle Úngurilor, Sas̄ilor, s̄i alle altor strœinĭ, ba cĭar s̄í alle unor Rumînĭ rœtœc̄it̄ĭ, cariĭ se nevoĭaŭ cu tot̄iĭ de'n toate puterile, ca sœ sfœ́s̄ie pre Rumînĭ în pœrtide, sœ-ĭ îndus̄mœnneascœ unul cu altul, sœ-ĭ slœbeascœ, s̄i as̄á sœ li usurped̄e cu nedreptul drépturile c̄elle ne'nstrœinávere. Ell isbutí a des̄c̄eptá în Rumînĭ sîmt̄ul comun, sîmt̄ul spre lucrare împreunœ, a adună s̄i a cunc̄entrá toate puterile, dorint̄ele s̄i nœd̄uint̄ele c̄elle sîngurale s̄i isolate alle Rumînilor de'n provint̄ele austriac̄e numaĭ într'un sîngur punt, unindu-ĭ pre tot̄ĭ într'un cúḡet, într'un súflet, s̄i într'ŭœ ínimœ; ell este astœ-d̄ĭ (în annul 1861) spíretul s̄i súfletul cáuseĭ nœc̄unale rumîne de'n Aústriea; pe'ntru cœ cuvîntul luĭ este adevœrul, dreptatea, înt̄elepc̄unea s̄i vieat̄a însa-s̄ĭ. Dea c̄erĭul, ca ac̄est ḡéniŭ, ac̄est spíret s̄i cœrœpterĭŭ rumîn, astœ înt̄elepc̄une s̄i prudint̄œ, ac̄est d̄el neadormit sœ se strœplînte nunumaĭ în noĭ tot̄ĭ préut̄iĭ s̄i cœlúgœriĭ rumînĭ, dar' s̄í în tot̄ĭ fiiĭ nœc̄uniĭ rumîne pînœ la unul!“*

La annul 1848 luœ́ partea c̄ea maĭ viœ la purtœc̄unea rœsboĭuluĭ cuntra úngurilor s̄i sœcuilor rœsculat̄ĭ; fu mœdularĭŭ la comitetul nœc̄unal de'n Sîbiĭŭ, pînœ cînd se ocupœ́ Ardealul tot de cœtrœ Bem, cunducœtorĭul úngurilor: atunc̄ĭ se rœtrase s̄í ell în T̄ara-rumîneascœ. Fiind însœ, cœ Bœrit̄ŭ ca rœdœptorĭŭ *„Gœd̄eteĭ Transilvánnieĭ“* publicase în anniĭ trecut̄ĭ unele artícule solide, pre'n carile apœrá drépturile Princ̄ipatelor-Rumîne cuntra Rus̄ilor: de ac̄eea Rus̄iĭ, cariĭ ocupaŭ atunc̄ĭ Princ̄ipatele, îl prínserœ s̄i-l triméserœ la C̄ernœut̄ĭ sub pad̄œ ostœs̄eascœ. Însœ provedint̄a îndreptœ́ împreḡurœrile as̄á, cœ brava fœmílie a boerilor Hurmud̄aci aflœ́ cĭar în sara sosiriĭ luĭ Bœrit̄ŭ despre prinsoarea luĭ, s̄i a doŭa d̄i dimineat̄a îĭ s̄í mijloc̄í liberœc̄unea, s̄i-apoĭ maĭ în urmœ c̄ercetîndu-i-se cáusa, se aflœ́ nu numaĭ cu totul nevinovat, dar' încœ s̄í cu mérite însemnate pe'ntru pátrie-s̄ĭ, pe'ntru nœc̄une-s̄ĭ s̄i pe'ntru tronul împœrœtesc.

Dupœ sugrumœc̄unea rœvoluc̄uniĭ ungures̄c̄ĭ pe la cápœtul annuluĭ 1849, se rœ'ntoarse în pátrie-s̄ĭ, s̄i ca sœ poatœ lucrá ne'mpĭedecat s̄i nerœstrins pe'ntru îndreptœt̄irea egalœ a nœc̄uniĭ salle, nu primí nec̄ĭ ŭœ deregœtoríe públicœ, c̄i se apucœ́ earœ-s̄ĭ de publicœc̄unea gœd̄eteĭ s̄i a Foiĭ; însœ unele întriḡe citite anume, s̄i scornite numaĭ, îl lipsí de dreptul de a maĭ puté publicá gœd̄eta. Dupœ ac̄eea se fœcú direptorĭŭ la moara de hîrtíe înfiint̄atœ în D̄ernes̄c̄ĭ lîngœ Brœs̄ov, s̄i în astœ deregœtoríe privatœ, líber cu totul, scrise necurmat la gœd̄etœ s̄i apœrœ́ drépturile nœc̄uniĭ cu c̄ea maĭ mare înt̄elepc̄une s̄i cumpœnnire, pînœ la annul 1860, cînd es̄í diploma împœrœteascœ la 20. Optombre despre cunstituc̄unea provintelor austriac̄e. Atunc̄ĭ, înc̄epú îndatœ a scrie fœrœ sfiealœ despre drépturile Rumînilor s̄i despre egala lor îndreptœt̄ire cu c̄ellelalte nœc̄unĭ de'n pátrie. Ell adunœ́ s̄i cunc̄entrœ́ toate dorint̄ele s̄i nœd̄uint̄ele Rumînilor austriac̄ĭ într'un sîngur punt; lucrœ́ cu alt̄ĭ bœrbat̄ĭ aĭ nœc̄uniĭ s̄i mijloc̄í dela ministerĭŭ încuviint̄œc̄unea unuĭ cungres nœc̄unal rumîn, în carele se stœtorirœ dorint̄ele s̄i pretínderile nœc̄uniĭ rumîne, carile s̄erbirœ dupœ ac̄eea de îndreptarĭŭ atît la adunînt̄a t̄œriĭ regnicolarœ, cît s̄í la dieta de'n annul 1863.

La dieta de'n annul 1863, se denumí regœlist, s̄i apoĭ se trimese de'n sînul dieteĭ s̄í la dieta imperialœ.

Ḡorḡŭ Bœrit̄ŭ este rœnœscœtorĭul s̄i luminœtorĭul cuns̄c̄iint̄eĭ nœc̄unale rumîne în provint̄ele austriac̄e: *„dea c̄erĭul ca spíretul s̄i ḡéniul luĭ sœ locueascœ s̄i sœ viet̄ueascœ în tot̄ĭ fiiĭ nœc̄uniĭ rumîne!*

§. 7.

Mœestríea trœdúc̄eriĭ.

1. Cînd un lucru scris se trec̄e de'n limba unuĭ popor într' alta, seaŭ de'ntr'un stil poetic̄esc orĭ oratóric în prosœ, precum s̄í de'ntr'un dialect în limba învœt̄at̄ilor seaŭ de'n contra, se d̄ic̄e *trœdúc̄ere* orĭ *versiune.* Însœ numele ac̄estea le întrebuint̄œm maĭ vîrtos la tîmplarea de'ntîĭŭ. Mœestríea trœdúc̄eriĭ nu stœ numaĭ într'ŭœ mœnipulœc̄une seacœ, de a îmbrœcá lucrul de'ntr'ŭœ limbœ strœinœ cu cuvînte în c̄eelaltœ, a fac̄e ŭœ cópie mehánicœ de d̄íc̄erĭ, dar' dœtoríea trœducœtorĭuluĭ e maĭ ales în lúcrurile poétic̄e (la s̄c̄iint̄e, în înt̄elesul c̄ell strîns socotite, luœm alte mœsurĭ, acoló foarma nu ni fac̄e atîta grijœ), sœ cuprind̄œ însus̄irile oriḡinaluluĭ cu 'n spíret de artist s̄i, fiind cunoscut de aproape cu ḡenĭul îmbelor limbĭ, sœ pœd̄ascœ de regulœ princ̄ipalœ: esprimœ cúḡetul poetuluĭ as̄á, dupœ cum ar fi fœcut ac̄esta de ar fi scris în limba ta; numaĭ ac̄easta va fi trœdúc̄ere adevœratœ poéticœ, de s̄í nu se pœd̄es̄c̄e c̄e-va tot de-a una, ca sœ fiœ trœducœtorĭŭ fidel.

2. Ŭœ trœdúc̄ere, d̄ic̄e Mént̄el prea bine, nu poate nic̄ĭ ŭœ datœ sœ fiœ de toate pœrt̄ile fidelœ; ca sœ fiœ într'una, trébuĭe sœ jertfeascœ pre c̄eealaltœ. Pe'ntru ac̄easta se împart s̄í trœducœtoriĭ în doŭe plase. Uniĭ vor sœ scoat̄œ numaĭ frumuseat̄a s̄i eufoníea de'n sentint̄ele strœine, alt̄iĭ numaĭ înt̄elesul lor. C̄elle de'ntîĭŭ predomnesc. Un súnet bun, ŭœ mœsurœ s̄i rimœ frumoasœ, gîdele urecile s̄i ne fac̄e, sœ tréc̄em cu vederea înt̄elesul c̄ell stricat. C̄elle maĭ multe trœdúc̄erĭ métric̄e jertfesc fœrœ nec̄ĭ ŭœ sfiealœ cuprinsul lucruluĭ, numaĭ ca sœ poatœ urmá eufoníea, mœsura vĭérsurilor s̄i rima. Niscarĭ trœdúc̄erĭ lucrate la înt̄eles, dar' aspru sunœtoarĭe, sînt nesuferite, ba de se trœduc̄e un poet în prosœ, pe'ntru ca sœ fiœ maĭ us̄or de înt̄eles, nu-l leagœ nime. Adevœrat! parte mare de'n încîntarea, cu care ne cuprinde poetul pre noĭ, stœ în mœsurœ s̄i în rime (cœdint̄e), dar' tótus̄ĭ ac̄easta numaĭ într'atîta încît vĭérsurile îmbrœcœ nis̄c̄e încipuirĭ s̄i cúḡete poétic̄e, s̄i într'ac̄easta este c̄ea maĭ mare încîntare, vesmîntul c̄ell de'n afarœ de súnet bun este numaĭ s̄erbitorĭul ideilor. Decum-va típurile se sterg, cúḡetele se întúnecœ seaŭ se scimbœ, atunc̄ĭ súnetul bun încœ-s̄ĭ pĭerde încîntarea. As̄á dar', care trœduc̄e, trébuĭe sœ se strœdueascœ, a reproduc̄e cu vioĭc̄une însa-s̄ĭ lucrarea c̄ea însualœ a oriḡinaluluĭ, s̄i sœ nu c̄erc̄e a produc̄e dela sine c̄e-va, cœc̄ĭ ar fi imitœc̄une, nu trœdúc̄ere. E de dorit, ca anumit pre poet̄ĭ, de cœrt̄ĭ s̄c̄iintífic̄e nu vorbesc, sœ-ĭ trœducœ ear' numaĭ poet̄ĭ, pe'ntru cœ ac̄es̄tĭa sînt maĭ demnĭ a strœbate s̄i orĭcum a se prifac̄e în poet̄iĭ c̄eĭ oriḡinalĭ. Noĭ aic̄ĭa avem esîmple foarte demne, de a le t̄iné de modell de'n frînc̄es̄c̄e orĭ de'n lœtines̄c̄e la scriitoriĭ c̄eĭ ḡermînĭ; saŭ de'n lœtines̄c̄e orĭ de'n elines̄c̄e în frînc̄es̄c̄e. Fedra luĭ Rasin cu atîta ḡenialitate s̄i plœc̄ere trœdusœ de S̄iller, epistolele luĭ C̄ic̄erune de Viland, s̄i psalmiĭ luĭ David de Mendelson, romant̄ele ispánnic̄e de Erder; Fos, S̄legel s̄i Gris, tot atîtea esîmple s̄i îndreptarĭe pret̄ioase pe'ntru noĭ. Întru adevœr méritul trœducœtorilor bunĭ e mare: înavut̄irea limbeĭ pre'n trœdúc̄erĭ de treabœ s̄i descoperic̄unea visteríilor de'n literœtura altor popoarœ, ac̄estea sînt méritele lor! Noĭ, a cœrora literœturœ mœcar' cœ numaĭ acum se îmbracœ vrînd sœ se ridic̄e, tótus̄ĭ nu ne putem pre dirept cœí, cœ doarœ nu am avé trœdúc̄erĭ. Ŭœ limbœ, carea pe lîngœ bíblie are atîtea cœrt̄ĭ biseric̄es̄c̄ĭ (ac̄estea aŭ fost scutul s̄i povat̄a limbeĭ), încœ s̄í profanne trœduse destull de bine dupœ tîmpurĭ, se poate socotí maĭ mult de jumœtate cultivatœ. Plannul c̄ell mare s̄i frumos all sot̄ietœt̄iĭ literarĭe de'n Bucures̄c̄ĭ, dupœ care se apucarœ de trœdúc̄erea tuturor clásic̄ilor vecĭ s̄i noĭ, dœ aripĭ putérnic̄e, s̄i sbor însuflet̄itorĭŭ limbeĭ rumînes̄c̄ĭ. Ŭœ durere trébuĭe sœ sîmt̄im, cumcœ ac̄ellea se fac acolo, s̄i noĭ aic̄ĭa nec̄ĭ de nume nu

aud̄im. În curierĭul de îmbe sesele (jurnal literarĭŭ) all domnuluĭ I. Eliade Nro. 4, 1837 mi s'a tîmplat a c̄etí, cumcœ a es̄it de sub tiparĭŭ don Lord Biron, Strigoĭul s̄i luarea Corintuluĭ de'n Rusó, ŭœ parte de'n noaŭa Eloid̄œ s̄i cîte-va cuvinte de eloc̄int̄œ reliḡioasœ alle s. Vœsíliŭ, Ioanne s̄i Atan̄as; de'n Victor Hugo, Aḡello. — Erá pusœ sub tiparĭŭ: de'n Omer rœpsodíea III. s̄i IV.; de'n Biron, Marino s̄i Faliero, de'n Colieb Misantropíea s̄i penitint̄a s̄i a doŭa parte de'n Gilblas. Erá sœ easœ de sub tiparĭŭ: Diavolul s̄c̄ĭop de doamna C. Sœmboteanca, doŭe bilete dela Floriann de d. Cret̄annul. De atunc̄ĭ nu maĭ s̄c̄iŭ, c̄e sporĭŭ vor fi fœcut oamenii c̄eĭ bunĭ; s̄i pînœ cînd voĭŭ fi îns̄c̄iint̄at maĭ de multe, cariĭ sœ le pot împœrtœs̄í cu d. d. c̄etitorĭ, s̄i poftesc pre ac̄es̄tĭa, ca sœ ridic̄e cu ínimœ plinœ de recunos̄c̄int̄œ mult̄œmitœ cœtrœ c̄erĭŭ, pe'ntru sporĭul, c̄e se fac̄e în literœtura noastrœ. Eŭ nu voĭŭ lipsí a da de'n tîmp în tîmp unele de'n drœgœlas̄ele trœdúc̄erĭ s̄i oriḡinale, carĭ pînœ acuma numaĭ dîns̄ilor li sînt cunoscute, ear' noŭœ doar' nec̄ĭ de comun. O! de am scœpá noĭ, de c̄e nu aŭ scœpat alte nœc̄unĭ, la carile precum bibliopoliĭ, as̄á s̄í alt̄ĭ negustoras̄ĭ de cœrt̄ĭ tipœresc cîte tœndale trœduse de'n limbe strœine, fœrœ nec̄ĭ ŭœ sîlint̄œ s̄i críticœ, fœcînd de'n nóbila mœestríe de a trœduc̄e, ŭœ mœestríe ticœloasœ pe'ntru cîs̄c̄ig de bannĭ, s̄i fiind cœ tot de'n ac̄est îndemn s̄í înse-s̄ĭ trœdúc̄erile scriitorilor c̄ellor bunĭ se fac în grabœ, c̄elle maĭ multe, cum d̄ice C̄ervantes, sînt asémenea covoarœlor t̄esute în florĭ întoarse pe dos. De voim, sœ folosim, sœ luœm lucrul sœnœtos a mînœ, cœ Alesœndríea rumînœ s'a tipœrit de cîte-va orĭ, oh! oh!

Cotieb = Kotze-bue

3. Aic̄ĭ la noĭ sœ îngrijim maĭ mult pe'ntru trœdúc̄erea de'n clásic̄iĭ lœtinĭ s̄i ḡermînĭ. Nec̄ĭ ŭœ datœ nu vorbirœ Ardelenniĭ s̄i Ungurenniĭ maĭ bine limba lœtinœ, decît tocma acum. Numaĭ sœ nu ni parœ cu greŭ a mœrturisí, cumcœ noĭ în trœdúc̄erile fœcute pînœ acuma de'n pomenitele limbe nu sîntem de tot norocos̄ĭ. Cáusa mi se pare a fi, cumcœ, fiind limba lœtinœ s̄i ḡermînœ periódicœ, cum nu

este a noastrœ, s̄i noĭ pœd̄indu-ne, ca sœ fác̄em trœdúc̄erĭ ḡenuine (adevœrate credinc̄oase), tinem s̄í îns̄i-ni rîndul d̄íc̄erilor, ádecœ construic̄unea limbeĭ, de'n care trœdúc̄em; tocma pre'n pœd̄irea ac̄easta ne fác̄em neînt̄eles̄ĭ, saŭ c̄ell put̄in nesuferit̄ĭ la urecile Rumînilor. C̄erc̄e orĭ care a trœduc̄e de'n cuvînt în cuvînt una de'n c̄elle maĭ us̄oare epístole alle luĭ C̄ic̄erune, t̄inînd rîndul d̄íc̄erilor tot ac̄ella-s̄ĭ în rumînes̄s̄e, care a fost s̄í în lœtines̄c̄e, alœ́turea cu ŭœ trœdúc̄ere líberœ, fœcutœ dupœ firea limbeĭ noastre, s̄i síngur se va desgustá de lucrul sœŭ. Nec̄ĭ nu este limba noastrœ atît de lipsitœ de cuvinte, ca sœ nu putem lucrá cît de bines̄or cu dînsa, dupœ cum se cœesc uniĭ în gura mare: noĭ sîntem sœrmannĭ de ac̄eea, cœ nu-ĭ învœt̄œm toate dialectele. Ŭœ limbœ, vorbitœ maĭ bine de opt milioane de súflete, trébuĭe sœ aĭbœ ŭœ sumœ frumoasœ de cuvinte; darœ unde ni sînt lesicoanele, unde este un Adelung? Doar' grœmática rumîneascœ, în care s̄coalœ se învat̄œ pe la noĭ? Grœmátic̄ele c̄elle maĭ noaŭe s̄i maĭ bune alle d. d. Eliad s̄i Pop de'n Bucures̄c̄ĭ abĭá ni sînt cunoscute de'n nume. Cœrt̄ile, carĭ în Rumîniea es ne'nc̄etat de sub tiparĭŭ, cît̄ĭ le c̄itesc la noĭ? Însœ astœ datœ destull.

§. 8.

Adevœrul.

(Scris pe'ntru c̄eĭ neîmpetrit̄ĭ s̄i ĭubitorĭ de a cuḡetá s̄i a judecá, ear' nu pe'ntru c̄eĭ învecit̄ĭ în apucœturele salle.)

1. Adevœrul s̄i dreptatea sînt véc̄nic̄iĭ ac̄eĭ stîlpĭ, pe carĭ stœ s̄i se odihnes̄c̄e toatœ lumea c̄ea moralœ, c̄ea sufleteascœ; s̄i noĭ înd̄œdar vom tot d̄ic̄e: *Tatœl nostru... viĭœ împœrœt̄íea ta,* decum-va ac̄estĭ stîlpĭ de temelíe s'aŭ scuturat s̄i aŭ slœbit. Fœrœ de cunos̄c̄iint̄a s̄i împlinirea adevœruluĭ ni lipses̄c̄e toatœ lumina, care este sœ ne lumined̄e întru cœlœtoríea viet̄eĭ noastre. Oh vaĭ! dar' cît̄ĭ sînt de'n toatœ omenimea, cariĭ cunosc adevœrul! Ac̄easta ni-se va arœtá pre'n c̄elle, carile urmead̄œ.

2. Nu este cu putint̄œ, sœ fiœ fost într'adins, c̄e a scris ŭœ dinioarœ marele Frideric, reḡele Borúsieĭ: „Oamenii nu sînt d̄idit̄ĭ pe'ntru adevœr. Eŭ privesc la dîns̄iĭ ca la ŭœ turmœ de c̄erbĭ în grœdina unuĭ domn mare, carii nu se cuprind cu nemicœ alta, decît cu înmult̄irea s̄i împlerea c̄urdeĭ lor.“ Se pare, cœ ac̄easta n'a fost decît ŭœ sœtirœ amarœ, cu carea încoronatul filosof a vrut sœ nimereasca pe ŭœ plasœ de oamenĭ aleasœ. Nímene nu s̄c̄iá maĭ bine, decît dînsul, cumcœ adevœrul este mos̄íea s̄i averea tuturor oamenilor, dacœ s'ar folosí cu ea. O! nenoroc̄it̄ĭ tot̄ĭ ac̄eĭa, pe cariĭ soarele adevœruluĭ nu-ĭ încœld̄es̄c̄e s̄i nu-ĭ luminead̄œ! Trista lor soarte este sœ rœtœc̄eascœ întru întunéric, fiind lipsit̄ĭ de dulc̄ea bucuríe, c̄e o simte numaĭ ac̄ella, care a cunoscut adevœrul lœmurit. Unde îs̄ĭ are sœlas̄ul sœŭ rœtœc̄irea s̄i oarbele prejudet̄e, acolo nu este nec̄ĭ ŭœ feric̄ire stœtórnicœ. Ursita a toatœ fiint̄a, dœruitœ cu minte înt̄elegœtoarĭœ, este, sœ cunoascœ adevœrul; ac̄easta este callea c̄ea maĭ sigurœ cœtrœ vîrtute: síngurul temeĭŭ neclœtit, pe care trébuĭe sœ as̄ed̄œm noĭ mult̄œmirea s̄i odihna noastrœ c̄ea de'n lœuntru.

3. As̄á dar' adevœrul e vrédnic, ca sœ-l cœutœm, necrut̄înd nec̄ĭ tîmp nec̄ĭ ostenealœ pe'ntru aflarea luĭ. Care fac̄e ac̄easta, ac̄ella lucrœ ca un înt̄elept, ca un om, carele îs̄ĭ cunoas̄c̄e demnœtatea, împlinind bucuros dœtoríea sa. Dar' la ac̄easta trebues̄c̄e bœrbœt̄íe multœ s̄i ŭœ sîrguint̄œ stœtórnicœ, care la c̄eĭ maĭ mult̄ĭ lipses̄c̄e. Ŭœ parte de'n oamenĭ are minte maĭ slabœ, decît sœ-ĭ ajungœ, spre a cunoas̄c̄e adevœrul în sine; alt̄iĭ n'aŭ curajul, de a-l mœrturisí, s̄i c̄eĭ maĭ mult̄ĭ n'aŭ nec̄ĭ minte nec̄ĭ curaj, c̄i rœtœc̄esc, tœgœduesc, pipœesc ca orbiĭ saŭ se daŭ odihneĭ în toatœ vieat̄a lor pînœ la mormînt. Pe care nu l'aŭ precuprins apucœturele vecĭ, s̄i vrea de'n inimœ, sœ-s̄ĭ lœt̄ascœ cunos̄c̄int̄ele salle, ádecœ sœ cunoascœ adevœrul: ac̄ella trébuĭe sœ pœd̄ascœ cu ŭœ stœtornic̄íe de fĭer rîndul bun, sîmt̄emintele curate, releḡunea s̄i toate, c̄e sînt nedespœrt̄it împreunate cu sînta morœlitate; însœ ac̄easta c̄ere bœrbœt̄íe s̄i ostenealœ.

4. Orĭ cît de nemœsuratœ e sfera adevœruluĭ, tótu-s̄ĭ nec̄ĭ un adevœr nu este noŭ; adevœrul e véc̄nic ca s̄í dumned̄eŭ însu-s̄ĭ; adevœrul nu se aflœ, c̄e se descópere; s̄i c̄ine a descoperit un adevœr, ac̄ella a fœcut maĭ mult, decît cœ ar fi întemeĭat ŭœ împœrœt̄íe pœminteascœ cît de mare, cœc̄ĭ ac̄easta astœ-d̄ĭ mîne îs̄ĭ ĭa cápœtul sœŭ, ear' adevœrul rœmîne în veacul veácurilor.

Precum s̄c̄im pret̄uí lumina maì bine, privind la umbrœ, as̄á s̄í adevœrul, alœturînd lîngœ dînsul rœtœc̄irea.

5. Adese orĭ trebues̄c̄e mult maĭ mare bœrbœt̄íe s̄i hotœrîre de sine, a spune adevœrul, decît a-l c̄erc̄etá, de'n cáusœ, cœ la prea mult̄ĭ li este prea neplœcut, sœ-l aud̄œ, nefiindu-li dedate urecile s̄i cu atîta maĭ put̄in ínima lor, ca sœ strœbatœ într'însa. Cu mult̄ĭ pœt̄im, ca sîntul Pául apóstolul cu Felis, cœruĭa dupœ c̄e s'ar fi încumœtat a-ĭ spune adevœrul în fat̄œ, îs̄ĭ aud̄í cuvintele ac̄estea: „Eŭ te voĭŭ cĭemá earœ, cînd voĭŭ avé tîmp maĭ întocmit spre ac̄easta.“ Adevœrul nu este clivitire, s̄i cuĭ spúnem adevœrul, pe ac̄ella nu-l urîm; dar' cuĭ ne lingus̄im s̄i îĭ mint̄im, pe ac̄ella îl urîm s̄i-l urḡisim. O! dar' cît de put̄inĭ s̄i îns̄i-s̄ĭ de'n c̄eĭ, cariĭ se t̄in cultivat̄ĭ, sînt însuflet̄it̄ĭ de ac̄easta! — Eĭ nu aud bucuros̄ĭ ac̄eea c̄e rœnnes̄c̄e *ĭubirea de sine*, eĭ se súpœrœ, cînd aud spuĭîndu-li-se cu crut̄are orĭ cît de delicatœ, cumcœ pœrerile, c̄e le-aŭ avut pînœ acum, sînt smintele; cînd te atinḡĭ de vre un prejudet̄ŭ orb all lor, li-se pare, cœ vreaĭ, sœ li scot̄ĭ ociĭ; dacœ voes̄c̄ĭ sœ-ĭ învet̄ĭ la c̄e-va maĭ bine, eĭ se sîmt cu totul vœt̄œmat̄ĭ; eĭ te ĭaŭ la prigonire, cœc̄ĭ aĭ fost atît de líber, a vestí un adevœr, care dîns̄iĭ saŭ nu-l pot cuprinde, *nefiind ales̄ĭ*, saŭ se împrotives̄c̄e cu euístic̄ele lor interésurĭ, s̄i tu sœrmanne plœtes̄c̄ĭ pe'ntru îndrœsneala ta cu feric̄irea viet̄eĭ talle saŭ însa-s̄ĭ cu vieat̄a. Ac̄easta puteá, sœ fiœ cáusa, de a d̄is domnul Fontenelle, cumcœ, de ar avé ell mînele pline de adevœrurĭ, ar sta la îndoealœ, sœ le des̄cid̄œ. Fœrœ îndoealœ descoperirea adevœruluĭ are priméjdiĭ marĭ cu sine împreunate. Apa s̄i focul sînt elemînturĭ, fœrœ de carile nu putem,

sœ fim, darœ elle stricœ s̄i prœpœdesc întrebuint̄îndu-le la loc s̄i la tîmp necuviinc̄os. Tocma as̄á este s̄í cu lumina adevœruluĭ. C̄ine îmblœ cu ac̄easta fœrœ socotealœ, poate sœ ajungœ la soartea luĭ Faeton, carele purtœ́ carul soareluĭ spre pĭérderea sa s̄i a lumiĭ.

6. Foarte multe referint̄e de alle sot̄ietœt̄iĭ omenes̄c̄ĭ aŭ sistemul sœŭ pe *rœtœc̄ire;* ŭœ mult̄ime de oamenĭ îs̄ĭ aflœ nutret̄ul viet̄eĭ salle întru rœtœc̄irea altora. Popiĭ ídolilor, spre esîmplu, nu s’ar fi fœcut nec̄ĭ ŭœ datœ neamic̄ĭ atît de neîmpœcáverĭ aĭ cres̄tinœtœt̄iĭ, de n’ar fi fost vestirea eĭ cáusa, ca sœ se împut̄ined̄e jertfele c̄elle grase, táuriĭ s̄i berbec̄iĭ, vinul s̄í ospet̄ele bogate, áurul s̄i mult̄imea c̄elloralalte dárurĭ, carĭ le puneá poporul în mînele lor, s̄i fœrœ carile eĭ nu puteaŭ, sœ trœeascœ cu fœmíliile lor as̄á de împœrœtes̄c̄e, ca maĭ nœinte. Des̄c̄ídem istóriea luĭ Isus s̄i vom vedé. Ell a venit în lume sœ vesteascœ releḡea c̄ea maĭ sîntœ, decît toate, releḡea *ĭubiriĭ,* pre’n care erá sœ se stingœ nemœrḡenitul ac̄ell hotar de diferintœ între oamenĭ s̄i oamenĭ, saŭ cum le díc̄em între líberĭ s̄i s̄erbĭ, pre’n carea apropiĭîndu-se oamenii unul de altul, sœ vad̄œ, cœ tot̄ĭ avem slœbic̄unĭ, s̄i nu este cáusœ, sœ ne sumet̄im uniĭ maĭ pre sus de alt̄iĭ. Ac̄easta nu plœc̄eá fœt̄árnic̄ilor fœriseĭ, c̄ellor cu vesminte larḡe, nec̄ĭ popilor c̄ellor viclennĭ s̄i lácomiĭ trufas̄ĭ s̄i pismœtáret̄ĭ, orbĭ s̄i orbitorĭ de omenire, *mormintelor c̄ellor pline de putoare* s̄i *de vĭermĭ*, cum îĭ numes̄c̄e însu-s̄ĭ mîntuitorĭul, nu li plœc̄eá, sœ li se vœdeascœ fœtœríea lor, cu care s̄c̄iaŭ, sœ-s̄ĭ acópœrœ c̄elle maĭ spurcate înterésurĭ alle salle, dœrœpœnœtoarĭe de sot̄ietatea omeneascœ. O! c̄e faptœ nóbilœ este ac̄eea a luĭ Isus, cumcœ ell s’a asœmœnat cu lucrœtorĭul de vie s̄i cu plugarĭul, petrecînd cu vámes̄iĭ s̄i cu pœcœtos̄iĭ: ac̄easta înstrœinœ́ de cœtrœ dînsul pe cuconiĭ fœriseĭ. De ar fi trœit Isus cu ac̄eastœ castœ privileḡiatœ: nesmintit cœ atunc̄ĭ pĭerdeá încréderea mult̄imiĭ. Isus fœcú pre popor cunoscut maĭ de-aproape cu înnaltele adevœ́rurĭ fundœmîntale, despre un dumned̄eŭ *tatœl* a tot t̄iitorĭul, ear’ nu despre un dumned̄eŭ mînios s̄i

poftitorĭŭ de isbîndœ, cu care spœriaŭ popiĭ s̄i fœriseiĭ pe ticœlos̄iĭ muritorĭ; s̄i earœ-s̄ĭ despre ŭœ provedint̄œ a tot cuprind̄œtoarĭœ — despre ŭœ vieat̄œ véc̄nicœ dupœ moarte, ca un isvor de mîngœĭara pe’ntru tot súfletul. Ac̄estea le învœt̄œ́ Isus; c̄i tocma ac̄estea întœrîtarœ asupra luĭ pre tot̄ĭ ac̄eĭa, cariĭ învœt̄aŭ pînœ atunc̄ĭa pre oamenĭ, cumcœ, de s̄ĭ-ar tot înfrînḡe c̄ine-va *ínima* înœintea d̄iditorĭuluĭ sœŭ, pînœ nu va da pomenne s̄i jertfe bogate, pînœ nu va postí ajúnurile, la carile Isus nu vrea, sœ îndœtored̄e pre învœt̄œc̄eiĭ sœĭ, dîns̄iĭ nu pot aflá mîntuint̄œ. Vaĭ de oamenĭ! eĭ cunos̄c̄eaŭ pe ac̄elle tîmpurĭ, ca s̄í astœ-d̄ĭ unele plase de oamenĭ, numaĭ releḡea seacœ, fœrœ moral, ear’ c̄eĭ, cariĭ îmblaŭ filosofînd, credeaŭ moralul fœrœ reliḡiosœtate; Isus le împreunœ́ pre amîndoaŭe: ell învœt̄œ́, cœ vîrtutea, ádecœ: faptele c̄elle bune, sînt síngurul sœmn, care mœrturises̄c̄e despre ŭœ ínimœ jertfitœ luĭ dumned̄eŭ; ell îndemná pre oamenĭ la dreptate asupra apœsat̄ilor, compœtimire asupra nenoroc̄it̄ilor, fiœ Isrœilteann fiœ Sœmœrineann; saŭ cum am verbí astœ-d̄ĭ, fiœ cres̄tin, fiœ mohamedann, fiœ evreŭ, crut̄are spre c̄eĭ pœcœtuit̄ĭ; ell a vestit: cœ oamenii nœintea luĭ dumned̄eŭ tot̄ĭ sînt de ŭœ potrivœ; fœrœ destínḡere în privirea la stare, avere, deregœtoríe s̄i alte priviléḡurĭ pœmintes̄c̄ĭ; c̄ell maĭ bun este c̄ell maĭ ĭubit luĭ dumned̄eŭ, s̄i înnaintea luĭ fiœ-s̄ĭ-c̄ine are atît pret̄ŭ, pe cît e de deamnœ ínima luĭ. C̄e a fost urmarea ac̄estora? Vrœjmas̄iĭ luĭ Isus s̄c̄iurœ, sœ aducœ pre popor la prepúsurĭ grod̄ave încuntra luĭ, ca s̄í cum ar vré rœul tuturora, as̄á cu mœrturiĭ minc̄inoase s̄i pre’n judœcœtorĭ nedrept̄ĭ s̄c̄iurœ, sœ mijloc̄eascœ sentint̄a mort̄iĭ încontra sînt̄íeĭ salle.

Asémenea soarte a nemerit s̄í pre alt̄ĭ mult̄ĭ ĭubitorĭ de adevœr înnœintea luĭ Isus s̄i dupœ ac̄eea; cœc̄ĭ:

Wer darf das Kind beim rechten Namen nennen?
Die Wenigen, die was davon erkannt,
Die thöricht g’nug ihr volles Herz nicht wahrten,
Dem Pöbel ihr Gefühl, ihr Schauen offenbarten,
Hat man von je gekreuzigt und verbannt.

(Göthe.)

7. Tot̄ĭ ac̄eĭa, cariĭ s'aŭ aflat pre sine destull de tarĭ, a se fac̄e jertfœ adevœruluĭ, eraŭ încredint̄at̄ĭ deplin, cumcœ dumned̄eŭ a d̄idit pre om privind cœtrœ c̄erĭŭ; Os homini sublime dedit coelumque tueri, ca sœ fiœ drept s̄i adevœrat, s̄i ca sœ cunoascœ, cum-cœ a pœtimí saŭ a murí pe'ntru adevœr, însœmnead̄œ, a murí pe'ntru lume. În toate tîmpurile s'a dovedit puterea adevœruluĭ pre'n ac̄eea, cœ mœrturisitoriĭ luĭ fúserœ însuflet̄it̄ĭ cu ŭœ bœrbœt̄íe înnaltœ, carea de fat̄œ cu orĭ-c̄e îngrod̄irĭ alle mort̄iĭ, lumina lœt̄itœ de dîns̄iĭ strœbœteá cu ŭœ ĭut̄alœ minunatœ, învingînd pretutíndene împœrœt̄íea întunéricului. De a tot puternic̄íea adevœruluĭ tremurá s̄í tigriĭ c̄eĭ maĭ trufas̄ĭ s̄i însœtat̄ĭ de sînḡe, la a cœrora poruncœ curḡeá în rîurĭ sînḡele nevinovat̄ilor; dar' eĭ furœ maĭ pe urmœ sîlit̄ĭ, sœ punœ jos încruntatele-s̄ĭ arme, rus̄inat̄ĭ de neisbutirea sa. Nu este nec̄ĭ un adevœr maĭ sóntic, carele sœ nu-l fiœ siḡilat miĭ de oamenĭ cu sînḡele sœŭ. Callea, carea o a luat'o spíretul lumiĭ în veácurile noastre, este pœrdositœ cu oasele maĭ multor milioane s̄i adœpatœ cu sînḡele lor. Arunc̄e orĭ-c̄ine ŭœ privire cît de répede peste istóriea neamuluĭ omenesc, maĭ ales c̄e se t̄ine de releḡune, s̄i se va încredint̄á deplin. Dar' învinsul s̄i triumful adevœruluĭ ni este cĭed̄es̄uit noŭœ pre'n însu-s̄ĭ plannul provedint̄eĭ c̄eres̄c̄ĭ, s̄i împœrœt̄íea luĭ are, sœ se lœt̄ascœ fœrœ de márḡenĭ.

Pe cît sînt ac̄estea de adevœrate, pe atîta este de netœgœduit, cumcœ ĭubirea de adevœrul curat, stœtórnic, nepœrtinitorĭŭ, încœ pînœ astœ-d̄ĭ este ŭœ arœtare, un fenomenn rar între oamenĭ s̄i între cres̄tinĭ. Sînt oamenĭ, cariĭ cáutœ toate mijloac̄ele spre *apœsarea* adevœruluĭ; sînt alt̄iĭ, cariĭ într'adins s̄i cu scopul c̄ell maĭ apus s̄i spurcat, *tœgœduesc, stricœ, acopœr* adevœrul: sînt s̄erbĭ cu ínimœ de pisicœ, nis̄c̄e ticœlos̄ĭ arîndat̄ĭ, fœt̄árnic̄ĭ scîrbos̄ĭ, cariĭ de frica oamenilor, de'n pofta de cîs̄cig, luptîndu-se cu convingœc̄unea sa c̄ea de'n lœuntru, lucrœ împrotiva adevœruluĭ; c̄eĭ maĭ mult̄ĭ sînt lénes̄ĭ, rœc̄ĭ, fœrœ rîvnœ la toatœ c̄erc̄etarea adevœruluĭ, cariĭ, cît vœd, cumcœ prejudet̄ele rœdœc̄inate într'îns̄iĭ aflœ împrotivire de'n partea adevœruluĭ, îndatœ se s̄í întœrîtœ. De aic̄ĭ e la mult̄ĭ boldul ac̄ella pipœit cu mîna, de a s̄c̄í, sœ sámene prepúsurĭ asupra tuturor adevœrurilor; sînt oamenĭ, cariĭ numaĭ pe'ntru des̄œrtœc̄une s̄i desfœtœrĭ, numaĭ pe'ntru trebile trupes̄c̄ĭ sînt îngrijat̄ĭ, de toate c̄ellealalte nu li pasœ nemic; sînt oamenĭ cu *s̄c̄iint̄œ superfit̄ialœ*, ádecœ, cariĭ toate lúcrurile le-aŭ învœt̄at numaĭ pe de-asupra (scioli pedantes), cariĭ nec̄ĭ un lucru nu-l cunosc cu temeĭŭ, s̄i tótus̄ĭ pe lîngœ preasœrœcut̄a lor învœt̄œturœ, îs̄ĭ încipuesc în creeriĭ sœĭ înt̄elepc̄unea ḡéniilor s̄i a talentelor neobosite, se t̄in vrédnic̄ĭ, de a fac̄e s̄i a isprœví toate, a da sváturĭ la toatœ lumea; sînt oamenĭ, cariĭ neavînd alta c̄eva-s̄ĭ în capul sœŭ, decît ŭœ sumet̄íe des̄artœ s̄i ŭœ poftœ de a trec̄e de spírete marĭ înnœintea poporuluĭ, dupœ c̄e învat̄œ pe de'n afarœ cîte-va sentint̄e, lócurĭ, paragráfurĭ saŭ cápete de'n vr'ŭœ carte, poate doarœ cĭar de'n sînta scripturœ, fœrœ sœ înt̄eleagœ c̄e-va de'n ac̄ellea, apoĭ cu mijloac̄e de ac̄estea vor sœ facœ pre toatœ lumea, ca sœ cread̄œ cuvîntuluĭ lor numindu-ĭ *rabbi, învœt̄œtorĭ s̄i dáscœlĭ.* Uniĭ ca ac̄estĭa s̄c̄iŭ, sœ leḡe ociĭ la gloate de oamenĭ. Sînt earœ alt̄iĭ, cœrora li este toatœ c̄erc̄etarea adevœruluĭ spre greutate; sînt oamenĭ orbit̄ĭ de spíretul sectelor releḡioase, oamenĭ — feres̄c̄e doamne! — cu atît maĭ primejdios̄ĭ, cu cît li este fœntœsíea maĭ aprinsœ, creeriĭ maĭ înfĭerbîntat̄ĭ, ínima maĭ goalœ, spíretul maĭ sárbed, cu un cuvînt: oamenĭ, pe cariĭ îĭ prind s̄i îĭ t̄in c̄elle maĭ relle fríḡurĭ spiretuale. Ac̄est̄ĭ ticœlos̄ĭ, fœrœ sœ s̄c̄iœ pe'ntru c̄e, urḡisesc tot s̄i pre tot̄ĭ, cariĭ sînt de alte pœrerĭ releḡioase, cred̄înd, cœ toatœ lumea este „în rœtœc̄ire“ afarœ de dînsul s̄i de c̄eĭ într'ŭœ pœrere cu ell; ar vré sœ întruped̄e pre tot neamul omenesc în releḡea s̄i secta, în care se aflœ ell; tuturora, cœrora nu cred ca dînsul, li gœtes̄c̄e maĭ nœinte de tîmp locás̄urĭ pe'ntru c̄eealaltœ lume. C̄e sœ maĭ d̄íc̄em? sînt oamenĭ, cariĭ, temîndu-se, cumcœ adevœrul nec̄ĭ ŭœ datœ nu va fi ĭubit de tot̄ĭ, eĭ încœ se daŭ dupœ moda veaculuĭ sœŭ, îs̄ĭ bat joc de toate lúcrurile c̄elle maĭ sînte numaĭ ca sœ nu fiœ judecat̄ĭ de fiiĭ veaculuĭ; sînt earœ-s̄ĭ de'n contrœ oamenĭ bigot̄ĭ cu totul, cœrora de li veĭ arœtá adevœrul, ca sœ-l poatœ cĭar pipœí, eĭ nu se pleacœ, ca sœ-l îmbrœt̄is̄ed̄e, c̄i se t̄in orbes̄c̄e, de c̄e aŭ apucat, de ar s̄c̄í, cœ tocma de acolo li va urmá cœderea s̄i stricarea lor; sînt oamenĭ, cœrora tot atîta li pasœ, fiœ adevœrul cunoscut saŭ necunoscut, fiœ ĭubit saŭ urḡisit, fiœ lœt̄it saŭ apœsat, s̄i pe'ntru ac̄eea ast felĭŭ de muritorĭ, fœrœ de nec̄ĭ un cœrœpterĭŭ, încœ nu mult se sfiesc a-s̄ĭ bate joc de adevœ́rurile c̄elle maĭ frumoase s̄i mîntuitoarĭe de omenire.

8. De'n toate ac̄estea se cunoas̄c̄e, cumcœ sîmt̄irile sînt neamicul c̄ell maĭ mare all adevœruluĭ. Care vre, sœ ne îns̄ele, des̄c̄eaptœ întru noĭ plœc̄erile, s̄i cu ac̄easta îs̄ĭ ajunḡe scopul, ca sœ ne tragœ la rœtœc̄ire. Sîmt̄irile domnesc peste fiœ-care om deosebĭŭ în deosebite cípurĭ. Pre unul îl împĭédecœ întru înt̄eléḡerea s̄i c̄erc̄etarea adevœruluĭ spíretul sœŭ c̄ell trîndav, pre altul sîmt̄œmîntul sœŭ c̄ell viŭ s̄i nestœtórnic; pre ac̄esta îl tîmpes̄c̄e apusa poftœ de cîs̄c̄ígurĭ s̄i averĭ, pre c̄ella desfœtœrile dobitoc̄es̄c̄ĭ, spre a nu puté cuprinde scumpele descoperirĭ alle adevœruluĭ. Coló nu vor, sœ se înt̄elept̄ascœ oameniĭ de'n cáusa nec̄oplitelor crud̄imĭ, aic̄e de'n culturœ scœlc̄iatœ. La c̄ella împĭédecœ meseríea toatœ înnœlt̄area spíretuluĭ sœŭ; ac̄esta de'n cáusa traĭuluĭ cu prisos s̄i dismerdat nu poate sœ-s̄ĭ viĭœ în mint̄ĭ. La uniĭ s'a escat rœc̄eala asupra adevœruluĭ de'n nis̄c̄e fœrœ-de-leḡĭ, c̄e-ĭ stœpînĭaŭ maĭ de'nnœinte; s̄i earœ-s̄ĭ la alt̄iĭ este urmarea unor întipœrirĭ grod̄ave învœscute tîmpuriŭ în créeriĭ lor. Nis̄c̄e pœrint̄ĭ afurisit̄ĭ, fœrœ de nec̄ĭ ŭœ témere dumned̄eeascœ, ĭ-aŭ lœsat pre eĭ, sœ creascœ ca sœlbátic̄iĭ fœrœ de nec̄ĭ ŭœ procopsint̄œ; as̄á fúserœ sîmt̄emintele lor c̄elle bune la înc̄eput îndatœ nœdusite cu totul; lingus̄itoriĭ ĭ-aŭ nebunit pre dîns̄iĭ; un dáscœl saŭ un popœ cu purtare scœlc̄iatœ, neleḡuitœ, a vœrsat venin în ínimele lor, arœtîndu-li esîmplu dœrœpœnœtorĭŭ de toatœ morœlitatea în cuvinte s̄i în fapte; témerea de c̄eĭ, cariĭ daŭ tónurĭ în adunœrĭ, ĭ-aŭ înduplecat, sœ facœ maĭ curînd ac̄ellea, c̄e

sînt plœcute fiilor veaculuĭ, decît carĭ le voes̄c̄e dumned̄eŭ. Astfelĭŭ de conversœc̄unĭ strœluc̄oase îĭ legœnarœ, adormirœ amet̄irœ pe'ntru toatœ vieat̄a lor.

9. Pe lîngœ toatœ osteneala, c̄e o pune c̄ine-va, spre a lœt̄í împœrœt̄íea adevœruluĭ s̄i a apœrá pre sine s̄i pre alt̄iĭ de rœtœc̄ire, de prejudet̄e s̄i de pœrerĭ oarbe, tótus̄ĭ nec̄ĭ ŭœ datœ nu va puté ajunḡe la scopul dorit, pînœ cînd rœmîne omul strîmtorat între pœret̄iĭ sîmt̄irilor, ádecœ pînœ cînd rœmîne omul om; pînœ atunc̄ĭ c̄erc̄etarea adevœruluĭ poate sœ facœ mult, darœ nu toate. A smintí este slœbic̄unea omeneascœ: numaĭ c̄ell a tot înt̄elept nu smintes̄c̄e. Smînta este ŭœ judecatœ rœtœc̄itœ, care o t̄inem de adevœratœ; s̄i ca sœ smintim este cáusa pœrerea. Cît de us̄or este, a luá pœrerea în loc de adevœr! Spre esîmplu, c̄ine va îndrœsní a împutá unuĭ t̄œrann sîmplu, deacœ ac̄esta nu crede, cumcœ soarele stœ, s̄i pœmîntul se rotes̄c̄e pe lîngœ ell; cumcœ soarele nu rœsare, nec̄ĭ nu apune, c̄i pœmîntul se întoarc̄e acum cu ŭœ parte, acum cu c̄eealaltœ cœtrœ ell. T̄œrannuluĭ ac̄eastœ pœrere i-se pare adevœratœ s̄i sîntœ, as̄á s̄í altele multe. — Atît de multe cáuse de'n afarœ daŭ cúḡetelor, judecœt̄iĭ s̄i credint̄eĭ oamenilor un îndreptarĭŭ, pe'ntru care eĭ nu sînt de vinœ; spre esîmplu: crés̄c̄erea, procopsirea, traĭul viet̄eĭ, conversœc̄unea s̄. a., aŭ n'ar fi ŭœ minune, deacœ între ásfelĭŭ de cáuse s̄i împrejurœrĭ tot̄ĭ oameniĭ s'ar potriví la judecœt̄ile salle? Cu toate ac̄estea ac̄ell postulat (poftire), ca omul, trœind în vieat̄œ, sœ se nevoeascœ necurmat, a învinḡe rœtœc̄irea s̄i a primí în súfletul sœŭ tot maĭ mult s̄i lœmurit adevœr, ac̄ell postulat d̄íseĭ, nu este nedrept: cœc̄ĭ adevœrul este un nutremînt sufletesc, fœrœ carele ell nu poate sœ fiœ. Dar' ca sœ înfrînḡĭ s̄i sœ împrœ́s̄c̄iĭ întunérecul, nu trébuĭe sœ te pripes̄c̄ĭ, cœc̄ĭ:

Nur ſelten wird der Irrtum geheilt,
Der Weiſe ſucht ihn ſtückweis zu beſiegen;
Wer in dem edlen Kampf ſich übereilt,
Der wird, o glaub' es mir, erliegen.

(Pfeffel.)

10. C̄ea maĭ periculoascœ împrejurare este, cînd smînta s̄i rœtœc̄irea s'a fœcut sistemáticœ, încît ádecœ sœ fiœ d̄iditœ toatœ s̄c̄iint̄a, credint̄a s̄i toate înterésurile cuĭ-va, s̄í trupes̄c̄ĭ s̄í sufletes̄c̄ĭ, pe oare care rœtœc̄ire: atunc̄ĭ de veĭ atinḡe cît de put̄in ac̄est d̄id întunecos, de-ŭœ datœ se ridicœ c̄érberiĭ c̄eĭ cu cîte treĭ cápete, ca sœ te sfœ́s̄ie în bucœt̄ĭ pe'ntru îndrœsneala ta! Crut̄œ dar`! crut̄œ! muma nu poate sœ d̄icœ prunculuĭ: pune pœpus̄a la ŭœ parte; ell o strînḡe cu atîta maĭ tare cœtrœ pĭeptul sœŭ, cu cît îĭ amerint̄ĭ maĭ mult, cœ o veĭ rœpí-o dela dînsul. Lasœ-l dar', lasœ-l sœ vinœ la anniĭ pric̄éperiĭ s̄i atunc̄ĭ o va lepœdá ell de sine însu-s̄ĭ, rus̄inîndu-se de ac̄eea, c̄e îmbrœt̄is̄ase maĭ nainte. Într'ac̄eea tot te silesc̄e, sœ-ĭ daĭ educœc̄une amœsuratœ puterilor luĭ s̄i rœspund̄œtoarĭœ dumned̄eesculuĭ scop de luminarea omeniriĭ întreḡĭ. Întocma este s̄í cu c̄eĭalalt̄ĭ oamenĭ în sfera cunos̄c̄int̄elor s̄i a desvoltœriĭ lor, ca s̄í cu prunc̄iĭ; cœc̄ĭ c̄e sînt oameniĭ de rînd alta c̄e-va-s̄ĭ, decît prunc̄ĭ marĭ, precum prunc̄iĭ sînt oamenĭ mic̄ĭ? Ḡéniĭ îĭ scot̄ŭ afarœ dela ac̄eastœ regulœ; s̄i c̄ine are urecĭ de aud̄it, sœ audœ! Nu-t̄ĭ bate joc de rœtœc̄irea oamenilor, cœ nu veĭ folosí; es̄c̄ĭ om înt̄elept înnœlt̄at pe de-asupra spíretelor de toate d̄illele: întîmpinœ cu rœc̄ealœ negĭobíile lor, c̄e le t̄in eĭ de bune s̄i sînte, cu ac̄easta maĭ mult bine veĭ pric̄inuí; calcœ-t̄ĭ pe ínimœ, mus̄cœ-t̄ĭ limba, tac̄ĭ, s̄i veĭ vedé urmœrile purtœriĭ talle! Sœ mœ cred̄ĭ, cœ e numaĭ tîmp pĭerdut, a voí, sœ dœrápennĭ prejudet̄ele s̄i sœ împrœs̄c̄iĭ întunéricul acolo, unde ociĭ oamenilor se strîng de c̄ea maĭ put̄inœ luminœ s̄i pre'n ac̄eá urmare îĭ dor; a vorbí la un popor crescut s̄i îmbœtrînit în rœtœc̄irĭ de rœtœc̄irea lor, a vré sœ-l des̄c̄ept̄ĭ, maĭ tot de-a una însœmnead̄œ atîta, cît a spune prédicœ lœtineascœ unuĭ popor, c̄e nu înt̄eleḡe nemic lœtines̄c̄e. Rœtœc̄irea s̄i prejudet̄ul aŭ multœ asœmœnare între sine, dar' tótus̄ĭ sînt diferite una de alta. Prejudet̄ul este orĭ c̄e pœrere, c̄e o t̄inem de pret̄ul saŭ despret̄ul unuĭ lucru, fœrœ ca sœ avem doved̄ĭ la ac̄eea, pre'n carile sœ ne încredint̄œm, c̄i crédem numaĭ la d̄isa, saŭ întœrirea altuĭa; as̄á prejudet̄ul poate fi de un lucru adevœrat saŭ neadevœrat, dupœ întîmplare. Orĭ-c̄ine va vedé, cumcœ a crede ast felĭŭ fœrœ convínḡere de'n lœuntru, este lucru primejdios foarte; pe'ntru ac̄eea dojœní s̄i învœt̄œ́ s̄í s. Apústol Pául pre cres̄tinĭ, ca credint̄a lor sœ aĭbœ cuvînt, ádecœ: sœ s̄c̄iœ da cáusa, pe'ntru c̄e crede, lucread̄œ, sœ poarte în cipul ac̄esta, s̄i nu altfelĭŭ; ac̄easta fac̄e demnœtatea omuluĭ, ac̄easta mœrturisesc̄e, cœ ell e dœruit cu minte înt̄elegœtoarĭœ, ac̄easta îl fac̄e vrédnic de nume de cres̄tin pre fĭesc̄e c̄ine, ved̄ĭ bine, cœ amœsurat graduluĭ cultureĭ, de care are trebuint̄œ, fiœ-s̄ĭ care în sfera s̄i în cĭœmarea sa; spre esîmplu: noĭ nu prea putem c̄ere dela un t̄œrann sîmplu, ca sœ s̄c̄iœ, c̄e înt̄eles aŭ cuvintele ac̄ellea alle s. liturḡíĭ: „Cît̄ĭ sîntet̄ĭ cĭœmat̄ĭ es̄it̄ĭ, ca nímene de'n c̄eĭ cĭœmat̄ĭ;“ saŭ: „us̄ile, us̄ile, cu înt̄elepc̄une“ s̄. c̄. l. — Ac̄easta este maĭ întîĭŭ treaba popilor; luĭ ĭ-ar fi destull de ŭœ-cam-datœ sœ s̄c̄iœ, pe'ntru c̄e-s̄ĭ fac̄e cruc̄e, pe'ntru c̄e este dœtorĭŭ, sœ pœd̄ascœ c̄elle d̄ec̄e porunc̄ĭ alle luĭ Dumned̄eŭ, pe'ntru c̄e nu este líber, sœ fure, sœ preacurveascœ, sœ mœrturiseascœ strîmb, sœ ĭa numele Dumned̄euluĭ sœŭ îndes̄ert, ca sœ nu i-se tîmpeascœ spíretul cu totul pre'n atîtea porunc̄ĭ positive, de a cœrora bunœtate s̄i pret̄ŭ nec̄ĭ ŭœ datœ nímene nu l'aŭ convins deplin. Prejudet̄ele sînt de maĭ multe félĭurĭ, s̄i ar fi nebuníe, a vré, sœ le dœrápennĭ toate de ŭœ datœ. Sînt unele, carile numaĭ atunc̄ĭ se fac stricœc̄oase, cînd vreĭ, sœ le nemic̄es̄c̄ĭ. Sînt alte prejudet̄e, carĭ numaĭ pe înc̄etul s̄i cu pad̄œ mare se pot învinḡe, s̄i carile spre a depœrtá ŭœ stricœc̄une maĭ mare, trébuĭe, sœ le las̄ĭ sœ domneascœ pînœ la alte tîmpurĭ maĭ pœrtinitoarĭe. Erĭ alaltœ-erĭ întruduse sultannul la turc̄iĭ sœĭ uniforme europenne; fesul nu vrurœ sœ-l lépede, cred̄înd, cœ cu un pétec de pœ́nurœ ros̄œ îs̄ĭ leápœdœ s̄í credint̄a pœrint̄ascœ; dar' nu vor crede eĭ tot as̄á. Dar' însœ áltfelĭŭ este cu prejudet̄ele, carile des̄cid calle largœ cœtrœ stricœc̄unea morœlitœt̄iĭ; a le crut̄á pe ac̄estea, ar fi a cœlcá vîrtutea s̄i toate porunc̄ile dumned̄ees̄c̄ĭ în pic̄oare. Nec̄ĭ Isus nu le crut̄á întru

nemic. C̄itit̄ĭ s̄i vedet̄ĭ, cum îs̄ĭ înnœlt̄á c̄erescul rost împrotiva c̄ellor sumet̄ĭ în vecimea fœmíliilor salle; încuntra credint̄eĭ: cumcœ avut̄íea s̄i toate averile pœmintes̄c̄ĭ ar fi semne, cœ ne ĭubes̄c̄e Dumned̄eŭ; încuntra c̄ellor c̄e urḡisĭaŭ pe c̄eĭ trupes̄c̄e slabĭ s̄i neputinc̄os̄ĭ, de carĭ d̄ic̄eaŭ fœriseiĭ s̄i popiĭ, cœ ĭ-a pedepsit Dumned̄eŭ; ca sœ meargœ la dîns̄iĭ, sœ facœ rugœc̄une pe'ntru eĭ; încuntra c̄ellor c̄e nu vreaŭ, sœ ajute dosœdit̄ilor S̄îmbœta; preste tot s̄c̄im, de cîte orĭ strigá Isus: „Vaĭ voŭœ fœriseilor, cœrturarilor, sœduc̄eilor, popilor!“ s̄i nu ni lipes̄c̄e, decît sœ ni fác̄em cîte ŭœ idee bunœ despre toate ac̄este plase de oamenĭ, cum erá, ca sœ putem fac̄e asœmœnare între lumea de acum, s̄i între c̄ea de atunc̄ĭ. Multe alte rœtœc̄irĭ s̄i prejudet̄e, pre'n carile morœlitatea pœtimĭá maĭ put̄in, Isus le-a lœsat de-ŭœ cam-datœ, sœ rœmînœ, fœrœ ca sœ le pœrtineascœ nec̄ĭ într'un cip. De'n cuntrœ pre'n multe învœt̄œture de alle salle a dat semne înt̄eleptilor lumiĭ viitoarĭe, adeptîndu-li nes̄c̄e mijloac̄e, pre'n carĭ este, ca sœ se surpe rœtœc̄irea de sine însa-s̄ĭ, fœrœ nec̄ĭ un sgómot. As̄ŭ avé, sœ vœ maĭ spun multe, d̄ic̄eá ell cœtrœ învœt̄œc̄eiĭ sœĭ, dar' nu le putet̄ĭ purtá: multe v'am spus în esîmple s̄i în încipuirĭ, ca nu cum-va pre'n descoperic̄unea adevœruluĭ límpede, sœ pric̄inuesc scándelœ la c̄eĭ precuprins̄ĭ de pœrerile salle. Întru adevœr, pe'ntru amic̄iĭ adevœruluĭ nu este nec̄ĭ un modell maĭ frumos: Esîmplul luĭ Isus erá régula c̄ea maĭ securœ, dupœ carea aŭ eĭ sœ se poarte.

11. Cînd te apuc̄ĭ sœ sfœ́rimĭ prejudet̄ele, ĭa mœsurĭ la mînœ, carile sœ-t̄ĭ s̄erbeascœ a fîrs̄í lucrul deplin. Deacœ taĭ copac̄ul, all cœruĭa frupt amar nu vreĭ sœ-l maĭ gustĭ, sapœ-ĭ s̄í radœc̄inile cu totul, ca nu cum-va sœ odrœsleascœ rœmureĭ împrejurul tulpineĭ. Care nu se sîmte vrédnic, a pliní un ástfeliŭ de lucru, pe cît de mîntuitoriŭ, pe atîta s̄í periculos, ac̄ella sœ se tragœ maĭ bine la ŭœ parte, ca nu cum-va sœ stric̄e s̄í maĭ mult.

Nemic nu este maĭ apus s̄i maĭ vrédnic de hulœ pe'ntru un om ĭubitoriŭ de onoarea sa, decît, cînd c̄ine-va, în

cuntra convínḡeriĭ salle de'n lœuntru, ápœrœ s̄i proptes̄c̄e nis̄c̄e rœtœc̄irĭ s̄i prejudet̄e înrœdœc̄inate la popor, carĭ ell nu le crede, c̄i numaĭ se fœt̄œres̄c̄e, cœ le crede. C̄i perícul mare pe'ntru dînsul, ca nu cum-va maĭ tîrd̄iŭ des̄c̄eptîndu-se orbiĭ ac̄eĭa de'n amet̄ala lor, vœd̄îndu-se îns̄elat̄ĭ de asémenea fœt̄árnic̄ĭ, maĭ pe urmœ nec̄ĭ ac̄ellea sœ nu le cread̄œ, carĭ sînt spre mîntuirea lor; dar' fiœ destull, cœc̄ĭ:

Gefährlich iſt's den Leu zu wecken,
  Verderblich iſt des Tiegers Zahn;
Jedoch der ſchrecklichſte der Schrecken,
  Das iſt der Menſch in ſeinem Wahn.

Wehe denen, die dem Ewigblinden
  Des Lichtes Himmelsfackel leuchten,
Sie ſtrahlt ihm nicht, ſie kann nur zünden,
  Und äſchert Städt' und Länder ein.

(Schiller.)

Eŭ sînt pœtruns de ac̄este cuvinte alle mareluĭ poet; s̄c̄iŭ cît cuprind în sine; sîmt̄ŭ îngrod̄itoriul lor adevœr; pe'ntru ac̄eea: Pune Doamne pad̄œ gureĭ melle s̄. c̄. l.

IX.

Andreĭŭ Murœs̄annul (1816—1863=47 de annĭ).

(S'a nœscut în oras̄ul: *Bistrit̄a* în Ardeal, la 16. Noembre 1816. Fœmíliea Murœs̄annilor se trage de'n Mœrœmúrœs̄ŭ seaŭ Mœrmát̄iea, leágœnnul Drœgos̄id̄ilor, de'n fœmíliea nobilœ, aĭ cœriĭa patru fratĭ ádecœ: strœbuniĭ lor, venirœ s̄i se as̄ed̄arœ în pœrt̄ile mead̄œnopt̄iale alle Ardealuluĭ: în *Rœbris̄oara, Nimiḡea, Feleaca* s̄i *Jenc̄ul* de pe Cîmpíe, dela carĭ sœ trag Murœs̄anniĭ de ad̄ĭ, carĭ s'aŭ rœmurit preste toate t̄înúturile ac̄ellea. Ḡéniul luĭ Andreĭŭ Murœs̄annul se arœtœ́ de t̄împuríŭ în fruntea luĭ c̄ea naltœ s̄i în stîmpœrœmîntul luĭ c̄ell sînḡĭos, coléric. Înc̄eputul învœt̄œtureĭ în limba rumînœ s̄i-l fœcú la un os̄teann rumîn mœrḡineann de'n Vallea Rocneĭ, anume *Dœniil Dobas̄ul.* S̄coalele normale s̄i stúdiele ḡimnœsiale le învœt̄œ́ în s̄coalele

Bistrit̄anne, în locul nás̄c̄eriĭ, aflîndu-se în toate clasele tot în fruntea cunscolarilor sœĭ; asémenne absolví cu preferint̄œ în Blas̄ŭ s̄c̄iint̄ele filosófic̄e s̄i teolóḡic̄e. Dupœ mîntuic̄unea stúdielor în 1838 fu cĭœmat de cœtrœ negutœtoriĭ rumînĭ de'n Brœs̄ov ca prefesoriŭ la s̄coala rumînœ a cœpelleĭ de'n c̄etate, ear' în annul urmœtoriŭ (1839) rœcunoscîndu-i-se hœrnic̄íea de învœt̄œtoriŭ fu cĭœmat ca profesoriŭ la ḡimnásiul r. cœtolic de acolo, unde împreunœ cu vœru-sœŭ Ĭacob Murœs̄annul, s̄erbí nu numaĭ statuluĭ s̄i omenetœt̄iĭ, c̄i tot ŭœdatœ s̄í nœc̄uniĭ salle, aĭ cœriĭa fiĭ de'n pœrt̄ile Brœs̄ovuluĭ s̄i alle Fœgœras̄uluĭ numaĭ acolo aveaŭ rœfuḡŭ de desvoltare s̄i crés̄c̄ere în culturœ maĭ naltœ. Ca profesoriŭ lucrœ́ cu tot súfletul la ac̄est ḡimnásiŭ spre luminarea s̄i educœc̄unea tinerimiĭ, s̄i ajutoric̄unea junimiĭ rumîne în decurs de un-sprœ-d̄ec̄e annĭ pînœ la 1850, cînd pre'n strœluc̄itul cuncurs, c̄e l'a fœcut, se denumí trœducœtoriŭ rumîn gubernial, s̄i rœdœptoriŭ foiĭ leḡilor provint̄iale ardelenne cu rang de cunc̄epist. În astœ deregœtoríe gubernœmîntalœ nu înc̄etœ́ nec̄ĭ ŭœ datœ a ajutá pre asuprit̄iĭ sœĭ cunfrat̄ĭ, cîs̄tigîndu-li dreptatea cuvenitœ dela lócurile cuviinc̄oase, orĭ arœtîndu-li drumul, pe carele s̄ĭ-ar puté cîs̄tigá dreptatea, cœc̄ĭ trébuĭe s̄c̄iut, cœ Rumînul, ca Rumîn, arare orĭ îs̄ĭ put̄eá cîs̄tigá dreptatea pre tîmpul ac̄ella (1850—1860). De ac̄eea *Andreĭŭ Murœs̄annul* va rœmîné s̄í de'n astœ privint̄œ neuĭtat de cœtrœ cunœc̄unaliĭ sœĭ, cœrora li cîs̄tigœ́ dreptatea adese orĭ cu pericĭul sœŭ própriŭ.

Andreĭŭ Murœs̄annul, poetul filosof all Rumînilor ardelennĭ, a fost unul de'ntre c̄eĭ maĭ însemnat̄ĭ bœrbat̄ĭ aĭ nœc̄uniĭ rumîne, cariĭ în jumœtatea întîĭa a veaculuĭ XIX. s'aŭ jertfit cu totul pe'ntru luminœc̄unea nœc̄uniĭ salle s̄i des̄teptœc̄unea eĭ de'n somnul adînc all nes̄c̄iint̄eĭ despre fiint̄a sa, în carea se acufundase pre'n limba sloveannœ de'n biséricœ-s̄ĭ. Ell a rostit în poesíile salle numaĭ dorint̄a nœc̄uniĭ rumîne, numaĭ durerile eĭ, numaĭ suferint̄ele c̄elle nedrepte s̄i cuviint̄a de a se liberá de ac̄ellea. Dreptul firesc, rœspicat de dînsul în poesíile salle, a fœcut sœ amut̄eascœ tot̄ĭ dus̄manniĭ nœc̄uniĭ rumîne pe de ŭœ parte, ear' de altœ parte sœ se des̄c̄epte în rumînĭ cuns̄c̄iint̄a despre demnœtatea sa nœc̄unalœ, s̄i dœtoríea de a s̄ĭ-o apœrá cĭar s̄i cu vieat̄a. De ac̄eea numele luĭ Andreĭŭ Murœs̄annul va fi púrurea nedeslipit de rœnás̄c̄erea rumînilor, s̄í sœrbat la toate sœrbœrile libertœt̄iĭ nœc̄unale.

Dela ell avem óperele pret̄ioase:

1. *Icoana crés̄c̄eriĭ relle.*
2. *Poesíĭ nœc̄unale.)*

§. 9.

Rœspunsul pœsœruĭc̄iĭ saŭ amoarea libertœt̄iĭ.

(Ved̄ĭ §. 23.)

Eatœ-t̄ĭ spun mœdamœ, dorul, c̄e mœ trase,
Sœ-mĭ las cœsulit̄a, în carea stœtuĭ
Nutritœ domnesc̄e, cu sœmint̄e — alese
Nu e cuĭbul, unde rad̄a 'ntîĭŭ vœd̄uĭ.

Nu-ĭ mus̄cĭul de munte, nu-ĭ cîmpíea verde,
Nu e nic̄ĭ pœdurea, nic̄ĭ rîul c̄ell lin,
Nu-ĭ pustietatea, în carea se perde,
Rœtœc̄ind pre'n lume, cîte-un peregrin.

Nic̄ĭ t̄întiĭ, sœ aflu surorĭ, orĭ sot̄íe,
Cu carĭ în amoare d̄ille-am vet̄uit;
Cœc̄ĭ a soarteĭ fase le s̄c̄iŭ de'n prunc̄íe,
S̄c̄iŭ cœ rar e datœ, s'afli c̄e-aĭ dorit.

Voĭŭ însœ patroanœ dulc̄ea libertate,
A c̄erĭuluĭ steamœ, all nœtureĭ dar;
Pe'ntru care ŭœdatœ cu brat̄e 'narmate
Murĭá Molḑoveannul, luptîndu-s' amar!

Pe'ntru carea Stefann, eroul c̄ell mare,
Sta gata sœ pearœ cu aĭ sœĭ Rumînĭ,
Orĭ sœ nimic̄eascœ dus̄mannul c̄ell tare,
Spaĭma Europeĭ, pre Turc̄iĭ pœgînĭ.

Pe'ntru carea 'n lácrimĭ noatœ multe fet̄e:
Una plîngînd fiĭul, alta pe bœrbat,
Una cœ-ĭ lipsitœ l'adînc̄ĭ bœtrînet̄e
De-all viet̄eĭ rád̄im, acum mormîntat.

Pe'ntru carea curse sînḡele tot unde,
S̄i va curḡe încœ în lupte mereŭ;
Cœc̄ĭ c'ŭœ loviturœ nu se poate-ascunde
Un sîmt̄ŭ as̄á nóbil, dat de Dumned̄eŭ.

Pe'ntru carea sclavul cu fer în pic̄oare,
Din neagra speluncœ suspinœ 'n ascuns;
Pe'ntru carea tigrul stœ sœ se omoare,
Rumpînd fer, d̄œbrelle, de-all eĭ dor pœtruns.

Avînd libertatea, viĭœ orĭ c̄e ploae,
Gríndinœ, furtune, fúlḡer, trœ́snet greŭ,
Pe-un minut îmĭ stricœ, pe-un minut mœ moaĭœ,
Nu pot însœ 'nfrînḡe sîmt̄emîntul mĭeŭ.

Avînd libertate, de foame nu-mĭ pasœ
Nec̄ĭ de frigul erniĭ, c̄e m'ar turburá;
Cœc̄ĭ sborul m'ajutœ, sœ c̄erc altœ casœ,
Unde blîndul soare îmĭ dœ rad̄a sa.

Nu voĭŭ dar', Domnit̄œ, sœ-t̄ĭ maĭ întru 'n cus̄cœ,
Nec̄ĭ sœ-t̄ĭ gust sœmînt̄a, cu carea mœ 'mbiĭ;
Maĭ curînd staŭ gata, a perí de pus̄cœ,
Líberœ 'n nœturœ, sburînd pre'n cîmpíĭ!

Nu-t̄ĭ maĭ vin patroanœ, la noaŭa sclœvíe,
În carea ḡemĭ însœ-t̄ĭ în all tœŭ pœlat;
Cœc̄ĭ maĭ dulc̄e-ĭ vĭeat̄a, cînd în armoníe
Cu psalt̄iĭ nœtureĭ cînt neînc̄etat!

Învat̄œ, Domnit̄œ! s̄í tu de la mine,
A s̄c̄i libertatea s̄ĭ-a o pret̄uí,
S̄i sœ cred̄ĭ, cœ 'n lume nu maĭ este bine,
Care cu ac̄easta sœ-l pot̄ĭ potriví!

Învat̄œ, madamœ, a s̄c̄í c̄e-ĭ vieat̄a,
Scœpatœ de jugul crud̄ilor despot̄ĭ,
Alle cœror ínimĭ sînt rec̄ĭ ca s̄í ḡĭat̄a,
Numele lor blœstœm s̄í la strœnepot̄ĭ!

Pe'ntru libertate páserea se bate,
Vermele se 'nfrînḡe, ferele rœcnesc;
Ear' omul despoaĭœ c̄ĭar s̄í pre-all sœŭ frate
În oarba-s̄ĭ trufíe de-ac̄est dar c̄eresc. —

1851.

§. 10.

Locul feric̄irĭĭ.

1. Sub c̄e d̄onœ dulc̄e s̄ede feric̄irea,
Vru sœ afle-ŭœ datœ un om învœt̄at. —
O c̄ercœ́ la trónurĭ, unde ved̄ĭ mœrirea
Strœluc̄ind ca-ŭn soare, cînd e maĭ curat.

2. Omul, care poartœ s̄c̄eptrul de domníe
Preste milioane, cît e de 'nœlt̄at.
Orĭ c̄e alta poate pe pœmînt sœ fiœ,
Rar însœ feric̄e, s̄i rar contentat.

3. O c̄ercœ́ la oamenĭ, cariĭ nu asudœ,
C̄i trœesc de'n lucrul sîmpluluĭ t̄œrann,
O c̄earcœ́ la fet̄e, c̄e cu multœ trudœ
Lucrœ d̄iŭa, noaptea, pînœ ĭaŭ vr'un bann.

4. Pe ac̄eĭa-ĭ roade cuns̄c̄iint̄a viœ,
Cœc̄ĭ trœesc de-a gata, fœr'a fi lucrat;
Pe-ac̄estĭa-ĭ apasœ oarba miseríe;
Unul ca s̄í altul este ne'npœcat.

5. O c̄ercœ́ 'n vieat̄a c̄ea de'n monœstire,
Unde fug de lume mame s̄i pœrint̄ĭ,
Ca 'n singurœtate, post s̄i umilire,
Sœ 'nalt̄e la c̄érĭurĭ rugœc̄unĭ ferbint̄ĭ.

6. De-ar fi cu putint̄œ, sœ desbrœc̄ĭ sîmt̄ire,
Fĭerbint̄ile pátimĭ, ar avé cuvînt:
Nicœirĭ în lume, ca în monastire,
N'aĭ aflá rœpáus dulc̄e pe pœmînt.

7. O c̄ercœ́ 'n vieat̄a simplœ pœstoreascœ,
Unde cu un flúer, cîntînd lîngœ oĭ,
Las̄ĭ, sœ meargœ toate calea c̄ea fireascœ,
Nes̄c̄iind de lume, de-alle eĭ nevoĭ.

8. Te sœḡeatœ însœ, cînd ved̄ĭ, cum se plînḡe
Pe'ntru necredint̄œ Dámon c̄ell frumos;
Cînd s̄í pœstorit̄a sœ c̄earcœ a-s̄ĭ frînḡe
Scumpa juruint̄œ d̄e-un amor duĭos.

9. Mers'a pre'n bordeĭe, mers'a pre'n pœlate; —
Ma, de feric̄ire nicœirĭ n'a dat. —
Rœtœc̄ind ŭœ datœ pe cœĭ ne îmblate,
Pe'ntr'ŭœ sealbœ deasœ, dœ de-un fort stricat.

10. Merḡe maĭ aproape, vede, cœ's ruine
De-un castel mœestru de'n tîmpul trecut.
C̄e des̄ertœc̄une! cúḡetœ în sine,
Cît̄ĭ oamenĭ lucrarœ pe'ntr'un lucs pœrut!

11. Cînd erá, sœ easœ de'n ac̄eá clœdire,
Vede scris cu aur pe-un vecĭŭ monumînt:
„Aic̄ĭ locues̄c̄e dulc̄ea feric̄ire
„Pe'ntru ver c̄e súflet viŭ de pe pœmînt.“

12. Dup' ŭœ paŭsœ scurtœ, „bravo!“ d̄ic̄e 'n sine
Cu ŭœ bucuríe omul învœt̄at:
„Mĭ-am plinit dorint̄a, dînd aic̄ĭ de-un bine,
„Care 'n lumea largœ nu l-am fost aflat!

13. Cînd se pleacœ însœ, sœ cunoascœ bine
Locul feric̄iriĭ s̄i all eĭ pœlat,
Ell vede secrie, tot cu oase pline;
Cade s̄i se 'ncinœ: — cœc̄ĭ s'a luminat! —

§. 11.

Omul frumos.

Frumos e omul, Doamne! cînd mintea e reginœ,
S̄i sîmt̄ul, c̄e ca s̄erpe spre relle îl înclinœ,
Supus, loĭal s̄i drept;
Vîrtutea-atunc̄ĭ mœreat̄œ rœsare ca s̄ĭ-ŭœ floare,
De brumœ neatinsœ la rúmenna-ĭ coloare,
În fráḡedul luĭ pĭept!

Pu fruntea luĭ seninœ dreptatea strœluc̄es̄c̄e
Întocma, ca s̄ĭ-un soare, pe sferœ cînd pœs̄es̄c̄e,
De norĭ neturburat;
E negur', o strœbate, e nor, îl împœrt̄es̄c̄e,
E crimœ, se retraḡe, e sîlœ, se feres̄c̄e,
S̄i ese nepœtat!

Frumos e omul, Doamne! cu ínima curàtœ,
Cu floarea cons̄c̄iint̄eĭ de crime nebrumatœ,
Sinc̄er, nefœt̄œrit;
Conspire lumea toatœ; rœsbatœ-l orĭ c̄e soarte,
Încidœ-l, sœ nu vadœ luminœ pîn' la moarte,
Ell totu-ĭ neclintit!

Arunc̄e-l în des̄érturĭ lipsite de-orĭ c̄e floare,
Pe unde nu rœsbate nic̄ĭ om, nic̄ĭ sburœtoarĭœ,
C̄i s̄erpĭ veninœtorĭ;

Vîrtutea-ĭ va fi scutul, asilul de scœpare,
Întocmaĭ ca s̄í c̄edrul cu umbra sa c̄ea mare,
La oamenĭ cœlœtorĭ.

Frumos e omul, Doamne! cu g̅enerositate,
Cœc̄ĭ, eatœ pe Tirannul, c̄e-apasœ pe-all luĭ frate,
Cu scop de-a-l subjugá;
S̄i 'n loc sœ rœsplœteascœ, cum c̄ere pofta 'n lume,
Brutala luĭ lucrare, îĭ crut̄œ negrul nume,
Dorind a-l îndreptá!

De c̄e nu vine, Doamne! a ta împœrœt̄íe,
Ca oameniĭ sœ s̄teargœ s̄í umbra de sclœvíe,
Fiind cres̄tinĭ curat̄ĭ;
S̄i 'n locu-ĭ sœ domneascœ dreptatea nepœtatœ,
Egala 'ndreptœt̄ire, s̄i pac̄e-adevœratœ,
Ca între fiĭ s̄i frat̄ĭ!

§. 12.

Rœsúnet.

De va murí, unde-l vor îngropá?
La noĭ nu, cœc̄ĭ e de altœ leg̅e.

O! putérnicœ fiint̄œ! c̄e cu naltœ mœestríe
Aĭ alcœtuit pœmîntul, c̄erĭul s̄ĭ-alte cîte sînt;
Care-aĭ pus soareluĭ tîntœ: lumiĭ luminœ sœ fiœ;
La lunœ, stelle s̄i vînturĭ, sœ se t̄iĭœ de cuvînt!

De'n a cuĭ mînœ mœeastrœ, ca un vas fœcut de'n lut,
A es̄it s̄ĭ-ac̄eá figurœ, c̄e-ĭ în lume om numitœ,
Cu multe 'nsus̄irĭ de îng̅er, dar' s̄í cu multe de brut;
Pusœ 'n callea feric̄iriĭ, s̄i tótus̄ĭ de ea lipsitœ!

Spre Tine-mĭ întorc privirea, spune-mĭ o c̄eresc Pœrinte!
Cuĭ es̄c̄ĭ Tatœ s̄i cuĭ vítreg, carĭ t̄i-s fiĭ adevœrat̄ĭ?
Care leg̅e-t̄ĭ e maĭ sîntœ, s̄i c̄e felĭŭ de rugœminte
Sînt la Tine maĭ primite, de sœrac̄ĭ, orĭ de bogat̄ĭ?

Leg̅ea cons̄c̄iinteĭ-mĭ d̄ic̄e: „Onoarœ pre Dumned̄eŭ;
„Încúng̅urœ nedreptatea; fug̅ĭ de rœŭ s̄i fœ c̄e-ĭ bine;
„Cunoas̄c̄e pre-all tœŭ de-aproape s̄i în apusul Evreŭ;
„S̄ĭ-as̄c̄eaptœ ŭœ feric̄ire, care dup' ac̄estea vine.“

Unde es̄c̄ĭ dar’ fearœ crudœ, care fac̄ĭ deosebire
Între fiiĭ unuĭ Tatœ, Pœrinte îngrijitorĭŭ,
Care soarele-s̄ĭ revarsœ la drept s̄i ’n neleḡuire,
S̄i de’n roŭa dimineṫeĭ saturœ pre c̄ers̄itorĭŭ?

Cum nu te soarbe pœmîntut, mîrs̄ave neleḡuit!
Care mort̄ilor daĭ leḡe: sœ nu súfœrœ ’ntrœ sine
Pre-all lor frate de-ŭœ nœturœ, cu care-aŭ convĭet̄uit,
De nu-ĭ cu éĭ de-ŭœ credint̄œ, poate de’n a vremiĭ vine!

Fúlḡere ’nsprœĭmîntœtoarĭe! cœc̄ĭ nu lovit̄ĭ ac̄eá balœ,
C̄e se poartœ tras’ de vînturĭ, prin áer s̄i pe pœmînt!
Desbrœcat̄ĭ-o maĭ de’n vreme, de-a eĭ înspumatœ falœ!
Treméteṫĭ-o fœrœ voe sœ-s̄ĭ dea faptelor cuvînt!”

Ba nu! — Tu s̄i soĭul vostru, sœ rœmîĭœ osîndit
Ca un Caĭn a trœí’n lume, pribeḡit de’n t̄arœ ’n tarœ,
Fœr’ sœ aĭbœ omul voe, ca la c̄ell neferic̄it,
Mîna la ell a-s̄ĭ întinde cu sfîrs̄it, ca sœ-l omoarœ.

§. 13.

Alt rœsúnet.

> Si fractus illabatur orbis;
> Impavidum ferient ruine.

Întúnecœ-te soare, s̄ĭ-aurita ta luminœ
Pœstread̄ĭ-o pe’ntru fiiĭ de’n veacul viitorĭŭ!
Acópere-t̄ĭ, o lunœ, a ta rad̄œ seninœ,
Sœ nu o vad̄œ munt̄iĭ s̄ĭ-all lor locuitorĭŭ!

Ruḡina mos̄c̄ennitœ rœmîĭœ-li povat̄œ!
L’a ĭaduluĭ prœpástiĭ pogoarœ-se de viĭ!
Ŭœ moarte necurmatœ sœ pasc’ a lor vieatœ!
Cutrémur, spaĭmœ, groad̄œ, ajung’ asfelĭŭ de fiĭ!

La cariĭ cons̄c̄iint̄a, ac̄eá frumoasœ floare,
Tîmpitœ pre’n pœcate, nu mis̄cœ vr’un suspin;
Trœes̄c̄e ca s̄ĭ-ŭœ vitœ, c̄e pas̄c̄e pînœ moare,
Rod̄înd prea des la érburĭ, c̄e t̄in ascuns venin!

Frumoasœ-ĭ a ta leḡe, o spléndidœ Nœturœ!
Plîntatœ ’n fie-care de’n oamenĭ muritorĭ:
Frumos e diamantul s̄i scump fœrœ mœsurœ,
Dar’ d̄ac̄e-ascuns în peatrœ, cînd nu-s cunoscœtorĭ.

Fiint̄œ fœrœ mumœ! c̄e vermilor daĭ hrannœ.
S̄i érburilor roaŭœ, sœ creascœ pe pœmînt!
Mœ mir, cum las̄ĭ, sœ între în om duh de sœtannœ;
Sœ calc̄e, sœ isbeascœ tot, c̄e e drept s̄i sînt?

Nu-ĭ leḡe, nu-ĭ amoare! s’aŭ dus demult de’n lum;
Pre priétin s̄i de-aproape, de-t̄ĭ plac̄e-l clevetes̄c̄ĭ;
Strœinul, c̄e-t̄ĭ va fac̄e, de-ĭ s̄i stric̄ĭ bunul nume; —
În pĭept port̄ĭ urœ, pismœ, ear’ luĭ te fœt̄œres̄c̄ĭ.

Alerḡĭ de’n casœ ’n casœ, s̄i limba-t̄ĭ ascut̄itœ,
Îs̄ĭ s̄c̄i’ vœrsá veninul pe c̄eĭ nevinovat̄ĭ; —
Ît̄ĭ saltœ negrul súflet, cînd gura-t̄ĭ pîngœritœ
Dœrápœnœ unirea s̄i pac̄ea de’ntre frat̄ĭ!

O mascœ de’ntre drumurĭ! cum nu sîmt̄ĭ pocœint̄œ?
Cum nu-t̄ĭ aduc̄ĭ a minte, cœ aĭ sœ daĭ cuvînt
De cúḡete si fapte, de toat’ a ta credint̄œ,
C̄eresculuĭ Pœrinte, perînd de pe pœmînt?

Dar’ júdecœ, tu Doamne, cœc̄ĭ a ta judecatœ
E sîntœ ca s̄í tine; — tu nu s̄c̄iĭ pœrtiní!
A ta c̄ereascœ fat̄œ e síngur’ ne’ntinatœ,
Tu unul aĭ puture la tot̄ĭ a rœsplœtí.

§. 14.

Glasul unuĭ Rumîn.

> *„Tot̄ĭ oameniĭ aŭ ŭœ pátrie, numaĭ eŭ nu am*
> A. Dumas.

La c̄erĭŭ, Pœrinte bune, de cat cu umilire!
Îndarn îmĭ este ruga, des̄ert all mĭeŭ suspin!
Un vĭerme de se mis̄cœ, tu s̄c̄iĭ de-a luĭ clœtire;
Dar’ luptele, c̄e c̄earcœ un neam, de unde vin?

Se poate, cœ strœbuniĭ s’aŭ mormîntat în crime;
Dar’ rœul strœvecimiĭ doar’ nu-l c̄ert̄ĭ pîn’ la noĭ!
Cœc̄ĭ alt felĭŭ erá bine, ca fiiĭ de sclœvime
Sœ viĭœ orbĭ pe lume, nœscut̄ĭ pe’ntru nevoĭ! —

Tu d̄ic̄ĭ, cœ ert̄ĭ pœcatul, nu caŭt̄ĭ l’a luĭ mœsurœ;
Nu trec̄ĭ la fiĭŭ de’n tatœ, de n’a fost vinovat:
S̄i eatœ! cœ pedeapsa cu ’ntreagœ eĭ torturœ
S’a strœmutat pre’n veácurĭ la fiiĭ, c̄e-am urmat.

Aŭ doarœ las̄ĭ ursiteĭ, sœ poarte cîrma 'n lume,
Saŭ sclav venii la ḡinte, s̄i sot̄ul mĭeŭ de Domn?
Atunc̄ĭ de'n leḡea firiĭ s'a sters c̄erescul nume
De drépt s̄i de dreptate; atunc̄ĭ vieat̄a-ĭ — somn. —

Atunc̄ĭ întreb ursita, cu c̄e drit ne apasœ?
Ajungœ-ĭ prigonirea, c̄e veácurĭ ne-a c̄ercat;
De s̄epte veácurĭ soartea nimic nu va sœ lasœ;
De s̄epte veácurĭ noapte-ĭ, s̄i c̄eat̄œ ne'nc̄etat.

Es̄it̄ĭ, voĭ umbre moarte, eroiĭ ḡinteĭ melle!
S̄i dat̄ĭ doved̄ĭ la lume, c̄e-atît va înegrit!
Strigat̄ĭ în gura mare, cœ voĭ de-atîtea relle,
C̄e c̄earcœ strœnepot̄iĭ, nu v'at̄ĭ vinovœt̄it:

Sœ spuĭœ, Reted̄atul, ac̄ell asil de pac̄e,
De-a fost Rumînul trîndav în tîmpurĭ de nevoĭ?
De n'a pœd̄it cred̄int̄a, de n'a vrut toate-a fac̄e,
Sœ scape numaĭ t̄ara de'n curse de rœsboĭŭ!

La undele de sînḡe, c̄e-aŭ curs în *Cîmpul Pîniĭ,*
Vœrsat pre'n ĭataganne s̄i pálos̄ŭ de *Osmann;*
Aŭ n'aŭ avut améstec în parte s̄í Rumîniĭ?
Aŭ n'a învins *Corvinul* pe-ac̄ell cumplit dus̄mann?

Ah! cœc̄ĭ nu-mĭ pot rœspunde strœvec̄ĭele morminte!
Spunînd, c̄e t̄in în sînu-s̄ĭ: Rumîn, aŭ ḡen strœin?
Atunc̄ĭ s'ar frînḡe c̄earta, ce curḡe-acum fĭerbinte;
S'ar s̄terḡe-atunc̄ĭ ca c̄eata s̄í vec̄ĭul mĭeŭ suspin!

De tac̄e omenimea, glas va dá stînca 'n munte,
S̄i apele un vúet pre'n ton nepomennit.
Nú maĭ e tîmp s'apuĭœ, un ḡen, c̄e-a mers în frunte
La toatœ nœvœlirea, c̄e t̄ar' a coples̄it.

Nu maĭ e tîmp s'apuĭœ un ḡen fœĭmos în lume,
Nutrit pre'n ŭœ minune, din d̄eĭ provenitorĭŭ;
A cœruĭa mœrire, vîrtute s̄i renume,
Pusese sub pic̄oare pe-aĭ lumiĭ Domnitorĭ.

Nu maĭ e tîmp s'apuĭœ ŭœ vit̄œ strœluc̄itœ,
C̄e-a dat în d̄ec̄ĭ de séculĭ de'n sinul sœŭ eroĭ;
De-a s̄í supus'o soartea a fi neferic̄itœ:
Rœsare-ĭ însœ steaŭa s̄i scapœ de nevoĭ! —

E verde încœ *bradul* s̄i úmed dupœ fire;
Dar' rad̄ele cœldureĭ aŭ nu-l vor s̄c̄í uscá?
E nor încœ pe c̄érĭurĭ; dar' norul e subt̄ire,
S̄ĭ-un vînt de primœvarœ aŭ nu-l va depœrtá?

La c̄erĭŭ, Pœrinte sînte, cœd̄înd cu umilire,
Ŭœ ḡinte pœrœsitœ, tu n'o veĭ lœpœdá!
Es̄c̄ĭ drept s̄i ert̄ĭ pœcatul, vœd̄înd ŭœ pocœire; —
Es̄c̄ĭ bun, s̄i-t̄ĭ este milœ de tot, c̄e-ĭ mîna ta!

1863.

X.

Ĭácob Murœs̄eannul.

(S'a nœscut în d̄ec̄énniul all doilea all veaculuĭ XIX, în partea mead̄œnopt̄ialœ a Ardealuluĭ; stúdiele s̄i-le-a fœcut se pare cœ în Nœsœud, Bístrit̄œ s̄i la Blas̄ŭ. Dupœ mîntuic̄unea s̄c̄iint̄elor teolóḡic̄e, fu cĭemat la Brœs̄ov ca profesorĭŭ la ḡimnasiul cœtolic de acolo. Aic̄ĭ, în sot̄ietate cu vœru-sœŭ *Andreĭŭ Murœs̄eannul* (ved̄ĭ Nrul IX), s̄i cu *Ḡorḡŭ Bœrit̄ŭ* (ved̄ĭ Nrul VIII), a lucrat cu toatœ înt̄elepc̄unea s̄i neprégetul parte ca sœ des̄c̄epte în Brœs̄ovennĭ s̄i în tíneriĭ rumînĭ de'n t̄înutul Brœs̄ovuluĭ dorint̄a de a învœtá s̄i a se cultivá, s̄i cunvingœc̄unea *„cœ fœrœ s̄c̄iint̄e nalte vom fi púrurea supus̄iĭ s̄i sclaviĭ strœinilor“;* ear' parte a înfrœt̄it pre însemnat̄ĭ Rumînĭ Brœs̄ovennĭ cu c̄eĭalalt̄ĭ cunfrat̄ĭ aĭ lor, fiind cœ pînœ atunc̄ĭ domnĭá între Rumîniĭ Brœs̄ovennĭ s̄i între c̄eĭalalt̄ĭ locuitorĭ maĭ în lontrul Ardealuluĭ un felĭŭ de urœ rœmpingœt̄ivœ, ba cĭar dus̄mannoasœ, maĭ ales de'n cáusa releḡiuniĭ *unite* s̄i *neunite.* Destull cœ Ĭácob Murœs̄eannul, împreunœ cu îmbiĭ sœĭ cunsot̄ĭ numit̄ĭ maĭ sus, a isbutit a împœcá s̄i a înfrœt̄í pre Rumîniĭ Brœs̄ovennĭ cu tot̄ĭ Rumîniĭ c̄eĭalalt̄ĭ, de orĭ-c̄e leḡe sœ fiœ eĭ. Asémenne a lucrat ell s̄í la orgœnnœc̄unea s̄i asegurœc̄unea *„Reuniuniĭ Femeilor Rumîne“* de'n Brœs̄ov. Maĭ în urmœ se fœcú Direptorĭŭ ḡimnasiuluĭ cœtolic de'n Brœs̄ov, s̄i pelîngœ ac̄eea tot ŭœdatœ s̄í Redœptorĭŭ *„Gœd̄eteĭ Transilvánnieĭ“,* s̄i as̄á în cipul ac̄esta a lucrat de'n toate puterile s̄i cu toatœ înt̄elepc̄unea spre des̄c̄eptœc̄unea s̄i lœmuric̄unea cuns̄c̄iint̄eĭ nœc̄unale, spre demustrœc̄unea s̄i apœrœc̄unea drépturilor nœc̄uniĭ rumîne. Asémenne a cuntribuit s̄i la înfiint̄œc̄unea *„ḡimnasiuluĭ rumînesc de'n Brœs̄ov“,* carele rœspîndes̄c̄e cultura la fiĭ nœc̄uniĭ de'n pœrt̄ile rœsœritenne alle Ardealuluĭ.)

§. 15.

Orfelinul.

Eram în sînul mameĭ, în brat̄ŭ de feric̄ire,
Surc̄ell lîngœ trupinœ, de tatœ apœrat,
S̄i dulc̄e-mĭ fu vieat̄a, firut̄ul ast supt̄ire,
C'a rellelor desfrîne put̄in m'aŭ atœcat.

Es̄ĭam fœrœ suspine, întram rîd̄înd în casœ,
De roata c̄ea fœtalœ a sort̄iĭ nu visam;
Eram voĭos ca mĭellul, d̄îmbĭam, la tot̄ĭ la masœ,
S̄i nic̄ĭ un pœr de'n capu-mĭ sœ cad̄œ, nu vedeam.

Cînd tatœl mĭeŭ cu fruntea în cret̄e strîns tœĭatœ:
„Ascultœ, dragœ!“ -mĭ d̄ise, *„eŭ astœ-d̄ĭ pot, sœ morĭŭ,*
Sœ mor, numaĭ nœc̄unea sœ-mĭ fiœ liberatœ!“
S̄i trupu-mĭ amort̄ise de fricœ, de fiorĭ!

„Ascultœ!“ -mĭ d̄ise aspru: *„eŭ merg la bœtœlíe,*
Dus̄mannul limbeĭ noastre, tirannul taĭœ tot!
Ah! astœ-d̄ĭ morĭŭ maĭ bine, dec̄ît earœ 'n sclœvíe
Sœ-t̄ĭ duc̄ĭ s̄í tu vieat̄a, Rumîne strœnepot!

„Nespusa suferint̄œ, ne-a apœsat c̄erbic̄ea;
Am fost trœtat̄ĭ ca vita, noĭ sînḡe de eroĭ!“
Îmĭ númœrœ pe-un Mirc̄ea, Mihaĭŭ Corvin de-aic̄ea,
Pe-un Stefann, c̄e-ĭ d̄ic Mare, de vit̄œ ca s̄í noĭ. —

Dar' eacœ s̄í rœsunœ un búc̄um cu tœríe;
Mœ strînḡe cœtrœ pĭeptu-ĭ, c̄e colcœĭá de foc;
„Mœ duc',“ îmĭ d̄ise: *„dragœ! sœ sfœrm c̄ea tirœníe!*
Vĭrtutea-t̄ĭ dea feric̄ea, s̄i domnul tatœ 'n loc!“

În c̄ea d̄i blœstœmatœ eŭ fúsem la privire,
Cum sábiea tirannœ pe tatœ mĭ-a tœĭat̄;
Tot d̄iŭa ac̄eea-mĭ stinse s̄í mamœ s̄í nutrire:
Sudoarea, c̄e pœrint̄iĭ eu greŭ aŭ adunat.

C̄eream s̄í dela fere mîncare, ajutoarĭe,
C' as̄á-mĭ spusese tata s̄í Romul înc'a fost,
Dar' s̄í elle fuḡise de mare 'nfiorare
S̄i nime de subt soare nu da de pœsul nost'.

Plînḡeam de soartea mameĭ profund în supœrare,
Cœutam în ḡur de mine, un tatœ unde-ar fi?
Strigaĭŭ cu ḡeanna udœ: *„ah mamœ! de mîncare!*
Of! frigul cum mœ taĭœ, s̄i c̄ine m'a 'ncœld̄í?

Secatu-mĭ-a isvorul de lácrimĭ, c̄e-mĭ cursese,
S̄i vorba-mĭ înnecátœ tot n'aflá ajutorĭŭ;
Descult̄ŭ eram, s̄i c̄erĭul vesmîntul îmĭ fusese,
Cînd Domnul c̄ell de'ntr'însul emise glas de'n norĭ:

„Maĭ rabdœ jertfœ viœ! nueá nevinovatœ!
Cœc̄ĭ uĭ-te rœsœritul, cum luc̄e de-aurorĭ;
Tat̄ĭ bunĭ, d̄elos̄ĭ s'or fac̄e la c̄eĭ sœrac̄ĭ de tatœ,
La c̄eĭ fœrœ de mume s'or însot̄í surorĭ.“

Vœd̄uĭ s̄í scris pe lunœ, luc̄ind **„Reuniune,“**
De-a cres̄c̄e orfeline, de-a ajutá sœrac̄ĭ,
S̄i multe dame 'n ḡuru-ĭ, t̄inînd c̄eres̄c̄ĭ cunune,
As̄á vor fi ac̄ellea? — Tu, Doamne! toate fac̄ĭ!

S̄i 'n med̄ŭ de desperare sîmt̄ĭam ŭœ mîngœĭare:
Mœcar' **„Reuniunea“** pe sora-mĭ v' ajutá!
Strigaĭŭ îndatœ: *„Doamne! trimite-li putere!*

C'a noastrœ soarte nime nu sîmte-as̄á de tare
Ca mamele, c̄e firea cu mila le-a 'nd̄estrat;
Sœ fiœ a lor dorint̄œ fîntînœ de-ajutoarĭe!!
Cœ mama feric̄irea în nát̄iĭ a pœstrat!“ —

§. 16.

Blœstœmul mameĭ melle.

1. Blœstœm pe-orĭ c̄e fiint̄œ, c̄e-s̄ĭ neag' a sa nœturœ.!
Cînd blástœm, nu-ĭ scutint̄œ la nime pe pœmînt;
C̄i blástœm peatra 'n mare s̄i scopuliĭ 'n strîmturœ
S̄i tot, c̄e 'n ḡurul nostru, nu crut̄œ c̄e-ĭ maĭ sînt!!
As̄á prorupe mama
De víscolĭ, de fiorĭ
Cruc̄itœ, c̄erînd sama
La fete s̄i fec̄orĭ;

2. De-a atœcat pe fiĭŭ-mĭ a fúrieĭ cœprit̄œ
S̄i simet̄íea sacœ, la rœŭ l'a amœḡit;
De-a tras ŭœ ociturœ vr'ŭœ hidrœ sœ-l îngit̄œ,
Sœ-mĭ rump, all floric̄elleĭ pocal spre frupt gœtit,
Tirannul, egoistul
S̄i mama de'ntre cœĭ,
Sdrînt̄osul, antecristul
S̄i cît̄ĭ atomĭ s̄i smeĭ:

3. Sœ cade depe oase-ĭ bucœt̄ĭ de corbĭ scobite,
Scelet sœ se înnalt̄e de'n c̄ercul pœmintesc;
Sœ-ĭ fiœ 'n áer patul tot sus la simet̄ie,
Cu înḡeriĭ rebélic̄ĭ de mînœ sœ-l privesc:
Surgĭun de libertate.
De pátimĭ sfœs̄iat:
Sclœveascœ cu dreptate.
Etern încœtus̄at!

4. De pleac' ŭœ barcœ mîndrœ, simeat̄œ 'ntr'a *fortuneĭ*
Rotit̄e, c̄e de vînturĭ, de júgurĭ o-aŭ ferit,
S' atac̄e-a mea luntrit̄œ, c̄e poartœ cipul Buneĭ,
C̄e marea s̄i pœmîntul maĭ tot le-a cuc̄erit.
O blástœm, fíœ pradœ
Delfinilor în mœrĭ;
Ea portul nu-s̄ĭ maĭ vadœ
Supt a furtuneĭ serĭ!

5. Atomiĭ fœrœ súflet, ca vulpea s̄iret̄íœ,
De-atac' a mea onoare s̄i numele c̄e-l port;
Negres̄c̄e-a mea nœc̄une cu cúḡet sœ nu 'nviĭe
Defaĭmœ pe mœrtirul, c̄e sînḡerœ s̄í mort;
Drept blœstœm: sœ disparœ
Ca fumul de-orĭ c̄e vînt;
C' antropofagul n'are
Nec̄ĭ pés̄c̄erĭ — supt pœmînt!

6. Un jude, c̄e cotes̄c̄e all' fiilor suspine,
Proteḡe pe s̄iretul, c̄e vre a-ĭ prœpœdi,
Cînd scoate judecate de'n punḡĭ, c̄e sînt maĭ pline,
Nevrînd a s̄c̄í, cœ Domnul: dreptate vre a fi:
Sœ-ĭ sugœ s̄erpiĭ crudul,
Tirannul sînḡe 'ndat',
Nic̄ĭ nord, nic̄ĭ vadœ sudul
De Minos judecat.

7. De cúḡetœ 'n rœint̄œ tirannul cu putere,
S' ascut' a salle foárfec̄ĭ de crudul mĭeŭ dĭamant,
Sœ-s̄ĭ taĭe, de-unde poate, din bunul mĭeŭ, avere,
De care înseread̄œ orĭ c̄e despot secant:
Ca Tántal sœ mĭ-o pat̄œ
De pofte cruc̄iat,
Ca Sísif pron pe fat̄œ
De stîncœ trierat.

8. Cînd vœd pe lipic̄osul, cœ prodœ pe-all sœŭ sînḡe
S̄i stima-mĭ tot de-ŭœ datœ — ell Ĭudœ încœrnat
Cu treĭ arḡint̄ĭ îl vinde, cu hulœ-l sacœ,-l stînḡe;
C' a dat de-un os, c̄e-l roade, sœ mus̄c̄e ne'nc̄etat:
Îl blástœm, ca sœ pat̄œ,
Ca vulpea scœrmînat,
Nic̄ĭ gîdea 'ntr'a luĭ fat̄œ
Nu caŭte, cœ-ĭ pœcat.

9. Tot fiĭul, c̄e 'n fortunœ îs̄ĭ uĭtœ de-a sa mamœ,
Perfid în goan' o las̄œ, simet̄ul euist,
S̄i brat̄ul sœŭ în luptœ de'n soartea c̄ea tirannœ,
S' o scape, nu-l vîrtes̄c̄e în víscol de-anticrist:
De fúriea lupinœ
Cu dintele 'nsœtat,
De prœd̄ĭ fœr' nic̄ĭ ŭœ vinœ,
Sœ pĭearœ sfœs̄iat!

10. Avutul, c̄e nu-s̄ĭ s̄c̄ie prisosul de'n comoarœ,
C̄e-ascunde s̄i denarĭul în lada cu ruḡinĭ,
S̄i fruntea'n cret̄e-o traḡe sœraculuĭ sœ moarœ,
Nic̄ĭ vre sœ pun' ŭœ jertfœ s̄i trémurœ de'n mînĭ,
Lœt̄it de foame pĭearœ,
De trémure munc̄it;
La fere de ocarœ,
Mamoneĭ c' a s̄erbit!

11. S̄ĭ-avutul s̄i sœracul, orĭ s̄erb orĭ reḡe fiœ,
De-s̄ĭ traḡe s̄í denarĭul dœtorĭŭ spre-a rœsculá
De mult cœd̄uta musœ di'n vatra strœbuníœ,
Pœladĭul feric̄iriĭ, de sclavĭ, c̄e ne-a scœpá:
Devinœ sclav în lánt̄urĭ
De gît s̄i de pic̄or
În témnit̄œ la s̄ánt̄urĭ,
Lipsit de-all lumiĭ sbor.

12. Of! furul de-orĭ c̄e plasœ, c̄e-apasœ s̄i despoaĭœ
S̄i séc̄erœ cu sîla de'n holdœ-mĭ spicuind;
Pismas̄ul rœŭ la cúḡet, cœscatul în nevoĭe,
Limbutul c̄e se 'ngras̄œ pe fiĭ-mĭ clevetind,
Contrarĭu 'n lúcrurĭ sînte
Mujicul împĭetrit,
C̄ovica vrînd sœ-mĭ cînte
Cœ binele-a perit;

13. Coruptorĭ de nepoate s̄i cînĭ bœtrînĭ curvarĭ,
Bet̄ivul, fœriseul prea sînt, de spurĭ mœrit
Cu Vínerea s̄i Bacul, cu Mos̄ĭu sot̄iarĭ,
C̄e d̄œul aŭ în vintre pre bunĭ ĭ-aŭ mœrtirit:
Pe mam' o doare tare
Sœ-s̄ĭ blasteme-aĭ sœĭ fiĭ!
Blesteme-se orĭ care
De fapte-s̄ĭ: júdec̄ĭ viĭ!

14. S̄erbilul, ce nu s̄c̄ie, de c̄e e leḡea 'n lume,
S̄ĭ-a eĭ vœloare-o uĭtœ, tîrîndu-se la voĭ,
Cufundœ orĭ c̄e leḡe, cu marĭ svontate nume,
Cœlcat, nec̄ĭ glas de broascœ nu t̄ipœ, 'n jug de boĭ;
Sœ fiœ 'ncaĭ supt frunte
Scobit s̄í de luminĭ,
Sœ cadœ, pe-orĭ c̄e punte
Cunduc̄e mĭeĭ blœjinĭ.

15. Es̄c̄ĭ om cu fruntea naltœ, mennit sœ caŭt̄ĭ la soare
Mennirea-t̄ĭ: *„fiĭ ferĭc̄e, fiĭ líber de amar;“*
Es̄c̄ĭ floare 'n primœvara viet̄eĭ de amoare,
Înscrisœ cŭ-all tœŭ nume, Rumîn, sub soare rar.
Înalt̄œ-t̄ĭ fruntea, frate!
Cœ umbra-t̄ĭ va urmá;
Sœ fiĭ s̄í tu 'n dreptate
Fœ, lucrœ, nu 'nc̄efá!

16. Dar' blástœm ipocritul, bigotul cu rœint̄œ
Ah! blástœm fœriseul sclœvit de înteres,
C̄e-mĭ pune sárc̄inĭ grelle, desbinœ în credint̄œ,
Pe frat̄ĭ îĭ fac̄e tigri, c̄e 'ntr'una aŭ proc̄es:
În foc, în luptœ sîntœ,
În viforosul tîmp;
Vaĭ voŭœ! c̄e osîndœ —
Pe-a libertœt̄iĭ cîmp!!

17. Pœmîntul sub pic̄oare crepat, restrîns de-ŭœ datœ
Sœ 'ngit̄œ camilĭonii, c̄e uĭtœ de 'nfrœt̄irĭ;
Cœ pe'ntrŭ-a Ĭud̄iĭ pungœ jertfes̄c̄e fiĭ s̄i tatœ
S̄i 'mparte-a lor putere cŭ-a salle uneltirĭ;
Ac̄í nu fac̄e, Doamne!
În dreptele-t̄ĭ mîníĭ
Aléḡerĭ de persoane;
De vermĭ sœ moarœ viĭ!

18. Ac̄í oftînd,, de'n oci-ĭ mœrḡelle arḡint̄íe
Udaŭ pálida-ĭ fat̄œ, de somn îndelungat:
„Oh! fiĭ!“ maĭ d̄ise-ŭœ datœ, *„fit̄ĭ frat̄ĭ fœr' s̄iret̄íe!“*
Fœtalœ-ĭ s̄ĭ-urma sort̄iĭ la pes̄c̄ĭ, cînd eĭ se bat.
Pescariĭ staŭ la scelle (vœlc̄elle)
S̄i cursa 'n túrbed pun!
Blœstœmul mameĭ melle,
Perfid̄ilor detun! —

XI.

Ioann Negrut̄ŭ (1817—).

(Fiĭul préutului Grigóriŭ Negrut̄ŭ seaŭ Olteannul, s'a nœscut la 30. Januarĭŭ 1817, în statul *Sucutard* orĭ *Sîn-Gutard* în t̄inutul Doboc̄eĭ în Ardeal. Cursul stúdielor înc̄epœtoarĭœ s̄i-l'a fœcut la Clus̄ŭ în scoalele normale cœtólice unguresc̄ĭ în anniĭ 1826—1830; ear' s̄c̄iint̄ele ḡimnœsiale, filosófic̄e s̄i c̄elle teolóḡic̄e le-a învœt̄at în scoalele nœc̄unale rumîne de'n Blas̄ŭ în anniĭ 1831—1842. Dupœ mîntuic̄unea stúdielor a fost rînduit Profesorĭŭ la întîĭa clasœ ḡimnœsialœ de'n Blas̄ŭ 1843—1845; dupœ ac̄eea Profesorĭŭ de fĭsicœ acoló-s̄ĭ 1845—1847; cœtrœ cápœtul ac̄estuĭ ann de'n urmœ se trimese ca pœroc s̄i Protopop la Clus̄ŭ, care deregœtoríe o purtœ cu d̄elul c̄ell maĭ neadormit 1848—1862, în care ann se alese Cœnonic, ádecœ Cunsiliarĭŭ la Cunsistorĭul metropolitann rumînesc de'n Blas̄ŭ. În tot decursul deregœtoríeĭ salle profesorale a desfœs̄urat lucrœt̄ivœtatea c̄ea maĭ neadormitœ pe'ntru nœintœc̄unea s̄i înfloric̄unea s̄c̄iint̄elor i d̄elul c̄ell maĭ fĭerbinte pe'ntru întemeĭœc̄unea releḡiosœtœt̄iĭ, morœletœt̄iĭ, nœc̄unœletœt̄iĭ în ínimele învœt̄œc̄eilor sœĭ s̄i pe'ntru luminœc̄unea mint̄iĭ s̄i a cuns̄c̄iint̄eĭ ac̄ellora cu rad̄ele s̄c̄iint̄elor, c̄e le-a propus, cu scop, ca as̄á sœ dea biséric̄eĭ, nœc̄uniĭ s̄i pátrieĭ rumîne la tîmpul sœŭ bœrbat̄ĭ învœt̄at̄ĭ, releḡios̄ĭ, moralĭ, nœc̄unœlis̄t̄ĭ, d̄elos̄ĭ, cunsœcrat̄ĭ cu totul spre nœintœc̄unea feric̄irii públic̄e nœc̄unale. Ca Protopop lucrœ́ de'n tot súfletul cu ac̄ella-s̄ĭ d̄el neadormit spre înfiint̄œc̄unea s̄coalelor poporale sœtenne în Protopopiatul sœŭ, s̄i a tuturor as̄ed̄œmintelor de culturœ s̄i propœs̄ire, s̄i stœruí la lócurile cuviinc̄oase pe'ntru încuviint̄œc̄unea cœtedreĭ de limba rumînœ la s̄coalele de'n Clus̄ŭ, s̄i a sot̄ietœt̄iĭ rumîne de lepturœ acolo-s̄ĭ. Pe'ntru ásfelĭŭ de d̄el arœtat púrurea în faptœ pe'ntru nœintœc̄unea cultureĭ s̄i a feric̄int̄eĭ nœc̄unale avú de a suferí prigonic̄unĭ cumplite pela anniĭ 1848 s̄i 1849, as̄á cît erá sœ patœ moarte de mœrtir; provedint̄a însœ îl pœstrœ́ spre lucrare maĭ departe în viea Domnuluĭ s̄i a nœc̄uniĭ rumîne.

Dela ell avem pînœ acum produse literarĭe tipœrite urmœtoarĭele:

1. Grœmáteca limbeĭ rumîne, lucratœ în limba ungureascœ, tipœritœ la Clus̄ŭ, 1852; — a doŭa edœc̄une, 1862.
2. Cœtec̄ism cres̄tin, pe'ntru s̄coalele rumîne poporenne.
3. Istóriea bíblicœ pe'ntru s̄coalele rumîne poporenne.
4. Aritmética pe'ntru s̄coalele rumîne poporenne.
5. Abec̄edarĭŭ rumînesc cu lítere lœtine.)

§. 17.

Însemnœtatea asot̄iœc̄unilor pe'ntru nœintœc̄unea literœtureĭ s̄i a cultureĭ nœc̄unale.

(Cuvînt rostit de cœtrœ Ioann Negrut̄ŭ, Protopopul la des̄c̄isœc̄unea sot̄ietœt̄iĭ rumîne de lepturœ de'n Clus̄ŭ în annul 1861.)

1. Prea stimat̄ĭ Domnĭ! C̄ell maĭ învederat semn, de pe care se poate cunoas̄c̄e nobiletatea s̄i preferint̄a omuluĭ fat̄œ nu numaĭ cu c̄ellelalte fœpturĭ nerœc̄unávere, ma fat̄œ sí cu ŭœ fiint̄œ rœc̄unávœrœ, dar' necultœ, e *literœtura*, e, d̄ic, cultura ḡéniuluĭ s̄i a spíretuluĭ sœŭ c̄elluĭ d̄ein, am d̄is d̄ein, pe'ntru cœ ac̄esta e tipul s̄i asemœnnœtatea luĭ Dumned̄eŭ, dupœ care se poate d̄ic̄e cu tot dreptul sí despre popor.

De'n literœtura, carea e rœspicœc̄unea credinc̄oasœ a ideilor s̄i a cunos̄c̄int̄elor c̄ellor nalte, c̄e s̄i-le cîs̄c̄igœ un popor pe cîmpul speriint̄eĭ s̄i între márḡinile morœletœt̄iĭ, trébuĭe sœ cunoás̄c̄em cĭar pre popor; literœtura darœ e icoana, e oglinda credinc̄oasœ a unuĭ popor. De s̄i omenimea e vecĭœ,

s̄i înc̄epúturile cultureĭ cam de ŭœ datœ cu dînsa; darœ literœtura e proes̄int̄a s̄i produsul maĭ tîrd̄íŭ all ḡéniuluĭ s̄i spíretuluĭ omenesc.

2. Fost'aŭ în lumea vecĭœ maĭ multe popoarœ, culte maĭ mult maĭ put̄in, carile atît în sfera literarĭœ, cît sí într'a artelor pre'n mœret̄ele produse alle ḡéniuluĭ s̄i spíretuluĭ sœŭ aŭ strœluc̄it înnœintea cuntîmpurannilor sœĭ; însœ nec̄e unul de'n ac̄ellea nu nĭ-a lœsat vre ŭœ literœturœ própriœ maĭ însœmnatœ pînœ la Grec̄ĭ s̄i la strœbuniĭ nos̄tri Romannĭ.

Ac̄este doŭe popoarœ însuflet̄ite de întusiasm pe'ntru tot, c̄e e frumos s̄i înnalt în lumea idealœ, pe cît aŭ s̄c̄iut, sœ se foloseascœ cu s̄c̄iint̄a omenimiĭ de înnœinte de elle, pe atîta aŭ strœluc̄it înnœintea lumiĭ pre'n produsele c̄elle marĭ alle ḡéniuluĭ s̄i spíretuluĭ lor.

Ac̄este doŭe popoarœ pre'n literœtura lor c̄ea clásicœ vor viá în etern, s̄i numele lor împresurate de nimbul glórieĭ se va rostí tot de-a una cu stimœ s̄i cu pietate.

Literœtura lor a fost pe'ntru toate popoarœle, c̄e aŭ pœs̄it în urma lor pe teatrul lumiĭ, un isvor nesecat, de'n care -s̄ĭ scoteaŭ cu folos trebuinc̄osul mœterial pe'ntru deplinic̄unea cultureĭ s̄i înavut̄irea literœtureĭ lor próprie.

3. C̄e se t̄îne de literœtura poporuluĭ nostru rumîn, adus de Împœratul Trœĭann în ac̄este pœrt̄ĭ alle Europeĭ, cunoscute în istórie pe atunc̄ĭ sub numele de Dác̄iea, nu e nic̄e ŭœ îndoealœ, cœ a adus cu sine, precum toate dátinele s̄i toate ríturile ḡentilíc̄ie, pœstrate la noĭ cu scumpœtate dela pœrint̄ĭ la fiĭ pînœ în d̄iŭa de astœ-d̄ĭ, as̄á sí vestita literœturœ a strœbunilor sœĭ de'mpreunœ cu limba s̄i cu scrisoarea, c̄e o folosesc c̄eĭalalt̄ĭ Romannĭ rœmas̄ĭ la Roma s̄i în toatœ Itáliea. Spre adeveric̄unea asteĭ d̄ise destull de luminate ni pot s̄erbí ins̄cripsunile c̄elle nenumœrate, c̄e se aflœ tœĭate în mármurœ s̄i se sapœ de'n pœmînt pînœ astœ-d̄ĭ, maĭ vîrtos în Ardeal s̄i în Bœnnat, carile toate sînt scrise în limba lœtine s̄i cu lítere lœtine.

4. Dec̄ĭ darœ poporul rumîn de'n îmbe Dác̄iile s'a folosit cu limba s̄i literœtura lœtinœ a strœbunilor sœĭ, s̄i ádecœ

Rumîniĭ c̄eĭ de'n Dác̄iea Aureliannœ pînœ în veacul all XI., ear' c̄eĭ de'n Dác̄iea Trœeannœ pînœ în veacul all XV.; c̄e s'ar puté adeverí śí cu scrisorile s̄i documintele istóric̄e depe ac̄elle tîmpurĭ, deacœ ac̄elle scrisorĭ s̄i documinte nu s'ar fi deprœdat s̄i pĭerdut cu totul la ocupœc̄unea c̄etœt̄iĭ Acrida pre'n Bid̄œntinĭ în veacul all XI., s̄i la luœc̄unea c̄etœt̄iĭ Trinóviŭ pre'n Turc̄ĭ în veacul all XIV., s̄i deacœ, c̄e e maĭ dureros, fœnœtismul releḡunarĭŭ at̄it̄at la Rumîniĭ de preste Dúnœre pre'n Mihaĭŭ C̄erulárĭŭ, Pœtriarcul Constœntinopoleĭ în veacul all XI., s̄i nutrit pre'n Leŭ, Metropolitul bulgar de'n Acrida, n'ar fi adus pre ac̄eĭ Rumînĭ pînœ la culmea rœsbunœriĭ asupra a tot, c̄e erá lœtin, s̄i deacœ în urmœ ac̄ell fœnœtism, reat̄it̄at de noŭ la Rumîniĭ de'ncoac̄e de Dúnœre în veacul all XV., dupœ sinodul dela Florent̄a, pre'n Teoptist Bulgarul, Metropolitul Moldávieĭ, nu ar fi deprœdat s̄i ars depre'n biséric̄ĭ s̄i arhive toate documintele, cœrt̄ile s̄i scriptele, c̄e eraŭ scrise în limba strœbunœ lœtinœ; s̄i c̄e a fost maĭ dureros s̄i maĭ stricœc̄os încœ pe'ntru Rumînĭ, erá, cœ pe'ntru nespusa urœ, c̄e o aveaŭ cœtrœ c̄eĭ de releḡunea apuseannœ, aŭ scos de'n biséricœ limba lœtinœ, s̄i nu sœ-s̄ĭ întruducœ a sa própriœ, c̄i aŭ întrudus c̄ea vecĭœ slœvoannœ, ne'nt̄eleasœ de cœtrœ nec̄ĭ un Rumîn, carea a domnit în bisérica s̄i în polític a Rumînuluĭ într'un rœstîmp de 204 de annĭ, s̄i pre'n ac̄easta s'a uc̄is cultura Rumînuluĭ, i s'a nimic̄it propœs̄irea, s̄i s'a adus într'ŭœ stare de amort̄ealœ asémenne cu moartea; pe'ntru cœ precum trupul fœrœ súflet e mort: as̄á e moartœ śí ŭœ nœc̄une fœrœ limbœ s̄i fœrœ literœturœ!

5. La aste fœtœletœt̄ĭ grelle s̄i triste, îns̄irate pînœ aic̄ĭ, s̄i la aste cœtœstrofe de neferic̄ire alle Rumînilor de'n îmbele Dác̄iĭ, li s'a maĭ adáus spre ruinarea lor încœ śí ac̄eá tînguívœrœ tîmplare, cœ ŭœ parte de'ntre dîns̄iĭ a cœd̄ut sub cumplita vargœ a fœtœlismuluĭ s̄i despotismuluĭ turc̄esc, ear' ŭœ parte sub nesupurtávœrul jug all feudœlismuluĭ (boeresculuĭ, ĭobœḡíeĭ) despótic, de'n care numaĭ cu greŭ s'a putut eluptá în parte de la 1848 încoac̄e la ŭœ stare c̄e-va maĭ fœvorit̄ivœ. C̄ine nu se va înfiorá, cumpennind cu ŭœ judecatœ dreaptœ aste cœtœstrofe de suferint̄œ alle Rumînilor, mirîndu-se, cum de aŭ putut sœ se sust̄înœ pînœ acuma ca Rumînĭ, pœstrîndu-s̄ĭ cœrœpterĭul sœŭ rumîn, limba sa própriœ s̄i toate dátinele ered̄ite dela strœbuniĭ sœĭ Romannĭ?

Dar' sœ lœsœm trecutul c̄ell atît de trist s̄i de fœtal pe'ntru noĭ, învœt̄înd de'ntr'însul, ca de'ntr'ŭœ s̄coalœ plinœ de durerĭ, de suferint̄e s̄i de speriint̄œ amarœ, s̄i sœ folosim tîmpul de fat̄œ cu demnœtatea, c̄e cœrœpteres̄c̄e pre Rumîn, ca strœnepot all fœĭmosuluĭ popor Romann. Acum, mult̄œmitœ fiœ c̄erĭuluĭ, s'aŭ sfœrmat cœtus̄ile feudœlismuluĭ c̄elluĭ despótic, s̄i pre'n ac̄easta s'a înfrînt śí c̄erbic̄ea c̄ellor, c̄e ni puneaŭ stávilœ în callea cultureĭ poporale; callea la culturœ stœ astœd̄ĭ fiœ-cœruĭa des̄cisœ, numaĭ voe hotœrîtœ, de a se nœlt̄á pre sine la ac̄eea se poftes̄c̄e dela orĭ-care Rumîn, care fiind pre'n fœtœletœt̄ile tîmpurilor trecute despoĭat de toate drépturile polític̄e, a avut de a suferí śí în privint̄a stœriĭ salle mœteriale maĭ mult, decît orĭ-care alt popor; de ac̄eea, fiind lipsit de mijloac̄ele mœteriale, nu poate cuncurḡe, asémenne altora, la înnœlt̄area locas̄elor cultureĭ s̄i literœtureĭ salle nœc̄unale cu sume de bannĭ însœmnate. Cu toate ac̄estea, deacœ maĭ multe vœlc̄elle, maĭ multe rîurelle mic̄ĭ fac un rîŭ mare, care poartœ pre fat̄a sa nœĭ (corœbiĭ) încœrcate cu tot felĭul de lúcrurĭ folositoarĭe omenimiĭ: aŭ nu asémenne de'n cruc̄eariĭ nos̄tri adunat̄ĭ la ŭœlaltœ va sœ creascœ cu tîmp un fund însœmnat, care deacœ se va întrebuint̄á s̄i folosí cu scumpœtate s̄i cu înt̄elepc̄une, poate în scurt tîmp sœ ne dea mijloac̄e de ajuns spre a ne acoperí mœcar c̄elle maĭ neapœrávere lipse în sfera literœtureĭ noastre. Noŭe darœ cĭar de'n ac̄ell punt de vedere, cœ nu putem dispune preste sume însœmnate de bannĭ s̄i preste averĭ marĭ, prisositoarĭe, carile pe'ntru orĭ-c̄e nœc̄une sînt tot atîtea mijloac̄e neapœrávere spre deplinic̄unea s̄i înavutic̄unea literœtureĭ, ni este de trebuint̄œ neîncunḡurávere *asot̄iœc̄unea puterilor atît a c̄ellor mœteriale cît śí a c̄ellor spiretuale.*

6. Putem d̄ic̄e, prea stimat̄ĭ Domnĭ! cœ în tîmpurile de fat̄œ nec̄e un popor, nec̄e ŭœ nœc̄une nu poate pe cîm-

pul s̄i în sfera literœtureĭ sœ propœs̄eascœ cu sporĭŭ dorit, deacœ îns̄iĭ sîngurátec̄ĭ, elemintele, de'n carile e cumpusœ nœc̄unea, nu-s̄ĭ vor uní în asot̄iœc̄unĭ puterile salle mœteriale s̄i înt̄elesuale, pen'tru cœ numaĭ sîngur asot̄iœc̄unile sînt mijloac̄ele c̄elle maĭ puternic̄e alle c̄ivilisœc̄uniĭ s̄i alle propœs̄int̄eĭ. Pre'n asot̄iœc̄unĭ seaŭ unirea puterilor mœteriale s̄i înt̄elesuale, t̄intite spre unul s̄i ac̄ella-s̄ĭ scop, s'aŭ pus în lucrare cu urmare bunœ, s̄i s'aŭ adus întru împlinire c̄elle maĭ multe lúcrurĭ mœret̄e, privite dupœ folosul, c̄e-l aduc omenimiĭ, nepret̄uívere, precum: *drumurile de fĭer; telegraful eléptric; tunellele prin c̄elle maĭ adînc̄ĭ stînc̄ĭ alle munt̄ilor; cœnnœlisarea ríurilor,* s̄i alte produse asémennĭ, carile înlesnesc într'un mod mirávœr dúc̄erea economíeĭ s̄i a comert̄uluĭ, înnœintarea s̄i deplinirea artelor s̄i a literœtureĭ, fœrœ de care cultura s̄i c̄ivilisœc̄unea Europeĭ s'ar fi întîrd̄iat poate cu sute de annĭ; — pre'n ajutorĭul asot̄iœc̄unilor c̄elle maĭ culte s̄i maĭ c̄ivilisate popoarœ alle lumiĭ de'n veacul ac̄esta luminat, precum: Frînc̄iĭ, Ḡermîniĭ, Îngliĭ s̄i Itœlianniĭ, aŭ ajuns la c̄elle maĭ însœmnate cœpitálurĭ de bannĭ, cu cariĭ, înfiint̄îndu-s̄ĭ as̄ed̄œminte literarĭe, s̄i filantrópic̄e, s̄ĭ-aŭ cultivat limba s̄i s̄ĭ-aŭ deplinit literœtura lor próprïœ cu urmare s̄i sporĭŭ as̄á de frumos, cît produsele lor literarĭe se privesc de modell de imitœc̄une pe'ntru veacul de fat̄œ. Dar' c̄é sœ mérḡem maĭ departe la alte popoarœ întru c̄ercarea esîmplelor de imitœc̄une? Sœ cœutem ac̄í numaĭ în ḡurul s̄i míjlocul nostru, s̄i vom aflá, cœ frat̄iĭ mœḡarĭ numaĭ dela annul 1825, cînd nemuritorĭul lor bœrbat *Stefann Séc̄eni* a dat în interesul literœtureĭ pe sama sot̄ietœt̄iĭ erudite mœḡare de'n Pesta tot venitul annual de'n domíniile salle, cœruĭa îĭ urmarœ apoĭ sí alt̄ĭ bœrbat̄ĭ d̄elos̄ĭ pe'ntru binele nœc̄uniĭ salle, s̄ĭ-aŭ înavut̄it literœtura pînœ la ac̄ell grad de deplinœtate, cît scríerile s̄i produsele lor literarĭe li fac onoare înnœintea lumiĭ culte s̄i c̄ivilisate.

Noĭ Rumîniĭ în cultivœc̄unea s̄i deplinic̄unea literœtureĭ noastre nœc̄unale avem esîmplu de imitœc̄une destull de învederat în strœbuniĭ nos̄tri Romannĭ, în frat̄iĭ Itœliannĭ, Ispannĭ, Frînc̄ĭ, s̄i în alte popoarœ de oríḡine romannœ, precum sí în Ḡermînĭ, s̄i de ŭœ datœ avem literœturele lor, ca un mœgœd̄in plin de nutremînt spiretual.

7. Dec̄ĭ, prea stimat̄ĭ Domnĭ! noŭe încœ nu ni rœmîne altœ dœtoríe maĭ sîntœ s̄i maĭ întet̄itoarĭœ de împlinit, decît ca cuntribuind cu puterĭ unite în folosul literœtureĭ noastre nœc̄unale, c̄e ni prisoses̄c̄e de'n abundînt̄a ínimeĭ, ca sí vœduva de'n scripturœ, c̄eĭ doĭ bœnnut̄ĭ, sœ ne apucœm a pune temeĭŭ sot̄ietœt̄iĭ rumîne de lepturœ de aic̄ĭ de'n Clus̄ŭ, pe'ntru a cœriĭa întœrire, precum vœ vet̄ĭ aduc̄e aminte s'aŭ fœcut, încœ în annul trecut, pas̄iĭ cuviinc̄os̄ĭ la înnaltul guvern c. r. de cœtrœ carele, mult̄œmitœ fiœ c̄erĭuluĭ, s'a sí întœrit de'mpreunœ cu stœtutele eĭ carile îndatœ se vor sí c̄etí.

Mœ búcur, s̄i de ŭœ datœ mœ t̄în c̄ell maĭ feric̄it, cœ mie mi s'a dat cîmp s̄i ocœjune de a des̄c̄ide astœ sot̄ietate de lepturœ, doritœ de mult, pe carea pre'n ac̄easta o sí decĭar de des̄cisa între lácrimĭ de bucuríe.

8. Nu pot, prea stimat̄ĭ Domnĭ! ca cu astœ ocœjune sœrbœtoreascœ sœ nu-mĭ descópœr în numele prea amateĭ melle nœc̄unĭ, carea se búcurœ de astœ întrepríndere mult folositoarĭœ a fiilor sœĭ, c̄ea maĭ profundœ mult̄œmitœ cœtrœ prea Sînt̄íile Salle: Domnul Metropolit s̄i Domniĭ Epíscopĭ rumînĭ de'n Ardeal, pe'ntru pœtronatul sot̄ietœt̄iĭ, c̄e aŭ binevoit a-l primí asuprœ-s̄ĭ, precum sí cœtrœ prea stimat̄iĭ Domnĭ înt̄eleḡint̄ĭ aĭ nos̄tri de aic̄ĭ de'n Clus̄ŭ, pe'ntru nepréḡetul s̄i întusiasmul, cu carele s'aŭ apucat de aŭ pus în lucrare toate mijloac̄ele, c̄e lĭ-aŭ stat în dispusœc̄une, spre a aduc̄e astœ sot̄ietate în vieat̄œ. Sperœm, cœ astœ sot̄ietate, precum a avut înc̄eput îmbucurœtorĭŭ sub grœt̄ioasa cundúc̄ere a prea Sînt̄íilor Salle Domnilor Pœrint̄ĭ Epíscopĭ, as̄á sí pe viitorĭŭ în tot decursul esistint̄eĭ salle va sœ fiœ binecuvîntatœ de Dumned̄eŭ, aducînd în folosul literœtureĭ noastre nœc̄unale rumîne rœsultatele c̄elle maĭ dorite. Sœ trœeascœ sot̄ietatea! sœ trœeascœ Pœtroniĭ s̄i întemeĭœtoriĭ eĭ!

Obserbœc̄une. La astœ cuvîntare adaug̅e D. Ĭacob Murœs̄annul, Redœptorĭul Foiĭ pe'ntru minte ínimœ s̄i literœturœ dela Brœs̄ov urmœtoarĭa obserbœc̄une prea frumoasœ s̄i prea mult însœmnœt̄ivœ:

„S̄i noĭ maĭ adœugœm: Sœ trœeascœ tot̄ĭ ac̄eĭa, cariĭ în sînul s̄i g̅urul sœŭ vor fac̄e asémenne, s̄i nu vor s̄edé cu mînile în sîn spre dàuna luminœriĭ nœc̄uniĭ!!! Ásfelĭŭ de sot̄ietœt̄ĭ sînt demne de numele, c̄e poartœ, fiind cœ în elle se bé spíret înt̄elesual, ear' nu numaĭ de c̄ell c̄e curg̅e pre'n t̄evĭ s̄i amet̄es̄c̄e mint̄ile.“

XII.

Grigóriŭ Miculescul (1817—).

(Nœscut în *Cernet̄ĭ* în Rumîníea într'all doilea decénniŭ de'n veacul XIX. Stúdiele s̄i-le-a fœcut în patrie-s̄ĭ, dupœ a cœrora mîntuire a fost tot în deregœtoriĭ de alle guvernuluĭ; la 1857 a fost deputat la adunarea g̅eneralœ as̄á numitœ *ad-hoc* de'n partea judet̄uluĭ Mehedint̄ilor; dupœ ac̄eea deputat la adunarea alegœt̄ivœ. A scris put̄în, însœ bine, precum este s̄í poesíea titulatœ: *Ŭœ noapte pe ruinele turnuluĭ Severinuluĭ.)*

§. 18.

Ŭœ noapte pe ruinele turnuluĭ Severinuluĭ.

> *„S̄i 'ntocmaĭ cum pœstorĭul, c̄e îmblœ pe cimpiĭ,*
> *La adœpost aleargœ, cînd vede vijeliĭ:*
> *As̄á s̄í eŭ acuma în víscol de durerĭ*
> *La voĭ spre us̄urint̄œ cu triste viŭ pœrerĭ!“*
> **Cîrloavœ.**

1. De-asupr' astor ruine strœluc̄e lunœ plinœ
Ca lampa sœpulcralœ, c̄e arde la mormînt.
De'n stelle scînteead̄œ luminœ dulc̄e, linœ,
C̄e-acópere cîmpíea c'un alb, frumos vesmînt.

2. Alinœ-t̄ĭ put̄în cursul, s'ascult̄ĭ prea slaba-mĭ voc̄e,
S̄i sacra mea cîntare, rîŭ mare, mœestos!
Cîntarea mea e tristœ, ca g̅eámœtul feroc̄e,
C̄e-a scos Rumînŭ-adesea în tîmpul dureros.

3. O! Dúnœre bœtrînœ! tu s̄c̄iĭ, as̄á dar' spune-mĭ:
„C̄e fapte strœluc̄ite pe t̄œrmu-t̄ĭ s'aŭ sœrbat?
C̄e-am fost ŭœdinioarœ? s̄i astœ-d̄ĭ ear' c̄é sîntem?
Trœĭann c̄e-a fost? enn spune-mĭ, *ac̄ell mare 'mpœrat!“*

4. *Cîmpíe „Severinœ!“ cîmp rœnumit de luptœ,*
Cînd Ruma era 'n floare, cînd n'aveá alt rival;
Cînd Ruma se 'nvœscuse în glórie maĭ multœ:
Aic̄ĭ, pe aste cîmpurĭ, a 'nvins pre Dec̄ebal!

5. Pe Dúnœre atunc̄ĭa Trœĭann fœcú ŭœ punte,
Aĭ cœriĭa stîlpĭ s̄ĭ-astœ-d̄ĭ, în cursu-ĭ furios,
Dupœ atîtea veácurĭ ni-aratœ a lor frunte,
Cînd apa e scœd̄utœ în tîmpul sec̄etos.

5. Uĭmit̄ĭ atunc̄ĭa Dac̄iĭ, l'ac̄eá mare minune,
Sœg̅et̄ile-otrœvite în rîŭ le aruncá,
Vœd̄înd cum elemîntul puteriĭ se supune,
S̄i cum artistu 'n pac̄e la óperœ-s̄ĭ lucrá.

7. Trofeele de-atunc̄ĭa s̄í ad̄ĭ încœ viead̄œ,
S̄i par c'ar vré sœ d̄icœ cu marele Trœĭann:
„Vîrtutea c̄ea romannœ c̄ĭar Dúnœrea 'nfrînead̄œ:
Supune-te rîŭ mîndru sub jugul de Romann!

8. Pe podul ast g̅igántic pœs̄ind învingœtoriĭ,
Întîĭa coloníe aic̄ĭ o-aŭ as̄ed̄at:
Aic̄ĭ, pe-astœ cîmpíe, cum spun tot̄ĭ scrietoriĭ,
Învíng̅erea totalœ, aic̄ĭ s'a c̄elebrat.

9. E plin aic̄ĭ tot locul de urmele romanne,
De lúcrurĭ vecĭ, monete de'n tîmpul c̄ell fœĭmos:
Sub tot firul de earbœ pre'n t̄árine profanne
Vœd cîte-ŭœ picœturœ de-un sîng̅e glorios.

10. C'aĭ Dac̄ilor duc̄ĭ gata eraŭ orĭ cînd sœ moarœ
S̄í pe'ntru a sa t̄arœ s̄í pe'ntru libertate:
Romanne c̄ete multe eĭ crunt le d̄ec̄imarœ,
Brœvînd cu vitejíea romanna 'ncumœtate.

11. Ma última lor oarœ de-atunc̄ĭ încœ bœtuse!
De-aic̄ĭa în tot locul Trœĭann fu vingœtorĭŭ:
De'n Tisa pînœ 'n Nistru perí Dacul, se duse,
Saŭ decorœ la Ruma c̄ell car triumfœtorĭŭ.

12. În Ruma pînœ astœ-d̄ĭ coloana c̄ea trœĭannœ
Aratœ aste 'nvínḡerĭ pe ea afund sœpate:
Cum Dac̄iĭ 'n fuga mare se duc cu mare spaĭmœ
Mînînd alle lor vite în lócurĭ depœrtate.

13. Cum Dác̄iea des̄eartœ cu c̄etele romanne
De'n toatœ 'mpœrœt̄íea curînd s'a 'mpoporat;
Dar' nu eraŭ cu tot̄iĭ fiĭ leḡiĭ c̄eĭ profanne,
C'aic̄ĭa crestinismul pre'n eĭ s'a propœgat.

14. De Petru s̄i de Pául coloniĭ boted̄at̄ĭ,
Înfípser' aic̄ĭ cruc̄ea, nœlt̄înd luĭ Crest altarĭe
Cu sîntœ cres̄tineascœ moralœ înd̄estrat̄ĭ;
De-atunc̄ĭ cĭar aspirarœ la bun viitorĭŭ mare.

15. Cît fúserœ sub scutul de ác̄erœ romannœ,
Avurœ d̄ille line; adese de'ntre eĭ
Aŭ dat împœrat̄ĭ Rumeĭ; s̄i Dác̄iea Trœĭannœ
Se guvernœ́ de C̄ésarĭ tot de'ntre fiiĭ sœĭ.

16. Dar' cade 'mpœrœt̄íea: coloniĭ strîmtorit̄ĭ
De barbarĭ apœrarœ s̄í scumpa-s̄ĭ libertate,
S̄í dátine, s̄í limbœ; în urmœ pœrœsit̄ĭ
Cu própria-s̄ĭ putere t̄în sînguri pĭept la toate.

17. În rœsœrit eĭ sîngurĭ de-oríḡine lœtinœ
N'aveaŭ nec̄ĭ ŭœ scutint̄œ; s̄i *frat̄ĭ de-ac̄ella-s̄ĭ sînḡe*
Luptarœ între sine! cœc̄ĭ întriga strœinœ
Îĭ desbinœ́ atunc̄ĭa, ma nu-ĭ putú înfrînḡe.

18. Popoarœle vec̄ine pre'n falsa lor purtare
Fœcurœ, ca Bumîniĭ sœ n'aĭbœ aliat̄ĭ:
As̄á pe nesîmt̄ite cœd̄urœ 'n trista stare,
Pe rînd ca sœ se vad̄œ cu tot̄ĭ amerint̄at̄ĭ.

19. Cœc̄ĭ treĭ dus̄mannĭ de-ŭœ datœ cunspirœ a lor moarte,
Cînd Galĭ-Itœllenniĭ, c̄e-s frat̄iĭ lor de sînḡe,
Steteaŭ în nepœsare; Poloniĭ lácomĭ foarte
C̄ereaŭ ca sœ-ĭ supuĭœ, voĭaŭ de tot a-ĭ stinḡe.

20. Cĭar Úngurul putérnic, c̄e are oriḡinœ
Strœinœ 'n Europa... tîrd̄iŭ... a decĭerat,
Cœ brav este Rumînul, cœ s̄c̄ie ca sœ t̄înœ
Sînc̄erœ aliant̄œ, pre'n care-ar fi scœpat.

21. Ungáriea la Móhac̄ŭ, ne-avînd pe alt Corvin,
Îs̄ĭ pĭerde libertatea, s̄i sub un jug de fĭer
Ḡemeá demult acuma, cînd un mœrtir d̄œin
Vení s'arate lumiĭ, *„c'aĭ Rumeĭ fiĭ nu pĭer!“*

22. Nu pĭer! cœc̄ĭ îĭ as̄c̄eaptœ ŭœ soarte maĭ feric̄e,
Pe care-o gœrîntead̄œ mœret̄ele vîrtut̄ĭ!
De uneltirĭ strœine eĭ pot cu falœ d̄ic̄e,
Cœ s̄c̄iŭ ca sœ triumfe, cînd cĭar se par bœtut̄ĭ.

23. Mihaĭŭ vení 'ntre dîns̄iĭ, trimis de provedint̄œ;
Vení, s̄i sub un sc̄eptru pe tot̄ĭ vru a-ĭ uní;
Vení, s̄i pre'n brœvurœ, devotœmînt, prudint̄œ
Reḡenerœ́ Rumîniĭ; pe-apœsœtorĭŭ striví.

24. Sub dînsul tot̄ĭ Rumîniĭ, sumet̄ĭ de all luĭ nume,
La glasu-ĭ alergarœ în lupte a se 'ntrec̄e,
Fœr' a cœtá la númœr, pre bárbar a rœpune:
„Cœlugœrenni-s márturĭ, cœ unul bate d̄ec̄e!“

25. Cînd se 'nturná de'n lupte, Rumînul arœt̄á
Adînc̄e c̄icœtric̄e, c̄e-aveá pre pĭeptul sœŭ,
Cu dreaptœ sumet̄íe învínḡerea-s̄ĭ spuneá:
„O! sînte decorát̄iĭ! c̄e mult vœ ador eŭ!“

26. *Voĭ numaĭ, voĭ nu sîntet̄ĭ cu platœ cœpœtate,*
Cœc̄ĭ sîngurœ brœvura vœ s̄c̄ie meritá;
Nec̄ĭ rángurĭ, c̄e adese trœdarea le împarte:
De-ac̄eea pe dreptate eŭ s̄c̄iŭ a v' admirá!“

27. Ac̄este marĭ triumfe pœgîniĭ n'aŭ uĭtat;
Cres̄tiniĭ le admirœ, cœ elle-ar fi de sus;
Europa le cunoas̄c̄e; Rumîniĭ le-aŭ cîntat; —
„Dar' steaŭa Rumîníeĭ, luc̄ind a s̄í apus!...

28. *Coló... în cîmpul Turdeĭ, cœd̄ú, eroul nostru!...*
Nu 'n fruntea os̄tiĭ salle, de carea-ĭ adorat;
Cœd̄ú pre'n tîlhœríe, uc̄is de cœtr'un monstru:
De-un úngur fœrœ leḡe, de „Basta“ *c̄ell spurcat.*

29. Trecurœ doŭe veácurĭ decînd Rumîniĭ sîngurĭ,
Plîngînd pre Mihaĭŭ bravul, îl catœ 'n orĭ-c̄e loc,
S̄i blástœmœ pre Basta s̄i blástœmœ pre Úngurĭ,
De-atunc̄ĭ s̄i pînœ astœ-d̄ĭ cu lácrime de foc!

30. Murí, vaĭ! în clipeala, cînd c̄ĭar erá sœ vad̄œ
Provint̄ele rumîne sub brat̄ul sœŭ d̄œin!
„A c̄erĭuluĭ mînie pe (vînd̄œtorĭ) sœ cad̄œ!
Ajungœ-ĭ urḡisint̄a mœrtiruluĭ cres̄tin!

31. *De’n ḡĭara tirœnníeĭ curînd nec̄ĭ cum nu scape!*
S̄i cînd îs̄ĭ vor încrede amara, cruda soarte
La dictœtorĭ fœt̄árnic̄ĭ: ac̄es̄tĭa sœ li sape
Pre’ntr’ŭœ trœdare neagrœ la tot̄ĭ amarœ moarte!

32. Dar’ ĭ-a ajuns de-acuma prea dreptele blœsteme:
Cœc̄ĭ eatœ-ĭ la Világos̄ŭ... de tot s’aŭ umilit...
S̄i capiĭ lor aic̄ĭa fuḡirœ de cœtenne,
Ca Máriŭ în Cœrtago c’un láure pœlit.

33. Ca Máriŭ în Cœrtago asil catœ ’n ruine...
Cœc̄ĭ peste munt̄ĭ Rumîniĭ sœtuĭ de venetic̄ĭ,
Sœtuĭ de apœsare de’n cîmpĭ s̄i de’n coline
Sœrĭaŭ la eĭ, ca lupiĭ, sœ-ĭ vad̄œ fugœrit̄ĭ.

34. Vor pomenní de *Iancul* s̄í eĭ, s̄ĭ-aĭ lor nepot̄ĭ!
Ear’ voĭ, ruine sacre, a glórieĭ uĭtate,
Pe cînd vœ privĭá *Cós̄ut* s̄i *Bem, Mesáros̄ŭ, Pert̄i,*
Spunet̄i-le, cœ ’n lume e totul vœnetate!

35. *„Des̄ertœc̄unea lumiĭ pe frunte-vœ e scrisœ!*
Sub scoart̄a c̄ea bœtrînœ de mult o am aflat
Pe mus̄c̄ĭul, c̄e vœ’nc̄inḡe, cînd síngurœ aprinsœ
Strœluc̄e steaŭa nopt̄iĭ pe cîmpul deprœdat

36. *Vorbit̄ĭ c’un ton putérnic ac̄elluĭ c̄e prec̄epe*
Limbaḡul vostru sacru, limbaḡul dereptœt̄iĭ,
Limbaḡul evœnḡèlic, c̄e ad̄ĭ abĭà înc̄epe
A fi ’nt̄eles de oamenĭ în spirtul vœrœtœt̄iĭ.

37. *Voĭ ne-arœtat̄ĭ t̄œrîna de sclav amestecatœ*
Cu c̄ea împœrœteascœ cu nec̄ĭ ŭœ diferint̄œ:
De’ntr’ŭœ c̄etate mare s̄ĭ-atît de’mpoporatœ
Ni’nfœt̄is̄at̄ĭ priveala de-ŭœ tristœ apœrint̄œ!

38. *Cap de-óperœ, de artœ! cum aĭ perit tu oare?*
Cum pĭere, vaĭ! în lume tot c̄é e peritorĭŭ!
C̄ĭar omul c̄é e alta, decît plœpîndœ floare?
S̄i súfletul: ell síngur, îĭ e nemuritorĭŭ!“

39. Episcopíea vecĭœ aic̄ĭ a fost ŭœ datœ;
Aic̄ĭ fu res̄edint̄a atîtor *Bœsœrabĭ;*
Aic̄ĭa D̄œetatea fu lung tîmp adoratœ;
Aic̄ĭ fu tot de-a una locas̄ŭ fœĭmos de bravĭ.

40. De-aic̄ĭa s̄í urmas̄ul luĭ *Negru Bœsœrabul*
Pœs̄í la tron de-a dreptul; de-aic̄ĭ *T̄épes̄ĭ* s̄i *Dann ĭ,*
Îs̄ĭ tráser’ oriḡinea, s̄i *Mirc̄ea, Mihaĭŭ Bravul,*
S̄i *Fárcœs̄ŭ, Brîncovannul,* s̄i alt̄ĭ eroĭ romannĭ.

41. Cînd oarde de popoarœ bœrbare prœdætoarĭe
Trec̄eaŭ pre’n Rumîníea întocmaĭ ca povoĭŭ;
Cînd barbarul sœlbátec în cruda luĭ turbare
Cu arm’ omorîtoarĭœ vœrsá sînḡe s̄iroĭŭ;

42. Cînd drépturĭ s̄i sot̄íe, cînd mumœ, sorœ, fiĭcœ
Rumînu-s̄ĭ vedeá pradœ, s̄ĭ-altarĭul despoĭat:
Atunc̄ĭ s̄terḡeá rus̄inea un brav fœrœ de fricœ:—
Un D̂avid tot de-a una vinḡeá pe-un Goliat.

43. *Mihaĭŭ, Stefann* s̄i *Mirc̄ea, Corvin* s̄i *Radul-Mare,*
Asann, Petru învínḡerĭ s̄c̄iurœ rœpurtá;
Un rar esîmplu *Ḡéliŭ* ni dœ de apœrare:
„Cœ nu-ĭ fœcut Rumînul rus̄ine a rœbdá.“

44. Tu Dúnœre bœtrînœ! veĭ spune aste fapte
C̄ĭar pînœ cînd vr’ŭœ luntre va trec̄e pe-all tœŭ sîn,
S̄i pînœ cînd Rumînul va stînḡe a sa sete
În undele-t̄ĭ ros̄ite de sînḡe de pœgîn.

45. As̄á Dúnœre-ascultœ! sœ spuĭ viitorimiĭ:
„Cœ C̄ésarĭ, Cœtonĭ, Régulĭ, s̄i Sc̄ipiunĭ s̄i Brut̄ĭ
Crescurœ tot de-a una de’n sînul Rumînimiĭ,
C̄e ad̄ĭ încœ pœstread̄œ a Rumeĭ vecĭ vîrtut̄ĭ.

46. *Cînd însœ euismul saŭ trista neunire*
Pre’n luptele c̄ivile vœrsœ́ sînḡe de frat̄ĭ
Sœ tac̄ĭ, s’ascund̄ĭ ac̄eastœ fœtalœ suvenire!
Ea-ĭ síngurœ scœderea ac̄estor marĭ bœrbat̄ĭ!

47. *Frumoasœ Rumînie! adese-aĭ tœĭ copíĭ*
De’n c̄eĭ cu súflet mare, Tribunĭ saŭ Domnitorĭ
Aŭ vrut sœ împreune într’una pre-aĭ tœĭ fiĭ,
Precum gœin’ adunœ pre aĭ sœĭ puĭs̄orĭ.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

48. *Ma n'aŭ voit s'asculte! s̄ĭ-a lor neascultare*
Aduse despœrt̄irea, all cœriĭ trist efept
Fú lunga noastrœ boalœ s̄i ranna c̄ea maĭ mare,
De'n cîte cu durere eŭ númœr pe-all tœŭ pĭept!

49. *O! cîtœ diferint̄œ între atunc̄ĭ s̄ĭ-acum!*
Ad̄ĭ tot̄ĭ avem un cúḡet: ŭœ voac̄e de'n Cœrpat̄ĭ
Rœsunœ pretutíndennĭ, ca s̄í un aŭḡur bun:
„Jurœm, cœ vom da mîna, sœ fim pururea frat̄ĭ.“

50. . . . .
. . . .
. . . .
. . . .

51. . . . .
. . . .
. . . .
. . . .

52. O! punte Trœĭanninœ! ŭœ datœ lîngœ tine
Sta *Pontul, Teodora,* fœcute de Romannĭ;
Acum a lor ruine de édœrœ sînt pline,
Dar' s̄í de suvenirea unor ilustri annĭ.

53. C̄etate Severinœ! enn spune-mĭ mie, oare
C̄é a rœmas de'n tine pe ast mœret̄ŭ pœmînt?
Ruine, de'ntre care stœ una în pic̄oare,
Dar' tristœ ca ŭœ cruc̄e, c̄e stœ lîng' un mormînt.

54. Ea stœ lîngœ mormîntul mœririĭ c̄eĭ pœterne!
Cu s̄epte-sprec̄e veácurĭ ast turn e 'ncoronat!
Ac̄esta turn ni spune decretele eterne
Ac̄elluĭ, care sîngur rœmîne nescimbat!

55. Ŭœ sîngurœ fiint̄œ, înnaltœ, creœtoarĭœ,
C̄e sîngurœ rœnalt̄œ popoarœ de'n cœdintœ,
S̄i orĭ-c̄e 'mpœrœt̄íe ea poate s'o doboarœ:
Ea sîngurœ esistœ în sacra-ĭ totputint̄œ.

56. . . . .
. . . .
. . . .
. . . .

57. All Cládoveĭ Orlóḡiŭ anunt̄œ mĭed̄ul nopt̄iĭ,
S̄i ŭœ tœc̄ere-adîncœ domnes̄c̄e preste tot;
Alt súnet nu s'aude, decît eroldul mort̄iĭ,
C̄e 'ntre ruinĭ res̄ede ca 'n túrnurĭ un despot.

58. *„C̄é e astœ vœĭtare? o! buhœ cobitoarĭœ!*
E plînḡerea-t̄ĭ fireascœ? saŭ daĭ un noŭ semnal
De alte veneminte maĭ triste, maĭ amare?
Te du! s̄i te departœ, o! spíret înfernal!

59. *Te du, d̄ic, maĭ departe! fuḡĭ! sboarœ!... c̄é? nu ved̄ĭ,*
Cum ese de'n ruine bœtrînul „**Severin**“*?...*
Cĭar ad̄ĭ neferic̄ire maĭ viĭ tu s'acc̄ented̄ĭ?
În d̄iŭa înfrœt̄iriĭ viĭ tu s'aduc̄ĭ venin?

60. *Sœ nu te-apuc̄e d̄iŭa, te du, pleacœ maĭ ĭute!*
Aic̄ĭ privegĭœtoarea cunc̄erte dœ cu mĭerla;
Ear' aste monuminte, c̄e cred̄ĭ tu, cœ sînt mute,
Îmĭ spun, cœ nu li plac̄e alt imn, decît ac̄ella.

61. *Cœc̄ĭ tîmpul c̄ell de crisœ cu d̄iŭa neguroasœ*
S̄i noaptea c̄ea fœtalœ se duc, se sting s̄i pĭer:
Ŭœ altœ d̄i seninœ, ŭœ d̄i maĭ luminoasœ,
Un viitorĭŭ maĭ dulc̄e ni e promis de c̄er'!

62. *S̄i tu, prea Îndurate, a noastrœ rugœminte*
Ascultœ-o acuma! destull am suferit!
De noĭ aĭ îndurare! spre noĭ catœ Pœrinte!
Ascultœ rugœc̄unea poporuluĭ ĭubit!

63. *Dupœ atîtea veácurĭ de lácrimĭ, de durere,*
Pœstrœm, ca pre'n minune, s̄í vecĭul nóbil sînḡe,
S̄í trœdœc̄unĭ s̄í limbœ, cœc̄ĭ tu ni-aĭ dat putere,
A suferí rœstris̄c̄ea s̄i pĭédec̄ĭ a înfrînḡe.

64. *Nu noĭ, c̄i brat̄u-t̄ĭ tare, o creœtorĭŭ supreme!*
Pre noĭ de peric̄une, de rœĭ ne-a apœrat.
Cînd Tu es̄c̄ĭ cu noĭ, Doamae! de c̄ine ne vom teme?
Pre'n tine de atîtea rœstris̄c̄ĭ noĭ am scœpat!

65. *Între-aste umbre nalte, c̄e dorm aic̄ĭ în pac̄e,*
Aic̄ĭ, unde ŭœ datœ te adorá Teofil,
Eŭ vin în mĭed̄ul nopt̄iĭ, cînd toatœ firea tac̄e,
Ca sœ te rog, Pœrinte, tu sœ ni fiĭ asil!“

66. Atuncĭ un c̄eresc îngѐr, venind pe-aste ruine
De tot brœcat în albe, nœinte-mĭ se oprí;
Fuseĭ cuprins de spaĭmœ; dar' ell, cœtînd la mine,
C'ŭœ vorbœ solennealœ într' ast mod îmĭ vorbí:

67. *„Rumînul de-a sa soarte a fost prea apœsat;*
Dar' ad̄ĭ, cînd omenirea, ca de'ntr'ŭœ letœrḡie
De-ŭœ datœ se des̄c̄eaptœ, ell nu va fi uĭtat:
Va fac̄e s̄í ell parte de'n corul de-armoníe.

68. *Ca clipœ, crede-mĭ mie, va trec̄e noaptea lungœ,*
În care pîn' acuma amar at̄ĭ suspinat;
Maĭ mult n'ofted̄e nime, s̄i nime sœ nu plîngœ,
Cœc̄ĭ d̄iŭa e aproape, cucos̄ul a cîntat.

69. *Un spíret de dreptate rœsuflœ́ 'n omenire:*
Ast spíret de amoare popoarœ a 'nfrœt̄it.
Vœ dat̄ĭ cu tot̄iĭ mîna, trœit̄ĭ într'ŭœ unire:
Tœríea stœ 'n unire, c̄e voĭ n'at̄ĭ pret̄uit.

70. *Pre'n ea numaĭ Rumînul ŭœ datœ va fi mare;*
Pre'n ea poate fi líber, de alt̄iĭ rœspeptat.
Destull îĭ este brat̄ul spre dreapta-s̄ĭ apœrare:
Poporul cu vieat̄œ în c̄eĭ marĭ n'a sperat.

71. *Lœtina voastrœ limbœ s̄i nœc̄unœletatea*
Pœstratu-v'aŭ vieat̄a s̄ĭ-all nume de Rumînĭ:
Cu aste doŭe arme scœpat̄ĭ de nedreptatea,
C̄e v'aŭ fœcut adese pœgîniĭ de cres̄tinĭ.

72. *Pœgîn e tot cres̄tinul, c̄e 'ncuntra leḡiĭ salle*
Uĭtîndu-s̄ĭ, cœ tot omul îĭ este all luĭ frate,
Pe alt popor apasœ cu aspre leḡĭ s̄i grelle,
S̄i c'a luĭ Crest cœmas̄œ ell t̄ara ĭ-o împarte!

73. *Put̄in, s̄ĭ-a voastre cínurĭ de lot vor înc̄etá.*
Atunc̄ĭa tresœrí-vor tot̄ĭ mort̄iĭ de'n mormînt;
S̄i imnul mîntuint̄eĭ cu tot̄ĭ vor intoná:
„Mœrire sus în c̄erĭurĭ s̄i pac̄e pe pœmînt!“

XIII.

Constœntin Viis̄oreannul.

(Poet rumînieann.)

§. 19.

La feric̄itul Ḡorḡŭ Ládœr.

1. Re'nalt̄œ-te de'n groapœ, fœntasmœ strœluc̄itœ,
S'aud̄ĭ, cum armoníea te cîntœ grœndios,
Sœ ved̄ĭ a ta t̄œrînœ, de noĭ cît e mœritœ,
S̄i cum lira rumînœ te plînḡe dureros!

2. Pe tîmpul, cînd trecúses̄ĭ la noĭ în Rumîníea,
În oarbœ nes̄c̄iint̄œ Rumînul suspiná;
Pe fruntea luĭ pœlitœ c̄etĭaĭ ticœlos̄íea,
S̄i brat̄ele-ĭ slœbite în fiearœ tremurá.

3. Cœ soarele s̄c̄iint̄eĭ, c̄e lumea luminead̄œ,
Atunc̄ĭa pe'ntru dînsul de tot erá apus;
Cœ sila, nedreptatea în stat cînd se 'ncuĭbead̄œ,
Se poate ca feric̄e, sœ fiœ vr'un supus?

4. Venis̄ĭ, sœ vers̄ĭ lumina în spíretul junimiĭ,
Sœ sámenĭ feric̄irea în tristul ést pœmînt!
Ma nu s̄ciaĭ, mœrtire, cœ 'n sînul Rumînimiĭ,
Spurcata, reaŭa pismœ te 'mpinḡe în mormînt.

5. Cœc̄ĭ glóriea, virtutea s̄i focul pœtriótic
Ca faclele de'n c̄érĭurĭ ardeaŭ în pĭeptul tœŭ,
Aprins de creœtorĭul all totuluĭ cosmótic,
Rumîne înd̄eite, Apolo, Prometeŭ!

6. Pœs̄is̄ĭ în sus Cœrpat̄iĭ, s̄i négura eroriĭ
Ca noaptea, c̄e refuḡe în sînul luĭ Pluton,
Cînd fúlḡerœ asuprœ-ĭ splendoarea Aurorii,
De'n capul tinerimiĭ se sparse fœrœ svon.

7. Atunc̄ĭ vœd̄ú Rumînul, cum mîndru se renas̄c̄e,
Cum d̄ille maĭ senine luc̄esc în viitorĭŭ;
Cum mintea se desvoaltœ temeínic propœs̄es̄c̄e,
S̄i ell se recunoas̄c̄e deplin mos̄c̄ennitorĭŭ.

8. Put̄inĭ însœ d̄œrirœ lumina c̄ea rœd̄oasœ,
C̄e fruntea-t̄ĭ decorase într'alle vremĭ de foc;
Put̄inĭ te 'mbrœt̄is̄arœ cu fat̄œ seninoasœ;
C'atunc̄ĭa fiiĭ pátrieĭ în sin nu aveaŭ loc!

9. Rumînul nume încœ erá în despret̄ŭ mare,
Încît Rumînul însu-s̄ĭ numindu-l se ros̄ĭá.
Proscris̄iĭ sœĭ disc̄ipulĭ în s̄ala de'nvœt̄are
Ca furiĭ într' ascúnsurĭ s̄optind abĭá pœs̄ĭá.

10. Ear' tu oftînd în spasme d̄ic̄eaĭ plin de durere:
„În anniĭ de urḡíe, o! drept rœsplœtitorĭŭ,
„Rumînul pînœ unde va fi fœrœ putere,
„S̄i 'n casa luĭ mœmeascœ vicleannul tîrîtorĭŭ?

11. „Rœsarœ de'n morminte mœrirea strœbuneascœ,
„Sœ vad̄œ strœnepot̄iĭ înnaltuluĭ Trœĭann,
„Ḡemînd sub apœsarea strœinœ dus̄mœnneascœ,
„Cœd̄ut̄ĭ în nes̄c̄iint̄œ s̄i 'ntunecos noĭann!

12. Lumina îs̄ĭ estinde mœntaŭa cristœlinœ
Asupra Rumîníeĭ, c̄e capul a 'nœlt̄at;
Refúlḡerœ dreptatea c̄ea asprœ s̄i d̄einœ,
S̄i-s̄ĭ fac̄e drum de-a dreptul, rœsunœ la pœlat.

13. Des̄c̄eaptœ-te acuma de'n somnul vec̄nic̄íeĭ,
Cînd sgómotul lucrœriĭ se nalt̄œ cu minunĭ;
Cînd lirele s'acoardœ în callea armoníeĭ,
Junimea se întrec̄e, sœ mérit̄e cununĭ;

14. Cînd soarele rœsare s̄ĭ-apune fœrœ patœ,
S̄i aripile pœc̄iĭ se 'ntind peste Rumînĭ;
Cînd c̄erĭul ni surîde cu boalta-ĭ înstelatœ;
Cînd saltœ 'ntr'ŭœ sperînt̄œ s̄í tinerĭ s̄í bœtrînĭ.

15. În darn astœ dorint̄œ nutres̄c̄e Rumînimea
În ínima-ĭ setoasœ! Cœc̄ĭ tu cœlœtores̄c̄ĭ
Pre'n reḡiunĭ înnalte, pe unde serœfimea
Te 'ncîntœ în cunc̄erte de cîntec̄e c̄eres̄c̄ĭ.

16. Cœc̄ĭ glórie rœsplatœ în c̄etele de ḡéniĭ,
C̄e-a produs pœmîntul, acolo te-as̄teptá
Sœ-t̄ĭ dea toatœ fiint̄a d̄einelor vidénniĭ
C̄e-avú 'n callea viet̄eĭ înnaltœ mintea ta.

XIV.

Júliŭ Bœras̄ŭ (1818—1863).

(De nás̄c̄ere isrœileann bucovineann, ear' dupœ lucrœt̄ivœtatea literarĭœ, spiretualœ, unul de'n c̄eĭ maĭ d̄elos̄ĭ pœtriot̄ĭ aĭ Rumînîeĭ. Dupœ mîntuic̄unea cursuluĭ învœt̄œturelor înnalte, s̄i dupœ cîs̄tigœc̄unea diplomeĭ de *Dóctor de medic̄inœ,* merse în annul 1842 la Bucures̄c̄ĭ. Aic̄ĭ fœrœ cunoscut̄ĭ, fœrœ cunos̄c̄int̄a limbeĭ, fœrœ vre ŭœ rœcomîndœc̄une de'n partea cuĭ-va, isbutí într'un ann de d̄ille pre'n lucrœtivœtatea sa c̄ea neobositœ, a se denumí de Dóftor de cœrœntinœ la Cœllœras̄ĭ, care post îl purtœ́ doĭ annĭ s̄i treĭ lunĭ, care restîmp pe lîngœ ocupœc̄unile deregœtoriale îl întrebuint̄œ́ spre lucrœrile literarĭe, c̄e le publicœ́ maĭ tîrd̄ior. În primœvara annuluĭ 1845 se trœmise la Crœĭova ca Dóftor (médic) t̄înutal, în care post petrecú c̄inc̄ĭ annĭ s̄i jumœtate; aic̄ĭ se ocupœ́ maĭ ales cu medic̄ina práptecœ s̄i cu c̄ea judecœtoreascœ-psicolóḡicœ, s̄i cumpuse frumosul op nœtural, sub titula: „*minunile nœtureĭ*“, care-l s̄i publicœ́ apoĭ. În annul 1851. ajungîndu-l dorul de a-s̄ĭ maĭ rœvedé rudénniile s̄i de a maĭ c̄erc̄etá ŭœ datœ as̄ed̄œmintele de învœt̄œturœ de'n Europa apuseannœ, îs̄ĭ lucœ́ cunc̄édiŭ s̄i cœlœtorí pre'n Ḡermîníea, Frînc̄íea, Înglíea. Dupœ rœ'ntoarc̄ere fú denumit profesorĭŭ de istóriea nœturalœ în acœdémiea dela *Sîntul Sava* de'n Bucures̄c̄ĭ; unde pe lingœ preleḡint̄ele oblegate, t̄inú maĭ tîrd̄iŭ s̄í preleḡint̄e líbere de dumínecœ în decurs de doĭ annĭ despre iḡiennœ saŭ dietéticœ, de'n carile se publicœ́ ŭœ parte dupœ ac̄eea. Ca învœt̄œtorĭŭ a propus s̄c̄iint̄ele nœturale cu d̄el s̄i fœrœ préḡet în Acœdémie, în s̄coala medicalœ, în s̄coala de agriculturœ, în s̄coala pœduralœ s̄i în c̄ea ostœs̄eascœ; ear' ca dóftor a fost membru la consilĭul medical; întemeĭœtorĭŭ s̄i direptorĭŭ all întîĭuluĭ spital pe'ntru copiĭ.

Ca literœtorĭŭ a publicat:

1. *Minunile nœtureĭ.*
2. *Istóriea nœturalœ pe'ntru s̄coalele poporale.*
3. *Istóriea nœturalœ pe'ntru clasele ḡimnœsiale.*
4. *Mînual de pœdurœrit* (silviculturœ).
5. *Isis* (foae pe'ntru rœspîndirea s̄c̄iint̄elor nœturule) anniĭ 1856 —1859.
6. *Nœtura* (foae pe'ntru s̄c̄iint̄ele nœturale) anniĭ 1861—1863.
7. *Isrœileannul Rumîn* (foae políticœ) annul 1857.
8. Melodrama „*Debora*“.

A rœpœusat în annul 1863 la Bucures̄c̄ĭ, cu mare dáunœ pe'ntru s̄c̄iint̄ele nœturale.

J. Bœras̄ŭ a fost neadormit în lucrœt̄ivœtatea sa spiretualœ: ell are méritul a fi fœmiliat la Rumînĭ s̄c̄iint̄ele nœturale s̄i însemnœtatea lor c̄ea mare pe'ntru vieat̄œ.

Dea c̄erĭuluĭ, ca tot̄ĭ isrœilennĭĭ de'n provint̄ele Rumîne sœ fiœ însuflat̄ĭ de spíretul s̄i sîmt̄emintele luĭ *Júliŭ Bœras̄ŭ!)*

§. 20.

Puterea cœrt̄ilor.

(Dupœ Emée Martin.)

Cœrt̄ile sînt nis̄c̄e ideĭ încorporate în semne espresive, c̄e vorbesc ocilor nos̄tri. Pre'n ideĭ se lucreád̄œ toate lucrœrile în ac̄eastœ lume de la mic pînœ la mare. Tot binele cum s̄í tot rœul, c̄e es̄í pe lume, s'a nœscut de'n sînul ideilor, ideilor ádecœ cœrt̄ilor. — La *patru cœrt̄ĭ* (Testœmîntul vecĭŭ s̄i noŭ, Corann s̄i Vedas) *se 'ncinœ ŭœ mie de milioane de oamenĭ,* ádecœ maĭ tot ḡenul omenesc. — Dar' vedet̄ĭ, în c̄e tristœ stare de degrœdœc̄une aŭ adus Vedas pe Indiennĭ, s̄i la c̄e înnœlt̄ime de c̄ivilisœc̄une a rœdicat moralul Evœnḡéliei pre Europennĭ! —

Nœc̄unile sînt feric̄ite saŭ neferic̄ite, dupœ cœlitatea ideilor, carĭ le pœtrund, s̄i carĭ es de'n glasul cœrtilor, c̄e sînt sacrate saŭ rœspeptate de dînsele.

Poesíile luĭ *Omir* aŭ înspirat ḡenĭul eróic luĭ *Alesandru,* fiĭuluĭ luĭ Filip de'n Mœc̄edóniea; ell vrînd a imitá pre Ahil, s'a fœcut Alesandru c̄ell *mare,* învingœtorĭul s̄i c̄ivilisœtorĭul Ásieĭ. Biogrœfíile oamenilor marĭ scrise de *Plutarc,* aŭ produs în imœḡinœc̄unea fĭerbinte a luĭ *Rusó,* ac̄est model límpede de ŭœ frumseat̄œ idealœ, care îl gœsîs̄ĭ strœluc̄ind în toate uvraḡele luĭ. — Tot Plutarc a format ŭœ ínimœ ḡigánticœ a unuĭ ofic̄erĭŭ mic de artileríe, de'n care s'a fœcut maĭ pe urmœ un meteor strœluc̄itorĭŭ în Europa, s̄i ac̄esta este *Napoleon.* — Descríerea drœgœstoasœ a cœlœtoríilor luĭ *Marc Páulo* (de'n Venétiea, c̄e a trœit în sécolul all 13.), a des̄teptat în ínima luĭ *Cristof Columb* ac̄eastœ curiositate ne'nvinḡíverœ, carea l'a fœcut un descoperitorĭŭ nemuritorĭŭ all uneĭ lumĭ noaŭe. — La annul 1474 s'aŭ tipœrit pe'ntru întîĭa-s̄ĭ datœ uvraḡele luĭ *Erodot,* unde ell vorbes̄c̄e de voĭáḡurile mirœculoase alle Fenic̄iennilor împreḡurul Áfric̄eĭ, s̄i numaĭ peste treĭ annĭ (la 1477) a descoperit Vasco de Gama capul de Bunœ-sperînt̄œ s̄i drumul c̄ell noŭ pe la África la *Indostann* (Indiea orientalœ); ac̄est drum, c̄e maĭ nœinte înd̄œdar s'a cœutat mult̄ĭ sécolĭ.

Vedet̄ĭ acum: mînile luĭ Erodot, c̄e aŭ scris uvraḡul luĭ, de mult perise s̄i putred̄ise în pœmînt înnœinte cu treĭ miĭ de annĭ, pe cînd opul ac̄estor mînĭ, ádecœ cartea, ca ŭœ fiint̄œ viœ nemuritoarĭœ n'a înc̄etat a lucrá! s̄i c̄e lucrare! a gœsit ŭœ lume noaŭœ! —

Autoritatea s̄i puterea cœrt̄ilor sînt un fenomenn comun la toate nœc̄unile. Elle sînt adevœratul súflet mis̄c̄œtorĭŭ all sot̄ietœt̄iĭ omenes̄c̄ĭ. Încipuit̄i-vœ acum, c̄e este puterea cœrt̄ilor? La doaŭe márḡinĭ alle pœmîntuluĭ în Cina s̄i în América, ca într'un minut ŭœ foae a uneĭ cœrt̄ĭ este în stare a produc̄e la doĭ leptorĭ tot de-ŭœ datœ ŭœ idee s̄i ŭœ pœsiune, ea va împreuná doaŭe ínime despœrt̄ite una de alta pre'n miĭ de mile, pre'n munt̄ĭ s̄i vœĭ, cĭar s̄í pre'n oc̄eanul c̄ell mare; apoĭ atunc̄ĭ ac̄este doaŭe ínime vor fi pœtrunse numaĭ de ŭœ sîmt̄ire, vor bate cu vioĭc̄une într'ŭœ armoníe admirávœrœ numaĭ pe'ntru ŭœ imáḡine, c̄e a produs în imœḡinœc̄unile lor nis̄c̄e semne scrise asupra ac̄esteĭ foĭ! Atunc̄ĭ cu bucuríe eĭ vor sœcrificá vieat̄a lor pe'ntru ideea, ídolul lor comun, s̄i cĭar unul pe'ntru altul, de s̄í sînt amîndoĭ de diferite nœc̄unĭ, de s̄í nu s'aŭ vœd̄ut nec̄ĭ ŭœ datœ, s̄i nic̄e nu se vor vedé unul cu altul în toatœ vieat̄a lor. —

Într'adevœr cœrt̄ile domnesc asupra lumiĭ. Elle sînt adevœrata vieat̄œ a nœc̄unilor; unde lipsesc elle, acoló lipses̄c̄e înteleḡint̄a públicœ, acoló lipses̄c̄e glóriea nœc̄unalœ! Toate împœrœt̄íile vecĭ de'n Ásiea, alle Bœbilonuluĭ, alle Médiilor, alle Pérsieĭ s̄i alle Sírieĭ, ac̄este coloase antic̄e, c̄e aŭ împlut sécolĭ întreḡĭ cu súnetul armelor lor viptórioase, pe urmœ cœd̄înd de'n mœrimea lor, s'aŭ stîns de'n lume într'un tîmp atît de trist, cœ sînt acum uĭtate cu totul de noĭ, ca cînd n'ar fi fost în lume, ca cînd memóriea lor ar fi îngropatœ într'un abis întunecos, adînc all tîmpurilor. — Cĭar monumintele de mármurœ s̄i ruinile, c̄e aŭ lœsat, aŭ trebuint̄œ de ideile noastre, s̄i de cœrt̄ile noastre moderne a le înt̄eleḡe, s̄i cĭar atunc̄ĭ fac asuprœ-ni ŭœ impresiune trecœtoarĭœ! —

De'n contra uĭtat̄i-vœ la un popor mic de'n Palestina (Isrœelit̄iĭ); ell a rœmas în pec̄oare, pe cînd putérnicile nœc̄unĭ bœrbare s'aŭ stins de pe fat̄a pœmîntuluĭ. Nu trec̄e nec̄ĭ ŭœ d̄i, în carea nu se repetes̄c̄e în milioane de biséric̄ĭ rœspîndite peste fat̄a pœmîntuluĭ, memóriea ac̄estuĭ popor mic în sublimile poesíĭ d̄eine, c̄e a cîntat unul de'n fiiĭ sœĭ, strœluc̄itul ac̄ell poet, reḡele psalmist, nemuritorĭul *David.* S̄c̄it̄ĭ, de c̄e n'a perit pînœ acum memóriea Isrœelit̄ilor? fiind cœ provedint̄a d̄einœ ĭ-a hotœrît a fi purtœtórii uneĭ ideĭ reliḡioase înnalte s̄i roditoarĭe; înnaltœ pînœ la tronul Dumned̄euluĭ, pe care l'a procĭemat unul, nemœterial s̄i etern; roditoarĭœ, fiind cœ ca ŭœ idee maĭcœ a scos de'n sînul sœŭ toate releḡunile moderne, c̄ivilisœtric̄e.

Uĭtat̄i-vœ acum la Elada s̄i la Ruma! cum elle aŭ s̄í acum ŭœ esistint̄œ glorioasœ în înteleḡint̄a noastrœ. — Întrebat̄ĭ pre copiiĭ vos̄tri de'n s̄coale, deacœ în toate d̄illele nu se gîndesc maĭ mult la casele luĭ *Temistocle* în Atena, de cît la conlocuitoriĭ lor de'n mœhœlá? deacœ nu s̄c̄iŭ maĭ bine toate ferestrile s̄i toate us̄ile de'n forul s̄i de'n cœpitolul antic all Rumeĭ de cît de la casele vec̄inilor lor de peste drum? — Poet̄iĭ nos̄tri se nutresc cu imœḡinœc̄unile de'n Elada s̄i Ruma; polític̄iĭ modernĭ studiead̄œ leḡile lor, precum s̄í orœtoriĭ nos̄tri cáutœ, s̄i gœsesc un isvor nesecat în cuvintele pline de eloc̄int̄œ alle luĭ *Demostene* s̄i *C̄ic̄erune.*

Deacœ ac̄es̄tĭ oamenĭ, s̄i încœ opt seaŭ d̄ec̄e n'ar fi trœit în Pœlestina, Elada s̄i Itáliea, n'am fi avut noĭ Europenniĭ nec̄ĭ ŭœ literœturœ clásicœ, nec̄ĭ s̄c̄iint̄e, nec̄ĭ arte, nec̄ĭ c̄ivilisœc̄une. —

Bœgat̄ĭ acum de samœ! opt seaŭ d̄ec̄e oamenĭ ḡenialĭ aŭ rœformat lumea, ne-aŭ fœc̦ut ac̄eea, c̄e sîntem acum; opt seaŭ d̄ec̄e oamenĭ, ales̄ĭ, aŭ imprimat la milioane de oamenĭ foarma ḡenĭuluĭ lor! — Ac̄eastœ impreḡurare de-un sens foarte adînc este sîngurœ îndestullœtoarĭœ a încredint̄á pre orĭ-c̄ine de esistint̄a uneĭ înnalte Provedint̄e, c̄e domnes̄c̄e în lume, sîngurœ este în stare, a învinḡe pre orĭ-c̄e ateist. —

§. 21.

Sîmt̄irea ḡeneralœ în nœturœ.

1. Între ideile físic̄ilor de'n tîmpurile antic̄e este una a luĭ *Pitágora* (filosoful, care a trœit la Sirœcusa în Sic̄ĭlíea în veacul 5. n. d. Cr.), care meritead̄œ aic̄ĭ ŭœ deosebitœ amintire, fiind cœ nu numaĭ cœ este în sine-s̄ĭ sublimœ s̄i adîncœ, dar' se s̄í adeveres̄c̄e de'n d̄i în d̄i maĭ mult, pe cînd lœrḡim sfera cunos̄c̄int̄eĭ noastre în obĭeptele nœtureĭ. *Pitágora* d̄ic̄eá, cœ tot are sîmt̄ire în nœturœ, tot este într'însa în armoníe, cœ tot universul este un conc̄ert admirávœr, s̄i cœ filosofíea nu este alta, decît stúdiul ac̄esteĭ músic̄e d̄eine, carea nu poate fi înt̄eleasœ de oameniĭ rœĭ, cœrora li lipses̄c̄e sîmt̄emîntul a o pric̄epe.

Trœdic̄unile c̄elle maĭ vecĭ vorbesc în fœvorul ac̄esteĭ ipotese a luĭ *Pitágora,* s̄i ac̄eastœ idee o gœsim în fundul multor alegoríĭ mitolóḡic̄e. Ásfelĭŭ avem sœ înt̄eléḡem minunile luĭ *Orfeŭ* s̄i alle luĭ *Amfion* cu música lor; asémenne este înt̄elesul povestiĭ, cœ de'n súnetul lireĭ luĭ *Apolon,* precum nis̄c̄e asémennĭ pĭetre s'aŭ strîns impreḡurul luĭ *Amfitrion,* aud̄ind dulc̄et̄ele cînteculuĭ sœŭ, s̄i spre rœcunos̄c̄int̄œ, sîngure s'aŭ pus una pe alta, formînd c̄etatea Teba s̄i Troĭea.

Ac̄eastœ idee de sîmt̄ire ḡeneralœ, de amare, de simpœtie, carea domnes̄c̄e între toate obĭeptele nœtureĭ, care este rœsipitœ în toatœ nemœrḡinita întíndere a universuluĭ, este adevœrat ŭœ idee adîncœ s̄i dreaptœ.

2. Tot are sîmt̄ire în nœturœ, de'n stellele, carĭ ocupœ c̄erĭul splendid cu mœrimea lor nemœrḡinitœ, pînœ la earba c̄ea maĭ micœ de'n cîmp, care o cœlcœm cu pec̄oarele, s̄i pînœ la vîerme s̄i c̄ellelalte fiint̄e, carĭ abĭá le putem vedé cu ocĭĭ nos̄tri pe'ntru mics̄orimea lor: toate îs̄ĭ aŭ sîmt̄ire, s̄i toatœ fiint̄a lor nu este alta nemicœ, decît ŭœ espresiune de sîmt̄ire; fiind cœ toatœ ac̄eastœ fiint̄œ este basatœ (întemeĭatœ) asupra deosebitelor leḡĭ de simpatíe s̄i de antipatíe, de atráḡere s̄i de rœpulsiune (împínḡere), precum aratœ s̄c̄iint̄ele físic̄e s̄i cémic̄e, ac̄este descoperirĭ noaŭe glorioase alle spíretuluĭ omenesc.

Tot cœrepterĭul pœgînismuluĭ, precum s̄í all sistemelor filosófic̄e antic̄e de'n orient (rœsœrit) a fost un felĭŭ de *antropoformism* (ádecœ mœterialism în lucrœrile d̄ees̄c̄ĭ). — Aflîndu-se sub un c̄erĭŭ tot de-a una plin de coloare límpede ad̄urœ, luminat fiind de un soare neînc̄etat strœluc̄it în toatœ frumseat̄a luĭ, bucurîndu-se de vederea uneĭ nœturĭ, carea tot de-a una presîntá c̄elle maĭ viĭ tœblóurĭ alle plîntelor s̄i animalelor colorate cu colorĭ vie; ac̄es̄tĭ oamenĭ, all cœrora sîmt̄ŭ aŭ fost atîta de cultivat, s̄i care a grœit numaĭ pe'ntru sîmt̄œmîntul sensual, nu s'aŭ putut urcá la cuprínderea ideilor abstrase, precum noĭ, — Eĭ aŭ fost nis̄c̄e oamenĭ cu ŭœ imœḡinœc̄une fĭerbinte, dar' noĭ locuitorĭĭ climelor stîmpœrate sîntem s̄colariĭ resonuluĭ rec̄e; c̄ell maĭ înnalt ideal all nostru este ideea de adevœr, pre cînd idealul amintitelor nœc̄unĭ antic̄e a fost poesíea frumset̄eĭ.

3. De ac̄eea, dupœ c̄e-va stúdie maĭ serioase în mitoloḡíea vecĭœ, gœsim multe ideĭ abstrase, adînc̄ĭ, învœlite într'un îmbrœcœmînt fœntástic spre a puté t̄ac̄e maĭ multœ impresiune la oameniĭ depe tîmpul ac̄ella. Mitoloḡíea orientalœ s̄i elénnicœ sînt tocmaĭ ca un bal mœscat, unde ni se înfœt̄is̄ad̄œ cípurile estrœordinarĭe, monstruoase, dar' luîndu-se masca fiœ-cœriĭa, dœm preste figurile amávere, vésele s̄i espresive. — Dar' Olimp este locul feric̄it, unde se t̄ineá ac̄est bal mœscat d̄eesc, all cœror bufet învitá la nectar s̄i la ambrosíe s̄i de unde ac̄es̄tĭ convivĭ véselĭ direḡeá toatœ administrœc̄unea universuluĭ, de acoló se rœsipĭaŭ nimfele peste tot pœmîntul a îngrijí de crés̄c̄erea florilor, plîntelor, de cîntecul páserilor s̄i de feric̄irea amantelor credinc̄oase.

Istóriea nœtureĭ a fost la ac̄es̄tĭ oamenĭ sensualis̄tĭ istóriea d̄eeascœ. Neputînd deosebí ŭœ abstrœc̄une într'ŭœ creœturœ s̄i creœtorĭul, asémene neputînd deosebí cĭar în fiint̄a lor omeneascœ partea d̄einœ moralœ de'n partea físicœ animalœ, de ac̄eea nu s'a îndoit a aplicá d̄eetœt̄iĭ lor toate vîrtut̄ile precum s̄í toate vít̄urile omenes̄c̄ĭ. Nefiind destull de înnœintat̄ĭ în cunos̄c̄iint̄a físicœ a s̄c̄í, cœ toate înmult̄itele fenomene de'n nœtura mœterialœ sînt efeptele put̄inelor puterĭ físic̄e abstrase, carĭ toate atîrnœ de un atot putérnic c̄entral, isvorul s̄i rœdœc̄ina tuturora.

4. De ac̄eea eĭ s̄ĭ-aŭ încipuit cu îmaḡinœc̄unea lor, cœ fiœ-care de'n vœriáverele fenomenne alle nœtureĭ aŭ de'n adins în parte ŭœ fiint̄œ d̄eeascœ, carea le direḡe s̄i le proteḡe. — As̄á aŭ poporat eĭ c̄erĭul, pœmîntul s̄i áerul cu dinœstíĭ (fœmíliĭ) întreḡĭ de alle d̄eetœt̄ilor, nimfelor s̄i fiilor d̄ees̄c̄ĭ.

As̄á a avut *C̄erea* îngrijirea crés̄c̄eriĭ bucatelor; *Bacul* a fost însœrc̄inat cu împlinirea trebuint̄elor neapœrate alle bet̄ilor; toate florile de'n cîmp aŭ avut nimfa lor; toate dumbrœvile aŭ fost locuite de *Sílfide* s̄i de *Triade*, ac̄este nimfe învitœtoarĭe pe'ntru feric̄irea amoruluĭ, s̄i nimfa *Eco* repetá pretutíndene conversœrile sacre, interesante de doŭe ínimĭ amœtoarĭe, strigînd „te ĭubesc! te ĭubesc!“

Ásfelĭŭ a fost vieat̄a s̄i sîmt̄emîntul rœspîndit asupra tuturor lúcrurilor de'n fiint̄e. Pœgînismul n'a fost nec̄ĭ de cum vrédnic, de-a figurá ca ŭœ releḡune, c̄e vorbes̄c̄e pe'ntru înt̄elepc̄une, dar' a fost un foarte trebuinc̄os mijloc a cultivá sîmt̄ul poétic all ḡenerœc̄uniĭ oamenilor abĭá es̄it̄ĭ de'n jugul bœrbœrismuluĭ.

5. Pœgînismul a fost releḡunea umœnitœt̄iĭ în copillœríea eĭ.

Politeismul (multele d̄eetœt̄ĭ) a fost cuvenit pe'ntru înt̄elepc̄une slabœ, precum s̄í copiiĭ aŭ trebuint̄œ de maĭ mult̄ĭ, cariĭ ĭĭ direg. De'n contrœ releḡunea monoteismuluĭ (a unuĭ Dumned̄eŭ) se cuvine pe'ntru ŭœ umœnetate în vîrsta eĭ bœrbœteascœ, precum s̄í oameniĭ în vîrstœ voesc a se lœsá, sœ fiœ dires̄ĭ numaĭ pre'ntr' unul. — Dar' eatœ ŭœ obserbœc̄une de mirare! toate ac̄este deosebite releḡunĭ, carĭ ni se înfœt̄is̄ad̄œ de la înc̄eputul ḡenuluĭ umann, aŭ procĭœmat sîmt̄irea ĭubiriĭ, a simpœtíeĭ s̄i a încliniriĭ ca ŭœ leḡe fundœmîntalœ în lumea moralœ. — Am vœd̄ut, cum pœgînismul a întrudus sîmt̄emîntul amoruluĭ în Olimpul d̄eetœt̄ilor, urcîndu-l la ŭœ slœbic̄une vit̄ioase; dar' c̄e vedem în testœmîntul vecĭŭ s̄i noŭ? „ĭubes̄c̄e pe altul ca pe tine însu-t̄ĭ!“ d̄ic̄e c̄ell de'ntîĭŭ, s̄i c̄ell de-all doilea rœpet̄es̄c̄e ac̄eastœ leḡe sublimœ în c̄elle maĭ viĭ espresiunĭ. Apoĭ s̄í în lumea físicœ vedem, cœ ac̄eastœ leḡe de simpœtíe este ŭœ leḡe fundœmîntalœ a tuturor fiint̄elor de'n nœturœ. Soarele, pœmîntul, luna s̄i plœnetele se t̄in una pe alta numaĭ pre'n legœtura simpœtíeĭ de atrœgœc̄une, pe cînd toate córpurile mœteriale pînœ la c̄ell maĭ mic atom de-asupra pœmîntuluĭ nostru se pœstread̄œ numaĭ pre'n simpœtíea *afinitœt̄iĭ*, carea fac̄e, ca pœrtic̄ellele luĭ sœ îmbrœt̄is̄ed̄e una pe alta, legate fiind pre'ntr'un misterios sîmt̄emînt de-ŭœ înclinare rec̄iproacœ. —

6. O sœ avem maĭ pe urmœ maĭ multœ ocœsiune a vorbí de toate ac̄estea maĭ pe larg: dar' acum vom urmá desvoltarea sistemeĭ luĭ Pitagora asupra sîmt̄iriĭ ḡenerale rœspîndite în nœturœ. —

Vestitul *Vonet*, inspirat de observœc̄unea mis̄cœriĭ nœtureĭ, a d̄is în glumœ, cœ este foarte greŭ pe'ntru un nœturœlist a deosebí între ŭœ pisicœ s̄i un trœndœfir. Poate vet̄ĭ gœsí ac̄eastœ espresiune foarte paradocsœ (mucœlitœ); dar' mœ rog, înc̄et, nu vœ grœbit̄ĭ! uĭtat̄i-vœ c̄e-va maĭ bine împreḡurul vostru s̄i pe urmœ vom vorbí. Sœ privim c̄e-va la ac̄est trœndœfir, care vœ aduc̄e atîta mirare. Fat̄a de-asupra foilor salle este lŭc̄itoarĭœ, strœluc̄itœ, s̄erbind ca un acoperis̄ŭ fet̄eĭ de jos, carea cáutœ cœtrœ pœmînt, unde nœtura a pus ŭœ mult̄ime de gœurelle mic̄ĭ, ca sœ poatœ traḡe umed̄ala, carea-l hrœnes̄c̄e. Înc̄ercat̄ĭ dar' a scimbá

ac̄eastœ pusœc̄une, ac̄eastœ direpc̄une a rámurilor, întoárc̄et̄ĭ ac̄este rámurĭ alle trœndœfirilor în cip, ca fat̄a de jos a foilor, carea cáutœ cœtrœ pœmînt, sœ fiœ întoarsœ spre c̄erĭŭ, s̄i numaĭ decît vet̄ĭ vedé, cœ foile vor înc̄epe a se mis̄cá întorcîndu-se cœtrœ coada lor tocmaĭ ca un spîrnell, s̄i peste cît-va tîmp le vet̄ĭ vedé tot în pusœc̄unea c̄ea de'ntîĭŭ, ádecœ: fat̄a luc̄itoarĭœ va fi earœ-s̄ĭ în sus, pe cînd c̄eealaltœ fat̄œ a foilor, plinœ de gœurelle mic̄ĭ, va fi earœ -s̄ĭ întoarsœ jos spre a primí umed̄ala, c̄e se urcœ de'n pœmînt. — Obserbœc̄unea ac̄esteĭ mis̄cœrĭ aratœ, cœ trœndœfirul are un felĭŭ de sîmt̄ire, însœ vœ va aduc̄e ŭœ mirare încœ maĭ mare, cînd vet̄ĭ înc̄ercá a sœdí ac̄est trœndœfir într'alt loc all grœdiniĭ, unde de-ŭœ parte se aflœ un pœmînt uscat s̄i de altœ parte un pœmînt úmed s̄i gras; atunc̄ĭ vet̄ĭ vedé cœ rœdœc̄inile trœndœfiruluĭ, carile de'ntîĭa-s̄ĭ datœ s'aŭ întins, potrivit în împreḡurul plînteĭ, peste cît-va tîmp rœdœc̄inile, carĭ aŭ fost sœdite în pœmîntul c̄ell uscat se vor îndreptá cœtrœ pœmîntul c̄ell gras, ca cînd ar fi sîmt̄it, cœ în vec̄inetatea lor se aflœ un pœmînt fœvorávœr pe'ntru crés̄c̄erea lor.

7. Înc̄ercat̄ĭ acum, sœpat̄ĭ un s̄ant̄ŭ în drumul ac̄estor rœdœc̄inĭ ca sœ nu maĭ poatœ merḡe toate acoló în pœmîntul c̄ell gras, s̄i cu mirare vet̄ĭ vedé, cœ ac̄este rœdœc̄inĭ se cufundœ în jos pe sub s̄ant̄ŭ mergînd tot înnœinte pînœ la pœmîntul c̄ell gras. — C̄ine nu va rœmîné încremennit, ved̄înd ac̄este semne de-ŭœ adîncœ sîmt̄ire a ac̄estuĭ trœndœfir? pre'n urmare, dacœ s̄í trœndœfirul are sîmt̄ire întocmaĭ ca ŭœ fiint̄œ însuflet̄itœ, vet̄ĭ rœmîné oare tot într'ac̄eastœ idee, cœ Vonet a fost paradocs în espresiunea luĭ amintitœ maĭ sus?

Adevœrat, tot̄ĭ nœturœlis̄tiĭ aŭ rœcunoscut, cœ este foarte greŭ a da ŭœ definic̄une strînsœ între c̄elle treĭ reḡunĭ alle nœtureĭ, ádecœ: reḡunea mineralelor, a plîntelor s̄i a animalelor, fiind cœ sînt multe fiint̄e, carĭ pre'n nœtura lor aŭ parte în maĭ multe de'n ac̄este treĭ reḡunĭ, par' cœ sînt puse la hotarœle, carĭ despœrt̄esc ac̄este deosœbite sfere alle nœtureĭ.

8. As̄á gœsim în reḡunea mineralelor deosebitele s̄i minunatele foarme alle cristalelor, carĭ pre'n regulœritatea lor ni aduc a minte, cœ se aprópiœ de plînte. Tocmaĭ ca un trœndœfir, are tot de-a una foarma sa hotœrîtœ, tocmaĭ ca ŭœ leinœ, care nas̄c̄e earœ-s̄ĭ un leŭ, dar' nu alt animal, as̄á s̄í de'ntr'un cristal cub de sare va es̄í tot de-a una un asémene cristal. Topit̄i-l în apœ, s̄i luat̄ĭ ac̄eastœ topire s̄i púnet̄ĭ-o într'-un vas la soare într'un cip, ca jumœtate sœ fiœ espusœ la lumina soareluĭ s̄i c̄eealaltœ parte rœmîĭînd în umbrœ, s̄i vet̄ĭ vedé, cœ în partea luminatœ se vor formá frumoase cristale ca s̄í maĭ nœinte, dar' în partea c̄ea umbritœ nu se va formá nimicœ. Ac̄este fenomenne vœ vor arœtá doŭe împreḡurœrĭ foarte curioase; ádecœ: întîĭŭ, cœ ac̄est mineral are ŭœ simpœtíe cu lumina soareluĭ, pre'n urmare s̄í ac̄est mineral are darul sîmt̄iriĭ, s̄i all doile, cœ este ŭœ putere misterioasœ în ac̄este cristale, carea le fac̄e, ca, es̄ind de'n topire, sœ se formed̄e tot dupœ foarma lor primit̄ivœ. — Ac̄eastœ simpœtíe a cristaluluĭ cu lumina soareluĭ o vedem în gradul c̄ell maĭ perfept la diamant.

Despre ac̄eastœ pret̄ioasœ peatrœ acuma s̄c̄im, cœ nu este alta, de cît ŭœ mœtérie de cœrbuniĭ c̄eĭ maĭ curat̄ĭ s̄i cristœlisat̄ĭ pre'n cœldura soareluĭ într'un cip deosebit, de ac̄eea nu se gœsesc diamánturĭ, de cît numaĭ în climele foarte cœlduroase, pe cînd toate ac̄este mœtériĭ de cœrbunĭ, aflîndu-se în climele maĭ stîmperate, s'aŭ format în grœfit, ŭœ peatrœ foarte éftennœ, de'n carea se fac crœĭónurĭ (condeĭe de plumb). — C̄e cunos̄c̄int̄œ estrœordinarĭœ ne învat̄œ studĭul nœtureĭ! se poate ca diamantul c̄ell scump sœ fiœ ŭœ mœtérie ca ac̄eea de condeĭŭ de plumb s̄i ca nis̄c̄e cœrbunĭ obs̄tes̄c̄ĭ nesocotit̄ĭ, aflîndu-se sumœ în pœmînt s̄i pe vetrele noastre? As̄á este! fiind cœ, cînd árdem un diamant într'ŭœ steclœ, pre'n ŭœ scîntee eléptricœ, atunc̄ĭ într'un minut se acópere stecla cu un praf mœrunt de cœrbune negru, s̄i diamantul s'a fœcut nevœd̄ut, pre'n urmare vedem, cœ diamantul c̄ell scump cu cœrbunele c̄ell nesocotit sînt tot ŭœ mœtérie cémicœ s̄i numaĭ deosebit pre'n foarma cristœlisœc̄uniĭ.

9. La hotarul reḡuniĭ plîntelor s̄i all mineralelor earœ-s̄ĭ gœsim multe fiint̄e, de carĭ ni este foarte greŭ a hotœrî, de'n carĭ de'n amîndoŭe reḡunile se împœrtœs̄esc. La ŭœ altœ ocœjune vom vorbí de-ŭœ clasœ de animale, carĭ se numesc *d̄oofite* (animale plîntic̄e), carĭ sînt pironite în locul lor, crescînd s̄i murind asémene ca s̄í plîntele (precum mœrḡeannele, buret̄iĭ; mult̄ĭ de'n polipĭ s̄i de'n asterĭ). Dar' acum de'n contrœ vom dá cîte-va esîmple de'n plîntele, carĭ se búcurœ de-ŭœ sîmt̄ire foarte espresivœ.

Sînt multe florĭ, carĭ prevœd scimbarea áeruluĭ, cœlduriĭ s̄i venirea ploiĭ. Floarea gálbœnnœ *Calendula arvensis* (Souci) se desfac̄e, cînd c̄erĭul este límpede, s̄i vestes̄c̄e fortuna, îndoindu-s̄ĭ foile, ca cum ar voí a se acoperí. De'n potrivœ, ŭœ floare de'n Sibíriea *(Sonchus sibiricus)* se încide noaptea, cînd prevede pe'ntru a doŭa d̄i un tîmp frumos, par' cœ vœ aratœ pre'ntr'un somn odihnit, cœ este sigurœ de tîmpul, c̄e va vení.

10. Sînt alte plînte, carĭ aŭ ŭœ sîmt̄ire tot maĭ mare. Copac̄iĭ cunoscut̄ĭ sub numirea de Acát̄iea (Salcîmurĭ) cu gimpĭ albĭ (mimosa eburnea), alle cœrora foĭ sînt foarte delicate s̄i prea lesne a fi stricate pre'ntr'ŭœ ploae, de ac̄eea nœtura lĭ-a dœruit ŭœ presîmt̄ire pe'ntru ploae, s̄i arœtîndu-se un nor în áer de-asupra lor, numaĭ decît se aprópiœ foile una de alta ca olannele de acoperit, de ŭœ manierœ, cœ la ploaea c̄ea maĭ tare apa trec̄e în jos ca peste un acoperis̄ŭ. Este alt felĭŭ de acát̄ie (mimosa pudica, rus̄inoasœ), carea are ŭœ sîmt̄ire strœordinarĭœ, cînd un om se aprópiœ, voind sœ puĭœ mîna pe dînsa, se depœrtead̄œ trœgîndu-s̄ĭ foile înapoĭ. Alte plînte sînt, carĭ sîmt într'ŭœ manierœ sigurœ scimbarea oarelor d̄illeĭ s̄i alle nopt̄iĭ. La oara hotœrîtœ elle se des̄cid, saŭ se încid, par' cœ se culcœ s̄i se scoalœ la oarele hotœrîte.

Pe basa ac̄esteĭ esperint̄e s̄ĭ-a fœcut vestitul botœnist *Linée,* un orarĭŭ de deosebitele plînte, carĭ îĭ arœtá într'un cip sigur toate scimbœrile la 24 de oare alle d̄illeĭ s̄i alle nopt̄iĭ, dupœ deosebitele sculœrĭ s̄i culcœrĭ alle ac̄estor osebite florĭ.

11. Mergînd maĭ departe, gœsim la plînte alt felĭŭ de mis̄cœrĭ maĭ mult admirávere s̄i misterioase. Noĭ vorbim aic̄ĭ de fenomennele, pe carĭ Linée le numise *nunt̄ile plîntelor*, ádecœ: de felĭul împreunœriĭ amînduror secselor în ḡenul plîntelor. Maĭ pe urmœ vom avé ocœjune a vorbí maĭ mult despre maniera propœgœc̄uniĭ, carea nœtura a hotœrît'o pe'ntru plînte, dar' acum vom amintí numaĭ cîte-va esîmple atingœtoarĭe de mis̄carea sîmt̄itoarĭœ a plîntelor pe'ntru scopul propœgœc̄uniĭ. Leḡea nœtureĭ s̄i cĭar a gœlœnteríeĭ, carea obligœ secsul bœrbœtesc, ca pe secsul c̄ell tare, a depune încinœc̄unea sa la pec̄oarele secsuluĭ femeesc, ca c̄eluĭ dilicat s̄i sfiic̄os; ac̄eastœ leḡe, d̄ic eŭ, se întind̄e nu numaĭ pînœ la animale, dar' cĭar s̄í pînœ la plînte.

12. At̄ĭ bœgat de samœ vre-ŭœ datœ în lœuntrul uneĭ coroane de florĭ? La c̄ea maĭ mare parte a plîntelor se aflœ în coroana lor, ádecœ: în ac̄eastœ parte vœpsitœ cu felĭurimĭ de fet̄e (la couronne de la fleur), doŭe felĭurĭ de organne pe'ntru propœgœc̄une, ádecœ: doŭe secse. Organnele secsuluĭ femeesc se aflœ în míjloc; ac̄estea aŭ nume de *Pistil* s̄i *Oŭarĭul* (locul oaŭœlor), unde se desvœltœ ródurile plîntelor; ac̄est pistil este încunḡurat de unul saŭ maĭ multe *Stámine;* sînt florĭ, unde se gœsesc pînœ la ŭœ sutœ de stámine. Ac̄este stámine încúnḡurœ pistilul tocmaĭ ca amant̄iĭ pe amanta lor.

Bœgat̄ĭ de samœ la crin (lilium superbum, lis) în tîmpul înfloririĭ. Stámina de-ŭœ datœ par' cœ se 'nsufletes̄c̄e, înc̄epe a se mis̄cá s̄i a se plecá unul dupœ altul la pistil, obĭeptul tœndret̄eĭ lor; unul dupœ altul se aprópiœ de pistil, par' cœ-l sœrutœ cu cápetele lor, s̄i în minutul ac̄esta varsœ în gura pistiluluĭ un felĭŭ de praf gálbœnn strœluc̄itorĭŭ (pollen), care se aflœ în capul stáminelor, s̄i pe urmœ se depœrtead̄œ, ca sœ facœ loc altor stámine, tot pe'ntru asémene operœc̄une. În tot tîmpul ac̄esta pistilul rœmîne nemis̄cat, tocmaĭ ca ŭœ virḡinœ nevinovatœ la c̄ea de'ntîĭŭ sœrutare a logodiriĭ salle.

13. Fiind cœ polennul este c̄ea de'ntîĭŭ condic̄une, ca sœ între în gura pistiluluĭ spre a puté fac̄e plînta roditoarĭœ, de ac̄eea înt̄eleapta nœturœ a înventat felĭurimĭ de mijloac̄e spre a înlesní cœderea polennuluĭ de'n cápetele stáminelor în gura pistiluluĭ. Sînt florĭ, unde stáminele sînt mult maĭ mic̄ĭ, decît pistilele (precum florile: campanula, ancolie), apoĭ cum o sœ ajungœ aic̄ĭ capul stáminelor la gura pistilelor, spre a-ĭ vœrsá ac̄est pret̄ios praf roditorĭŭ? ca sœ se depœrted̄e ac̄eastœ dificultate, a încipuit nœtura, ca ac̄este florĭ sœ rœmîĭœ aplecate, într'un cip, ca polennul cœd̄înd de'n stámina de maĭ sus, singur sœ cad̄œ în gura pistiluluĭ, care se aflœ maĭ jos. Dar' lucrul c̄ell maĭ de mirare este, cœ la ac̄este plînte, dupœ c̄e s'a sfîrs̄it împreunarea secselor, numaĭ de cît se învîrtes̄c̄e floarea, se rœdicœ cu fat̄a în sus. De ac̄eea tot de-a una, cînd vet̄ĭ vedé în cîmp florile aplecate la ŭœ parte, sœ s̄c̄it̄ĭ, cœ în ac̄este florĭ sînt stáminele maĭ scurte decît pistilul, la alte florĭ, unde pistilul este maĭ lung decît stáminele, pistilul înnalt, tocmaĭ ca ŭœ amantœ plinœ de tœndret̄e, avînd milœ de amantul pitic all eĭ, singurœ sœ îndúplecœ spre dînsul, a gustá dulc̄eat̄a amoruluĭ, dupœ care earœ-s̄ĭ se rœdicœ. (În ast felĭŭ de delicatœ pusœc̄une se aflœ pistilele florilor: nigella, passiflora s̄i epilobium angustifolium.)

14. Dupœ asémenĭ mirœculoase doved̄ĭ de sîmt̄ire, mi se pare, cœ fiœ-care va fi de-ŭœ pœrere cu mine, cœ este foarte greŭ a destinḡe tot de-a una plîntele de animale; dupœ c̄e am vœd̄ut, cœ plîntele sînt împœrtœs̄ite de somn s̄i de des̄c̄eptare, de prevedere, de felĭurimĭ de sîmt̄ire, de mis̄cœrĭ voĭoase s̄i cĭar de sîmt̄emîntul amoruluĭ! Earœ rœvenim la sublima sentint̄œ a luĭ *Pitagora;* cœ tot este sîmt̄it orĭŭ în nœturœ,“ care a fost puntul es̄iriĭ conversœc̄uniĭ noastre de astœ-d̄ĭ. Dar' maĭ nœinte de a ne despœrt̄í astœ-d̄ĭ, voĭ ŭ a vœ presîntá s̄í de'n clasa înseptelor cîte-va esîmple, cu arguminte noaŭe pe'ntru sîmt̄irea ḡeneralœ în nœturœ, cu toate cœ am hotœrît deosebite conversœc̄unĭ pe'ntru înstinctele animalelor.

Însеptele, carĭ le-am ales acum spre esìmplu, sînt albinele. Cĭar Pitagora a strigat: „Fatœ frumoasœ, întreabœ pe lucrœtoarĭa albinœ, dacœ floarea nu s̄erbes̄c̄e la alt c̄e va̓, de cît a fac̄e bucéturĭ“. Admirávœrœ idee, carea cuprinde ŭœ lepc̄une încœ maĭ admiràvœrœ! — Ac̄este însepte mic̄ĭ ni aratœ un spectácol de necred̄ut de-ŭœ sot̄ietate c̄ivilisatœ, de-ŭœ erœrhíe s̄i de-ŭœ ascultare a ac̄ellor maĭ mic̄ĭ cœtrœ c̄elle maĭ marĭ. — În fiœ-care stup se aflœ treĭ félĭurĭ de albine, ádecœ rasa regalœ (domnitoarĭœ), rasa lucrœtoarĭœ (femeeascœ), s̄i rasa bœrbœteascœ. De'n lucrœtoarĭe, este ŭœ clasœ, care este însœrc̄inatœ a aduná, lucrurile de hranœ pe'ntru coloníe, de mœteriálurĭ de clœdire, în tîmp cœ c̄ellelalte clase, carĭ se numesc *doĭc̄e,* sînt însœrc̄inate cu îngrijirea caseĭ de'n lœuntru s̄i cu crés̄c̄erea puilor. Cînd ŭœ coloníe se as̄ad̄œ într'un stup, astupœ maĭ nœinte toate gáurile lemnuluĭ cu c̄earœ s̄i pe urmœ fac fágurĭ (gateaux) cunoscute pe'ntru admirávœra lor construpc̄une; cœsut̄ele fágurilor sînt potrivite una cu alta, numaĭ c̄elle pe'ntru rasa regalœ sînt maĭ marĭ. — Cînd se nasc albinele de'n rasa regalœ, toate albinele stupuluĭ se grœbesc a le pune în deosebite cœsut̄e (c̄elule) de'n c̄elle maĭ frumoase s̄i comoade, îngrijesc pe'ntru dînsele cu hranœ s̄i toate c̄elle de trebuint̄œ, pînœ c̄e s'aŭ desvoltat trúpurile lor de'n starea de *larvœ* pînœ la ac̄eá stare de însept desœvîrs̄it. Àtunc̄ĭ ac̄este albine reḡes̄c̄ĭ es de'n cœsut̄ele lor, s̄i fiind cœ într'un stup poate domní numaĭ ŭœ albinœ reḡeascœ, de ac̄eea înc̄ep ac̄este pretendinte alle tronuluĭ sœ se lupte una cu alta.

15. La ac̄est spectácul de luptœ asistœ toatœ poporœc̄unea stupuluĭ, ádecœ 15 pînœ la 20 de miĭ de albine, as̄teptînd es̄irea ac̄esteĭ lupte. Care de'n rivale biruesc̄e, omorînd, saŭ gonind pe altele, ac̄easta rœmîne reḡinœ domnitoarĭœ în stup, s̄i primes̄c̄e încinœc̄unea a toatœ poporœc̄unea albinoasœ. Toate se ocupœ de acum în viitorĭŭ de dînsa, cînd ea merḡe, toatœ lumea se dœ într'ŭœ parte, cînd stœ, toate o încunḡoarœ, s̄i albinele lucrœtoarĭe o

mîngîĭœ. — Pe cînd albina reḡinœ rœmîne tot de-a una a casœ, îngrijind de albinele pœd̄itoarĭe, carĭ sînt însœrc̄inate cu grijea caseí s̄i hrana puilor, c̄ellelalte albine lucrœtoarĭe sboarœ pe cîmp de'n floare în floare, de'n care ĭaŭ mĭerea s̄i c̄eara aducîndu-o în c̄etatea lor! Numaĭ cît̄e ŭœ datœ se 'ntîmplœ, ca albinœ reḡeasœ sœ se facœ nelinis̄c̄itœ, sîmt̄ind ŭœ dorintœ noaŭœ, cœutînd a es̄í afarœ de'n c̄etatea eĭ; un sîmt̄emînt noŭ o túrburœ, în vreme pe cînd poporul eĭ o observead̄œ cu mirare. În fine de ŭœ datœ s'aruncœ în áer, pe cînd amantul îndrœsnes̄c̄e a o urmá. Ac̄í sub boalta c̄erĭuluĭ, legœnnatœ pre'n d̄efir, cunoas̄c̄e dulc̄eat̄a amoruluĭ pe'ntru întîĭa-s̄ĭ datœ. Întrînd dupœ 24 de oare, înc̄epe a pune oaŭœle, fiœ-care oŭ într'ŭœ deosebitœ c̄élulœ pregœtitœ. Pînœ în treĭ sœptœmînĭ s'aŭ pus pînœ la 12 miĭ de oaŭœ; ac̄este oaŭœ sînt toate de partea femeeascœ, numaĭ dela a unsprœd̄ec̄ea lunœ înnœinte înc̄epe a pune s̄í oaŭœle de partea bœrbœteascœ. Dupœ 4 d̄ille ese de'n oaŭœ ŭœ larvœ albis̄oarœ. Albinele lucrœtoarĭe îngrijesc pe'ntru larve cu un felĭŭ de c̄oarbœ, c̄e o pregœtesc, s̄i (lucru curios!) ac̄eastœ hranœ poate sœ scimbe firea larveĭ lucrœtoarĭe în larvœ de ŭœ albinœ reḡeasœ. La 5 d̄ille dupœ nás̄c̄erea larveĭ, albinele doĭc̄ĭ astupœ c̄élulele lor, dupœ care larva se 'nfas̄œ într'ŭœ gugoas̄œ, în carea rœmîne 13 d̄ille, atunc̄ĭ ese ŭœ albinœ perfeptœ; dar' albina bœrbœteascœ ese dupœ 7 d̄ille. În luna luĭ Júlĭŭ, albinele femees̄c̄ĭ omor pe albinele bœrbœtes̄c̄ĭ, de carĭ coloníea numaĭ are nec̄ĭ un folos. — Rîndueala s̄i aptivitatea s̄i feric̄irea e pretutíndene; dar' ac̄eastœ aptivitate, ac̄eastœ rînduealœ s̄i ac̄eastœ feric̄ire atîrnœ numaĭ dela esistint̄a reḡineĭ. Cînd reḡina va perí, tot stupul este prœpœdit, toate lucrœrile sînt pœrœsît̄e, s̄i c̄e trebuint̄œ aŭ elle atunc̄ĭa de lucrare, cînd de-ŭœ datœ maĭca poporuluĭ singurœ, carea este în stare a produc̄e ŭœ ḡenerœc̄une noaŭœ, singurœ, carea este în stare a conservá ḡenul albinelor, numaĭ este? —

Ac̄eastœ purtare a ac̄estor mic̄ĭ însepte, mi se pare, cœ poate fi numaĭ produptul uneĭ gîndirĭ adînc̄ĭ. De ac̄eea filosoful, morœlistul, políticul rœmîne încremennit de mirare, eĭ rœc̄unead̄œ s̄i nu pric̄ep, pe cînd omul releḡios pric̄epe, fiind cœ crede, crede, cœ este ŭœ înt̄eleḡint̄œ d̄einœ, care rœsbes̄c̄e s̄i se mœnifestead̄œ în toate fiint̄ele nœtureĭ ca ŭœ flácœrœ nemœrḡinitœ, carea rœspîndes̄c̄e rad̄ele luminiĭ eĭ peste toatœ întínderea nemœrḡinitœ a universuluĭ! —

16. O, nœtura este un adevœrat Tîmplu, unde omul înt̄elept poate înnœlt̄á încinœc̄unile luĭ cœtrœ Atotputérnicul! Vederea c̄eriŭluĭ límpede fac̄e tot de-a una ŭœ împresiune máḡicœ nespusœ asupra uneĭ ínimĭ curate, îĭ introduc̄e ŭœ sîmt̄ire misterioasœ, ŭœ dulc̄eat̄œ sublimœ, ŭœ pregustare de feric̄irea eternœ, c̄e adastœ súfletele oamenilor bunĭ; în vreme c̄e ac̄est spectácul sublim este spœĭmîntœtoriŭ pe'ntru oamenĭ rœĭ, c̄e se tem a rœdicá ociĭ lor, spre a priví coloarea ad̄urœ a c̄eriŭluĭ în toatœ frumseat̄a luĭ eclœtantœ, adîncœ s̄i nemœrḡinitœ, arœtîndu-se ca ŭœ imœḡinœc̄une d̄eeascœ, de fricœ a nu fi turburat̄ĭ pre'n mustrarea lor de cúḡet; tocmaĭ ca un copill rœŭ, c̄e se teme de rus̄ine, a rœdicá ociĭ spre tatœ-sœŭ, c̄e e atît de bun s̄i îndurat. — Ḡenul oamenilor! pe lîngœ toate suferint̄ele, lácrimĭ s̄i durerĭ, carĭ sînt rœsipite în cariera ac̄esteĭ vœĭ întristœtoarie, c̄e se ciamœ vieat̄œ corporalœ, v'a lœsat Dumned̄eŭ ŭœ consolœc̄une plinœ de plœc̄erĭ límped̄ĭ, curate s̄i neînc̄etate; ac̄eastœ consolœc̄une este c̄eriŭl albastru, cîmpul verde, áerul límpede, soarele strœluc̄itoriŭ, luna luminoasœ s̄i stellele nemœrḡinite, s̄i voĭ pœrœsît̄ĭ ac̄eastœ consolœc̄une! — Oamenĭ! unde fuḡit̄ĭ a cœutá un rœpáus pe'ntru ociĭ vos̄trĭ, dacœ nu-l gœsît̄ĭ în sublimul tœbloŭ all nœtureĭ? unde gîndit̄ĭ a gœsí un súnet fœrmœcœtoriŭ pe'ntru aud̄irea voastrœ, dacœ nu-l gœsit̄ĭ în glasul cúḡetelor voastre, c̄e vorbes̄c̄e neînc̄etat în ínima voastrœ ca un singur eco d̄ein all armoníeĭ sublime, c̄e domnes̄c̄e în tot universul? Unde cœutat̄ĭ releḡunea, dacœ at̄ĭ pierdut darul pret̄ios, a fi atins̄ĭ de ideile înnalte s̄i sacre, cînd es̄it̄ĭ într'ŭœ demineat̄œ în cîmp, s̄i vi se înfœtis̄ad̄œ nœtura în toatœ plinœtatea bogœt̄ieĭ eĭ? — Unde cœutat̄ĭ dulc̄eat̄a sîmt̄iriĭ amoruluĭ, dacœ ínimele voastre nu maĭ bat cu cœldurœ pe'ntru feric̄irea tuturor frat̄ilor vos̄trĭ, fiiĭ luĭ Adam, fœrœ deosebire a neamuluĭ, a nœc̄unœletœt̄iĭ s̄i a releḡuniĭ? Ínima omuluĭ, d̄ic̄e un filosof, este ca ŭœ oglindœ pre'n carea ell vede toatœ lumea; cînd oglinda este curatœ, toate obieptele se vœd límped̄ĭ, dar' cînd oglinda este túrbure, toatœ lumea se aratœ confusiatœ. O frat̄ilor oamenĭ! curœt̄it̄ĭ oglind̄ile voastre, ca sœ vœ bucurat̄ĭ de ŭœ vedere límpede! —

XV.

Nicolaiŭ Istrati (1818—1862).

(Boiariŭ proprietariŭ Moldav, nœscut cam pe la annul 1818, s̄i-a fœcut stúdiele numaĭ în pátrie s̄i maĭ mult drumul própriŭ de sine. Cu toate ac̄estea a fost foarte lucrœt̄iv s̄i neadormit pe cîmpul literariŭ. Aveá dorint̄œ s̄i plœc̄ere sœ cunoascœ produsele literarie alle literœtureĭ rumîne dela înc̄eput s̄i pînœ în d̄illele salle: de ac̄eea a fœcut cieltuele marĭ s̄i a adunat în renumita sa bibliotecœ toate cœrt̄ile rumîne vecie s̄i noaŭe, cîte le-a putut aflá. Modul lucrœt̄ivœtœt̄iĭ luĭ literarie erá îndreptat maĭ cu samœ asupra feric̄iriĭ s̄i prosperœriĭ públic̄e a t̄œriĭ s̄i a bisériciĭ: de ac̄eea neputînd suferí pre ac̄eĭ deregœtorĭ públic̄ĭ lumennĭ s̄i bisericannĭ, cariĭ i-se pœreaŭ, cœ nu lucrœ spre binele nœc̄uniĭ s̄i all pátrieĭ, c̄i numaĭ spre all sœŭ própriŭ, scrieá la sœtire de c̄elle mus̄cœt̄ive cuntra lor, ca orĭ sœ-ĭ îndrepte, orĭ, de nu, sœ-ĭ sferme. Asémenne tot cu ac̄ell scop se ócupá cu istóriea nœc̄uniĭ, ca as̄á sœ lœmureascœ cuns̄c̄iint̄a nœc̄unalœ, s̄i sœ facœ pre rumîn, ca lœudîndu-se cu vîrtut̄ile strœbunilor sœĭ, sœ facœ s̄i ell asémenne, s̄i as̄á sœ se facœ demn de braviĭ sœĭ strœbunĭ, s̄i sœ nœinted̄e s̄i ell de'n parte-s̄i cultura sa s̄i a ḡenuluĭ omenesc preste tot. Ell a rœpœusat în toamna annuluĭ 1862.)

§. 22.

Mihul.

(Dramœ oriḡinalœ.)

Actul I.

Sc̄ena I.

Soltud̄ul XII, Pœrgarĭ, strœjerĭ.

Întîiul pœrgariŭ.

1. Acuma tîrgul Baia se aflœ fœrœ arme,
Des̄cis la totĭ vrœjmas̄iĭ, lipsit de apœrare,

Cœc̄ĭ s̄í arcas̄iĭ nos̄tri la tábœrœ s'aŭ dus,
Cĭœmat̄ĭ cu pœrcœlabul pe all Suc̄eveĭ s̄es.

S̄oltud̄ul.

Aprodul, c̄e venise trœmis de la Suc̄eavœ,
S'adune s̄í plœes̄iĭ la tábœra c̄ea mare,
De hœtmannul de S̄endrea anume 'nsœrc̄inat,
Aŭ spus, cœ la Domníe s̄c̄iint̄œ aŭ ajuns,
Cœ Romannul c̄enus̄œ, c̄enus̄œ este-acuma,
S̄i reḡele cu Únguriĭ pœtrund de'n sate 'n sate,
S̄i fĭer, s̄i foc, s̄i pradœ, Suc̄eava o t̄întesc.

All doile pœrgarĭŭ.

Dar' mie mi se pare, cœ reḡele ungar,
Ell tot n'a sœ cuted̄e, as̄á cu nepœsare
Sœ meargœ înnœinte de-a dreptul la Suc̄eavœ,
Ca sœ vîned̄e léul curat cĭar în culcus̄ŭ:
Cœc̄ĭ s̄c̄ie foarte bine, cœ Stefann este leŭ.

Întîĭul pœrgarĭŭ.

Mœteias̄ŭ însœ este deprins, sœ birueascœ;
S̄i are oaste multœ, de patru orĭ maĭ multœ
Decît a noastrœ oaste.

S̄oltud̄ul.

Ell poate cuted̄á
În númœrul c̄ell mare, în comandirĭ vitejĭ,
Cœ va cuprinde t̄ara s̄i scáunul Moldoveĭ,
Cœ Petru Aron earœ-s̄ĭ va fi pus în Suc̄eavœ
Pe tronul de Domníe, orĭ însu-s̄ĭ Berendell.

Întîĭul pœrgarĭŭ.

Ved̄ĭ, Úngurul nu uĭtœ, de cînd Stefann fœcú
Potop în tot Ardealul s̄i 'n T̄ara Sœcueascœ!

All doile pœrgarĭŭ.

Ell nu uĭtœ nec̄ĭ astœ-d̄ĭ, cœ aŭ pĭerdut Cilíea.

Întîĭul pœrgarĭŭ.

Rœsbelul dela S̄ceea îl doare mult maĭ mult,
Cînd aŭ pĭerdut pre Hroĭot cu multe d̄ec̄ĭ de miĭ,
S̄i fala, cum cœ este s̄i preste reḡĭ ell reḡe.

S̄oltud̄ul.

Îl doare, de c̄e este Eroŭ s̄i Stefan Vodœ;
De c̄e s'ajutured̄e pe frat̄iĭ Trœnsilvannĭ
În contra unuĭ reḡe vitead̄ŭ, cum este ell.

All doile pœrgarĭŭ.

Eŭ cred, cœ Ungurimea, de s̄í-ĭ foarte vitead̄œ,
De s̄í 'ntrec̄e la númœr de patru orĭ pe-aĭ nos̄tri,
Dar' s̄c̄ie, c̄ine-ĭ Stefann.

S̄oltud̄ul.

S̄i foarte bine s̄c̄iŭ,
Cœ Moldovannul este în bœtœlíĭ de prins,
Deprins a sta la luptœ, deprins, ca sœ învingœ.

Întîĭul pœrgarĭŭ.

Sœ d̄ic̄e, cum cœ riga vr'ŭœ fáct̄ie în t̄arœ
De mult̄ĭ nemult̄œmit̄ĭ credeá cœ va aflá,
Prodot̄ĭ luĭ Stefann Vodœ, dar' foarte-ĭ îns̄œlat
Cu ast felĭŭ de pœrere.

Tot̄ĭ pœrgariĭ.

Amar se rœtœc̄es̄c̄e!

S̄oltud̄ul.

De-ar fi t̄ara Moldoveĭ tot ast felĭŭ cœrmuitœ,
De ar fi urmas̄iĭ nos̄tri atît de feric̄it̄ĭ,
Sœ aĭbœ tot ca Stefann pœrint̄ĭ pe tronul lor,
S̄i las' apoĭ strœiniĭ, sœ cread̄œ, cît le plac̄e
Prodot̄ĭ s̄i fœrœ cúḡet cœ vor aflá în t̄arœ.

All doile pœrgarĭŭ.

Adînca bœtrîneat̄œ puterea nĭ-aŭ secat:
Acum în cîmpul lupteĭ am fi noĭ de prisos;
Dar' tot mœ traḡe încœ mœgnetul la rœsbele.

Tot̄ĭ pœrgariĭ.

S̄í noĭ sîmt̄im tot ast felĭŭ!

S̄oltud̄ul.

Sîmt̄ire vestejitœ,
Cœc̄ĭ s'aŭ sleit vîrtutea, s̄i astœ-d̄ĭ în rœsbel
Nu am maĭ fi putérnic̄ĭ, ŭœ datœ cum eram,
Sœ înfruntœm vrajmas̄iĭ cu brat̄ul tineret̄eĭ,
Cœrœrĭ sœ maĭ des̄cídem pre'n sute s̄i pre'n miĭ!

Întîĭul pœrgarĭŭ.

Acum la cœruntet̄e a fac̄e 'n t̄arœ noĭ
Alt' nu ni maĭ remase, decît sœ fim pœrgarĭ.
Proc̄ésurĭ, ne'nt̄eléḡerĭ, saŭ crime întîmplate
Aic̄ĭ, unde judet̄ul de noĭ astœ-d̄ĭ atîrnœ,
Cu fat̄œ pœrinteascœ pe toate sœ 'ndreptœm.
S̄i c̄ine-mĭ poate spune, departe 'n viitorĭŭ
Cœ nu va fi Moldova cînd-va deḡeneratœ,
Încît sœ îndrœsneascœ ac̄ell, c̄e va fi jude,
Sœ cread̄œ s̄i sœ d̄icœ cu falœ în veleag,
Cœ fac̄e slujbe t̄œriĭ?

Tot̄ĭ pœrgariĭ.

Fereascœ Dumned̄eŭ!

All doile pœrgarĭŭ.

Cînd astœ-d̄ĭ c̄iar ac̄ella, c̄e moare pe'ntru t̄arœ,
S̄í-ac̄ella încœ strigœ, cœ n'aŭ putut, sœ facœ
Atîta, precît sîmte, cœ este ell dœtorĭŭ;
Cœc̄ĭ multœ, foarte multœ noĭ dœtorie-avem
În pátriea, pe care s̄í mos̄iĭ s̄í strœmos̄iĭ
Cu lupte s̄i cu sînḡe putut'aŭ, s'o pœstred̄e.

Întîĭul pœrgarĭŭ.

De Mœteĭas̄ŭ eŭ trémur, ell are mult̄ĭ ostas̄ĭ,
S̄i Úngurul nu-ĭ Leahul, nic̄ĭ áprigul Tœtar.

S̄oltud̄ul.

Pœrgarĭe, sœ t̄iĭ minte, cœ pînœ cînd aĭ nos̄tri,
S̄í t̄ara s̄í boeriĭ, vor fi unit̄ĭ tot ast felĭŭ,
Moldova tot de-a una va rîde de vrœs̄mas̄ĭ,
S̄i líberœ s̄i mîndrœ Moldova va trœí!

All doile pœrgarĭŭ.

Pe Mœteĭas̄ŭ se vede, cœ vr'un pœcat îl pas̄c̄e,
Cœc̄ĭ sábiea luĭ Stefann nu s̄c̄ie, sœ glumeascœ!

S̄oltud̄ul.

Curînd Úngurul pĭerde sí falœ sí curajŭ.
Vor pomenní Moldova ac̄eĭ, c̄e vor scœpá
De moarte, de sclœvíe, întreḡĭ, precum venirœ.

Întîĭul pœrgarĭŭ.

De n'ar vid̄itá Baĭa în mersul la Suc̄eavœ,
Cœc̄ĭ, fœr' de apœrare aic̄ĭa ne-ar aflá.

All doilea pœrgarĭŭ.

O! Mœteĭas̄ŭ îĭ mîndru s̄i foarte-ambit̄ios,
Ell nu se înjoses̄c̄e, sœ calc̄e tîrgul nostru,

Uniĭ pœrgarĭ.

As̄á ni pare noŭœ!

Alt̄ĭ pœrgarĭ.

As̄á crédem, sœ fiœ!

Întîĭul pœrgarĭŭ.

Eŭ s̄c̄iŭ, cœ Ungureannul îĭ lácom s̄i vicleann,
Ell pradœ tot, c̄e vede, nu lasœ nic̄ĭ cotun,
S̄i nu s̄c̄iŭ, dacœ Baĭa va rœmîné feritœ.

All doile pœrgarĭŭ.

Ascultœ-ne S̄oltud̄e! avem astœ-d̄ĭ de lucru
La tribunal aic̄ĭa, unde ne-am adunat?

S̄oltud̄ul.

Avem numaĭ luĭ Mihul, osînda sœ-ĭ rostim.

All doile pœrgarĭŭ.

As̄á dar' Mihul trébuĭe întîĭŭ, ca sœ se prind̄œ
S̄i 'n urmœ tribunalul osînda sœ-ĭ rosteascœ!

S̄oltud̄ul.

Mœsurile, c̄e astœ-d̄ĭ în d̄iŭœ am luat,
Aŭ fost prea nimerite s̄i vrédnic̄e de noĭ,
Cœc̄ĭ d̄iŭa-ĭ albœ încœ, s̄i Mihul sœ gœses̄c̄e
În lánturĭ la 'ncisoare, mustrat de a sa crimœ.

Uniĭ pœrgarĭ.

S'aŭ prins as̄á în grabœ?

Alt̄ĭ pœrgarĭ.

Pututu-s'aŭ aflá?

S̄oltud̄ul.

De-arcas̄iĭ nos̄trĭ ágerĭ ell nu puteá scœpá,
Cînd cœile de'n prejmœ s̄i lunc̄ĭ, dumbrœvĭ s̄i codri,
Pe toate c̄iar în pripœ le înpîncœ de-arîndul.

Întîĭul pœrgarĭŭ.

Îĭ trébuĭe osîndœ de prubœ în veleag,
Ca nu cum-va sí alt̄iĭ sœ maĭ înc̄erc̄e ear'
De-a rœpí copille de'n casa pœrint̄ascœ!

S̄oltud̄ul.

Îĭ trébuĭe pedeapsœ, cœ cuted̄œ ell încœ
Sumet̄ul, sœ rœneascœ pe treĭ de'ntre arcas̄ĭ,
Turbat sœ se opuĭœ, sœ-s̄ĭ scape prada sa.

All doile pœrgarĭŭ.

Firesc este, orĭ c̄ine sœ-s̄ĭ ápere comoara,
Cœc̄ĭ fata e comoarœ la c̄ell, c̄e o rœpes̄c̄e.

S̄oltud̄ul.

Dar' nu uĭtá, cœ 'n t̄arœ, povoarœ este ell,
Cœ nic̄ĭ c̄iar ŭœ isbîndœ în oaste n'aŭ fœcut,
S̄i cœ e crimœ mare, un nime sœ cuted̄e
La fiic̄a luĭ Gligorc̄ea, c̄e c̄iar de'n tineret̄e
În lupte preste lupte, în arme-aŭ cœrunt̄it.

Întîĭul pœrgarĭŭ.

Lîngœ c̄etatea Albœ, în luptœ, în rœsbel
Gligorc̄ea ell pĭerdut'aŭ fic̄oriĭ sœĭ de-ŭœ datœ
S̄i singura copillœ, c̄e astœ-d̄ĭ îĭ rœmîne,
Fires̄c̄e cœ nu poate s'o 'ncurc̄e cu un om
Netrébnic pe'ntru t̄arœ, s̄i lénes̄ŭ s̄i mis̄ell.

All doile pœrgarĭŭ.

Dar' omul, c̄e 'ntr'ŭœ luptœ pe treĭ arcas̄ĭ rœnes̄c̄e,
Arcas̄ĭ de aĭ luĭ Stefann, ales̄ĭ tot unul, unul,

Dedat̄ĭ, deprins̄ĭ cu lupta, s̄i bravĭ ca nis̄c̄e leĭ,
Nu poate nec̄ĭ ŭœ datœ sœ fiœ un mis̄ell.
Întîĭul pœrgarĭŭ.
S̄i cum s'ar numí omul, c̄e-l ved̄ĭ pe'ntr'ŭœ femee,
Cœ fac̄e, c̄e nu fac̄e ŭœ datœ pe'ntru t̄arœ?
All doile pœrgarĭŭ.
Voĭnicul, c̄e amanta s̄ĭ-o áparœ 'ndrœsnet̄ŭ
Sœ s̄c̄iĭ, cœ meritead̄œ vitead̄ŭ a se numí;
Cœc̄ĭ este ell în stare, sœ ápere s̄í t̄ara!
De cîte orĭ aĭ nos̄tri, put̄inĭ, put̄inĭ la númœr
Armate numeroase us̄or aŭ biruit,
Cînd elle cuted̄arœ la prunc̄ĭ s̄i la femeĭ,
La cásnic̄ele vetre s'aduc'amenint̄are?
(Un strœjerĭŭ.)
Strœjerĭul.
Vestesc, cœ pœrcœlabul, c̄e-aŭ fost maĭ înnœinte,
Sœ între ell vroes̄c̄e.
Uniĭ pœrgarĭ.
Gligorc̄ea!
S̄oltud̄ul.
Se aflœ as̄c̄eptat.
(Strœjerĭul ese.)
All doile pœrgarĭŭ.
S'aŭ prins s̄í pe copillœ cu rœpitorĭul eĭ?
S̄oltud̄ul.
Ea plînḡe de cœint̄œ acum la mine-a casœ.
Ertare pe'ntru dînsœ sœ stœruim a-ĭ c̄ere
Dela all eĭ pœrinte.
Pœrgariĭ.
S'o erte negres̄it.

Sc̄ena II.

S̄oltud̄ul, pœrgariĭ, Gligorc̄ea, strœjeriĭ.

Gligorc̄ea.
Vedet̄ĭ, cœ astœ-d̄ĭ trémur, priétinĭ, s̄í de voĭ,
Cînd alte dœt̄ĭ în táberĭ rîdeam de tot̄ĭ vrœs̄mas̄iĭ:
Rus̄inea... oh! rus̄inea mœ 'nc̄inḡe, mœ cuprinde,
S̄i fruntea-mĭ vestejitœ, se 'ncin' acum nevrînd,
Cœc̄ĭ am pĭerdut curaḡul, s'aŭ stîns, aŭ amort̄it.

S̄oltud̄ul.
Rus̄ine, Pœrcœlabe? s̄i pe'ntru c̄e rus̄ine?
Gres̄ala uneĭ june aŭ poate sœ stingœ
Ŭœ frunte, c̄e e mîndrœ de sute de isbînd̄ĭ,
Ŭœ frunte de rœsbélic, cum este fruntea ta?
Gligorc̄ea.
Us̄or este, S̄oltud̄e, a mîngîĭá pe alt̄iĭ,
Cînd ínima-ĭ seninœ, s̄ĭ-o sîmt̄ĭ îndefirintœ.
Dar' orĭ cîte cuvinte s'ajute numaĭ pot
Pœrinteluĭ, c̄e sîmte în ínimœ venin,
C̄e-s̄ĭ vede casa stînsœ, copiiĭ în c̄enus̄œ;
C̄e aflœ 'n a sa fiĭcœ un s̄erpe-ŭœ trœdœtoarĭœ.
S̄oltud̄ul.
La vîrsta, unde te afli, se c̄ere cúmpœt mult,
Se c̄ere sînḡe rec̄e, carácter de bœrbat.
Mîníea, mœhnic̄unea se eartœ tineret̄eĭ,
Dar' nu sînt potrivite la vîrsta încœlbitœ.
All doile pœrgarĭŭ.
Himéric̄e resoane ît̄ĭ fac̄ĭ în ac̄est punt.
S̄í noĭ cunoas̄c̄em c̄instea, s̄í noĭ o pret̄uim.
Avem s̄í noĭ copille, gres̄esc s̄í alle noastre,
Cœc̄ĭ tot̄ĭ de ŭœ potrivœ supus̄ĭ sîntem nœtureĭ;
Dar' nu pĭérdem curaḡul s̄i nu ne disperœm.
Gligorc̄ea.
Cu treĭ annĭ înnœinte puteam s̄í eŭ us̄or,
Pœstrîndu-mĭ tot curaḡul, sœ 'nfrunt orĭ c̄e lovire.
Aveam atunc̄ĭ cu mine toeagul cœruntet̄eĭ,
S̄i rád̄im s̄i tœrie pe fiiĭ meĭ aveam;
Acum însœ s̄c̄it̄ĭ bine, cœ fiiĭ amîndoĭ
Nu sînt maĭ mult pe lume, la Acermann perirœ,
S̄i única mea fiĭcœ sœ fugœ cu un nime?
S'acópœrœ cu hulœ ac̄est încœlbit pœr?
Copillul rœŭ, ah! vargœ-ĭ a Domnuluĭ c̄eresc!
S̄oltud̄ul.
Ertare, Pœrcœlabe! rugœm sœ-ĭ daĭ ertare!
Întîĭul pœrgarĭŭ.
Ertare pe'ntru dînsa; s'aŭ îns̄œlat copilla!
All doile pœrgarĭŭ.
Amorul nu-ĭ ŭœ crimœ, nœtura n'o-osîndí,
Cœc̄ĭ drágostea-ĭ scîntee pe foc dumned̄eesc,
S̄ĭ-ac̄ell, care ĭubes̄c̄e, îs̄ĭ uĭtœ de resoane.
S̄oltud̄ul.
Ertare, Pœrcœlabe! rugœm sœ-ĭ daĭ ertare!

Întîĭul pœrgarĭŭ.
Copilla de cœint̄œ se mustrœ ne'nc̄etat,
S̄i plînḡe s̄i se roagœ sœ ert̄ĭ gres̄ala sa.
Uniĭ pœrgarĭ.
Pœrinte! dœ-ĭ ertare!
Alt̄ĭ pœrgarĭ.
Gîndes̄c̄e cœ-t̄ĭ e fiĭcœ.
All doile pœrgarĭŭ.
Îndurœ-te de dînsa, ascultœ s̄í nœtura,
Cœc̄ĭ ea c̄ere, sœ fiœ pœrint̄iĭ ertœtorĭ,
Duĭos̄ĭ, cu îndurare cœtrœ copiiĭ lor.
Gligorc̄ea.
As̄á! îĭ prea fireáscœ ertarea la pœrinte;
Dar', earœ-s̄ĭ c̄ine poate de'n ínimœ sœ-mĭ s̄teargœ
Amara mea durere, cœ ea m'aŭ pœrœsit?
S̄oltud̄ul.
Cœint̄a sa, cœint̄a, s̄i trébuĭe s'o ert̄ĭ.
Tot̄ĭ pœrgariĭ.
Ertare, Pœrcœlabe!
Gligorc̄ea.
O ert, însœ o blástœm!
S̄oltud̄ul.
Victóriea sœ viĭœ, adúc̄et̄ĭ-o aic̄ĭa.
(Un strœjerĭŭ ese.)
Copilla-ĭ sfiic̄oasœ, nu fiĭ aspru cu ea.
Gligorc̄ea.
Dar' ton de bunœtate nu méritœ maĭ mult.
All doile pœrgarĭŭ.
Pœrinteluĭ se s̄ede, sœ mustre cu blîndet̄e
Pe fiiĭ sœĭ, cînd lúnec' s̄i cad în rœtœc̄ire.
Cœc̄ĭ tonul bunœtœt̄iĭ la tíneriĭ, c̄e aŭ
S̄í sîmt̄ul, s̄í nobleat̄œ, pœtrunde maĭ adînc.
S̄oltud̄ul.
Strœjerĭ! sœ între Mihul, adúc̄et̄i-l aic̄ĭa.
(doĭ Strœjerĭ es)
Pœrint̄ĭ! dacœ cu calle aflat̄ĭ s̄í voĭ cu tot̄iĭ,
La témnit̄a c̄ea mare sœ fiœ pedepsit;
Atunc̄ĭ Pœrcœlœbíeĭ ell trébuĭe trœmis,
Ca 'n pad̄œ sœ-l trœdee portarĭuluĭ Suc̄eveĭ.
Tot̄ĭ pœrgariĭ.
As̄á voim s̄í noĭ!
All doile pœrgarĭŭ.
Maĭ bine la c̄etate,

Maĭ bine 'n garnisoanœ, cœc̄ĭ ell poate cînd-va
Cu tîmpul s̄i cu vîrsta a fi între arcas̄ĭ,
Între os̄tenniĭ nos̄tri sub steágurile t̄œriĭ,
Cînd témnit̄a-ĭ s̄c̄iutœ, cœ nu formead̄œ oamenĭ,
C̄i încœ li rœpes̄c̄e s̄í cît curaḡŭ maĭ aŭ;
Vedet̄ĭ în cîtœ grijœ maĭ stœ Mœrirea sa
De oamenĭ s̄i de brat̄e la steágurile t̄œriĭ;
Vedet̄ĭ Moldova noastrœ, în c̄e cúmpœnœ este,
Cînd Mœteĭas̄ŭ Corvinul, ac̄ell vrœs̄mas̄ŭ cumplit
All Domnuluĭ, all t̄œriĭ, all leḡiĭ crestines̄c̄ĭ,
Ni stœ curat în casœ cu os̄tile de Úngurĭ;
Vedet̄ĭ, pœrintĭ, pre Stefann în tábœrœ acum
C'ŭœ armíe prea micœ, încît, la compœrare,
Vrœs̄mas̄ĭ sînt cîte d̄ec̄e de tot os̄teannul t̄œriĭ!
Vedet̄ĭ, cœ nu ne lasœ, în pac̄e sœ maĭ fim;
Cînd Úngurul, cînd Turcul, cînd Leahul s̄i apoĭ
Cînd cĭar' s̄i însu-s̄ĭ frat̄iĭ de dincolo de Mílcov
Pe rînd, pe rînd ne'nprésur', ne rœsbelead̄' adese,
S̄í earna, ca s̄í vara, s̄í noaptea, ca s̄í 'n d̄i,
Cu armele în mînœ pe cîmpul bœtœlíeĭ
Aĭ nos̄tri tot de-a una ne'nc̄etat se luptœ,
Cunoás̄c̄et̄ĭ dar', cœ astœ-d̄ĭ fec̄oriĭ trebuesc
În oaste, ear' nu 'n témnit̄e.
Tot̄ĭ pœrgariĭ.
Vorbes̄c̄e-adevœrat!
S̄oltud̄ul.
As̄á dar' la c̄etate, pre Mihul sœ-l trœmítem,
Cœc̄ĭ bine d̄ic̄ĭ, Pœrgarĭe, ell poate 'n garnisoanœ
Sœ fiœ de vr'ŭœ treabœ, s'ocupe vre un post.

Sc̄ena III.

S̄oltud̄ul, pœrgariĭ, Gligorc̄ea, Mihul, strœjerĭ.

S̄oltud̄ul.
Cuted̄ul tœŭ osîndœ cu drept ar' meritá,
Te scapœ îns' acuma a talle tineret̄e;
Veĭ fi la ŭœ c̄etate trœmis în garnisoanœ;
S̄í tu c̄e-va în t̄arœ a fac̄e sœ deprind̄ĭ,
Ca nu în distrœmare, în lenne sœ trœes̄c̄ĭ.
All doile pœrgerĭŭ.
Ascultœ-mœ, bœĭete! deprinde-te la arme,
Sœ fiĭ un os̄teann vrédnic de Domnitorĭul nostru;

S̄i cînd ear' vr'ŭœ copillœ te-ar îndemná s'o furĭ,
Sœ fuḡĭ… sœ fuḡĭ de dînsa; cœc̄ĭ fata, c̄e us̄or
Se las'a fi furatœ, de lœcomit nu este.

Mihul.

Pœrint̄ĭ ales̄ĭ în públic! vœ rog de ascultare!

S̄oltud̄ul.

Vorbes̄c̄e!

Mihul.

Victóriea, s'o fur, nu m'a 'ndemnat.
Cu sîla în putere hot̄es̄c̄e-o am rœpit;
Nic̄ĭ lácrimĭ, nic̄ĭ blesteme, nimic nu mœ învinse!

Gligorc̄ea.

As̄á dar' nu-ĭ gres̄itœ sermanna mea copillœ!

S̄oltud̄ul.

S̄i cum gînd̄ĭaĭ, bœete! sœ aĭbĭ sot̄íe tu,
Cînd încœ pînœ astœ-d̄ĭ sub steágurĭ n'aĭ s̄erbit?
S̄i cînd la întîmplare de luptœ în rœsbele
Tu n'aĭ puté învinḡe s̄i isgoní vrœs̄mas̄iĭ,
Sœ-t̄ĭ áperĭ s̄í nevastœ, s̄í casœ s̄í copiĭ?

Mihul.

S̄oltud̄e! s̄í mis̄ellul sœ fac̄e c̄ĭar' eroŭ,
Cînd trébuĭe sœ-s̄ĭ scape femeea, c̄e ĭubes̄c̄e!

Sc̄ena IV.

S̄oltud̄ul, pœrgariĭ, Gligorc̄ea, Mihul, Victóriea, Telit̄a, strœjerĭ.

S̄oltud̄ul.

Aĭ d̄is, cum cœ pre'n sîlœ tu aĭ rœpit copilla?

Mihul.

Sînt vrédnic de osîndœ, cœ 'n sîlœ o-am rœpit:
Nic̄ĭ lácrimĭ, nic̄ĭ blesteme, nimic n'am respeptat,
De eartœ leḡea t̄œriĭ, sœ fiœ sub osîndœ
Ac̄ell, care ĭubes̄c̄e ŭœ líberœ femee.

S̄oltud̄ul.

Tu s̄c̄iĭ, bœete! bine, cœ trébuĭe osîndit
Ac̄ell, c̄e 'n trîndavíe petrec̄e tîmpul sœŭ;
Cœ 'n época de fat̄œ, cînd se 'ntrec tot̄ĭ juniĭ,
A fi os̄tennĭ luĭ Stefann a biruí în lupte,
S̄ĭ-a alungá vrœs̄mas̄iĭ cu sute s̄i cu miĭ,
E vrédnic de osîndœ ac̄ell, c̄e e fugarĭŭ
De táberĭ s̄i de arme, de slava vitejíeĭ,

E vrédnic de osîndœ ac̄ell, care cutead̄œ
Pȩ-ascuns în mĭed̄ŭ de noapte cu sîla a rœpí
Copilla unuĭ tatœ vitead̄ŭ s̄i onorat,
Deprins la bœtœlíe, deprins, ca sœ învingœ
Aĭ t̄œriĭ s̄i aĭ nos̄tri vrœs̄mas̄ĭ fœrœ de númœr;
E vrédnic de osîndœ ac̄ell, c̄e-aŭ îndrœsnit
Sumet̄ŭ, ca sœ rœdic̄e ŭœ armœ de rœsbel
Cœtrœ arcas̄iĭ nos̄tri, c̄e-asudœ pe'ntru t̄arœ!

Victóriea.

Pœrint̄ĭ ales̄ĭ în públic! ca sœ pœd̄it̄ĭ dreptatea,
La voĭ trébuĭe orĭ c̄ine sœ spuĭœ adevœr.
S̄i eatœ adevœrul, de vret̄ĭ a-l ascultá:
Cœ sîngurœ eŭ mérit osîndœ s̄i pedeapsœ,
S̄i nime altul, nime cu dreptul nu se poate
Sœ fiœ sub urḡíe pe'ntru gres̄ala mea;
Cœc̄ĭ eŭ în fat̄a voastrœ mœ jur, cœ minte ell,
Nu spune adevœrul, nu m'aŭ rœpit cu sîla,
C̄i sîngurœ cu dînsul am fost fuḡit de voe,
S̄i sîngurœ dar' mérit osîndœ a primí.

Gligorc̄ea.

O! fiĭcœ de durere, sœ pĭeĭ din ociĭ meĭ!

Telit̄a (în sine).

Nebuna! aĭuread̄œ, ea s̄ĭ-aŭ es̄it din minte.

All doile pœrgarĭŭ (în parte).

Se vede, cœ ĭubes̄c̄e cu focul tineret̄eĭ,
Cum s̄c̄iŭ, ca sœ ĭubeascœ Rumînc̄ele la noĭ.

Mihul.

Sœ n'o cred̄ĭ, Pœrcœlabe! o ved̄ĭ, cœ s'aŭ uĭmit;
De spaĭmœ saŭ de milœ Victóriea ascunde
Urmarea mea s̄i sîla, c̄e ĭ-am fœcut sœ fugœ.
Vœ spun încœ ŭœ datœ curatul adevœr:
Cœ eŭ sînt vinovatul, asupra-mĭ pic̄e dar'
A leḡilor asprime, asupra-mĭ sœ-s̄ĭ rœsbune
Ac̄ell, care nu sîmte a drágostiĭ putere,
Ac̄ell care nu s̄c̄ie, cœ ínimele-ades'
De'n firea lor mînate us̄or us̄or s'aprind
De sîntul foc, c̄e este a drágostiĭ fœclíe,
S̄i care tot de-a una supune, mistues̄c̄e
Resonul s̄i puterea din c̄ell maĭ restrîns om

Gligorc̄ea.

Cĭœmat este, ca prédic̄ĭ sœ t̄iĭœ 'n tribunal?

S̄oltudul.

300. Strœjerĭ! de-aic̄ĭ luat̄i-l s̄i dúc̄et̄i-l în pad̄œ
La Hœtmannul c̄ell mare în tábœra Suc̄eveĭ,
Sœ-l dea în garnisoanœ la una de'n c̄etœt̄ĭ,
Sœ-l númere în oaste.

Victóriea.

Pœrint̄ĭ! dar' nu e drept...

Gligorc̄ea.

S̄i maĭ cuted̄ĭ tu încœ, copill fœrœ de lege?!

Telit̄a (în sine).

305. Sermanna! se 'nt̄eleḡe, c'aŭ nebunit cum trébuĭe,
As̄á este femeea... noĭ toate-as̄á sîntem,
Sœ pĭérdem s̄í rus̄inea, decîte orĭ ĭubim!

Întîĭul pœrgarĭŭ.

Sœ merḡĭ, sœ merḡĭ bœĭete, cœc̄ĭ tîmpul toate s̄terḡe,
Sœ merḡĭ fœrœ cœrtire, sœ te deprind̄ĭ la arme.

Mihul.

310. Mœ plec, pœrint̄ĭ, s̄i t̄ie, Victóriœ, ît̄ĭ jur,
Cœ brat̄ele ac̄estea saŭ foarte încurînd
Vor fac̄e, sœ te mérit, sœ fiĭ a mea sot̄íe,
Saŭ tot brat̄ele-ac̄estea vor s̄terḡe de'n vieat̄œ,
Pe-un om, c̄e nu voes̄c̄e, de tine despœrt̄it
315. Sœ maĭ trœeascœ 'n lume.

Victóriea.

Fereascœ Dumned̄eŭ!

Sc̄ena V.

S̄oltud̄ul, pœrgariĭ, Gligorc̄ea, Victóriea, Telit̄a.

All doile pœrgarĭŭ.

Prevœd, cœ 'n grabœ Mihul va da frumoase prube,
Cœc̄ĭ sámœnœ, sœ aĭbœ ŭœ ínimœ mœreat̄œ,
Curaḡŭ s̄i bœrbœt̄íe de un Rumîn vitead̄ŭ.

S̄oltud̄ul.

As̄á-mĭ pare s̄í mie, as̄á prevœd s̄í eŭ!

Victóriea (în sine).

320. Dacœ prevœd eĭ ast felĭŭ, de c̄e îl osîndirœ?

Gligorc̄ea.

Ajungœ maĭ nœinte, a da ast felĭŭ de prube,
Ajungœ, sœ asude pe cîmpul de rœsbel,
Sœ 'nfrunte fat̄œ 'n fat̄œ mœcar' cît̄ĭ-va vrœs̄mas̄ĭ,
Sœ-s̄ĭ dee pĭept cu moartea, s̄i sînḡele sœ-ĭ curgœ

325. Pœrœŭ, ca sœ cœs̄tiḡe maĭ multe rœnnĭ de-onoare,
De care tot̄ĭ vitejiĭ se vœd împodobit̄ĭ,
S̄i 'n urmœ sœ cuted̄e la însot̄ire ell!

S̄oltud̄ul.

De ac̄eastœ socotint̄œ sîntem s̄í noĭ cu tot̄iĭ,
Cœc̄ĭ, vaĭ! de t̄ara, unde fec̄oriĭ sînt molátic̄ĭ,
330. Dedat̄ĭ la desfrînare, fricos̄ĭ, afemeeat̄ĭ.

Gligorc̄ea.

S̄i vaĭ! de neamul nostru, cînd fetele la noĭ,
Pĭerd̄înd a lor ambít̄iĭ, cœrápter de Rumînc̄e,
Ar fi înamorate de trîndavĭ s̄i de lénes̄ĭ;
De tínerĭ, c̄e în t̄arœ eĭ alta nu produc,
335. Decît se pœunead̄œ, s̄i mîndri, s̄i des̄ert̄ĭ,
Pœpus̄a lor c̄ea seacœ ĭubesc numaĭ în lume.

All doile pœrgarĭŭ.

În cîtœ vreme leḡea va osîndí mis̄eiĭ,
S̄i mumele tot ásfelĭŭ pe fiic̄e vor ĭubí,
Tot asfelĭŭ ca s̄í astœ-d̄ĭ în elle vor sœdí
340. Vîrtutea, áînt̄emîntul, amorul cœtrœ t̄arœ:
Moldova va fi stearpœ, scœpatœ de molátic̄ĭ.

S̄oltud̄ul.

Noĭ stœm aic̄ĭ în pac̄e, cu totul am uĭtat
Pe Mœteias̄ŭ Corvinul s̄i ungurimea luĭ,
Cînd poate în minutul, c̄e ne-aflœm acuma
345. Aĭ nos̄tri os̄tennĭ hárnic̄ĭ se luptœ cu vrœs̄mas̄iĭ.

All doile pœrgarĭŭ.

Deprins̄ĭ sîntem, S̄oltud̄e, cu luptœ s̄i rœsbel,
Precum os̄tenniĭ nos̄tri sœ 'nvingœ sînt deprins̄ĭ;
Cœc̄ĭ mica noastrœ t̄arœ e mare 'n bœtœlíe,
S̄i 'nvinḡe tot de-a una pre împœrat̄ĭ s̄i reḡĭ.
(S'aud loviturile clópotuluĭ c̄etœt̄iĭ.)

Tot̄ĭ.

350. C̄e 'nsœmnead̄œ oare all clópotuluĭ súnet?

S̄oltud̄ul.

S̄í clópotul rœsunœ, s̄ĭ-un vúet par' c'aud!

Sc̄ena VI.

S̄oltud̄ul, pœrgariĭ, Gligorc̄ea, Victóriea, Telit̄a, strœjeriĭ.

Un strœjerĭŭ.

Fuḡit̄ĭ, haĭdet̄ĭ la munte, cœc̄ĭ Únguriĭ ne calcœ
Ca frund̄a s̄i ca earba de mult̄ĭ s̄i fœrœ númœr!

S̄oltud̄ul.

De unde astœ veste?

Strœjeriĭ.

Pe Mihul noĭ ducînd,
355. Abĭá la stejeríe eram apropieat̄ĭ,
Cînd lunc̄ele Moldoveĭ le-am aud̄it cu tot̄iĭ,
Cœ clocotĭaŭ de oamenĭ, de carœ s̄i de arme.
Haĭdet̄ĭ pœrint̄ĭ de-aic̄ĭa!

Victóriea.

Dar' Mihul unde este?

Un strœjerĭŭ.

La clópot, îĭ la clópot, ell sîngur e în turn.

Tot̄ĭ strœjeriĭ.

360. Dar' c̄e pĭérdet̄ĭ prilejul? venit̄ĭ, sœ ne scœpœm!
(rœsúnetele clópotuluĭ s'adaug.)

Un strœjerĭŭ.

Tœrd̄iŭ, nu 'ncap acuma mijloac̄e de scœpare!

S̄oltud̄ul.

O! tîmp all tineret̄eĭ, ah! unde esc̄ĭ acuma?
Ca earœ-s̄ĭ brat̄ul nostru, secat s̄i amort̄it,
Sœ-l întœresc̄ĭ la luptœ, s̄i 'n luptœ sœ murim!

Întîĭul pœrgarĭŭ.

365 Sîntem pĭerdut̄ĭ, S̄oltud̄e! haĭdet̄ĭ, es̄it̄ĭ de-aic̄ĭa!

All doile pœrgarĭŭ.

As̄á vitead̄ul reḡe, eroul ac̄est mare,
Sœ meargœ la Suc̄eavœ, vedet̄ĭ, n'aŭ cuted̄at.
La noĭ ell se abate încredint̄at prea bine,
Cœ numaĭ salt̄ĭ bœtrîniĭ, femeile s̄i prunc̄ĭ',
370. Sîntem rœmas̄ĭ în Baĭea.

Tot̄ĭ.

Haĭdet̄ĭ, haĭdet̄ĭ la munte!

S̄oltud̄ul.

Trœmis'at̄ĭ, sœ dea limbœ la tábœrœ bœet̄ĭ?

Un strœjerĭŭ.

S'aŭ dus cu repejune de mult unul de'n noĭ
De-a dreptul peste cólnic s̄i trébuĭe s'ajungœ
În cîte-va minute cu vestea la Suc̄eavœ;
375. Dar' pîn' sœ ne sosascœ, pœrint̄ĭ! vr'un ajutorĭŭ,
Va fi tœrd̄iŭ s̄i trébuĭe, ah! trébuĭe sœ fuḡim!

S̄oltud̄ul.

Haĭdet̄ĭ, haĭdet̄ĭ cu tot̄iĭ! sœ ne scœpœm la munte!

Victóriea.

Strœjerĭ! vœ rog, pe Mihul, dacœ putet̄ĭ, scœpat̄i-l.

Sc̄ena VII.

Soltud̄ul, pœrgariĭ, Gligorc̄ea, Victóriea, Telit̄a, strœjerĭ,
Bœtrînĭ, femeĭ, copiĭ.

Un glas.

Vrœs̄mas̄iĭ ne'npresoarœ, tot tîrgul l'aŭ cuprins!

Alt glas.

380. Sîntem pĭerdut̄ĭ cu tot̄iĭ!

Alt glas.

Nœdejdea s'a trecut!

Gligorc̄ea.

Copilla mea!

Maĭ multe glásurĭ.

Tœrd̄iŭ, tœrd̄iŭ de-acuma!
Sîntem cœlcat̄ĭ de Úngurĭ!

Victóriea.

Sîntem pĭerdut̄ĭ, pœrinte!

Alt glas.

Ŭœ luptœ urieas̄œ aŭ fost acum' la turn.

Victóriea.

S̄i Mihul unde este?

Alt glas.

O! ell aŭ strœbœtut
385. Pœretele de Úngurĭ, precum strœbate-un fúlḡer
S̄i spíntecœ pe c̄érĭurĭ a norilor desime.

Victóriea.

S̄i unde-ĭ oare-acuma. Oh! spúnet̄i-mĭ, vœ rog!
Nu-ĭ nime, sœ vorbeascœ?

Glásurĭ mestecate.

Nic̄ĭ unul noĭ nu s̄c̄im!

Alt glas.

Acum fies̄c̄e-care de capul sœŭ gîndes̄c̄e,
390. Cînd moartea s̄i robíea o vede cĭar în fat̄œ.

Victóriea.

Îĭ mort saŭ rob ell poate, s̄í eŭ încœ trœesc?
Aĭbĭ milœ, Doamne sînte! de mine s̄i de ell!
(S'aud dobe s̄i trîmbit̄e, públicul s'adáuḡe.)

S̄oltud̄ul.

Oh! eatœ, frat̄ĭ! vrœs̄mas̄iĭ strœbat acum aic̄ĭa!

All doile pœrgarĭŭ.

Pœrint̄ĭ! de cît la Úngurĭ, în lant̄ele robíeĭ,
395. Departe de Moldova, departe sœ trœesc,
Maĭ bine, mult maĭ bine eŭ moartea o doresc!

(Únguriĭ strœbat sc̄ena, ocolesc prinsoneriĭ, música esecutead̄œ mars̄ŭ
maḡĭar.)

Cortica cade.

Actul II.

Sc̄ena I.

(Prinsonerĭ, între cariĭ Gligorc̄ea s̄i Victóriea, Sentinellele,
strigœ pœrola privegĭœriĭ).

Întîĭul prinsonerĭŭ.

De-acum sperînt̄a noastrœ se stînḡe cu robíea.
Femeĭ s̄i prunc̄ĭ cu tot̄iĭ în t̄ara ungureascœ
Încis̄ĭ în vr'ŭœ c̄etate, munc̄it̄ĭ de-ac̄es̄tĭ tirannĭ,
400. Departe de Moldova, departe vom perí.

All doilea prinsonerĭŭ.

Aŭ fost de cuviint̄œ, sœ ne scœpœm la munte,
Îndatœ cum pornise de-aic̄ĭa pœrcœlabul
La tábœra Suc̄eveĭ cu steagul de arcas̄ĭ;
Cœc̄ĭ tîrgul ni rœmase lipsit de ajutorĭŭ.
405. S̄i numaĭ are c̄ine vrœs̄mas̄iĭ sœ alunḡe!

Gligorc̄ea.

Am fi scœpat prea lesne, de nu credeam în reḡe,
Cœ-ĭ mult maĭ brav, maĭ mîndru, maĭ nóbil s̄i eroŭ,
Decît sœ se abatœ de'n calle la un tîrg
Pustiŭ, des̄ert cu totul de oaste s̄i de arme.

Întîĭul prinsonerĭŭ.

410. Adúc̄e-vi-t̄ĭ a minte, cœ eŭ v'am spus adese
De Úngurĭ, cœ sînt foarte viclennĭ, amœḡitorĭ,
S̄i tocmaĭ de ac̄eea în prip' aŭ trebuit
Sœ des̄ertœm tot tîrgul, spre munte sœ ne trágem.
Pœlœnc̄ĭ, pœlœnc̄ĭ sœ púnem în dreapta s̄i în stînga,
415. Cum am aflat pe reḡe, de'n Romann c'aŭ pornit,
Cœc̄ĭ Únguriĭ aŭ pismœ, aŭ urœ pre Rumînĭ.
S̄i s̄c̄im, c̄e pat aĭ nos̄tri, cînd aŭ nenoroc̄irea,
Sœ cad̄œ vre ŭœ datœ la dîns̄iĭ în robíe.

All doile prinsonerĭŭ.

As̄á súfœr s̄i frat̄iĭ de dincolo de munt̄ĭ:
420. În loc ca nis̄c̄e oaspet̄ĭ, venit̄ĭ între Rumînĭ,
Sœ aĭbœ ungurimea ŭœ drágoste spre dîns̄iĭ,
De'n contra pîn' la unul hrœnesc în súflet urœ,
Precum hrœnesc mîndríea cu totul sîngular
În neamul ac̄est foarte fœlos s̄i eguist;
425. De-ac̄eea trebuit'aŭ, sœ ne scœpœm la munte,
Sœ n'as̄c̄eptœm s'ajungœ vrœs̄mas̄iĭ pîn' la noĭ.

Întîĭul prinsonerĭŭ.

S̄i maĭ ales cînd Baĭea erá fœr' de arcas̄ĭ,
S̄i cînd s̄c̄iam cu tot̄iĭ, cœ reḡele-ĭ viteăd̄ŭ.

Victóriea.

Dar' asta-ĭ vitejíe! s̄i nu e mics̄urare
430. De'n partea unuĭ reḡe, ca Mœteias̄ŭ Corvinul,
Sœ-s̄ĭ puĭœ toatœ sîla, sœ birueascœ ell
Nis̄c̄e bœtrînĭ de vîrstœ, nis̄c̄e femeĭ ca noĭ,
S̄i nis̄c̄e prunc̄ĭ de t̄ît̄œ?

All doile prinsonerĭŭ.

As̄á e, c̄etœt̄annœ!
Însœ se s̄c̄ie bine, cœ 'n lume prea adese
435. La c̄eĭ marĭ mics̄urarea se eartœ maĭ us̄or,
Decît precum se eartœ la c̄eĭ, c̄e sînt maĭ mic̄ĭ.

Victóriea.

Se eartœ de curtenniĭ dedat̄ĭ, ca sœ mint̄ascœ,
Dedat̄ĭ în slugœríe, deprins̄ĭ în lîngus̄ire,
Sœ 'ns̄ele, sœ corumpœ pe-aĭ lor stœpînitorĭ;
440. Cœc̄ĭ ast felĭŭ e talentul la c̄eĭ fœr' de talent.

Gligorc̄ea.

Cînd c̄ine-va drœgut̄œ ajunḡe a fi mare,
Gres̄elele s'acópœr de-a slaveĭ strœluc̄ire;
Us̄or s'ascund de públic, us̄or se mistuesc
Sub fármecul, sub lustrul unuĭ des̄ert rœsfat̄ŭ,
445. S̄i greŭ se pot cunoas̄c̄e de gloatele negĭoabe,
Cœc̄ĭ gloatele, ca gloate, sînt tot de-a una oarbe.

Victóriea.

Oh! gloatele! tœtucœ, de gloate nu-t̄ĭ vorbesc,
Cînd s̄c̄iŭ, cœ orĭ c̄e fapte se júdecœ pe dos,
Cînd binele se crede de rœul c̄ell maĭ mare,
450. S̄i rœul, de'n potrivœ, ca bine se prives̄c̄e,
Cînd albul li se pare, cœ-ĭ negru 'n ociĭ lor,
S̄i negrul li se pare curat strœluc̄itorĭŭ

Ca 'n tœríe; cum t̄ĭ-as̄ŭ vorbí, tœtucœ,
De-ac̄ele mónstrurĭ oarbe s̄i véc̄nic rœtœc̄ite?

All doile prinsonerĭŭ.

Tœrd̄iŭ gloatele-mĭ pare vor înc̄etá de-a fi
Tot oarbe, cum sînt elle.

Gligorc̄ea.

As̄á prevœd s̄í eŭ.
(un sgómot s'aude 'n crîs̄mœ.)

Întîĭul prinsonerĭŭ.

Cu cîtœ ne'ngrijire cœtannele sœ 'nbatœ.

All doile prinsonerĭŭ.

Se vede, ca all lor reḡe de Stefann nec̄ĭ gîndes̄c̄e.

Întîĭul prinsonerĭŭ.

Se bíd̄ue 'n mult̄ime s̄i 'n eroismul sœŭ.

All doile prinsonerĭŭ.

Aŭ ocolit tot tîrgul cu strajœ de ostas̄ĭ,
Ca nu cum-va aĭ nos̄tri sœ scape la Suc̄eavœ,
Sœ ducœ vre ŭœ s̄c̄ire luĭ Sendrea s̄i Domníeĭ.

Gligorc̄ea.

Strœjeriĭ sœ trœeascœ, cœc̄ĭ s̄c̄irea s'aŭ trimis,
S̄i trébuĭe sœ fiœ la tábœrœ acum.

Întîĭul prinsonerĭŭ.

Prepun, cœ poate-acuma arcas̄iĭ sînt aproape,
S̄i Stefann cu lœnc̄eriĭ, seĭmenniĭ s̄i plœes̄iĭ.

Gligorc̄ea.

S̄í eŭ prepun tot ast felĭŭ.

Prinsoneriĭ.

As̄á prepúnem tot̄ĭ.

All doile prinsonerĭŭ.

Îmĭ pare, cœ pre Stefann îl vœd, cum nœvœles̄c̄e
Întocmaĭ ca s̄í leul de fúrie aprins,
Întocmaĭ ca un trœ́snet, c̄e fúlḡerœ de'n norĭ,
Întocmaĭ ca un ḡéniŭ venit de'n alte réḡiĭ.

Victóriea.

S̄í mie mi se pare, c'aud, cœ vœd̄ŭ pre Mihul
Încunḡurînd vrœs̄mas̄iĭ cu c̄ete de voĭnic̄ĭ,
S̄i tîrgul, cœ sœ 'nc̄inḡe de-aĭ nos̄tri împreḡur,
Precum c̄erĭul adese de-un curcubœŭ se 'nc̄inḡe,
Precum este pœmîntul înc̄ins de oc̄eanne,
Precum cîte ŭœ datœ în lunele fĭerbint̄ĭ
Privim luna înc̄insœ de-un mîndru t̄œrcœlann.

Gliḡorc̄ea.

Amar s̄i vaĭ de Úngurĭ! de-ĭ vor aflá aĭ nos̄tri
În starea lor de fat̄œ turbat̄ĭ de bœuturœ,
Cu toatœ vitejíea, cu tot númœrul lor
Nic̄ĭ unul nu rœmîne!

Tot̄ĭ prinsoneriĭ.

S'ajute Dumned̄eŭ!

Întîĭul prinsonerĭŭ.

Înc̄et, sœ nu v'audœ cœtannele de pad̄œ!

All doile prinsonerĭŭ.

Eŭ cred, cum cœ s̄í Mihul, cum aŭ scœpat, îndatœ
Va fi sburat de-a dreptul la tábœrœ întins,
Cum sboarœ ŭœ sœḡeatœ de'n arcul încordat.

Întîiul prinsonerĭŭ.

De ac̄easta nec̄ĭ încape, s'avem vr'ŭœ îndoealœ!

Victóriea

Cînd Domnul, c̄e în luptœ l'aŭ întœrit atîta,
Sœ 'nfrunte numœros̄iĭ vrœsmas̄ĭ, c̄e-l ocolĭaŭ,
Sœ treacœ pe'ntre dîns̄iĭ ca vúlturul în sbor:
Cînd D̄eul ac̄ell mare l'a fi crut̄at tot ast felĭŭ,
La fi umbrit de'n c̄érĭurĭ, sœ scape fœrœ ranne,
Sœ poatœ ear' în luptœ mœc̄uca învîrtí:
Atunc̄ĭ eŭ dela Mihul scœparea îmĭ as̄tept;
Atunc̄ĭ s̄í voĭ cu tot̄iĭ s'avet̄ĭ în ell nœdejde,
Cœc̄ĭ mult poate sœ facœ, voint̄œ c̄ine are.

Gligorc̄ea.

Se poate, se prea poate, dar' este de mirat,
De unde sœ se vad̄œ la ell as̄á curaḡŭ.
Bœĭat fœrœ 'nc̄ercare, un june cu sfiealœ,
Sœ 'nfrunte, sœ rœsbatœ pœretele de Úngurĭ,
Sœ scape în putere dintre atît̄ĭa îns̄ĭ,
În tocmaĭ cum ŭœ datœ scœpá s̄í frat̄iĭ tœĭ!

Victóriea.

Eŭ l'am s̄c̄iut, pœrinte, cœ are súflet mare.
Îĭ trebuĭá prilejul, s'arete c̄ine este!

Gligorc̄ea.

Puteaĭ însœ, drœgut̄œ, sœ te-amœges̄c̄ĭ us̄or.
Amorul, spun poet̄iĭ, c'aŭ fost s̄i este orb,
C'adese se îns̄alœ ac̄eĭ, c̄e se încinœ
Ac̄estuĭ prunc sburdátic s̄i foarte nestœtórnic.

Victóriea.

Sœ spuĭœ, c̄e li plac̄e smintit̄iĭ de poet̄ĭ,
S̄i cread̄œ toatœ lumea în vísurile lor;

Dar’ eŭ voiŭ crede numaĭ a ínimeĭ dictare,
Cœc̄ĭ ínimele noastre în vec̄ĭ nu ne îns̄alœ;
Pe’ntru cœ omul are presîmt̄emînt ascuns,
S̄ĭ-ac̄ell c̄e-l cultivead̄œ, nu-l t̄ine adormit,
Prevede tot de-a una s̄í binele s̄í rœul.

Întîĭul prinsonerĭŭ.

Tœc̄ere! eatœ pĭat̄a de toart̄e luminead̄œ,
S̄i par’ cœ cœpiténniĭ de Úngurĭ vin aic̄ĭa.

(Prinsoneriĭ se retrag, sentinellele pe rînd strigœ pœrola privegĭœriĭ.)

Sc̄ena II.

Niclas Banfi, Ĭánus̄ŭ de Darot̄ĭ, Berendell, ostas̄ĭ.

(Doĭ tort̄arĭ luminead̄œ.)

Niclas Banfi.

S̄oltud̄ul s̄i pœrgariĭ se afl’ aic̄ĭ în turn,
Încis̄ĭ, cum meritead̄œ asémene mis̄eĭ.

Iánus̄ŭ de Darot̄ĭ.

Dar’ este cu putint̄œ sœ nu scoátem ŭœ vorbœ,
Ŭœ d̄are de luminœ sœ nu putem descoase
În înteresul nostru dela nis̄c̄e mos̄neḡĭ?

Niclas Banfi.

Sînt foarte îndœrœ́tnic̄ĭ. N’aratœ eĭ nimic’.

Ĭánus̄ŭ de Darot̄ĭ.

Se poate cĭar eĭ îns̄i-s̄ĭ, nimicœ sœ nu s̄c̄iœ.

Berendell.

S̄oltud̄ul însœ s̄c̄ie, cœc̄ĭ postul, c̄e ocupœ
Îl fac̄e sœ cunoascœ, de se înpacœ tot̄ĭ,
S̄í t̄ara, s̄í os̄tenniĭ cu Stefann la guvern,
S̄i c̄e gœtire este în tábœra Suc̄eveĭ.

Niclas Banfi.

S̄oltud̄ul nu voes̄c̄e nimicœ sœ nĭ-arete.

Ĭánus̄ŭ de Darot̄ĭ.

Cu áur sœ-l corúmpem.

Niclas Banfi.

Cu áur am c̄ercat.
Mos̄neagul însœ are un súflet împĭetrit,
Îs̄ĭ bate joc de mine cu un dispret̄ŭ s’aratœ.

Berendell.

Cu dînsul nu fac̄ĭ treabœ cu áur s̄i momelle,
Cœc̄ĭ s̄c̄it̄ĭ, cœ Moldovenniĭ sînt púrure nœtînḡĭ,
S̄i nu se vînd la nime pe bannĭ s̄i juruint̄e.

Nu aŭ c̄ercat d̄œdárnic adese orĭ aĭ vos̄tri,
Nu aŭ c̄ercat d̄œdárnic s̄í Les̄iĭ s̄í cĭar Turc̄iĭ,
Sœ-ĭ cúmpere cu áur, sœ-ĭ poatœ mituí!

Niclas Banfi.

As̄á! dar’ c̄e mijloac̄e erá, ca sœ c̄ercœm?

Berendell.

Cu rœul, cu ’ngrod̄irea maĭ lesne putet̄ĭ scoate
Secretul dintr’un súflet înt̄œlenit ca peatra!
Amerint̄at̄ĭ cu moarte pe îmbiĭ luĭ nepot̄ĭ.

Niclas Banfi.

Es̄c̄ĭ foarte gibac̄ĭ, frate! es̄c̄ĭ vrédnic a domní.

Berendell.

Nu mérit compleminte.

Darot̄ĭ.

Ac̄easta-ĭ adevœrul!

Niclas Banfi.

Prea naltul nostru reḡe voes̄c̄e în persoanœ,
Sœ c̄erc̄eted̄e însu-s̄ĭ pe-ac̄est S̄oltud̄ŭ nœtîng.

Darot̄ĭ.

Înnalta sa mœrime pre un prinsonerĭŭ?

Berendell.

O! reḡele proĭeptul l’aŭ aprobat îndatœ.

Darot̄ĭ.

Dar’ dacœ s̄í luĭ însu-s̄ĭ va cuted̄á S̄oltud̄ul,
Sœ nu-ĭ mœrturiseascœ curatul adevœr,
S̄i vorbe mus̄cœtoarĭe sœ maĭ rosteascœ ear’?

Niclas Banfi.

Atunc̄ĭ va pĭerde capul aic̄ĭ în pĭat̄a asta,
Privind întîĭŭ sfœrs̄itul nepot̄ilor, c̄e-ĭ are.
Ostas̄ĭ des̄cídet̄ĭ us̄a s̄i scoátet̄i-l de’n turn!

(os̄tenniĭ s̄i un tort̄arĭŭ întrœ în turn.)

Darot̄ĭ.

Ac̄estea-s c̄eremóniĭ des̄erte, de prisos!
Aŭ nu avem noĭ oaste destull de numœroasœ?
Maĭ poate oare Stefann, sœ ni însufle fricœ,
Cu d̄ec̄e miĭ de oamenĭ fricos̄ĭ s̄i obosit̄ĭ?
Cînd noĭ avem aic̄ĭa la patrud̄ec̄ĭ de miĭ,
Voinic̄ĭ ales̄ĭ ca unul, în stare sœ învîngœ
Us̄or într’ŭœ clipealœ armatele luĭ Stefann?
Noĭ alt felĭŭ de putérnic̄ĭ vrœs̄mas̄ĭ am biruit!

Niclas Banfi.

Dar’ Stefann îĭ vrœs̄mas̄ul ac̄ell maĭ s̄ugubœt̄ŭ.

Sc̄ena III.

C̄eĭ maĭ de nœinte, S̄oltud̄ul, urmat de os̄tennĭ.

Niclas Banfi.
Maĭ bine-ĭ la 'ncisoare, decît în libertate?
S̄oltud̄ul.
Asémene 'ntrebare rœspuns nu meritead̄œ.
Berendell.
Se vede, cumcœ tótus̄ĭ te afli rœtœc̄it?
S̄oltud̄ul.
As̄á vœd rœtœc̄it̄iĭ pe c̄eĭ, c̄e nu-s ca eĭ!
Berendell.
Sumet̄ŭ es̄c̄ĭ la rœspúnsurĭ.
S̄oltud̄ul.
Nu s̄c̄iŭ, c̄e-ĭ lingus̄irea.
Niclas Banfi.
Ascultœ-mœ, S̄oltud̄e, cĭar reḡele te c̄ere,
Sœ-t̄ĭ facœ întrebare în unele privint̄e.
De-ac̄eea sœ-t̄ĭ ĭaĭ sama, a spune tot, c̄e s̄c̄iĭ,
A spune adevœrul, nimic a nu ascunde,
S̄i vorbele sœ-t̄ĭ fie cu totul mœsurate,
Ca nu cum-va cu capul gres̄ala sœ plœtes̄c̄ĭ.
S̄oltud̄ul.
S̄i c̄e nœdœjdues̄c̄e, sœ afle oare ell?
Berendell.
De este, cum spun alt̄iĭ, cœ t̄ara nu maĭ poate
Sœ súfœrœ pre Stefann la scáunul Domníeĭ,
Cœ tot̄ĭ doresc, sœ scape de tirœnníea luĭ.
Niclas Banfi.
Noĭ s̄c̄im, cœ Moldovenniĭ nic̄ĭ de la Domniĭ lor
Nu súfœr despotismul, nu súfœr tirœnníea.
S̄i Stefann, care 'n faptœ îĭ un despot de frunte,
Nu poate bine 'n t̄arœ sœ fie s̄í privit.
S̄oltud̄ul.
De-ar fi în t̄ara noastrœ tot ásfelĭŭ de despot̄ĭ,
De-ar fi Domniĭ Moldoveĭ tot ástelĭŭ ca s̄í Stefann,
Sœ aĭbœ, ca s̄í dînsul durere pe'ntru t̄arœ,
Sœ aĭbœ, ca s̄í dînsul un súflet pœrintesc:
Atunc̄ĭ urmas̄iĭ nos̄tri feric̄e vor trœí!
Niclas Banfi.
Sœ-mĭ spuĭ mœcar, S̄oltud̄e, ca c̄e númœr de oaste
Se aflœ conc̄entratœ în tábœra Suc̄eveĭ?

S̄oltud̄ul.
Atîta, cîtœ poate sœ 'nvingœ pre vrœs̄mas̄ĭ.
Iánus̄ŭ de Darot̄ĭ.
Te 'ns̄elĭ, dacœ pœstred̄ĭ înc' asémene pœrerĭ.
S̄oltud̄ul.
Eŭ cred de'n împrotivœ, cœ alt̄iĭ se îns̄alœ.
Berendell.
De'n vorbele ac̄estea se poate înt̄eleḡe,
Cœ cúḡet̄ĭ, cum cœ Stefann va fi învingœtorĭŭ.
S̄oltud̄ul.
As̄á îmĭ pare mie, as̄á nœdœjduesc.
Niclas Banfi.
Nœdejdea îĭ fireascœ la oameniĭ de'n lume,
Dar' dese orĭ îns̄alœ.
S̄oltud̄ul.
As̄á-mĭ pare s̄í mie;
Tot ast felĭŭ vœ pot d̄ic̄e s̄í eŭ, cœ vœ 'ns̄œlat̄ĭ.
Niclas Banfi.
Cînd fapta-ĭ împlinitœ, nu 'ncap îns̄œlœc̄unĭ,
Cœc̄ĭ eatœ t̄ara voastrœ de noĭ este cuprinsœ;
S̄i 'n viitorĭŭ Moldova, sœ s̄c̄iĭ, cœ nu rœmîne
Espusœ întîmplœriĭ, as̄á precum aŭ fost
În stare, s'o cuprind̄œ orĭ care de'n vec̄inĭ.
De-acum sub sc̄eptrul nostru, de reḡe atîrnatœ,
Moldova tot de-a una va fi în sîgurînt̄œ,
De tot̄ĭ rœspeptuitœ sub tronul unguresc.
Iánus̄ŭ de Darot̄ĭ.
S̄i voĭ cu tot̄ĭ în ticnœ feric̄e vet̄ĭ trœí.
S̄oltud̄ul.
Dac' at̄ĭ cuprins voĭ Baĭea, un tîrg fœrœ de arme,
Vœ pare, toatœ t̄ara cœ at̄ĭ supus'o voŭœ,
Vœ pare, cœ pre Stefann de acum l'at̄ĭ învins?
Darot̄ĭ.
As̄á ni pare noŭœ, as̄á nœdœjduim.
S̄oltud̄ul.
Jœlind astœ orbire, rœ'ntreb încœ un lucru:
Primí-vet̄ĭ dela mine un svat de bœtrînet̄e?
Darot̄ĭ.
De'n cuviint̄œ numaĭ, mos̄neḡe, sœ nu-t̄ĭ es̄ĭ!
Sœ nu ni spuĭ ear' vísurĭ, sœ numaĭ aĭured̄ĭ;
Sœ s̄c̄iĭ, cum cœ Moldova îĭ t̄arœ ungureascœ,
S̄i ast felĭŭ o sœ fiœ pîn' la sfîrs̄itul lumiĭ.

S̄oltud̄ul.

Cu totul de'n protivœ! mîndríea voastrœ cĭar
Mœ 'ndúplecœ a crede, cœ s'a vedé curînd
Ungáriea cœd̄utœ sub ŭœ strœinœ casœ,
Sub ŭœ strœinœ cîrmœ!

Iánus̄ŭ de Darot̄ĭ.

Ĭa-t̄ĭ sama la cuvinte!

Niclas Banfi.

Lœsat̄i-l s'aĭured̄e, sœ creadœ 'n nœluc̄irĭ!

Darot̄ĭ.

Dar' trébuĭe cœtrœ reḡe sœ-s̄ĭ ĭae ell mœsurĭ,
De maĭ dores̄c̄e încœ, sœ fie în vieat̄œ.

Niclas Banfi.

O! reḡele, sumet̄iĭ orĭ cînd îĭ pedepses̄c̄e,
S̄i trébuĭ, sœ-t̄ĭ ĭaĭ sama, a spune adevœr
Cu fruntea umilitœ, supus s̄i prea plecat,
De vreĭ sœ nu-t̄ĭ pĭerd̄ĭ capul, de vreĭ sœ-t̄ĭ scapĭ nepot̄iĭ!

S̄oltud̄ul.

O! c̄erĭule! nepot̄iĭ! dar' eĭ c̄e vœ gres̄irœ?

Niclas Banfi.

Voes̄c̄ĭ s̄í tœlmœc̄ire, cînd s̄c̄iĭ, cœ pot̄ĭ scœpá
Pre dîns̄iĭ s̄i pre tine cu'n sîngurell cuvînt?

S̄oltud̄ul.

Cunosc, cœ îndurarea luĭ Dumned̄eŭ e mare,
De súfere cu d̄ille asémene fiint̄œ.
(un paḡŭ.)

Paḡul.

Mœrirea sa as̄teptœ, sœ-ĭ dúc̄et̄ĭ cĭar acum
Pre-ac̄ell, care fusese S̄oltud̄ŭ în ac̄est tîrg!

Niclas Banfi.

Înnalta sa poruncœ acum se împlines̄c̄e.
Soltud̄ule! urmead̄œ! Hotnoḡĭ luat̄ĭ a minte!

Sc̄ena IV.

Ĭánus̄ŭ de Darot̄ĭ, Berendell.

Berendell.

Mos̄neagul a sœ moarœ, ac̄easta o prevœd.

Darot̄ĭ.

De-ar perí s̄í Stefann, precum nœdœjduim,
S'ajunḡĭ ŭœ datœ frate pe scáunul Moldoveĭ!

Berendell.

Mœ tem însœ de reḡe, c'a preferá pre Petru.

Darot̄ĭ.

Cu Ĭánus̄ŭ s̄i cu Niclas cînd ast felĭŭ es̄c̄ĭ legat,
Sœ nu aĭbĭ îngriḡire, cœ nu veĭ isbutí.

Berendell.

Maĭ fost'aŭ vre ŭœ vorbœ cu reḡele de mine?

Darot̄ĭ.

Aŭ fost fœrœ 'ndoealœ; cœc̄ĭ cĭar reḡele însu-s̄ĭ
Rœmase în uĭmire de plannul, c̄e aĭ dat,
S̄i tot̄ĭ s̄efiĭ os̄tiriĭ cu calle l'aŭ gœsit,
Încît mîne la d̄iŭœ vom ocolí Suc̄eava,
S̄i vaĭ de Moldovenniĭ, c̄e ni vor sta în calle.

Berendell.

Dar' trébuĭe pre Stefann, sœ-l príndem negres̄it;
Cœc̄ĭ, dacœ ell cu d̄ille s̄ĭ-acum va maĭ scœpá,
S'aŭ dus proeptul nostru, ca visul se va s̄terḡe,
S̄i reḡele atunc̄ĭa nu-s̄ĭ va vedé 'nplinite
Dorinta rœsbunœriĭ s̄i plánnurile luĭ.
Cînd astœ-d̄ĭ toatœ lumea prives̄c̄e cœtrœ voĭ,
Cred̄înd, c'all vostru reḡe va s̄c̄í sœ pedepseascœ
Pre ac̄ell, c̄e cuted̄ase, cu armele în mînœ
Sœ calc̄e tot Ardealul, sœ prade pre Secuĭ,
Sœ sfarme la Cilíea pre c̄eĭ c̄e-o apœrá,
Sœ sfarme s̄í pe Hroĭot cu os̄tile de Úngurĭ,
Sœ-s̄ĭ mœsure puterea, cuprinsœ de'ngînfare,
Un domnis̄or ca dînsul cu Mœteĭas̄ŭ Corvin.

Darot̄ĭ.

Sînt de prisos ac̄estea, cînd foarte bine s̄c̄iĭ,
Cœ Stefann numaĭ scapœ de'n cursa, unde este.

Berendell.

Ar fi s̄í ŭœ rus̄ine, ŭœ mare înjosire
S̄í reḡeluĭ s̄í voaŭœ, de-ar puté scœpá
C'ŭœ oaste de strînsurœ, c'un númœr foarte mic —
Încis într'ŭœ c̄etate, îngustœ ruinatœ,
Cum s̄c̄it̄ĭ, cœ e c̄etatea ac̄eá dela Suc̄eavœ,
Slœbitœ de vecime, de vremĭ s̄i de rœsbel,
Lipsitœ de tœríe s̄i lesne de cuprins.
Aŭ nu-t̄ĭ aduc̄ĭ a minte, cœ reḡele orĭ unde:
În curte s̄i în oaste, s̄i între strœinĭ adese,
Se lœudá, cœ Stefann aŭ fost all sœŭ vœsal,
S̄i c'all Moldoveĭ scáun îl are dela ell?
Uĭtat'aĭ, c̄e ni d̄ise s̄í noŭœ s̄í os̄tiriĭ,

Cînd am trecut Oĭtud̄ul în astœlaltœ parte,
Cœ nu se va întoarc̄e, de cît cu Stefann mort?
S̄i voĭ tot̄ĭ ḡeneraliĭ îndatœ at̄ĭ jurat:
Sœ fiœ împlinitœ înnalta sa voint̄œ:
Sœ moarœ Stefann Vodœ!

Darot̄ĭ.

Eĭ bine! gîndes̄c̄ĭ oare,
Cœ nu se împlines̄c̄e all nostru jurœmînt?
(un paḡŭ urmat de un tort̄arĭŭ)

Paḡul.

Mœrirea sa v'as̄c̄eaptœ la svat pe amîndoĭ!

Darot̄ĭ.

S̄i c̄e urmead̄œ oare, ca svatul sœ urmed̄e?

Paḡul.

Ac̄eastœ întrebare întrec̄e, ḡenerale,
De sfera mœrḡinitœ a unuĭ sîmplu paḡŭ.
Eŭ nu sc̄iŭ a vœ spune, decît cœ este svat.

Berendell.

Se vede cœ S̄oltud̄ul aŭ spus tot adevœrul?

Paḡul.

S̄oltud̄ul de'n protivœ aŭ mîniat pre reḡe,
Încît s'aŭ dat poruncœ, sœ fiœ omorît,
Cu amîndoĭ nepot̄iĭ în ociĭ tuturor.

Berendell.

O prevedeam ac̄easta, s̄i-mĭ pare foarte bine,
Cœc̄ĭ meritá fires̄c̄e, obrásnicul sœ pearœ.
Acum pric̄ep s̄í svatul, la c̄e e convocat.

Darot̄ĭ.

Se vede, cœ vr'ŭœ veste s'aŭ prins de unde-va?

Berendell.

Ba nu cred, dar' S̄oltud̄ul pre'n-vorbe îndrœsnet̄e
Aŭ pus la îndoealœ pre reḡe de isbîndœ,
S̄i vre, sœ consulted̄e cu ḡeneraliĭ sœĭ.

Darot̄ĭ.

Sœ mérḡem dar' îngrabœ sœ nu fim as̄teptat̄ĭ!

Berendell.

Haĭdet̄ĭ! nu uĭtá însœ, cœ Petru trebues̄c̄e
Gonit de lîngœ reḡe c'ŭœ oarœ maĭ nœinte,
Ca nu cum-va în urmœ sœ fiœ prea tœrd̄iŭ.

Darot̄ĭ.

Mœ s̄ciĭ, cœ eŭ la curte mœ búcur de fœvor,
Cœ reḡele m'ascultœ maĭ mult decît pre alt̄iĭ;
Încît noĭ împreunœ, unit̄ĭ cu Nielas Banfi,

Putem prifac̄e toate asá, precum voim,
S̄í-apoĭ, reḡele n'are pre altul credinc̄os
De nœc̄unea rumînœ, sœ-l puĭœ Domn Moldoveĭ,
Cœc̄ĭ de'n strœinĭ pe scáun nu pot, ca sœ se urc̄e.
Nu-ĭ súfœr Moldovenniĭ ac̄es̄tĭ ambit̄ios̄ĭ;
Nœc̄unœlitatea o t̄in ca leḡea lor.
S̄i reḡele prevede, cœ pînœ cînd Moldova
S̄i T̄ara Rumîneascœ, unite împreunœ,
N'or fi sub ascultarea coroaneĭ ungures̄c̄ĭ,
Nu pot avé credint̄œ nic̄ĭ în Trœnsilvœnennĭ;
Pe'ntru cœ tot de-a una eĭ aŭ în princ̄ipate
Un spríjin, ŭœ nœdejde, mœtériĭ de visare,
Cœ pot sœ se uneascœ în viitorĭŭ cînd-va,
Sœ surpe cĭar reḡíea, fereascœ Dumned̄eŭ!
De-ac̄eea sœ fiĭ sígur, cœ es̄c̄ĭ Domnul Moldoveĭ.

Berendell.

Lucrat̄ĭ! s̄i împreunœ vom împœrt̄í folosul.

Sc̄ena V.

Mihul, Dinga.

(Ŭœ c̄eatœ de plœes̄ĭ se d̄œres̄c̄e în întunéricul úlit̄eĭ, sentinellele dormitead̄œ.)

Mihul.

Oprit̄i-vœ aic̄ĭa în úlit̄a ac̄easta!
Pœd̄it̄ĭ însœ tœc̄ere, sœ nu vœ simtœ nime,
S̄i numaĭ cînd strigarea în corn vet̄ĭ aud̄í,
Sœ dat̄ĭ nœvalœ 'ndatœ.

Dinga.

Înc̄et sœ nœintœm!

Mihul.

Cînd as̄ŭ puté, sœ aflu prinsonul, unde este,
Unde se t̄in pœrgariĭ, S̄oltud̄ul s̄i Gligorc̄ea,
S̄i unde este prinsœ Victóriea acum?

Dinga.

Se vede par'cœ 'n pĭat̄œ luc̄ind d̄are de foc.

Mihul.

As̄á, coló vrœs̄mas̄iĭ în línis̄c̄e visad̄œ.

Dinga.

As̄á sœ-ĭ afle moartea acufundat̄ĭ în somn!

Mihul.

Dar' c̄e sgómot s'aude maĭ încoló în fund?

Dinga.

Cœtannele se 'n batœ, ca šĭ în tara lor.

Mihul.

735. Bet̄íea lor ajutœ la plánnurile noastre,
Precum ne-ascunde noaptea de strœjĭ ši sentinelle;
Cœčĭ alt feliŭ se 'nt̄eleḡe, cœ n'am fi isbutit.
Sœ curœt̄im strœjeriĭ, cît̄ĭ am întîmpinat,
Ši fœrœ sœ ne sîmtœ, aičĭa sœ strœbátem!

Dinga.

740. Norocul ne ajutœ, amorul te 'ntœrešče,
Cœčĭ alt feliŭ de robíe n'aĭ fi putut scœpá,
N'aĭ fi putut învînḡe vrœšmašiĭ furiošĭ.

Mihul.

C'ŭœ d̄i maĭ înnœinte, Pœrgariĭ ši Šoltud̄ul
Numindu-mœ de lénešŭ, m'aŭ osîndit la témnit̄e;
745. Aveaŭ însœ resoane în hotœrîrea lor.
Cunosc, cœ aŭ fost dreaptœ ši 'n večĭ eŭ nu cîrtesc.
Dar' earœ-šĭ amar vine, cînd súferĭ ŭœ lovire,
Ši cînd ačeá lovire te vátœmœ la činste,
T̄ĭ-aduče înḡosîre, te mušcœ cu dispret̄ŭ
750. De fat̄œ cu fiint̄a, če o ĭubeščĭ cu foc...
De-ačeea nu pot crede, maĭ mult sœ mœ ĭubeascœ,
Victóriea din súflet cŭ-ačeea-šĭ tinereat̄œ,
Cu tot ačeá cœldurœ, cu tot ačell amor,
Cu tot ačeá sîmt̄ire, precum o šciŭ c'aŭ fost,
755. Decînd ea aud̄ise osînda mea rostitœ,
Decînd îmĭ puse pata, cœ sînt povoarœ 'n t̄arœ,
Cœ čĭar nečĭ ŭœ isbîndœ sub steágurĭ n'am fœcut.
Victóriea mœ crede de un mišell fricos,
Ši sigur cœ nu poate maĭ mult sœ mœ ĭubeascœ,
760. Încît nu voĭŭ dá prube, cœ merited̄ŭ de dînsa,
Ši focul bœrbœt̄íeĭ cœ arde 'n pĭeptul mĭeŭ!

Dinga.

Aŭ doar' socot̄ĭ tu, frate, cœ ea n'aŭ aud̄it
Brœvura, če-aĭ fœcut'o, cînd te-aŭ cuprins vrœšmašiĭ,
Cînd aĭ rœspins cu brat̄ul pœretele de Úngurĭ,
765. Ši aĭ scœpat de-aičĭa lœsînd în urmœ mort̄ĭ?

Mihul.

De unde sœ audœ?

Dinga.

Fiĭ sigur, c'aŭ aflat.

Mihul.

Dar' n'aŭ avut de unde, cœčĭ singur numaĭ singur

La turn sunam în clópot, cînd nœvœlĭaŭ vrœšmašiĭ
Ca un potop asuprœ-mĭ, aprinšĭ ši furiošĭ...
770. Šĭ-apoĭ ea čĭar sœ ščiœ, če-mĭ poate ajutá,
Cînd ea ši tot̄ĭ aĭ noštri se aflœ în robíe?

Dinga.

Curînd ajunḡe Stefann ši Hatmannul čell Mare,
Curînd ši 'n curînd foarte cu tot̄ĭ slóbod̄ĭ vor fi.

Mihul.

De-am scœpá pe-ačeĭa, cît̄ĭ sînt aičĭa prinšĭ,
775. Atunčĭ fœrœ 'ndoealœ maĭ pot avé nœdejde,
A îndrœsní maĭ earœ la fiĭca luĭ Gligorčea;
Altmintrele d̄œdárničĭ orĭ care mîngœĭœrĭ,
Cœčĭ véčnic pe'ntru dînsa ašŭ fi un om cœd̄ut!

Dinga.

Aštept cu nerœbdare pre Stefann, sœ sosascœ,
780. S'aud búčumul nostru, cœ earœ-šĭ maĭ rœsunœ.

Mihul.

D̄œresc luminœ-mĭ pare.

Dinga.

Sînt Úngurĭ negrešit.

Mihul.

Sœ ne ascúndem, frate, ši sœ-ĭ pîndim, če fac.

Sčena VI.

Niclas Banfi, Ĭánušŭ de Darot̄ĭ, Berendell, Stefann Bátori,
Šoltud̄ul, Páčničĭ, Tort̄arĭ.

(În úlit̄œ se ivesc prinsoneriĭ, sentinellele repetead̄œ pœrola.)

Stefann Bátori.

Gœtešče-te, mošneḡe, ca sœ întîmpinĭ moartea!
Nu mérit̄ĭ, sœ gustĭ mila putérniculuĭ reḡe,
785. Pre care tot de-a una pœstred̄e-l Dumned̄eŭ!

Tot̄ĭ.

Pœstred̄e-l Dumned̄eŭ! pœstred̄e-l dar' în večĭ!

Bátori.

Ostašĭ în rînduealœ apropiĭat̄ĭ aičĭa
Pre tot̄ĭ prinsoneriĭ, sœ vad̄œ, če-ĭ ašteaptœ!

Šoltud̄ul.

Pœrinte-atotputérnic, če multe lumĭ domneščĭ,
790. Šĭ-a t̄œrilor ursitœ o cipsueščĭ de sus,
Ši care Domniĭ noštri ĭĭ întœreščĭ în lupte,

S̄i fac̄ĭ sœ fiœ Stefann în tîmpul de acuma
Viteaḏul c̄ell maĭ mare de pe ac̄est pœmînt;
Ajutœ-l, Doamne, astœ-d̄ĭ! umbres̄c̄e-l Doamne tu,
Sœ scape earœ-s̄ĭ t̄ara, sœ scape ear' cres̄tiniĭ!

Prinsoneriĭ (fœcîndu-s̄ĭ cruc̄e).

Ajutœ! Doamne-ajutœ!

Darot̄ĭ.

Ac̄es̄tĭa tot̄ĭ pearœ!
Sœ ascut̄im într'îns̄iĭ all armelor tœis̄ŭ!

Niclas Banfi.

Sœ ne deprîndem brat̄ul, a curœt̄í Rumînĭ!

Bátori.

Pœrerea mea am spus'o, s̄í voŭœ s̄í la reḡe,
Cœ trébuĭe sœ pearœ ac̄es̄tĭa cu tot̄iĭ;
Cœc̄ĭ n'avem trebuint̄œ de-un númœr de mis̄eĭ
Nevrédnic sœ robeascœ, s'avem folos din eĭ.

Niclas Banfi.

Pœrintele Epíscop, Ioan dela Finf-Cirhen,
Cu cîtœ eloc̄int̄œ aŭ dovedit, cœ trébuĭe
Ucis̄ĭ prinsoneriĭ ca eretic̄ĭ, c̄e sînt.

Bátori.

Ac̄est Epíscop foarte, e foarte luminat.
În ell vede orĭ c̄ine moral evœnḡelesc.

Darot̄ĭ.

Sœ comîndœm sœmnalul s̄i sînḡele sœ curgœ!

Bátori.

Pœcat, cœ ni scœpase din mîna noastrœ cĭar
Ac̄ell tœlharĭŭ, c̄e-acolo s'aŭ apœrat la turn!

Niclas Banfi.

S̄i unde poate oare sœ afle ell scœpare?

Darot̄ĭ.

Fires̄c̄e, cœ orí unde a noastrœ rœsbunare
Îl va aflá pre dînsul, curînd saŭ maĭ tœrd̄iŭ;
Cœc̄ĭ nu poate sœ scape orĭ care îndrœsnetŭ
Cu armele în mînœ se 'nprotives̄c̄e noŭœ,
Fœcînd lovirĭ de moarte în dreapta s̄i în stînga.

Niclas Banfi.

S̄i maĭ ales c'ac̄ella de fricœ buĭmœc̄it
Aŭ cœutat, sœ fugœ rœnind atît̄ĭa îns̄ĭ!

Sc̄ena VII.

Niclas Banfi, Ĭánus̄ŭ de Darot̄ĭ, Berendell, Stefann Bátori,
S̄oltud̄ul, Mihul, Dinga, Ostas̄ĭ, Tort̄arĭ, Prinsonerĭ.

Prinsoneriĭ.

O! c̄erĭŭ! Mihul aic̄ĭa?

Victóriea.

O scumpul mĭeŭ ĭubite!
S̄ĭ-aĭ cuted̄at, atîta sœ te espuĭ la moarte?

Mihul.

O! Domnĭ! c̄e pret̄ŭ îmĭ c̄éret̄ĭ pe ac̄es̄t̄ĭ prinsonerĭ?

Darot̄ĭ.

Dar' strœjile de-afarœ cum v'aŭ lœsat aic̄ĭa?

Mihul.

Li-am spus lor de solíea cu care noĭ venirœm.
(maĭ mult̄ĭ îl ocĭesc)

Niclas Banfi.

Vœ dœm prinsoneriĭ în scimb pe Stefann Vodœ.

Mihul.

Cu gluma asta proastœ ne fác̄et̄ĭ a gîndí,
Cœ cĭar cŭ-all vostru reḡe sœ cade sœ vorbim.
(Ŭœ s̄oaptœ între Úngurĭ.)

Darot̄ĭ.

As̄á! tu es̄c̄ĭ, jupîne, care-aĭ scœpat cu fuga,
Rœnind voĭnic̄ĭ de-aĭ nostri cu loviturĭ de moarte?
Ît̄ĭ sînt dœtorĭŭ, cœ sîngur aic̄ĭa te-aĭ întors,
S̄i ne-aĭ scutit de muncœ, de-a te tot cœutá.
Ostas̄ĭ încunḡurat̄i-l!

Mihul.

Nic̄ĭ unul nu 'ndrœsneascœ!

Darot̄ĭ.

V'am porunc̄it ŭœ datœ, c̄e stat̄ĭ la îndoealœ?
(Ostas̄iĭ se aprópiœ, Mihul trîmbit̄œ în corn, plœes̄iĭ se aratœ 'n pĭat̄œ.)

Banfi.

Trœdare! heĭ! la arme!

Mihul.

Oprit̄i-vœ put̄in!
Noĭ n'am venit, sœ bátem nec̄ĭ un rœsbell cu voĭ,
Vœ c̄érem, sœ ne dúc̄et̄ĭ a negut̄a la reḡe!

Bátori.

Fires̄c̄e! se 'nt̄eleḡe, cœ n'aŭ venit aic̄ĭa

Sœ čerče, sœ se lupte vre ŭœ cît̄ĭ-va nebunĭ,
Sœ-šĭ facœ cĭar eĭ sîngurĭ sfœršit nenoročit!

Darot̄ĭ.

Lœsat̄ĭ armele darœ ši vom vorbí în urmœ!

Mihul.

840. Noĭ am cred̄ut, cœ 'n sînul uneĭ oštirĭ vited̄e
Putem, sœ fim cu arme, put̄inĭ precum sîntem;
Ši fœrœ bœnuelle, fœrœ s'avet̄ĭ prepus,
Sœ ne tocmim cu činste de pret̄ul, če ni-t̄ĭ čere.

Dinga.

Saŭ dacœ nu se eartœ, sœ poarte nime arme,
845. Aŭ trebuit strœjeriĭ, sœ ni fi spus pe loc,
Cînd am întrat aičĭa.

Mihul.

E înjosîre-acum
Se v'arœtat̄ĭ cu fricœ, ši noĭ earœ-šĭ maĭ bine
Vroim sœ ne întoárčem, saŭ ne jertfim cu tot̄iĭ,
Dar' armele nu dœm!

Plœešiĭ.

O! armele nu dœm!

Gligorčea.

850. Vitead̄ŭ eščĭ tu copille, ši aĭ mare curaḡŭ,
Întocmaĭ cum ŭœ datœ, de mult, de-mult de-atunčĭa,
Aveam ší eŭ curaḡul, sœ 'nfrunt orĭ če priméjdiĭ.

(S'aud rœsúnete de búčume ši trîmbit̄e.)

Ḡeneraliĭ.

Če însœmnead̄œ oare?

Mihul.

Aĭ noštri aŭ ajuns.
Bœet̄ĭ! vœ púnet̄ĭ pînd̄œ, bœtrîniĭ s'apœrat̄ĭ,
855. Femeile ši prunčiĭ sœ-ĭ scoátem de aičĭa,
Cœčĭ tîrgul a sœ ard̄œ cu Úngurĭ împreunœ.

(Rœsúnetele búčumilor se aprópiœ.)

Victóriea.

Vedet̄ĭ grœmœd̄ĭ de arme, haĭdet̄ĭ! sœ le 'npœrtim,
Sœ fáčem, sœ cunoascœ vrœšmašiĭ, cœ la noĭ
Femeile se luptœ întocmaĭ ca bœrbat̄iĭ!

(Prinsoneriĭ nœvœlesc la arme.)

Ḡeneraliĭ.

860. Trœdare neaud̄itœ! sœrit̄ĭ voĭničĭ la arme!

(un paḡŭ cœlare s'aratœ în pĭat̄œ.)

Paḡul.

La reḡele cu tot̄iĭ, cœčĭ Stefann ne-a cœlcat!

(De prin toate úlit̄ele nœvœlesc Meldovenniĭ cu fácliĭ aprinse; lupta se înčinḡe. Únguriĭ se retrag cu înčetul de pe pĭat̄œ, sčena se dešartœ, rœmînînd numaĭ cœdavre. S'aud în depœrtare rœsúnetele búčumilor š strigœrile luptašilor. Maĭ tœrd̄iŭ se rœdicœ ŭœ perdeá în fundul sčeneĭ. Stefann, Šendrea ši alte cœpiténniĭ moldovenne se vœd cœlœrĭ în mijlocul lupteĭ, tîrgul Baĭea arde de'n toate pœrt̄ile.)

Strigare ḡeneralœ.

Trœeascœ Stefann Vodœ! sîntem biruitorĭ!

Actul III.

Sčena I.

Gligorčea.

Cunosc, cœ e aproape sfîršitul mĭeŭ acuma,
Sîmt̄esc pe toatœ d̄iŭa puterea cœ-mĭ slœbešče.
865. O! cînd va sosí oara, sœ întru în pœmînt,
Če se va fače oare copilla mea aičĭ?
Cînd am puté sœ mérḡem cu totul la Sučeavœ,
Sœ fim între priétinĭ, sœ fim între aĭ neštri,
Sœ locuim cu frat̄iĭ, če s'aŭ mutat de-aičĭ;
870. Sœ pot murí în pače, sœ pot fi lineščit.

Sčena II.

Gligorčea, Victóriea.

Victóriea.

Eščĭ earœ-šĭ trist, tœtucœ! de če nu lašĭ mœhnirea?
Maĭ bine privešče ačeste floričelle,
Ši ved̄ĭ, če frumseat̄œ ši če míros maĭ aŭ,
Cu cîtœ mœestríe nœtura le-aŭ produs!
875. Ačestea albe, eatœ! se cĭamœ lœcrimĭoare;
Trœdičunea vorbešče de dînsele romántic,
Se d̄iče, cœ ŭœ datœ pe lîng'un pœrîŭašŭ,
A plîns ŭœ fetišoarœ amantul eĭ pĭerdut,
Ši lácrimile-atunčĭa în florĭ se prifœcurœ,
880. De-ačeea toatœ lumea le cĭamœ lœcrimĭoare.
Ši toporašiĭ, eatœ! cît sînt de frumušeĭ!
Coloarea lor e simbol all véčničeĭ durerĭ;

De ac̄eea ocĭul nostru suspinœ s̄i-ĭ culeḡe.
De dîns̄iĭ se vorbes̄c̄e, c'ŭœ datœ ŭœ smeoaĭcœ
885. Rœpise d̄iŭa mare fetit̄a unuĭ Domn,
S'o ducœ 'n c̄eea lume la un fic̄or all eĭ,
Ear' un plœes̄ŭ de munte, cum o d̄œrí în áer,
Svîrlind cu toporas̄ul îĭ rœted̄œ́ ŭœ mînœ,
S̄i 'ndatœ copillit̄a cœd̄ú în brat̄ele luĭ.
890. Atunc̄ĭa smeoaĭca de mîníe a scimbat
Toporu 'n floric̄ica, c̄e toporas̄ŭ îĭ d̄íc̄em.
Prives̄c̄e la ac̄easta, albastrœ ca s̄í c̄erĭul!
Ved̄ĭ steaŭa c̄ea de áur, c̄e e 'n míjlocul eĭ?
As̄á, cœ-ĭ maĭ frumoasœ? cœ 'ntrec̄e foarte mult
895. Pe toate de'n bucĭetul ac̄est de floric̄elle?
Ea trébuĭe, sœ aĭbœ deplinœtœt̄ĭ în míros,
De ac̄eea nec̄ĭ ŭœ datœ noĭ nu-l putem sîmt̄í.

Gligorc̄ea.

Frumoasœ-ĭ, ca s̄í tine, dar' spune-mĭ, cum îĭ d̄ić?

Victóriea.

O! numele, c̄e poartœ, îĭ dureros, tœtucœ!
900. Se d̄ic̄e, ca úœ datœ un june s̄ĭ-ŭœ fetit̄œ,
Frumos̄ĭ ca nis̄c̄e înḡerĭ, la Bístrit̄œ s'aŭ dus,
S̄i amîndoĭ pe málurĭ umblá culegînd florĭ,
Ear' Bístrit̄a ḡeloasœ sorbí fœrœ de veste
Pe june între válurĭ s̄i-l îngit̄í îndatœ,
905. Încît abĭá bœeatul putú prin un suspin
Sœ d̄icœ copillit̄eĭ: te rog: nu mœ uĭtá!
Ac̄ell suspin d̄efiriĭ pe mal dacœ îl duserœ,
Atunc̄ĭa cĭar în clipœ se prifœcú în floarea,
C̄e astœ-d̄ĭ tot̄ĭ în lume îĭ d̄ic: *Nu-mœ-uĭtá!*
910. Ear' fata supœratœ, plîngînd, a blœstœmat:
Ca Bístrit̄a sœ fiœ un rîŭ de 'nspœĭmîntare,
S̄i 'n vec̄ĭ spre amintire, în viitorĭŭ sœ curgœ
Lovitœ tot de-a una, lovitœ de petre s̄i de stînc̄ĭ!
Blœstœmul se 'nplinise, s̄ĭ-apoĭ murí s̄í ea!

Gligorc̄ea.

915. De unde s̄c̄iĭ ac̄estea?

Victóriea.

Le-am aud̄it, tœtucœ!

Gligorc̄ea.

Voes̄c̄ĭ, sœ-mĭ fac̄ĭ distráḡerĭ cŭ-ac̄este floric̄elle?
Es̄c̄ĭ floare, ca s̄í elle; s̄c̄iĭ tu, drœgut̄a mea,
Pœstread̄œ-le la tine, s̄i s̄ed̄ĭ, ca sœ vorbim!
N'ar fi maĭ bine oare, sœ ne mutœm de-aic̄ĭa,

920. Sœ mérḡem la Suc̄eavœ, unde s'aŭ dus aĭ nos̄tri,
S̄ĭ-acolo împreunœ cu tot̄iĭ sœ trœim?

Victóriea.

Tœtucœ! tu aic̄ĭa lumina aĭ vœd̄ut,
Aic̄ĭa este Baĭea, aic̄ĭa sînt nœscutœ,
De'n neam în neam aic̄ĭa ne-am petrecut cu tot̄iĭ;
925. Tot locul ni des̄c̄eaptœ un dulc̄e suvenir,
Precum des̄teaptœ numaĭ pœmîntul c̄ell nœtal,
S̄i nu trébuĭe, de-aic̄ĭa sœ mérḡem noĭ aĭurĭa.
C̄enus̄a mumeĭ melle s'o pœrœsim cu totul,
Sœ n'aĭbœ c̄ine-ĭ pune nic̄ĭ cándelœ, nic̄ĭ florĭ,
930. Sœ n'aĭbœ cœutare mormîntul strœmos̄esc?

Gligorc̄ea.

As̄á! dar' însœ Baĭea acuma numaĭ este,
Decît d̄ídurĭ sfœrmate; des̄ertul ac̄est mare
Nu pot decît durerea maĭ mult a o mœrí.
La c̄e ajutœ oare, în ocĭ sœ tot avem
935. Icoana asta tristœ, ac̄este rœmœs̄it̄e,
Ac̄eastœ suvenire a d̄illeĭ c̄eĭ fœtale?

Victóriea.

Un tîrg dacœ, ca Baĭea, ca t̄ara de antic
Se aflœ a-d̄ĭ ruine, dœrmat, des̄ert, pustiĭŭ;
Vederea asta dacœ-ĭ tristœ, dureroasœ,
940. Sœ nu uĭtœm, cœ are s̄ĭ-un suvenir de slavœ,
C̄e 'n veácurĭ depœrtate va spune 'n viitorĭŭ
La tot̄ĭ urmas̄iĭ nos̄tri, nepot̄ĭ s̄i strœnepot̄ĭ:
C'aic̄ĭa se topise mîndríea ungureascœ,
C'aic̄ĭa Mœteĭŭ Corvinul, put̄in maĭ înnœinte
945. Pĭerd̄îndu-s̄ĭ toatœ fala, ostas̄ĭ s̄i ḡeneralĭ,
Rœnit de însu-s̄ĭ Mihul, cu fuga a scœpat,
C'aic̄ĭa în sfîrs̄it, tatœ, s̄í tu, s̄í eŭ, s̄ĭ-aĭ nos̄tri
De moarte, de robíe ne-am mîntuit cu tot̄iĭ
Pre'n brat̄ul s̄i curaḡul vitejilor Rumînĭ,
950. S̄ĭ-aic̄ĭ, ah! o! tatœ, orĭ încœtró mœ uĭt,
Eŭ vœd, par'cœ pre Mihul, ca cum ar fi aevea!

Gligorc̄ea.

Maĭ multe lunĭ trecurœ, s̄i n'avem nic̄ĭ ŭœ s̄c̄ire
De dînsul, unde este, de-ĭ viŭ saŭ de e mort.

Victóriea.

Presîmt, cumcœ trœes̄c̄e.

Gligorc̄ea.

Atunc̄ĭ ell ne-a uĭtat!

Victóriea.

O! nu-l osîndí, tatœ, cînd ščiĭ, cœ ell de-aičĭa
Cu Stefann, cu aĭ noštri s'a dus gonind pre rege̅,
Încît poate ší astœ-d̄ĭ eĭ unde-va se bat!

Glig̅orčea.

De-am merg̅e la Šučeavœ vr'ŭœ veste am luá,
Am ščí, če fac aĭ noštri în t̄ara ungureascœ!

Victóriea.

Eŭ cug̅etam, tœtucœ, sœ-t̄ĭ fac ŭœ rugœminte!

Glig̅orčea.

Sœ-mĭ spuĭ, copilla mea, sœ-mĭ spuĭ, orĭ če voeščĭ!

Victórica.

Voésc, scimbatœ 'n haĭne, sub nume de pœstorĭŭ,
Sœ merg sîngurœ, tatœ, sœ cáut eŭ pre Mihul!

Gligorčea.

Če spuĭ? tu eščĭ nebunœ? voeščĭ, sœ-mĭ facĭ sfîršitul!
Voeščĭ pe semne earœ-šĭ, sœ mœ maĭ pœrœseščĭ?

Victóriea.

Nu te mœhní, tœtucœ, ascultœ-mœ, sœ-t̄ĭ spun:
De doŭe orĭ cucošiĭ cîntase astœ noapte,
Credeam, cœ čĭar nœtura sœ fiœ adormitœ,
Cœ numaĭ eŭ în lume dešteaptœ privegĭed̄ŭ,
Fœrœ sœ-mĭ viĭœ somnul, sœ pot a adormí;
— Ši cîte noptĭ, o! cîte, de cînd somnul nu-mĭ vine —
M'am dus apoĭ de'n casœ colé lîngœ morminte,
Ši ascultam cobirea ši bóčetul čell trist
All páserilor noptiĭ, carĭ g̅emeaŭ pe turn,
În valle, curgînd apa c'un vúet de cœscadœ,
Se îngîná în munte cŭ-a fearelor mug̅ire.
Pe čerĭŭ carul cu boiĭ mergeá la asfintit,
Ear stellele de-arîndul sœltá în locul lor;
Ca pre'ntr'un fármec însœ am adormit, tœtucœ;
Dar' cît a fost de dulče ačeastœ adormire,
Ši cîte frumušele vedénniĭ am visat,
Cœčĭ d̄iŭa erá albœ, cînd m'am tred̄is de'n somn!
Mi se pœreá, cœ Mihul venise ear' aičĭa,
Ši cœ purtá pe frunte cununœ înfloritœ,
Pe care-apoĭ îndatœ mĭ-aŭ pus'o ell pe cap!

Gligorčea.

Sœ ščiĭ, cœ se 'nplinešče, copillœ, visul tœŭ!

Victóriea.

De-ar dá Dumned̄eŭ, tatœ, sœ fiœ ší aevea!

Gligorčea (confus).

Ašá presîmt în mine, cœ tu cît de în grabœ
Veĭ fi ferič̄e 'n lume... dar' soarele e sus,
Ĭann ved̄ĭ de prînd̄ul nostru!

Victóriea.

Tributul însœ dœ-mĭ!
Sœrutœ-mœ, tœtucœ!

Gligorčea.

Eščĭ însu-šĭ mîngœĭarea!

Sčena III.

Gligorčea.

Sœ cúg̅etĭ, tu copillœ, a mœ lœsá ear' sîngur?
Sœ merg̅ĭ pe'ntre priméjdiĭ, sœ merg̅ĭ, ca sœ te pĭerd̄ĭ
O Doamne! scimbœ-ĭ gîndul! alinœ dorul eĭ!

(Se strecoarœ pe'ntre morminte četind înscripčunile.)

Ah! eat' ŭœ lume 'ntreagœ, cînd mœ credeam eŭ sîngur
Aičĭ eatœ tot omul gœsešče mîngœĭare.
Aičĭ este mormîntul luĭ Stefann de Bátori,
Colé ear' un Bátori, de'n coače Berendell,
Coló miĭ de cœtanne visad̄œ sub movile.
Ačeštĭ g̅eneralĭ úngurĭ, ačeštĭ oštennĭ cu totiĭ,
Atunčĭ cînd se cred̄urœ, cœ sînt biruitorĭ:
Atunčĭa, čĭar atunčĭa aŭ fost eĭ biruit̄ĭ!
Ačest Berendell earœ-šĭ, dorind ca sœ domneascœ,
Venit'aŭ în Moldova, pe tron ca sœ se urče,
Ši 'n loc de tron, mormîntul aičĭa šĭ-aŭ aflat!
Ašá fĭešče care gonešče nœlučirĭ,
Ašá se rœtœčešče tot omul în vieat̄œ!

(Dupœ ŭœ páusœ.)

Locašŭ all nesîmt̄iriĭ! locašŭ all večničíeĭ!
Produsul trœcœtoarĭeĭ viet̄e omeneščĭ!
Morminte! voĭ, în care adorm orĭ če nœdejdĭ,
Adorm a noastre vise ši patimĭ, ši ambít̄iĭ
De orĭ če migœelle d̄œdárničĭ ca ší omul:
Dešcidet̄ĭ un rœpáos, primit̄i-mœ la voĭ!

Sc̄ena IV.

Gligorc̄ea, Victóriea.

Victóriea.

Mœhnit earœ îmĭ pare; s̄i poate a nu fi,
Cînd tot pe'ntre morminte îl ved̄ĭ, cœ sœ strecoarœ!
Am sœ-l îndemn, sœ meargœ pre'n codru, sœ vîned̄e,
Sœ-ĭ treacœ mœhnic̄unea, sœ peard̄œ gîndul trist!
Tœtucœ! eatœ arcul, voes̄c̄ĭ, ca sœ vîned̄ĭ?

Gligorc̄ea.

Prea bine, copillit̄œ, voĭŭ înc̄ercá a merḡe!
Dar' unde-ĭ securic̄ea?

Victóriea.

Aic̄ĭa-ĭ, eat'o tatœ!

Gligorc̄ea.

Curînd mœ 'ntorc a casœ, dar pînœ voĭŭ vení,
Rœmîĭ ear' sînguricœ, rœmîĭ cu Dumned̄eŭ!

Sc̄ena V.

Victóriea.

Mœhnirea ca un s̄erpe pe ínimœ ĭĭ s̄ede,
Pe frunte i s'aratœ trœsurĭ de întristare,
S̄i fat̄a-ĭ e scimbatœ, s̄i mersul s̄uvœind,
S̄i vorba mi se pare, cœ nu-ĭ, precum a fost.
Sermannul! pœtimes̄c̄e, ell súfere cu mine,
Presîmte suferint̄a s̄i cinul, c̄e mœ darmœ!
Cu toatœ fœt̄œriea, cu tot surîsul mĭeŭ,
Cu toatœ presîmt̄irea, c̄e mint, cœ as̄ŭ avé
De Mihul, cœ trœes̄c̄e, s̄ĭ-aic̄ĭ are sœ viĭœ:
Cînd ínima îmĭ spune cu totul de'n protivœ,
Nu pot a mœ ascunde de'n ocĭul pœrintesc,
Cœc̄ĭ ell pœtrunde lesne a melle cuḡetœrĭ!
S̄i unde, unde oare s'aflœm noĭ mîngœĭare?
As̄á, în mormînt numaĭ, în sînul nesîmt̄iriĭ
Rœpáusul ne-as̄teaptœ, s̄i pac̄ea vom gustá!
Acolo omul pune dureriĭ un sfœrs̄it!..
Frumos este, în lupte fec̄oriĭ sœ trœeascœ;
Frumos este, sœ moarœ pe cîmpiĭ bœtœlíeĭ,
Cînd ápœrœ ŭœ t̄arœ, cînd ápœrœ pe-aĭ lor,
Cœc̄ĭ c̄eĭ c̄e-s̄ĭ scapœ t̄ara, în vec̄ĭ eĭ numaĭ mor!

Dar' crud ni vine noŭœ, femeĭ nenoroc̄ite!
Cînd pĭerdem un priétin, un frate, un pœrinte,
Cînd pĭérdem pre aĭ nos̄tri, s̄i rœmînem, trœind,
Sermanne, plîngœtoarĭe, în dóliŭ vœduvesc,
Sœ nu avem a casœ mœcar' nis̄c̄e morminte,
Sœ plîngem preste elle, sœ împletim girlande
Pe crucile înfipte în vre un t̄interim,
Dulc̄eat̄a mîngœĭœriĭ s̄í noĭ sœ o gustœm,
Cœc̄ĭ, dacœ 'n bœtœlíe cœd̄ut'aŭ acum Mihul,
Sœ-mĭ spuĭœ, c̄ine poate, mormîntul unde-ĭ este?
Sœ présor florĭ pe dînsul s̄i cándelœ sœ-ĭ pun.
Oh! ínima-mĭ presîmte, cœ Mihul este mort,
Cœc̄ĭ alt felĭŭ de mult încœ ar fi venit aic̄ĭa;
De mult ac̄este lácrimĭ de dînsul erá s̄terse,
S̄i tata mîngœĭare de mult ar fi aflat.

Romant̄œ.

Amarœ e vieat̄a, cînd pĭere s̄i se stînḡe
Scînteea, c̄e sperînt̄a în súflet aŭ aprins,
S̄i cînd nu sîmt̄i tœríe, sœ pot̄ĭ mœcar' învinḡe
Un dor, ŭœ suvenire, de care es̄c̄ĭ cuprins!

Cînd ved̄ĭ, cœ lumea este ŭœ vatrœ de durere,
Pœmîntul cînd ĭt̄ĭ pare un mare t̄interim,
Fiintele lipsite de orĭ c̄e mîngœĭare,
Cînd sámœnœ, cœ strigœ: noĭ toate suferim!

Amarœ e vieat̄a la c̄ell, ce rœtœc̄es̄c̄e
De pátrie departe, tírannii blœstœmînd;
Dar' mult e maĭ amare la c̄ea, care ĭubes̄c̄e,
S̄i care 'n desperare trœes̄c̄e suspinînd!

As̄á, amar trœes̄c̄e sermanna turturicœ,
Oftînd la uscœc̄une, dorind amantul sœŭ,
S̄i vécnic credinc̄oasœ ea numaĭ sînguricœ
Ĭubes̄c̄e pînœ moare: as̄á ĭubesc s̄í eŭ!

Privegĭœtoarĭa dacœ suspinœ toatœ noaptea,
S̄i lunc̄ele rœsunœ de-all eĭ cîntec duĭos;
S̄í eŭ în vec̄ĭ ca dînsa ĭubesc sîngurœtatea,
S̄í eŭ fac, sœ rœsune un ḡeámœt tînguĭos.

În mĭed̄ul nopt̄iĭ dacœ vr'un înḡer vid̄itead̄œ
Mormîntul ac̄est mare, ac̄est fœtal pœmînt;

Cînd totul e 'n tœc̄ere, cînd totul dormitead̄œ,
Pre mine mœ 'nt̄îlnes̄c̄e adese lœcrimînd.

S̄i luna, cînd rœsare, tot ast felĭŭ mœ gœses̄c̄e;
A eĭ luminœ stînsœ mi-ĭ drag sœ o privesc,
Ea sîmte împreunœ cŭ-ac̄eá, c̄e pœtimes̄c̄e,
Cœc̄ĭ sámœnœ, sœ aĭbœ cœrácter vœduvesc.

La stelle, la luc̄éferĭ mœ uĭt cu întristare,
În orĭ care aevea un cip par'cœ d̄œresc;
S̄ĭ-atunc̄ĭ ascult d̄efirii s̄optind în depœrtare,
Cœ cipul, care cáut, în vec̄ĭ nu-l maĭ gœsesc!

Cînd soarele se culcœ în nóurĭ dupœ munte,
S̄i sámœnœ cîmpíea cu un frumos covor;
Eŭ nu vœd nec̄ĭ ŭœ floare, sœ nu-mĭ aduc a minte,
Cœ numaĭ am în lume, de cît un sîngur dor.

Nu pot s'ascult pœrîul, c̄e curḡe colo 'n valle,
Cœc̄ĭ s̄oapta luĭ lovesc̄e adînc súfletul mĭeŭ;
Nu pot s'ascult ŭœ doĭnœ, un búc̄um, ŭœ cîntare,
Nu pot ŭœ rugœc̄une sœ 'ndrept luĭ Dumned̄eŭ.

Nu pot sœ súfœr d̄iŭa, nu pot sœ súfœr soare;
Ac̄estea sînt frumoase la c̄eĭ, c̄e-s feric̄it̄ĭ;
Dar' orĭ c̄e frumuseat̄œ aduc̄e întristare,
Aduc̄e mœhnic̄une la c̄eĭ nenoroc̄it̄ĭ.

As̄á, amar trœes̄c̄e sermanna turturicœ,
Ḡemind la uscœc̄une, dorind amantul sœŭ,
S̄i véc̄nic credinc̄oasœ ea numaĭ sînguricœ
Ĭubes̄c̄e pînœ moare: as̄á ĭubesc s̄í eŭ!

Sc̄ena VI.

Victóriea, Telit̄a.

Telit̄a.

Ĭubita mea, ascultœ, te rog nu maĭ cîntá
Oh! Doamne all cîntec în ínimœ strœbate,
E jálnic, mult maĭ jálnic, decît cînd se boc̄es̄c̄e
Un clópot sîngurátic în mĭed̄ul uneĭ nopt̄ĭ.

Victóriea.

Curînd un glas va spune: Victóriea s'aŭ dus!
S̄ĭ-un clópot atunc̄ĭ, sorœ, va rœsuná în áer.

Telit̄a.

C̄e vorbe de copillœ, maĭ bine eatœ bobiĭ!
Îĭ Vínerĭ astœ-d̄ĭ, sorœ, s̄i pot ca sœ-t̄ĭ gîc̄esc.

Victóriea.

Gîc̄es̄c̄e-mĭ pe'ntru Mihul, de-ĭ viŭ saŭ de e mort!

Telit̄a.

D̄ic̄eaĭ, cœ nu pot̄ĭ crede în fármec̄ĭ s̄i în vrajœ!

Victóriea.

Voesc, sœ-mĭ fac distrágerĭ, voesc, sœ omor tîmpul!

Telit̄a.

Menes̄c̄e-ĭ, cum ît̄ĭ plac̄e, gîndes̄c̄e, c̄e voes̄c̄ĭ,
În dreapta s̄i în stînga améstecœ-ĭ cruc̄is̄ŭ.

Victórica.

Améstecœ-ĭ tu, sorœ, cum s̄c̄iĭ, cœ se cuvine!

Telit̄a.

Patru-d̄ec̄ĭ s̄i unul
De bobĭ, tot ca unul,
C̄e toate le s̄c̄it̄ĭ,
S̄i toate gîc̄it̄ĭ,
Spúnet̄i-mĭ curat
S̄i adevœrat:
De-a fi, ca sœ fiœ,
De-a fi, ca sœ viĭœ
Mihul pe la noĭ,
Sœ ni spúnet̄ĭ voĭ,
Sœ cadœ în prag
Un om sositorĭŭ,
C̄e vine cu sporĭŭ,
C̄e vine cu dor,
Cu drag s̄i amor,
De-a fi, sœ nu fiœ,
De-a fi, sœ nu viĭœ,
Sœ ni spúnet̄ĭ ear',
Cœ noĭ înd̄œdar,
Îl tot as̄teptœm,
S̄i 'n bobĭ cœutœm.
(Telit̄a poartœ, înparte s̄i desparte bobiĭ.)

Victóriea.

Ĭann spune-mĭ maĭ de grabœ, tœtuca sœ nu viĭœ,
C̄e cade oare, sorœ, de bine saŭ de rœŭ?

Telit̄a.

O! bine se aratœ, as̄teaptœ, sœ-t̄ĭ spun tot:
Acum vine ŭœ veste de mare bucuríe . . .

1145. As̄teaptœ . . . c̄ell cu vestea îĭ un strœin îmĭ pare,
As̄á, strœin ell este, acu-s̄ĭ vine la noĭ.
În prag, în drum, în masœ tot̄ĭ bobiĭ s'aŭ încis;
Ell trébuĭe cĭar astœ-d̄ĭ aic̄ĭa sœ soseascœ,
S̄i 'n urmœ vine Mihul fœrœ doarœ s̄i poate
1150. Tot astœ-d̄ĭ s̄í ell vine. O! astœ-d̄ĭ negres̄it,
S̄i cade adunare de oamenĭ tare mult̄ĭ.

Victóriea.

Se poate oare, sorœ, ca bobiĭ sœ gîc̄eascœ?

Telit̄a.

Sœ nu-mĭ maĭ d̄ic̄ĭ pe mume, de nu se împlines̄c̄e
Sœ maĭ vrœjesc ŭœ datœ!

Victóriea.

Pre tatœl mĭeŭ aud!

Telit̄a.

1155. Fiĭ sígurœ, cœ Mihul soses̄c̄e negres̄it!
Aĭ sœ vorbes̄c̄ĭ cu dînsul, cum vorbes̄c̄ĭ cu mine,
S̄ĭ-atunc̄ĭa veĭ cunoas̄c̄e, de sînt eŭ gîc̄itoarĭœ.

Victóriea.

De s'a 'nplinî, Telitœ, cu c̄e sœ-t̄ĭ rœsplœtesc?

Telit̄a.

Nu c̄er, decît tot bunœ sœ fiĭ, precum aĭ fost.

Sc̄ena VII.

Gligorc̄ea, Victóriea, Telit̄a
(îs̄ĭ ĭa furca s̄i toarc̄e pe prispœ).

Victóriea.

1160. Vînat'aĭ c̄e-va, tatœ?

Gligorc̄ea.

Nic̄ĭ m'am c̄ercat, copillœ,
Sînt obosît cu totul, s̄i nu mœ sîmt prea bine.

Victóriea.

Dar' c̄e aĭ? c̄e te doare? as̄á cœ-t̄ĭ este rœŭ?

Gligorc̄ea.

Oh! súfletul mœ doare, mœ aflu prea mœhnit,
Gîndind la starea noastrœ, gîndindu-mœ la tine,
1165. C'aĭ sœ rœmîĭ ca mîne orfannœ s̄i strœinœ!

Victóriea.

Doresc maĭ înnœinte de tine eŭ sœ mor;
Dar' moartea întœrd̄iœ la c̄eĭ, c̄e o doresc!

Gligorc̄ea.

De c̄e sœ fiĭ nebunœ? de c̄e dores̄c̄ĭ tu moartea?
1170. Vieat̄a orĭ cum fiœ, sœ treacœ ea fires̄c̄e,
Sœ nu dorim sfîrs̄itul, cœc̄ĭ vine, vine ell!

Victóriea.

Dar', asta e vieat̄œ, cînd súferĭ ne'nc̄etat?
De miĭ de orĭ mormîntul maĭ dulc̄e mi se pare!

Gligorc̄ea.

S̄i cum prives̄c̄ĭ vieat̄a? Ea nu-ĭ decît ŭœ calle,
C̄e duc̄e pe tot omul de'n leágœn la mormînt.

Victóriea.

1175. Un drum spinos pœrinte, pe care-un cœllœtorĭŭ
Ades gœses̄c̄e numaĭ ŭœ hrannœ prea amarœ.
Put̄inĭ, put̄inĭ sînt foarte, c̄e nimeresc ŭœ calle
Maĭ nétidœ, us̄oarœ, cu florĭ în loc de spinĭ.

Gligorc̄ea.

Dar' omul se cuvine, sœ aĭbœ s̄í curaḡŭ,
1180. Sœ treacœ astœ calle, de-ar fi orĭ cît spinoasœ,
Cœc̄ĭ în noeannul vîrsteĭ vieat̄a-ĭ foarte scurtœ.
Sœ lœudœm pre domnul, sœ vrem a fi maĭ bunĭ,
S̄i 'n pac̄e cu noĭ îns̄iĭ sœ mérḡem la mormînt
Pe orĭ s̄í c̄e cœrare, spinoasœ, înfloritœ;
1185. Cînd s̄c̄im, cœ tot acolo la punt o sœ ajúnḡem,
S̄i tot ac̄eea-s̄ĭ soarte cu tot̄iĭ o s'avem,
Cœc̄ĭ mort̄iĭ nu se 'ntreabœ, pe unde aŭ venit.

Victóriea.

As̄á! vieat̄a-ĭ scurtœ, dar' foarte dureroasœ,
Sînt uniĭ de pœrere, cœ noĭ maĭ înnœinte
1190. De a venî în lume aĭurĭa am trœit,
S̄i ca 'ntr'un purgœtorĭŭ sîntem adus̄ĭ aic̄ĭa,
Curat̄ĭ apoĭ sœ tréc̄em la véc̄nica vieat̄œ,
Sœ fiœ oare dreaptœ ac̄eastœ socotint̄œ?
Se poate, ca sœ aĭbœ temeĭŭ pœrerea lor?

Gligorc̄ea.

1195. Ŭœ nebunîe este de-a crede ac̄est vis!
La rœtœc̄it̄ĭ se aflœ, asémene pœrerĭ!

Victóriea.

De unde vine omul în lume, cînd se nas̄c̄e,
S̄i unde merḡe darœ, cînd întrœ în mormînt?

Gligorc̄ea.

Desleagœ-mĭ ŭœ 'ntrebare, un lucru prea us̄or,
1200. S̄ĭ-atunc̄ĭa tot misterĭul e spus în doŭe vorbe!
Cînd válurile apeĭ, purtate de furtunœ,

Lovesc în vre ŭœ stîncœ, s̄i se prœval mereŭ,
Ŭœ spum' atunc̄ĭa nas̄c̄e grod̄avul elemînt,
Care, plutind pe unde, înc̄et, înc̄et se pĭerde.
Sœ-mĭ spuĭ, unde-aŭ fost oare mœrgœritariĭ spumeĭ,
Pîn ĭ-aŭ produs furtuna, s̄ĭ-acum unde maĭ sînt?
Victóriea.
Eŭ nu s̄c̄iŭ, nu pot spune!
Gligorc̄ea.
Îĭ lesne de 'nt̄eles.
(Se aude în depœrtare ŭœ doĭnœ în flúer.)
Victóriea.
Darœ c̄ine sœ fiœ?
Gligorc̄ea.
Vr'un rœtœc̄it pe semne!
Telit̄a.
Vre un plœes̄ŭ de munte, saŭ vr'un pœstorĭŭ de turme.
Victóriea.
Ell cîntœ mîndru, poate cœ este vr'un arcas̄ŭ.
Gligorc̄ea.
Vom s̄c̄í curînd, cœc̄ĭ plaĭul l'aduc̄e drept la noĭ;
De-ar fi însœ de'n oaste, nĭ-ar spune noŭœ multe,
Nĭ-ar spune, dacœ Stefann aŭ umilit pre Úngurĭ
Tot ast felĭŭ cu lesnire s̄í cĭar în t̄ara lor.
Victóriea.
Nĭ-ar spune s̄í de Mihul, de-ĭ viŭ saŭ de e mort,
S̄i dacœ maĭ gîndes̄c̄e, sœ viĭœ pe aic̄ĭa!
Telit̄a.
T̄ĭ-am spus ŭœ datœ, sorœ, cœ Mihul o sœ viĭœ.
Victóriea.
Oh! ĭann aud̄ĭ! cum cîntœ de mîndru doĭna ell!
Telit̄a.
Se poate înt̄eleḡe, cœ are vre un dor,
Cœc̄ĭ cîntecul vœdes̄c̄e pre-ac̄ell, c̄e pœtimes̄c̄e!
Victóriea.
As̄á! doĭna-ĭ de jale, însœ orĭ c̄ine sîmte,
Cœ este eroismul cœrœctisat în ea.
Gligorc̄ea.
Gœtit̄ĭ c̄e-va îndatœ, sœ-l ospœtœm la noĭ!
Victóriea.
Telit̄œ! pune mîna aic̄ĭ la inimĭoarœ,
Ĭann spune-mĭ, sorœ dragœ! sîmt̄es̄c̄ĭ, cum se maĭ bate?
Îmĭ pare, c'o sœ sarœ, sœ easœ ea de'n loc!

Telit̄a.
As̄á-ĭ ínima noastrœ, curat ca un copill,
Se túrburœ în clipœ s̄i 'nclipœ se alinœ!
Victóriea.
Dar' rare orĭ gœses̄c̄e deplinœ mîngœĭare.
Gligorc̄ea.
Privit̄ĭ, eatœ-l! ajunḡe, rœsunœ pas̄iĭ sœĭ!
Telit̄œ! lasœ torsul, gœtit̄ĭ, sœ-l gœd̄duim!

Scena VIII.

Gligorc̄ea, Dinga, Victóriea s̄i Telit̄a
la ŭœ parte.

Dinga.
Bine-am gœsit, uncĭes̄e!
Gligorc̄ea.
Bine-aĭ venit voĭnic̄e!
A! tu es̄c̄ĭ mi se pare! nu te puteam cunoas̄c̄e;
De unde, pînœ unde pe-aic̄ĭa te-aĭ luat?
Dinga.
De'n t̄ara ungureascœ de-a dreptul am venit,
La Baĭea sœ te aflu pe tine Pœrcœlabe.
Dar' cît maĭ sînt de triste ruinele ac̄estea,
Ŭœ jale, ŭœ durere te prinde, oare cum,
Privind tîrgul cu totul pustiĭŭ s̄i dœrîmat!
Gligorc̄ea.
Sœ mult̄emim, bœĭate, cœ aŭ scœpat Moldova,
Cœc̄ĭ Baĭea cu înc̄etul se va clœdí maĭ mîndrœ,
S̄i fálnic̄ele túrnurĭ s'or înnœlt̄á-se ear',
Fiind cœ nu se poate, sœ fiœ tot pustiĭ
Ac̄este minĭ de áur, ac̄este bœĭ bogate,
C̄e sînt nervele t̄œriĭ în pac̄e s̄i rœsbele!
Dinga.
Nu-t̄ĭ e urît, aic̄ĭa tu sîngur sœ petrec̄ĭ?
Gligorc̄ea.
Cu fetele ac̄estea îmĭ trec̄e de urît.
Cunoás̄c̄et̄ĭ voĭ copille, c'ac̄esta fu cunsot̄ul,
Cu care-atunc̄ĭa Mihul aic̄ĭa strœbœtuse?
Victóriea.
Cu greŭ, saŭ nic̄ĭ ŭœ datœ nu pot a fi uĭtat̄ĭ
Ac̄eĭ, c̄e libertatea o daŭ cu jertfa lor;
Cœc̄ĭ, dacœ ell atunc̄ĭa nu cunfundá pre Úngurĭ,

Prea sígur, cœ S̄oltud̄ul s̄i noĭ s̄i tot̄ĭ aĭ nos̄tri
În noaptea c̄ea fœtalœ eram, sœ fim jertfit̄ĭ.
Dinga.
De orĭ s̄í c̄e priméjdie voĭ sîngurĭ v'at̄ĭ scœpat,
1255. În luptœ s̄í voĭ îns̄i-vĭ v'at̄ĭ apœrat vieat̄a
Cŭ-a Úngurilor arme.
Victóriea.
Cînd noĭ ne înœrmárœm,
Sosise Stefann Vodœ s̄i Únguriĭ fuḡĭaŭ,
Cœlcînd unul pre altul de fricœ spœĭmîntat̄ĭ.
Gligorc̄ea.
C̄ine credeá de Úngurĭ, as̄á mis̄eĭ sœ fiœ?
Dinga.
1260. Vitejiĭ mis̄eĭ sînt cu maĭ vitejĭ în luptœ!
Gligorc̄ea.
Acum as̄ŭ vré sœ aflu, rœsbelul de-ĭ curmat,
As̄ŭ vré sœ s̄c̄iŭ de Úngurĭ, de Mœteĭas̄ŭ all lor,
De sînt încœ tot mîndri, de maĭ doresc sœ între
Vr'ŭœ datœ în Moldova, sœ prade earœ-s̄ĭ t̄ara?
1265. As̄ŭ vré, sœ s̄c̄iŭ de Mihul, de-ĭ viŭ, saŭ de e mort?
Victóriea.
De mult, de mult de dînsul nemica n'aud̄im!
Dinga.
Sœ s̄c̄it̄ĭ, cumcœ trœes̄c̄e, s̄i c'aŭ ajuns sœ fiœ
S̄í ell între fruntas̄iĭ vitejĭ în bœtœlíe.
Voit̄ĭ, sœ vœ spun toate întocmaĭ cum aŭ fost?
Gligorc̄ea.
1270. Te rog, sœ spuĭ, bœĭate, cœc̄ĭ foarte mult dorim!
Dinga.
T̄inet̄ĭ minte, cînd Stefann aic̄ĭ nœvœlise,
Cum aŭ gœsit pre Úngurĭ de multœ bœuturœ
Cu totu 'n amet̄ire s̄i buĭmœc̄it̄ĭ de somn?
V'adúc̄et̄ĭ ear' a minte, cœ reḡele-aŭ scœpat
1275. În noaptea c̄ea grod̄avœ rœnit ell în treĭ lócurĭ,
S̄ĭ-abĭá cu un mic númœr de'n gloata sa c̄ea multœ?
Cœ 'n spete i se 'nfipse un fíer înveninat,
Trœmis de Mihul nostru, de'n arcul sœŭ gibac̄ŭ?
Eĭ bine! pe ŭœ parte plœes̄iĭ s̄i t̄œranniĭ,
1280. Pe alta s̄í tot̄ĭ Les̄iĭ trœmis̄ĭ de Casimir,
S'aŭ as̄ed̄at pre'n pláĭurĭ, pe vœĭ s̄i pre'n d̄œvoaĭe,
De-a lungul pe tot̄ĭ munt̄iĭ grœmœd̄ĭ, grœmœd̄ĭ de oase;
Ear' noĭ cu Stefann Vodœ pre reḡe am gonit,
Sfœrmînd cu arma 'n mînœ cœtannēle 'n Ardeal,

1285. S̄ĭ-apoĭ în pac̄e earœ-s̄ĭ ne-am coborît de'n munte.
Erá însœ fires̄c̄e, cœ Stefann sœ învet̄e
Pre Úngurĭ a cunoas̄c̄e, Rumîniĭ c̄ine sînt,
De ac̄eea ŭœ poruncœ cœtrœ os̄tennĭ s'aŭ dat,
Oprind pre fie care sub steágurĭ sœ rœmîĭœ,
1290. S̄i 'n datœ primœvara gœtit̄ĭ la noaŭe lupte,
Noĭ am trecut ear' munt̄iĭ cu tot̄iĭ în Ardeal,
Gonind reḡes̄c̄ile arme, sdrobind s̄í pre Secuĭ,
S̄i t̄ara lor cu arma, cu focul am c̄ertat'o,
De n'aŭ rœmas cotunœ, un sat saŭ ŭœ c̄etate
1295. Scutitœ de pedeapsa prea drepteĭ rœsbunœrĭ;
C'aŭ meritat Secuiĭ s̄i Únguri nœtînḡĭ!
Acum în bunœ pac̄e ne'ntoárc̄em ear' a casœ,
Precum strœmos̄iĭ nos̄tri se întorc̄eaŭ ŭœ datœ
Cu láudœ s̄ĭ-onoare la Roma 'nvingœtorĭ.
Victóriea.
1300. Dar' spune-ni de Mihul, de s̄c̄iĭ unde-aŭ rœmas?
Dinga.
Erá trœmis, s'ajute a pune strœjĭ pe márḡenĭ,
S̄i trebuĭá sœ viĭœ s̄í ell de mult aic̄ĭa;
Cœc̄ĭ ast felĭŭ nĭ-aŭ fost vorba, aic̄ĭ sœ ne'ntœlnim.
Telit̄ă (în parte).
Vœd̄ut'aĭ, sorœ, cît de bine nimeresc bobiĭ?
Victóriea.
1305. De l'ar aduc̄e Dumned̄eŭ c'ŭœ oarœ maĭ nœinte,
Cœc̄ĭ multe lunĭ d̄œdárnic ĭ-am cœutat în calle!
Dinga.
Fiĭ sígurœ, cœ vine adus de dorul sœŭ!
Gligorc̄ea.
Tu s̄c̄iĭ, cœ a-d̄ĭ în lume de Mœteĭas̄ŭ vorbesc,
Acuma îl vœd̄uses̄ĭ de-aproape 'n bœtœlíe,
1310. Sœ-mĭ spuĭ, în c̄e întrec̄e pre domnitorĭul nostru?
Cu toate c'oríḡinea luĭ Mœteĭas̄ŭ Corvin,
Sœ s̄c̄iĭ, cum cœ ea este curatœ de Rumîn.
Dinga.
De-ar fi t̄ara Moldoveĭ ca t̄ara ungureascœ,
Întinsœ în hotarœ s̄i ast felĭŭ poporatœ,
1315. Atunc̄ĭ, d̄eŭ! nu s̄c̄iŭ, c̄ine în lume s'ar gœsí,
S'asémene pre Stefann cu Mœteĭas̄ŭ Corvin!
C̄e-ĭ drept, Mœteĭas̄ŭ este eroŭ ca tot̄ĭ eroiĭ;
Dar' Stefann îĭ ŭœ faptœ a multor, multor veácurĭ,
S̄ĭ-a-l fi vœd̄ut, pœrinte, în frunte la rœsbel,
1320. Pœreá, cœ este-un ḡéniŭ de'n c̄ériurĭ pogorît!

Sîmt̄ĭaĭ, cœ trebues̄c̄e s'ascult̄ĭ a sa comîndœ,
Sœ-t̄ĭ daĭ cĭar s̄í vieat̄a cu toatœ mult̄emirea!
Gligorc̄ea.
Vor trec̄e multe veácurĭ la noĭ pîn' va maĭ fi
Un domn, ca Stefann Vodœ, vit̄ead̄ŭ s̄i înt̄elept!
Dinga.
Cînd glasul luĭ rœsunœ, cînd l'ad̄ĭam, cœ strigœ:
„Copiĭ! acum îĭ vremea, sœ dovedim la lume
Curaḡul, bœrbœt̄íea, c̄e 'nsuflœ pre Rumînĭ!
Haĭdet̄ĭ, sœ dœm nœval cu brat̄ŭ învingœtorĭŭ!
Aic̄ĭ, copiĭ! cu mine s̄i domnul sœ nĭ-ajute!“
Atunc̄ĭ, precum lumina plœnetele 'mprumutœ
De'n soare, noĭ curaḡul de'n ell împrumutam!
Un fármec preste fire, un eleptrism c̄eresc
Sîmt̄es̄c̄ĭ, cînd es̄c̄ĭ cu Stefann în lupte s̄i rœsbelle,
Cînd áperĭ cu ell t̄ara la orĭ c̄e nœvœlire
De Les̄ĭ, de Turc̄ĭ, de Únguri, de oarde de Tœrtarĭ!
Gligorc̄ea.
Ajutœ mult la oaste, cînd s̄eful îĭ eroŭ.
Dar' Stefann e tot ast felĭŭ de bun s̄i pe'ntru t̄arœ;
Domnirea sa se vede domnire de pœrinte,
Pre tot̄ĭ ne socotes̄c̄e ca îns̄i-s̄ĭ fiiĭ sœĭ.

Sc̄ena IX.

Gligorc̄ea, Dinga, Victórioa, Telit̄a, Mihul, Plœes̄ĭ.

Mihul.
Primit sînt eŭ aic̄ĭa, precum dorĭam de voĭ?
Tot̄ĭ.
Doritul nostru Mihul!
Victóriea.
Tœrd̄ĭŭ t̄ĭ-aduc̄ĭ a minte!
Gligorc̄ea.
Copillul mĭeŭ! oh! vinœ, sœ-t̄ĭ daŭ înbrœt̄is̄are!
Telit̄a (în parte).
Vœd̄ut'aĭ, sorœ! bobiĭ, cît de bine nimeresc?
Dinga.
Te vinde dorul frate ... prea répede-aĭ ajuns!
Gligorc̄ea.
Maĭ réped̄ĭ, decît tíne, frumoase ves̄t̄ĭ venirœ;
De faptele mœret̄e, c̄e-aĭ sœvœrs̄it în oaste,
S̄í noĭ cu bucuríe pre Domnul am mœrit,
Cœc̄ĭ numele bun este un har dumned̄eesc!

Mihul.
Us̄oare, prea us̄oare doved̄ĭ am dat în arme!
Cu vreme însœ poate sœ mérit vr'ŭœ onoare.
Deprínderea mult fac̄e la orĭ c̄e meseríĭ!
Victóriea.
Scœpîndu-ni vieat̄a, prilejul nĭ-at̄ĭ luat,
Sœ nu putem cu vorba mœcar ŭœ mult̄emire
A fac̄e s̄í noĭ voŭœ; cœc̄ĭ greŭ împovoread̄œ
Ŭœ fác̄ere de bine, cînd nu gœses̄c̄ĭ prilej,
S'arœt̄ĭ recunos̄c̄int̄a, sœ pot̄ĭ a te plœtí!
Mihul.
Sœ mult̄emit̄ĭ cĭar voŭœ de libertatea voastrœ!
(cœtrœ plœes̄ĭ)
Voĭnic̄ĭ cĭœmat̄ĭ aic̄ĭa pre c̄eĭlalt̄ĭ s'aducœ
Dobînda, c̄e în parte s̄í mie mĭ-aŭ venit!
Telit̄a (în parte).
Vœd̄ut'aĭ, sorœ, bobiĭ, cît de bine nimeresc?
Dinga.
Nec̄ĭ nu credeam atîta, sœ viĭ tu de în grabœ.
Victóriea.
Eŭ nu credeam de'n cuntra atîta sœ 'ntœrd̄ie!
Gligorc̄ea.
Mustrare nu încape, cînd prea bine cunos̄c̄ĭ,
Cœ dœtoríĭ maĭ sfinte avuse a 'mpliní!
(Plœes̄iĭ întrœ, depunînd la ŭœ parte felĭurite arme s̄i scule.)
Victóriea.
De-aĭ s̄c̄í, cu cîtœ grijœ noĭ cuḡetam la tine!
Cu cîtœ neodihnœ trœĭam în îndoealœ,
Cœc̄ĭ n'aveam nic̄ĭ ŭœ s̄c̄ire, de es̄c̄ĭ între c̄eĭ viĭ!
Mihul.
De-aĭ s̄c̄í, cu c̄e dorint̄œ gîndĭam s̄í eŭ la voĭ,
S̄i cîtœ nerœbdare aveam, sœ maĭ vin earœ
Pe-ac̄este lócurĭ scumpe, unde s̄c̄iam prea bine,
Cœ mîna ta m'as̄teaptœ, sœ fim în vec̄ĭ unit̄ĭ!
Vietóriea.
De multœ bucuríe par' c'o sœ nebunesc!
Gligorc̄ea.
C̄e s̄c̄irĭ aĭ despre Úngurĭ, nu cúḡetœ eĭ oare,
Sœ calc̄e earœ-s̄ĭ t̄ara?
Mihul.
As̄á credeam cu tot̄iĭ!
De-ac̄eea tot hotarul cu strœjĭ s'aŭ întœrit.
Dar' Stefenn la Suc̄eavœ de-abĭá cum s'a întors,

Primise cĭar solíe de la Mœteĭas̄ŭ reḡe,
Cœ Turc̄iĭ spœĭmîntead̄œ cres̄tinœtatea toatœ,
S̄i trébuĭe, ca Stefann cu reḡele ungar
Sœ ápere Europa de-ac̄eĭ ápriḡĭ ostas̄ĭ.

Dinga.

1380. S̄i-apoĭ Mœteĭas̄ŭ încœ s̄í astœ-d̄ĭ tot pœstread̄œ
În trupul sœŭ înfiptœ sœḡeata de la Baĭea.

Gligorc̄ea.

S̄i c̄e sfœrs̄it avut' aŭ solíea, care spuĭ?
Curmatu-s'aŭ rœsbelul?

Mihul.

Stœtórnic s'aŭ legat,
Sœ fiœ tot de-a una ŭœ pac̄e, ŭœ frœt̄íe
1385. Între Moldova noastrœ s̄i t̄ara ungureascœ,
Între Stefann c̄ell mare s̄i Mœteĭas̄ŭ Corvin,
Luînd în Ardeal Stefann s̄í doŭe marĭ c̄etœt̄ĭ:
C̄ic̄eul este una s̄i Balta c̄eealaltœ.

Gligorc̄ea.

Trœeascœ Stefann Vodœ!

Tot̄ĭ.

Trœeascœ domnul nostru!
(S'aud în apropiare trîmbit̄e s̄i surle.)

Tot̄ĭ.

1390. De unde pe aic̄ĭ ac̄este melodíĭ?

Sc̄ena X.

Gligorc̄ea, Dinga, Mihul, Victóriea, Telit̄a, S̄oltud̄ul, S̄endrea Us̄erĭul, Plœes̄ĭ, Lume.

Cor.

Pe cîmpul de luptœ noĭ s̄c̄im sœ murim,
Cœc̄ĭ t̄ara cu tot̄iĭ, cu tot̄iĭ ĭubim.
S̄i cînd se ives̄c̄e vrœs̄mas̄ul viind,
Noĭ merḡem la moarte cu tot̄iĭ cîntînd,
1395. Cœc̄ĭ alta de'n lume nemic' nu dorim:
Moldova trœeascœ! atîta voim!

S̄oltud̄ul.

S̄c̄iam, cœ este-aic̄ĭa mîntuitorĭul mĭeŭ,
Ît̄ĭ mult̄emesc, voĭnic̄e, cœ mĭ-aĭ scœpat vieat̄a!

Maĭ multe glásurĭ.

Primes̄c̄e de 'mpreuna s̄ĭ-a noastrœ mult̄emire,
1400. C'aic̄ĭ în pĭat̄a asta de moarte ne-aĭ scœpat!

Mihul.

Sîntet̄ĭ cĭar îns̄i-vĭ voŭœ dœtorĭ a mult̄emí!
Cu armele în mînœ v'at̄ĭ apœrat de Úngurĭ.

Dinga.

Victórieĭ se cade orĭ care mult̄emire,
Cœc̄ĭ ea vœ îndemnase, la arme sœ sœrit̄ĭ!

Victóriea.

1405. Atunc̄ĭ erá prea lesne, us̄or de apœrat,
Cînd Stefann adusese pre Úngurĭ în rœsipœ!

S̄oltud̄ul.

Am mers noĭ tot̄ĭ Bœes̄iĭ, s̄ĭ-am arœtat luĭ Vodœ
Adînca mult̄emire de biruint̄a sa;
S̄i tot ŭœ dat' atunc̄ĭa ĭ-am spus s̄í pe'ntru voĭ,
1410. Cum at̄ĭ întrat în pĭat̄œ s̄i ne-at̄ĭ scœpat de moarte.

Un glas.

S̄í Hatmannul c̄ell mare s̄í cĭar s̄í însu-s̄ĭ Vodœ
V'aŭ lœudat curaḡul, c̄e voĭ at̄ĭ arœtat.

S̄endrea Us̄erĭul.

Eŭ am venit aic̄ĭa, trœmis, ca sœ-t̄ĭ aduc
Ac̄est uric, pre'n care Înnalta Sa Mœrire,
1415. Pœrintele Moldoveĭ, vitead̄ul Stefann Vodœ,
Unit cu svatul t̄œriĭ ŭœ óc̄inœ t̄ĭ-aŭ dat!

Telit̄a (în parte).

Vœd̄ut'aĭ, sorœ, bobiĭ, c̄e bine nimeresc!

(S̄endrea Us̄erĭul rostes̄c̄e uricul, tot̄ĭ îs̄ĭ descópœr cápetele, ascultînd cu atenc̄une.)

Noĭ Stefann Voevod, de'n mila luĭ Dumned̄eŭ Domn stœpînitorĭŭ a toatœ t̄ara Moldoveĭ s̄i c̄. l.

Fác̄em s̄c̄ire, pe'ntru cœ bine am voit Domníea mea cu unirea s̄í atot Svatul Nostru a marĭ s̄í mic̄ĭ, de-am miluit pre sluga Domníeĭ melle, pre Mihul de la Ostrit̄a, nepotul luĭ Tœbœc̄ea Stîrc̄ea, cu ŭœ bucatœ de pœmînt în t̄ara noastrœ a Moldavieĭ pe Brœdœt̄el. Sœ-ĭ fiœ luĭ óc̄inœ s̄i mos̄íe, pe'ntru vitejíea, c̄e s̄í ell aŭ fœcut, cînd aŭ dat Dumned̄eŭ, de-am fugœrit pre Úngurĭ s̄i pre craĭul lor cu toatœ greimea luĭ s̄i l'am înfrînt la tîrgul Baĭea, precum se s̄c̄ie; ear' hotarul este de'n drumul c̄ell mare all Suc̄eveĭ, pe la piscul Panculuĭ s̄i pre'n preḡur, precum l'aŭ avut s̄í Sérgie Cœpitannul (Dumned̄eŭ pomeneascœ-l). S̄i spre ac̄easta este credint̄a a înse-s̄ĭ Domníeĭ melle de maĭ sus scris: Noĭ Stefann Voevod, s̄i credint̄a a tuturor c̄ellor bœtrînĭ s̄i ac̄ellor tínerĭ, s̄i spre maĭ mare tœríe am porunc̄it credinc̄os boerĭuluĭ nostru luĭ Tœut Logofœtul, sœ scriœ, s̄i sœ leḡe s̄í pec̄etea la ac̄eastœ carte a Noastrœ.“

Let 6976 Iulie 2.

Mihul.
Trœeascœ domnul nostru!
Tot̄ĭ.
Trœeascœ Stefann Vodœ!
S̄endrea Us̄erĭul.
Pre tine, Dingœ, earœ-s̄ĭ te cĭamœ la Suc̆eavœ,
Sœ-t̄ĭ facœ rœsplœtire, sœ fiĭ între sutas̄ĭ!
Dinga.
Trœeascœ Stefann Vodœ!
Tot̄ĭ.
Trœeascœ feric̆it!
Mihul.
Domnescul har, se cade, ca noĭ cu bucuríe
Sœ-l primim îndatœ, pœtruns̄ĭ de mult̄emire!
Supúnerea o c̆ere, de s̄í nu-l meritœm.
Un glas.
Voim, mos̄ŭ Pœrcœlabe, cu tot̄iĭ, sœ serbœm
Logodna fiĭc̆eĭ talle, s'avem împœrtœs̄ire
De-a voastrœ bucuríe!
S̄oltud̄ul.
Victóriea s̄i Mihul
Vor fac̆e, Pœrcœlabe, sœ uĭt̄ĭ orĭ care dor,
Vor aliná durerea, c̆e aĭ de fiiĭ tœĭ!
Victóriea s̄i Mihul.
Pœrinte! învoes̄c̆e s̄i bine cuvintead̄œ!
Gligorc̆ea.
Sœ fit̄ĭ, copiĭ! feric̆e, s̄i domnul se 'ntœreascœ
A voastrœ însot̄ire cu darul sœŭ c̆ell sînt!
Vieat̄a voastrœ aĭbœ ŭœ vîrstœ de stejar,
Unirea voastrœ fiœ ca fágurul de dulc̆e,
S'avet̄ĭ la cœruntet̄e deplinœ mîngœĭare
S̄i rád̄im s̄i rœpáus în fiĭ s̄i în nepot̄ĭ;
S'avet̄ĭ în nuntru pac̆e, afarœ nume bun,
În cúḡet curœt̄íea, în ínimœ ĭubirea,
Sœ mérḡet̄ĭ tot de-a una pe callea ac̆eá dreaptœ,
S̄i domnul sœ vœ scape de orĭ s̄í c̆e nœpœstĭ!
Telit̄a (în parte).
Vœd̄ut'aĭ, sorœ! bobiĭ, cît de bine nimeresc!
S̄oltud̄ul.
S̄í noĭ urœm, sœ fiœ a voastrœ însot̄ire
Feritœ de tot rœul, s̄i tráĭnicœ 'n vec̆íe!
Tot̄ĭ.
Ura!!:

Corul.
Tot as̄á s̄i strœnepot̄iĭ
În unire sœ trœeascœ!
Tot as̄á s̄í eĭ Moldova
De vrœs̄mas̄ĭ sœ o pœd̄ascœ!
Tot asá uniĭ cu alt̄iĭ,
Înfrœt̄it̄ĭ la veselíe;
Tot as̄á bœtrînĭ s̄i tínerĭ
Cu curaḡŭ la bœtœlíe!

XVI.

Dumitru Gusti (1818—1887).

(Nœscut la 24 Optombre, 1818, în Ĭas̄ĭ, s̄ĭ-a fœcut cursul învœt̄œturelor în s̄coalele Ĭœs̄anne, s̄i anume cursul de filosofíe sub rœnumitul profesorĭŭ *Eutímiŭ Murgul.* Dupœ absolvic̆unea stúdielor la 1837 fu denumit profesorĭŭ la s̄coala elemîntarœ de'n Ĭas̄ĭ; dupœ un ann (1838) se fœcú profesorĭŭ ḡimnœsial la acœdemíea de acolo, s̄i dupœ ac̆eea dela 1849 încolo maĭ purtœ́ pe lîngœ profesurœ încœ s̄í pósturile de bibliotecarĭŭ în acœdemíe, de pedœgog primarĭŭ, de subînspeptorĭŭ, de înspeptorĭŭ, ear' dupœ ac̆eea sœ fœcú cap (s̄ef) despœrt̄œmîntuluĭ I. all s̄coalelor la ministerĭul cultelor s̄i all învœt̄œmîntuluĭ de'n Moldáviea. La annul 1852 s'a rœtras cu totul dela ramul învœt̄œtoresc, s̄i în sot̄ietate cu T. Codrescul a înfiint̄at ŭœ tipogrœfíe, ca cu atîta maĭ us̄or sœ poatœ rœspîndí între rumînĭ cœrt̄ile folositoarĭe.

Ca scriptorĭŭ a publicat: Ḡeogrœfíea universalœ pe'ntru s̄coalele poporale, s̄i alta pe'ntru toate patru clasele s̄coaleler primarĭe (normale); maĭ departe ŭœ *Retóricœ rumînœ,* foarte bunœ, înd̄estratœ cu esîmple scoase s̄í de'n scriptoriĭ literœtureĭ rumîne; maĭ departe, ca Direptorĭŭ la comisiunea stœtísticœ, a publicat; *„poporœc̆unea Moldoveĭ,“* s̄i *„agricultura eĭ pe anniĭ 1859 s̄i 1860;“* a publicat jurnalul polític *„D̄imbrul.“)*

§. 23.

Pœsœrica scœpatœ de'n colivíe.

Spune-mĭ, pœsœruĭcœ, c̆e dor te înpinse,
Ca sœ sborĭ de'n cus̄cœ, s̄i unde aĭ fuḡit?
Poate cáut̄ĭ cuĭbul, în care te strinse
Sub aripĭ ŭœ mamœ, de te-aŭ încœld̄it?

Poate vreĭ pœdurea neagrœ s̄i tufoasœ,
Mus̄cĭul depe munte, bradul c̄ell înnalt,
Orĭ cîmpíea plinœ de érburĭ comoase,
Pe unde s̄erpead̄œ rîul arḡintat?

Poate vreĭ, sœ afli vr'ŭœ pustietate,
Pe care o pîrles̄c̄e soarele focos,
Orĭ undele mœriĭ c̄elle aspumate,
C̄e se sparg în múḡet sub t̄œrmurul stîncos?

Poate cáut̄ĭ una, de'ntre sorioare,
Cu care 'mpreunœ în cuĭb aĭ crescut,
Orĭ vre ŭœ sot̄íe, c̄e de'n aripĭoare,
Stînd pe lîngœ tine, voĭos aŭ bœtut?

Sboarœ! darœ sboarœ! s̄i dorul ît̄ĭ catœ,
Cœc̄ĭ fiind în cus̄cœ nu, nu-l pot̄ĭ aflá!
Acoló 'n sclœvíe ínima-t̄ĭ sfœrmatœ
Cîntœ, dar' cîntarea e durerea ta.

Pœsœruĭcœ! însœ pe c̄erĭŭ nu luc̄es̄c̄e
Rad̄a aurîœ în orĭ care d̄i;
Este nor s̄i noapte, care învœles̄c̄e
Lumea cu 'ntunérec, cît pot̄ĭ rœtœc̄í!

D̄efirul se scimbœ în vînt, în furtunœ,
S̄i dupœ vroint̄œ nŭ-o sœ pot̄ĭ sburá!
C̄erĭul se 'nneḡres̄c̄e s̄i norul detunœ,
Cînd gus̄it̄a-t̄ĭ mutœ n'a puté cîntá.

Primœvara fuḡe s̄i toamna brumoasœ
Pre rámurĭ de frund̄œ de tot le-a golí;
Apoĭ vine earna, s̄ĭ-a eĭ friguroasœ
Neaŭœ de pre'n túrnurĭ pe rînd te-a goní!

Atunc̄ĭ nec̄ĭ semínt̄urĭ, nec̄ĭ roŭœ, nec̄ĭ floare
N'aĭ sœ pot̄ĭ, sœ afli, ca sœ te 'ndulc̄es̄c̄ĭ!
Veĭ suferí lipsœ s̄ĭ-or sœ te 'mpresoare
Foamea, dupœ care aĭ sœ te sfîrs̄es̄c̄ĭ!

Vinœ, pœsœruĭcœ, înœpoĭ maĭ bine,
Cœ 'n vœduva cus̄cœ este de mîncat;
Aĭ semínt̄urĭ, apœ, care pe'ntru tine
Se puneaŭ destulle, s̄i tu le-aĭ lœsat!

C̄ea c̄e te dores̄c̄e, va sœ te hrœneascœ
Cu semint̄e de-áur, cu roaŭœ de florĭ,

S̄ĭ-a eĭ mînœ dulc̄e vre sœ-t̄ĭ neted̄ascœ
Pennele, c̄e vîntul t̄ĭ-aŭ sburlit în nŭorĭ.

Vin' sœ te sœrute c̄ea c̄e te ĭubes̄c̄e,
S̄i ear' sœ se joac̄e cu aripa ta!
Ea la sîn te-a pune, vinœ, vin' grœbes̄c̄e!
S̄i de frig, de ploae nu veĭ tremurá!

De furtunĭ, de earnœ, de sete, de foame
Veĭ fi apœratœ, nu veĭ suferí.
De'n dulc̄ea eĭ mînœ veĭ gustá tu poame,
S̄i tot ea de relle orĭ cînd te-a ferí!

Vin'! cœ dupœ tine ínima-ĭ suspinœ,
S̄i-ĭ împle pœlatul de cîntarea ta!
Vin'! s̄ĭ-a eĭ durere cîntînd o alinœ,
Cœc̄ĭ ac̄easta este mîngœĭarea sa!

Vin'! c'a eĭ privire, de tine 'nsetatœ,
Lácrime de perlœ fœcú de aŭ scœpat;
Vin'! de-ĭ s̄terḡe ocĭĭ; s̄i sœ-ĭ cînt̄ĭ îndatœ,
Cînd va stá pe gîndurĭ sîngurœ 'n pœlat!

§. 24.

Orbul în des̄c̄eptare.

Ŭœ dulc̄e suflare de vînt rœcoroasœ
Pe trista mea frunte sîmt̄esc lunecînd,
S̄i ea îmĭ aduc̄e plœcute miroase
De florĭ, de'n cîmpíe, de'n munte-adunînd.
Dar' vaĭ! într'ŭœ noapte de tot ne'nd̄oritœ,
În carea de'n leágœn adînc dormited̄ŭ,
Eŭ nu s̄c̄iŭ nimicœ, eŭ numaĭ vised̄ŭ . . .
S̄ĭ-a florilor valle, s̄i stîncœ hîitœ,
De unde nasc vînturĭ, eŭ nu pot sœ vœd̄ŭ!
S̄i de'n care altœ mînœ
Ŭœ semîntœ a frumset̄eĭ
Presuratœ pe t̄œrînœ
Putú dá impuls viet̄eĭ,
Decît numaĭ de'n a ta
Preaputérnic Ĭehová!

Tu fœcus̄ĭ, de se ridicœ
Firul erbiĭ c̄eĭ verd̄íe,
Tu pe floare, de înspicœ
S̄i dœ roadœ auriœ,
Tu 'nnalt̄ĭ árborul comos
Pîn' subt c̄erĭul luminos!

Tu daĭ boare diminet̄eĭ
De miresme mestecatœ,
Tu înviĭ a frumuset̄eĭ
Floare în noapte adormitœ,
Tu mœ fac̄ĭ a te 'nciná.
Preaputérnic Ĭehová!

Plœcutœ-ĭ cîntarea, c̄e 'npreajmœ-mĭ rœsunœ,
Mult̄imea de páserĭ în hor repet̄ind,
Se vede, cœ-ĭ d̄iŭa... împreunœ
Pe floare, pe árbor, în áer cîntînd,
Îmĭ spun, cœ all nopt̄iĭ vœl ear' sœ ridicœ.
O draḡelor páserĭ! voĭ d̄iŭa-at̄ĭ vœd̄ut;
Cîntat̄ĭ, darœ orbul, c̄e 'n noapte-ĭ nœscut,
Strœin e de rad̄a luminiĭ, c̄e-ĭ picœ
Pe ocĭ, peste fat̄œ, pe-all sœŭ as̄ternut!
În a nopt̄iĭ greá durere,
C̄e apas' a mea vieat̄œ,
Cînd îmĭ cáut mîngœĭare,
All meŭ súflet se înnalt̄œ
La pœrintele c̄ell drept,
S̄i atunc̄ĭa-ĭ mîngœĭat.

Sînt strœin de bucuríe;
Ear' în cínurĭ, întristare
M'am crescut cĭar de'n prunc̄íe;
A mea barcœ 'nseninare
Pe oc̄eann aŭ d̄œrit
Ea 'ntre válurĭ s'aŭ tred̄it...

În a nopt̄iĭ greá durere
C̄e apas' a mea vieat̄œ,
Cînd îmĭ cáut mîngœĭare
All meŭ súflet se înnalt̄œ
La pœrintele c̄ell drept
S̄i atunc̄ĭa-ĭ mîngœĭat!

Aud nis̄c̄e pásurĭ pe drum, cœ se 'ngînœ
S̄ĭ-un múrmur, ŭœ vorbœ pe 'nc̄etul perind.
O Doamne! e d̄iŭa, s̄i slaba mea mînœ
E udœ de-ŭœ roaŭa pe ea picurînd.
Tot omul se scoalœ, cînd noaptea-aŭ perit,
S̄i soarele uread̄œ, de cum aŭ d̄œrit,
Cœ 'n brasde de áur tot c̄erĭul îl arœ,
Ear' orbul, c̄e doarme, din vis s'aŭ tred̄it.
S̄í a d̄illeĭ dulc̄e rad̄œ,
C̄e în fúlgurĭ scînteĭoase
Peste lume se as̄ad̄œ,
De privirea mea setoasœ
A s'atinḡe nu sîmt̄esc,
Dar' pe Ĭehová mœresc!

Oare c̄ine va sœ 'ndrepte,
Pasu-mĭ astœ-d̄ĭ la altarĭe,
L'a pœláturilor trepte,
La rœspíntenĭ, la carare?
Unuĭ orb suferitorĭŭ,
Doamne! tu-ĭ daĭ ajutorĭŭ.

Tŭ-aĭ dat omuluĭ putere,
Súflet, ínimœ, 'ndurare...
S̄i 'ntre frat̄ĭ orbul nu pĭere,
C'a luĭ mînœ 'n tremurare
Boalœ 'n lume n'aĭ lœsat,
Doamne! tu m'aĭ ajutat.

§. 25.

Cáusele s̄i urmœrile învinḡerilor luĭ Alesandru c̄ell Mare.

Alesandru nu porní, decît dupœ c̄e asigurase Mœc̄edóniea de cœtrœ popoarele bœrbare, c̄e eraŭ învec̄inate, s̄i dupœ c̄e mîntuise încœlcarea Grec̄íeĭ; ell nu se s̄erbí de ac̄eastœ împilare, decît pe'ntru împlinirea întreprínderiĭ salle; fœcú neputinc̄oasœ d̄œlud̄íea Lœc̄edemonennilor, atœcœ provint̄ele mœrítime; fœcú, ca armíea sa de pe uscat sœ pœs̄ascœ pe lîngœ t̄œrmurile mœriĭ, pe'ntru ca sœ nu fiœ despœrt̄itœ de flotœ; cu disc̄iplina se s̄erbí minunat în contra armíilor c̄ellor nenumœroase; avú tot de-a una c̄elle trebuitoarĭe pe'ntru vĭet̄uire; si dacœ e adevœrat, cœ biruint̄a ĭ-aŭ dat toate, apoĭ nec̄ĭ nu se poate negá, cœ ell nu s'a sîrguit în toate cípurile, pe'ntru de a o dobîndí.

Tréc̄erea Graniculuĭ fœcú pe Alesandru domn coloníilor grec̄esc̄ĭ. Bœtœlíea de la Ísus ĭ-a dat Tirul s̄i Eḡípetul; bœtœlíea de la Arbela ĭ-a dat tot pœmîntul; dupœ bœtœlíea dela Ísus, ell lœsœ́ pe Dáriŭ, sœ fugœ s̄i nu se ocupœ́, decît de a stœtornic̄í s̄i a regulá biruint̄ele salle: dupœ bœtœlíea însœ dela Arbela îl urmœresc̄e as̄á de aproape, încît nu-ĭ lœsœ́ nec̄ĭ un refeḡŭ în împerĭul sœŭ. Dáriŭ nu întrœ́ în provint̄ele s̄i polít̄iile salle, decît spre a es̄í de'n elle: márs̄urile luĭ Alesandru sînt as̄á de réped̄ĭ, încît maĭ degrabœ cred̄ĭ, cœ împerĭul universal este pret̄ul ac̄esteĭ curse, decît biruint̄a.

Ell se 'mprotivĭá ac̄ellora, c̄e voĭaŭ, ca pe Grec̄ĭ sœ-ĭ trœted̄e ca pre domnĭ, s̄i pre Pers̄ĭ ca pre sclavĭ; ell nu cuḡetá, decît a uní îmbele nœc̄unĭ s̄i a s̄terḡe cu totul deosebirea de popor învingœtorĭŭ s̄i de ac̄ell învins. Ell dupœ biruint̄e pœrœsí toate prejudet̄ele, carĭ ĭ-aŭ fost s̄erbit de a o cœpœtá; îmbrœt̄is̄œ́ dátinile Pers̄ilor, pe'ntru ca sœ nu-ĭ puĭœ în nedumerire pre dîns̄iĭ, fœcîndu-ĭ de a împrumutá pre c̄ellea alle Grec̄ilor. Ac̄easta a dovedit'o pre'n rœspeptul, c̄e a arœtat cœtrœ sot̄íea s̄i mama luĭ Dáriŭ. C̄ine este cuc̄eritorĭul ac̄esta, c̄e se plînḡe de toate popoarele supuse de dînsul? C̄ine este rœpitorĭul ac̄esta, la a cœruĭa moarte fœmíliea rœsturnatœ de pe tron varsœ lácrimĭ? Ac̄esta este Alesandru, despre a cœruĭa vieat̄œ istóric̄iĭ nu ni aratœ încœ un asémene esîmplu!

§. 26.

Înrîurint̄ele poesíeĭ asupra súfletelor noastre.

C̄e pœsiunĭ s̄i c̄e sîmt̄eminte nu des̄c̄eaptœ poesíea? C̄ine nu se sîmte atins în adîncul ínimiĭ, s̄i ars de focul mœririĭ, cînd Pindar îs̄ĭ aprinde fœclíea? C̄ine nu este pœtruns de un curaḡŭ eróic s̄i de un súflet întru adevœr rumîn, cînd vede lucrînd eroiĭ luĭ Lucain s̄i aĭ luĭ Cornéliŭ? C̄ine nu varsœ lácrimĭ cu

eleḡíea asupra nenoroc̄it̄ilor? C̄ine nu va urḡisí pre c̄eĭ rœĭ, c̄ine nu se va teme de *derîderĭ*, c̄ine nu va fi neamic lúcrurilor c̄ellor des̄ent̄ate, vœd̄înd pe sc̄enœ: Tartufiĭ, Arpagoniĭ, Jurdenniĭ s̄i atîte alte oriḡinœletœt̄ĭ, d̄ugrœvite de cœtrœ c̄eĭ întîĭ poet̄ĭ cómic̄ĭ? C̄ine nu se sîmte atins de un sîmt̄emînt rœspeptuos pe'ntru Dumned̄eire, cîntînd sîntele cîntœrĭ alle mareluĭ *Rusó?* Eŭ nu aleg nec̄ĭ decum esîmplele, eŭ le aduc înnœinte dupœ întîmplare, s̄i as̄á dupre cum se înfœt̄is̄ad̄œ spíretul mĭeŭ. Dacœ însœ m'as̄ŭ dedá mis̄cœrilor Atálieĭ a luĭ Sina s̄i a Meropeĭ; dacœ as̄ŭ luá în privire rœutatea c̄ea sublimœ a Sœtanneĭ de'n Milton, dacœ as̄ŭ urmœrí mîníea c̄ea aprinsœ a luĭ Ahil, dacœ m'as̄ŭ des̄c̄inde în ĭáadurĭ cu Enea, dacœ as̄ŭ însot̄í pre Godefroá nœintea Ĭerusœlimuluĭ, dacœ as̄ŭ glumí cu animalele luĭ Fedru s̄i Lafonten; dacœ as̄ŭ îmflá c̄impoĭul luĭ Teocrit; dacœ as̄ŭ atinḡe lira luĭ Anacreon: de c̄e feliŭ de sîmt̄eminte nu voĭŭ fi însuflet̄it necontenit? Eŭ mœ îndrept cœtrœ voĭ súflete noroc̄ite, pe carĭ c̄erĭul v'aŭ dœruit cu ŭœ sîmt̄ic̄une aleasœ, cu un gust delicat, s̄i cu ŭœ judecatœ înt̄eleaptœ, pre care at̄ĭ cultivat'o pre'n stúdiĭ! De cîte-orĭ, rœpit̄ĭ de plœc̄erile poesíeĭ, nu v'at̄ĭ cred̄ut, cœ bet̄ĭ neptar la masa d̄inilor! De cîte-orĭ ea a vœrsat un bœlsam c̄eresc asupra suferint̄elor s̄i scîrbelor voastre! Plœc̄erea curḡeá în sînurile voastre; icoane mult maĭ desfœtœtoarĭe strœluc̄ĭá în spíretele voastre, s̄i voĭ erat̄ĭ mîngœĭat̄ĭ!

§. 27.

Lupta Orat̄ilor s̄i a Curiat̄ilor.

(Nœrœc̄une orœtóricœ.)

Dupœ învoirea amînduror pœrt̄ilor c̄eĭ s̄ese luptœtorĭ apucœ ármele, compœtriot̄iĭ lor îĭ încurœḡead̄œ la luptœ. Eĭ li d̄ic̄eaŭ, cœ Dumned̄eiĭ pátrieĭ, cœ însa-s̄ĭ pátriea, cœ pœrint̄iĭ vos̄tri, cœ tot ac̄ell, c̄e este c̄etœt̄eann all Rumeĭ, s̄i tot soldatul armateĭ îs̄ĭ are ociĭ at̄intit̄ĭ asupra armelor s̄i brat̄elor voastre! Întru ac̄est cip îndoit încurœḡat̄ĭ, sí de bœrbœt̄íea c̄ea fireascœ s̄í de îndémnurile conc̄etœt̄ennilor, eĭ pœs̄esc în arena aflœtoarĭœ între amîndoŭe armatele. De amîndoŭe pœrt̄ile trupele se îns̄irase nœintea táberelor, carĭ de ŭœ datœ erá scutite de toate perículele, însœ în prada c̄ellor maĭ cumplite îngrijirĭ, cœc̄ĭ aic̄ĭ se disputá pe'ntru domníe, s̄i numaĭ curaḡul s̄i isprava unuĭ númœr as̄á mic de luptœtorĭ, aveá sœ o dec̄idœ, tot̄ĭ, cu gîturile întinse s̄i în as̄c̄eptare, staŭ cu ociĭ at̄intit̄ĭ asupra ac̄estuĭ spectaclu, care nu înfœt̄is̄ad̄œ, decît teroare.

Semnalul s'a dat; c̄eĭ s̄ese luptœtorĭ, cu armele în mînœ, purtînd în ínimele lor tot curaḡul amînduror armatelor marĭ, pre care eĭ le represîntead̄œ. Ac̄eea, c̄e-ĭ îngrijes̄c̄e pre dîns̄iĭ, nu este nec̄ĭ de cum perículul lor, c̄i domníea c̄ea maĭ naltœ, saŭ sclœvíea pátrieĭ lor, s̄i ac̄eea, c̄e li se sort̄es̄c̄e, dacœ eĭ biruesc saŭ cad.

La întîĭa lovire, cînd s'a aud̄it c̄ocnirea armelor, s̄i fíérurile scînteĭœtoarĭe strœluc̄irœ în ociĭ privitorilor, tot̄ĭ se cuprínserœ de un fior, s̄i fiind cœ nimicœ nu arœtá încœ, în care parte se va plecá biruint̄a, apoĭ nu îndrœsniá nec̄ĭ de a vorbí, nec̄ĭ de a rœsuflá. Darœ eatœ! cœ luptœtoriĭ s'aŭ încœerat; acum nu sînt numaĭ mis̄c̄œrile trupuluĭ lor, nec̄ĭ încruc̄irea c̄ea nesigurœ a armelor, c̄e se ĭaŭ a minte, darœ rannele s̄i sînḡele lor, c̄e curge. Doĭ de'ntre Rumînĭ, poticnind unul asupra altuĭa, în minutul, cînd c̄eĭ treĭ Curiat̄ĭ sînt rœnnit̄ĭ, cad, murind în míjlocul areneĭ. La ac̄eastœ privire un strígœt de bucuríe rœsunœ́ în armata Albannilor. Leḡioanele rumîne nu aŭ maĭ mult sperînt̄œ; s̄i cu toate ac̄estea, toatœ îngrijirea lor, toatœ luarea lor a minte, este asupra soarteĭ ac̄elluĭa, c̄e rœmîne, s̄i pre care c̄eĭ treĭ Curiat̄ĭ îl încunḡurarœ. Însœ, as̄á se întîmplase, cœ ac̄esta nu cœpœtase nec̄ĭ ŭœ rannœ, s̄i dacœ erá cu totul slab înprotiva tuturor de ŭœ datœ, foarte lesne puteá, sœ-ĭ batœ pre fiœ-care în deosebiŭ. Dec̄ĭ ca sœ poatœ despœrt̄í pre neamic̄iĭ sœĭ, apucœ fuga, încredint̄at fiind, cœ fiœ-care de'n eĭ nu-l va puté urmá, de'n pric̄ina rannelor, c̄e cœpœtase.

Acuma fuḡise îndestul de departe de locul, unde se înc̄epuse lupta, cînd uĭtîndu-se îndœrœpt, vede pre neamic̄iĭ sœĭ

urmœrindu-l, darœ împrœs̄c̄iĭat̄ĭ. Unul de'ntr'îns̄iĭ, nefiind de parte, ell se întoarnœ s̄i nœvœles̄c̄e asuprœ-ĭ cu repejunea unuĭ fúlḡer, s̄i pe cînd armata Albannilor pre'n strígœte îndeamnœ pre c̄eĭlalt̄ĭ Curiat̄ĭ, de a ajutá pre fratele lor, Orat̄ŭ, care acuma îl uc̄isese, sburá cœtrœ a doŭa luptœ. Rumîniĭ atunc̄ĭ împlu áerul de strigœrĭ, carĭ se înnalt̄œ la vederea uneĭ isprœvĭ neas̄teptate, s̄i încurœḡead̄œ pre apœrœtorĭul lor. Ac̄esta se grœbes̄c̄e, de a dá finit lupteĭ ac̄esteĭa, s̄i maĭ nœinte de a se ajunḡe de all treile Curiat, care nu erá prea departe, séc̄erœ s̄í pre a doŭa jertfœ. Lupta ajunsese acum de ŭœ potrivœ în privint̄a númœruluĭ, darœ însœ trébuĭe sœ fiœ de ŭœ potrivœ în sperînt̄œ s̄i în putere? unul erá nerœnnit, s̄i biruint̄ele c̄elle doŭe, carĭ le-aŭ cœpœtat, îĭ îndoise aprínderea s̄í pe'ntru a treĭa luptœ! C̄ellalalt, slœbit de sînḡele, c̄e pĭerduse, obosit de sîla, c̄e-s̄ĭ fœcuse, pe'ntru de a-s̄ĭ tîrî pînœ acoló desvînatul sœŭ trup, s̄i învins acum de moartea ac̄ellor doĭ frat̄ĭ aĭ sœĭ, pleacœ gîtul la fĭerul învingœtorĭuluĭ: încît ac̄easta maĭ cœ nu a fost ŭœ luptœ. Rumînul triumfœtorĭŭ strigœ: „Pre doĭ am sœcrificat pe'ntru súfletele frat̄ilor mĭeĭ, earœ ac̄esta va fi pe'ntru dreptul, pre care-l ápœr, s̄i pe'ntru ca Ruma sœ domneascœ preste Alba.“ Curiatul de-abĭá puteá sœ-s̄ĭ t̄inœ armele. Orat̄ŭ îĭ înplîntœ́ sábiea în gît, s̄i-l desarmœ́. Rumîniĭ triumfînd, primesc pre biruitorĭŭ în sîmt̄eminte de bucuríe cu atîta maĭ marĭ, cu cît eĭ se îndoíserœ mult tîmp maĭ nœinte, de a se finí lupta. De amîndoŭe pœrt̄ile se pregœtesc, de a înmormîntá mort̄iĭ lor, însœ cu cîtœ deosebire! uniĭ sînt mîndri de puterea de'n noŭ cœpœtatœ, earœ c̄eĭalalt̄ĭ umilit̄ĭ, avînd a plecá capul sub jugul uneĭ domníĭ strœine!

§. 28.

Însœmnœtatea istórieĭ nœc̄unale.

Istóriea nœc̄unalœ ni aratœ întîmplœrile, faptele strœmos̄ilor nos̄tri, carĭ pre'n mos̄tennire sînt s̄í alle noastre. Ínima mi se bate cînd aud rostindu-se numele luĭ Alesandru c̄ell bun, all luĭ Stefann c̄ell mare, all luĭ Mihaĭŭ vited̄ul; darœ, domnilor mĭeĭ, s̄i nu mœ rus̄ined̄ŭ, de a vœ d̄ic̄e, cœ ac̄es̄tĭ bœrbat̄ĭ pe'ntru mine sînt maĭ mult, decît Alesandru c̄ell mare, decît Annibal, decît C̄esare; ac̄es̄tĭa sînt eroiĭ lumiĭ, în loc, cœ c̄eĭ de'ntîĭŭ sînt eroiĭ pátrieĭ melle. Pe'ntru mine bœtœlíea de la Rœsboennĭ are maĭ mare înteres, decît lupta dela Termopile, s̄i isbînd̄ile de la Rácova s̄i de la Cœlugœrennĭ îmĭ par maĭ strœluc̄ite decît ac̄ellea de la Maraton s̄i Salamina, pe'ntru cœ sînt cîs̄c̄igate de cœtrœ Rumînĭ. Cĭar lócurile pátrieĭ melle îmĭ par maĭ plœcute, maĭ frumoase decît lócurile c̄elle maĭ clásic̄e! Suc̄eava s̄i Tîrgovis̄c̄ea sînt pe'ntru mine maĭ mult, decît Sparta s̄i Atena; Baĭea, un sat ca toate satele pe'ntru strœin, pe'ntru Rumîn are maĭ mult pret̄ŭ, decît Corintul, pe'ntru cœ în Baĭea, avannul reḡe all Ungárieĭ, Mœteĭŭ Corvinul, vited̄ul vitejilor, s̄i craĭul crailor, cum îĭ d̄ic̄eá Sist all IV, rœnnnit de sábiea moldovannœ, fu pus în fugœ, s̄i uĭtœ́ drumul pátrieĭ noastre.

§. 29.

Alœturœc̄une între Grec̄ĭ s̄i Romannĭ.

Orĭ s̄í cît ar d̄ic̄e unul de'n c̄eĭ maĭ judet̄ios̄ĭ scriitorĭ aĭ vecimiĭ, care cáutœ, a mics̄urá glóriea Grec̄ilor, tótus̄ĭ istóriea lor îs̄ĭ traḡe lustrul sœŭ princ̄ipal de'n ḡenĭul s̄i de'n arta oamenilor, c̄e aŭ scris'o. Se poate aruncá privirea peste tot trupul nœc̄uniĭ grec̄es̄c̄ĭ, s̄i a tœgœduí cœ ea nu se nalt̄œ adese orĭ maĭ pre sus de omenire? Cîte ŭœ datœ se vede poporul întreg, a fi mœrét̄ŭ ca Temistocle s̄i drept ca Aristide. Salústiŭ tœgœduí-va, cœ Maratonul, Termopilele, Salamina, Plateea, Mic̄ale, retráḡerea c̄ellor d̄ec̄e miĭ, s̄i atîte alte fapte esecutate cĭar în sînul Grec̄íeĭ în tîmpul rœsbelelor salle lœúntric̄e, cœ nu sînt maĭ pre sus de láudele, c̄e le-aŭ fœcut istóric̄iĭ? Romanniĭ n'aŭ învins pre Grec̄ĭ, decît pre'n Grec̄ĭ. Însœ care ar fi fost norocul ac̄estor conc̄inœtorĭ, dacœ, în loc de a fac̄e rœsbel Grec̄íeĭ c̄elleĭ corupte de miĭ de pátimĭ, s̄i slœbitœ de'n pric̄ina desbinœrilor lœúntric̄e s̄i a urilor, ar fi aflat cœpitanniĭ ac̄eĭa, soldat̄iĭ ac̄eĭa, maḡistrat̄iĭ ac̄eĭa, c̄etœt̄enniĭ ac̄eĭa, c̄e aŭ triumfat asupra armatelor luĭ Csercse? Atunc̄ĭ curaḡul ar fi fost împrotivit curaḡuluĭ, dis̄c̄iplina la dis̄c̄iplinœ, stîmpœrarea la stîmpœrare, luminile la luminĭ, amorul libertœt̄iĭ, all pátrieĭ s̄i all glórieĭ, la amorul libertœt̄iĭ, all pátrieĭ s̄i all glórieĭ.

Ŭœ láudœ pœrticularœ, c̄e méritœ Grec̄íea, este, cœ aŭ produs pre c̄eĭ maĭ marĭ oamenĭ, alle cœrora amintire istóriea trébuĭe sœ lĭ-o pœstred̄e. Eŭ nu esc̄epted̄ŭ pre republica romannœ, all cœriĭa guvernœmînt tot de-ŭœ datœ erá as̄á de îns̄us̄it, a aprinde spíretele, a at̄it̄á tœlentele, s̄i de a li arœtá în toatœ puterea lor! C̄e ar opune ea însœ unuĭ Licurg, unuĭ Temistocle, unuĭ C̄imone, unuĭ Epaminonda s̄. c̄., s̄. c̄.? Se poate d̄ic̄e, cœ mœrimea Romannilor este curat lucrul republic̄eĭ lor. Nic̄ĭ unul însœ de'n c̄etœt̄enniĭ Rumeĭ nu se rœdicœ maĭ sus, de seculul sœŭ s̄i de înt̄elepc̄unea statuluĭ, spre a luá un sbor s̄i a-ĭ dá ŭœ fat̄œ noaŭœ. Fiœ-care Romann nu e înt̄elept, nu e mare, de cît pre'n înt̄elepc̄unea s̄i curaḡul guvernœmîntuluĭ; ell urmead̄œ pe callea bœtutœ, s̄i c̄ell maĭ mare om de'ntre eĭ nu fac̄e alta, de cît nœintead̄œ cît̄ĭ-va pas̄ĭ maĭ departe, decît c̄eĭalalt̄ĭ. În Grec̄íea de'n împrotivœ; eŭ vœd adese orĭ ḡénĭurĭ de ac̄ellea întinse putérnic̄e s̄i creatoarĭe, carĭ se împrotivesc torinteluĭ deprínderiĭ, carĭ se dedaŭ la toate nevoile c̄elle deosebite alle statuluĭ, cari-s̄ĭ des̄cid un drum noŭ, s̄i cariĭ, pœs̄ind în viitorĭŭ, ajung domniĭ întîmplœrilor. Grec̄íea n'a pœt̄it nec̄ĭ ŭœ nenoroc̄ire, care sœ nu fi fost de demult prevœd̄utœ de vre unul de'n mœḡistrat̄iĭ sœĭ; s̄i maĭ mult̄ĭ c̄etœt̄ennĭ aŭ scos pátriea lor de'n despret̄ŭ, în care picase, fœcîndu-o, a se arœtá cu maĭ mare strœluc̄ire. Care este de'n împrotivœ, Romannul, care sœ fi d̄is republic̄eĭ salle, cœ conc̄inœrile eĭ are sœ o ducœ la ruina sa? Cînd guvernœmîntul se deformá, cînd proconsulilor li se lœsá ŭœ putere, care trebuĭá sœ-ĭ scape de jugul leḡilor, care de'ntre Romannĭ a pred̄is, cœ republica va fi învinsœ cĭar de armatele salle? Cînd Ruma se poticnĭá în cœderea sa, care c̄etœt̄eann a alergat în ajutorĭul eĭ, s̄i a opus înt̄elepc̄unea sa fœtœlitœt̄iĭ, c̄e se pœreá a o tîrî?

De îndatœ c̄e Romanniĭ înc̄etarœ de a fi líberĭ, ajúnserœ c̄eĭ maĭ mis̄eĭ sclavĭ. Grec̄iĭ, subjugat̄ĭ de Filip s̄i de Alesandru, nu se desperarœ, de a-s̄ĭ rœcœpœtá libertatea lor: eĭ s̄c̄iurœ în adevœr, a se fac̄e neatîrnat̄ĭ sub succ̄esoriĭ ac̄estor princ̄ipĭ. S̄i dacœ în Grec̄íea s'aŭ rœdicat ŭœ mie de tirannĭ, tot în ea s'aŭ rœdicat s̄í ŭœ mie de Trœd̄ibulĭ.

În fine, sfœrmatœ cĭar de greutatea desbinœrilor salle, s̄i de a puternic̄íeĭ romanne, Grec̄íea pœstrœ un felĭŭ de imperĭŭ, însœ de tot onorœtorĭŭ, asupra învingœtorilor sœĭ. Luminile s̄i gustul sœŭ pe'ntru lítere, filosofíea s̄i artele, o rœsbunarœ, as̄á d̄icînd, de învingœc̄unea sa, s̄i elle îs̄ĭ supúserœ cĭar lor mîndríea Romannilor. Învingœtoriĭ ajúnserœ s̄colariĭ învins̄ilor, s̄i învœt̄arœ ŭœ limbœ, pre care Omiriĭ, Pindariĭ, Tuc̄idid̄iĭ, Csenofont̄iĭ, Demosteniĭ, Platoniĭ, Euripid̄iĭ s. c̄., o înfrumset̄ase de toate grát̄iile spíretuluĭ lor. Oratoriĭ, cariĭ acum încîntaŭ Ruma, mérserœ la Grec̄ĭ, spre a deprinde gustul c̄ell fin s̄i delicat, poate c̄ell maĭ rar de'ntre tœlente, s̄i ac̄elle secrete alle arteĭ, c̄e daŭ ḡenĭuluĭ ŭœ putere noaŭœ; eĭ într'un cuvînt, mérserœ a se formá de tœlentul încîntœtorĭŭ, c̄e împodobes̄c̄e pre toate. În s̄coalele de filosofíe, în care Romanniĭ c̄eĭ maĭ însœmnat̄ĭ se desbrœcaŭ de prejudet̄ele lor, învœt̄aŭ, a rœspeptá pre Grec̄ĭ, eĭ aduc̄eaŭ în pátriea lor recunos̄c̄int̄a s̄i admirarea lor, s̄i Ruma fœc̄eá jugul sœŭ maĭ us̄or; ea se temeá a abusá de drépturile biruint̄eĭ, s̄i pre'n binefác̄erile salle deosebĭá pre Grec̄íea de'n c̄ellelalte provint̄e, c̄e supusese. C̄e glórie pe'ntru lítere, de a fi crut̄at pátrieĭ, c̄e le-aŭ cultivat, relle, pre carĭ leḡiuitoriĭ, mœḡistrat̄iĭ s̄i cœpitanniĭ nu puturœ a i le înlœturá! Elle-s rœsbunate de despret̄ul, c̄e li opune ignorînt̄a, s̄i-s sigure, de a fi rœspeptate, cînd se vor aflá astfélĭŭ de drept̄ĭ pret̄uitorĭ aĭ mérituluĭ, ca Romanniĭ.

§. 30.

Bœtœlíea dela Rácova în Moldova lîngœ Bîrlad, (în carea *Stefann* c̄ell *Mare* a învins pre *Solimann Pas̄a* la 17 Ĭanuarĭŭ 1475).

(Nœrœc̄une orœtóricœ.)

Vúetul uneĭ nœvœlirĭ neamic̄e rœsunase de'n tœrmurile Pontuluĭ pînœ preste Cœrpat̄ĭ. Locuitoriĭ înspœĭmîntat̄ĭ se împrœs̄c̄iaŭ în toate pœrt̄ile, nes̄c̄iind încotró fug. Flácœrile c̄elle mistuitoarĭe, pre carĭ le lœsaŭ dupœ dîns̄iĭ, lœt̄indu-se pustiaŭ locuint̄ele s̄i cîmpíile, spre a nu se puté folosí de elle neamic̄iĭ. Nóuriĭ de fum se întindeaŭ peste toatœ partea de amead̄œ-d̄i a t̄œriĭ s̄i terorile ac̄estea pred̄ic̄eaŭ ŭœ d̄i amenint̄œtoarĭœ de peirea Moldoveĭ. Ŭœ sutœ doŭe d̄ec̄ĭ de miĭ de Turc̄ĭ, îns̄ot̄it̄ĭ de oardœ tœrtare, trecînd t̄œrmurile Dúnœriĭ, s̄i dînd mîna cu Romîniĭ, nœintáserœ sub comînda luĭ Hadim Suleĭmann pînœ în mĭed̄ul t̄œriĭ, cœlcînd în pec̄oare orĭ c̄e slabœ împrotivire. La Rácova însœ li se oprí mars̄ul, dîndu-li pĭept armíea c̄ea put̄in numœroasœ a Moldoveĭ, dela carea se as̄teptá mîntuirea. Ea de abĭá alcœtuĭá patru d̄ec̄ĭ de miĭ de luptœtorĭ, între cariĭ doŭe miĭ eraŭ Secuĭ, c̄inc̄ĭ miĭ Polonĭ s̄i rœmœs̄it̄a Moldovennĭ. Ac̄este doŭe puterĭ neasemœnate s'aŭ întîlnit în 16. Ĭanuarĭŭ 1475, s̄i se mœsurarœ una pe alta c'ŭœ ocire plinœ de turbare. As̄á s'a petrecut ajunul bœtœlíeĭ, cœc̄ĭ a doŭa d̄i fu mennitœ pe'ntru luptœ. Ac̄easta erá sœ fie nu numaĭ ŭœ d̄i, dela care atîrná libertatea unuĭ popor, s̄i care aveá sœ încunune fruntea unuĭ sîmplu biruitorĭŭ; darœ ŭœ d̄i, cînd cres̄tinul are a-s̄ĭ vœrsá sînḡele s̄í pe'ntru libertate s̄í pe'ntru leḡe; ŭœ d̄i, cînd fœnœtismul rœsbeluesc̄e împrotiva sînteĭ cruc̄ĭ, drept care toatœ Europa îs̄ĭ îndreptase privirile asupra Moldoveĭ. Minutul lupteĭ se aprópiœ, ínimile tuturor rœsbeluitorilor fĭerb de neastîmpœr, libertatea s̄i leḡea împle pre uniĭ de curaḡŭ s̄i de bravurœ; cînd pre c̄eĭalalt̄ĭ umilint̄a de maĭ nœinte acum îĭ îmbatœ de trufíe, privindu-s̄ĭ mult̄imea lor. De nis̄c̄e asémenĭ sîmt̄eminte aprins̄ĭ se încáerœ; númœrul c̄ell întreit all neamiculuĭ s̄i pornirea sa c̄ea înfricos̄atœ Moldovannul o sprijiniá cu bœrbœt̄íe. Semiluna fîlfœĭe între miile de Turc̄ĭ; sábiea c̄ea ascut̄itœ scînteĭad̄œ în ágera lor mînœ, s̄i 'n répedea-ĭ rotire sînḡele fumegá pe láturile eĭ, darœ eat'o frîntœ în fĭerul unuĭ topor, c̄e s̄erbes̄c̄e de armœ soldatuluĭ moldovann. Armele se c̄ocnesc cu cumplire, trupele se améstecœ, strígœtele lor îndoesc sgómotul, mort̄iĭ cad s̄í 'ntr'ŭœ parte s̄í în alta, s̄irurile de cœvœleríe alle Secuilor, isbite de putere, se sparg, s̄i spaĭma se rœspîndes̄c̄e între Moldovennĭ.

Ocĭul erouluĭ lor nu scapœ de'n vedere ac̄eastœ sfœrmare, s̄i maĭ nœinte de a se încurœḡá neamicul de asémene îsbîndœ, rœped̄indu-se ca un leŭ, sprijinĭá fúriea nœvœliriĭ cu brat̄ul sœŭ c̄ell ne'nvins s̄i re'ntocmes̄c̄e lupta. Cœpiténiile îĭ urmead̄œ cu scumpœtate, s̄i toatœ mult̄imea s̄i opintirea neamiculuĭ rœmîne d̄œdárnicœ, rœspingîndu-se de tot. În ac̄est tîmp buc̄umarea s̄i trîmbit̄area unor soldat̄ĭ moldovennĭ, rœsuná în îndesita întíndere a lunc̄iĭ Bœrladuluĭ. Turcul însetat de sînḡe, rîvnos, aleargœ cœtrœ súnetele c̄elle amœḡitoarĭe, apa Rácoveĭ îĭ împĭédecœ pas̄iĭ, turbarea îĭ aprinde ínima, ell se sîles̄c̄e s̄i o trec̄e, sfarmœ s̄i rœstoarnœ, calcœ s̄i nœintead̄œ în luncœ cu socotint̄œ, de a aflá pre Moldovennĭ. Amestecarea s̄i sgómotul se fac̄e cu atîta maĭ mare, cu cît s̄í mult̄imea, nœvœlind, se sfarmœ de árboriĭ c̄eĭ, c̄e se tœĭaŭ de Turc̄ĭ, cu scop, de a strœbate în luncœ. Ŭœ négurœ groasœ, c̄e de demineatœ se as̄ternuse, fac̄e a fi mult maĭ misterioasœ ac̄eastœ strœteḡemœ a Moldovannuluĭ, s̄i Stefann, folosindu-se de mreaja, în care îĭ încurcase, cu c̄ea maĭ mare bœrbœt̄íe îĭ loves̄c̄e pe de'n dœrœpt. Neamicul se socoate isbit de'n doŭe pœrt̄ĭ, s̄i tot ŭœ datœ cred̄îndu-se în míjlocul peiriĭ, îs̄ĭ rœstrînḡe puterile. Lupta ajunḡe cu atîta maĭ înfocatœ s̄i maĭ crînc̄ennœ, cu cît desperarea sporĭá în ell. Securea, toporul s̄i coasa de'ntre armele Moldovennilor, se încruc̄esc cu fĭérurile c̄elle scînteĭœtoarĭe. Crud̄imea se vede întipœritœ pe fet̄ele tuturor luptœtorilor, sînḡele se varsœ în s̄iroaĭe, moartea sécerœ cu necrut̄are, s̄i biruint̄a este amœḡitoarĭœ. În fine neamicul, uĭmit cu totul, apucœ fuga s̄i pe steágurile d̄imbruite strœluc̄itoarĭa cruc̄e aratœ apúnerea lumiĭ. Stefann nemult̄œmindu-se numaĭ cu atîta, s̄i tot în fruntea bœtrînilor sœĭ soldat̄ĭ, fugœres̄c̄e pre Turc̄ĭ de'ncoló de apa Rácoveĭ, a Bœrladuluĭ s̄i nu tîrd̄iŭ peste Dúnœre. Pœmîntul este crus̄it de sînḡe s̄i acoperit de trupurĭ; pĭérderea neamic̄ilor númœrœ aproape la ŭœ sutœ de miĭ, între cariĭ patru de'n c̄eĭ maĭ bravi pas̄ĭ d̄ac mort̄ĭ. Cîmpul bœtœlíeĭ rœmîne în mîna Moldovennilor: tábœra, avut̄íile, armœtura, ŭœ sutœ de steágurĭ s̄i cîte-va cœpiténniĭ turc̄es̄c̄ĭ sînt trofeele biruint̄eĭ, „*eatœ triumful biruitorĭuluĭ.*“ Pecînd ell

înnœlt̄á ruḡĭ de multœmire în mœrirea adevœratuluĭ Dumned̄eŭ, scutitorĭuluĭ armatelor salle, pe atunc̄ĭa s̄í Ruma în toate biséric̄ile salle sœrbead̄œ ac̄eastœ biruint̄œ asupra necredinc̄os̄ilor, numind pre marele Stefann „*Apœrœtorĭul cres̄tinœtœt̄iĭ.*“ *Eatœ cununa erouluĭ Martir.*

XVII.

Vœsíliŭ Alesandri (1821—).

(Nœscut în annul înc̄eputuluĭ rœnás̄c̄eriĭ nœc̄unale rumîne, în 1821, în Júliŭ, de'ntr'ŭœ fœmílie venitœ de'n Itáliea de'n Venét̄iea; cursul stúdielor s̄i-l'a fœcut în pensiunatele frînc̄es̄c̄ĭ de'n Ĭas̄ĭ, pînœ la 1834, cînd merse la Pœris, unde studíœ în decurs de c̄inc̄ĭ annĭ, pînœ la 1839 doftoríea, drépturile s̄i s̄c̄iint̄ele nœturale fœrœ a-s̄ĭ fi dat preste adevœrata sa cĭemœc̄une: *poesíea.* La 1839 rœ'ntorcîndu-se de'n Frînc̄íea, cœlœtorí pre'n Itáliea. Sosind în pátrie-s̄ĭ, se uní cu Rumîniĭ junĭ, cariĭ des̄c̄eptîndu-se acum, se nevoĭaŭ de'n rœsputerĭ a rœḡenerá s̄i a rœnas̄c̄e pre Rumîn pre'n întrudúc̄erea ideilor culese de'n literœturele popoarelor luminate de'n apusul Europeĭ. Ell îs̄ĭ fœcú înc̄eputul literarĭŭ pre'n novela, numitœ: „*Bucetiera de Florent̄a,*“ apoĭ lucrœ la foaea literarĭœ, publicatœ de Cogœlnic̄eannul sub titula: „*Dác̄iea literarœ*“ pîne la înciderea ac̄elleĭa pre'n porunca Domnuluĭ moldav de atunc̄ĭ, Mihaĭŭ Sturd̄a.

Dupœ moartea maĭc̄eĭ salle la 1842, întreprinse ŭœ cœllœtoríe îndelungœ în munt̄iĭ Moldávieĭ, carea dete înc̄eputul la c̄elle întĭie s̄i c̄elle maĭ bune poesíĭ de alle luĭ, cum sînt: „*Baba Cloant̄a; Strunga; Doĭna; Hora; Craĭŭ noŭ, s̄. a.* Tot atunc̄ĭ îs̄ĭ înc̄epú s̄í s̄irul bœladelor, carile însœ le publicœ numaĭ cu d̄ec̄e annĭ maĭ tœrd̄iŭ, pela 1852. La 1844 fu însœrcinat împreunœ cu Cogœlnic̄eannul s̄i cu C. Negrut̄i cu direpc̄unea teatruluĭ rumîn s̄i frînc̄es de'n Ĭas̄ĭ, s̄i cu astœ ocœjune cumpuse maĭ multe bucœt̄ĭ teatrale originarĭe, nœc̄unale, moldave, scoase de'n vieat̄a poporuluĭ, precum: „*Iorgul de la Sœdœgura; Ĭas̄iĭ în cœrneval; Peatra de'n casœ; Nunta t̄œrœnneascœ; Cucoana Cirit̄a în Ĭas̄ĭ; Cucoana Cirit̄a în provint̄œ,*“ carile furœ as̄á de nimerite, cît aprínserœ întusiasmul întreḡeĭ Rumîníĭ. Tot atunc̄ĭ înc̄epú împreunœ cu Cogœlnic̄eannul s̄i cu Ion Gica ŭœ foae noŭœ políticœ s̄i literarĭœ sub titula: „*Progresul,*“ carea însœ dupœ ŭœ lunœ de d̄ille fu opritœ de'n porunca Domnitorĭuluĭ. Atunc̄ĭ întreprinse ŭœ cœllœtoríe la Rœsœrit; vœd̄ú Brusa, Atena, ínsulele Iónic̄e, Venét̄iea, s̄i dupœ un depart de unsprœd̄ec̄e lunĭ, se rœ'ntoarse în pátrie-s̄ĭ, avîndu-s̄ĭ în portofolĭu-s̄ĭ ŭœ mare parte de'n poesíile: *„Lœcrimĭoare“*, carile le publicœ́ maĭ tœrd̄iŭ. La annul 1848 dete mîna cu partea liberalœ a junimiĭ, s̄i lucœ́ parte la mis̄carea de'n Ĭas̄ĭ: de ac̄eea trebuí sœ-s̄ĭ pœrœseascœ pátriea, merse la Pœris, unde nu înc̄etœ́ a scrie în gœd̄etele strœine articule despre cáusa princ̄ipatelor dunœrenne. La 1855 publicœ́ foaea literarĭœ numitœ: *„Rumîníea literarœ“*, carea însœ dupœ un ann fu opritœ. La ann 1857 fu ales deputat la adunarea t̄œriĭ. Dupœ moartea tœtinesœŭ liberœ́ tot̄ĭ sclavii pœrintes̄c̄ĭ, s̄i ast esîmplu fu încurînd imitat de cœtrœ 991 de proprietarĭ, cariĭ tot̄ĭ îs̄ĭ liberarœ sclavii, fœrœ sœ c̄earœ vre ŭœ despœgubire. D. V. Alesandri dete teatruluĭ s̄i poesíei rumîne ŭœ direpc̄une nœc̄unalœ s̄i un cœrœpteriŭ nœc̄unal. Ell a publicat:

1. *Repertorĭul drœmátic;*
2. *Bœlade rumîne;* în doĭ tomĭ.
3. *Salba literarœ.*
4. *Doĭne s̄i lœcrimĭoare.*

Bœladele s̄i lœcrimĭoarele s'aŭ trœdus de cœtrœ deosebit̄ĭ scriptorĭ s̄í în limbele strœine: frînc̄esa, ḡermîna, înglesa s̄i ungureasca.)

§. 31.

De'n poesiea: „Strigoĭul“.

1. În prœpástiea c̄ea mare,
Unde vîntul cu turbare
Suflœ trist, înfricos̄at,
Ved̄ĭ ŭœ cruc̄e dœrîmatœ,
C̄e de vînt e clœtinatœ,
Clœtinatœ ne'nc̄etat?

2. În preḡur earba nu cres̄c̄e,
S̄i pe dînsa nu-s̄ĭ opres̄c̄e
Nec̄ĭ ŭœ pásere-all sœŭ sbor;
Cœ sub dînsa 'n orĭ-c̄e vreme
Cu durere jálnic ḡeme,
Ḡeme-un glas îngrod̄itor.

3. Coló 'n nopt̄ĭ întunecoase
Miĭ de flácœrĭ minc̄unoase
Se vœd táĭnic fluturînd;
S̄i pre'n elle crunt de-ŭœ datœ
Ŭœ fœntasmœ se aratœ,
Se aratœ blœstœmînd:

4. *Cœllœtorĭŭ nenoroc̄ite!*
Fuḡĭ de-ac̄elle cœĭ poc̄ite,
De-t̄ĭ e callul de bun soĭŭ,
Cœ 'n mormîntul fœrœ pac̄e
S̄i sub cruc̄e-acoló d̄ac̄e,
D̄ac̄e singur un strigoĭŭ!

5. C̄ine-aleargœ pe cîmpíe,
Ca un duh de vîjelíe
Într'all nopt̄iĭ negru sîn?
C̄ine fuḡe, c̄ine trec̄e
Pela oara doŭe-sprec̄e? . . .
Un call alb cŭ-all sœŭ stœpîn!

6. Vîntul bate vîjees̄c̄e;
Fálnic callul se isbes̄c̄e,
S̄i se 'nt̄rec ca doĭ voĭnic̄ĭ.
Dar' pre'n néghurĭ eatœ! eatœ!
Cœ luc̄esc pe cîmp de-ŭœ datœ
Miĭ de focurelle mic̄ĭ.

7. Elle sboar' se depœrtead̄œ,
Sboarœ callul, le urmead̄œ
Pœs̄ind ĭute cœtrœ mal.
Stœĭ! opres̄c̄e! de pe stîncœ
În prœpástiea adîncœ
Aŭ picat stœpîn s̄i call!

8. S̄i de-atunc̄ĭ în fund s'aude,
Ḡémete, blœstœ́murĭ crude,
Care trec pe-all nopt̄iĭ vînt,
S̄i de-atunc̄ĭ ades s'aratœ
Ŭœ nœlucœ 'nfricos̄atœ,
Care ese de'n mormînt!

§. 32.

Pœdurea Strunga (în Moldova).

În pœdurea dela Strungœ
Sînt de c̄eĭ cu pus̄ca lungœ
Cariĭ daŭ cĭorîs̄ŭ la pungœ.

Sînt de c̄eĭ c̄e 'mpus̄cœ 'n lunœ,
Cariĭ noaptea 'n frund̄œ sunœ,...
Fec̄orĭ de lele nebunœ!

Fœ-te 'n láturĭ mœĭ crestine,
Dacœ vreĭ sœ merḡĭ cu bine,
Sœ rœmîĭ cu vĭeat̄a 'n tine!

În potica fœrœ soare
Eĭ te-as̄c̄eaptœ la strîmtoare,
Sœ te prade, sœ te-omoare!...

În dumbrava c̄ea vec̄inœ,
Unde buha greŭ suspinœ,
Ved̄ĭ c̄ea d̄are de luminœ?

Opt voĭnic̄ĭ cu spete late
S̄i cu mînec̄ĭ suflecate
Staŭ cu pus̄c̄ele 'ncœrcate.

Treĭ sœrut'ŭœ cruc̄e sîntœ,
Treĭ se luptœ greŭ la trîntœ,
Unul dreḡe, unul cîntœ:

Olĭolĭo! mîndrœ feticœ!
De-aĭ vení coleá 'n poticœ
Sœ te fac maĭ frumus̄icœ.

Olĭolĭo! c̄ocoĭŭ bogate!
Ic̄ĭ de-aĭ trec̄e de'n pœcate,
Sœ-t̄ĭ arunc un glont̄ŭ în spate!

Cœ mi-ĭ pus̄ca hultuitœ,
S̄i mi-ĭ gĭoaga t̄întuitœ,
S̄i mi-ĭ ínima 'ncolt̄itœ!

Olĭolĭo! mœĭ Taĭœ-babœ!
Cœc̄ĭ nu s̄úerĭ maĭ degrabœ,
Sœ sœrim voĭnic̄ĭ la treabœ!

Pus̄culit̄a-mĭ ruḡines̄c̄e,
T̄înta 'n gĭoagœ se toc̄es̄c̄e,
Murgul sare, necĭed̄es̄c̄e.

În pœdurea de la Strungœ
De c̄e treabœ-ĭ pus̄ca lungœ,
Dacœ nu daĭ peste pungœ?

§. 33.

Cîntec hœĭduc̄esc.

Earna vine, vara trec̄e,
S̄i pœdurea s'a rœrit.
D̄iŭa-ĭ víscol, noaptea-ĭ rec̄e:
Greul vĭet̄eĭ a sosit!

Cît mĭ-a fi earna de mare,
C̄e-o sœ fác̄em, vaĭ! de noĭ!
Fœrœ codru, fœrœ soare,
Fœr' de bannĭ, fœr' de c̄ocoĭ?

Saĭ pe creanga c̄ea uscatœ,
Dragœ coarbe, corbus̄or!
Ved̄ĭ în callea depœrtatœ,
Nu-ĭ d̄œrí vr'un cœllœtor?

Cœllœtorĭŭ cu punga plinœ,
S̄i cu s̄al la cap legat;
Sœ-mĭ maĭ c̄erc astœ ruḡinœ,
S̄i sœ-mĭ fac bannĭ de ernat.

Daleŭ! coadre, frœt̄ioare!
Nu maĭ aĭ frund̄is̄ul des,
Unde 'n pîndœ la rœcoare
Stam sunînd de'n frund̄' ades?

Vara trec̄e, earna vine,
S̄i tu coadre te-aĭ uscat.
Trec̄e vara, s̄i, ca tine,
Florile mĭ-am scuturat!

Ne-a ajuns vremea de muncœ,
De scos arma dela brîŭ,
De lœsat potica 'n luncœ,
S̄i de dat capul sub frîŭ.

Daleŭ! dragœ primœvarœ!
De-aĭ vení, cînd as̄ŭ vré eŭ,
Sœ maĭ es voĭnic pre'n t̄arœ,
Sœ fiŭ ear' la largul mĭeŭ!

Sœ-mĭ pun cus̄ma pe-ŭœ urecĭœ,
S̄i sœ-mĭ las pletele 'n vînt,
S̄i 'n potica mea c̄ea vecĭœ,
Sœ mœ 'ntind ear' la pœmînt.

Sœ-mĭ sîmt ear' durda pe spate,
S̄i sœ-mĭ vœd ic̄ĭ cœ luc̄esc
C̄inc̄ĭ pistoale ferecate,
Cu hœnḡerĭul hœĭduc̄esc.

S̄i pe coarda-ĭ c̄ea pletoasœ
Sœ-mĭ desmerd murgul voĭnic;
S̄i pe d̄area luminoasœ
Ell sœ sboare, eŭ sœ d̄ic:

„Fuḡĭ ca vîntul! fuḡĭ ca gîndul!
Mœĭ copille nœsdrœvann!
Cœc̄ĭ acum nĭ-a venit rîndul,
A sosit vremea de ann.

Sœ t̄inem codriĭ s̄i vallea
Noĭ voĭnic̄iĭ amîndoĭ,
La neferĭ sœ 'ncídem callea,
Sœ dœm groad̄œ pre'n c̄ocoĭ.

§. 34.

Cîntec ostœs̄esc.

Rumîn verde ca stejarĭul
Rîd de dus̄mann s̄i de moarte,
Sœ-mĭ treascœ armœsarĭul
Pre'n gloant̄e sœ mœ tot poarte!

Saĭ voĭnice, s̄i necĭead̄œ
Áḡer, mîndru, ca un smeŭ,
Cœc̄ĭ am ínimœ vitead̄œ
S̄i nœdejdea 'n Dumned̄eŭ!

Cît mĭ-a stá mîna voĭnicœ
Pe-a mea palœ ostœs̄eascœ,
N'aĭbœ grijœ de nemicœ
T̄ara mea c̄ea rumîneascœ!

Saĭ voĭnic̄e s̄i necĭead̄œ!
Áḡer, mîndru, ca un smeŭ,
Cœc̄ĭ am ínimœ vitead̄œ,
S̄i nœdejdea 'n Dumned̄œŭ!

Cŭ-all mĭeŭ súflet cu a mea palœ,
Cŭ-all mĭeŭ s̄oĭm albit de spume
În dus̄mannĭ vom dá nœvalœ,
De s'a duc̄e vestea 'n lume!

Saĭ voĭnic̄e, s̄i necĭead̄œ!
Áḡer, mîndru, ca un smeŭ,
Cœc̄ĭ am ínimœ vitead̄œ
S̄i nœdejdea 'n Dumned̄œŭ.

§. 35.

Lœcrimĭoare.

Multe florĭ luc̄esc în lume,
Multe florĭ mirositoarĭe;
Dar' ca voĭ, mic̄ĭ lœcrimĭoare,
N'are 'n lume nec̄ĭ ŭœ floare
Míros dulc̄e, dulc̄e nume.

Voĭ sîntet̄ĭ lácrimĭ de îngerĭ
Pe pœmînt de'n c̄erĭŭ picate,
Cînd pre'n stelle legœnnate
A lor súflete curate
Sboarœ dînd duĭoase plînḡerĭ.

Sîntet̄ĭ fráḡede s̄i albe!
Ca s̄í rad̄a vĭet̄eĭ melle,
Cu voĭ, scumpe strugurelle,
Albe mœrgœritœrelle,
Primœvara-s̄ĭ fac̄e salbe.

Dar' de-ŭœ datœ vîntul rec̄e,
Fœrœ vreme vœ coses̄c̄e!
Ásfel' soartea crunt rœpes̄c̄e
Tot c̄e 'n lume ni d̄îmbes̄c̄e:
„Floarea pĭere, vĭeat̄a trec̄e!“

§. 36.

Adio Moldoveĭ.

Scumpœ t̄arœ s̄i frumoasœ,
O! Moldovœ, draga mea!
C̄ine pleacœ s̄i te lasœ,
E pœtruns de jale grea;
Cœ plutind în vísurĭ line
Pe-all tœŭ sîn, ca într'un raĭŭ,
Dulc̄e-ĭ vĭeat̄a dela tine,
Ca ŭœ dulc̄e d̄i de Maĭŭ!

Eŭ te las, t̄arœ ĭubitœ!
De-all tœŭ c̄erĭŭ mœ depœrted̄ŭ,
Dar' cu ínima negritœ,
Plîng amar, amar ofted̄ŭ.

Trist acum la despœrt̄ire
De fiorĭ mœ sîmt cuprins,
S̄ĭ-orĭ-c̄e dragœ nœluc̄ire
Pe'ntru mine-acum s'a stîns!

C̄ine poate ca sœ s̄c̄iœ,
Dacœ 'mpins de-all sort̄iĭ vînt,
M'oĭŭ întoarc̄e 'n veselíe,
Sœ sœrut all tœŭ pœmînt!
De-oĭŭ vedé încœ vr'ŭœ datœ
Munt̄iĭ tœĭ rœsbunœtorĭ,
C̄e, c'ŭœ frunte înnœlt̄atœ,
Se pĭerd fálnic pintre norĭ!

S̄ĭ-aĭ tœĭ codri de verdeat̄œ,
Unde curg, s̄optesc us̄or
Rec̄ĭ isvoarœ, c̄e daŭ vĭeat̄œ,
Doĭne, care d̄ic de dor!
S̄ĭ-all tœŭ c̄erĭŭ, care d̄îmbes̄c̄e
Súfletuluĭ rumînesc,
S̄i orĭ-care mœ ĭubes̄c̄e,
S̄ĭ-orĭ pe care eŭ ĭubesc!

Eatœ oara de pornire!
S̄i minutul mult amar!
Veselíe, feric̄ire
Eŭ le las pe-all tœŭ hotar,
S̄ĭ-a mea ínimœ ît̄ĭ d̄ic̄e:
O! Moldovœ! c̄e jelesc,
Adio! rœmîĭ feric̄e:
„Feric̄e sœ te gœsesc!“

§. 37.

S̄oldann Vitead̄ul, saŭ recrutul moldovann.

(Bucatœ teatralœ.)

(La ridicarea perdelleĭ, *S̄oldann* este strajœ lîngœ ŭœ ḡeritœ, pe ŭœ pĭeat̄œ mare. Ell catœ împreḡur, lasœ pus̄ca s̄i vine în fat̄a públiculuĭ de cîntœ:)

Eŭ sînt S̄oldann vitead̄ul
De'ncolo dela Bread̄ul;
Soldat de oastea noŭœ,
C̄e-mĭ d̄ic voĭnic cît noŭe!
Într'ŭœ d̄i de'n pœcate,
Mĭ-aŭ pus un sac pe spate,
S̄i coĭful ista 'n cap,
În care nec̄ĭ nu 'ncap,

S̄i m'aŭ trîntit la númœr
C'ŭœ pus̄cœ grea de úmœr,
Cu trupul în mindir,
Cu cîlt̄ĭ ic̄ĭ la cimir,
S̄ĭ-apoĭ mĭ-aŭ d̄is: „*S̄oldanne!*
Stœĭ smirna t̄opîrlanne!
Cœ de-acum es̄c̄ĭ soldat!
Soldat? vœd̄us̄ĭ pœcat!“

Of! doamne! boĭœrĭ domĭavoastrœ..... sœ nu vœ fiœ vorba cu supœrare..... ádecœ, dœ..... de unde eram om de omeníe, ca tot̄ĭ pœmintenniĭ..... cu sucmann (d̄ece), cu opinc̄ĭ, cu it̄arĭ (c̄oarec̄ĭ), cu penne de pœun la pœlœríe, m'aŭ luœt bun, teafœr de'n sat, s̄i m'o suc̄it, s̄i m'o scimosit, s̄i m'o tuns cilug, de ar rîde cĭar babele de mine (arœtîndu-s̄ĭ capul tuns). Dœ! poftim, de vedet̄ĭ: cap de „*Rumîn*“ e aista?.... par' cœ m'o smuls „*Rusáliile*“ s̄i m'o pœscut buboc̄iĭ.... ba nu, d̄œŭ! ádecœ cum s'ar prinde, s̄eaga de-ŭœ parte,.... drept sœ vœ spun:

Frund̄œ verde, verde, verde,
De m'at̄ĭ crede, crede, crede,
Mi-ĭ destull,
D̄œŭ destull,
S̄i-s sœtull
Prea sœtull

De cœsarmœ ca de-ŭœ cus̄cœ,
S̄í de mustru, s̄í de pus̄cœ;
Cœc̄ĭ mi-ĭ dor de plugœríe
S̄i de earba de'n cîmpíe:
Valeŭ! valeŭ! înimĭoarœ!
Ca murgut̄a sbĭearœ, sbĭearœ!

As̄á d̄œŭ!.... dupœ c̄e m'o strîns vîrtos în cinḡĭ, s̄i m'o îngustat de un pœrmac (policarĭŭ, déḡet), apoĭ m'o scos la mustru....

s̄i, cît t̄i-ĭ d̄iulit̄a Domnuluĭ de mare, mœ t̄în la soare, ca pe un cocostîrc, ĭa as̄á.... numaĭ într'un pic̄or (se pune într'un pic̄or), d̄ic̄e, ca sœ mœ învet̄e a fac̄e *mars̄ŭ*.... una.... a.... a.... a.... s̄i-ĭ dœ cîtu-ĭ ĭa glasul.... o t̄îne una s̄i bunœ, cĭar ca un pœlœmarĭŭ cu „*is*“ la biséricœ.... una.... a.... a.... doŭe (scimbœ pic̄orul), s̄ĭ-apoĭ ean sœ mi te 'mpingœ pœcatul sœ te clátinĭ.... valeŭ! mœmulica mea! ît̄ĭ toarne nis̄c̄e propele la fœlc̄ĭ, de-t̄ĭ strœmutœ cœprioriĭ.... ba nu, d̄œŭ! ádecæ, cum s'ar prinde, s̄eaga de-ŭœ parte, nu îmĭ erá maĭ bine mie la t̄arœ? la locus̄orul mĭeŭ? unde trœĭam în ticnœ de ad̄ĭ pînœ mîne, s̄i mœ drœgostĭam cu Mœriuca?..... nu cunoas̄c̄et̄ĭ pe Mœriuca? fata luĭ mos̄ŭ *Trohin T̄arœ Lungœ?*..... Mœriuca c̄ea cu ociĭ c̄eacîrĭ.... (rus̄inîndu-se) mi-ĭ ibóvnicœ mie! c̄e puiŭ de fatœ, s'o sorbĭ cu língura!

Cînd la boĭœresc eŭ vara
Mœ munc̄ĭam mereŭ,
S̄i venĭam ostennit sara
La bordeĭul mĭeŭ:
Mœriuca c̄ea cu minte,
Ibóvnica mea,
Îmĭ sœrĭá hup înnœinte,
Ca ŭœ turtureá!
Hopa! t̄upa, tupa, lupa,
Amîndoĭ cîntam,
Hopa! t̄upa, t̄upa, lupa,
Rîdeam, s̄i jucam.

D'apoĭ ear' la sœrbœtoare,
La pas̄c̄ĭ, la Floríĭ,
La clacœ, la s̄ed̄œtoare,
La cules de víĭ...,
Cînd de-ŭœ datœ 'nc̄epeá hora
Sœ ne fiĭ vœd̄ut,
Cum sœrĭam de-ŭœ datœ fora
Cĭar dela 'nc̄eput.
Hopa! t̄upa, t̄upa, lupa,
s̄. c̄.

Dar' apoĭ vorba ac̄eea; „*c̄i-cœ nu-s în toate dillele pas̄c̄ĭ*“, într'ŭœ d̄i cĭar de'n míjlocul horeĭ m'o îmflat pe sus, ca sœ mœ dea la milít̄ie; „*c̄i-cœ sœ mœ facœ vitead̄ŭ ca* „Stefann Vodœ“...,... bĭetul Stefann Vodœ! unde-ĭ ell acum, sœ mœ vadœ fœcînd mustru, s̄i sœ se búcure.... „*pus̄ca la u...u...u...mœr!*“ (ĭa pus̄ca s̄i fac̄e mustru), „*pus̄ca la strajœ*“, la „*pi...i...c̄or*“; „*pus̄ca la u...u...u...mœr!*“ *mars̄ŭ!*.... „*rantaplann! rantaplann, plann, plann* (fac̄e mars̄ŭ). Atîta-mĭ plac̄e s̄í mie.... dœrœbanna cînd înc̄epe a bate, s̄i cînd înc̄epe a cîntá mujica.... s̄c̄iĭ?.... mœ furnicœ prin ínimœ, s̄i mi-s'aprind ociĭ ca doĭ jœrátic̄ĭ, s̄i-mĭ trec̄e de dor de-a casœ..... atunc̄ĭa, d̄œŭ! cœ m'as̄ŭ bate, da m'as̄ŭ bate pîn la moarte, pe'ntru ca sœ ápœr t̄ara asta bunœ, care mœ hrœnes̄c̄e.... atunc̄ĭ, d̄œŭ!.... cum s'ar prinde, s̄eaga de-ŭœ parte, uĭt s̄í pre Mœriuca, s̄i mœ sîmt cu adevœrat....

Cœ sînt S̄oldann vitead̄ul
De'ncolo dela Bread̄ul.
De s̄í de oastea noŭœ,
Voĭnic însœ cît noŭe.

Atunc̄ĭa cu mîndríe,
Mœ vœd la soldœt̄íe,
Cu coĭful ista 'n cap
De s̄í nu-l prea încap.

Voĭos mœ puĭŭ la númœr,
Cu pus̄ca mea de-a úmœr,
S̄i-mĭ plac̄e ist mindir,
S̄i plumbiĭ de'n cimir:

„Atunc̄ĭ Rumîn cu falœ
As̄ŭ da în foc nœvalœ
Sœ ápœr t̄ara mea
De orĭ-c̄e soarte grea!“

(Sœ încinœ la public ostœs̄es̄c̄e, s̄i se duc̄e, perdeaŭa cœde.)

§. 38.

Mœtus̄a Angelus̄a.

(Doftoreasœ vrœjitoarĭœ.)

(Vine alergînd cu un snop de buruenne în mînœ.)

Eatœ! eatœ! s̄í mœtus̄a!
Eŭ sînt *„Mama Angelus̄a“*,
C̄e s̄c̄ie descîntec̄ĭ miĭ,
S̄ĭ-orĭ c̄e soĭŭ de doftorĭí.

Pe'ntru fármec̄ĭ de ĭubire,
S̄i drœc̄ĭí cĭar preste fire,
Nec̄ĭ c̄ell mare cornorat,
Nu-ĭ ca mine, de'nvœt̄at!

As̄á, d̄œŭ! boĭœrĭ Dumĭavoastrœ!..... Nu cœ mœ láud, dar' putet̄ĭ întrebá s̄í pre cuconul.... cum Doamne eartœ-mœ-ĭ d̄ic?.... Unul cam c̄eacîr, cu barba 'n furculit̄œ, s̄i cu ŭœ alunicœ cît nuca pe vîrful nasuluĭ....., de mult.... c̄e tot trecuse astœ earnœ pela ferestrele cuconit̄eĭ.... eacœ posna, cœ-ĭ uĭtœĭ numele!..... cuconit̄eĭ.... una cam limonĭĭœ la fat̄œ, s̄i cu ocĭĭ în doĭ perĭ..... Eĭ! îl apucase pe bĭetul cuconas̄ŭ ŭœ tuse de c̄elle cu urecĭ lunḡĭ..... ca sœ nu d̄ic vorbœ proastœ..... s̄i numaĭ eŭ am putut sœ-l tœmœduĭŭ de dînsa, bat'o pîrdálnicul!..... cœ se încuĭbase, mœ rog, în ell, *„ca în casa sa“*. S̄c̄it̄ĭ c̄é ĭ-am dat sœ bea? *„„c̄ĭaĭŭ de cucutœ““* fĭert la un loc cu un snop de *pipœrus̄œ rós̄iœ,* s̄i deres cu put̄înticœ *terpentinœ.... ca vr'ŭœ doŭe litre s̄í maĭ bine.* De-atunc̄ĭ sœ-l aud̄ĭ c̄e glas are!.... cum cîntœ de'n optcîntarĭŭ (ohtoih), glasul all VIII-le, t̄i-ĭ maĭ mare dragul sœ-l ascult̄ĭ!..... par' cœ-ĭ ŭœ roatœ de car neunsœ, cred, va sœ d̄icœ, te mirĭ? s̄i c̄e i-ĭ fac̄e? gîtu-ĭ scîrt̄œĭe! s̄i, Doamne! tare frumos îĭ maĭ s̄ede! n'ar fi de deocĭŭ titeleul!.....

C̄indurœ, cœ pomennim de deocĭŭ, trébuĭe, sœ vœ spun, Boĭœrĭ Dvoastrœ! cœ mœ pric̄ep s̄í la descîntec̄e maĭ dihaĭŭ decît Baba Cloant̄a.....

S̄c̄iŭ sœ fac s̄í cu ulc̄ica,
De t̄i-se sburles̄c̄e cica,
Cînd aud̄ĭ drac̄iĭ s̄optind
S̄i pre'n oalœ bojbœind:

Atunc̄ĭ ved̄ĭ, cum vine, sboarœ
Pre'n vœsduh, ca ŭœ cucoarœ,
Voĭnic̄ell de dor nebun,
Pe-ŭœ prœjinœ de alun.

I! Doamne! mult̄ĭ cuconas̄ĭ d̄œresc eŭ aic̄ĭ, cœrora lĭ-as̄ŭ fac̄e de drágoste cu ulc̄ica..... dacœ as̄ŭ s̄c̄í, cœ nu lĭ-ar fi cu bœnnat.

Enn spúnet̄ĭ drept, sœrutá-v'-as̄ŭ ocis̄oriĭ, sœ vœ fac acum sœ nebunit̄ĭ dupœ mine, cît sînt de bœtrînœ s̄i de hœrdugitœ? Doamne! C̄é m'at̄ĭ maĭ pupá..., c̄é m'at̄ĭ maĭ desmerdá,.... c̄é m'at̄ĭ cĭemá *„înḡer cu pœr gálbenn“*, s̄i eŭ m'as̄ŭ fœsolí cĭar ca ŭœ *Mœdamœ*... (fœcînd ca ŭœ tînœrœ): *da s̄ed̄ĭ binis̄or mos̄ĭú!.... da dœ-mĭ pac̄e mos̄ĭú,... vaĭ de mine! da c̄e va sœ d̄icœ una ca ac̄easta?.... mon dié! mon dié!.... je vu pri pardon!*

Eĭ! dœ! nu vœ spœriat̄ĭ..... cœ as̄á s̄uguesc eŭ. Dar' dacœ avet̄ĭ c̄e-va áhturĭ la súflet, s̄i v'a picœt tronc la ínimœ vr'ŭœ cuconit̄œ frumos̄icœ.... fiœ s̄í cu bœrbat.... tot una-ĭ. Sœ vœ învœt̄ŭ eŭ mes̄c̄es̄ug bun. — — Príndet̄ĭ un liliac în noaptea ajunuluĭ bobotedeĭ, s̄i-l îngropat̄ĭ într'un furnicarĭŭ. Peste treĭ d̄ille nu rœmîne de'n ell decît doŭe c̄olœnnas̄e suptirelle: un cîrliḡell s̄i ŭœ lopœt̄icœ. *De-aĭ atinḡe cuconit̄a cu cîrliḡellul: te-a vœd̄ut Dumned̄œŭ! aĭ prins pœsœruĭca în latŭ! De-ĭ loví bœrbatul cu lopœt̄ica: l'a luat dracul!.... Se duc̄e de-a tumba peste noŭe mœrĭ s̄i noŭe t̄œrĭ.... curatœ socotealœ!.....* Eĭ! da pînœ la liliac venit̄ĭ la *mœtus̄a Angelus̄a:*

S̄c̄iŭ sœ sting în apœ rec̄e
Cœrbunĭ ros̄ĭ, vr'ŭœ c̄inc̄ĭ-sprœ-d̄ec̄e,
Pe'ntrŭ-ac̄eĭ put̄in istet̄ĭ,
C̄e li d̄ic, cœ-s deocĭet̄ĭ.

S̄c̄iŭ a fac̄e case bune,
S̄i le stric, d̄œŭ! de minune,
Maĭ dihaĭŭ, s̄i maĭ gibac̄e
Decît carĭ stricœ bœrac̄e.

As̄ŭ puté sœ vœ spun multe case stricate de mine; dar' mi-ĭ sœ nu se súpere c̄ine-va s̄i oare-c̄ine....

Maĭ s̄c̄iŭ leácurĭ multe încœ,
Pe'ntru c̄eĭ c̄e d̄ac de brîncœ,
S̄i coteĭ lingus̄itorĭ,
S̄ed pe brînc̄ĭ de multe orĭ.

Maĭ s̄c̄iŭ ear' ŭœ doftoríe,
Ca sœ scapĭ cu gibœc̄íe
De c̄eĭ c̄e poartœ minc̄unĭ
Ca ŭœ marfœ de nebunĭ.

Pe'ntru c̄eĭ c̄e staŭ culcat̄ĭ pe brînc̄ĭ s̄i nec̄instesc omenirea, punînd'o în rîndul dobitoac̄elor, dupœ cum spuneá rœposatul dáscœl Pralea, Dumned̄œŭ sœ-l odihneascœ! C̄ell maĭ bun leac ca sœ-ĭ víndec̄ĭ, este, ca s'aduc̄ĭ pe'ntru fiœ-care cîte patru suruḡĭí dela pos̄tœ, s̄i sœ li poruncĕs̄c̄ĭ, ca sœ ured̄e ca în ajunul annuluĭ noŭ, cu hœrápnic̄ile (bic̄ele) pe spinarea lor. Peste ŭœ oarœ, ŭœ oarœ s̄i jumœtate, sœ fiĭ segur, cœ se scoalœ de'n brînc̄ĭ în pic̄oare, s̄i rœmîn vindecat̄ĭ pe'ntru vec̄iĭ vec̄ilor, amin! Earœ pe'ntru c̄eĭ c̄e aruncœ venin cu limba peste uniĭ s̄i alt̄iĭ, dacœ vreĭ sœ nu maĭ cleveteascœ cît or trœí eĭ, sœ ĭaĭ ŭœ sutœ s̄i maĭ bine de ac̄e ingled̄es̄c̄ĭ, s̄i sœ le înfiḡĭ în vîrful limbeĭ lor; pe urmœ sœ le scot̄ĭ unul cîte unul, s̄i în locul lor sœ présœrĭ steclœ pisatœ s̄i amestecatœ cu prav de peatra ĭaduluĭ: de-or maĭ spune minc̄unĭ vr'ŭœ datœ: — vina mea sœ fiœ!

Crédet̄ĭ, crédet̄ĭ pe mœtus̄a!
Cœ sînt mama Angelus̄a,
Cunoscutœ ac̄í 'n Ĭas̄ĭ,
S̄i nu fac la nime gres̄ŭ.

Pe'ntru fármec̄ĭ sînt vestitœ,
S̄i de mult̄ĭ cĭar ispititœ;
Drept dovadœ vœ uĭtat̄ĭ:
T̄ara-ĭ grea de fœrmecat̄ĭ!

Acú fármec̄ile ca fármec̄ile; dar' cît pe'ntru alle gospodœríeĭ (economíeĭ): apoĭ nu s'a maĭ aflat pe fat̄a pœmîntuluĭ ŭœ jupîneasœ maĭ iscusitœ de cît Angelus̄a; nu cœ mœ láud dar':

S̄c̄iŭ sœ fac de toate bune:
Vutc̄ĭ, dulc̄ét̄urĭ de minune,
S̄i beltelle de gutœĭ,
Care scot dint̄iĭ c̄eĭ rœĭ;

Cod̄onac̄ĭ de moda noŭœ,
Fœrœ unt s̄i fœrœ oŭœ;
S̄i 'nvîrtite, c̄e, mœ jur,
Pot s̄erbí de coafĭur.

C̄ine a vré sœ mœ ĭa jupîneasœ în casœ, îĭ scutit de mars̄andemodœ (módistœ); s̄ĭ-apoĭ îĭ maĭ aduc s̄ĭ alt folos: dacœ are copíĭ, sœ-ĭ dea pe mîna mœtus̄eĭ. T̄i-ĭ hœrœcsesc de spásmurĭ, s̄i t̄i-ĭ descînt de deoc̄iŭ, ca maĭ bine; cœ eŭ am îmblat pe unde s̄ĭ-a întœrcat dracul copiiĭ, s̄i am deprins de toate:

S̄c̄iŭ sœ fac descîntec̄ĭ grelle
Pe'ntru orĭ-c̄e boale relle;
Precum boala de turbat,
De bîrfit s̄i de furat.

Saŭ de-a s̄erpilor mus̄care,
Saŭ de-ac̄eá rea boalœ, care
Scimbœ súfletu 'n Rumînĭ,
S̄i-ĭ prifac̄e în pœgînĭ.

Dar' maĭ ales, boĭœrĭ Dumĭavoastrœ! c̄e s̄c̄iŭ bine, este, sœ lecuesc de frígurĭ, de durerĭ de cap, de durerĭ de mœselle s̄i de urît. As̄á bunœ oarœ, l'o apucat pe c̄ine-va frígurile, fiœ luĭ acolo! pune-ĭ frumus̄el trupul în apœ cu gĭatœ, s̄i îĭ dœ sœ mînînc̄e vr'ŭœ doĭ hœrbujĭ necopt̄ĭ, pe de-asupra dœ-ĭ sœ bea lœpte dulc̄e nefiert s̄i boted̄at cu apœ de ploae: peste ŭœ oarœ îĭ gata!

Pe'ntru durerĭ de cap cunosc doŭe leácurĭ fœrœ gres̄ŭ, le-am învœt̄at la rœposatul dóftor Flœimuc, care s'o dus demult pe c̄ea lume, ca sœ-s̄ĭ vadœ bólnaviĭ. Dacœ-ĭ durerea de'n rœc̄ealœ s̄i-ĭ noŭœ, pune vr'ŭœ d̄ec̄e fierarĭ sœ batœ cu c̄ocannele cîtu-ĭ d̄iulica de mare, s̄i, pe cînd t̄i-or bocœí la urecĭ, sœ s̄ed̄ĭ cu capul plecat pe ŭœ tipsíe plinœ de cœrbunĭ aprins̄ĭ. Ear' dacœ-ĭ durerea vecĭœ s̄i înrœdœc̄inatœ, n'aĭ decît sœ te tund̄ĭ cilug, s̄i pœrul, c̄e rœmîne pe cap, sœ-l smulḡĭ cu c̄imbístra hir cîte hir: cu cipul ac̄esta scot̄ĭ toatœ rœutatea de'n cap, s̄i rœmîĭ ples̄ug, dar' teáfœr.

Pe'ntru durerĭ de mœselle, c̄ell maĭ bun lucru este, sœ nu te daĭ pe mîna dóftorilor de dint̄ĭ; saŭ, dacœ nu te víndec̄ĭ cu atîta, sœ ĭaĭ sîmburĭ de píersecœ, s̄i sœ-ĭ stric̄ĭ cu mœseaŭa c̄ea rea; ear dacœ nec̄ĭ cipul ac̄esta nu-t̄ĭ folosesc̄e, sœ clœtesc̄ĭ gura de treĭ orĭ pe d̄i cu vitriol clocotit.

În urmœ pe'ntru boala urîtuluĭ, care-ĭ boala c̄ea maĭ a draculuĭ de'n lume, ascultat̄ĭ:

Draḡĭ boĭœrĭ s̄i cuconit̄e!
Holteĭ, fete, vœd̄uvit̄e!
De vroit̄ĭ numaĭ decît,
Sœ vœ treacœ de urît:

Lœsat̄ĭ ĭute casœ, masœ,
S̄i ínimœ voĭoasœ,
Alergat̄ĭ, vœ svœtuesc,
La teatrul rumînesc.

C̄e vœ spun eŭ! de s'a maĭ t̄íne urîtul de Dumĭavoastrœ, sœ nu-mĭ d̄íc̄et̄ĭ Angelus̄a.

Crédet̄ĭ, crédet̄ĭ pe mœtus̄a!
Cœc̄ĭ sînt mama Angelus̄a,
Cunoscutœ bine 'n Ĭas̄ĭ,
S̄i nu daŭ la nime gres̄ŭ

Eŭ sînt gata, s̄i feric̄e
De-a s̄erbí pre tot̄ĭ aic̄e;
Cînd ît̄ĭ vré sœ vœ s̄erbesc
(bœtînd în palme:
Pann! pann! pann! s̄i eŭ sosesc!

XVIII.

Alesandru Pelimon (1822—).

(De nás̄c̄ere Bucures̄c̄eann, nœscut cam pela annul 1822. Stúdiele s̄i-le-a fœcut maĭ mult pre'n sîrguint̄a próprĭœ, fœrœ vre un curs anumit all vre unuĭ ram de s̄c̄iint̄œ. Are un cœrœpterĭŭ cu totul oriḡinal: dupœ carele ĭubesc̄e libertatea personalœ preste toate în lume. Cĭar' pe'ntru ac̄eea se d̄ic̄e cœ nu vre sœ primeascœ nec̄ĭ ŭœ deregœtoríe públicœ în stat; c̄i voesc̄e maĭ bine sœ lucre cu condeĭul cu totul neatîrnat spre lœt̄ic̄unea ideilor liberale s̄i a sîmt̄emintelor nobile în tot̄ĭ cunfrat̄iĭ sœĭ. În tîmpul maĭ de'n coac̄e rœsuflœ de'n toate scriptele luĭ ŭœ nœd̄uint̄œ nœc̄unalœ rumînœ, un cœrœpterĭŭ de fíer, stœtórnic s̄i neclœtit ca stînca de'n munte, cum a arœtat numaĭ *„Rómul“* s̄i urmas̄iĭ luĭ c̄eĭ adevœrat̄ĭ.

Dela ell avem pînœ acum (1864) maĭ multe opere oriḡinale, s̄i trœdúc̄erĭ bune, s̄i ádecœ, cam urmœtoarĭele:

1. *„Avutul s̄i Sœracul“*, romant̄ŭ cu icoane.
2. *„Faptele Eroilor“*, poesiĭ cu icoane.
3. *„Istóriea Bucures̄c̄ilor.“*
4. *„Cœllœtoriĭ în Rumîniea.“*
5. *„Cœmœtarĭul saŭ jídovul Moldav s̄i Bucovineann.“)*

§. 39.

Peste cîmpiile Ruminíeĭ.

1. Soarele de'n c̄erĭŭ ĭs̄ĭ lase rad̄a sa luminœtoarĭœ
Peste apa, c̄e refletœ c̄erĭul, cînd este senin,
Ear' pe deálurĭ, pe cîmpíe s̄i 'n dumbrava d̄imbitoarĭœ.
Áerul rœcoarea suflœ, înundead̄' un d̄efir lin.

2. Cît e dulc̄e-ac̄eastœ vieat̄œ!... ac̄eá vĭeat̄œ pœstoreascœ
Unde viclenníea, rœul nic̄ĭ ŭœ datœ n'aŭ pœtruns,
Unde tot e poesíe, s̄i coliba t̄œrœnneascœ
E locas̄ul bucuríeĭ intre florĭ subt árburĭ pus.

3. Cœllœtorĭŭ aic̄ĭ vr'ŭœ datœ vid̄itînd ac̄este lócurĭ,
Aruncînd a sa privire ca s̄í páserea 'n pustíĭ:
„Eatœ, ar d̄ic̄e, feric̄irea!... aic̄ĭ soartea n'are jócurĭ,
N'are trónurĭ sœ rœstoarne între aĭ nœtureĭ fiĭ!"...

4. Pe un t̄œrm fœrœ de márḡinĭ, pe-ŭœ cîmpíe înverd̄itœ,
Subt un c̄erĭŭ, c̄e însœmnead̄œ vara tîmpul regulat,
Unde munc̄itorĭul arœ, s̄i recoalta auritœ
Dœ t̄œrannuluĭ prodúcturĭ... s̄ĭ-altor t̄œrĭ în depœrtat'!

5. Aste lócurĭ mult sfint̄ite, cunoscute de popoare,
Poartœ 'n sîne tot c̄e-ĭ mare, tot c̄e-i sfînt dumned̄eesc,
Unde brat̄u 'nvinse-ŭœ datœ nœvœlirile bœrbare,
Apœrîndu-s̄ĭ t̄ara, dreptul.. cruc̄ea, sœmnul cres̄tinesc!...

6. Jos Dœnubĭul înspumead̄œ, refletînd oras̄e, sate,
Pœdurĭ, t́arinĭ înverd̄ite, munt̄ĭ cu deálurĭ lœnt̄uit̄ĭ,
În a cœrora muḡire par' cœ válurĭle 'n departe,
Trœĭann!... numele rœsunœ c̄ellor, c̄e-s ac̄í venit̄ĭ.

7. Aste válurĭ vecĭ ca lumea s̄i cu rîpe mult stîncoase,
L'alle cœrora pic̄oare crés̄c̄etul lor îs̄ĭ lovesc,
Spun viitorimiĭ încœ d'espedít̄iĭ sînḡeroase,
În rœsboaĭele vecimiĭ de triumful rumînesc!...

8. Dar' acum unde-s eroiĭ?... unde-ĭ arcul s̄i sœḡeata,
Pávœd̄a s̄i brat̄ŭ-ac̄ella, c̄e-at̄intá între vrœjmas̄ĭ?
— Aic̄ĭ bœrbariĭ venirœ!... cœpitanniĭ eraŭ gata,
Sœ-ĭ întîmpine cu falœ, cu put̄iniĭ lor ostas̄ĭ!

9. Însœ bravĭ aic̄ĭ murirœ!... aic̄ĭ sînḡele lor curse!
Consfint̄irœ libertatea, drépturile strœmos̄es̄c̄ĭ:
Tîmplurĭ înnœlt̄arœ 'n sécolĭ! — faptele lor vor fi spuse
S̄i cîntate de tot̄ĭ bard̄iĭ nœt̄iuniĭ rumînes̄c̄ĭ!

10. Lira mea mult plînḡeroasœ, lœcrimead̄œ pe morminte,
Lœcrimead̄œ pe movile, c̄e 'n trofee s'aŭ 'nnœlt̄at,
Unde d̄ac de eroĭ oase, spre adúc̄ere a minte
Pe'ntrŭ-a plînḡe plîns, c̄e-l sîmte tot Rumînŭ-adevœrat!...

11. Eat' ŭœ cruc̄e ridicatœ, colo peste-ac̄eá colinœ!...
Colo strœluc̄es̄c̄e 'n túrnurĭ fapte de eroĭ bœrbat̄ĭ,
Colo edific̄ĭu 'n válurĭ... eatœ crónica rumînœ,
Eatœ glóriea strœbunœ, fiĭ romannĭ, vœ des̄c̄eptat̄ĭ!...

12. Soarele maĭ sus înnalt̄œ fruntea sa încoronatœ,
Soarele, c̄e vœ înspirœ, cŭ-all sœŭ foc vĭet̄uitorĭŭ,
Ast-felĭŭ pátriea rumînœ într'ŭœ d̄i va fi 'nnœlt̄atœ,
Ast-felĭŭ ridicá-va fruntea, luînd un stœtórnic sbor!...

13. C̄erĭul cœc̄ĭ o proteḡead̄œ!... ere noĭ trecutul s̄terḡe;
A-d̄ĭ în línis̄c̄e s̄i pac̄e turmele pasc l'adœpost,
Vîntul suflœ pre cîmpíe s̄i all válurilor curs merḡe,
Fœr' sœ túrbure ostas̄ul, c̄e se aflœ l'all sœŭ post!

14. Numaĭ trémurœ fiĭ, mumœ, de vr'ŭœ sîlœ 'ngrod̄itoarĭœ!
Numaĭ grint̄œ 'n dint̄ĭ bœrbatul de pœgîn însultœtorĭŭ!
Numaĭ c̄earcœ lipsœ, foame, într'ŭœ ticœloasœ stare
Nu se teme c̄etœt̄annul de-un potop uc̄igœtorĭŭ!

15. Cœc̄ĭ as̄á fœvorea c̄erĭul lasœ spre c̄eĭ c̄e-ĭ ĭubes̄c̄e!
Fiilor, c̄e nu rœsuflœ de cît ḡermul glorios,
Îndreptîndu-li lor pas̄iĭ un sfînt soare, c̄e luc̄es̄c̄e,
Li aratœ callea dreaptœ de'ntr'un drum amar spinos!!!

. . . .

16. Ocilor mĭeĭ se aratœ c̄etœt̄ĭ noaŭe, noaŭœ lume!...
C̄ine sînt ac̄este ḡinte, care rœtœc̄esc ac̄í?
Ĭa, Dœnubĭul se lœt̄es̄c̄e... vasele sosesc a nume...
Ating t̄œrmul, c̄e-as̄teaptœ, c'aic̄ĭ vor a se oprí!

17. Aic̄ĭ d̄eul avut̄íeĭ sub protéḡerea-ĭ le poartœ,
Peste-all válurilor curs trec̄e Mercur, áḡer vestitorĭŭ,
Pre'n a vîntuluĭ suflare, îs̄ĭ urmead̄œ a sa soartœ
Neptun, d̄eul na'vigœriĭ, spre un t̄œrm fœvoritorĭŭ!...

TECA

18. Aic̄ĭ scudul s̄i ot̄etul s̄ĭ-aŭ luat ŭœ foarmœ noaŭœ,
Trœ́snetul n'adormitead̄œ, de cît pe'ntru a vegĭá;
Pac̄ea îs̄ĭ întinde áripĭ peste t̄œrile-amîndoaŭe:
Însœ un Mihaĭŭ, un Stefann cînd vr'ŭœ datœ vom avé?...

§. 40.

Afundœtorĭul.

(din Schiller)

1. Varlet̄ĭ s̄i cavaleriĭ, cît̄ĭ sîntet̄ĭ adunat̄ĭ,
Abisŭ-ac̄esta, care de'n voĭ poate 'nfruntá?
Voĭ, cariĭ în rœsboaĭe pericle marĭ cœlcat̄ĭ,
Ac̄eastœ cupœ de-áur în mare-o voĭŭ lœsá,
Ac̄elluĭ, c̄e-o va scoate, mœ jur, cœ ĭ-o daŭ luĭ!

2. As̄á reḡele d̄ise, c'ŭœ mînœ aruncînd
În apele Caribdeĭ, c̄e curg sub répedĭ stînc̄ĭ,
A sa cupœ de áur. Maĭ d̄ic̄e repet̄ind:
„De'n cît̄ĭ aic̄eĭa sîntet̄ĭ, curaḡŭ, în ape-adînc̄ĭ
Sœ între, c̄ine are? rœspund̄œ, care e?“

3. Ac̄eĭ, c̄e-erá 'mpreḡuru-ĭ tœcut̄ĭ pe loc tot̄ĭ stá,
At̄int turbata mare, s̄i pálid̄ĭ ca s̄í mort̄ĭ,
Nec̄ĭ unul cupa de-áur cuted̄' a cœs̄tigá.
S̄ĭ-a treĭa oarœ strigœ ear' reḡele la tot̄ĭ:
Perícolul sœ 'nfrunte de'n tot̄ĭ nec̄ĭ unul e?...

4. Nec̄ĭ unul nu rœspunde. Dar' eatœ, s'arœtœ́
Un june foarte dulc̄e, mult viŭ s̄i îndrœsnet̄ŭ,
Descĭeĭœ́ c̄ingœtoarĭa-ĭ, mîntaŭa s̄ĭ-aruncœ́;
Ac̄eĭ, caril îĭ vœd cŭ-as̄á curaḡŭ mœretŭ,
Rœmîn plinĭ de mirare s̄i fics la ell privĭaŭ.

5. În jos ell se apleacœ, de rîpe a vedé.
Abisul clocotes̄c̄e s̄i válurile-ĭ rœspund,
Caribd' a salle ape de'n fundu-ĭ reped̄ĭá
Cu spumœ de sub stîncœ, ca túnetul muḡind,
Pœreá, cœ se rœscoalœ de'n c̄e 'n c̄e maĭ turbat.

6. Pœreá, cœ monstrul sbearœ s̄i clocotind spumá
Ca apa revoltatœ, cînd cade peste foc,
În sus reped̄ĭá áburĭ, c̄e pîn' la c̄erĭŭ suĭá,
Un val da preste altul, de nu maĭ aveaŭ loc,
Pœreá, cœ vrea oc̄eannul a nas̄c̄e-un alt oc̄eann.

7. Abĭá a salle fúriĭ put̄in s̄ĭ-a alinat.
Se vede pe'ntre spumœ un negrŭ-absorb profund,
S'ar d̄ic̄e, cœ e gura ac̄eea de la ĭad,
Întœrîtate válurĭ se trag cu ell afŭnd,
Pœreá, cœ nu maĭ scapœ c̄e-ŭœ datœ a 'ngit̄it.

8. În ast minut c̄ell june spre c̄érĭurĭ s'adresœ́,...
Un t̄ípœt plin de spaĭmœ a rœsunat de stînc̄ĭ,
S̄i undele 'ngit̄irœ pre c̄ell, c̄e s'aruncœ́.
Vîrtejul ĭute-s̄ĭ strînse a salle ape-adînc̄ĭ,
De-asuprœ-ĭ par' cœ monstrul a sa gurœ s̄ĭ-a 'ncis.

9. A apelor surfat̄œ înc̄epe-a s'as̄ed̄á;
În fundu-ĭ vîjelíea se rœsboĭá maĭ rœŭ;
Acum tot̄ĭ spectœtoriĭ înc̄ep de a strigá:
„Adio brave june!“... ear' úrletul mereŭ
În jos se tot scoboare, rœmîn tot̄ĭ întristat̄ĭ.

10. O! d̄ise de'n mult̄ime un singur spectatorĭŭ: —
Coroana-t̄ĭ de-ĭ lœsá-o s̄i de veĭ d̄ic̄e-as̄á:
— Ac̄ella c̄e-o va scoate va fi stœpinitorĭŭ
Nec̄ĭ însu-s̄ĭ pe'ntru dînsa s'o cáut nu as̄ŭ vré;
Om nu e sœ cunoascœ, c̄e e în ast abis.“...

11. Maĭ multe vase-aic̄ĭa voltoarea a mîncat;
Cœtarte sfœrîmate vr'ŭœ datœ de-aŭ es̄it,
Corœ́biĭ încœrcate mormîntul s̄ĭ-aŭ aflat.“
Dar' sgómotul de-afúndurĭ se pare-a fi aŭd̄it,
În sus în fat̄a apeĭ de'n c̄e 'n c̄e se urcá.

12. Pœreá, cœ monstrul sbearœ s̄i clocotind spumá
Ca apa revoltatœ, cînd cade peste foc;
În sus reped̄ĭá áburĭ, c̄e pîn' la c̄erĭŭ suĭá,
Un val da preste altul de nu maĭ aveaŭ loc,
Es̄ĭaŭ de'n sînul mœriĭ ca túnetul muḡind.

13. S̄i eatœ pe'ntre válurĭ, c̄e negre se despic',
Un gúler ca d̄œpada s̄ĭ-un brat̄ŭ înnotœtorĭŭ
În sus es̄ĭá de-a dreptul, ac̄ell june voĭnic
Cu sœmnul bucuríeĭ pœreá triumfœtorĭŭ
S̄i 'n mîna sa c̄ea stîngœ t̄ineá de áur vas.

14. Rœspirœ lung s̄í c̄erĭul, lumina sœlutœ́!
Strigá de-ŭœ datœ lumea cu marele trœnsport:

„Trœes̄c̄e!... eatœ-l, ese!... pericĭul l'înfruntœ́,
Mormîntul c̄ell de'n válurĭ nu l'a avut de mort;
Periclele le 'nvinse, pe ell nu l'-a t̄inut!“

15. S̄i junele pœs̄es̄c̄e, — spectácolul vœd̄ú
Mult vésel împreḡuru-ĭ, la reḡe-a 'nḡenuncĭat,
Îĭ tinde cupa de-áur: — sœmn reḡele fœcú
L'a sa ĭubitœ fiĭcœ, c̄e 'n cupœ ĭ-a vœrsat
Un vin ca neptar dulc̄e, s̄i junele 'ncinœ́:

16. Trœease' all nostru reḡe!... Feric̄e omul e,
Ac̄est mult liber áer sœ poat' a rœspirá:
Teríbil este-abisul! — a d̄eilor orĭ c̄e
Ascunse 'ntre misterĭe nu trébuĭ a tentá...
Destull c'a lor clement̄œ cu mine mare-a fost.“...

17. Ca fúlḡerul de ĭute în groapœ fuĭ tîrît,
Un val fœrœ 'ndurare de stîncœ m'aruncat,
Precum e ŭœ sfîrlead̄œ în loc m'a învîrtit;
Un alt val maĭ putérnic cu dînsul m'a luat,
Atît erá de ĭute, încît nu maĭ puteam.“

18. Atúnc̄ĭ gîndiĭ la domnul s̄i 'n clipœ-mĭ arœtœ́
În c̄entrŭ-astuĭ perícol, în stînc̄ĭ în loc boltos.
Prin ell scœpaĭ de moarte. Coráliŭ, c̄e-aic̄ĭ stœ,
T̄ineá cupa de áur, de-a nu cœdé în jos,
Pe vîrfurĭ de coráliŭ ac̄est vas l'am gœsît.“

19. În jos vedeam eŭ numaĭ prœpœ́stiĭ fœrœ fund,
Urecĭa mea vr'un sgómot de loc nu atinḡeá;
Cu spaĭmœ sœlœmandri, bœláurĭ maĭ afund,
Vedeam s̄í alt̄ĭ ŭœ sumœ de monstri cum es̄ĭá,
S̄i toatœ adînc̄imea pœrea, cœ e înfern.“

20. Acolo eram sîngur: umannul ajutorĭŭ,
De parte-erá de mine, pre nímenĭ n'aud̄ĭam;
De lume mult departe, în ast loc cobitorĭŭ,
Privĭam la monstriĭ c̄eĭa hîdos̄ĭ; c̄e îĭ d̄œrĭam,
S̄i 'n astœ stare tristœ gîndĭam la soartea mea.“

21. Sute s̄i miĭ de monstri pre mine m'ocolí,
S̄i 'n spaĭma ac̄eá mare, de care-eram cuprins,
Coralĭul sguduit'am, un val ĭute vení,
Un alt val s̄í maĭ ĭute mœ scoase de'n abis,
Es̄iĭ în fat̄a apeĭ s̄i eatœ-mœ scœpat!...

22. Privindu-l cu mirare all sœŭ reḡe-ĭ vorbí:
„A ta dar' este cupa... s̄i-inelu-mĭ ît̄ĭ voĭŭ dá
Cu petre pret̄ioase, ear' vrédnic de veĭ fi;
Înc̄earcœ-te 'nc'ŭœ datœ în mare-a te-aruncá,
S̄i 'ntoarc̄e-te, de-mĭ spune, ca c̄e aĭ maĭ vœd̄ut.“

23. A sa fiĭcœ l'aude cu súflet sîmt̄itorĭŭ:
—„Ah! lasœ-l, dragœ taĭcœ! ea d̄ic̄e mîngœĭos
Ac̄est june îndrœsnes̄c̄e, c̄e nec̄ĭ un muritorĭŭ
Vr'ŭœ datœ îndrœsnit'a; ba ell încœ s'a 'ntors,
De unde nu se 'ntoarse maĭ nímenĭ pîn' la ell!

24. Monarcul l'aste vorbe în mînĭ cupa luînd,
De-a dreptŭ-o asvîrle 'n mare: — ĭa, ved̄ĭ, june! ĭ-a d̄is,
S'o scot̄ĭ s̄í astœ datœ: de'n cît̄ĭ cœvœlerĭ sînt
Te-avé-voĭŭ brav pe tine, s̄i soartea de t̄ĭ-a scris,
Pe fiĭca-mĭ, c̄e se roagœ, sot̄íe t̄ĭ-o voĭŭ dá.“

25 Prin vine-afundœtorĭul sîmt̄í foc misterios!
Privirea-ĭ curœḡoasœ în ocĭĭ scînteĭá.
Ros̄ind fiĭca de reḡe, plecœ́ ocĭĭ în jos,..„
Ell arde de dorint̄œ promisŭ-a cœs̄tigá;
S'aruncœ înc' ŭœ datœ, ear' moartea a 'nfruntá.

26. A apelor turbare sub stînc̄ĭ muḡĭá crescînd,
S̄i tremurînd tot omul la válurĭ se uĭtá;
Se îmflœ, se ridicœ, spumead̄œ 'n jos cœd̄înd;
De'n noŭ se 'mping, se luptœ: mult̄imea as̄teptá,
Dar' válurile n'aduse maĭ mult afundœtorĭŭ!!...

XIX.

Ḡorḡŭ Tœutul (1823—).

(Nœscut la 17 Júliŭ 1823 în Botos̄annĭ în Moldáviea, se traḡe de'n vecĭa fœmílie Tœutul, all cœriĭa strœbun fu trœmis la 1513 de cœtrœ Domnul Moldávieĭ, Bogdann, fiĭul luĭ Stefann c̄ell Mare, la Sultannul turc̄esc, ca sol, ca sœ încĭeĭe întîĭul trœtat între Turc̄ĭ s̄i Rumîniĭ Moldavĭ. S̄ĭ-a fœcut stúdiele numaĭ în s̄coalele primarĭe (normale) de'n locul nás̄c̄eriĭ; dupœ ac̄eea, rœpœusînd tatœ-sœŭ, pœrœsí stúdiele s̄i se ocupœ cu economíea cîmpuluĭ pe ŭœ parte de mos̄íe, c̄e îĭ maĭ rœmœsese (cum se plînḡe însu-s̄ĭ într'ŭœ epístolœ), nerœpitœ de cœtrœ c̄eĭ marĭ s̄i putérnic̄ĭ aĭ t̄œriĭ. Dupœ c̄e i-se vîndú s̄ astœ pœrtic̄icœ de mos̄íe, îndemnat necurmat de maĭcœ-sa întrǽ ca scriitorĭŭ la ministerĭul de dreptate, unde s̄erbí patru annĭ de d̄ille. Rœpœusînd s̄í maĭcœ-sa se rœtrase în vieat̄œ privatœ, ocupîndu-se cu economíea cîmpeannœ.

Ell avú de'n fire aplecare spre poesíe, în urmarea asteĭ aplecœrĭ fu întœrit maĭ ales pre'n svatul poetuluĭ Dumitru Gusti s̄i Ĭacob Murœs̄annul. Împreḡurœrile viet̄eĭ ĭĭ hotœrîrœ s̄í fœræ voea luĭ felĭul poesíeĭ, ádecœ, sœtira, carea ĭĭ dœ̣ un felĭŭ de mîngœĭare pe'ntru nedreptœt̄ile suferite.)

§. 41.

Rumîṇul.

1. Veácurĭ triste 'ntunecoase
Peste capu-mĭ aŭ trecut,
Cu miĭ oarde furioase
Prea adese m'am bœtut.
Dar' nec̄ĭ tîmpurile relle
Nec̄ĭ Vœndalul c̄ell pœgîn,
N'aŭ curmat d̄illele melle,
Cœc̄ĭ am fost orĭ cînd Rumîn;
S̄ĭ-orĭ cît tîmp Rumîn voĭŭ fi,
Nu mœ tem, cœ voĭŭ perí!

2. Cînd de'n Ruma c̄ea mœreatœ
Pe-aste pláĭurĭ m'aŭ adus,
Trœĭann, alle cœruĭ brat̄e
Pre tot̄ĭ Dac̄iĭ aŭ rœpus,
Cu-a luĭ voac̄e mĭ-aŭ d̄is mie:
Ac̄est loc încîntœtorĭŭ
De-acum, eatœ, t̄i-l daŭ t̄ie,
Ca sœ-mĭ fiĭ mos̄c̄ennitorĭŭ:
S̄ĭ-orĭ cît tîmp Rumîn veĭ fi,
Nu te teme, cœ-ĭ perí!

3. De-asta dar' colé în lume
Orĭ s̄í cînd eŭ mœ mindresc,
Cŭ-a mea limbœ, cŭ-all mĭeŭ nume
S̄i cu t̄ara-mĭ c̄e-o ĭubesc.
De-asta dar' put̄in îmĭ pasœ
De Osmann s̄i de Tœtar,

C̄e, cînd vin s̄i cînd mœ lasœ,
Cînd m'at̄înt de la otar.
C'orĭ cît tîmp Rumîn voĭŭ fi,
Nu mœ tem, cœ voĭŭ perí!

4. Neamic̄iĭ mĭeĭ de-afarœ,
C̄e cu pismœ mœ privesc,
Neamic̄iĭ mĭeĭ de'n t̄arœ,
Cariĭ frat̄ĭ mi se numesc;
Înd̄œdar îs̄ĭ pun sîlint̄œ
Cu un d̄el înflœcœrat,
Sœ m'abatœ de'n credint̄œ,
Care-mĭ d̄ic̄e ne'nc̄etat:
Orĭ cît tîmp Rumîn veĭ fi,
Nu te teme, cœ-ĭ perí!

5. Cînd la coapsœ eŭ am pala,
S̄i toporul mi-ĭ în mînĭ,
Pĭerd curaḡulŭ s̄i 'ndrœsneala
Ne'mpœcat̄iĭ crud̄ĭ pœgînĭ.
A-d̄ĭ cĭar, cînd arma-mĭ lipses̄c̄e,
Eĭ de mine se 'nspœĭmînt',
Deacœ voac̄ea-mĭ li rostes̄c̄e:
Cœ all Rumeĭ copill sînt!
S̄ĭ-orĭ cît tîmp Rumîn voĭŭ fi,
Nu mœ tem, cœ voĭŭ perí!

6. Cît Cœrpat̄iĭ înnalt̄ĭ fálnic
Rumîníea vor umbrí,
Cît Siretĭul s̄ĭ-Oltul pác̄nic
Sînul eĭ vor rœcorí;
Atîta sub mîndrul soare
S̄í eŭ vĭeat̄œ voĭŭ avé,
Ĭubind însœ cu ardoare
Neamulŭ mĭeŭ s̄i t̄ara mea.
C'orĭ cît tîmp Rumîn voĭŭ fi,
Nu mœ tem, cœ voĭŭ perí!

§. 42.

Arcas̄ul.

1. Sub Stefann Vodœ c̄ell bun s̄i mare
Arcas̄ŭ eŭ fost'am s̄i m'am luptat
Cu miĭ de dus̄mannĭ, oarde bœrbare,
C̄e prin Moldova s'aŭ strœcurat.

2. Úngurul fálnic, Osmannul tare,
Polonul mîndru, crudulul Tœtar,
De noĭ adese fœrœ crut̄are
Bœtut̄ĭ cu tot̄iĭ aŭ fost amar.

3. Cœ c̄ĭ Domnul Stefann pe'ntrŭ-a sa t̄arœ
Îs̄ĭ da vieat̄a, súfletul sœŭ,
S̄ĭ-atunc̄ĭ Rumînul erá ŭœ fearœ,
Vœd̄înd pe t̄œrmu-ĭ pœgînul rœŭ.

4. Pe-ac̄elle tîmpurĭ eram eŭ june,
Mîna-mĭ, c̄e astœ-d̄ĭ ved̄ĭ tremurînd,
Sdrobĭá dus̄manniĭ cu turbœc̄une,
Pe-a cœror lés̄urĭ cœlcam cîntînd.

5. A mea dorint̄œ s̄i mult̄œmire
Erá, în t̄œrnœ sœ-ĭ vœd culcat̄ĭ,
D̄œcînd în sînḡe, fœrœ sîmt̄ire,
De corbĭ, de vúlturĭ de viĭ mîncatĭ.

6. Súnetul trombeĭ îmĭ dá plœc̄ere,
La steagul sacru mœ încinam;
Îmĭ ĭubĭam t̄ara cu 'nvœpœĭare,
Dar' s̄ĭ-ŭœ Rumîncœ mult adoram.

7. Cu ociĭ negri, plinĭ de vapae,
Gurit̄a micœ, rubin voĭos,
Cu pœru 'n unde, fat̄a bœlae,
Ah! înḡeras̄ul erá frumos!

8. De la Domníe cînd vine s̄c̄ire,
Sœ plecœm earœ-s̄ĭ la vr'un rœsbel;
Pe frunte ḡíngas̄ŭ cu mult̄emire
Mœ pupá dragul mĭeŭ înḡerell.

9. D̄icîndu-mĭ: du-te! de-acum pornes̄c̄e
La arme, Domnul aŭ buc̄umat;
T̄ara de bárbarĭ o mîntues̄c̄e,
Morĭ pe'ntru dînsa, fiĭ bun soldat!

10. Cœ c̄ell c̄e moare pe'ntrŭ-a luĭ t̄arœ,
Mergînd în c̄érĭurĭ, se fac̄e sfînt,
S̄i mîndriĭ înḡerĭ în orĭ c̄e searœ
Vin pe mormîntu-ĭ ímnurĭ de-ĭ cînt'!

11. Plecam îndatœ eŭ la os̄tire,
Tœĭam dus̄manniĭ, îĭ alungam;
Dar' dupœ luptœ 'n caldœ sîmt̄ire
Strînḡeam în brat̄e s̄i desmĭerdam!

12. Ŭœ datœ însœ vorba se duse,
Cœ pre noĭ Turc̄iĭ ne-aŭ biruit,
În ea copilla credint̄œ puse,
S̄i de 'ntristare aŭ s̄í murit.

13. De-atunc̄ĭa 'ncoac̄e t̄ara-mĭ pe lume
S̄i arcul numaĭ eŭ le ĭubesc,
De-atunc̄ĭa 'ncoac̄e all mîndreĭ nume
Orĭ cînd cu lácrimĭ îl pomennesc.

14. Tîmpul rœpise a mea putere,
A-d̄ĭ sînt cu totul înbœtrînit,
Mormîntu-mĭ este 'n apropiare
În ell întrá-voĭŭ prea mult̄œmit.

15. Cœc̄ĭ pe'ntru t̄arœ, pe'ntru-all eĭ bine
Vieat̄a-mĭ toatœ eŭ am jertfit,
Dec̄ĭ tot Rumînul facœ ca mine,
De vre sœ moarœ prea feric̄it!

§. 43.

T̄ara mea.

1. T̄ara mea are cîmpíĭ mœnoase,
Deálurĭ înnalte cu mîndre florĭ,
Isvoarœ límped̄ĭ s̄i rœcoroase,
Un c̄erĭŭ albastru prea rar cu norĭ.

Între munt̄ĭ fálnic̄ĭ, plinĭ de-avut̄íe,
Strœiniĭ aflœ asil în ea,
Îĭ alœptead̄œ cu bucuríe;
Ah! eŭ sînt mîndru cu t̄ara mea!

2. T̄ara mea are neveste brune,
Neveste blonde, cu ociĭ viĭ,
Cu sînurĭ, cu ínimĭ bune,
Cu cosit̄ĭ negre s̄i auriĭ.
Are copille, ca nis̄c̄e d̄ine,
C̄e-orĭ c̄e durere cumplitœ, greá,
Cŭ-a lor privire pot sœ aline;
Ah! eŭ sînt mîndru cu t̄ara mea!

3. T̄ara mea are os̄tennĭ de frunte,
Înnalt̄ĭ ca brad̄iĭ, voĭnic̄ĭ bœrbat̄ĭ,
Copiĭ de s̄ésurĭ, copiĭ de munte,
Orĭ cînd de mîndre îmbrœt̄is̄at̄ĭ;
Are s̄í piĕpturĭ, ce port în elle
Inimĭ, c̄e vééc̄nic bat pe'ntru ea,
S̄i vor s'o scape de d̄ille relle;
Ah! eŭ sînt mîndru cu t̄ara mea!

4. T̄ara mea are un bun renume,
Fiind copilla Rumeĭ antic̄ĭ,
Are mult̄ĭ dus̄mannĭ fœt̄is̄ĭ pe lume,
Dar' are însœ, are s̄ĭ-amic̄ĭ!
Pe orid̄ontu-ĭ earœ-s̄ĭ s'aratœ,
Sclipind prea dulc̄e, frumoasa-ĭ steá,
C̄e tîmpurĭ fost'aŭ întunecatœ;
Ah! eŭ sînt mîndru cu t̄ara mea!

5. T̄ara mea are limbœ sonoarœ,
C̄e se vorbes̄c̄e în Pœrœdis
De sînt̄iĭ îngerĭ, c̄e încunḡoarœ
Pre-ac̄ell, c̄e lumiĭ: *sœ fiĭ!* a d̄is.
Poet̄ĭ ea are, a cœror lire
Alin' durea, orĭ cînd vor vré,
S̄ĭ-orĭ cînd amorul pot sœ înspire;
Ah! eŭ sînt mîndru cu t̄ara mea!

6. T̄ara mea are leḡĭ liberale,
Pre care dacœ le-am sprijiní,
Lesne ne-ar pune pe dreapta cal'e,
Marĭ ca strœbuniĭ a deveni;

În fine totul, c̄e-ĭ trebues̄c̄e,
Totul pos̄ede, tot are 'n ea,
Unirea noastrœ numa-ĭ lipses̄c̄e;
Ah! s̄i nu-s mîndru cu t̄ara mea!

§. 44.

Apoĭ nu-s c̄ivilisat?

1. Cînd aud fœrœ 'nc̄etare
Pre maĭ mult̄ĭ neboted̄at̄ĭ,
Cœ îmĭ d̄ic în gura mare:
Nu-ĭ de'n c̄eĭ c̄ivilisat̄ĭ,
S̄c̄iĭ, îmĭ vine amet̄alœ,
S̄i am drept necontestat:
Dupœ c̄e îs plin de falœ,
Apoĭ nu-s c̄ivilisat?

2. Dupœ c̄e am cœscat gura
Prin Pœris s̄i prin Berlin,
De-unde-apoĭ cîs̄tigœĭ ura
Pe'ntru tot, c̄e e Rumîn;
Dupœ c̄e eŭ frœnt̄ud̄es̄c̄e
S̄c̄iŭ treĭ bucĭe desgĭœt̄at,
Ba vr'ŭœ doŭe s̄í 'ngled̄es̄c̄e:
Apoĭ nu-s c̄ivilisat?

3. Dupe c̄e cunosc prea bine
Cĭar de mod' a mœ'mbrœcá,
S̄i orĭ cînd cu grát̄iĭ pline
Compleminte a durá;
Ear' pe partea femeeascœ
S'o admir neînc̄et̄at
Tot în limba frœnt̄ud̄ascœ:
Apoĭ nu-s c̄ivilisat?

4. Dupœ c̄e pe de'n afarœ
Rec̄etesc pe Pol-de-Coc,
S̄i fumed̄ŭ mereŭ sugarœ
Alergînd de'n loc în loc;
Fœr' sœ am vr'ŭœ trebus̄oarœ,
Cœc̄ĭ mœ t̄in aristocrat,
S̄ĭ-astœ breaslœ n'a sœ moarœ:
Apoĭ nu-s c̄ivilisat?

5. Dupœ c̄e eŭ port bœrbetœ
Lungœ tocmaĭ de un cot,
S̄i vœd numaĭ pre'n lornetœ,
Fœrœ care nic̄ĭ cum pot!
Earœ dogmele cres̄tine,
Care c̄erĭul ni le-aŭ dat,
Sînt erésurĭ pe'ntru mine:
Apoĭ nu-s c̄ivilisat?

6. Dupœ c̄e ŭœ cœbrĭoletœ
Cu doĭ caĭ o pot mîná
Cu ŭœ minœ prea cocĭetœ,
Cît pot cĭar s̄í fœrmecá;
Dupœ c̄e cu gibœc̄íe
Orĭ c̄e call neînvœt̄at
Îl gœlop la cœllœríe:
Apoĭ nu-s c̄ivilisat?

7. Dupœ c̄e egœlitate
C̄er cu voac̄e, dar' cam trist,
Cœc̄ĭ ea táĭníc se combate
De-all mĭeŭ súflet euist;
Dupœ c̄e cu stœruint̄œ
Vóturĭ cat de deputat,
Cœc̄ĭ sœ case, mi-ĭ de priintœ:
Apoĭ nu-s c̄ivilisat?

8. Dupœ c̄e eŭ de minune
Cunosc stosul a jucá,
S̄ĭ-am curaḡŭ pe-ŭœ carte-a pune
C̄e nec̄ĭ pot̄ĭ cĭar cuḡetá;
Dupœ c̄e în lumea latœ
Dœtoríĭ de 'nspœĭmîntat
Fac, nec̄ĭ cum gîndind la platœ:
Apoĭ nu-s c̄ivilisat?

§. 45.

Dorul mĭeŭ!

1. De-ar vré c̄erĭul sînt s̄i tare
Dorul mĭeŭ a se 'mpliní:
D̄ille negre de 'ntristare
Preste noĭ n'ar maĭ vení!

2. Nedreptatea, asuprirea,
Atuncĭ n'ar maĭ esistá;
Pisma, ura, neunirea
Între noĭ nu s'ar aflá!

3. Euismul, despot tare,
A-d̄ĭ în t̄arœ ar perí,
S̄i a t̄œriĭ prosperare
În unire-o am rîvní!

4. N'aĭ vedé cu 'ntĭĭetate
Pe fotóliĭ venetic̄ĭ;
S̄i nic̄ĭ mîndru decorate
Pĭépturĭ marĭ, súflete mic̄ĭ!

5. Orí lingœul cum ajunḡe
Om de mérit însœmnat;
Ear' Romînul drept cœ plînḡe
De confrat̄iĭ sœĭ uĭtat!

6. N'aĭ vedé fœrœ dreptate
Pe-aĭ luĭ Trœĭann fiĭ lipsit̄ĭ
De prea sînta libertate,
S̄i de litfe asuprit̄ĭ!

7. Pre femeile bœtrîne
N'aĭ vedé scimonosind,
Nec̄ĭ pre mumele, c̄e-s june,
Vit̄ul, luesul prœpticînd!

8. C̄i ca vecĭele strœbune
De-aĭ lor fiĭ s'ar îngrijĭá
S̄i Rumînĭ cu fapte bune
T̄ara noastrœ ar avé!

9. Asfel numaĭ Rumîníea
S'ar priface 'n Pœrœdis,
Ear' pre drept̄iĭ fiĭ frœt̄íea
Marĭ ĭ-ar fac̄e, cum li-ĭ scris!

XX.

Constœntin D. Aric̄escul (1823—).

(S'a nœscut la 18 Mart̄ŭ 1823, în *Cîmpulungul* de'n Rumîníea. Cursul stúdielor s̄i-l'a fœcut parte la Cîmpulung, parte la Bucures̄c̄ĭ în s̄coalele nalte dela Sîntul Sava; s̄i ádecœ, maĭ întîĭŭ în etate de s̄ese annĭ, pela 1829, fu dat la s̄coala grec̄eascœ, cœc̄ĭ dela înc̄eputul domnint̄eĭ fœnnœriótic̄e (1714) în Princ̄ipatele rumîne dunœrenne, s̄i pînœ cœtrœ annul 1830, limba greacœ aveá în ac̄este t̄œrĭ preferint̄œ înnœintea c̄elleĭ rumîne; în s̄coala greacœ învœt̄œ́ în decurs de patru annĭ, pînœ la 1833 sub aspra cundúc̄ere a fœlanḡeĭ, cœc̄ĭ în s̄coalele grec̄e de'n princ̄ipate erá dátina, ca învœt̄œc̄ellul pe'ntru fiœcare gres̄ealœ cît de micœ de'n grœmáteca greacœ sœ cápete bœtae la talpe (fœlangœ). Dupœ ac̄eea întrœ́ în s̄coala rumînœ de'n locul násc̄eriĭ, s̄i dupœ treĭ annĭ de d̄ille fu trœmis la Bucures̄c̄ĭ, unde absolví cursul nalt all s̄c̄iint̄elor în decurs de s̄epte annĭ pînœ la 1844. La 1845 fu rînduit înḡinerĭŭ de pódurĭ, s̄i trœmis pe'ntru fác̄erea drumuluĭ între Bud̄œŭ s̄i Ploes̄c̄ĭ, dar' ŭœ boalœ, c̄e-l cuprinse, îl nevoí sœ pœrœseascœ cœriera de înḡinerĭŭ atît de nepotrivitœ cu firea luĭ. La 1846 publicœ́ primele salle înc̄ercœrĭ poétic̄e, întitulate: *„cîte-va oare de coleḡiĭ“* îndreptate de I. Eliade, pœrintele literœtureĭ rumîne c̄elleĭ noaŭe în Rumîníea, carele a încurœḡat multe tœlinte s̄i a format opiniunea públicœ nœinte de 1848.

În earna annuluĭ 1847 des̄cise în Cîmpulung teatru nœc̄unal, cu scop de a bic̄uí ridículul, s̄i de a lœt̄í morœletatea. Bucœt̄ile teatrale alle frînc̄esuluĭ Mollière; alle poetuluĭ rumîn, V. Alesandri, s̄i unele oriḡinale de'n Rumîníea se prodúserœ în Cîmpulung. În vara ac̄elluĭ ann întrœ́ ca deregœtorĭŭ la despœrt̄œmîntul ministerĭuluĭ de finant̄e, unde îl aflœ́ s̄í annul 1848, în carele scrise necurmat vĭérsurĭ despre libertate, egœletate s̄i frœt̄ietate, publicîndu-le în d̄iŭarĭul numit: *„Pruncul Rumîn.“* La 1849 îl esilarœ Rus̄iĭ la mînœstirea *Sneagovul,* unde petrecú un ann de d̄ille, c̄etind într'ac̄ell rœstîmp s̄i trœducînd foarte multe, precum: Alegoríea D. Vaillant, întitulatœ: *„Carul-Boiĭ,“* carea spune numele Bœsœrœbíeĭ, s̄i carea s'a publicat în *„foaea pe'ntru minte,“* de'n Brœs̄ov; scriptele luĭ I. I. Rousseau: *oriḡinea neegœletœt̄iĭ între oamenĭ;* s̄i: *dacœ restœbilirea artelor s̄i a s̄c̄iint̄elor a cuntribuit la îndreptarea bunelor morávurĭ?* maĭ încolo: *înfrîngœc̄unea luĭ Maciavel, s̄i Anti-Maciavel; — despre oriḡinea releḡiunilor; — Istóriea limbeĭ rumîne* (estras de'n Petru Máĭor); tot

ac̄í a lucrat s̄í c̄elle maĭ multe poesíĭ de'n *Lira* s̄i de'n *S̄oĭmul Cœrpat̄ilor.*

În earna annuluĭ 1851 rœdes̄cise teatrul nœc̄unal de'n Cîmpulung, s̄i cumpuse maĭ multe bucœt̄ĭ numaĭ pe'ntru ac̄ell teatru, c̄e erá ŭœ s̄coalœ de morœletate s̄i de petréc̄ere învœt̄œt̄ivœ, ásfelĭŭ sînt; *„Neaga rea; Pet̄itorul; Boerĭul Vlœdut̄œ,“* s̄. a.

În 1852 publicœ opul poétic: *„Arpa rumînœ“;* dar' fiind cœ c̄ensura spîrcuise pre'ntr'însele cam pre'ntregul! de ac̄eea se aflœ́ nevoit a dá maĭ tœrd̄ior ŭœ esplicare la ac̄ella-s̄ĭ pre'n carea lœmurí c̄elle întunecate.

În 1854 fu cĭœmat de gubern sœ primeascœ postul de cap la despœrt̄œmîntul lucrœrilor públic̄e de'n Ministerĭul c̄ellor de'n lontru. Nu primí însœ, fiind cœ voí sœ rœmîĭœ credinc̄os cunstituc̄uniĭ de'n 1848: de ac̄eea ac̄ell post se dede frœt̄îne-sœŭ. Asémenne rœfusœ́ s̄í postul de comisarĭŭ de políˉtie, c̄e i se oferí în ac̄ella-s̄ĭ ann.

La 1855 publicœ́ tomul I. de'n istóriea Cîmpulunguluĭ cĭar cu încuviint̄area c̄ensureĭ; cu toate ac̄estea cartea fu opritœ de a se vinde de'n porunca Princ̄ipeluĭ S̄tirbeĭŭ, se liberœ́ însœ maĭ tœrd̄iŭ de'n porunca Cœĭmœcamuluĭ Gica în 1856. Tot în annul 1855, fiind cœ c̄ensura princ̄ipeluĭ S̄tirbeĭŭ erá foarte asprœ s̄i domnitœ de înrîurint̄a muscœleascœ, publicœ́ în: *„foaea pe'ntru minte“* de'n Brœs̄ov maĭ multe poesíĭ s̄i artículĭ polític̄ĭ. În ac̄est ann fiind cĭœmat de cœtrœ junimea de'n Bucures̄c̄ĭ sœ meargœ acolo sœ ajute nœintœc̄unea teatruluĭ nœc̄unal de'n cœpitala t̄œriĭ, rœfusœ́ de'n cáusa intriḡelor neadormite de'n cœpitalœ.

La 1856 c̄erú dela gubern ajutorĭŭ orĭ stipéndiŭ sœ meargœ la Pœris pe'ntru stúdiul istórieĭ s̄i all artelor frumoase. Cœĭmœcamul Gica îĭ încuviint̄œ́; însœ ministerĭul spuse, cœ nu se aflœ mijloac̄e de loc, s̄i as̄á i se nemic̄í dorint̄a. Dupœ ac̄eea se legœ́ cu rœdœptorĭul d̄iŭarĭuluĭ *„Tîmpul“*, ca sœ fiœ cunlucrœtorĭŭ la ac̄eastœ foae liberalœ; însœ fiind cœ c̄ensura îĭ c̄untí întîĭul articul întitulat: *presa,* se lœsœ́ de ac̄eá cunlucrare.

La 1857 luœ́ c̄ea maĭ lucrœt̄ivœ parte la subscripc̄unea prograrmeĭ nœc̄unale cuprind̄œtoarĭe de c̄elle patru dorint̄e alle nœc̄uniĭ.

Scrise cu nepréḡet pe'ntru rœspîndœc̄unea ideiĭ *„uniriĭ princ̄ipatelor“*.

Dela 1859 fu cunlucrœtorĭul c̄ell maĭ însemnat all d̄iŭarĭuluĭ: *„Rumînul“*.

Dela ell avem pînœ acum urmœtoarĭele ópere, carile înfrumset̄ead̄œ literœtura rumînœ:

1. Arpa rumînœ (poesíĭ).
2. Lira (poesíĭ).

3. Cœlœtorĭĭ împreḡurul cœmœriĭ melle (trœdúc̆ere dupœ Maistre).
4. Proc̆esul s̄i esilĭul mĭeŭ la Sneagov (prosœ).
5. Esplicœc̆unea alegoríilor de'n *„arpa rumînœ“*.
6. S̄oĭmul Cœrpat̄ilor (poesíĭ istóric̆e).
7. Misterele cœsœtoríeĭ.
8. Trîmbit̄a uniriĭ (poesíĭ).
9. Rœforma leḡiĭ alegœt̄ive (prosœ).
10. Protest cuntra leḡiĭ de presœ.
11. Istóriea Cîmpulunguluĭ (de'n Rumîniea).

Toate operele s̄i produsele spiretuale alle ac̆estuĭ bard all Rumîníeĭ rœsuflœ numaĭ: *„curaḡŭ ne'nfrînt, libertate, dreptate, frœt̄ietate“*. Ell este însuflet̄it pe tot locul de a feric̆í nœc̆unea sa rumînœ s̄i pe lîngœ ea pre toatœ omenimea, s̄i a o fac̆e asémenne cu d̄œetatea, cum îĭ este s̄í menic̆un'a: dea c̆erĭul, ca astœ nœd̄uint̄œ c̆ereascœ sœ se înfiint̄ed̄e!)

§. 46.

Ŭœ demineat̄œ pe Buc̆eḡĭ.

(Ŭœ parte a munt̄ilor Cœrpat̄ĭ în Rumîníea.)

(Soartea provint̄elor Rumîne spusœ de munt̄iĭ Cœrpat̄ĭ.)

1. S̄i eacœ-mœ cu d̄iŭa pe creasta astuĭ munte!
O! c̆e naltœ privealœ! E mare Dumned̄œŭ!
O! cît de mic e omul, fœptura c̆ea de frunte!
Piticul s̄ĭ-urias̄ul, furnica s̄i un leŭ!

2. Ŭœ trîmbœ de munt̄ĭ váriĭ sub oci-mĭ se des̄c̆inse:
E Leauta, Pœpus̄a, s̄i Ĭéd̄erul, s̄i Craĭŭ;
Un vúltur de aic̆ĭa aripele-s̄ĭ întinse,
Lœsîndu-se pe cortul vitead̄uluĭ Mihaĭŭ.

3. Coló e Fœgœras̄ul, coló Alba-Julíea!
Orĭ unde-t̄ĭ arunc̆ĭ ociĭ: Rumînĭ aĭ nos̄tri frat̄ĭ!
Rumînĭ, c̆e-ĭ despœrt̄irœ dœunœd̄ĭ tirœnníea!....
Pre'n Istru îs̄ĭ daŭ mîna Bœlcanniĭ cu Cœrpat̄ĭ.

4. Pe munt̄ĭ lícurœ fócurĭ, în vœĭ s'aud cœballe;
Pre'n codri sunœ eco; pe dealurĭ oĭ s̄i caĭ;
Pe colt̄ĭ t̄ipœ vúlturiĭ, cucos̄iĭ cîntœ 'n valle;
S̄ĭ-un vœl de norĭ pe creasta ples̄uvuluĭ de Craĭŭ.

5. Cœscade ic̆ĭ spumînde, s̄i colo rec̆ĭ isvoare;
În vœĭ apele urlœ, pe munt̄ĭ cîntœ pœstorĭ;
S̄i pláĭurĭ as̄ternute cu florĭ aromœtoarĭe
S̄i grupe de stînc̆ĭ nalte, c̆e-ascund capul în norĭ.

6. Ic̆ĭ bradul s̄i molitful cu brat̄ele lor late,
Coló s̄tejarul reḡe s̄i faḡiĭ c̆entenarĭ,
S̄i páltinul s̄i plopul cu táliĭ desvoltate
S̄i insule de earbœ pre'n codriĭ secularĭ.

7. O! Dác̆iea e toatœ grœdinœ de plœc̆ere!
Edennul, c̆e-l viesad̄œ s̄í píctor s̄í poet!
Aic̆ĭ, aic̆ĭ curg rîurĭ de lapte s̄i de mĭere!
Aic̆ĭ e pœrœdisul turc̆esculuĭ profet!

8. O! cum súferĭ tu, Doamne, ca astœ t̄arœ, care
A fost asilul cruc̆iĭ s̄ĭ-all libertœt̄iĭ scut,
Etern sœ fiœ pradœ la oardele bœrbare?
C̆e! Mésiea Dœc̆íeĭ sœ nu se fi nœscut?

9. Tœc̆ere... Domnul d̄illeĭ, îmblema d̄œetœt̄iĭ,
Apare 'n car de áur cu roate de rubin:
Nœtura se încinœ... s̄i imnul vœrœtœt̄iĭ
Se nalt̄œ ca temîe la tatœl c̆ell d̄œin!

10. O! tu, c̆e-aĭ pus în pĭeptu-mĭ fœclíea poesíeĭ,
Pre'n care all mĭeŭ súflet te aflœ 'n nefinit,
Tributul mĭeŭ primes̄c̆e pe-altarĭu-t̄ĭ înd̄œit...
Dar' c̆e voac̆e s'aude? — E ḡenĭul Rumîníeĭ!...

11. *„Eŭ sînt,* vorbesc Cœrpat̄iĭ, *eŭ sînt Alpiĭ Dœc̆íeĭ;*
Sînt bulevardul cruc̆iĭ în cuntra bœrbœríeĭ,
Sînt scutul libertœt̄iĭ în cuntra tirœnníeĭ;
Cœc̆ĭ ác̆era mea poartœ în plisc semnul frœt̄íeĭ.

12. *De stînc̆ile-mĭ tœĭoase s'a spart oarbà trufíe*
A miĭ de os̄tĭ bœrbare, c̆e lume-aŭ spœĭmîntat:
S̄í Dárĭŭ, s̄ĭ-Alesandru, s̄i alt̄ĭ eroĭ ŭœ mie
De muriĭ meĭ ḡigántic̆ĭ s'aŭ spart, s'aŭ sfœrœmat!

13. *Pe-aic̆ĭ Dac̆iĭ rœsboĭnic̆ĭ sub Dec̆ebal c̆ell Mare*
Fœlanḡele romanne pe goanœ le puneaŭ,
S̄i vingœtoriĭ mîndri a sute de popoarœ
Sub furc̆ile cœŭdine la rîndul lor trec̆eaŭ!

14. *Abĭá Trœĭann vitead̄ul, cu pĭérderĭ colosale*
Pre fiiĭ luĭ D̄œmolse putú a-ĭ subjugá:
De bravĭ colonisate ac̄este t̄œrĭ vestale
Eraŭ tœríea Rumeĭ spre a o apœrá.

15. *Pre'n Dác̄iea trœĭannœ, ca s̄í pre'ntr'ŭœ strîmtoare,*
Torintele bœrbare spre Ruma se 'nbuld̄ĭaŭ:
Vœndaliĭ, Got̄iĭ, Huniĭ, tot ḡint̄ĭ devœstœtoarĭe,
De stînc̄ile-mĭ tœĭoase, ca valul, se spœrḡeaŭ!

16. *Apoĭ trecurœ S̄cĭaiĭ, s̄i dupœ eĭ Bulgariĭ,*
S̄i Únguriĭ, s̄i Turc̄iĭ, s̄i Les̄iĭ belicos̄ĭ;
Apoĭ s̄í Tœutoniĭ, s̄i Rus̄iĭ s̄i Tœtariĭ;
C̄i tot̄ĭ se nemic̄irœ de colt̄iĭ meĭ rîpos̄ĭ!

17. *Rumîniĭ îs̄ĭ pœstrarœ s̄í leḡe s̄í costume,*
S̄í dátinĭ s̄í morávurĭ, s̄í brat̄ŭ, s̄í busdugann,
S̄í ínimœ, s̄í minte, s̄í glórie, s̄í nume
S̄í limbœ, sí pennat̄iĭ, s̄í sînḡele romann!

18. *S̄i Dromihet se scimbœ în Mirc̄ea c̄ell Bœtrín,*
S̄i Dec̄ebal eroul în bravul Mihœil,
În oaste leḡiunea, Romannul în Rumîn:
Cœc̄ĭ ḡéniul Dœc̄íeĭ e înḡerul Gœvril!

19. *Vedet̄ĭ pre cœpitannul, numit Cœlomfirescul,*
Rotindu-se cu parul prin sute de Tœtarĭ?
Vedet̄ĭ pre Bann Mihalc̄ea, pre Fárcas̄ŭ s̄i Bud̄escul,
Bœtînd c'un pumn de oamenĭ mult̄ime ge bœrbarĭ?

20. *Ic̄ĭ oastea ardeleannœ cu os̄tile ungare,*
Cu salvele de túnurĭ pre Bravul îl primĭá;
Coló oastea munteannœ pre oardele bœrbare
De'n Ásiea venite cu pĭetri le strivĭá!

21. *Pe-aíc̄ĭ trecú armata poloannœ, c̄ea mennitœ*
Sœ mîntuĭœ Vieanaa cu braviĭ meĭ Rumînĭ;
Fœr'un Sobĭesci astœ-d̄ĭ Eŭropa umilitœ
Ar' ḡeme 'n bœrbœríe sub jugul de pœgînĭ!

22. *Maĭ mult de doŭe veácurĭ asudœ tirœnníea,*
Cĭar numele sœ-l stingœ l'ac̄est vitead̄ŭ popor;
Dar' brat̄ul provedint̄eĭ scutes̄c̄e Rumîníea,
S̄i-ĭ pregœtes̄c̄e încœ un mare viitor'!“

23. Aic̄ĭ d̄œina voac̄e tœcú; ear' un s̄oĭm mare
Pe áripe de vînturĭ sœltá în all sœŭ sbor;
Ŭœ pásere de pradœ în tarile luĭ gĭare
T̄ipá ca broasca 'n gura de s̄arpe sunœtor'.

24. De'n soarele dreptœt̄iĭ ŭœ rad̄œ de luminœ
Ca fúlḡerul pœtrunse în pĭeptu-mĭ de Rumîn,
S̄ĭ-am d̄is: *„cœ s̄oĭmul œsta s̄í ácera cres̄tinœ*
Ŭœ datœ sfœs̄iá-va pre vúlturul pœgîn!“

§. 47.

Vlad T̄épes̄ŭ V. s̄i solĭĭ turc̄es̄c̄ĭ.

(Trœdœc̄une poporalœ.)

I.

Treĭ solĭ de'n Turc̄íea vin ca sœ depunœ
Pre T̄épes̄ŭ de'n tronu-ĭ în t̄ara strœbunœ...

La pœlat boeriĭ sînt tot̄ĭ adunat̄ĭ;
Tot̄ĭ voĭos̄ĭ s̄i véselĭ s̄i tot̄ĭ încîntat̄i....

Domnul, stînd pe tronu-s̄ĭ de gard̄ĭ ocolit,
Solilor Turc̄íeĭ ásfel lĭ-a vorbit:

II.

„Pîn' a nu înc̄epe a c̄etí fermannul
Scoátet̄i-vœ ĭute depe cap turbannul!“

—*„„Ast drept ni se dete de cœtrœ Profet,*
S̄i îl respepteadœ însu-s̄ĭ Mœhomet.““

—*„Mœhomet ordoanœ în t̄ara turc̄eascœ;*
Aic̄ĭ însœ este t̄arœ rumîneascœ;
S̄i în astœ t̄arœ T̄épes̄ŭ e sultann:
T̄ar'-autonoamœ, popor suvœrann!“

—*„„Aflœ, cœ de astœ-d̄ĭ tu nu maĭ es̄c̄ĭ Domn:*
Noĭ cu astœ carte te dœm jos de'n tron!““

Vlad cu hóhot rîde s̄i se veseles̄c̄e,
Tocmaĭ ca s̄í tigrul cînd prada-s̄ĭ d̄œres̄c̄e.

„Care-ĭ dreptul Port̄iĭ? Un simplu plocon,
Dat de bunœ voe de strœbunu-mĭ Domn;
Vom silí noĭ Poarta a ni-l respeptá.“

Unuĭ fustas̄ŭ T̄épes̄ŭ îĭ s̄optí c̄e-va.
S̄i pe loc fustas̄ul a s̄í dispœrut;
Peste treĭ minute ear’ a apœrut,
Cu un c̄ocann mare s̄i doŭe piroanne.

„Príndet̄i-mĭ cu cuĭe doŭe de’n turbanne:
Poate cœ c̄ealmaŭa de’n cap va cadé
S̄i atunc̄ĭ Profetul se va mîniá!…“

Doĭ fustas̄ĭ bat tare prin doŭe turbanne,
Cu un c̄ocann mare doŭe marĭ piroanne.

Sala e cuprinsœ de-un rec̄e fior…
„Despœrt̄it̄ĭ de trúpurĭ cápetele lor!“

Órdinul luĭ T̄épes̄ŭ e órdin c̄eresc.
T̄épes̄ŭ atunc̄ĭ d̄ic̄e Soluluĭ turc̄esc:

„Ĭa ac̄este t̄este, s̄i le du plocon
Sultannuluĭ vostru dela T̄épes̄ŭ Domn,
Spune tu din parte-mĭ la stœpînul tœŭ:
Cœ sultann e T̄épes̄ŭ în pœmîntul sœŭ!
Spune-ĭ sœ c̄eteascœ all Mirc̄eĭ trœtat,
C̄e înnalta Poartœ însa-s̄ĭ l’a cœlcat.
Dacœ de trœtate nu vre a ’nt̄eleḡe,
Pe cîmpul de luptœ arma va aleḡe!
Asta e rœspunsul T̄œriĭ s̄i all mĭeŭ!…
Pleacœ.… Acum fiœ cu noĭ Dumned̄eŭ!

III.

Pe cînd solul Port̄iĭ pe us̄œ es̄ĭá,
La boerĭ Vlad T̄épes̄ŭ ásfel li vorbĭá:

„Cuĭ îĭ plac̄e jugul, treacœ la pœgîn!
Dupœ mine viĭœ, c̄ine e rumîn!“

—*„„Sœ trœeascœ T̄épes̄ŭ!““* popor’ a strigat,
—*„Ura! sœ trœeascœ!“* oastea a ’ntonat.

Obsœrbœc̄une. Vlad V. a domnit în Rumîníea în doŭe rîndurĭ, ádecœ dela 1456—1462, s̄i dela 1477—1479, cînd fu omorît de cœtrœ un s̄erb all sœŭ, carele erá cumpœrat de Turc̄ĭ cu ŭœ suma însemnatœ de bannĭ, ca sœ omoarœ pre domnu-sœŭ. Vlad ac̄esta erá un om aspru s̄i ĭubitorĭŭ de neatîrnare preste toate. De ac̄eea vœd̄înd ell la suirea-s̄ĭ pe tron, cœ t̄ara este foarte demorœlisatœ; cœ tot̄ĭ boĭœriĭ îmblœ dupœ tronul Domníeĭ cu orĭ-c̄e pret̄ŭ, s̄i fœgœduesc la Turc̄ĭ, cœ li vor înciná t̄ara, dacœ-ĭ vor ajutá, sœ cîs̄tiḡe tronul, a domnit cu asprime foarte mare, s̄i pre fiœ-care boĭœrĭŭ îl sîmt̄ĭá, cœ mis̄cœ c̄e-va, pe’ntru ca sœ ajungœ la Domníe, îndatœ-l trœḡeá în t̄apœ, tot asémenne fœc̄eá s̄í cu t̄œranniĭ, cariĭ se dedeaŭ în partea oarecœruĭ boĭœrĭŭ rœsvrœtitorĭŭ. Se d̄ic̄e, cœ cu cipul ac̄esta ar fi tras în t̄apœ la 20.000 de oamenĭ. Pe’ntru astœ crud̄ime, s̄i maĭ ales pe’ntru cœ uc̄ideá pre oamenĭ trœgindu-ĭ în t̄apœ, a cœpœtat numele: *„T̄épes̄ŭ“*. Se d̄ic̄e, cœ oameniĭ se temeaŭ de ell maĭ tare decît de moarte însa-s̄ĭ. Pre’n astœ asprime a întrudus c̄ea maĭ mare segurœtate în t̄arœ, as̄á cît un *negustorĭŭ de’n Florent̄a, trecînd pre’n t̄arœ, s̄ĭ-a lœsat lœd̄ile* cu *banniĭ* preste noapte afarœ în drum fœrœ nec̄ĭ ŭœ pad̄œ, s̄i nime nu s’aŭ atins de elle. A fost viteád̄ŭ s̄i îndrœsnet̄ŭ pînœ la nesocotint̄œ: as̄á ni spune istóriea despre ell, cœ avînd bœtœlíe cu sultannul Mœhomet II., carele venise în Rumîníea la 1460 cu 150.000 de turc̄ĭ: ell a întîmpinat astæ mult̄ime numaĭ cu d̄ec̄e miĭ de Rumînĭ, s̄i, îmbrœcîndu-se turc̄es̄c̄e, a mers însu-s̄ĭ în tábœra turc̄eascœ de a spionat’o, s̄i venind îndœrœpt, a nœvœlit noaptea cu aĭ sœĭ asupra turc̄ilor s̄i ĭ-a adus într’ŭœ hemeire as̄á de mare, cît pe întunérecul nopt̄iĭ se tœĭaŭ turc̄iĭ eĭ în de eĭ unul pre altul. T̄épes̄ŭ a voit sœ meargœ asupra cortuluĭ sultannuluĭ, însœ a rœtœc̄it pe întunérec, s̄i a dat peste alt cort all unuĭ pas̄œ, pre carele l’a s̄í tœĭat. As̄á tœĭînd la turc̄ĭ, pînœ cœtrœ d̄iŭœ, s’aŭ întors earœ-s̄ĭ la munt̄ĭ, ear’ Turc̄iĭ, spœĭmîntat̄ĭ de as̄á uc̄ídere cumplitœ, se împrœs̄c̄iarœ s̄i fuḡirœ. Astœ tîmplare se descrie s̄í în poesíea de sub §. urmœtorĭŭ.

§. 48.

Vlad V. T̄épes̄ŭ s̄i Mœhomet II.

I.

Mœhomet cu multœ oaste arœbeascœ
Vine, pre Vlad T̄épes̄ŭ ca sœ-l pedepseascœ.
Pœdis̄ahul însu-s̄ĭ în a sa persoanœ
Comîndœ os̄tirea c̄ea mœhometannœ.

„Cum! eŭ, vingœtorĭul Stambululuĭ c̄ĭar,
Sœ-s̄ĭ rîd̄œ de mine un gĭáur tîlhar’?
Cu multœ os̄tire eŭ voĭŭ triumfá!“
D̄ic̄eá Pœdis̄ahul, dar’ se îns̄elá!

S̄i sultannul jurœ pe naltul Corann,
Sœ s̄teargœ de’n lume t̄ara luĭ Trœĭann.

Tot secretul este, cum sœ rœus̄eascœ:
Cœc̄ĭ nu este moartœ t̄ara Rumîneascœ!
Cum scœpœ́ ea oare de-atît̄ĭa pœgînĭ?
Numaĭ cu brœvura bravilor Rúmînĭ!

II.

T̄épes̄ŭ ĭa de s̄c̄ire de a luĭ sosire,
S̄i-s̄ĭ formead̄œ plannul c̄ell de mîntuire:
„Sus la munt̄ĭ bœtrîniĭ, femeĭ s̄i copíĭ;
Satele în flácœrĭ; c̄eĭ de’n pus̄cœríĭ,
Parte bœrbœteascœ, în os̄tire tot̄ĭ:
Acum sœ pofteascœ s̄í Vœndalĭ s̄í Got̄ĭ...

Vlad T̄épes̄ŭ as̄c̄eaptœ pre Tœtarĭ s̄i Turc̄ĭ
În codriĭ c̄eĭ negri cu braviĭ hœĭduc̄ĭ:
Tot̄ĭ mîndri ca brad̄iĭ, voĭnic̄ĭ tot̄ĭ ca leiĭ,
Tot̄ĭ áḡerĭ ca s̄oĭmul, bœtas̄ĭ tot̄ĭ ca smeiĭ!
Micœ e la númœr rumîna armatœ;
E vitead̄œ însœ s̄i disc̄iplinatœ!
D̄iŭa se rœtraḡe în codri pletos̄ĭ,
Ear’ noaptea dœ ĭurus̄ŭ în Turc̄ĭ somnoros̄ĭ.
Atunc̄ĭ erá codrul locul de-apœrare,
Loc scump de scœpare s̄i asecurare!

III.

Turc̄imea de’n frunte Hœmut̄ŭ comîndead̄œ,
Tot pintre ruine ell înnœintead̄œ.
T̄épes̄ŭ îl as̄c̄eaptœ în codru stufos,
S̄i-l bagœ la míjloc într’un loc bœltos.
Un mœc̄ell atunc̄ĭa cumplit s’a fœcut,
Care doŭe d̄ille întreḡĭ a t̄înut.
S̄ese turc̄ĭ scœparœ de’n astœ peire,
S̄i treĭ alergarœ ca sœ dea de s̄c̄ire;
Ear’ pre Turc̄iĭ, cariĭ sîngurĭ s’aŭ predat,
Pre tot̄ĭ Domnul T̄épes̄ŭ în t̄œpĭ ĭ-a bœgat.

Uœ alee lungœ de t̄ape erá:
S̄i în fiœ-care cîte-un Turc t̄îpá;
Peste toate una maĭ sus se nœlt̄á:
Într’un cœput ros̄u, Hœmut̄ŭ în ea stá. . . .

Vlad T̄épes̄ŭ se traḡe în pœdurea deasœ,
S̄ĭ-acolo as̄c̄eaptœ oastea numœroasœ.

IV.

Mœhomet în fruntea os̄tiĭ nœintead̄œ;
Dar’ l’astœ privealœ se înfuriead̄œ.
Jurœ pe Profetul de a-s̄ĭ rœsbuná
S̄í de Domnul T̄épes̄ŭ s̄í de t̄ara sa!
Lîngœ cœpitalœ tábœra as̄ead̄œ:
Atunc̄ĭ Domnul T̄épes̄ŭ alt plann meditead̄œ;
Ell cunos̄c̄eá bine limba osmœnlíe,
Întrœ́ darœ însu-s̄ĭ noaptea în urdíe,
În costum de pas̄œ s̄i bine armat,
Ca sœ afle cortul astuĭ împœrat.
Pintre Turc̄ĭ treĭ oare se primblœ pe jos,
Apoĭ se întoarc̄e în codru pletos.

V.

„Copiĭ!“ strigœ T̄épes̄ŭ bravilor Rumînĭ,
„Turc̄iĭ dorm cu tot̄iĭ... ĭurus̄ŭ în pœgînĭ!“
Ca leiĭ c̄e întrœ în turme de mĭeĭ:
Ásfel în Turc̄ĭ întrœ Rumînas̄iĭ meĭ.
Úrlet, larmœ, t̄ipet... un améstec mare!
Turc̄iĭ între dînsiĭ se calcœ ’n pic̄oare!
Domnul T̄épes̄ŭ sboarœ, ca un urœgann,
Drept la cortul verde-all mareluĭ Sultann.

Noaptea însœ este foarte ’ntunecoasœ;
S̄i oastea turc̄eascœ foarte numœroasœ.
T̄épes̄ŭ cu voĭnic̄iĭ drumul rœtœc̄esc,
S̄i cu Ĭœnic̄eriĭ în pĭept se ’ntîlnesc.
Pînœ ’n d̄iŭa albœ braviĭ meĭ Rumînĭ
Se luptœ ca leiĭ cu crud̄iĭ pœgînĭ;
Pecînd domnul d̄illeĭ pe c̄erĭŭ s’arœtá,
Retráḡerea T̄épes̄ŭ l’aĭ sœĭ comîndá.
Tot̄ĭ Turc̄iĭ în goanœ dupœ eĭ s’aŭ dat,
Vingœtorĭ Rumîniĭ în codr’aŭ întrat.

„Ah!“ strigœ Vlad T̄épes̄ŭ: *„mult îmĭ pare rœŭ,*
Cœ-mĭ scœpœ́ de’n mînœ Mœhomet all meŭ!
Dacœ ’n astœ noapte pre Sultann prindeam:
Mîne cœtrœ sarœ în Stambul c̄inam!“

VI.

A doŭa d̄i T̄épes̄ŭ pre Turc̄ĭ îĭ isbes̄c̄e;
Noaptea ell îĭ bate s̄i-ĭ mœc̄ellœres̄c̄e.
Ásfel Vlad turc̄imea o împut̄inead̄œ,
Spaĭmœ în ea bagœ s̄i o ’nfricos̄ead̄œ....

Pœdis̄ahul trec̄e Dúnœrea în not,
Lœsînd s̄í os̄tire s̄í averĭ s̄í tot!

„Atunc̄ĭ Vlad cu Poarta a ’ncieĭat trœtat,
S̄i neatîrnarea o-a asecurat!“

§. 49.

T̄épes̄ŭ s̄i negustorĭul Florentin.

I.

Într’ŭœ d̄i la T̄épes̄ŭ un negut̄œtorĭŭ,
Sosit de’n Florent̄a, c̄erú ajutorĭŭ.

„Luminate Doamne! am marfœ ’ntr’un car;
S̄i ca sœ n’o prade pe drum vr’un tîlhar’,
Te rog, dœ-mĭ ŭœ gardœ, ca sœ mĭ-o pœd̄eascœ,
E nesecur drumu ’n t̄ara Rumîneascœ!“
—„„C̄ine t̄ĭ-a spus t̄ie cœ în t̄ara mea
Drumul e nesecur?““ — „Înnœlt̄imea ta!
Toatœ lumea d̄ic̄e, s̄í Rumînĭ s̄í Turc̄ĭ,
Cœ tot̄ĭ codriĭ t̄œriĭ sînt plinĭ de hœĭduc̄ĭ:
Hœĭduc̄ĭ, c̄e de’n sboru-ĭ ĭaŭ ŭœ rîndurицœ
S̄i mi-t̄ĭ furœ oul de sub turturicœ!“
—„„Unde-t̄ĭ este marfa?““ — „La poartœ în care,“—
„„Du-te de-o descarcœ la drumul c̄ell mare;
Sig̅ilead̄œ bine pœcetele toate,
Sœ doarmœ în codru în ac̄eastœ noapte!““

II.

Florentinul nostru, foarte îngrijat,
Nu încise ocĭĭ pîn’ s’a luminat.
Cînd se fœc̄eá d̄iŭœ, la marfœ erá,
S̄i cum o lœsase, as̄á o aflá.
Beat de bucuríe la Domn alergœ́.

III.

„Cum a dormit marfa?“ T̄épes̄ŭ l’întrebœ́,
„„Mare es̄c̄ĭ tu, Doamne! C̄erul sœ-t̄ĭ dea t̄ie
Vieat̄œ ’ndelungœ, noroc în Domníe!
Astœ întîmplare la tot̄ĭ o voĭŭ spune;
Dar’ esplicœ-mĭ, Doamne! ac̄eastœ minune!““
—„Omul e ca c̄eara, c̄e îndatœ ĭa
Forma, c̄e artistul voes̄c̄e sœ-ĭ dea.
Statul se guvernœ orĭ cu libertate
Ca Ruma s̄i Sparta în antic̄etate,
Orĭ cu leg̅ĭ sœvere, cînd este bœrbar.
T̄ara mĭ-a corupt’o Grecul de’n fœnnar;
Vreŭ s’o mîntuĭŭ earœ c’ŭœ mînœ de fier,
Care sœ ’ngrod̄eascœ pre Turc s̄i boer’.
T̄apa e secretul, c̄e te minunead̄œ:
S̄í t̄arœ s̄ĭ-avere ea asecuread̄œ.
Întrœ ’n tribunale, te veĭ minuná:
Síngurœ dreptatea tronead̄œ ac̄í!
Du-te în os̄tire, s̄i nu veĭ gœsí
Nec̄ĭ un ostas̄ŭ, care t̄ara s̄ĭ-ar trœdá!
Toatœ greutatea este cu c̄eĭ marĭ,
Cariĭ sînt în t̄arœ pœtentat̄ĭ tîlharĭ.
Cuntactul cu Grec̄iĭ, cu Úngurĭ s̄i Turc̄ĭ,
A fœcut pre nóbilĭ rœfinat̄ĭ hœĭduc̄ĭ.
Pe’ntru tronul t̄œriĭ îs̄ĭ vînd t̄ara cĭar;
Ear’ eŭ vreŭ în t̄arœ-mĭ tron ereditar’.
T̄ara atunc̄ĭ scapœ de orĭ c̄e durerĭ:
Cœc̄ĭ se taĭœ pofta de tron la boerĭ!
Fœrœ asta, t̄ara erá ad̄ĭ departe!
Ásfel a voit’o cruda noastrœ soarte!“

§. 50.

Bœtœlíea dela Cœlugœrennĭ între Mihaĭŭ Viteād̄ul s̄i Sinann Pas̄a.

(Întîmplatœ în 13. August 1595.)

I.

Bella aurorœ dulc̄e lœcrimá,
S̄ĭ-ŭœ d̄i glorĭoasœ lumiĭ 'ns̄c̄iintá!

Trîmbit̄ile cîntœ, tobele rœsunœ:
Oastea sub stindarde toatœ se adunœ;
S̄i Mihaĭŭ în fruntea frat̄ilor Bud̄es̄c̄ĭ,
Manta s̄i Mihalc̄ea, s̄i Cœlomfires̄c̄ĭ, —
Luc̄éferĭ aĭ t̄œriĭ, tipul vitejíeĭ, —
Trec̄e în revistœ oastea Rumîníeĭ;
Între eĭ Vitead̄ul sámœnnœ un d̄œŭ:
All Dác̄ieĭ soare s̄ĭ-all eĭ curcubœŭ!

Dup' ŭœ rugœ scurtœ, profundœ 'nfocatœ,
Mihaĭŭ vorbí ástel la a sa armatœ:

II.

„Frat̄iĭ meĭ de arme, eatœ-ne în fine
La t̄inta doritœ de voĭ s̄i de mine!
Ad̄ĭ „cruc̄ea“ cu „luna“ staŭ fat̄œ în fat̄œ:
Turcul cu Rumînul la luptœ se 'nhat̄œ!
Astœ d̄i frumoasœ, vœ asecur eŭ,
O trîmete t̄œriĭ însu-s̄ĭ Dumned̄eŭ!

Turc̄iĭ de-astœ datœ vor fi sfœrîmat̄ĭ:
Cœc̄ĭ de multe pĭérderĭ eĭ sînt desnervat̄ĭ;
Pas̄a Sinann síngur, ell a-d̄ĭ curaḡŭ are
Cu oastea cres̄tinœ ca sœ se mœsoare;
Glóriea de a 'nvinḡe pe-ast sumet̄ŭ pœḡîn,
E glórie mare pe'ntru un Rumîn!
De a lor mult̄ime nu vœ spœriat̄ĭ!
Turc̄i-s nis̄c̄e trîntorĭ de pilav înflat̄ĭ...
Put̄inĭ sînt la númœr braviĭ meĭ Rumînĭ!
Unul însœ fac̄e cît c̄inc̄ĭ-d̄ec̄ĭ pœḡînĭ!

S̄ĭ-apoĭ jumœtate din a lor armatœ
Este în pres̄ed̄e prin c̄etœt̄ĭ lœsatœ.
Astœ „termopilœ“ mult ne fœvores̄c̄e:
Mare biruint̄œ ea ni pregœtes̄c̄e!

Soartea, c̄e as̄c̄eaptœ pre prins̄ĭ s̄i fugarĭ,
E s̄treangul s̄i t̄apa la ac̄es̄tĭ bœrbarĭ!
Copillas̄iĭ vos̄tri vret̄ĭ a fi turc̄it̄ĭ?
S̄i bœtrîniĭ vos̄tri rœŭ mœc̄ellœrit̄ĭ?
S̄í leḡe s̄í drépturĭ vœ vor fi cœlcate,
Sîntele altare în ḡĭœmiĭ scimbate!
Aŭ nu e maĭ bine ca bravĭ a murí,
Decît în sclœvíe ca sclavĭ a trœí?

—*„„Sœ murim ca braviĭ cu arma în mînœ!““*
Strigœ de ŭœ datœ oastea c̄ea rumînœ.

—*„C̄ella c̄e se luptœ pe'ntru t̄ara sa,*
Eroŭ e ac̄ella, s̄i va triumfá!
Stefann s̄i cu T̄épes̄ŭ c'un pumn de Rumînĭ
N'aŭ pus eĭ pe goanœ mult̄imĭ de pœḡînĭ?“

Eatœ, copiĭ, tîmpul, bravĭ sœ ne-arœtœm!
Pe'ntru libertate astœ-d̄ĭ ne luptœm,
Pe'ntru „Rumîníea“ s̄i „cres̄tinœtate“,
Pe'ntru sînte drépturĭ de pœḡînĭ cœlcate!
A-d̄ĭ de-a cœdé, uĭ-te, „neamul rumunesc“:
Mîĭne e 'n peire „neamul cres̄tinesc“:
Cœc̄ĭ în locul cruc̄iĭ, c̄e vom apœrá,
Mîndrœ Semiluna se va înœlt̄á;
Atunc̄ĭ bœrbœrismul va rœcufundá
Toate Europa în négura sa!

A-d̄ĭ orĭ nec̄ĭ ŭœ datœ, orĭ cœ triumfœm,
Orĭ cœ tot̄ĭ aic̄ĭa ne înmormîntœm!
E cu mult maĭ dulc̄e moartea glorioasœ
Decît vĭeat̄œ sclavœ, — vĭeat̄œ rus̄inoasœ!
Pe'ntru libertate orĭ s̄í c̄ine moare,
Vĭeat̄œ ell trœes̄c̄e c̄ea nemuritoarĭœ!
Bravule Rumîne! pe'ntru t̄arœ morĭ:
S̄i-t̄ĭ va fi mormîntul cununat cu florĭ!

Ura! strig' ostas̄iĭ, Mihaĭŭ sœ trœeascœ!
Dînd ĭurus̄ŭ cu tot̄iĭ în oastea turc̄eascœ!“

III.

Ca un fúlḡer Bravul, cœpitannul meŭ,
În bærbara oaste sare ca un leŭ.
Manta îl urmead̄œ, dupœ ell Bud̄esc̄iĭ,
Dupœ eĭ Mihalc̄ea s̄i Cœlomfires̄c̄iĭ;
Dupœ eĭ Rumîniĭ tot̄ĭ s̄í mic̄ĭ s̄í marĭ,
Daŭ ĭurus̄ŭ ca smeiĭ în crud̄iĭ bœrbarĭ.

„Ȋn ac̄eá d̄í mare fiœ-c̄e t̄œrann,“ —
Istóriea d̄ic̄e, — *fu un cœpitann!*
Pe munt̄ĭ de cœdavre braviĭ se luptaŭ,
Pe munt̄ĭ de cœdavre braviĭ alergaŭ.
Membre mutilate pe ape sœltá:
Ŭœ gîrlœ de sînḡe Neaglovul erá!

Treĭ steágurĭ Bud̄es̄c̄iĭ aŭ smuls dela Turc̄ĭ,
Treĭ miĭ taĭœ Manta cu braviĭ hœĭduc̄ĭ;
Ear' Bannul Mihalc̄ea de'n fuga c̄ea mare
Sboarœ cœpœt̄îna unuĭ Pas̄œ mare;
S̄i Mihaĭŭ Vitead̄ul cu súlit̄a sa
Asvîrle în apœ pe Sinann Pas̄a,
Dupœ c̄e îĭ smulḡe steagul Mœhomet:
Sînḡe negru varsœ Ved̄irul din pĭept!...

Dar' artileríea despre altœ parte
Cu miile Turc̄iĭ trœmite la moarte:
Túnurile toate în pod îndreptate
Mœ́turœ des podul de balle spurcate;
Însœ ca pre'n férmec podul se încarcœ,
S̄i tot ca pre'n fermec tunul îl descarcœ.

Drœgonĭ de luminœ noriĭ sfœs̄iaŭ:
Pintre norĭ Rumîniĭ arcînḡerĭ pœreaŭ.

Ear' Mihnea turc̄itul cu Hœsann Pas̄á,
Cariĭ soartea lupteĭ ascuns̄ĭ as̄c̄eaptá,
Pre Mihaĭŭ Vitead̄ul îl pun la mijloc,
Comîndînd asuprœ-ĭ un întreit foc.
Ca un leŭ Eroul pre'n Turc̄ĭ s'a rotit,
S̄i 'ntr'ŭœ clipœ Turc̄iĭ ca fum aŭ perit!
Ipías Rumînul pe-un call de Misir
Fuḡe ca un fúlḡer, urmat de vid̄ir;

Ear' Mihaĭŭ îĭ strigœ: *„a! cîne pœgîn!*
Stœĭ la dreaptœ luptœ, dacœ es̄c̄ĭ Rumîn!
Luptœ-te cu mine, la pĭept voĭnic̄es̄c̄e;
Darœ nu hot̄es̄c̄e, nec̄e mueres̄c̄e!...“

Dar' cu cît Vitead̄ul maĭ tare strĭgá:
Cu atît turc̄itul maĭ ĭute sburá.

IV.

La c̄in'sprec̄e August, la Cœlugœrennĭ,
Vre ŭœ s̄aĭ-spœ-d̄ec̄e de miĭ de Muntennĭ
Púserœ pe goanœ oastea c̄ea turc̄eascœ,
C̄e veniá sœ stîngœ T̄ara Rumîneascœ.

Pe-orid̄ontul t̄œriĭ maĭ vedé-vor oare
Strœluc̄ind Rumîniĭ un ásfel de soare?

„Bravule Rumîne! pe'ntru t̄arœ morĭ
S̄ĭ-all tœŭ mormînt fi-va cununat cu florĭ!

XXI.

Ḡorḡŭ Sion (1825—1892).

(S'a nœscut într'all treile d̄ecénniŭ all veaculuĭ ac̄estuĭa (all XIX), în Moldáviea, în satul *Hirs̄ova,* mos̄íea fœmílieĭ Sionesc̄ĭ, cœpœtatœ dela *Stefanu* c̄ell Mare s̄i Bun. Înc̄epœtorĭul fœmílieĭ Siones̄c̄ĭ în Moldáviea a fost un as̄á numit *Demir Ḡereiŭ,* fiiŭ all Hannuluĭ tœtœrœsc, carele, fiind în s̄erbit̄ŭ ostœs̄esc la Stefann c̄ell Mare, desvoltase c̄ea maĭ mare vitejíe asupra Turc̄ilor: ac̄i se îngropœ́ Demir; — ac̄í primí leḡea crest̄inœ ell, fiiĭ s̄i nepot̄iĭ sœĭ; — ac̄i îl boted̄œ́ Stefann s̄i-l cununœ́ cu ŭœ nepoatœ a sa, dœruindu-ĭ de d̄estre, s̄i tot ŭœ datœ s̄í pe'ntru mérit, ŭœ mos̄íe întinsœ, unde îs̄ĭ fœcú ell locuint̄a în vîrful movileĭ. Atîta despre oriḡínea fœmílieĭ. Sœ ne întoárc̄em acum la persoana poetuluĭ *Ḡorḡŭ Sion:* ell îs̄ĭ fœcú stúdiele în patrie. Fiind cœ tatœ-sœŭ nu erá în stare a-l înd̄estrá de ajuns de'n mos̄íea fœmílieĭ: de ac̄eea în vîrsta de 18 annĭ dete pre fiiul sœŭ Ḡorḡŭ în cînc̄ellœríea judecœtoríeĭ, în carea învœt̄œ́ întîia rutinœ a proc̄edureĭ; dupœ ac̄eea fu cĭœmat de cœtrœ capul uneĭ despœrt̄iture de'n despœrt̄emîntul administrœt̄iv, s̄i as̄ed̄at în stat cu leafœ. Ell însœ aveá dorint̄œ nestînsœ de învœt̄œturœ: de ac̄eea, îndatœ c̄e-s̄ĭ gœtá dœtoríea cînc̄ellœríeĭ, alergá a c̄asœ s̄i se ocupá necurmat cu prourmœc̄unea stúdielor: cœrt̄ile, c̄e s̄i-le putú procurá de’n pœstrœc̄unea ne’nsemnateĭ salle lefe, eraŭ desfœtœc̄unea luĭ s̄i petréc̄erea c̄ea maĭ plœcutœ. Pre’n astœ studiare se fœcú un feliŭ de autoretate literarœ-limbístecœ în cînc̄ellœríea, în carea se aflá. Tot̄ĭ deregœtoriĭ de’n ac̄eea îl întrebaŭ, cînd erá vorba despre vre un cuvînt noŭ (neoloḡism) orĭ despre croic̄unea vre unuĭa, c̄e nu se aflá încœ în limbœ-ni.

Fiind ell drept s̄i liberal în toate cuḡetœrile s̄i sîmt̄emintele salle, nu se puteá apropiá nec̄e decum de lumea birocrátecœ, — de deregœtoriĭ statuluĭ; dar’ luĭ îĭ erá s̄í maĭ plœcutœ viet̄uirea rœtrasœ de sgómotul c̄ell des̄ert s̄i ruinœtoriŭ all viet̄uiriĭ públic̄e de atunc̄ĭ lipsite de orĭ-c̄e scop comun s̄i maĭ nalt. De’n astœ cáusœ starea luĭ erá stœc̄unarœ: ell nu puteá nœintá nec̄e decum; ba de’n cuntra, ell trebuĭá sœ cadœ jertfœ maĭ curînd orĭ maĭ tœrd̄iŭ, însœ ne’ncunḡurávœr, s̄i sœ se delœ́ture de’n deregœtoríe-s̄ĭ, pe’ntru cît tîmp va t̄îné domnint̄a nedreaptœ, necunstituc̄unalœ. Minutul sosí s̄i poetul o pœt̄í fœrœ întœrd̄iare: dupœ patru annĭ de d̄ille de’n deregœtorie-s̄ĭ, eatœ cœ Direptorĭul cînc̄ellœríeĭ vine de ŭœ datœ cu un numœr de’n *„foaea pe’ntru minte, ínimœ s̄i literœturœ“* de’n Brœs̄ov, s̄i-ĭ aratœ un vĭers, destull de nevinovat, întitulat: *„Viitorĭul“*, carele însœ cunt̄îneá unele alegoríĭ asupra Rus̄ilor asupritorĭ. Pe’ntru ast vĭers fu Ḡorḡŭ Sion depœrtat de’n deregœtorie.

Astœ judecatœ asprœ de’n partea guvernuluĭ îĭ cîs̄tigœ́ ŭœ vad̄œ însemnatœ înnœintea públiculuĭ: de ac̄eea înc̄epurœ ales̄iĭ sot̄ietœt̄iĭ a-l c̄erc̄etá în umilita luĭ locuint̄œ s̄i-al poft̄í la mesele s̄i petréc̄erile lor. Cu astœ ocœjune se fœcú secretariŭ la cumpánniea boerilor arîndas̄ĭ de vœmĭ. Dupœ c̄e a înc̄etat rœstîmpul arîndœriĭ, se hotœrî sœ se ocupe cu economíea. De ac̄eea cu put̄îna sumus̄oarœ, c̄e s̄ĭ-o pœstrase de’n leafœ-s̄ĭ, luœ́ în arîndœ mos̄íea pœrinteascœ dela Hîrs̄ova la annul 1847, toamna. Aic̄ĭ se ocupœ́ parte cu economíea, parte cu prourmœc̄unea stúdielor, c̄ĭar în casele pœrintes̄c̄ĭ. Soartea însœ îl smulse în curînd s̄i de’n astœ stare s̄i îl fœcú, sœ curme de ŭœ datœ sí economíea s̄í stúdiele: cœc̄ĭ în primœvara annuluĭ 1848 erupse în Frînc̄íea ŭœ rœscoalœ (revoluc̄une) pe’ntru înfiintœc̄unea libertœt̄iĭ públic̄e s̄i comune pe’ntru tot̄ĭ oameniĭ. Astœ mis̄care aflœ́ urmœtorĭ în toatœ Europa, s̄i pre’n urmare s̄í în Moldáviea. Moldovénniĭ încœ se adunarœ, se cunsvœtuirœ s̄i formularœ dorint̄ele t̄œriĭ pe’ntru refoarmele c̄erute în t̄arœ. La astœ mis̄care luœ́ parte viœ s̄í Ḡ. Sion. Însœ astœ înc̄ercare es̄í rœŭ, Domnitorĭul. *Mihœil Sturd̄a,* re’mpinse toate c̄ererile nœc̄uniĭ; pre capiĭ nœc̄uniĭ îĭ prinse, îĭ bœtú cumplit s̄i îĭ dest̄œrœ́ pre tot̄ĭ; între ac̄es̄t̄ĭa erá s̄í Ḡorḡŭ Sion; ell încœ fu nevoit sœ-s̄ĭ pœrœseascœ pátriea s̄i perecú pre’n Ardeal s̄i pre’n Bucovina în restîmp de vre un ann s̄i jumœtate, pînœ cînd a cœd̄ut Sturd̄a Vodœ de pe tronul domnint̄eĭ s̄i a venit „**Grigóriu Gica**“, cînd se rœ’ntoarse în pátrie-s̄ĭ, unde ocupœ́ sub Domnitorĭul *„Gica“*, deregœtoríea de *Arc̄ivarĭŭ all Statuluĭ,* carea o purtœ́ oare-cît-vá; dupœ ac̄eea trecú de’n Moldáviea în Rumîníea, unde se pregœtí pe’ntru edœcunea uneĭ foĭ literarĭe rumîne: carea o s̄í publicœ́ în decursul de cît̄ĭ-va annĭ, sub numele: „**Revista Cœrpat̄ilor**“, în carea desbœtú cu destullœ cœldurœ înteresele c̄elle maĭ întet̄itoarĭe alle rœnás̄c̄eriĭ, cultureĭ, solidœriĭ s̄i nœintœriĭ nœc̄unale în tot c̄e este *„adevœr, bun, înnalt s̄i frumos“*. Însœ fiind cœ împreḡurœrile nu eraŭ destull de fœvorit̄ive, — fiind cœ curupc̄unea, rœmasœ de reḡimul fœnnœriótic, încœ tot îs̄ĭ aveá tristele urmœrĭ, s̄i afarœ de ac̄eea, fiind cœ dela 1848 înc̄epú maĭ toatœ lumea a se ocupá numaĭ cu políteca de toate d̄illele s̄i de multe orĭ numaĭ cu c̄ea culeasœ de pe drum: de ac̄eea întreprínderea cu ŭœ foae curat literarĭœ, rœnœscœtoarĭœ de vieat̄a literarĭœ, nœc̄unalœ, nu puteá avé prevedere de ŭœ vieat̄œ îndelungatœ; dec̄ĭ s̄í apuse dupœ cît̄ĭ-va annĭ de’n nepœsînt̄a spriḡinint̄eĭ públiculuĭ. De ac̄eea poetul Ḡ. Sion se apucœ́ de alte lucrœrĭ literarĭe maĭ secure pe’ntru înrîurint̄a rœnœscœc̄uniĭ nœc̄uniĭ rumîne, ádecœ, de trœducœc̄unea unor istóriĭ nœc̄unale scrise în alte limbe: ell trœduse *istóriea Dác̄ieĭ* de *Fotinó*; s̄i dupœ ac̄eea altœ istórie rumînœ de alt autoriŭ.)

§. 51.

Privegĭœtoarĭa.

1. O privegĭœtoarĭœ
Dulc̄e cîntœtoarĭœ
A luĭ Dumned̄eŭ!
Cînt̄ĭ tu de plœc̄ere
S’aŭ de mîngœĭare
Súfletuluĭ meŭ?
Plînḡĭ tu cu suspine,
Saŭ mœ ’ngînĭ pre mine,
Care plîng mereŭ?
O! privegĭœtoarĭœ! cîntœ! nu ’nc̄etá,
Cœc̄ĭ cœ c̄ell c̄e plînḡe, te va ascultá!

2. Cus̄ca de sclœvíe
Ît̄ĭ însuflœ t̄ie
Melodíea ta?
Stellele te ’ncîntœ,
Luna te descîntœ,
De maĭ pot̄ĭ t̄ipá?

Eŭ ac̄ella, care
Ḡem în subjugare,
Nu maĭ pot cîntá!
Dar’ tu pœsericœ c̄întœ! nu ’nc̄etá!
A ta armoníe pre mult̄ĭ va ’ncîntá!

3. Tu n’aĭ libertate;
Eŭ nu am dreptate,
Cum de maĭ trœim?
Tu în cínurĭ grelle,
Eŭ în patimĭ relle,
Cum de nu murim?
C̄e ni maĭ rumîne
De a-d̄ĭ pînœ mîne,
Ca sœ maĭ dorim?
O! privegĭœtoarĭœ! cîntœ! nu ’nc̄etá!
Sœ avem sperînt̄œ! poate vom scœpá!

4. Un Rumîn ascultœ
Cu durere multœ
Armoníea ta;
Ell prea bine s̄c̄ie,
Cœ tu de sclœvíe
Voes̄c̄ĭ a scœpá:
Cœc̄ĭ s̄í ell dores̄c̄e
Lant̄ul, c̄e-l munc̄es̄c̄e,
Sœ-l poatœ sfœrmá!
O! privegĭœtoarĭœ! cîntœ! nu ’nc̄etá!
Cîntînd, de durere ne vom aliná!

5. O! privegĭœtoarĭœ!
Fœ-te solitoarĭœ
Cœtrœ Dumned̄eŭ!
Pre’n a ta cîntare
Spune-ĭ cu ’nfocare,
Cœ lant̄ul e greŭ,
Cœ Rumînul plîng̃e
Cu lácrimĭ de sîng̃e
Pe’ntru dreptul sœŭ!
O! privegĭœtoarĭœ! cîntœ! nu ’nc̄etá!
Dumned̄eŭ de’n c̄érĭurĭ te va ascultá!

§. 52.

Punga mea.

1. Dracul s̄c̄ie, cum ŭœ datœ
Rœmœsese punga mea
Ca ’ndeobs̄c̄e des̄ertatœ
De tot, c̄e fusese ’n ea.
Cîtœ c̄udœ s̄i mîníe
Mœ pornĭá, cînd o vedeam
Mîndrœ, mîndrœ s̄i pustíe!
La proverbul vecĭŭ gîndĭam:
„Punga, cît de stremt̄uroasœ,
Cînd e plinœ,
Ît̄ĭ alinœ́
Orĭ c̄e cin saŭ dor te-apasœ.“

2. Mœ sorbĭam de dulc̄ĭ minute,
Cînd gîndĭam, cœ-ĭ suvenir,
S̄i, privind la florĭ cusute,
Suspinam într’un delir.
Dar’ cînd c̄eĭ c̄e aŭ pretént̄iĭ
Venĭá, c̄erînd dreptul lor,
Uĭtam orĭ s̄í c̄e sentént̄iĭ
S̄i d̄ic̄eam ear’ gînditor’;
—Punga e súfletul de’n lume;
Eŭ nimic
Pot sœ d̄ic,
Cînd vorbesc de all eĭ nume. —

3. Mœ juram adeasœ oarœ
Pe Elves sœ imited̄ŭ;
Sœ tot strîng, sœ-mĭ fac comoarœ,
Ca sœ pot, sœ ’nnœinted̄ŭ;
Ca sœ cápœt vr’un rang mare,
Sœ mœ fac s̄í deputat
În obs̄teascœ adunare,
Om de mérit s̄i ’nsœmnat!
Dar’ cînd apa la morĭ vine,
S̄í morarĭul
Are darul,
De-a se îng̃îmfá în sine.

4. Cînd am bannĭ, filosofiea
Toatœ pĭere 'ntr'un minut;
Nu pretind deputœt̄íea
Saŭ c̄iniea de t̄inut.
Uĭt orĭ s̄i c̄e jurœminte
Am fœcut saŭ am visat,
S̄i mœ fac de'n treĭ cuvinte
C̄ell maĭ mare blœstœmat;
Daŭ încolo, daŭ încoac̄e;
C'un sœrac
Poamœ fac;
S̄i cînd cat̄ĭ... în pungœ pac̄e!

5. C̄ine-va ar crede poate
Punga lucru ne 'nsemnat,
Dar' eŭ d̄ic, s̄i am dreptate,
Cœ e lucru prea c̄udat.
Cît̄ĭ bœncĭerĭ a-d̄ĭ pĭer de foame!
Cît̄ĭ mis̄eĭ judœcœtorĭ!
Cît̄ĭ pe'ntru alle punḡeĭ poame
Se tîrœsc lingus̄itorĭ!
S̄i tot punga fac̄e toate!
Eŭ as̄ŭ vré,
De s'ar puté,
Sœ reclam la c̄erĭŭ dreptate!

6. Punga cumpœrœ s̄i vinde
Cúḡet, súflet, Dumned̄eŭ,
Între sîmt̄eminte-aprinde
S̄i 'ntroduc̄e orĭ c̄e rœŭ;
S̄i ea... tot ea! tot ĭubitœ!
Urœ n'are nicœirĭ,
Cînd virtutea prigonitœ
N'are loc de-a eĭ c̄instirĭ!
Dar' sœ tac, cœc̄ĭ n'am dreptate!
Sînt sœrac
S̄i o sœ-mĭ fac
Singur sátira în toate.

---

§. 53.

Fiĭca s̄i muma.

(Bucovina s̄i Moldova la annul 1848.)

1. Eatœ momîntul de bucurie,
C̄e-atîta, mumœ! l'am as̄c̄eptat;
Eatœ-mœ astœ-d̄ĭ, cœ de sclœvíe,
De tirœnníe eŭ am scœpat!

2. T̄ĭ-aduc̄ĭ a minte, cînd mœ rœpise
S̄i mœ vînduse pœgînul rœŭ;
Cînd cu crud̄ime mœ dislipise
Pe tot de-a una de sînul tœŭ?

3. „Scumpœ copillœ! strœinœtate
O se te peard̄œ!“ Atunc̄ĭ mĭ-aĭ d̄is
S̄i amîndoŭe, ca desperate,
De-atunc̄ĭ încoac̄e noĭ tot am plîns.

4. Anniĭ trecurœ cu multe relle;
Însœ atîta n'am suferit
Subt multe sárc̄inĭ s̄i júgurĭ grelle,
Cît strœinismul m'aŭ asuprit.

5. Nu aveam limbœ — leḡe saŭ nume,
Nu-mĭ rœmœsese, mamœ! vr'un drit;
Înnœdus̄itœ trœĭam în lume,
—Strœiniĭ toate mĭ-aŭ fost rœpit!

6. Dar' acum însœ rad̄a dreptœt̄iĭ,
De cînd Cœrpat̄iĭ aŭ strœbœtut,
Sîntele ḡéniĭ a libertœt̄iĭ
S̄i-a melle grelle lánt̄urĭ le-aŭ rumpt.

7. Nu plînḡe, mamœ! c̄i împreunœ
Astœ scœpare sœ o sœrbœm;
S̄i sœ ni fiœ ŭœ pad̄œ bunœ,
Una pre altœ sœ 'nbrœt̄is̄œm!

---

8. „As̄á copillœ! însœ 'ntristare
O am înfiptœ foarte adînc;
Nu poc̄ŭ sœ aflu vr'ŭœ alinare,
Nu poc̄ŭ drœgutœ eŭ sœ nu plîng!

9. Cînd a ta sorœ e asupritœ
S̄ĭ-o împilead̄œ crudul tartar;
Cînd a eĭ soarte nenoroc̄itœ
Se ’nviforead̄œ tot maĭ amar;

10. Cînd s̄í eŭ súfœr — súfœr copílœ
S̄i îngĭœt̄atœ de crívœt̄ŭ sînt;
Cînd un bœláur îmĭ fac̄e sîlœ
S̄i îmĭ tot sapœ all meŭ mormînt;

11. Cînd s̄í în sînu-mĭ se prifecurœ
Fiiĭ meĭ îns̄i-s̄ĭ în s̄erpĭ cumplit̄ĭ,
S̄i cînd ac̄eĭa, c̄e mœ ĭubirœ,
De tirœnníe sînt isgonit̄ĭ:

12. Cum poc̄ŭ, copillœ, sœ fiŭ sœninœ?
Cum poc̄ŭ durerea sœ mĭ-o înving,
Cînd amar, amar mœ înveninœ,
Oh! cum poc̄ŭ — cum poc̄ŭ sœ nu maĭ plîng? —

§. 54.

Adió la Bucovina.

(Omaḡŭ fœmílieĭ Hurmud̄aci.)

1. O! dulc̄e Bucovinœ! te las s̄i ’ncœ ŭœ datœ
Mœ ’ntorc cu întristare s̄i t̄œrna ta sœrut,
Eŭ mœ dispart de tine cu ínima curmatœ
De multe suvenire, c̄e pĭeptul mĭ-aŭ împlut!

2. Nu este istóriea, c̄e-mĭ vine-acum în minte,
Eŭ uĭt acuma toate, c̄e s̄c̄iŭ s̄ĭ-am aud̄it,
Eŭ nu maĭ plîng eroiĭ, c̄e aĭ tu în morminte,
Nic̄ĭ tristele lor oase, c̄e-acum aŭ ruḡinit!

3. Nu plîng eŭ tîmplurĭ sacré de dîns̄iĭ înnœlt̄ate
Spre láuda, mœrirea luĭ Dumned̄eŭ c̄ell bun,
Nic̄ĭ triste monuminte de séculĭ ruinate,
C̄e glóriea rumînœ acum încœ o spun!

4. Rumîniĭ s̄c̄iŭ prea bine, cœ t̄œrmurile talle
De multe orĭ pre Stefann c̄ell mare-aŭ legœnat;
Cœc̄ĭ vecĭa capitalœ preste-a Suc̄eveĭ valle
S̄ĭ-acum s̄optes̄c̄e ímnurĭ, c̄e Stefann le-a cîntat.

5. Triumfele rumîne s̄i glóriea trecutœ,
O! nu, nu sînt uĭtate de neamul rumînesc,
De-or fi subt orĭ c̄e jugurĭ, de-or fi cu gura mutœ,
Bœtrîniĭ le vor spune la prunc̄iĭ, cariĭ cresc.

6. Cînd oara mîntuiriĭ va maĭ suná ŭœ datœ;
Cînd tuc̄ul libertœt̄iĭ sœmnalul va maĭ dá,
Va s̄c̄í, va s̄c̄í Rumînul, sœ-s̄ĭ s̄teargœ a sa patœ!
S̄ĭ-atunc̄ĭa ca s̄ĭ-acuma poetul n’a cîntá.

7. Nu plîng eŭ nec̄ĭ ursita, c̄e prin diplomœt̄íe
Te-a smuls de lîngœ muma, c̄e-ŭœ datœ aĭ avut!
Acum s̄í tu cu lumea scœpœs̄ĭ de-ŭœ tirœníe
C̄e-aveá de plann, sœ facœ poporul tœŭ pĭerdut.

8. De-acum se scimbœ timpiĭ, s̄i în viitorime
Dreptatea, libertatea, proteptorĭ va aflá
Pre tine, Bucovinœ, nu te va plînḡe nime:
Un viitorĭŭ feric̄e e scris în cartea ta!

9. Nœc̄unœlitatea, care ît̄ĭ erá rœpitœ,
Acuma se des̄c̄eaptœ; s̄i tíneriĭ tœĭ fií
La glóriea Rumînœ, de annĭ înnœdus̄itœ,
Gîndind s̄ĭ-aduc a minte, cœ eĭ sînt încœ viĭ.

10. Eŭ plîng, o Bucovinœ, cœc̄ĭ îmĭ aduc a minte,
Cœ pe-alle talle t̄œrmurĭ am plîns de multe orĭ,
Am plîns dup’ a mea t̄arœ cu lácrimœ ferbinte,
Cœc̄ĭ o vedeam subt jugul de miĭ de-apœsœtorĭ!

11. Moldova, bîntuitœ de-un Domn fœrœ de leḡe,
Mœ alungœ de’n sînu-ĭ s̄i ’n lume-am rœtœc̄it,
S̄i cum un flútur locul pe-ŭœ rad̄œ îs̄ĭ aleḡe:
As̄á s̄í eŭ în tine un leágœn mĭ-am gœsit.

12. Ah! c̄inc̄ĭ-sprœ-d̄ec̄e sécolĭ, cœc̄ĭ sécol mi se pare,
C’a fost fiœ-c̄e lunœ trecutœ în durerĭ —
Nu mĭ-am vœd̄ut pœrint̄iĭ, c̄e earœ-s̄ĭ cu ’ntristare
În t̄ara lor sermanniĭ eĭ n’aŭ gustat plœc̄erĭ!

13. Copill fœrœ de mumœ, aveam eŭ frat̄ĭ a plînḡe
S̄i mult̄ĭ amic̄ĭ, c̄e poate ca frat̄iĭ mœ ĭubĭá;
Sermann, svœrlit în lume, cu lácrime de sînḡe
Privĭam nenoroc̄irea ac̄eluĭ c̄e c̄ers̄ĭá!

14. Rumîn, curat la súflet, a t̄œriĭ melle soartœ
Plînḡeam întru suspine, plînḡeam ne înc̄etat,
Plînḡeam, plînḡeam poporul, care-l vedeam cœ poartœ
Atîtea lánt̄urĭ grelle, c̄e l'aŭ mœrtirisat.

15. Plînḡeam fiint̄e scumpe, de moarte sœc̄erate,
All cœrora adio, vaĭ! n'am putut luá,
Plînḡeam de'n curœt̄íe fœmíliĭ întristate
De séc̄erea holeriĭ, c̄e t̄ara-mĭ svînturá!

16. Plînḡeam!... s̄i c̄ine oare mœ ascultá pre mine?
Cu mîngœĭœrĭ durereamĭ oarĭ c̄ine-mĭ aliná?
O dulc̄e Bucovinœ! de nu eram în tine,
C̄e-as̄ŭ fi fœcut eŭ oare? c̄e d̄ille m'as̄c̄eptá?

17. Ah! dupœ grelle válurĭ ŭœ navœ sfœrœmatœ
Ajunḡe fœrœ s̄c̄ire la portul, c̄e-a dorit:
As̄á ŭœ provedint̄œ trœmite cîte-ŭœ datœ
Scînteĭ de-mîngœĭare la c̄ell nenoroc̄it!

18. Cînd vînt de mead̄œ d̄iŭa bœteá, sîmt̄ĭam, cœ vine
Cu dulc̄ele adio acelor c̄e ĭubĭam;
Eŭ aud̄ĭam ŭœ s̄oaptœ, care venĭá la mine
Dela ac̄eea, care în vísurĭ o dorĭam!

19. Cînd vre ŭœ pœsericœ venĭá în primœvarœ,
Eŭ o 'ntrebam, de s̄c̄ie c̄e-va de'n t̄ara mea,
Aflam ŭœ mîngœĭare la pátima-mĭ amarœ;
Cuvinte de sperînt̄œ, credeam, cœ-mĭ spune ea.

20. Ear' cînd durerea, dorul, mœ alungá de'n lume,
S̄i mœ duc̄eá 'n ascúnsurĭ, sœ plîng nemîngœĭat,
Cînd mœ aruncá 'n delirurĭ, durerĭ fœrœ de nume,
Cînd pĭeptu-mĭ de suspine pœreá, cœ-ĭ sfœs̄iat:

21. Atunc̄ĭ, atunc̄ĭ, ah Doamne! c̄e dulc̄e suvenire!
Puté-voĭŭ sœ uĭt oare? O, nu, nu voĭŭ uĭtá!
Mœ urmœrĭá pre mine cĭar ŭœ dumned̄eire
C̄e nu lasœ pre oamenĭ de tot a desperá.

22. Vedeam, ca 'n pœnoramœ, vedeam pe lîngœ mine
Pœrintĭ, amic̄ĭ, c̄e c̄erĭul de'n c̄erĭŭ mi-ĭ trœmiteá:
Sîmt̄ĭam pe nesîmt̄ite, cœ-mĭ pĭer orĭ c̄e suspine
S̄i om feric̄e earœ-s̄ĭ ursita mœ fœc̄eá.

23. Erá fiint̄e scumpe, cu súfletul de înḡerĭ,
C̄e cŭ-alle melle pátimĭ mult aŭ compœtimit,
Carĭ-aŭ privit la alle melle plînḡerĭ
S̄i toat'a mea durere cu vorbe-aŭ mœgulit;

24. Erá copiĭ cu súflet, cu ínimœ 'nnœlt̄atœ,
Cariĭ sperá cu mine un dulc̄e viitorĭŭ;
Cariĭ plînḡeá cu mine ŭœ pàtrie lœsatœ
În voea întîmplœriĭ ca unda pe-un s̄iroĭŭ;

25. Erá bœtrînĭ, c̄e 'n lácrimĭ scœldá a mea sîmt̄ire:
Patriarcale case locas̄ul lor erá;
Pœrint̄ĭ cu simpœtíe aflá 'n nenoroc̄ire
Ac̄ell, c̄e perdeá poate s̄í cĭar pre mumœ-sa.

26. O! nu se uĭtœ lesne minutele ac̄elle,
C̄e-mĭ strœpurtá fiint̄a pe reḡiunĭ c̄eres̄c̄ĭ;
Cînd eŭ cu a mea soarte, cu pátimile melle,
Eram ca ŭœ nœlucœ în munc̄ĭ diavoles̄c̄ĭ.

27. Adio, Bucovinœ! te las s̄i înc'ŭœ datœ
Mœ 'ntorc cu întrístare s̄i t̄œrna ta sœrut,
Eŭ mœ despart de tine cu ínima curmatœ
De-atîtea suvenire, c̄e pĭeptul mĭ-aŭ împlut! —

§. 55.

Paradisul pĭerdut.

(De Milton.)

(Trœducœc̄une es̄itœ în Ĭas̄ĭ, annul 1851.)

C̄erĭul port̄ile-s̄ĭ des̄cide s̄i se aud̄ĭá sunînd
Alle lor d̄œvoare de-aur; atunc̄ĭ s'a vœd̄ut trecînd
Reḡele mœririĭ întru all sœŭ spíret s̄i cuvînt,
C̄e venĭá, ca sœ creed̄e lumea s̄i ac̄est pœmînt.
Pre alle c̄erĭuluĭ márḡinĭ ell, oprindu-se, a stat,
S̄i a privit de sus abisul cell adînc nemœsurat,
Orœḡos ca s̄i ŭœ mare, selbátec, întunecos,
Rœscornit pînœ la fúndurĭ de orĭ c̄e vînt furios;
Înflînd válurĭ marĭ cît munt̄iĭ, gata a se avîntá
Pîn' la c̄érĭurĭ, ca sœ poatœ pol s̄i c̄entrŭ-a cufundá.
„*Tœc̄et̄ĭ válurĭ turburate! pac̄e t̄ie larg abis!*
Înc̄etat̄ĭ cŭ-orĭ c̄e discórdiĭ!“ Dumned̄eŭ cuvînt a d̄is.—

Ell aic̄ĭ nu se opres̄c̄e; c̄i cu aripele lor
Heruvimiĭ sust̄inîndu-l, plin de glórie în sbor,
15. Ell întrœ în ac̄ell háos s̄i în lumea, c̄e erá
Pîn' atunc̄ĭ ne'nfiint̄atœ, de departe îl urmá
Un corteḡŭ mœret̄ŭ de înḡerĭ, mennit̄ĭ s̄í eĭ a vedé
Lumea asta minunatœ, c̄e-atunc̄ĭ Dumned̄eŭ fœc̄eá.
Rot̄ile c̄elle ard̄œtoarĭe ell atunc̄ĭ aŭ d̄is de-aŭ stat;
20. Ĭa în mîna sa compasul, c̄e fusese prepœrat
În eternul sœŭ tesáur, s̄i cu dînsul demœrcœ́
Márḡinĭ lumiĭ s̄i la toate, cîte le înfiint̄œ́.
Un vîrf de compas ell pune c̄entrul lumiĭ însœmnînd,
S̄i în adînc̄imea 'ntinsœ c̄ellalalt vîrf întorcînd,
25. D̄ic̄e: *„Pînœ acolo 'ntinde tu circonferint̄a ta*
Lume! s̄i ac̄este márḡinĭ sœ aĭ, cît veĭ esistá!“
Dumned̄eŭ cu un cuvînt singur ásfeliŭ c̄erĭul a creat;
Ásfeliŭ a creat pœmîntul, c̄e stœ 'n áer legœnat:
Dar' mœtériea în foarmœ, c̄e 'n des̄érturĭ rœtœc̄ĭá,
30. S'aflá încœ 'n întunéric; negre nopt̄ĭ încœ domnĭá. —
Atunc̄ĭ alle salle aripĭ spíretul luĭ Dumned̄eŭ
Le-a întins ca un pœrinte preste universul sœŭ,
S̄i vîrtute s̄i cœldurœ de vieat̄œ aŭ suflat
Pi'ntre masa c̄ea fluidœ, c̄e fiint̄' a fost luat;
35. Însœ tina înfernalœ, áerul c̄ell stricœc̄os,
C̄e se opuneá viet̄eĭ le-a prec̄ipitat ell ḡos,
Atunc̄ĭ lúcrurile, care unul cŭ-altul sœmœná,
Le adunœ la olaltœ, s̄ĭ-apoĭ cu suflarea sa
Pune toate în rînduealœ: fiœ care glob avú
40. C̄entrul sœŭ; pœmîntul însu-s̄ĭ bœlœnt̄at pe c̄entru-ĭ fú
Dumned̄eŭ a d̄is: „Luminœ sœ se facœ!“ s̄i d̄icînd
Ast cuvînt, atunc̄ĭ lumina, întunérecul spœrgînd,
A 'nc̄eput de'n orientu-ĭ c̄ell nœtœl a se iví
Mîndrœ, límpede, curatœ, s̄ĭ-apoĭ a cœlœtorí,
45. Pintre negrul întunérec pîn' atunc̄ĭa Domnitoriŭ,
Învœlitœ întru un nŭor sféric s̄i strœluc̄itoriŭ.
În ac̄est tœbernácol cît-va tîmp ell a maĭ stat;
Soarele nu erá încœ; erá încœ necreat.
Dumned̄eŭ vœd̄ú lumina, s̄i fú foarte mult̄œmit
50. Cŭ-all sœŭ órdin prea putérnic, ell atunc̄ĭ a despœrt̄it
Pre luminœ de 'ntunérec: numí pe luminœ d̄i,
Ear' pre întunérec noapte, s̄ĭ-all alor termin mœrḡiní.
Cînd pe'ntru întîĭa oarœ es̄í de la rœsœrit
De'n întunérec lumina, s̄i 'ntîĭa d̄i s'a ivit,
55. Córurĭ înḡeres̄c̄ĭ în c̄érĭurĭ toatœ d̄iŭa aŭ cîntat;

Vœd̄înd c̄erĭul s̄i pœmîntul a lor nas̄c̄ere-aŭ sœrbat:
Cu strigœrĭ de bucurĭe universul aŭ împlut;
Alle lor harpe de áur intonîndu-le-aŭ fœcut
Imnurĭ dulc̄ĭ s̄ĭ-armonioase, lœudînd pre Dumned̄eŭ,
60. Lœudînd faptele salle, lœudînd spíretul sœŭ:
Cînd a fost c̄ea de'ntîĭŭ searœ eĭ pre Domnul aŭ cîntat;
Cînd fú c̄ea 'ntîĭŭ dimineat̄œ cu cînturĭ l'aŭ lœudat.
Dumned̄eŭ maĭ d̄ise earœ-s̄ĭ: „Apelor! vœ despœrt̄it̄ĭ;
Firmœmînt între voĭ fiœ, s̄i voĭ împreḡuru-ĭ fit̄ĭ!“
65. S̄i se fœcú firmœmîntul de'ntr'un áer limped̄it,
Trœnspœrent, curat ca roaŭa, elemîntariŭ, rœspîndit
În c̄irconferint̄œ 'ntinsœ, pînœ unde c̄ercul sœŭ
Fac̄e bolta c̄ea convecsœ; s̄i atunc̄ĭa Dumned̄eŭ
Despœrt̄í apele 'n doŭe: unele c̄e 'n c̄érĭurĭ staŭ,
70. Altele, care pe glóburĭ pintre áer roaŭœ daŭ:
Cœc̄ĭ, precum este pœmîntul, tot de ásfeliŭ Dumned̄eŭ
Fœcú lumea preste ape, care c̄írculœ mereŭ,
Într'un oc̄eann prea mare de cristal s̄i depœrtat
De desórdinea, c̄e fuse în háosul turburat,
75. Ca nu cum-va sœ se stric̄e pre'n vec̄inetatea sa
Astœ lume noaŭœ, care acum se înfiint̄á.
Pœmîntul, creat acuma, erá încœ 'nfœs̄urat
În alle apelor sînurĭ, ca un fœt premœturat,
Cœ nu se vedeá; oc̄eanul cu umid̄itatea sa
80. C̄ea prolíficœ s̄i caldœ în adins în ḡuru-ĭ stá,
Ca sœ dea fecundœtate astuĭ glob, c̄e-a fost mennit
A fi muma c̄ea comunœ; ásfeliŭ Domnul a voit.
Atunc̄ĭ Domnul earœ-s̄ĭ d̄ic̄e: „Apelor! vœ adunat̄ĭ,
Voĭ ac̄ellea de sub c̄érĭurĭ! de ŭœ parte-acum vœ dat̄ĭ
85. S̄i pœmîntul sœ s'arate!“ De îndatœ s'aŭ vœd̄ut
Atunc̄ĭ munt̄iĭ, junĭ ca prunc̄iĭ, c̄e atunc̄ĭ s'ar fi nœscut;
Alle lor spinœrĭ ples̄uve pîn' la norĭ se rœdicá;
Alle lor cápete pare cœ la c̄erĭŭ se înnœlt̄á.
Dar' prec̄ît de sus spre c̄érĭurĭ munt̄iĭ 'nnalt̄ĭ se întindeá
90. Pre atît în jos întinse s̄i larḡĭ vœĭ se des̄cideá;
Vœĭ mennite sœ primeascœ apele în sînul lor
S̄i pre'n elle sœ c̄ircule orĭ c̄e unde seaŭ isvor.
Apele atunc̄ĭ în elle vésele s'arunc', rotind,
Ca nis̄c̄e bulbuc̄ĭ de roaŭæ preste púlbere fuḡind.
95. Parte de'n ac̄este ape rœdicîndu-se formá
Pœret̄ĭ de cristal, saŭ munte ascut̄it înfœt̄is̄á;
Cu as̄á ĭut̄ealœ mare válurile s'aŭ mis̄cat,
Cînd aŭ aud̄it comînda, care c̄ell de sus lĭ-aŭ dat!

Precum, cînd trompeta sunœ, armíile nœvœlesc
Lîngœ alle lor stindarde, cœtrœ care se lipesc,
Astfelĭŭ apele în válurĭ preste válurĭ alergá,
Care încotró sœ afle în tot locul callea sa.
S̄i fœc̄eá torinte réped̄ĭ pintre vœĭ s̄i pintre stînc̄ĭ,
Earœ pe cîmpíĭ întinse rîurĭ line s̄i adînc̄ĭ.
Subt pœmînt ac̄este ape fœrœ a se 'mpĭedecá
Nec̄ĭ de petre, nec̄ĭ de deálurĭ, care 'n calle lor lĭ-ar stá
Îs̄ĭ fac drumul, orĭ pe unde ar voí a rœtœc̄í
Rœsbœtînd orĭ care t̄œ́rmurĭ, c̄e 'nnœintea lor ar fi;
Erá prea us̄or, cœc̄ĭ astfelĭŭ rînduise Dumned̄eŭ
Ca pœmîntul sœ se facœ sec pe de'nlœuntrul sœŭ,
Esc̄eptînd ac̄este málurĭ, unde astœ-d̄ĭ sœ strecor'
Mœrile s̄i aste rîurĭ, c̄e tîresc corteḡul lor.
Ác̄est elemînt atunc̄ĭa Domnul pœmînt l'a numit,
S̄i ac̄est eles̄c̄eŭ mare, unde apele-aŭ unit,
Dumned̄eŭ l'a numit mare; s̄i atunc̄ĭa ell vœd̄înd,
Cumcœ c̄e-a fœcut, e bine, a d̄is, binecuvîntînd:
„Pe pœmînt sœ se producœ earba, care are florĭ,
Earba, care are grîne, árboriĭ c̄eĭ roditorĭ
S̄i ac̄elle plînte, care aŭ sœmînt̄a în pœmînt;
Fie-care sœ s'arete 'n felĭul sœŭ l'all meŭ cuvînt.“
Abĭá a vorbit ac̄estea s̄i pœmîntul (c̄e erá
Ples̄uv, goll s̄i sec atunc̄ĭa) a s̄í înc̄eput a dá
Ŭœ frumoasœ earbœ, care peste tot a coperit
Fat̄a sa cu ŭœ verdeat̄œ minunatœ la privit;
Atunc̄ĭ plînte felĭurite înc̄epurœ a 'nflorí
S̄i cu fete vœriate sînul sœŭ a-l veselí;
Dupœ elle, vit̄a vieĭ, es̄ind, répede cres̄c̄eá
S̄i 'nflorind pe lîngœ dînsa strugurii se cunos̄c̄eá;
Curcubeta c̄ea îmflatœ ca reptilul se tîrĭá;
Paĭele de grîŭ în floare ca soldat̄iĭ în cîmp stá;
Mœrœc̄ina umilitœ îs̄ĭ plecà crés̄c̄etu 'n jos,
S̄i-s̄ĭ dá mîna cŭ-arborellul, care rœsœrĭá tufos.
Astfelĭŭ, unul dupœ altul, árboriĭ s'aŭ rœdicat,
Fie-care dupœ felĭul, c̄e nœtura i-l'a dat;
Întind̄înd alle lor rámurĭ mœĭestoase, arœtá
Florile mirositoarĭe seaŭ fruptele, c̄e purtá.
Deálurile se împlurœ de pœdurĭ s̄i codri marĭ,
Vœile pe la sorḡinte de frumos̄ĭ s̄i des̄ĭ tufarĭ,
Se pœreá acum pœmîntul feric̄it locas̄ŭ c̄eresc,
Unde ar fi putut prea bine orĭ c̄e spíret înḡeresc
Sœ petreacœ 'n feric̄ire, sœ trœeascœ 'n mult̄œmirĭ

S̄i sœ ducœ ŭœ vieat̄œ de plœc̄erĭ în nœluc̄irĭ.
Însœ preste pœmînt încœ ploaea n'a fost rourat:
Nu erá nec̄ĭ un om care cîmpul, sœ-l fi cultivat;
C̄i us̄orĭ áborĭ de roaŭœ de pe vœĭ se rœdĭcá
S̄i 'ntind̄îndu-se pe pláĭurĭ tot pœmîntul îl udá.
Toate plîntele s̄i toate érburile (c̄e a creat
Dumned̄eŭ maĭ înnœinte de a li fi sœmœnat
C̄ine-va) luá un súflet de vieat̄œ s̄i cres̄c̄eá
Pe tulpina lor c̄ea verde saŭ pe cuĭbul, c̄e aveá.
Dumned̄eŭ c̄elle create 'n ac̄eá d̄i le-a aprobat.
Înḡeriĭ d̄iŭa a treĭa pre'n cîntœrĭ o aŭ sœrbat.
C̄ell putérnic earœ-s̄ĭ d̄ic̄e: *„Pe c̄erĭŭ trébuĭe a fi*
Córpurĭ de luminœ, carĭ noaptea-or despœrt̄í
De d̄i, care tot ŭœ datœ vor s̄erbí a însemná
Stœc̄unile s̄i cursul apelor, c̄e vor pœsá;
Ca fœcliĭ vor da luminœ regulat peste pœmînt:
Elle sœ urmed̄e astfelĭŭ, precum d̄ic cŭ-all meŭ cuvînt!“
Dumned̄eŭ vorbind ac̄estea, de ŭœ datœ a fœcut
Doŭe córpurĭ luminoase cu un curs neabœtut;
Unul, c̄e erá maĭ mare, mennit d̄illeĭ rad̄e-a dá,
Altul maĭ mic fœrœ rad̄e, mennit noaptea-a luminá.
S̄i fœcú stelle înfipte pe c̄erescul firmœment,
Spre a lumîná pœmîntul, ac̄est glob îndependent,
Spre a regulá pe callea lor pre noapte s̄i pre d̄i,
S̄i lumina de 'ntunérec cŭ-all lor curs a despœrt̄í.
Dumned̄eŭ privindu-s̄ĭ lucrul sœŭ c̄ell mare, a vœd̄ut,
Cumcœ, c̄e-a fœcut, e bine. Ell de-ŭœ datœ a fœcut
Soarele, care atunc̄ĭa nu erá prea luminos,
De s̄í între c̄ellelalte córpurĭ erá maĭ luc̄os,
Ell pre luna globuroasœ maĭ pe urmœ o-a format:
S̄i 'n mœrimĭ de toatœ mîna pe c̄erĭŭ stelle-a sœmœnat,
Luœ́ c̄ea maĭ mare parte de luminœ, care stá
Întru all eĭ tabernácul atunc̄ĭ fœr' a luminá,
S̄i o strœplîntœ́ în sfera soareluĭ, care pre'n porĭ
Primĭá licvida luminœ, c̄e s'aflá încœ în norĭ;
Astfelĭŭ soarele ajunse de'n voea luĭ Dumned̄eŭ
A t̄iné s̄í a dá rad̄e lumiĭ de'n pœlatul sœŭ.
La ell, ca la ŭœ fîntînœ, c̄ellelalte stelle vin,
De primesc a lor luminœ, cœc̄ĭ ell de luminœ-ĭ plin;
S̄i plœneta demineteĭ tot la ell vine s̄í ea,
De-s̄ĭ primes̄c̄e-a sa luminœ; ásfelĭŭ rad̄e n'ar avé,
Pre'n plœc̄ere saŭ voint̄œ aste stelle îs̄ĭ mœresc
Mica lor proprietate, de s̄í ocĭul omenesc

185. De departe mic̄ĭ le vede. Domnul d̄illeĭ glorios
S'arœtœ́ la orientu-ĭ, s̄ĭ-orid̄onu 'ntunecos
Îl împlú cŭ-alle luĭ rad̄e, de-ŭœ datœ luminînd,
S̄i pe callea sa de'n c̄érĭurĭ spre apus vésel mergînd:
Dupœ dulc̄ea 'nrîurire, care ell acum aveá,
190. Clos̄c̄ele s̄i crepúsculul înnœinte-ĭ dœnt̄uĭá.

Maĭ put̄in strœluc̄itoarĭœ, dar' de c̄eea parte stá
Pe ac̄ella-s̄ĭ nivel luna, care îs̄ĭ împrumutá
De la soare-a sa luminœ, s̄i 'n ac̄eá distant̄' a stat
Ca ŭœ spículœ de soare, pînœ c̄e a înnoptat;
195. Atunc̄ĭ s̄í ea luminînd s'arœtœ́ la rœsœrit,
S̄i nopturnul eĭ împériŭ ca reḡinœ ea doamnĭá
Împreuna cu ŭœ mie maĭ mic̄ĭ luminĭ decît ea
S̄i cu miĭ de miĭ de stelle! Ell atunc̄ĭa s'aŭ ivit
Sœmœnînd scînteĭ de áur p'emisferul umilit,
200. Care pe'ntru 'ntîĭa oarœ acum se vedeá ornat
Cu luminœrile aprinse, c̄e-a sa bolt' aŭ luminat.
Înserarea s̄i ivirea d̄orilor de-a patra d̄i
Înḡeriĭ atunc̄ĭ sœrbarœ.
Dumned̄eŭ earœ-s̄ĭ vorbí:
Apele sœ 'nḡinereascœ pes̄c̄iĭ, creature viĭ!
205. Páserĭ cu aripĭ sœ sboare pe pœmînt preste cîmpíĭ!
S̄i atunc̄ĭa se crearœ c'un cuvînt dumned̄eesc
Marĭ bœlenne s̄ĭ-animale, c̄e înnot s̄i se tîrœsc
Toate c̄ellea, c̄e în ape, în rîŭ, mare s̄i isvor
Se produc pe toatœ d̄iŭa dupœ felĭurimea lor.
210. Páserile 'naripate tot de ásfelĭŭ s'aŭ creat
Fiœ-care dupœ felĭul, care Dumned̄eŭ lĭ-a dat.
Aprobœ́ a sa lucrare s̄ĭ-a d̄is binecuvîntînd:
„De acum 'nnœinte crésc̄et̄ĭ, tot în una vœ 'mmult̄it̄ĭ
Voĭ ac̄ellea, c̄e în mare s̄i în rîurĭ locuit̄ĭ;
215. *Sœ împlet̄ĭ de felĭul vostru; ear' voĭ c̄ellea, c̄e sburat̄ĭ,*
Vœ mult̄it̄ĭ preste pœmîntul pe-alle cœruĭ t̄œ́rmurĭ stat̄ĭ.“
Atunc̄ĭ mœrile s̄i toate apele c̄e curg s̄i staŭ
Strîmtorĭ, gólfurĭ, rîurĭ, lácurĭ, dupœ viptul, care aŭ,
Aŭ sîmt̄it mis̄cînd în elle ca în nis̄c̄e furnicarĭ
220. Ŭœ mult̄ime fœrœ númœr erá pes̄c̄ĭ mic̄ĭ s̄i pes̄c̄ĭ marĭ;
Cariĭ cu alle lor aripĭ s̄i cu sold̄iĭ luc̄itorĭ
Lunecînd sub undœ verde ca fœntasma pe sub norĭ.
Fœcînd grupe pe sub ape, uniĭ starœ rumegînd
Erbĭ, c̄e cresc în fundul mœriĭ; alt̄iĭ répede fugînd
225. Pre'n spelunc̄e de corale, fat̄a apeĭ veselesc,

Arœtînd în joc la soare sold̄iĭ lor, cariĭ luc̄esc;
Alt̄iĭ în alle lor scoic̄e staŭ s̄ĭ-as̄teaptœ lines̄c̄it̄ĭ
Úmeda lor demîncare ca 'n c̄etate adumbrit̄ĭ,
Véseliĭ vit̄eĭ de mare s̄i delfiniĭ cocos̄at̄ĭ
230. Pe all mœriĭ lúc̄iŭ saltœ, stînd pe unde legœnat̄ĭ;
Pes̄c̄ĭ de greutate mare, tœvœlindu-se pre'n fund,
Mis̄cœ ca ŭœ vîjîlíe oc̄eannul c̄ell profund,
Acolo Leviatannul, creatura c̄ea maĭ grea.
De'n cîte-a fœcut nœtura, preste-abis se întindeá
235. Ca un etern promontorĭŭ; cînd dormĭá saŭ înnotá,
Erá dup' a luĭ greime ca un t̄œrm, c̄e s'ar mis̄cá;
Urecile-ĭ uries̄e marea 'ntreagœ o sorbĭá!
S̄i pe nœrĭ earœ-s̄ĭ afarœ rœsuflînd o asvîrlĭá,
Între gœ́urĭ s̄i 'ntre málurĭ, unde adœpost gœsesc,
240. Páserile sburœtoarĭe miĭ de cúĭburĭ se urd̄esc;
Acoló oul se sparḡe s̄i se vœd tremurœtorĭ
Puĭ golas̄ĭ, cariĭ pe urmœ fac aripĭ de sbor în norĭ,
S̄i 'nnœlt̄îndu-se în áer t̄ipœ s̄i dispret̄uesc
Ast pœmînt, c̄e de'n nœlt̄ime eĭ sub nóurĭ îl privesc.
245. Pe înnalte stînc̄ĭ rîpoase s̄i pe c̄edriĭ ḡigœntes̄c̄ĭ
Bard̄e, vúlturĭ îs̄ĭ fac cúĭburĭ ca în reḡiunĭ c̄eres̄c̄ĭ.
Unele de'n páserĭ sboar' a lene 'n áer t̄iuind;
Altele merg tot grœmadœ, altele merg s̄iruind:
Stœc̄unile anuale, presîmt̄indu-le, pornesc
250. Cœrœvanne aerenne, c̄e la tîmp cœlœtoresc
Cœtrœ lócurile, unde, dupœ felĭurimea lor,
Elle-pot fœr' de nevoe sœ trœeascœ maĭ us̄or.
Astfelĭŭ bard̄ele 'nt̄elepte în tot annul trec sburînd
Cœtrœ altœ t̄arœ́ noaŭœ, penne 'n áer sœmœnînd,
255. Alte maĭ mœrunte páserĭ toatœ d̄iŭa c̄iripesc,
Depe ŭœ rámurœ pe alta sburînd codriĭ 'nveselesc;
Cîntœ în crîngurĭ s̄i suspinœ de cu searœ pînœ 'n d̄orĭ
Tínere cîntœrĭ s̄i ímnurĭ vésele priveḡĭœtorĭ.
Alte páserĭ earœ-s̄ĭ scaldœ cu un áer maestos
260. Pe pœrae s̄i pe lácurĭ pĭeptul lor ac̄ell pufos:
Mîndrœ, ca s̄í ŭœ reḡinœ, Lébœda cu gîtŭ-arcat,
Cŭ-albe aripĭ învestitœ, ca c'ŭœ mantœ de 'mpœrat,
Stœ pe unde s̄i se mis̄cœ cu pic̄oarele-ĭ cînd vra;
Dese orĭ ea lasœ apa, cœc̄ĭ îĭ plac̄e-a se 'nnœlt̄á
265. S̄í-a priví de sus pœmîntul.
Alte páserĭ earœ-s̄ĭ sînt,
C̄e nu pot ca sœ trœeascœ de cît pe uscat pœmînt:
E cucos̄ul, care s̄c̄ie de'n instinct a anunt̄á

Oarele tœcute-a nopt̄iĭ pre'n t̄ipîndœ limb' a sa;
S̄i pœunul ac̄ell mîndru, care este adorat,
Cu ŭœ coadœ strœluc̄itœ, preste care-a sœmœnat
Dup' all eĭ cœprit̄ŭ nœtura minunatele colorĭ,
C̄e se vœd în curcubee s̄í în stelle s̄í în sorĭ,
Astfelĭŭ atunc̄ĭ toatœ d̄iŭa pes̄c̄ĭ în ape aŭ sœltat...
Páserĭ aŭ cîntat în áer.... D̄iŭa-a c̄inc̄ĭa s'aŭ sœrbat!
În finit d̄iŭa a s̄esa, c̄ea maĭ depe urmœ d̄i
A creac̄uniĭ mîndrœ s̄i mœreat̄œ se iví.
Dumned̄eŭ a d̄is atunc̄ĭa: *„Pe pœmînt eŭ maĭ voesc,*
Sœ se nascœ felĭurite animale, c̄e trœesc;
Turme, béstiĭ s̄i reptile, fie-care 'n felĭul sœŭ.“
Ascultînd atunc̄ĭ pœmîntul órdinul luĭ Dumned̄eŭ,
Fruptíferu-ĭ sîn de-ŭœ datœ miĭ de creœturĭ nœscú,
Toate 'ntreḡĭ, bine formate, precum Dumned̄eŭ c̄erú.
De'n pœmînt ca pe'ntr'un fármec de-ŭœ datœ s'aŭ sculat,
De'n cîmpíĭ, de'n munt̄ĭ, de'n tufe, ca cum s'ar fi des̄c̄eptat
Ferele c̄elle sœlbátec̄ĭ, ic̄ĭ coló pœrecĭ mergînd,
Vitele c̄elle doméstic̄ĭ turme, turme pœs̄unînd.
Ic̄ĭ se vede ŭœ juncut̄œ, care s'a împedecat
De un mos̄onoĭŭ, pe care cîrtit̄a l'a fost îmflat;
Maĭ încolo un leŭ ros̄u, c̄e se greápœnœ mereŭ,
Ca sœ easœ de sub stîncœ, unde s'aflœ corpul sœŭ,
S̄i s'asvîrle, ca cînd scapœ de-un lant̄ŭ, c̄e l'a fost legat,
Scuturîndu-s̄ĭ sura coamœ, s̄i t̄ipînd ca un turbat;
Unt̄a, tigrul, leopardul, ca s̄í cîrtit̄a es̄ind
Svîrl t̄œrîna 'mbucœt̄itœ pe de-asupra lor muḡind;
De subt t̄órmurĭ se rœdicœ cápete cu rámurĭ marĭ
S̄i în toat'a lor mîndríe es s̄í c̄erbiĭ c̄eĭ fugarĭ.
Behemotul gros s̄i mare de'n pœmîntul sœŭ nœtal
Abĭá poate sœ-s̄ĭ descurc̄e corpul sœŭ c̄ell colosal,
Oile c̄elle lînoase, mĭeiĭ lor, c̄e 'n crîngurĭ sar,
Caprele, c̄e merg rœslet̄e, cĭar ca plîntele rœsar.
Callul mœriĭ, crocodilul, staŭ uĭmit̄ĭ s̄i vor a s̄c̄í,
Dacœ apa saŭ pœmîntul li e dat a locuí.
Tot ŭœ datœ se produse, ca pri'ntr'un încîntœmînt,
S̄í tot felĭul de insecte tîrîtoarĭe pe pœmînt:
Unele cu aripĭoare, sœrind de pe florĭ pe florĭ,
Mîndre s̄i împestrit̄ate cu tot felĭul de colorĭ;
Altele de altœ foarmœ, lungœret̄e, mic̄ĭ s̄i marĭ,
Se tîresc pe erbĭ, pe tufe, pe tulpinĭ s̄i pe tufarĭ.
Maĭ sînt unele ca s̄erpiĭ, care se 'ncolœtœc̄esc
S̄i fœr' a avé pic̄oare în tot locul se tîresc;

Ear' furnica econoamœ se tot poartœ ne'nc̄etat,
În tot locul, s̄i adunœ tot, c̄e aflœ de mîncat,
Ca cînd bĭata se as̄teaptœ la un viitorĭŭ maĭ greŭ:
De s̄í micœ, dar' într'însa este un curaḡŭ de leŭ!
Ca model d'egœlitate, care poate va vení
Vre ŭœ datœ 'n astœ lume, lumea toat' a o uní;
Semint̄íile eĭ toate popularĭe se adun',
S̄i orĭ c̄e felĭŭ de 'ndestulare se împarte în comun.
Apoĭ vine 'n roĭŭ albina, c̄e nutres̄c̄e ne 'nc̄etat
Cu plœc̄ere sot̄u-ĭ lénes̄ŭ de'n tot, c̄e a adunat;
Alle eĭ cœsut̄ĭ de c̄earœ mœestrite fœbricînd,
Pune 'n elle dulc̄ea mĭere, c̄e-o culeḡe, florĭ sugînd.
C̄ellelalte-s fœr' de númœr, tu s̄c̄iĭ bine, c̄e felĭŭ sînt,
Cœc̄ĭ lĭ-aĭ dat numirĭ, s̄i este de prisos all meŭ cuvînt.
Cunos̄c̄ĭ s̄erpele c̄ell mare, de cîmpiĭ locuitorĭŭ,
Mare, lung, cu ocĭ de-aramœ, care de s̄í 'ngrod̄itorĭŭ
Supœrare nu-t̄ĭ aduc̄e, s̄i-ĭ mennit a te-ascultá.
Întru toat' a sa mœrire acum c̄erĭul luminá
S̄i îmblá dupœ mis̄carea, care ĭ-a preînsœmnat
Mîna c̄elluĭ de sus, care toate c̄ellea a creat.
Fœcut, gat' acum pœmîntul d̄imbĭá 'n toatœ pompa sa;
Pe uscat, în apœ, 'n áer, umblá, înnotá, sburá
Vite, pes̄c̄ĭ, páserĭ mult̄ime. Însœ înc'a s̄esa d̄i
Nu-s̄ĭ fœcuse cursu 'n c̄érĭurĭ, urmá încœ a luc̄í.
Lipsĭá încœ pe'ntru lume, erá încœ ne format
Capul de-óper' all nœtureĭ c̄ell maĭ perfept̄ionat;
Trebuĭá sœ se creed̄e ŭœ fiint̄œ pe pœmînt,
Decît toate maĭ supremœ, s̄i de-ŭœ datœ cu cuvînt,
Care cu înt̄elepc̄unea s̄i cu demnitatea sa
C̄ellelalte creœture sœ le poatœ guverná;
Fĭint̄œ mœrinimoasœ, care cĭar cu Dumned̄eŭ
Sœ se poatœ înt̄eleḡe ca cu un princ̄ipĭŭ all sœŭ;
Care însœ, cunoscîndu-s̄ĭ pe-all sœŭ binefœcœtorĭŭ,
Cŭ-a sa inimœ s'adoare pre înnaltul creœtorĭŭ.
De ac̄eea atuncĭ tatœl c̄ell de'n c̄erĭŭ atotputinte
S̄i eatœ (cœc̄ĭ unde oare nu se aflœ ell presinte?)
Cœtrœ fiĭŭ vorbí de ast felĭŭ: *„Acum omul sœ creœm!*
Cipul s̄i asemœnnarea noastrœ 'n totul sœ ĭ-o dœm;
Preste pes̄c̄iĭ mœriĭ, preste páserile, care sbor',
Preste vite s̄i reptile ell sœ fiœ Domnitor'!“
D̄icînd asta, ell pre tine te formœ́, *Adam*, cum es̄c̄ĭ
Púlbere tot s̄i t̄œrînœ, s̄i pe'ntru ca sœ trœes̄c̄ĭ
Ŭœ suflare de vieat̄œ ell în nœrile-t̄ĭ suflœ́;

Dupœ cipul sœŭ c̄ell própriŭ ell întocmaĭ te creœ́
355. S̄ĭ-ast felĭŭ ajunses̄ĭ, Adame, súflet trœitorĭŭ a fi.
Dumned̄eŭ vrînd tot ŭœ datœ maĭ mult a te feric̄í,
Fœcú pre a ta sot̄íe, pe'ntru semint̄íea ta.
Atunc̄ĭ l'amîndoĭ vœ dete bine cuvîntarea sa,
D̄icînd: „*Mérḡet̄ĭ de acuma: crés̄c̄et̄ĭ s̄i vœ înmult̄it̄ĭ:*
360. *Împlœ-se de voĭ pœmîntul, s̄i pe ell voĭ sœ domnit̄ĭ:*
Sub puterea voastrœ fiœ vietœt̄ile, c̄e sînt
S̄í în ape s̄í în nóurĭ, 'n tot locul pe pœmînt“
Atunc̄ĭ, precum s̄c̄iĭ, te aduse 'n ac̄est loc desfœtœtorĭŭ,
În grœdina astœ mare, unde-a totul creœtorĭŭ
365. A plîntat atît̄ĭa árborĭ, c̄e privirea o uĭmesc,
S̄i t̄ĭ-a dat deplinœ voe, de'n tot̄ĭ pomiĭ, c̄e rodesc,
(Cœc̄ĭ aic̄ĭ sînt de tot felĭul, cariĭ pe pœmînt pot fi)
Sœ aĭbĭ fruptul, care-t̄ĭ plac̄e, ca sœ pot̄ĭ a te nutrí;
Dar' pe árborul s̄c̄iint̄eĭ, care dacœ l'aĭ gustá,
370. Cunos̄c̄ĭ binele s̄i rœul, nu veĭ pune mîna ta;
Mîncînd fruptul sœŭ, îndatœ es̄c̄í cu moartea osîndit;
Pofta darœ t̄ĭ-o domnes̄c̄e, ca sœ fiĭ de ea ferit,
Dumned̄eŭ aic̄ĭ fines̄c̄e: s̄i ac̄ellea, c̄e-a creat,
Vœd̄înd, cumcœ toate-s bine, însu-s̄ĭ ell s'a admirat.
375. Ast felĭŭ seara s̄ĭ-aurora, aplœudar' a s̄esea d̄i,
S̄i creœc̄unea 'ntreagœ de sine c̄ĭar se uĭmí.
Creœtorĭul înc̄etead̄œ, însœ nu cœ doar' aveá
Ell nevoe de rœpaus, ell d̄ic̄eá s̄i se fœc̄eá:
Dar' voí sœ se întoarcœ în locas̄ul sœŭ c̄eresc,
380. Sœ contîmple de acolo globul nostru pœmintesc,
S̄i astœ lume noŭ creatœ, s̄i sœ vadœ maĭ curat,
Cum s'aratœ 'n perspeptivœ; s̄i ac̄eea, c̄e-a creat,
De rœspunde 'n frumuseat̄a s̄i în bunœtatea sa
Cu ideea sa c̄ea mare, c̄e avú de a creá.
385. Ell se înnœlt̄á la c̄érĭurĭ, s̄i se aud̄ĭá sunînd
Miĭ de harpe-armonioase, universul încîntînd,
Apa, áerul, pœmîntul, atunc̄ĭ s'aŭ însuflet̄it;
(Dar' tu ît̄ĭ aduc̄ĭ a minte, cœc̄ĭ atunc̄ĭ le-aĭ aud̄it?)
C̄érĭurile, cum s̄í toate stellele aŭ rœsunat;
390. Constellœc̄unĭ s̄i plœnete, toate 'n calea lor aŭ stat,
Ca s'asculte s̄i sœ vadœ, cum la c̄érĭurĭ se 'nœlt̄á
Dumned̄eŭ cu a sa pompœ. Tot ŭœ datœ s̄í cîntá:
„—*Vœ des̄c̄ídet̄ĭ, vœ des̄c̄ídet̄ĭ, port̄ĭ eterne, port̄ĭ c̄eres̄c̄ĭ!*
Vœ des̄c̄ídet̄ĭ, ca sœ între cu-aĭ sœĭ pas̄ĭ dumned̄ees̄c̄ĭ
395. *Creœtorĭul ac̄ell mare, c̄e se 'ntoarc̄e lœudat,*
Dupœ c̄e ŭœ lume 'ntreagœ 'n s̄ese d̄ille a lucrat!

Vœ des̄c̄ídet̄ĭ de acuma, vœ des̄c̄ídet̄ĭ dese orĭ:
Cœc̄ĭ adese orĭ locas̄ul c̄ellor maĭ drept̄ĭ muritorĭ
C̄erc̄etat va fi de Domnul Dumned̄eul c̄ell c̄eresc;
400. *Vor fi bine vœd̄ut̄ĭ drept̄iĭ de oc̄ĭul Dumned̄eesc,*
S̄i pre'n înḡerĭ va trœmite acoló ertarea sa.“
Ac̄est felĭŭ cîntá corteḡul, glorios se înnœlt̄á. —
Ear' cuvîntul pi'ntre c̄érĭurĭ (care s̄ĭ-aŭ des̄cis sunînd
Alle salle port̄ĭ de áur), urmœ́ callea sa trecînd
405. Drept la casa c̄ea eternœ, l'all luĭ Dumned̄eŭ pœlat;
Erá drumul larg s̄i vésel tot de stelle preserat:
Tot de stelle ca ac̄ellea, care noaptea strœluc̄esc;
Callea robilor le s̄c̄ie, cœc̄ĭ de'n elle s̄ĭ-a fœcut
Brîŭ împestrit̄at de stelle . . . s̄i tu s̄c̄iĭ, cœc̄ĭ le-aĭ vœd̄ut.
410. Dar' preste Edenn acuma umbrele se întindeá
S̄i a s̄eptea 'ntunecare universul cuprindeá:
Crepúsculul între umbre, înnotînd la rœsœrit.
Venĭá, sœ anunt̄e lumiĭ, cumcœ noaptea a venit,
Pe înnaltul sîntul munte, care este 'ncunḡurat
415. Tot de fúlḡere s̄i umbre, munte fics s̄i nemis̄cat,
Munte sacru, unde s̄ede tot de-a una Dumned̄eŭ,
Acoló vení, sœ s̄adœ fiĭul lîngœ tatœl sœŭ.
La a lumiĭ creœc̄une s̄í ell fuse nevœd̄ut
Lîngœ tatœl în tot tîmpul, cînd fœcú, c̄e a fœcut,
420. Cœc̄ĭ ast felĭŭ Omnipresînt̄a are previleḡŭ c̄eresc.
În rœpáus atunc̄ĭ Domnul cu cuvînt Dumned̄eesc
D̄iŭa-a s̄eptea a vœd̄ut'o s̄i o a sœntificat,
Pe'ntru cœ de all sœŭ lucru atunc̄ĭ s'a rœpœusat.
Însœ în tœc̄ere sacrœ totus̄ĭ nu se mœrḡiní;
425. Harpa nu 'nc̄etœ́ sœ lucre, lira nu se umilí;
Alœuta s̄i timbannul, s̄i organnele c̄eres̄c̄ĭ,
Cŭ-alle lor coarde de áur s̄i cu córurĭ înḡeres̄c̄ĭ,
Nu 'nc̄etá de a produc̄e dulc̄ĭ acórdurĭ s̄ĭ-armoníĭ
S̄i ac̄elle maĭ sunoare deliroase melodíĭ.
430. Sacrul munte între nóurĭ de profume s'ascundeá,
Cœc̄ĭ tœmîĭœtorĭŭ de áur în tot locul tœmîĭá.
C̄erĭurile s̄ĭ-universul aŭ cîntat crearea lor.
Lucrul tot de s̄ese d̄ille; ast felĭŭ aŭ cîntat în cor:
—„*Marĭ sînt lúcrurile talle, Iehová! puterea ta*
435. *Márḡinĭ n'are! nic̄ĭ ŭœ minte nu te poate mœsurá;*
Nic̄ĭ ŭœ limbœ nu e 'n stare, ca sœ spuĭœ c̄e-aĭ fœcut,
Mult maĭ mare es̄c̄ĭ acuma, de cît cînd tu aĭ bœtut.
Înḡeriĭ ḡigant̄ĭ, c̄e-asuprœ-t̄ĭ aŭ voit a se sculá;
Fúlḡerile s̄í atunc̄ĭa arœtá mœrirea ta,

Însœ e maĭ mare lucru, de-a creá de'n înc̄eput,
Decît a sfœrmá ac̄eea, c̄e ŭœ dat' a fost fœcut.
C̄ine nu cunoas̄c̄e, Doamne, prea-puternic̄íea ta?
Us̄or fost'a pe'ntru tine, a rœspinḡe s̄ĭ-a sfœrmá
Spíretele apostate, care te-aŭ nesocotit;
În des̄ertele consílĭurĭ elle s'aŭ fost sumet̄it,
A scœdé a ta mœrire, s̄i în necredint̄a lor
A retraḡe dela tine pre ac̄eĭ, c̄e te ador'
Ac̄ell, care se înc̄earcœ s̄i vre, a te mics̄urá,
Tot maĭ mult adeveres̄c̄e prea-puternic̄íea ta;
Neamic̄iĭ tœĭ atunc̄ia rœul tœŭ aŭ meditat,
S̄ĭ-ac̄ell rœŭ s'aŭ 'ntors spre bine, s̄i tu es̄c̄ĭ maĭ lœudat;
Mœrturíe este lumea asta, c̄e se 'nfiint̄œ́
C̄erĭŭ apropiat de poarta c̄erĭuluĭ, s̄i se fundœ́
Pe ŭœ mare cristœlinœ; ac̄est c̄erĭŭ nemœrḡinit,
C̄e se vede de departe tot de stelle 'nœvut̄it;
S̄i predestinat e poate pe'ntru fiœ-care steá,
Pe-all eĭ glob saŭ mic saŭ mare cîte-ŭœ lume a avé.
Între aste lumĭ, c̄e toate universu 'ncipuesc,
Se gœses̄c̄e s̄í pœmîntul, unde oamenĭ locuesc;
Locas̄ŭ vésel, care are de ḡur împreḡurul sœŭ
Oc̄eannul sœŭ c̄ell própriŭ, care c̄írculœ mereŭ.
De treĭ órĭ feric̄it̄ĭ fiœ oameniĭ s̄i fiiĭ lor,
Cariĭ locuesc pœmîntul s̄i pre Domnul îl ador'!
Pe pœmînt, pe ape, 'n áer, ĭ-a pus Domnul Domnitorĭ
S̄i lĭ-a d̄is, sœ se 'nmult̄ascœ s̄i sœ-ĭ fiœ-adoratorĭ!
De treĭ orĭ feric̄it̄ĭ fiœ, dacœ eĭ îs̄ĭ pret̄uesc
Feric̄irea lor, s̄i, dacœ în dreptate stœruesc!“
Ast felĭŭ cîntá; s̄i în c̄érĭurĭ aleluea rœsunœ́,
Ast felĭŭ de atunc̄ĭa d̄iŭa sœbatuluĭ se pœstrœ́.

§. 56.

Movila Rœbíeĭ

(în Besœrábiea).

Pe a Prutuluĭ întinsœ s̄i desfœtœtoarĭœ valle
C̄ine trec̄e s̄i nu vede ŭœ movilœ, c̄e-ĭ stœ 'n calle?
C̄ine nu se minunead̄œ de mœreat̄a eĭ fœpturœ,
Saŭ nu cúḡetœ la tîmpiĭ, cariĭ preste ea trecurœ?
Nu! Rumînul pe sub dinsa sapœ, arœ s̄i coses̄c̄e,
S̄i pe ea cu nepœsare s̄i cu despret̄ŭ o prives̄c̄e!

De lovirile ursiteĭ avînd mintea obositœ,
De neferic̄irĭ s̄i pátimĭ avînd ínim' amort̄itœ,
Calcœ trist s̄i fœrœ súflet monumintele, c̄e-aratœ
Sînḡeroasa-ĭ istoríe s̄i mœrire de-altœ datœ!
Însœ pînœ c̄e Rumînul va es̄í de'n amort̄ire,
Pînœ c̄e va s̄c̄í, cœ încœ are drépturĭ la mœrire,
Nu pot oare sœ daŭ súflet la movila asta mutœ,
S̄i s'o fac, ca sœ ni spuĭœ istoríea sa trecutœ?
De e drept, precum se dic̄e, cœ Avariĭ o fœcurœ,
Cînd pe-aic̄ĭa ca torinte cŭ-a lor fúrie trecurœ,
Oare 'n lupta lor de-atunc̄ĭa cum s'a sguduit pœmîntul?—
Cîte miĭ de ac̄es̄tĭ bárbarĭ s̄ĭ-aŭ aflat aic̄ĭ mormîntul?
Apœrá c̄ine-va oare aste lócurĭ feric̄ite?
Erá vre un d̄eŭ proteptor pe-alle Dác̄ieĭ ursite?
Dar' nu! nu! movila tac̄e, s̄i Rumînul nec̄ĭ nu s̄c̄ie,
S̄i nec̄ĭ vre, ca sœ cunoascœ amœrîta-ĭ istoríe!

Pe cînd armele Moldoveĭ rœsunaŭ ŭœ datœ 'n lume,
Cînd eroiĭ Rumîníeĭ în Eŭropa aveaŭ nume,
Cînd de nœvœlirĭ pœgîne erá t̄ara sbuc̄umatœ,
Nu-ĭ puté tu a ni spune, o! Movilœ întristatœ!
C̄e fœc̄eaŭ strœbuniĭ nos̄tri, s̄i cum se s̄erbĭaŭ de tine,
Cœc̄ĭ ac̄elle tîmpurĭ toate le t̄iĭ minte tu prea bine?
Nu departe e Buḡeacul s̄i urdíea tœtœreascœ;
Pe aic̄ĭa îs̄ĭ dá pĭeptul cu os̄tirea rumîneascœ;
Pe atunc̄ĭ s̄c̄iaŭ Rumîniĭ a fi bravĭ pe'ntr' a lor t̄arœ:
Cu curaḡŭ merḡeaŭ la luptœ, s̄i nu o lœsaŭ sœ pearœ. —
Fœrœ de a lor brœvurœ astœ-d̄ĭ n'am avé noĭ nume,
N'ar fi t̄arœ rumîneascœ între alte t̄œrĭ de'n lume!

Dar' dupœ ac̄elle tîmpurĭ de mœrire vitejascœ
Vaĭ! venit'aŭ triste tîmpurĭ preste T̄ara rumîneascœ!
Tu le s̄c̄iĭ movilœ tristœ! toate tîmpurile-ac̄elle,
Cœc̄ĭ vieat̄a ta cŭ-a noastrœ a vœd̄ut tot d̄ille grelle,
Trebuĭ sœ-t̄ĭ aduc̄ĭ a minte de fœĭmoasa bœtœlíe,
C̄e-aŭ avut Rus̄iĭ s̄i Turc̄iĭ pe întinsa ta cîmpíe!
Poate vine cîte-ŭœ datœ umbra luĭ Petru c̄ell mare
Împreḡuru-t̄ĭ, ca sœ plîngœ a os̄tiĭ salle sfœrmare!
L'aĭ vœd̄ut ascuns pe vîrfu-t̄ĭ, cum cœtá, sœ afle calle,
Ca sœ poatœ, sœ-s̄ĭ strœcoare rœmœs̄it̄a os̄tiĭ salle;
Aĭ vœd̄ut pre Cœtœrina, ca ŭœ d̄inœ înspiratœ,
Cum îmblá cu coĭfu 'n mînœ pre'n os̄tirea desperatœ,
Depunînd scutele salle s̄i c̄erînd la fiœ-care,

Sœ depunœ, ca s̄í dînsa, avut̄íea, c̄e o are.
C̄eea c̄e n'a putut arma, banniĭ aŭ putut a fac̄e:
Mehmet Batag̅í ved̄irul, s̄c̄iĭ, cum s'a plecat la plac̄e. —
Ah! atunc̄ĭa s̄í Rumîniĭ pe-all tœŭ cîmp de bœtœlíe,
Arœtarœ c̄ea de'n urmœ ínimœ de vitejíe.
Se legarœ pre'n trœtate cu Rusiea c̄ea cres̄tinœ
Vrînd, ca vecile lor drépturĭ sœ le scoatœ la luminœ;
Se luptarœ, cît puturœ, . . . dar' ursita c̄ea îngratœ
Nu voí, sœ li ajute: s̄ĭ-a lor t̄arœ fu lœsatœ
Pradœ fúrieĭ pœgîne, fœrœ drept orĭ mîngœĭare . , .
Vaĭ! c̄e soarte 'nfricos̄atœ! vaĭ c̄e d̄ille de durere!
Cantemir, Domnul Moldoveĭ în Rusiea emigread̄œ;
Nóbila luĭ semint̄íe limbĭ strœine ilustread̄œ;
Brîncovannul pus în lánt̄urĭ se supune la torture:
Maĭ întîĭŭ cœd̄înd, ell vede sub a turculuĭ sœcure
Patru cápete frumoase, pátru cápete ĭubite,
Patru fiĭ mîndri ca îng̅erĭ, patru florĭ îmboboc̄ite:
Dupœ cínurĭ fioroase capul luĭ c̄ell nóbil cade,
Ear' pe tronul Rumîníeĭ domn Rumîn vaĭ! nu maĭ s̄ade!
Fœnœriotul crud, lácom, aic̄ĭ cuĭbul îs̄ĭ gœses̄c̄e,
Veneticul fœrœ-leg̅e t̄ara o bœjocures̄c̄e;
Ear' Rumînul, vaĭ de dînsul! umílit, fœrœ dreptate,
Ca strœin în a sa t̄arœ, plîng̅e, g̅eme, 'n pĭept se bate!
Cĭar ca vita c̄ea de muncœ pleacœ capul la 'njugare: —
C̄ell întîĭŭ, c̄e vine 'n t̄arœ, pe'ntru ell este maĭ tare;
Casa luĭ focul de'n vatrœ, vita luĭ de lîngœ casœ,
Apa, codrul, orĭ cîmpíea, bucœt̄ica de pe masœ,
Prunc̄iĭ luĭ, s̄i cĭar sot̄íea, tot, c̄e are e 'n peire,
Cœc̄ĭ strœinu-s̄ĭ însus̄es̄c̄e rumîneasca mos̄c̄ennire!
Par' cœ vreĭ, sœ rumpĭ tœc̄erea, o! movilœ întristatœ!
De ac̄este suvenire poate s̄í tu es̄c̄ĭ mis̄catœ?
Tu, care dœdus̄ĭ luĭ Petru a ta ospitœletate,
Tu care-l vœd̄us̄ĭ atunc̄ĭa cu Rumînĭ fœcînd trœtate,
Te-aĭ mirat vœd̄înd în urmœ, cum Rusiea cres̄tineascœ
De'n vestmintele Moldoveĭ a voit, sœ se mœreascœ?
Te-aĭ mirat vœd̄înd, cum Prutul s'a fœcut hotar de t̄arœ,
Cînd Moldova pîn' la Nistru aveá vecile-s̄ĭ hotarœ?
Însœ eatœ! cœ trec Prutul, — callea nu este opritœ,
Cœc̄ĭ ni s'a întors ŭœ parte de'n Moldova c̄ea c̄untitœ!

§. 57.

Poetul moldav cœtrœ partea Besœrábieĭ re'mpreunatœ cu Moldova.

1. Dulc̄e sor' a t̄œriĭ melle, Besœrábie ĭubitœ!
Eatœ 'n fine, cœ acuma fiiĭ tœĭ te vœd cu dor,
Eĭ te cĭamœ 'n veselíe la vieat̄œ feric̄itœ
S̄i te strîng la sînul lor!

2. Fost'aĭ tu înstrœinatœ, dulc̄e fiĭc' a t̄œriĭ melle!
Leg̅ĭ strœine suferit'aĭ, limbĭ strœine te-aŭ domnit,
T̄ĭ-aĭ dus vĭeat̄a 'n întunérec ca un nor pe dupœ stelle,
S̄i tu tótus̄ĭ aĭ trœit!

3. Neferic̄e, ca s̄í tine, a fost maĭcœ-ta ĭubitœ;
Dar' avú mœc̄ar un nume dê ŭœ t̄arœ pe pœmînt;
Ear' tu între alte neámurĭ nu aveaĭ a ta ursitœ,
Nu aveaĭ all tœŭ cuvînt!

4. Fiœ-t̄ĭ rîurile límped̄ĭ, fiœ-t̄ĭ callea înfloritœ,
Fiœ cîmpiĭ tœĭ tot véselĭ, fiœ-t̄ĭ anniĭ aurit̄ĭ!
Cœc̄ĭ de dulc̄ea-t̄ĭ feric̄ire va fi lumea mult̄œmitœ,
S̄í noĭ mult maĭ feric̄it̄ĭ!

5. Eatœ c̄erĭul se des̄cide, steaŭa noastrœ se aratœ:
Viitorĭul nostru-ĭ mare, plin de pac̄e, feric̄it;
Vin' s̄í tu la noĭ în horœ, sœ-t̄ĭ dœm ínimœ bœrbatœ,
S̄í doved̄ĭ, cœ te-am ĭubit!

XXII.

Atœnas Mœriennescul.

(Nœscut în satul *Lípova* în Bœnnat cam pela cápœtul d̄ec̄énnĭuluĭ all *treile* all veaculuĭ ac̄estuĭa XIX.; s̄ĭ-a fœcut cursul stúdielor nalte în univœrsœtatea de'n Pesta, unde a pus s̄í *doptorat de leg̅ĭ.* Este unul de'n c̄eĭ maĭ tœlœntat̄ĭ s̄i maĭ d̄elos̄ĭ fiĭ aĭ nœc̄uniĭ rumîne, carele ar dorí sœ-s̄ĭ vadœ nœc̄unea cît maĭ curînd înd̄estratœ cu toate drépturile cuvenite, s̄i cu toate as̄ed̄œmintele de culturœ mic̄ĭ s̄i înnalte, s̄i pe'ntru ac̄eea s̄í jertfes̄c̄e de'n parte-s̄ĭ tot, c̄e-ĭ stœ în putintœ spre ajungœc̄unea ac̄estuĭ scop sînt.

Dea c̄erĭul ca astœ dorint̄œ sîntœ sœ se împlineascœ!

Dela D. Mœriennescul avem pînœ acum (1864) înḡenioasele opere:

1. *Bœlade.*
2. *Colinde.*
3. *Istóriea nœc̄unii̯ pe'ntru s̄coalele poporale.*
4. *Ŭœ novelœ nœc̄unalœ.*
5. *Învœt̄œtorĭul s̄i poporul.)*

§. 58.

Mihaĭŭ Vitead̄ul s̄i Andreĭŭ Bœtori,

(Baladœ istóricœ.)

I.

1. Soarele cu rad̄e lînc̄ede 'ncœld̄ĭá,
Toamna gálfedœ în codri se grœbĭá,
S̄i Mihaĭŭ Vitead̄ul pre boerĭ adunœ,
Ostennit de 'nvínḡerĭ fac̄e-s̄ĭ d̄iŭœ bunœ.
„Bravĭ ostas̄ĭ! grœise, mult at̄ĭ biruit,
S̄i cu arma voastrœ t̄ar' at̄ĭ preamœrit,
A-d̄ĭ rus̄inea mutœ, nu ne maĭ înfruntœ,
Mîna c̄ea rumînœ pre dus̄mannĭ încruntœ!"

2. Cînd Mihaĭŭ Vitead̄ul estea li grœĭá,,
C̄omortann ca solul luĭ Andreĭŭ venĭá:
„Dulc̄e sœlutare! Domnul meŭ ît̄ĭ spune,
S̄i ell mœ trœmite, ca sœ-t̄ĭ spun a nume,
Cœ Ardealul astœ-d̄ĭ Sigmund l'a lœsat,
Frate-sœŭ Andreĭŭ de print̄ŭ e procĭœmat, —
S̄i Andreĭŭ te roagœ sœ-t̄ĭ rœtraḡĭ tu oastea,
Cœ 'n Ardeal os̄timi-t̄ĭ platœ-ĭ va fí moartea!"

3. Vodœ cu nœframa fruntea s̄ĭ-o s̄terḡeá,
Un rœspuns sœ dee, soluluĭ d̄ic̄eá:
„Merḡĭ tu, s̄i îĭ spune, cœ prea rœŭ îmĭ pare,
Cumcœ aliant̄a cu Sigmund dispare,
Luĭ Andreĭŭ vestes̄c̄e, cœ ell, c̄e-a c̄erut,
Nu pot nic̄ĭ cu moartea sœ daŭ as̄á mult, —
Cœc̄ĭ Ardealul mîndru e 'n a mea putere,
S̄i pîn' am vieat̄œ de'n mînœ-mĭ nu pĭere, —
Marĭ strœmos̄iĭ nos̄tri noŭœ ni l'aŭ dat,
C̄e pĭerdúrœm cînd-va, a-d̄ĭ am cîs̄c̄igat!"

4. Solul se încinœ s̄i 'ndœrœpt pornes̄c̄e,
De rœspunsul aspru capul s̄i-l clœtes̄c̄e.

5. Dar' Mihaĭŭ se 'ntoarc̄e la doĭ boereĭ,
Cœc̄ĭ de'n multe lupte se 'ncredeá în eĭ:
„Udreo s̄i Bud̄esc! strínḡet̄i-mĭ os̄tire,
Mehedint̄ĭ, Craĭova fiœ-mĭ spre s̄ervire
S̄i cu oastea bravœ tréc̄et̄ĭ la Sîbiĭŭ,
Cînd voĭ vet̄ĭ ajunḡe, acoló sœ fiŭ!"

6. S̄i Mihaĭŭ cu altœ oaste stœ sœ plec̄e,
Pre'n Cœrpat̄ĭ în grabœ la Bras̄ov ell trec̄e.
T̄ara Bîrseĭ toatœ nœinte-ĭ es̄ĭá,
Dárurĭ marĭ aduc̄e, luĭ se cuc̄erĭá,
Dar' de grabœ mare în Vestem s'opres̄c̄e,
Cu Bud̄esc s̄i Udrea — ĭute se 'ntœlnes̄c̄e.

II.

1. C̄omortann re'ntoarnœ earœ la Andreĭŭ,
S̄i rœspunsu-ĭ spune, cînd erá cŭ-aĭ sœĭ:
„Voda te salutœ, darœ ell nu poate
De'n Ardeal vr'ŭœ datœ sœ trag' a sa oaste,
Ca Rumîn nu-l lasœ, pînœ are cap,
Cœc̄ĭ e ŭœ mos̄íe c̄e-a recîs̄c̄igat;
Numaĭ arma poate, ca sœ hotœreascœ,
Úngurĭ saŭ Rumîniĭ în ell sœ domneascœ!
Doamne! de vreĭ tronul, oastea sœ o strînḡĭ,
S̄i a luĭ tœríe de'n Ardeal s'o stînḡĭ!"

2. Némes̄ĭ pleacœ 'n t̄arœ, poartœ spata cruntœ,
Sub stîndard adunœ lume foarte multœ,
S̄i setos̄ĭ de sînḡe grœbesc la Sîbiĭŭ,
Doarœ lupta 'ntîĭa va-l mort orĭ va-l viŭ.—
Táberĭ rœdicarœ, s̄ánt̄urĭ îs̄ĭ sœparœ,
Tot̄ĭ, pe orĭ c̄e oarœ de-atac se gœtarœ.

3. Noapte se fœcuse s̄ĭ-os̄tile dormĭá,
Numaĭ cĭar strœjarii s̄i luna vegĭá, —
Darœ doĭ de'ntr'îns̄iĭ se lœsá de pad̄œ,
Pre Mihaĭŭ sœ-l c̄erc̄e sub a luneĭ rad̄œ.
Tábœra rumînœ eĭ o 'nc̄unḡurá,
Pre Mihaĭŭ vœd̄urœ, la foc cum s̄edeá

Cu boeriĭ ’n sváturĭ petrecîndu-s̄ĭ bine, —
S̄i se îngrod̄irœ de-a luĭ ostœs̄ime!

4. C̄eĭ strœjarĭ de noapte la Andreĭŭ grœbĭaŭ
S̄i, de’n somn sculîndu-l, estea îĭ grœĭaŭ:
„Pre Mihaĭŭ vœd̄úrœm! oastea luĭ e multœ,
Daamne! n’ar fi bine, sœ primim a-d̄ĭ luptœ!“

5. Si Andreĭŭ întreabœ: *„c̄e-ĭ dar’ de fœcut!“*
Cœ de vísurĭ relle mintea ĭ-a stœtut!
C̄omortann rœspunde: *„Doamne! nu es̄c̄ĭ singur,* —
Nec̄ĭ ŭœ desperare pîn’ conduc̄ĭ tu Úngur!
Steaŭa luĭ Mihaĭŭ, cred, n’a luc̄i în vec̄ĭ,
Tu cu arma, ascunde-o în nóuriĭ c̄eĭ rec̄ĭ.
Dela tine-atîrnœ sœ fiĭ în domníe,
Saŭ ac̄eastœ t̄arœ sœ fiœ ’n sclœvíe?!“

6. Un bœtrîn grœes̄c̄e: *„pac̄e sœ ni c̄erĭ,*
Cu dus̄mann maĭ tare nu pot̄ĭ fac̄e t̄œrĭ, —
Trœgœnînd noĭ lupta, ajutorĭŭ nĭ-ajunḡe,
A-d̄ĭ, doar’ numaĭ spada luĭ Mihaĭŭ împunḡe!“

III.

1. D̄orile-aurite pleacœ ’n rœsœrit, —
Dar’ Andreĭŭ se plînḡe, cœ elle-aŭ grœbit,
S̄i aduc cu sine d̄iŭa luminatœ,
Cînd de luptœ mare nu e gata ’ndatœ.
Pe ŭœ masœ neagrœ arme, florĭ erá,
S̄i ell le prives̄c̄e s̄i se cuḡetá, —
Florĭ ca sœ-s̄ĭ aleagœ s̄i sœ facœ pac̄e,
Saŭ sœ-s̄ĭ leḡe arma, nodul de-a-l desfac̄e?
C̄e e ’n pac̄e floarea, cînd s’a ves̄ted̄í,
C̄e e arma ’n luptœ, cînd n’a biruí?!
Inima-ĭ se ’nfrînḡe de ŭœ greá mustrare,
Mintea i se ’njugœ de gîndul c̄ell mare!
„Du-te C̄omortanne! ĭute la Mihaĭŭ,
Cœ doresc eŭ pac̄e, de s̄c̄ire sœ-ĭ daĭ, —
Pac̄e cu onoare c̄ere pe’ntru oaste,
Pac̄ea cu rus̄ine o înscimb cu moarte!“

2. Solul pleacœ ’ndatœ, pre’n strœjĭ strœbœtînd
Pre Mihaĭŭ în cortul c̄ell mœret̄ŭ aflînd,

S̄i c̄ers̄es̄c̄e pac̄e, — — dar’ Mihaĭŭ n’aude,
Sváturĭ s̄i ruḡĭ multe pĭeptul nu-ĭ pœtrunde.
Solul îs̄ĭ petrec̄e d̄iŭa în d̄œdar,
Sara se rœ’ntoarc̄e cu ŭœ spatœ ’n dar,
Ca Andreĭŭ sœ veadœ, cu c̄e dar loves̄c̄e
Un Mihaĭŭ, în luptœ ell de se pornes̄c̄e.

3. S̄i în altœ d̄iŭœ mîndrul de Andreĭŭ
Pleacœ, sœ se ’mpac̄e cu rivalul sœŭ. —
Salvele rœsunœ, print̄iĭ se ’ntœlnirœ,
De rœsboĭŭ saŭ pac̄e mult se svœtuirœ; —
Dar’ ca vis e pac̄ea, c’amîndoĭ c̄ereá
C̄eea c̄e altuĭa nec̄ĭ unul dœdeá, —
Vra Andreĭŭ ŭœ t̄arœ de’n Ardeal maḡarœ,
Vra Mihaĭŭ, rumînœ, — s̄i nu se ’mpœcarœ!

4. *„Sœnœtate bunœ!“* Batori-s̄ĭ luá,
Dar’ Mihaĭŭ în clipœ sœmn de luptœ dá.
Túnurile urlœ, pus̄c̄ile pocnirœ,
Brat̄ŭ în brat̄ŭ loves̄c̄e, s̄i crud se rœnnirœ.
„Voda sœ trœeascœ!“ Rumîniĭ strigá,
Cœc̄ĭ în fruntea os̄tiĭ pre bravĭ comîndá. —
Mult̄ĭ voĭnic̄ĭ se ’ncruntœ pe’ntru dulc̄ea t̄arœ
Dela d̄orĭ frumoase pînœ de cu sarœ!

5. *„Mihaĭŭ sœ trœeascœ!“* cœc̄ĭ Andreĭŭ e ’nvins,
S̄i cu oastea ’ntreagœ bœtut s̄i rœspins,
S̄i apucœ fuga ’n t̄ara c̄ea les̄ascœ,
De Mihaĭŭ sœ poatœ, sœ se mîntueascœ!!

§. 59.

Rumînul.

1. T̄arœ mîndrœ s̄i frumoasœ
S̄i ’mpreḡur cu munt̄ĭ, —
Cu grœdinœ ’n fortœreat̄œ,
Cu voĭnic̄ĭ maĭ mult̄ĭ —
Toatœ lumea de-aĭ îmblá,
T̄arœ c’asta n’aĭ aflá.

2. Vit̄œ mare, s̄i vestitœ,
Ca s̄í de Romann, —

Dela Ruma strœluc̄itœ,
Dela un Trœĭann —
Toatœ lumea de-aĭ caŭtá,
Vit̄œ c'asta n'aĭ aflá.

3. Limbœ dulc̄e, s̄i duĭoasœ,
Súnet înḡeresc, —
S̄i cu haĭnœ mœĭestoasœ,
C̄e-ĭ dar strœmos̄esc —
Toatœ lumea de-aĭ c̄ercá,
Limbœ c'asta n'aĭ aflá.

4. Eŭ-s Romann, fœlos pe nume! —
Pe'ntr'all t̄œriĭ melle-amor,
Pe'ntru limbœ s̄i nœc̄une
Gata sîm eŭ ca sœ mor, —
Toatœ lumea de-aĭ îmblá,
Ca Romannul — n'aĭ aflá! —

§. 60.

Cœllarĭul de'n Ruma.

(Bœladœ, dedicatœ în onoarea D-luĭ Acséntiŭ Sever.)

I.

1. Soarele-s̄ĭ ascunde rad̄ele în norĭ,
Víforul înboaldœ crudeleĭ furorĭ, —
Fúlḡerul cu flame sboarœ, tunœ, picœ, —
D̄eiĭ se mînĭarœ, — c̄erĭul se despicœ.
„Astea-s semne relle! — fláminiĭ d̄ic̄eá,
Dar' mœreat̄a Rumœ árdere fœc̄eá,
Ca sœ înblînd̄eascœ d̄eiĭ de'n nœlt̄ime,
Cœ-s în gelosíe pe'ntr' a sa mœrime!“

2. Nunc̄ul dela luptœ 'n Ruma ajunḡeá,
Faĭma c̄ea maĭ tristœ ell ĭ-o aduc̄eá:
„Neamicul întrœ, — pátriea prepade,
C̄e în calle-ĭ aflœ, toate 'n scrum le arde!

3. Eatœ cœ re'ntoarnœ ŭœ trupœ de soldat̄ĭ,
De omor, bœtae, greŭ cutremurat̄ĭ,
S̄i pe-a Rumeĭ strade buc̄umul rœsunœ,
Earœ c̄etœt̄enniĭ în tumult s'adunœ.

„C̄e at̄ĭ cœutat a casœ?“ unul întrebá;
Sílviŭ, trist, pe urmœ astea cuvîntá:
„Oastea neamicœ greá e de mult̄ime,
Îndes̄ert se 'nc̄earcœ a Rumeĭ os̄time!
Astœ-d̄ĭ, fiiĭ Rumeĭ! arma s'o-apucat̄ĭ,
Saŭ, pe d̄eĭ! în Ruma moartea-o as̄teaptat̄ĭ, —
Mérḡet̄ĭ! stat̄ĭ în frunte, coló 'n luptœ cruntœ,
Pátriea de-o pĭérdet̄ĭ, lumea vœ însultœ!“

4. Sgómot nu s'aude, caŭtœ tot̄ĭ uĭmit̄ĭ,
S̄i de spaĭmœ mare staŭ încremennit̄ĭ, — —
Nime nu grœes̄c̄e, saŭ cà sœ rœmînœ
Saŭ îndat' sœ plec̄e tot̄ĭ cu arma 'n mînœ.
Darœ Sílviŭ 'ntreabœ: „Spaĭma v'a cuprins,
S̄i aleanniĭ vos̄tri Ruma o-aŭ devins?
Plebe-afurisitœ s̄i deḡeneratœ!
Cat̄ĭ cu nepœsare 'n t̄ara ta prœdatœ?
C̄eĭ c̄e pe'ntru Ruma cu noĭ s'aŭ luptat,
D̄eŭ! nu se crescurœ la pĭept desfrînat!
Mos̄iĭ nos̄tri, — ca Ruma sœ fiœ mœreat̄œ,
Aŭ sœcrat avere, aŭ sœcrat vieat̄œ, —
Dar' tu plebe-urîtœ, nu vreĭ saŭ nu pot̄ĭ,
Sœ asigurĭ t̄ara pe'ntru strœnepot̄ĭ?!
Rumœ! cu cœderea-t̄ĭ pĭere s̄ĭ-all tœŭ nume,
Nu es̄c̄ĭ de acuma domnitoarĭœ 'n lume?!“

5. Fat̄a lor atunc̄ĭa par' cœ 'ntinerĭá,
Ínima s̄i ociĭ 'n flacœrĭ strœluc̄ĭá, —
Un minut, — s̄ĭ-alarmœ fac̄e-se în pĭat̄œ,
Tot̄ĭ eroiĭ (Rumeĭ) strigœ: „moarte saŭ vieat̄œ!“

II.

1. Sara 'ntunecoasœ 'n noapte se fœcú,
Noptea cu sosirea d̄orilor trecú —
Pînœ 'n demineat̄œ armele-s̄ĭ gœtirœ
S̄i cu bœrbœt̄íe 'n luptœ se pornirœ.

2. S̄i cu oastea bravœ încœ maĭ merḡeá
Ŭœ mœtroanœ s̄i 'n suspin plînḡeá; —
Dar' cœllarĭul Sílviŭ, vine,-o bagœ 'n samœ,
S̄i ca sœ-ĭ grœeascœ, cœtrœ sine-o cĭamœ:

Ah! nevastœ dragœ! pleacœ tu ’ndœrœpt,
Pátriea nu c̄ere s̄ĭ-all tœŭ fráḡed pĭept!
Ah! re’ntoarnœ, slabœ es̄c̄ĭ, sœ merḡĭ departe,
S̄ĭ-a casœ sœcread̄œ pe’ntru noĭ luĭ Marte!“

3. „Bravule! mœ eartœ, sœ mœ duc cu voĭ,
Voĭŭ legá eŭ ranne ’n luptœ la eroĭ,
Dar’ cu astœ spadœ stá-voĭŭ ’n luptœ mare.
Ínima-mĭ e cruntœ, — c̄ere rœsbunare!
Sot̄ul mĭeŭ prea dulc̄e, sœḡetat, lovit
A cœd̄ut, — s̄ĭ-a casœ nu a maĭ venit, —
Fiĭul mĭeŭ prea dulc̄e, ear’ e ’n bœtœlíe,
Síngurœ, fœr’ nime n’am eŭ bucuríe!
C̄e-mĭ e sí vieat̄a? sot̄ul mĭ-am pĭerdut
S̄i pe fiĭu-mĭ mîndru nu l’am maĭ vœd̄ut!
Saŭ triumfœ Ruma maĭ scœpînd de moarte,
Saŭ vieat̄a-mĭ pĭearœ, ca s’avem ŭœ soarte!“

4. Silviŭ cu plœc̄ere vorbele-ĭ aŭd̄ĭá,
S̄i pe dulc̄ea-ĭ mamœ ell s̄ĭ-o cunos̄c̄eá.
De pe call coboare s̄i pe mamœ ’nbrat̄œ,
Mama-atunc̄ĭ sœrutœ fiĭu-s̄ĭ cu dulc̄eat̄œ.
„Dulc̄e mœĭculit̄œ! mult eŭ te-am dorit!
Cît de bunĭ sînt d̄eiĭ, cœ ne-aŭ întœlnit, —
Darœ mamœ bravœ, mamœ minunatœ,
La ŭœ luptœ cruntœ tu nu es̄c̄ĭ cĭœmatœ!“
„Eŭ nu sîm cĭœmatœ! — însœ am plecat,
Ruma e ac̄eea, c̄e m’a îndemnat, —
Darœ c̄e-ĭ vieat̄a fœr’ de sot̄ŭ s̄i tine?
Cu eroiĭ ’n luptœ voĭŭ sœ mor maĭ bine!

5. „Bravo! sœ treascœ!“ mult̄ĭ ostas̄ĭ strigá,
Sílviŭ pe mœĭcut̄a dulc̄e-o sœrutá, —
Mama c̄ea rumînœ merḡe maĭ departe,
Oastea e voĭoasœ s̄i cîntá luĭ Marte!

III.

1. Maĭ trecînd ŭœ noapte, rœvœrsase d̄orĭ
Ŭœ stea odihnitœ pe un cîmp cu florĭ,
Strépetul de arme peste cîmp lœt̄es̄c̄e,
Pe Romannĭ în lupta cruntœ-ĭ întœlnes̄c̄e:

„Astœ-d̄ĭ, fiiĭ Rumeĭ! bát̄et̄ĭ inimos̄ĭ,
— Silviŭ ’ncurœḡead̄œ — fit̄ĭ c’aĭ vos̄trĭ strœmos̄ĭ
Eatœ frat̄iĭ nos̄tri cum înnoatœ ’n sînḡe!
Ajutat̄ĭ — de-ŭœ datœ pe dus̄mann de-a ’nfrînḡe!“

2. Arc̄ele se ’ncoardœ, — s̄i sœḡet̄ĭ sburá,
Pe eroĭ nec̄ĭ moartea nu-ĭ înfiorá,
Învîrtind s̄í spada tot furorĭ rœspirœ,
Pe aleann îl taĭœ s̄i rœŭ îl rœsfirœ. —
Crînc̄ennœ e lupta, pĭept loves̄c̄e ’n pĭept:
Nime nu se traḡe de’n ea îndœrœpt,
Nime nu înc̄eatœ pînœ nu învinḡe,
Pînœ c̄e aleannul crud nu se rœspinḡe!

3. Darœ ŭœ sœḡeatœ áerul curmá,
Ca s̄í fúlḡer aspru ’n ḡos se s̄erpuĭá,
S̄i pe bravul Sílviŭ rœŭ îl nimeres̄c̄e,
Pĭeptul luĭ fĭerbinte ’n sînḡe se ’nros̄es̄c̄e,
S̄i pe scutu-ĭ cade la pœmînt trîntit,
Traĭu-ĭ maĭ dispare s̄i e de perit;
Pînœ e de moarte, foarte rœŭ îl doare,
Frat̄iĭ-l impresoarœ vœd̄înd, cœ ell moare.

4. „Mérḡet̄ĭ, fiiĭ Rumeĭ!“ ell abiá grœĭá:
„Nu petréc̄et̄ĭ tîmpul voĭ cu moartea mea!
C̄ell c̄e are t̄arœ, moarœ pe’ntru dînsa,
Ca sœ nu domneascœ neamic într’însa!“

5. Bravul Sílviŭ încœ tot se maĭ luptá,
Nu cu aleannul, — c̄i cu moartea sa, —
Apoĭ frat̄iĭ mîndri-l las’ as̄á departe, —
Eĭ grœbesc, — s̄i lupta miĭ de mort̄ĭ împarte!

IV.

1. Mama c̄ea rumînœ ’n luptœ rœtœc̄ĭá, —
„Unde es̄c̄ĭ tu Sílvĭe!“ ’ntreabœ s̄i plînḡeá,
Pe ’ntrebarea mameĭ nime nu-ĭ rœspunde,
Dar’ nec̄ĭ întrebarea-ĭ de vœĭtœrĭ s’aude.
Mort̄iĭ cîmpul lupteĭ l’aŭ acoperit,
Mama c̄ea duĭoasœ tare s’a ’ngrod̄it,
Cœ pe fiiŭ îl vede s̄i crunt îl gœses̄c̄e,
Numaĭ se înfrînḡe, pĭeptul îĭ rœc̄es̄c̄e.

„Spune-mĭ! maĭ sîm mamœ s̄i tu fiĭul mĭeŭ?
Mœ lœsas̄ĭ pre mine ca s̄í tatœl tœŭ!
Ínima-ĭ duĭoasœ în durerĭ îl cîntœ,
Víforul c̄ell rec̄e ocĭĭ nu-ĭ asvîntœ.
„Scoalœ-te la pĭeptul, c̄ell c̄e te-a lœptat,
Scoalœ-te pe brat̄ul, c̄ell c̄e te-a purtat!“

2. Dulc̄e îl sœrutœ s̄i-l maĭ pipœes̄c̄e, —
Doarœ ell rœsuflœ s̄i se maĭ tred̄es̄c̄e;
„Scoalœ-te s̄i vinœ, sot̄iĭ t̄ĭ-aĭ lœsat,
Tot̄ĭ — cœd̄ut în luptœ — tris̄t̄ĭ te-aŭ lœcrimat,
Scoalœ-te s̄i vinœ, láurul se ’mparte,
Oastea noastrœ bravœ pe bœrbarĭ rœsbate!“

3. Mama leagœ ranna pĭeptuluĭ cruntat,
Sînḡele înc̄eatœ s̄i puterĭ ĭ-a dat, —
Mama îl rœdicœ, darœ ell se ’nnalt̄œ,
Lînc̄ed pe pec̄oare, gálfedu-ĭ la fat̄œ
S̄i ’n pœmînt ell lanc̄ea frîntœ o ’mplîntá,
Slœbic̄unea mare ’n ea s̄ĭ-o rœd̄imá,
Mama ’ntinde brat̄ul s̄i îl maĭ proptes̄c̄e,
Earœ Sílviŭ lînc̄ed astea îĭ grœes̄c̄e:
„Spune-mĭ dulc̄e mamœ! líber sîm, orĭ sclav?
E fricos Romannul saŭ e încœ brav?
E mœreat̄œ Ruma ’n lumea asta mare,
Saŭ o rus̄inarœ oardele bœrbare?

4. „Ruma e mœreat̄œ, fiiĭ eĭ aŭ ’nvins,
Nu sînt sclavĭ Romanniĭ, aleannu-l estins, —
Ved̄ĭ coló departe un triumf se poartœ,
S̄i de Ruma astœ-d̄ĭ s̄c̄ie lumea toatœ!“

5. S̄i rœspunsul mameĭ dulc̄e l’a ’ncîntat,
La triumf sœ plec̄e pas̄iĭ s̄ĭ-a c̄ercat, —
Dar’ de slœbœc̄une cade la pœmînt,
S̄i îs̄ĭ dœ vieat̄a în ac̄est momînt. —
Mama luĭ pe brat̄e victima îs̄ĭ t̄ine,
Lîngœ fiĭŭ îs̄ĭ gatœ oarele-ĭ put̄ine!

XXIII.

Ḡorḡŭ Bœront̄i (1825— 1896).

(Nœscut în ínsulele ĭónic̄e cam cœtrœ annul 1825; s̄ĭ-a fœcut stúdiele în Rumînîea maĭ mult. A publicat ŭœ mult̄ime de poesiĭ fuḡit̄ive, dupœ ac̄eea ŭœ alegoríe asupra asupric̄uniĭ Rumînîeĭ de cœtrœ Turc̄ĭ, sub títula: „*Romanna*“, asémenne un tom de poesíĭ, cu numele: „*Cuḡetœrile sînguræetœt̄iĭ*“, ear’ dupœ ac̄eea maĭ tœrd̄iŭ poesíile numite: „*Nopturnele*“. Afarœ de ac̄estea a trœdus în limba rumînœ ŭœ mult̄ime de romant̄urĭ moderne, maĭ cu samœ de’n alle luĭ Dumas. A trœdus asémenne de’n limba itœliannœ, operele: „*Lucret̄ia Borḡia*“ s̄i „*Luc̄ia di Lammermoar*“; „*istóriea c̄ivilisœc̄uniĭ de Guid̄ot*“; dupœ ac̄eea a înc̄eput publicœc̄unea unuĭ romant̄ŭ mare oriḡinal. întitulat: „*Mistériele de’n Bucures̄c̄ĭ*“.)

§. 61.

Pe páḡina uneĭ istóriĭ moldovenne.

I.

Sœlutare! t̄œ́rmurĭ sacre! a luĭ Drágos̄ŭ s̄i Stefann,
Unde soarele rœsare pre’n florinde belvedere!
C̄erĭŭ frumos, áurœ dulc̄e, c̄e însuflœ cu putere
Pre orĭ-c̄ine sîmte ’n sînu-s̄ĭ nóbil sînḡe de Romann.
Nu se poate tot̄ĭ eroiĭ veaculuĭ c̄elluĭ de fĭer
Sœ se stîngœ într’ŭœ clipœ, ca ŭœ ivint̄œ pe c̄er;
S̄i vr’ŭœ datœ de-am visat
Mœrœton s̄i Termopile, un Ulise,-un Milt̄iade:
Vœd eroiĭ de’n vecime în vecile lor armade
Rœnœscînd neînc̄etat.

II.

Pe-aste t̄œ́rmurĭ, unde braviĭ, aĭ Moldavilor bœrbat̄ĭ,
Petrec̄eaŭ a sa vieat̄œ d̄i s̄i noapte în rœsboĭŭ,
S̄i cu spade sfœrmœtoarĭe, cu pálos̄ŭ s̄i lœnc̄ĭ armat̄ĭ
Înfruntaŭ adese moartea, c’aĭ Spœrtannilor eroĭ;
Am visat ŭœ clipœ numaĭ, cœ s̄í ’n mine curḡe sînḡe
De Rumîn, ŭœ datœ líber, s̄i ’nc̄epuĭ apoĭ a plînḡe.

III.

Coleá jos de valle-ŭœ sutœ doŭe-d̄ec̄ĭ de miĭ tîlharĭ
Se vœrsar' asupra voastrœ, ca un tigru pe ŭœ pradœ,
Áḡeriĭ Tœmœriot̄ĭ s̄ĭ-Uediniĭ c̄eĭ bœrbarĭ,
S̄i Spahiĭ în mante rós̄iĭ, s̄ĭ-a hœĭduc̄ilor c̄ireadœ,
S̄i Stefann c'un pumn de oamenĭ fulḡerá 'n mijlocul lor,
Arœtînd c̄e pret̄ues̄c̄e brat̄ul vostru vînœtor.
Nic̄ĭ ŭœ datœ n'am visat.
Altœ Pentesileidœ maĭ putérnic fulḡerîndœ,
Decît D̄ina mœrt̄ialœ a Moldavilor fumîndœ
De-all dus̄mannilor sœĭ sînḡe, c̄e-l vœrsá neînc̄etat!

IV.

Dar' ŭœ datœ te fœcuse un destin tirann, turbat,
Sœ-t̄ĭ plec̄ĭ capul sub t̄œrînœ fereĭ, c̄e vrea a te 'nfrînḡe,
Sfœrœmîndu-te adese sub pic̄oru-ĭ sînḡerat
De all frat̄ilor tœĭ sînḡe;
S̄i Moldavul c̄etœt̄eann,
Încœrcat de fíearœ grelle, suspiná înḡenunc̆iat
Pe-a pœrint̄ilor cœdavre, vœrsînd lácrimĭ oc̄eann
Pe-all sclœvíeĭ negru pat.

V.

S̄i Moldavul c̄etœt̄eann
Vœd̄înd fetele 'mpreḡuru-s̄ĭ: nis̄c̄e d̄ine 'ncîntœtoarĭe,
A oftat amar de'n súflet, s̄i a d̄is: *„destin profann!*
Aste brat̄e, c̄ine s̄c̄ie, c̄e tirann vor strînge oare?
Aste gurĭ desfœtœc̄oase c̄e bœrbar vor sœrutá?
Aste sínurĭ pe'ntru c̄ine de amor vor tremurá?

VI.

S̄i frumoasa Moldovannœ înc̄ingînd pe-amantul eĭ
Cu ŭœ spadœ ot̄œlitœ s̄i cu brîul de arḡint,
S̄i cu s̄œvœnnaŭa plinœ de c̄eprad̄e, násturĭ greĭ,
S̄i c'ŭœ peannœ albœ 'n capu-ĭ, ostœs̄escul luĭ vesmînt,
Îĭ dá mîna sœ se urc̄e pe-un call áḡer la pic̄or,
S̄i-ĭ d̄ic̄eá îmbrœt̄is̄îndu-l: *„morĭ! orĭ vinœ vingœtor!“*
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

VII.

Sœrutare, t̄œrmurĭ sacre! a luĭ Drágos̄ŭ s̄i Stefann!
Voĭ at̄ĭ fost în tot de-a una nóbile s̄i glorioase.
At̄ĭ avut în tot de-a una suvenirĭ prea pret̄ioase:
De învínḡerĭ strœluc̄ite plin e cîmpul moldoveann!

§. 62.

Gitara, saŭ nestœtornic̄iea lúc̄rurilor lumes̄c̄ĭ.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Atque metus omnes et inexorabile fatum
Subjecit pedibus, strepitumqe Acherontis avari.
Virgil. Georgic.

1. O! ínimœ! nu plînḡe
De-t̄ĭ este soartea crudœ,
S̄i nu încapĭ în lume:
Ac̄este striste lácrimĭ, c̄e vers̄ĭ neînc̄etat,
Sînt lácrime de sînḡe,
Pre carĭ nebunĭ le-asudœ,
Le varsœ pentr'un nume,
Pre care, cœpœtîndu-l, curînd l'aŭ s̄í uĭtat!

2. C̄e-t̄ĭ pasœ de cutare,
De-ĭ împœrat, orĭ reḡe;
De poartœ stea, orĭ cruc̄e;
De ved̄ĭ nœinte-ĭ lumea scot̄înd la pœlœríĭ:
Sînt toate trecœtoarĭe,
S̄i totul dup'ŭœ leḡe: —
S̄í bun, s̄í rœŭ se duc̄e: —
Aĭ mort̄iĭ c̄elleĭ crude tot̄ĭ síntem jucœríĭ!

3. Las' áurul s̄ĭ-arḡintul,
S̄i pĭetre nestimate
A fi cu prisosint̄œ,
În casa unuĭ mare bœncĭerĭŭ nesœt̄ios:
C'aproape-ĭ ved̄ĭ mormîntul
Plin de fœtœletate;
S̄i bárbara sperînt̄œ
Rid̄înd de tot̄ĭ nebuniĭ, c̄e-o cred aic̄ĭa jos!

4. C̄ine-are mult' avere,
Ascunde cínurĭ sume;
Fœvoarea 'mpœrœt̄íeĭ,
Des̄earta îmbic̄une, îs̄ĭ ĭaŭ un negru sbor
Pre'n nevœd̄ute sfere,
Ca ideala lume,
Ca pĭeatra alc̄imíeĭ,
C'ac̄eĭa c̄e pe stelle c̄etesc destinul lor.

5. Adam pe'ntr'ŭœ femee
Vînduse pœrœdisul
S̄i c̄erĭul nemuririĭ;
Un reḡe varsœ sînḡe s̄i lácrime isvor
Pe'ntr'un cœprit̄ŭ d'idee,
Ca sœ-ĭ reeasœ visul
C̄ell dulc̄e-all feric̄iriĭ;
S̄i moartea sparḡe noaptea fœnarul tuturor.

6. S̄ĭ-ac̄elluĭ c̄e strives̄c̄e
Ŭœ tristœ omenire,
S̄ĭ-un brav popor c̄e ḡeme
În cuntra potestœt̄iĭ, *ca un cunspirœtorĭŭ,*
S̄ĭ-ac̄elluĭ c̄e 'mpletes̄c̄e
Cununĭ de nemurire
S̄i láure s̄i steme
Spre a-s̄ĭ înc̄inḡe fruntea în veacul viitorĭŭ.

7. Las' anniĭ tœĭ sœ treacœ
În pac̄e s̄i 'n plœc̄ere,
O! crede-mœ, vieat̄a
E scurtœ, s̄i te lasœ atunc̄ĭ, cînd nu-ĭ gîndí:
Fœ 'n sînul tœŭ sœ tacœ
Suspin, fiorĭ, durere;
S̄i vin' sœ gus̄tĭ dulc̄eat̄a
Viet̄eĭ 'n dant̄e, 'n cîntec̄ĭ, s̄i 'nc̄epe a ĭubí.

XXIV.

Ḡorḡŭ Cret̄eannul (1829—).

(Nœscut în Bucures̄c̄ĭ la 1829. S̄ĭ-a fœcut stúdiele în Bucures̄c̄ĭ în coléḡiul dela St. Sava. La 1848 îl trimese guvernul provisorĭŭ la Pœris, ca sœ-s̄ĭ deplineascœ stúdiele; dar' îndatœ c̄e cœd̄ú ac̄ell guvern, i se subtrase stipéndiul acordat, s̄i as̄á rœmase numaĭ cu própriele salle spese, studiînd drépturile s̄i literœtura universalœ. În tîmpul stúdielor de'n Pœris publicœ́ maĭ multe poesíĭ în foile rumîne publicate la Pœris sub numele: *„Rumîniea viitoarĭœ“*, s̄i *„Republica rumînœ“*. Maĭ tœrd̄iŭ întemeĭœ́ cu alt̄ĭ junĭ rumînĭ foaea: *„Junimea Rumînœ“*, mennitœ a propœgá s̄i a lat̄í ideea uniriĭ Rumînilor s̄i re'mpreunœc̄unea vecĭelor provint̄e rumîne.

La 1853 rœ'ntorcîndu-se în pátrie-s̄ĭ întrœ́ în mœḡistrœturœ ca *procuror de tribunal,* apoĭ *substitut la pœrcetul curt̄iĭ înnalte,* ear' la 1857 *juriscunsult all statuluĭ.* La 1854 luœ́ parte la întemeĭœc̄unea d̄iŭarĭuluĭ: *„Pátriea“,* carea dupœ cîte-va lunĭ de d̄ille fu opritœ de cœtrœ c̄ensurœ. La 1857 luœ́ lucrœt̄iva (activa) la d̄iŭarĭul: *„Concórdiea“,* care avú înrîurint̄œ putérnicœ asupra lucrœrilor *„divannuluĭ ad hoc“.* La 1859 fu ales deputat la adunarea leḡedœt̄ivœ de cœtrœ proprietariĭ mic̄ĭ de'n *Dîmbovit̄a;* desfœcîndu-se adunarea la 1860, fu ales de noŭ de cœtrœ ac̄eĭa-s̄ĭ proprietarĭ. În 1859 fu denumit Direptorĭŭ la ministerĭul dreptœt̄iĭ, ear' în Optombre de'n ac̄ella-s̄ĭ ann fu Ministru ad interim. La 1860, es̄ind de'n ministerĭŭ fu denumit mœdularĭŭ la curtea înnaltœ. Dupœ ac̄eea fu procuror de despœrt̄œmînt la curtea de cœsœc̄une; dupœ ac̄eea ministru de cult s̄i învœt̄œmînt, de'n care post a es̄it în curînd de'n cáusa nesœnœtœt̄iĭ. A cunlucrat mult la foile literarĭe: *„Revista Cœrpat̄ilor“* as̄ed̄atœ s̄i publicatœ de *Ḡ. Sion;* s̄i a întemeĭat cu maĭ mult̄ĭ literœtorĭ, foaea literarĭœ: *„Revista Rumînœ“;* (atîta pînœ acumà în Ĭanuarĭŭ 1864.)

§. 63.

Bet̄íea.

1. D̄eŭ! îmĭ plac̄e cupa plînœ;
Voĭŭ sœ vœd pi'ntre cristal
Pic̣œtura purpurinœ:
Pare cœ vœd supt un s̄al.

2. . . . .
. . . .
. . . .
. . . .

3. Apoĭ voĭŭ s’o vœd des̄artœ,
Cœc̄ĭ atunc̄ĭa îmĭ aratœ
Cum trec toate pe pœmînt:

4. Dupœ plin, des̄ertœc̄une,
Dupœ d̄orĭ, soare, c̄e-apune!
Dupœ vĭeat̄œ, un mormînt.

5. Vĭeat̄a noastrœ-ĭ ŭœ bet̄íe:
Sîntem bet̄ĭ, cînd de amor,
Cînd de-ŭœ dulc̄e melodíe,
Cînd de-un nume sunœtor’.

6. Uniĭ bet̄ĭ de avut̄íe,
Alt̄iĭ de s̄c̄iint̄a lor,
Mare parte de prostíe,
Mult̄ĭ de lácrimĭ s̄i de dor.

7. Sînt cĭar oamenĭ, c̄e se ’mbatœ
De-ŭœ idee vinovatœ,
De ŭœ crimœ, de-un pœcat.

8. Sînt bet̄ĭ, bet̄ĭ cu turbare:
Toarnœ sînḡe în pœhare,
S̄i aŭ sete ne’nc̄etat.

9. Cînd c̄orcina auroasœ
E strivitœ supt pec̄or,
S̄i cînd curḡe spumegoasœ
Întru un rúmenn isvor: —

10. Eŭ cu mîntea mea voĭoasœ
Mœ înnalt̄ŭ de’n nor în nor,
S̄i pe-ŭœ lir’ armonioasœ
Cînt tot ímnurĭ s̄i tot sbor.

11. Dar’ îmĭ d̄ic cîte ŭœ datœ,
Cœ c̄orcina sdrumecatœ
E all lumiĭ trist simbol:

12. Atunc̄ĭ tac̄e-orĭ c̄e cîntare;
Ear’ l’a pátimiĭ altarĭe
Eŭ duc lácrimĭ drept obol.

13. Dat̄i-mĭ vin, maĭ dat̄i-mĭ mie!
Voĭŭ durerea a uĭtá:
Vr’ŭœ scimbare n’o sœ viĭœ,
De voĭŭ plînḡe saŭ cîntá!

14. S̄i c̄e-mĭ trébuĭe ’n bet̄íe
Nebunes̄c̄e a ’nnotá,
Cînd tu scumpa mea juníe
Vers̄ĭ în mine facla ta?

15. Te înnalt̄œ înc’ŭœ datœ
All mĭeŭ súflet, s̄i te ’mbatœ
De c̄eres̄c̄ile-armoníĭ!

16. Tîmpul, spat̄ŭ ’mbrœt̄is̄ead̄œ:
Dacœ spíretul cread̄œ,
Creœtoriŭ nu pot̄ĭ sœ fiĭ!...

§. 64.

Dorul t̄œriĭ.

1. Sœ aflœ ’n nœturœ ŭœ místicœ oarœ,
Cînd c̄erĭul cu áur s̄i foc se coloarœ;
Cînd d̄iŭa cu noaptea plœcut se îngînœ,
Cînd line susure s’aud la fîntînœ,
. . . .
. . . .
5. Cînd sîlfiĭ se joacœ pe-ŭœ rad̄œ de lunœ,
Cînd sacre conc̄erte departe rœsunœ:
Atunc̄ĭ l’ac̄eea oarœ eŭ, plin de ’ntristare,
Sîmt̄ŭ ínima ’n pĭeptu-mĭ, cœ bate maĭ tare,
Ca noate confuse de miĭ s̄i miĭ lire
10. În minte-mĭ s’adunœ atunc̄ĭ suvenire;
Pe c̄erĭul albastru atunc̄ĭ se desinœ
Mult scumpa mea t̄arœ, fœntasmœ d̄einœ,
De munt̄ĭ coronatœ, încinsœ de rîurĭ,
Ca nimfele-antic̄e cŭ-aurie brîurĭ.
15. Îmĭ plac̄e spre dînsa sœ sbor cŭ-a mea minte;
Sœ vœd scumpa-mĭ mumœ s̄i bunu-mĭ pœrinte:
Spre eĭ all mĭeŭ súflet mereŭ se ’ndreptead̄œ,
De-ŭœ lungœ lipsire amar sînḡeread̄œ:
Ca ’n t̄arœ, s̄ĭ-aic̄ĭa e sarœ seninœ,
20. S̄ĭ-aic̄ĭa nœtura de-armoníĭ e plinœ:

Dar' nu s̄c̄iŭ, c̄e are, cœ 'n súfletu-mĭ trec̄e
Ades' ŭœ sœḡeatœ tœĭoasœ s̄i rec̄e;
Ades', cînd e noaptea tœcutœ, adîncœ,
Eŭ vœrs calde lácrimĭ s̄i d̄iŭa plîng încœ.
S̄i vaĭ! n'am pre nime, c̄e vra a le s̄terḡe;
Cœc̄ĭ numaĭ ŭœ mumœ durerea 'nt̄eleḡe;
Ea sîngurœ s̄c̄ie dulc̄ĭ vorbe, c̄e-alinœ
Ŭœ ínimœ tristœ, un pĭept, c̄e suspinœ!

Amar de ac̄ella, c̄e t̄ara îs̄ĭ lasœ,
C̄e merḡe departe de-a tatœ-sœŭ casœ,
C̄e vede, cum fumul la alt̄iĭ se nalt̄œ,
C̄e limbĭ s̄ĭ-obic̄eĭe strœine învat̄œ,
C̄e singur de june în lume se duc̄e,
C̄e uĭtœ, cît pînea de'n t̄arœ e dulc̄e,
S̄i cît e maĭ dulc̄e a t̄œriĭ cîntare,
Un frate, ŭœ sorœ s̄ĭ-a lor sœrutare!
Amar pe'ntru dînsul! cœ lácrimĭ l'es̄teaptœ,
De'n visul uĭtœriĭ, cînd vaĭ! se des̄c̄eaptœ!...
Dúc̄et̄i-mœ ĭute, dúc̄et̄i-mœ 'n t̄arœ,
Cœc̄ĭ pînea strœinœ îmĭ este amarœ;
Cœc̄ĭ sîmt̄ŭ în est áer c̄e-va, c̄e m'apasœ,
S̄ĭ-un dor e în pĭeptu-mĭ, c̄e pac̄ea nu-mĭ lasœ!
Oh! áerul t̄œriĭ! ell singur dœ vĭeat̄œ,
Cœc̄ĭ plin e de fármec s̄i plin de dulc̄eat̄œ!
Dúc̄et̄i-mœ ĭute, sœ vœd̄ŭ înc'ŭœ datœ
A Oltuluĭ váluri s̄i Dúnœrea latœ,
Dumbrava cu páserĭ, cîmpíea c̄ea verde,
Cœrpatul cu fruntea-ĭ, c̄e 'n c̄érĭurĭ se pĭerde;
Sœ vœd all mĭeŭ leágœnn s̄i vatra strœbunœ!...
Acolo-ĭ vieat̄œ plœcutœ s̄i bunœ.

(Pœris 1852.)

§. 65.

Rugœc̄unea

(dupœ ŭœ noapte de stúdiŭ).

Bunul mĭeŭ ḡéniŭ! maĭ dœ-mĭ putere:
Trecut'am noaptea toatœ 'n vegĭare,
În absorbire, în meditare,
Pe cînd dulc̄e vise aduc uĭtare

De negre cínurĭ la c̄ell, c̄e doarme.
Cînd armonead̄œ pe-a salle arme
Cĭar sentinela, eŭ în tœc̄ere,
Gonindu-mĭ somnul s̄ĭ-a luĭ plœc̄ere,
Lucred̄ŭ cîmpíea mîntuitoarĭœ,
C̄e-a cuns̄c̄iint̄eĭ aduc̄e floare,
As̄ŭ vré (e mare a mea dorint̄œ!)
A prevederiĭ sœ am s̄c̄iint̄œ!
Dar' orĭ c̄e trude mĭ-aŭ fost des̄erte!
Precum nœinte-ĭ avînd scelete,
Leḡile vĭet̄eĭ un médic catœ:
As̄á gîndirea mea înfocatœ
Ades întreabœ a lumiĭ-annale,
T̄inînd în mînœ t̄œrînĭ regale,
Nœc̄unĭ, popoarœ, împérĭurĭ sute,
C̄e-aŭ fost coloase, ear' a-d̄ĭ cœd̄ute;
În des̄ert însœ sînt aste trude,
Cœc̄ĭ viitorĭul nu se pœtrunde;
Încis e în sînul luĭ Dumned̄eŭ:
Crede s̄i roagœ súfletul mĭeŭ!
Négura pĭere, luna albes̄c̄e.
Precum în pĭeptu-mĭ sperînt̄a cres̄c̄e:
Asfelĭŭ lumina grœdat se 'ntinde,
Peste c̄etate sublim des̄c̄inde
D̄eina-ĭ mantœ multicoloarœ.
O! all mĭeŭ súflet! tœcut adoarœ
Blînda verḡinœ, Doamnœ prea sîntœ;
Imn auroreĭ în estas cîntœ,
Prevegĭetoarĭa cœc̄ĭ te 'nsot̄es̄c̄e,
Cœc̄ĭ înspirarea sus te rœpes̄c̄e
Pe-a salle aripĭ ĭut̄ĭ diafanne
S̄i 'n reḡunĭ sacre, ear' nu profanne,
L'all nemuririĭ tron te conduc̄e.
Numaĭ credint̄a acolo duc̄e,
Unde curg rîurĭ de ambrosíe,
Unde întoanœ cu armoníe
Miĭ de arhanḡelĭ imne d̄eine,
Unde e vieatœ, tot c̄e e bine.

Fiint̄œ sacrœ! lasœ ŭœ rad̄œ
De'n bunœtate-t̄ĭ în jos sœ cad̄œ!
O! rœspîndes̄c̄e peste-omenire
Dreptate, amoare, pac̄e unire;

Ear' mie, Doamne! dœ-mĭ inspirare,
Ca sœ-mĭ trec vĭeat̄a întru cîntare!

XXV.

Ĭon Pus̄carĭul (1830—).

(Rumîn ardeleann, nœscut, se pare la *Pĭers̄annĭ,* un sat în drumul cœtrœ Brœs̄ov dela Fœgœras̄ŭ, cam cœtrœ annul 1830. Stúdiele s̄i-le-a fœcut în Ardeal atît c̄elle ḡimnœsiale cît s̄í c̄elle filosófic̄e s̄i c̄elle jurídic̄e. Ell este unul de'n c̄eĭ maĭ d̄elos̄ĭ nœc̄unœlis̄tĭ rumînĭ; a luat partea c̄ea maĭ vĭœ la lupta nœc̄unalœ de'n anniĭ 1848—1849, cu care ocœjune a s̄í cumpus vĭersul de sub §-ul urmœtorĭŭ, carele pe'ntru marea luĭ însemnœtate s̄i pe'ntru cœ s'a fœcut atît de poporal, cît se cîntœ de cœtrœ rumînĭ cu c̄ell maĭ mare întusiasm în toate provint̄ele, îl punem s̄í în lepiurarĭŭ, ca un lucru trecut în cuns̄c̄iint̄a nœc̄unalœ universalœ; cœc̄ĭ de am tœc̄é noĭ de ac̄est sîmt̄emînt: atunc̄ĭ, cum d̄ic̄e însus̄ĭ Mîntuitorĭul Cristos: *„pĭetrele ar strigá“*.

Pus̄carĭul a fost dupœ ac̄eea pretor la Fœgœras̄ŭ s̄i a mijlocít pre'n d̄elul sœŭ c̄ell neadormit înfiint̄œc̄unea uneĭ s̄coale *normale-cœpitale rumîne la Venet̄ĭea de jos,* de oarœ c̄e pînœ la tîmpul luĭ economise administrœc̄unea frat̄ilor Úngurĭ as̄á de bine, ca maĭ în tot t̄înutul Fœgœras̄uluĭ sœ nu fiœ maĭ nec̄ĭ c̄ea maĭ ne'nsemnatœ s̄coalœ rumîneascœ. Domnul *Pus̄carĭul* a fost s̄í unul de'n membriĭ însemnateĭ cumisiunĭ filolóḡic̄e rumîne Ardelenne dela annul 1860, de cœtrœ carea s'a stœtorit *ortogrœfíea etimolóḡicœ rumînœ cu lítere lœtine.* Ell nĭ-a dat s̄í ŭœ carte *„despre formularĭele scrisorilor judecœtores̄c̄ĭ în limba rumînœ“*, s̄i ŭœ esplicœc̄une a *„pœtentelor împœrœtes̄c̄ĭ despre leḡea de desdœunare“.)*

§. 66.

Pátriea rumînœ.

1. C̄é e pátriea rumînœ?
Aŭ e Rumîníea pînœ
Unde Nistrul cu Cœrpat̄iĭ
Daŭ mína ca frat̄iĭ?
Ba nu! nu! mœĭ frœt̄ioare!
Pe'ntru cœ Rumînul are
Pátrie maĭ mare!

2. C̄é e pátriea rumînœ?
Aŭ Moldova c̄ea bœtrînœ,
Cu fiĭc̄ele eĭ vec̄ine
De sub mînĭ strœine?
Ba nu! nu! mœĭ frœt̄ioare!
Pe'ntru cœ Rumînul are
Pátrie maĭ mare!

3. C̄é e pátriea rumînœ?
Aŭ Ardealul ŭœ fîntînœ,
Care varsœ minerale
De'n brat̄ele salle?
Ba nu! nu! mœĭ frœt̄ioare!
Pe'ntru cœ Rumînul are
Pátrie maĭ mare!

4. C̄é e pátriea rumînœ?
Aŭ pe unde Tisa mînœ
Múrmurul sœŭ preste Múrœs̄ŭ
Dela Mœrœmúrœs̄ŭ?
Ba nu! nu! mœĭ frœt̄ioare!
Pe'ntru cœ Rumînul are
Pátrie maĭ mare!

5. C̄é e pátriea rumînœ?
Aŭ e t̄ara unde-amînœ
Frat̄iĭ c̄e-ĭ avem
De'ncoló de Em?
Ba nu! nu! mœĭ frœt̄ioare!
Trébuĭe mœĭ frœt̄ioare
Sœ fiœ maĭ mare!

6. Spune-mĭ! pátriea n'ascunde!
Doar' Itáliea, de unde,
Pœrœsind Cœpitolinul,
Ni-se trase cinul?
Ba nu! alta-ĭ frœt̄ioare;
Pátriea rumînœ, care
O numesc eŭ mare!

7. Pînœ unde maĭ rœsunœ,
Limba dulc̄e s̄i strœbunœ,
Limba care sœ trœeascœ!
Limba rumîneascœ!

Pîn' acolo-ĭ, frœt̄ioare!
Pátriea rumînœ, care
O numesc eŭ mare!

8. Unde-a ínimeĭ sîmt̄ire
E 'nfocatœ de ĭubire
S̄i de nóbila dorint̄œ
Fúlgerœ credint̄œ:
Acoló e frœt̄ioare!
Pátriea rumînœ, care
O pot̄ĭ numí mare!

9. *„Ac̄i-ĭ pátriea rumînœ,*
Unde strînḡerea de mînœ,
Cu'nt̄eléḡerea, unirea
Îs̄ĭ aflœ plinirea:
Asta fiœ, frœt̄ioare!
Pátriea rumînœ, care
Sœ ni fiœ mare!“

10. As̄á-ĭ pátriea rumînœ!
Însœ ínimœ pœgînœ,
Orĭ pismœ, orĭ cuism
Nu e 'n Rumînism:
Asta fiœ, frœt̄ioare!
Pátriea rumînœ, care
E sîntœ s̄i mare!

11. *„Doamne! de'ntru înnœlt̄ime*
Pleacœ-t̄ĭ ocĭĭ 'n Rumînime
S̄i ni dœ la tot̄ĭ vîrtute,
Carea sœ ne-ajute!
Sœ ĭubim cu înfocare
Pátriea rumînœ, care
O-am numit'o mare!“

XXVI.

Ḡorḡŭ Radul Meledon (1831—1897).

(S'a nœscut la 13 Mart̄ŭ 1831 la Romann în Moldaviea; cursul stúdielor s̄i-l'a fœcut în Acœdemiea nœc̄unalœ de'n Ĭas̄ĭ. Sîmt̄ind în sine aplecare maĭ ales spre istórie, súfletul s̄i lumina tutoror s̄c̄int̄elor, s̄i spre literœturœ, în carea este adunatœ averea spiretualœ a fiœ-cœriĭ nœc̄unĭ, se puse dupœ ac̄eea cu totul pe stúdiul istórieĭ maĭ ales nœc̄unale s̄i all literœturelor altor popoarœ maĭ însemnate în istóriea cultureĭ omenimiĭ: studiœ́ literœtura greacœ, lœtinœ, ḡermînœ s̄i frînc̄eascœ cu scop, ca apoĭ sœ producœ rœsultatele ac̄ellora s̄í în literœtura nœc̄unalœ rumînœ. Îndestrat cu ásfelĭŭ de cunos̄c̄int̄e solide, îs̄ĭ înc̄epú cœriera de scriptorĭŭ rumîn dela 1852—1856, prin publicœc̄unea maĭ multor scríerĭ mĭed̄oase în prosœ s̄i în vĭérsurĭ. La 1856 fu denumit profesorĭŭ de mitoloḡíe, retóricœ s̄i poéticœ în ḡimnásiul acœdémic de'n Ĭas̄ĭ. La 1857, fu smuls de'n tîmplul muselor s̄i denumit cap (s̄ef) la despœrt̄œmînĭul ministeriuluĭ învœt̄œmîntuluĭ, unde îs̄ĭ desvoltœ́ lucrœt̄ivœtatea înnœintœtoarĭœ de învœt̄œmînt pînœ la 1862, cînd se unirœ princ̄ipatele: atunc̄ĭ se d̄enumí Direptorĭŭ la ac̄ell despœrt̄œmînt ministerial, strœmutat acum la Bucures̄c̄ĭ. De s̄í grœmœdirea lucrœrilor, cu carile erá ocupat în ac̄est post, îl'a împĭedecarœ în lucrœrile s̄i prodúc̄erile literarĭe, tótus̄ĭ lucrœt̄ivœtatea luĭ spre înnœintarea învœt̄œmîntuluĭ n'a înc̄etat nec̄ĭ decum, c̄i s'a întins cu atîta maĭ mult, stœruind împreunœ cu braviĭ bœrbat̄ĭ de'n ac̄ella-s̄ĭ ministerĭŭ pe'ntru înfiint̄œc̄unea de stipéndie pe'ntru tineriĭ învœt̄œc̄eĭ, cariĭ sœ rœdic̄e la tîmpul sœŭ cultura nœc̄uniĭ la gradul c̄erut dupœ cultura Europeĭ apusenne.)

§. 67.

Referint̄ele comerc̄iale alle Rumînilor moldovennĭ cu Ḡenovenniĭ înnœinte s̄i dupœ înfiint̄area statuluĭ Moldoveĭ. Ocuparea Ucrœineĭ prin princ̄ipele Ducà.

1. Ne avînd în mînĭ mijloac̄e istóric̄e maĭ întinse, noĭ nu ni propúnem a demustrá în ac̄est artícul nis̄c̄e asémene drépturĭ polític̄e alle Rumînilor în toatœ întínderea lor s̄i cu toatœ prec̄isiunea c̄erutœ. Astœ sárc̄inœ o lœsœm altor per-

soane, maĭ în stare pre’n împreḡurœrĭ s̄i tœlente, a trœtá ac̄est subĭept cu toatœ desvœlirea, c̄e poate susc̄eptá, noĭ ne vom mœrḡiní de a vorbí aic̄ĭa numaĭ despre drépturile teritoriale alle Moldoveĭ asupra cîtor-va lócurĭ afarœ de márḡinile eĭ nœturale: Cœrpat̄iĭ s̄i Nistrul. Ac̄ellea de’n ac̄estea, carĭ ni se înfœt̄is̄ad̄œ maĭ întîĭŭ, sînt: Crîmul s̄i Ucrœina. Noĭ ne vom crede feric̄it̄ĭ, dacœ pre’n ac̄eastœ slabœ înc̄ercare vom s̄erbí de înc̄eput s̄i îndemn la descoperirĭ istóric̄e maĭ auténtic̄e, maĭ serioase s̄i maĭ întinse, carile nu pot fi, decît de mare folos pe’ntru pátriea noastrœ.

2. Oríḡinea drépturilor Rumînilor asupra Crîmuluĭ s̄i al întreguluĭ litoral mead̄œ-noptal all mœriĭ negre se poate crede de foarte vecĭœ, ea poate dœtá cĭar de la coloniarea Dác̄ieĭ pre’n Trœĭann. Se s̄c̄ie, cœ Romanniĭ aveaŭ posesiunĭ pe Bosporul C̄iméric. De s̄í ḡeografiĭ vecĭ, c̄eĭ maĭ liberalĭ, nu întind márḡinile Dác̄ieĭ, decît mult pînœ în Bug, însœ în urma prifác̄eriĭ eĭ în provint̄œ romannœ, as̄á precum márḡinile provint̄eĭ, Dác̄iea, numaĭ sînt hotœrîtoriŭ arœtate a se fi întins numaĭ pînœ acoló, putem crede, cœ de ac̄eastœ provint̄œ se t̄ineaŭ s̄í toate c̄ellelalte posesiunĭ romanne de’n Sc̄ítiea europeannœ, Ac̄easta se poate crede cu atît maĭ mult, cu cît posesiunile c̄iméric̄e, de s̄í cunoscute, nu se aratœ a fi format ŭœ provint̄œ a parte, s̄i apoĭ valul luĭ Trœĭann, înc̄eput de’n Dúnœre s̄i minat pînœ în Don, se pare a ni arœtá, cœ márḡinile provint̄eĭ romanne, Dác̄iea, se întindeaŭ spre rœsœrit pînœ în ac̄ell flúviŭ.

3. Ac̄easta dacœ nu ar fi fost as̄á, nu nĭ-am puté esplicá fiint̄a Rumînilor în Crîm în cursul suteĭ a X. dupœ Crist, cînd, dupœ arœtarea cronicarĭuluĭ Bîlscie c̄itat de Cœntemir, Ḡenovenniĭ unit̄ĭ cu Rumîniĭ s̄i cu Bœstarniĭ (cariĭ nu eráŭ alt̄iĭ, decît Rumînĭ de’n Bœsœrábiea) aŭ fœcut c̄etœt̄ile: Mangópul, C̄erc̄ell, Ad̄ov, Cafa, Oc̄eacov, Moncastro (c̄etatea Albœ), Cilíea s̄i Tergovisca (Tîrgovis̄c̄ea). Precum se poate vedé, toate ac̄este c̄etœt̄ĭ, formînd ŭœ línie as̄á de întinsœ, ca s̄í valul luĭ Trœĭann, ádecœ de’n Cœrpat̄ĭ pînœ la gurile Donuluĭ, dovedesc ŭœ afinitate perfeptœ între locuitoriĭ lor, as̄á încît Rumîniĭ de’n Cafa nu puteaŭ fi, decît tot uniĭ cu Rumîniĭ de’n Tîrgovis̄c̄ea. Ac̄easta însœ nu puteá fi, dacœ coloníile, de’n carĭ se trœḡeŭ eĭ, nu ar fi format ŭœ singurœ s̄i ac̄eea-s̄ĭ provint̄œ. A presupune, cœ Rumîniĭ de’n Crîm ar fi fost coloníĭ rec̄ente alle Rumînilor de la Dúnœre, devine oare cum absurdetate. În ac̄elle tîmpurĭ de încursiunĭ s̄i neîntrerupte nœvœlirĭ de bœrbarĭ, cariĭ necontenit pustiirœ Dác̄iea cĭar de la coloniarea eĭ pre’n Trœĭann s̄i pînœ maĭ încoac̄e mult de suta a X. Rumîniĭ, abĭá de ajuns pe’ntru a se t̄iné în ea, eráŭ departe de-a maĭ puté gîndí la trœmíterĭ de coloníĭ de’n sînul lor, în lócurĭ depœrtate.

4. Orĭ cum ar fi, posesiunile Rumînilor în Crîm s̄i pe t̄œrmul mead̄œ-noptal all mœriĭ negre, dœtead̄œ, precum am vœd̄ut maĭ sus, de’n suta a X. dupœ Crist. Epoca d̄idiriĭ ac̄ellor c̄etœt̄ĭ pre’n unire cu Ḡenovenniĭ poate s̄erbí de teméĭnic punt de purc̄édere în is̄tórie.

Dreptul ac̄estor posesiunĭ este própriŭ statuluĭ Moldoveĭ. În veacul de míjloc, dupœ rœsturnarea împerĭuluĭ romann de occ̄idinte, pre’n încurḡerea bœrbarilor, Dác̄iea despœrt̄itœ pre’n ac̄es̄tĭa, s̄í de împerĭul de oriinte, se constituœ în ŭœ confederœc̄une de maĭ multe mic̄ĭ státurĭ nedependinte saŭ vœsale altor státurĭ vec̄ine maĭ putérnic̄e. Între c̄elle întîĭe istóriea ni aratœ în suta a XII. republica Bœrladuluĭ, ca pe c̄ell maĭ înflorit pre’n comert̄ul s̄i mœrina sa. De s̄í este foarte greŭ a definí márḡinile teritoriale alle ac̄esteĭ republic̄e, însœ elle trebuĭaŭ a se întinde spre rœsœrit c̄ell put̄in pînœ la gurile Dúnœriĭ; alt felĭŭ nu nĭ-am puté esplicá întinsul sœŭ comert̄ŭ s̄i mœrina sa destull de însœmnœtoarĭœ, pe’ntru a o pune în stare a fac̄e cuc̄erirĭ depœrtate, precum subjugarea Oles̄eĭ la gurile Nipruluĭ, fapt pœstrat de istórie. Statul ac̄esta, as̄ed̄at cĭar în callea învœsiunilor bœrbare, pe’ntru a se puté t̄iné, trebuĭá negres̄it sœ aĭbœ în sîne un putérnic elemînt de vieat̄œ. Ún asémenea nu se puteá avé, decît pre’n posesiunea mœriĭ negre, pre’n carea puteá a se pune în atínḡere cu alte státurĭ însemnate alle Europeĭ, precum erá atunc̄ĭ pe’ntru Rumînĭ împerĭuluĭ romann de’n Oriinte s̄i republica Ḡenoveannœ, una de’n puterile domnitoarĭe în ac̄eastœ mare pre’n numeroasele eĭ posesiunĭ în Crîm, pe Bospor s̄i în alte pœrt̄ĭ alle Levantuluĭ. Ac̄eastœ încĭœĭare o vedem adeveritœ de maĭ mult̄ĭ de’n istóric̄iĭ bisœntinĭ.

Laonic Calcocondila d̄ic̄e, cœ c̄ea maĭ vecĭœ rœs̄edint̄œ a Moldoveĭ aŭ fost Moncastrul, ádecœ c̄etatea Albœ, polítie însœmnatœ pre’n întinsele salle referint̄œ comert̄iale cu Bid̄antul. Orĭ cum s’ar puté înt̄eleḡe titlul de rœs̄edint̄œ, dat de ac̄est istóric c̄etœt̄iĭ Albe, noĭ s̄c̄im îndestull, cœ ac̄eastœ c̄etate, orĭ care ar fi fost esistint̄a eĭ políticœ, ca port princ̄ipal all republic̄eĭ Bœrladul, ca republicœ nedependinte a parte, ca cœpitalœ a confederœc̄uniĭ Rumînilor de’n Dác̄iea, este una de’n ac̄elle d̄idite de Rumînĭ în unire cu Ḡenovenniĭ. Luînd acum în privire împortînt̄a datœ de istórie ac̄estor doŭe polítiĭ comert̄iale, Bœrladul s̄i Moncastrul, nu poate rœmîné îndoealœ, cœ lócurile t̄inute de Rumînĭ în unire cu Ḡenovenniĭ în Crîm s̄i pe litoralul mead̄œ-noptal all mœriĭ negre, eraŭ posesiunĭ coloniale alle ac̄estora.

5. La înfiint̄area statuluĭ Moldoveĭ pre’n Bogdann Drágos̄ŭ în suta XIV., toate mic̄ile státurĭ rumîne confederate, de la Nistru pînœ în Trotus̄ŭ s̄i marea neagrœ, aŭ fost supuse de ell, pre’n arme saŭ aliant̄e, s̄i contopite în unul sîngur, princ̄ipatul Moldoveĭ de astœ-d̄ĭ. Între ac̄este státurĭ fiind s̄í republica Bœrladul s̄i Moncastrul, pre’n întruparea lor, Moldova êreditœ́ comert̄ul s̄i mœrina lor, pre’n urmare s̄í posesiunile lor de preste mare. Pre’n ac̄est cip Moldova, ca stat constituit pe ŭœ bad̄œ políticœ maĭ putérnicœ s̄i maĭ întinsœ, viind în contapt cu Ḡenovenniĭ, cariĭ în actele lor polític̄e îĭ daŭ numirea de *Regnum*, înmií puterile comert̄uluĭ s̄i alle mœrineĭ salle, s̄i cœs̄tigœ́ as̄á de însemnatœ predomnire în ac̄eastœ mare, încît se declarœ́ stœpînœ mœriĭ negre, precum se poate vedé de’n títlurile domnilor maĭ vecĭ: „*sîngurĭ stœpînitorĭ t̄œriĭ Moldoveĭ de la pláĭurĭ pînœ la mare.*“

Predomnirea în marea neagrœ, posesiunile pe t̄œ́rmurile mead̄œ-noptale alle ac̄esteĭ mœrĭ s̄i ac̄elle de’n Crîm, întinsele referint̄e comert̄iale s̄i polític̄e cu Bid̄ant̄ul, c̄ereaŭ negres̄it ŭœ însœmnœtoarĭœ desvœlire de putere nœvalœ. Moldovenniĭ îndatœ de la înfiint̄area statuluĭ lor, lipit̄ĭ în strînsœ confederœc̄une cu Ḡenovenniĭ, se apucarœ cu toate puterile la formarea uneĭ mœrine comert̄iale. Locuind ŭœ t̄arœ, c̄ea maĭ avutœ în mœterial s̄i produse nœturale, s̄i avînd de învœt̄œtorĭ în arta nœvigœriĭ pre statul c̄ell maĭ desœvîrs̄it mœritim în ac̄eá epocœ, nu li puteá lipsí nec̄ĭ mijloac̄elele, nec̄ĭ esperiint̄a. Pre’n ac̄est cip Moldova cœpœtœ́ elemîntul c̄ell esent̄ial de vieat̄œ all unuĭ stat, încît fu în stare a se sust̄iné nedependinte maĭ mult, decît Valáhiea, lipsitœ de ac̄est avantaj. Putérnicœ pre’n comert̄ul s̄i mœrina sa, ea maĭ mult cĭar s̄í decît alte státurĭ marĭ, precum Ungáriea, se putú t̄iné în contra ḡigantic̄elor nœvœlirĭ alle Osmánnilor.

6. În suta XV. Moldova sub domníea luĭ Stefann c̄ell Mare se aflá în apoḡeul puteriĭ s̄i all înfloririĭ salle. Ac̄est domn pre’n desvœlirea, c̄e dœdú puterilor militarĭe alle statuluĭ, de uscat s̄i de mare, puse t̄ara în stare a sprijiní orĭ c̄e lovire fœrœ greutate. Cunoscînd prea bine adevœratul isvor de putere pe’ntru Moldova, ell, pre’n ŭœ maĭ strînsœ unire cu Ḡenovenniĭ s̄i serioasœ îngrijire la întœrirea c̄etœt̄ilor mœritime, dœdú un putérnic sprijin mœrineĭ s̄i îndoit împuls comert̄uluĭ, întœrind pre’n ac̄estea posesiunile de preste mare. Amenint̄at de neîntœrd̄iata nœvœlire a Osmannilor, cariĭ, vœd̄înd în Moldova sîngura pĭédicœ, c̄e li sta în callea cuc̄eririĭ întreḡeĭ Europe, se pregœtĭaŭ a se aruncá asupra eĭ cu toate puterile lor, Stefann sîmt̄í prea bine, cœ Moldova, încît va fi stœpîna gurilor Dúnœriĭ s̄i va predomní în marea neagrœ, nec̄ĭ ŭœ datœ nu va puté fi as̄á oborîtœ, încît sœ nu poatœ a se rœdicá curînd, s̄i a recœpœtá orĭ c̄e pĭérdere ar fi c̄ercat. Tîmpul dovedí ac̄est adevœr. Colosalele puterĭ alle Osmannilor venirœ în maĭ multe rîndurĭ sœ se sfarme în contra Moldoveĭ teméĭnic

as̄ad̄ate pe mœrina sa. Înd̄œdar cuc̄erirœ la întîĭa datœ cĭar c̄etatea Albœ s̄i Cilíea. Mœrina moldovannœ, sprijinitœ de Ḡenovennĭ s̄i refœcutœ pre'n avutele mijloac̄e coloniale alle posesiunilor de'n Crîm, se înturnœ́ curînd spre a recœpœtá pórturile pĭerdute s̄i a dá Moldovennilor noaŭe puterĭ de a stá în contra nœvœlirilor. Ac̄easta t̄inú, pînœ cînd Osmanniĭ, pe cîmpul de la Rácova, înt̄eléserœ în fine cu páguba lor, cœ, pe'ntru a supune Moldova, trebuĭaŭ, a înc̄epe pre'n surparea posesiunilor eĭ comert̄iale, ac̄ell isvor nesecat all eĭ de putere s̄i de vieat̄œ.

7. Cœderea defenit̄ivœ a împerĭuluĭ de'n Oriinte s̄i cuc̄erirea Constœntinienneĭ pre'n Mohamed all doile puse pre Osmannĭ, stœpînĭ acum Elespontuluĭ s̄i întreguluĭ t̄œrm mead̄œ-d̄iŭal all mœriĭ negre, în înlesnire, a întreprinde sfœrmarea predomniriĭ Moldo-Ḡenovennilor în ac̄eastœ mare. Ŭœ însœmnœtoarĭœ flotœ osmannœ nemic̄í toate posesiunile mœritime alle ac̄estora pre'n conlucrarea de numœroase armíĭ tœtare, c̄e le atœcaŭ tot într'un tîmp de'n partea uscatuluĭ. Sepœrat̄ĭ de orĭ c̄e ajutorĭŭ pre'n cœderea Bid̄antuluĭ s̄i a Dœrdœnellelor, conjurat̄ĭ de numeros̄ĭ neamic̄ĭ, s̄i stors̄ĭ pre'n necontenite lupte, Moldo-Ḡenovenniĭ nu maĭ puturœ sprijiní posesiunile lor. Cafa, c̄ell maĭ important depúset comert̄ial all lor s̄i Palád̄iul ac̄ellor posesiunĭ cœd̄ú în mînile Osmannilor. În ea, Moldova pĭerdú c̄ell maĭ de pe urmœ sprijin all mœrineĭ salle s̄i, pe'ntru tot de-a una poate, predomnirea în marea neagrœ, ac̄ell lac rumîn, cîntat de Ovídiŭ. În urma ac̄estor pĭérderĭ, cu toatœ eróica brœvurœ a locuitorilor sœĭ, numaĭ erá cip a se împrotiví, s̄i Moldova se vœd̄ú redusœ ā cœpitulá.

8. As̄á dar' vedem, cœ înc̄epînd de la **1159** s̄i pînœ la **1476** Moldovenniĭ aŭ avut numœroase posesiunĭ în Crîm s̄i pe litoralul mead̄œ-noptal all mœriĭ negre s̄i aŭ fost domnitorĭ în ac̄eastœ mare. Noĭ crédem de trebuint̄œ de a alœturá aic̄ĭ bucœt̄ile urmœtoarĭe, c̄itate în „Arhiva romîneascœ“, s̄i scoase de'n un mœnuscript all D. Bals̄ŭ întitulat: Frœgmînte de starea Moldoveĭ, de cînd aŭ fost dismembratœ de'n

imperĭul romann, pînœ la domníea luĭ Stefann, c̄ell maĭ de pe urmœ print̄ŭ nedependinte all Moldoveĭ inclusiv:

„Îndatœ c̄e Moldorenniĭ se unirœ pre'n confederœc̄une cu Ḡenovenniĭ, eĭ fœcurœ vase de mare s̄i se decĭœrarœ stœpînĭ aĭ mœriĭ negre: ac̄easta se gœses̄c̄e în títlurile lor: Print̄ĭ suverannĭ aĭ Moldoveĭ; domnĭ aĭ mœriĭ negre. Împœrœteasa Ecaterina II., în tîmpul resbeluluĭ întîĭŭ cu Poarta, fu convinsœ de ac̄est adevœr pre'n mœris̄alul cîmpestru, Contele Romant̄ov, carele avuse ordin a c̄erc̄etá drépturile Moldoveĭ asupra mœriĭ negre...“

9. *„Stefann c̄ell mare sîmt̄í, cœ ŭœ mœrinœ militarĭœ trébue sœ aĭbœ de basœ ŭœ mœrinœ comert̄ialœ. Abundînt̄a în mœteriale de construic̄une alle t̄œriĭ, s̄i cœlitatea producœc̄unilor eĭ o cĭœmaŭ la ŭœ nœvigare maĭ viœ s̄i maĭ întinsœ. Ell cunoscú mersul nœtural all lúcrurilor. Ell întoarse privirile salle asupra navigœc̄unilor lucrœt̄ive, carĭ ar fi format ŭœ armíe, ar fi sust̄inut comert̄ul s̄i ar fi îmmult̄it escadre, cœrora nu li puteá lipsí nec̄ĭ întruic̄unea, nec̄ĭ esperiint̄a. Ast felĭŭ Moldovenniĭ stœturœ stœpînĭ aĭ mœriĭ negre pînœ la luarea Constœntinienneĭ de Mohamed II., care nœvœlí curînd dupœ ac̄eea asupra Crîmuluĭ, alungœ́ pre Ḡenovennĭ de'n Cafa s̄i înc̄epú resbelul în contra Moldoveĭ.“*

10. Dupœ cum am vœd̄ut maĭ sus, încœ de'n c̄ea maĭ înœpoĭatœ vecime, uniĭ de'n ḡeografĭ împing márḡinile rœsœritenne alle Dác̄ieĭ pînœ în Bug. Prifác̄erile, carĭ ar fi urmat în cursul atîtor sécole sînt cu totul necunoscute. Dupœ cît istóriea ni aratœ, Moldova, la înfiint̄area eĭ ca stat, se mœrḡiní în Nistru s̄i as̄á remase pînœ în tîmpurile maĭ noaŭe.

În suta XVII. ŭœ noaŭœ provint̄œ, Ucrœina micœ, fú întrupatœ la Moldova. În annul **1669** dupœ un lung resbel urmat între Poarta cu Polóniea, la încĭeĭarea pœc̄iĭ, toatœ láturea de'n Nistru pînœ în Bug s̄i Nipru, locuitœ de Cod̄ac̄ĭ, rœmase în stœpînirea Turc̄íeĭ. Poarta, voind a orgœnná ac̄eastœ noaŭœ provintœ, gœsí, cœ c̄ell maĭ bine erá de a o încorporá la Moldova, as̄á precum în resbelul prec̄edinte ea fusese cuc̄eritœ c̄ea maĭ mare parte de cœtrœ trupele moldovenne sub comînda bravuluĭ hœtmann Buhus̄ŭ, care se destinse maĭ ales la luarea C̄ehrinuluĭ. Duca print̄ul Moldoveĭ, c̄e se aflá atunc̄ĭ în Constœntinieanna, s̄i pe’ntru a eternisá ac̄eastœ întrupare a Ucrœineĭ la tronul Moldoveĭ, Poarta maĭ dœdú un tuĭŭ ac̄esteĭ de pe urmœ, pe lîngœ c̄elle doaŭe, carĭ i le dœduse atunc̄ĭ, cînd t̄ara pe’ntru întîĭa datœ recunoscú suserœnnitatea otomannœ.

11. Îndatœ dupœ înturnarea sa în Moldova, Duca trecú cu toatœ curtea sa în Ucrœina, unde fú primit la Nicmirov, cœpitala ac̄esteĭa, cu toate onorile cuvenite, puĭînd stœpinire formalœ pe ac̄eastœ provint̄œ, dupœ care domnitorĭul Moldoveĭ luœ́ titlul de: „sîngur stœpînitorĭŭ t̄œrilor Moldoveĭ s̄i Ucrœineĭ“. C̄ea maĭ întîĭœ îngrijire a luĭ Duca fú a asecurá posesiunea ac̄esteĭ provint̄e, pre’n ŭœ orgœnnare bine cipsuitœ. Pe’ntru ac̄est finit ŭœ adunare ḡeneralœ a Cod̄œc̄imiĭ fu concĭœmata la Nicmirov, pe’ntru a se ocupá cu formarea unuĭ regulœmînt administrœt̄iv potrivit cu dátinile eĭ. Dupœ terminarea s̄i sœnct̄iunarea ac̄elluĭ regulœmînt, Duca numí administrœtorĭ s̄i judecœtorĭ, asémene s̄í la rángurile militarĭe, tot oamenĭ ales̄ĭ de’n sînul lor; ear’ vic̄e-hœtmann în locul sœŭ numí pre all doile postélnic de Moldova, Eni Gredinevic̄ŭ, care fu primit de Cod̄ac̄ĭ cu atîta maĭ bucuros, cœ ac̄esta cunos̄c̄eá limba lor nœc̄unalœ.

Dupœ ac̄este dispusœc̄unĭ polític̄e, pe’ntru a lipí încœ maĭ mult pre Cod̄ac̄ĭ, s̄i a fac̄e maĭ strînsœ legœturœ între eĭ cu Moldova, Duca încurœḡœ́ ŭœ mult̄ime de fœmíliĭ moldovenne a se as̄ed̄á în Ucrœina. Ell însu-s̄ĭ, pe’ntru a da esîmplu, puse, sœ d̄ideascœ pœláturĭ s̄i as̄ed̄œrĭ domnes̄c̄ĭ la Pec̄erev pe Nipru în apropiarea Nicmirovuluĭ s̄i la T̄icœnov pe Nistru în fat̄a Soroc̄eĭ. Pre’n ac̄easta arœtînd dispúnerea a petrec̄e ŭœ parte de’n tîmp în Ucrœina, s̄i pre’n rœdicarea sistemuluĭ mœrḡinarĭŭ de pe Nistru propuse ŭœ mare sîmpœtíe între ac̄este doaŭe t̄œrĭ. Moldovenniĭ, privind Ucrœina ca un pœmînt all sœŭ, trecurœ Nistrul cu mult̄imea s̄i formarœ numœroase sélis̄c̄ĭ s̄i sate, carile esistœ acoló s̄í pînœ astœ-d̄ĭ.

12. Pre’n ac̄este mœsurĭ posesiunea Ucrœineĭ se pœreá a fi pe’ntru tot de-a una asecuratœ pe’ntru Moldova, însœ domníea tiránnicœ a luĭ Duca pe de ŭœ parte, ear’ pe de alta cursul répede all evenemintelor ac̄elleĭ epoc̄e, adúserœ neas̄c̄eptat pérderea ac̄esteĭ frumoase provint̄e. Pe’ntru a acoperí numœroasele cĭeltuele fœcute cu ocœjunea învestitureĭ însemnelor ac̄esteĭ demnitœt̄ĭ noaŭe a tronuluĭ, cu trebuint̄ele întret̄ineriĭ unuĭ numeros corp de trupe în cursul îndelungatuluĭ resbell între Poarta s̄i Polóniea, numaĭ put̄in s̄í pe’ntru acoperirea dœtoríilor coroaneĭ s̄i întîmpinarea marilor cĭeltuele alle curt̄iĭ salle, Duca aruncœ́ asupra ac̄estor t̄œrĭ, împovorate s̄i scurse pre’n atîtea cœlœmitœt̄ĭ, numœroase dœrĭ noaŭe s̄i sîlí împlinirea lor cu c̄ea maĭ áprigœ crud̄ime. Opúnerea a ŭœ samœ de boerĭ pœtriot̄ĭ fu pedepsitœ cu moarte saŭ esilare s̄i cu secvestrarea averilor lor. Pre’n ac̄est cip Duca pĭerdú toatœ populœretatea sa. Cod̄ac̄iĭ nedeprins̄ĭ cu asémene vecsœc̄unĭ fiscale înc̄epurœ a strigá. Moldova bucuratœ un minut pre’n sporirea teritorĭuluĭ sœŭ, cœpœtat în parte pre’n diplomœtíea ac̄estuĭ print̄ŭ, nu maĭ gîndí, decît a-ĭ întoarc̄e pre’n urœ ápriga luĭ sîluire.

13. Pe’ntru maĭ multœ nenoroc̄ire resbelul se decĭœrœ́ între Poarta s̄i Aústriea. Duca primí órdinul Divannuluĭ de a merḡe cu contiḡentul trupelor moldovenne s̄i a se uní cu ved̄irul Cara Mustafa, carele pornise pe’ntru a as̄ed̄á Vieanna. În lipsa sa de’n t̄arœ, Petric̄eĭco ecsprint̄ul Moldoveĭ, c̄e stá încœ de la annul 1674, în Polóniea, pîndind ocœjunea de a recœpœtá tronul, se grœbí a se folosí de ac̄easta, care i se înfœt̄is̄á. Ell trœmise oamenĭ de aĭ sœĭ în Moldova s̄i maĭ ales în Ucrœina, provint̄œ de’n noŭ cuc̄eritœ, cariĭ sœ întarte spíretele s̄i sœ se s̄erbeascœ de nemult̄œmirile iscate pre’n rellele mœsurĭ alle luĭ Duca, pe’ntru a orgœnná ŭœ rœscoalœ fœvorávœrœ plannurilor luĭ. Vic̄e-hœtmannul Eni, de s̄í avînd esperiint̄a unuĭ om purĭat pre’n s̄erbit̄e, însœ bœrbat de put̄in spíret s̄i cu cunos̄c̄int̄e mœrḡinite, nu s̄c̄iú a se purtá cu enérḡica delicœteat̄œ, c̄erutœ de un as̄á tîmp de crisœ s̄i în ŭœ provint̄œ locuitœ de oamenĭ as̄á de nestœtórnic̄ĭ s̄i nedependint̄ĭ ca Cod̄ac̄iĭ. Emisariĭ luĭ Petric̄eĭco avurœ bunœ prid̄œ, s̄i în curînd un întins complot fu urd̄it în toatœ Ucrœina s̄i în unele t̄inúturĭ mœrḡinenne alle Moldoveĭ, precum: Orheĭul, Lœpus̄na, Soroca. Ac̄este înc̄ercœrĭ alle luĭ Petric̄eĭco cœpœtarœ un îndoit succ̄es, cînd Polóniea decĭœrœ́ s̄í ea rœsbel Port̄iĭ. Sobĭesci, pornind cu armíea sa în ajutorĭul Vienneĭ, însœrc̄incœ́ pre hœtmannul Castelann de Crœcóviea, a sprijiní întreprínderile pretendinteluĭ cu un númœr de trupe s̄i a c̄ercá ŭœ espedic̄une în Moldova, pe’ntru a smulḡe Ucrœina s̄i a fac̄e ŭœ diversiune fœvorávœrœ ataculuĭ princ̄ipal în contra puterilor otomanne în Ungáriea.

14. Pînœ cînd Turc̄iĭ stœturœ învingœtorĭ, înc̄ercœrile Polonilor s̄i alle luĭ Petric̄eĭco, de s̄í primite cu cœldurœ maĭ ales de Cod̄ac̄ĭ, atras̄ĭ pre’n simpœtíe nœturalœ cœtrœ c̄eĭ întîĭ, nu prodúserœ nec̄ĭ un rœsultat însœmnœtorĭŭ; îndatœ c̄e sosí s̄c̄irea, cœ vid̄irul fusese nevoit a rœdicá as̄ed̄ul Vienneĭ s̄i suferise maĭ multe disfác̄erĭ în Ungáriea, rœscoala isbucní des̄cisœ maĭ întîĭŭ în Ucrœina, vic̄ehœtmannul Eni sîmt̄í c̄e-vá de’n ascunsele întriḡĭ alle Polónieĭ. Îndatœ c̄e ac̄easta decĭarœ́ resbel Port̄iĭ, as̄c̄eptîndu-se la c̄e-vá de’n partea eĭ, ell conc̄entrœ́ un númœr de trupe la Bogoslov pe Nipru. Comînda asupra ac̄estora Eni o încredint̄œ́ unuĭ ofic̄erĭŭ cod̄ac, numit Cunit̄ci, cu órdin de a ŏbservá de aproape toate mis̄cœrile Polónilor. Eni credeá pre Cunit̄ci de credinc̄os all sœŭ, însœ se îns̄elá. Ac̄esta, de s̄í nu erá de’n pœrtid̄anniĭ aprins̄ĭ aĭ Polónieĭ, se lœsase tótus̄ĭ a se corumpe pre’n áurul luĭ Petric̄eĭco. Pe’ntru a-l dec̄ide deplin, ḡeneralul polon îĭ promise a-l numí hœtmann Cod̄ac̄ilor în locul luĭ Eni, dacœ va traḡe pre ac̄es̄tĭa în partea Polónieĭ. Cunit̄ci fu rœpit de asémene tentœc̄une s̄i îndatœ unindu-se cu Polóniĭ s̄i cu Petric̄eĭco se întoarse cu toatœ trupa sa asupra Necmirovuluĭ. Eni, pœrœsit de tot̄ĭ, pucœ́ fuga. Petric̄eĭco trecú Nistrul cu trupele poloane s̄i cod̄ac̄e, s̄i aprinse rœscoala în Moldova.

Pre’n întrunirea cu rœsculat̄iĭ Moldovennĭ, formîndu-s̄ĭ ŭœ putere destull de însœmnatœ, Petric̄eĭco merse asupra cœpitaleĭ, Ĭas̄ĭ, disbrœcatœ de toatœ gœrnisoanna, c̄e erá dusœ cu Duca în Ungáriea. Doamna ac̄estuĭa cu cît̄ĭ-va boerĭ credinc̄os̄ĭ fuḡí la Brœíla în T̄ara muntenneascœ, s̄i Petric̄eĭco puse stœpînire pe tronul Moldoveĭ fœrœ împrotivire. Dupœ ac̄easta cu ŭœ parte de’n trupele poloanne s̄i Moldovenniĭ de’n pœrtida luĭ, ell porní întru întîmpinarea luĭ Duca, c̄e se întorc̄eá de’n Ungáriea pe la Oĭtud̄ŭ, ear’ Cunit̄ci cu Cod̄ac̄iĭ sœĭ cu ŭœ parte de’n trupele poloanne se înturnœ́ în Ucrœina, pe’ntru a depliní totala rúmpere a ac̄esteĭ provint̄e în fœvoarea Polónieĭ. Dupœ întîĭa întîlnire cu Turc̄iĭ la Tigina, unde ac̄es̄tĭ de’n urmœ, învins̄ĭ, furœ nevoit̄ĭ a se încide în c̄etate, Cunit̄ci disfœcú trupele turcotœtare în ŭœ luptœ dec̄isivœ pe Ĭalpuh. Urmœrile ac̄esteĭ lupte furœ pe’ntru Moldova pĭérderea pe’ntru tot de-a una a Ucrœineĭ, care pre’n pac̄ea încĭeĭatœ la cápœtul resbeluluĭ între Poarta cu Polóniea, rœmase sub ascultarea ac̄esteĭ de pe urmœ puterĭ.

15. As̄á dar’, dupœ ŭœ posesiune abĭá de treĭ annĭ, ac̄eastœ provint̄œ, întrupatœ la Moldova, s̄i c̄ea maĭ de pe urmœ a eĭ luc̄ire de mœrire, fu pĭerdutœ pre’n întriḡele a doĭ pigmeĭ pretendint̄ĭ aĭ tronuluĭ ac̄esteĭa; însœ tuĭul all treile pœstrat s̄í pînœ astœ-d̄ĭ în armele Moldoveĭ, demustrœ, cu act polític, esistint̄a ac̄estor drépturĭ pĭerdute pînœ la tîmpurĭ maĭ feric̄ite.

XXVII.

Vœsíliŭ Alesandrescul Urecĭœ (1834—).

(Domnul Nic̄efor Iliescul, Protosínḡel ni împœrtœs̄es̄c̄e urmœtoarĭele despre personalul s̄i lucrœt̄ivœtatea literarĭœ a Domnuluĭ Vœsíliŭ Alesandrescul Urecĭœ:

„Vœsíliŭ Alesandrescul Urecĭœ s'a nœscut la Peatra în Moldáviea în annul 1834. Dupœ fœmílie se traḡe de'n vit̄a Vórniculuĭ Gregóriŭ Urecĭœ, întîĭuluĭ istóric Moldav (ved̄ĭ nrl. XI. de'n tom. III. all Lepturarĭuluĭ), ear' cunumic̄unea de Alesandrescul a primit'o numaĭ pre'n întîmplare, ádecœ un bun all luĭ, fiind protopop la Hîrlœŭ în Moldáviea, s'a subscris în toate afác̄erile ofic̄iale, dupœ dátina de atunc̄ĭ, numaĭ cu numele de boted̄ŭ: *Alesandru Protopopul:* de aic̄ĭ urmas̄iĭ luĭ scriindu-s̄ĭ dupœ ac̄eea s̄í numele fœmíliei, s'aŭ numit *Alesandres̄c̄ĭ,* ádecœ: *„fiiĭ luĭ Alesandru,* orĭ *urmas̄iĭ luĭ*“. S̄ĭ-a fœcut stúdiele ḡimnœsiale în Acœdemíea de'n Ĭas̄ĭ, ear' cursul de literœturœ s̄i s̄c̄iint̄ele filosófic̄e le-a învœt̄at în universœtatea de'n Pœris, unde a cîs̄c̄igat s̄í gradul de *Lic̄ent̄iat de literœturœ.* Dupœ mîntuic̄unea astor stúdie se denumí de Direptorĭŭ all Ministerĭul de învœt̄œmînt all Moldávieĭ s̄i profesorĭŭ de litœrœturœ la universœtatea de'n Ĭas̄ĭ, în care pósturĭ a desfœs̄urat lucrœt̄ivœtatea c̄ea maĭ neadormitœ s̄i maĭ cuns̄c̄iinc̄oasœ, s̄i d̄elul c̄ell maĭ fĭerbinte pe'ntru nœintœc̄unea învœt̄œmîntuluĭ în Moldáviea, arœtînd cunos̄c̄int̄ele c̄elle maĭ lœt̄ite s̄i maĭ teméĭnic̄e în toate rámurile s̄c̄iint̄elor ocupœc̄uniĭ salle. Pe lîngœ acurata s̄i cuns̄c̄iinc̄oasa împlinic̄une a detorint̄elor legate de deregœtoríile, c̄e a purtat s̄i poartœ încœ, a cunlucrat c̄ell maĭ mult la d̄iŭarĭele polítec̄e: *„Steaŭa Dunœriĭ,“ „D̄imbrul s̄i Vúlturul,“* s̄i la foile literarĭe: *„Rumîníea literarĭœ“* s̄ĭ *„Ateneul Rumîn,“* în carile a desvœlit nepret̄uíverele comorĭ alle literœtureĭ noastre, arœtînd într'un cip îndevœrat, maĭ ales în ramul literœtureĭ poétic̄e s̄i all c̄elleĭ istóric̄e, cœ în ac̄ellea se vede, ca într'ŭœ oglindœ, starea desvoltœc̄uniĭ spiretuale nœc̄unale a Rumînuluĭ de'n toate veácurile, decînd a înc̄eput a se scrie s̄i a se tiparí s̄í în limba luĭ cîte c̄e-va, s̄i as̄á s̄ĭ-a dat nevoint̄œ sœ verse în cuns̄c̄iint̄a tuturor aud̄itorilor s̄i c̄etitorilor sœĭ toatœ nepret̄uívœra avere spiretualœ nœc̄unalœ, c̄e nĭ-a rœmas ca mos̄c̄ennint̄œ sufleteascœ dela strœbuniĭ nos̄tri de'n tî́mpurile c̄elle maĭ vecĭe s̄i pînœ în d̄illele noastre. Afarœ de ac̄estea a maĭ dat la luminœ s̄í cœrt̄ĭ învœt̄œt̄ive s̄colástec̄e pe'ntru învœt̄œtura tinerilor învœt̄œc̄eĭ, precum: *istóriea Rumînilor,* pe'ntru folosint̄a s̄coalelor poporenne, s̄i altele. În annul 1862 s'a trimes de'n partea guvernuluĭ Rumîníeĭ în Ispánniea, ca sœ c̄erc̄eted̄e în arc̄iva statuluĭ de acolo s̄i sœ decopied̄e documinte istóric̄e, atingœtoarĭe de istóriea Rumînilor.

§. 68.

Cœrœpterĭele g̅enerale alle poesíeĭ rumîne.

N'am puté defineí cœrœpterĭele g̅enerale alle poesíeĭ rumîne, de n'am despœrt̄í maĭ întîĭŭ în decursul desvœliriĭ eĭ *treĭ rœstî́mpurĭ,* care, de s̄í legate între sine, sînt tótus̄ĭ deosebite în privint̄a pœrticularelor înrîurint̄e, c̄e aŭ avut asupra lor deosebite eveneminte marĭ. De'n ac̄ella-s̄ĭ isvor ar urmá, sœ se nascœ ac̄eea-s̄ĭ poesíe pe'ntru toate tî́mpurile; dar' dacœ poesíea întreagœ are ac̄ella-s̄ĭ isvor, nu trébuĭe sœ uĭtœm, cœ *mœterialul,* în carele este cĭemat artistul-poet, sœ-s̄ĭ întipœreascœ trœsœturele misterioase alle idealuluĭ sœŭ, cœ ac̄ell mœterial poate fi deosebit în fiœcare subĭept, s̄i deosebint̄a mœterialuluĭ, adáusœ la deosebint̄a c̄ivilitœriĭ, cuncurœ mult la scimbœc̄unea *formeĭ,* de nu a înse-s̄ĭ poesíeĭ, pre carea o pun evenemintele, ca s̄í scimbœc̄unea limbag̅uluĭ, în cundœc̄unĭ deosebite, de la un rœstîmp la altul, dela ŭœ parte de'ntr'un rœstîmp la alta.

As̄á fiind sîntem nevoit̄ĭ s̄í pe'ntru poesíea rumînœ sœ luœm sama la tî́mpurile, în carile a isbucnit de'n pĭeptul rumînesc, s̄i sœ deosebim s̄í pe'ntru dînsa ac̄elle treĭ rœstî́mpurĭ, în carĭ se cuprind cœrœpterĭele eĭ g̅enerale. Aste treĭ rœstî́mpurĭ sînt urmœtoarĭele:

1. Rœstîmpul eróic, dela tî́mpurile c̄elle maĭ vecĭe pînœ la 1714, înc̄eputul domninteĭ Fœnœriot̄ilor în t̄œrile rumîne.
2. Rœstîmpul neferic̄iriĭ s̄i all apœsœriĭ sub domnint̄a Fœnœriot̄ilor 1714—1821.
3. Rœstîmpul noŭ, dela 1821 încoac̄e.

§. 69.

Cœrepterĭele poesieĭ rumîne de’n Rœstîmpul eróic (—1714).

Strœbuniĭ nos̄tri, ocupat̄ĭ necurmat cu apœrœc̄unea t̄œrilor strœbunes̄c̄ĭ cuntra popoarœlor strœine înundœt̄ive, aŭ trebuit de secur sœ sîmtœ nevoea de a-s̄ĭ formá s̄i stœtorí limba maĭ tîmpuriŭ, decît orĭ care altœ nœc̄une; coloniĭ, adus̄ĭ de Trœĭann de’n deosebitele pœrt̄ĭ alle împœrœt̄íeĭ romanne, fiind nevoit̄ĭ sœ stea cu tot̄iĭ cot la cot, ca sœ formed̄e murul cuntra nœvœlirilor bœrbare, aŭ trebuit sœ-s̄ĭ topeascœ ĭute deosebitele salle provint̄iœlisme într’ŭœ limbœ comunœ, maĭ lœtinœ, decît fiœ-care de’n provint̄iœlismele lœtine, s̄i earœ-s̄ĭ maĭ vecĭœ decît fiœ-care de’n elle.

Dacœ formœc̄unea limbeĭ s’a fœcut cu atîta rœpejune, s’ar mirá c̄ine-va, cum de avem as̄á de put̄ine monuminte literarĭe de’n rœstîmpul eróic all poesíeĭ noastre? „*Strœbuniĭ nos̄tri aŭ scris,* cum d̄ic̄e pœrintele Metropolitul Dositeĭŭ, *atîta, cît aŭ putut biruí în ac̄eĭ vec̄ĭ greĭ aĭ t̄œriĭ.*“ Deacœ monumintele rœstîmpuluĭ eróic sînt rarĭ, nu urmead̄œ, cœ asémenne rœstîmp n’ar fi fost în poesíea rumînœ: ell a fost la toate nœc̄unile, carile aŭ avut *eroĭ* s̄i *ínimĭ,* s̄i c̄ine ni va negá eroiĭ nos̄tri? c̄ine poate traḡe la îndoealœ mœret̄íea faptelor Rumînuluĭ? Dec̄ĭ lipsa comorilor rumîne poétic̄e de’n rœstîmpul eróic se poate atribuí numaĭ împreḡurœrilor grelle, nefœvorit̄ive scrisoriĭ, carile este detorint̄a istóriculuĭ de a le c̄erc̄etá. Esistint̄a astuĭ rœstîmp nu se poate negá astœ-d̄ĭ, cînd avem poesíĭ ca „*Tœtarul*“ de’n culepc̄unea Domnuluĭ Vœsíliŭ Alesandri. Într’adevœr ac̄este put̄ine vĭérsurĭ ni pot dá prea bine trœsœturile ḡenerale alle poesíeĭ rumîne de’n rœstîmpul eróic. *Brœvura, sumet̄íea, sœrcasmul* (bœjócura, luarea în rîs, cumpœtimint̄a cœtrœ c̄ell învins), *simplœtatea, nœturœletatea, vĭersuic̄unea c̄ea maĭ fireascœ s̄i maĭ put̄in mœestritœ s̄i îngrijitœ, cœdint̄a* (ritmul) *cumbinatœ fœrœ nec̄ĭ ŭœ mœestríe s̄i numaĭ mecánnecœ:* eatœ cœr̆œpterĭele, c̄e rœsultœ de’n „*Tœtarul*“, de’n „*Rumîn verde ca stejarĭul*“, orĭ „*Movila luĭ Burc̄ell*“ s̄. a. pe’ntru poesíea eróicœ a strœbunilor nos̄tri, *tot cœrœpterĭe alle cuns̄c̄iint̄eĭ de putere própriœ s̄i de cundurere cœtrœ dus̄mannul învins,*

În crónic̄ele noastre nœc̄unale se aflœ maĭ multe c̄itœrĭ poétic̄e, carile întœresc d̄isa noastrœ despre trœsœturile poesíeĭ rumîne de’n rœstîmpul eróic.

Rœstîmpul ac̄esta e în mare asemœnnare cu rœstîmpul c̄ellor întîĭ poet̄ĭ grec̄ĭ, cum a fost; *Lin, Peann, Trenn,* s̄. a.

§. 70.

Cœrœpterĭele poesíeĭ rumîne de’n rœstîmpul neferic̄int̄eĭ sub domnint̄a strœinœ.

Ac̄est rœstîmp este avut în monuminte literarĭe s̄i se deseamnœ cu trœsœturĭ foarte demœrcate s̄i rœspicate.

Poesíea rumînœ ĭa în ac̄est rœstîmp ŭœ desvœlire épicœ deosebitœ; *minunatul mitolóḡic,* all uneĭ mitoloḡíĭ nœc̄unale, se améstecœ cu pátimile lucrœt̄ive (drœmátec̄e).

Dupœ tîmpurile pline de eroĭ, vin tîmpurile de asuprint̄œ alle fœnœriot̄ilor. Atunc̄ĭ se formead̄œ de sine un felĭŭ de *cruc̄iadœ misterioasœ,* un felĭŭ de *asot̄iœc̄une francmœsónicœ,* alle cœriĭa stœtute sînt: *Pátriea, nœc̄unœletatea, dreptatea, rœsbunarea c̄ellor împilat̄ĭ s̄i nedreptœt̄it̄ĭ asupra asupritorilor, rœsboĭul în cuntra Turc̄ilor s̄i a Grec̄ilor.* Dar’ astœ sot̄ietate nu se formead̄œ sub cundúc̄erea Domnitorilor, cœc̄ĭ ac̄es̄tĭa eraŭ strœinĭ, c̄i sub cunducœtoriĭ sœĭ própriĭ în desimea codrilor: eroilor luĭ Stefann c̄ell Mare dela *Rœsboennĭ* (Vallea-albœ) li urmead̄œ eroiĭ dela *Strungœ* aĭ luĭ Codreann, Mihul, s̄i aĭ altor asémennĭ. Ac̄eĭa strigaŭ de pe malul Nistruluĭ:

„*Mœĭ tœtare! t̄ine-t̄ĭ callul,*
Nu c̄ercá a trec̄e malul!“

Ac̄eštĭa strigaŭ în desimea frundišuluĭ:

„Sœ scœpœm bĭeata mošie
De pœgînĭ ši de robíe!“

Deosebirea între eroul dela Strungœ ši între c̄ell de pe malul Nistruluĭ este numaĭ ac̄eea, cœ, pe cînd eroiĭ dela Vallea-albœ ši dela Nistru eraŭ cundušĭ de eroiĭ Domnĭ aĭ t̄œriĭ ši ašá aveaŭ în ḡurul sœŭ toatœ t̄ara, luptîndu-se alœturea cu eĭ pe'ntrecute: pe atunc̄ĭ eroul de la Strungœ se cunduc̄eá ell de sine ši aveá abĭá *cunsot̄ĭ doĭ-sprœ-d̄ec̄e*, cu alte cuvinte, cœ eroismul ši pœtriotismul erá urḡisit de cœtrœ dušmannul strœin, c̄e domnĭá în t̄arœ, ši cœ t̄ara înḡenuncĭatœ nu se maĭ puteá aduná sub flámurile dela Rœsboennĭ, ši cœ numaĭ ac̄eĭa, în pĭeptul cœrora colcœĭá sînḡele rumîn maĭ aprins ši maĭ cu fúrie, aleḡeaŭ umbra stejarilor, spre a ašteptá acolo d̄iŭa libertœt̄iĭ, d̄iŭa, pe carea o speraŭ cu atîta sete ši nerœbdare ca ší cruc̄iat̄iĭ rœdobîndic̄unea Ĭerusœlimuluĭ de'n mînile pœgînilor!

Poesíea rumînœ de'n rœstîmpul ac̄esta este în privint̄a cœrœpterĭelor salle în maĭ multe púnturĭ asémenne poesíeĭ trubœdurilor orĭ troverilor de'n veacul de míjloc; ašá sînt urmœtoarĭele púnturĭ:

1. *Cœdint̄a.* Învenc̄unea ši regulœc̄unea cœdint̄eĭ se dœtead̄œ de'n veacul de míjloc. Lucrét̄iŭ, Virḡíliŭ, Orat̄ŭ š. a. aŭ întrebuit pe alócurĭa cuvinte cœdint̄ate; dar' ac̄easta n'aŭ fœcut'o cu precuḡetare întradinsœ, c̄i numaĭ de'n nebœgare de samœ. Însœ în imniĭ biseric̄ešc̄ĭ de'n veacul de míjloc este alta c̄e-va: într'ac̄eštĭa sînt cœdint̄ele ašed̄ate dúpœ ŭœ régulœ anumitœ. Ac̄easta adeverešc̄e, cœ în vĭersuint̄a imnilor ac̄ellora s'a urmat un sistem stœtorit de vĭersuic̄une. În c̄elle maĭ vecĭe ópere poétec̄e cœdint̄ate se vede cœdint̄a întrebuitœ cu put̄in mecœnnism, ši cumbinœc̄unea lor, maĭ ales la Troverĭ, ni înfœt̄išead̄œ cîte patru pînœ la d̄ec̄e vĭérsurĭ tot cu ac̄eea-šĭ cœdint̄œ lucru nesuferit în poesíea modearnœ.

În privint̄a cœdint̄eĭ se aflœ în poesíea rumînœ de'n ac̄est rœstîmp ac̄eea-šĭ libertate ca ší la Troveriĭ de'n veacul

de míjloc; ašed̄œc̄unea eĭ încœ nu e defiptœ; se vœd cîte patru, c̄inc̄ĭ pînœ la šepte ši maĭ multe vĭérsurĭ cu ac̄eea-šĭ cœdint̄œ. Ašá de esîmplu:

Frund̄œ verde stejœrell!
Sus în sus pe colnic̄ell,
Cu puĭcut̄a lîngœ ell,
Suĭe-mi-se Nennic̄ell
Puišor de voĭnic̄ell,
Rumîn verde stejœrell,
Rumînašŭ tras pre'n inell! š. a.

(Nenic̄ell ši Viorica.)

2. *Alegoríile.* All doile cœrœpterĭŭ comun Troverilor ši poet̄ilor noštri de'n ac̄est rœstîmp, este adeasa întrebuic̄une de *alegoríĭ*, saŭ *asemœnœc̄unĭ ascunse*, ac̄este vœ́lurĭ alle adevœruluĭ, aflate la Rœsœrit sub domnint̄ele tiránnec̄e ši despótec̄e, sub carile adevœrul numaĭ învœlit se puteá rœspicá fœrœ pericĭŭ (priméjdie) de'n partea vorbitorilor orĭ scriitorilor.

Doĭnele ši bœladele rumîne sînt maĭ toate alegoríĭ. Domnul C. A. Roset a ridicat, sînt cît̄ĭ-va annĭ, cu mult tœlent în *„Steaŭa Dunœriĭ“* vœlul strœved̄íŭ (diafann) all multora de'n elle.

3. *Simbólurile.* All treile cœrœptorĭŭ all poesíeĭ de'n veacul de míjloc este întrebuint̄œc̄unea animalelor iconœt̄íve (simbólic̄e), de fiint̄e misterioase. Aic̄ĭ páserile vorbesc, cîniĭ se strœfiguread̄œ, caiĭ sapœ cu copitele morminte pe'ntru domniĭ sœĭ, demoniĭ ĭaŭ formœ omeneascœ, š. a.

Poesíea rumînœ de'n ac̄est rœstîmp are cu covîršire ac̄est cœrœpterĭŭ. ***Minunatul*** saŭ *uĭmitul* poétic, ac̄eastœ ***ursitœ*** (fatum) a c̄ellor vecĭ, ni aratœ în poesíile rumîne: ***bœláurĭ, smeĭ, fet̄ĭ frumošĭ, ĭele, tricolic̄ĭ saŭ pricolic̄ĭ, sburœtorĭ*** š. a. tot atîtea rœmœšite mitolóḡic̄e próprie alle noastre, fœrœ ca sœ uĭtœm tot ŭœ datœ ší ***descíntec̄ele*** ši ***fármec̄ele,*** carile, ca ší în *eleḡíea* romannœ ši greacœ, sînt ŭœ fîntînœ însœmnatœ a poesíeĭ. În ***Cœtull, Orat̄ŭ,*** ši la grec̄ĭ în ***Teocrit,*** maĭ ales în idila saŭ pœstorala luĭ numitœ *„Fermecœtoarĭa“*, aflœm, cœ tot, c̄e numim noĭ *fármec̄e,* este ŭœ mos̄c̄enninṯœ dela c̄eĭ vecĭ; apoĭ fármec̄ele c̄elle rumînes̄c̄ĭ sînt întocmaĭ ca c̄elle grec̄es̄c̄ĭ, descrise de Teocrit:

> *„Sub ajutorĭul uneĭ d̄ine se topes̄c̄e astœ c̄earœ în flácœrĭ: as̄á de ’ndatœ sœ se topeascœ s̄i sœ se rœsipeascœ de asémenne Delfe Mindeannul! Mis̄cat de brat̄ul mĭeŭ fusul se ’ntoarc̄e s̄i se rotes̄c̄e în ḡuru-ĭ: as̄á sœ se întoarcœ s̄i sœ se roteascœ necredinc̄osul în ḡurul caseĭ melle, învîrtit de mîna Vínerĭĭ!“*

Astœ întorsurœ (strofœ) de’n Teocrit ni amintes̄c̄e mult pre bœlada rumînœ: *„Baba Cloant̄a“*.

4. *Amorul s̄i eroismul.* Aste doŭe ḡénurĭ despœrt̄ite orĭ unite, ocupœ maĭ cu deosebire poesíea veaculuĭ de míjloc.

Dar’ oare de c̄e se ocuparœ poet̄iĭ ac̄elluĭ veac numaĭ cu cîntœc̄unea amoruluĭ s̄i a eroismuluĭ? *„Pe’ntru cœ amorul este ŭœ pátimœ comunœ la toatœ etatea (vîrsta); pe’ntru cœ spíretul vitejesc ĭĭ adœuḡeá prestiḡul; pe’ntru cœ rœsboĭul s̄i lupta erá atunc̄ĭ pátima lumiĭ întreḡĭ; pe’ntru cœ întreprínderile avînturoase eraŭ cœutate de tot̄ĭ, s̄i adese orĭ poet̄iĭ cîntaŭ cu spada la brat̄ŭ înnœinte saŭ dupœ bœtae“*.

În poesíea rumînœ de’n rœstîmpul ac̄esta încœ predomnes̄c̄e *amorul* s̄i *eroismul* saŭ *vitejíea* s̄i *brœvura,* ba încœ aste ḡénurĭ se aflœ adese orĭ amestecate, ca s̄í la trubœdurĭ, cu c̄ell maĭ curios amœlgam de *„gœlœntœríe* s̄i de *feroc̄etate,* de *nereleḡiosœtate* s̄i *superstic̄une,* de *sîmt̄eminte duĭoase, cumpœtimit̄ive* s̄i de *asprime“*.

C̄ea întîĭœ *doĭnœ* de’n culéḡerea D. Alesandri, edatœ la Pœris, cuprinde pe ŭœ scarœ maĭ micœ, îmbele ḡénurĭ, de care vorbim. În *„Doina doĭnit̄œ“* avem portretul c̄ell maĭ credinc̄os all cœllarĭuluĭ de’n veacul de míjloc cu toate aspirœc̄unile luĭ rœsboĭoase, ḡeneroase, amoroase, s̄i cĭar cu sœlbœtœc̄íea, cu nereleḡiosœtatea s̄i asprimea luĭ.

5. *Repet̄ic̄unea vĭersuluĭ întîĭŭ.* All c̄inc̄ile cœrœpterĭŭ all poesíeĭ de’n veacul de míjloc este adeasa întrebuint̄œc̄une a vĭersuluĭ întîĭŭ, a unuĭ felĭŭ de *prodatœ* saŭ de *propusœc̄une* (temœ), carea nu numaĭ s̄erbĭá dirept mœsurœ pe’ntru întreaga poemœ, dar’ încœ, ca pre’ntr’un felĭŭ de asot̄iœc̄une de ideĭ, aratœ de ’ndatœ ḡenul poesíeĭ, ádecœ, de este *pœstoralœ,* orĭ *romant̄œ voĭoasœ* orĭ *tristœ,* s̄. a.

Este maĭ ales de însœmnat dátina, de a înc̄epe poema cu asemœnnœc̄unĭ neanumite, de *frund̄e, de obĭepte de coloare verde,* s̄i luate púrurea de’n dominĭul nœtureĭ.

Tot asémenne se tîmplœ s̄í în poesíea rumînœ de’n ac̄est rœstîmp.

Eatœ aic̄ĭ un vĭers rumîn de’n veacul all XIV. orĭ all XV., pe’ntru cœ tot ac̄est vĭers se aflœ s̄í în limba itœliannœ trœdus în unul de’n numitele veácurĭ

Amœrîta Turturicœ.

1. Amœrita turturicœ,
O! Sœrmanna, vœĭ de ea!
Cînd rœmîne sînguricœ,
O! sœrmanna, vaĭ de ea!

2. Plînḡe, ínima îs̄ĭ stricœ
O! sœrmanna, vaĭ de ea!
Nes̄c̄iind, c̄e sœ maĭ d̄icœ,
O! sœrmanna, vaĭ de ea!

3. Sboarœ tristœ pre’n pustíe
Cu dor dup’ a sa sot̄íe:
Jalea eĭ nu se maĭ s̄c̄ie,
Maĭ mult moartœ, decît viœ.

4. Cît trœes̄c̄e, tot jœles̄c̄e,
Plînḡe de se prœpœdes̄c̄e;
Cu alta nu se ’nsot̄es̄c̄e,
Nec̄ĭ nu se maĭ veseles̄c̄e.

5. Trec̄e frumoase livede,
Nu se uĭtœ, nec̄ĭ nu vede,
Fuḡe pre’n pœdure verde,
S̄i se duc̄e, de se pĭerde.

6. Sboarœ pîn' c̄e de tot cade,
Ocolind dumbrœvĭ, ograde,
S̄i pe lemn verde nu s̄ade,
Dorul eĭ de loc nu scade.

7. S̄i cînd stœ cîte ŭœ datœ,
Tot pe rámurœ uscatœ,
Cu ínima înnecatœ
De jale nevindecatœ.

8. S̄ede pe cîte ŭœ stîncœ,
Nec̄ĭ nu bé, nec̄ĭ nu mînîncœ:
Întristarea-ĭ c̄ea adîncœ
De'n d̄i în d̄i cres̄c̄e încœ.

9. Unde vede apœ rec̄e,
Nu va la ea sœ se plec̄e,
C̄i o túlburœ s̄i trec̄e,
S̄i o blástœmœ, sœ sec̄e.

10. Unde vede apœ plinœ
De noroaĭe s̄i de tinœ,
Merḡe setea de-s̄ĭ alinœ,
S̄i de sot̄ul sœŭ suspinœ.

11. Unde-aude, sœ pocneascœ
Pus̄ca c̄ea vînœtoreascœ,
Ea se duc̄e s'o loveascœ,
Ca sœ nu se cinueascœ.

§. 71.

C̄elle treĭ tœĭœminte alle poesíeĭ rumîne de'n rœstîmpul c̄est noŭ.

Pusœc̄unea c̄ea scimbœc̄oasœ a împreḡurœrilor, pre'n carile trecú Rumînimea întru întîĭa jumœtate a veaculuĭ all XIX. înrîurind s̄í asupra spíretuluĭ poétic all Rumînuluĭ, sîntem nevoit̄ĭ a împœrt̄í poesíea rumînœ de rœstîmpul c̄ell noŭ în treĭ tœĭœminte:

Tœĭœmîntul I. dela 1821—1830.
" II. " 1830—1848.
" III. " 1848 pînœ în d̄illele noastre.

Tœĭœmîntut I.

De unde înc̄epe rœstîmpul c̄ell de pe urmœ all poesíeĭ rumîne? Carea este c̄ea maĭ de pe urmœ doĭnœ jálnicœ, în carea se stinḡe grœdat c̄ell de pe urmœ rœsúnet (eco) all neferic̄itelor tîmpurĭ alle domnint̄eĭ fœnœriótec̄e?

Eatœ, c̄e nu putem anumí. Tréc̄erea dela poesíea doĭnelor la a tœĭœmîntuluĭ întîĭŭ de'n rœstîmpul de pe urmœ a fost dupœ socotint̄a noastrœ tot as̄á de sgomotoasœ s̄i de neprecuḡetatœ ca s̄í tréc̄erea dela Domniĭ fœnœriot̄ĭ s̄i dela limba greacœ la Domniĭ rumînĭ s̄i la limba rumînœ. Revoluc̄unile sot̄iale înrîuresc púrurea s̄í asupra produselor literarĭe, s̄i le fac pœrtas̄e prifác̄erilor lor. Revoluc̄unea greacœ nœc̄unalœ, pregœtitœ ca toate revoluc̄unile pre'n propœgandele scriitorilor s̄i alle poet̄ilor grec̄ĭ, nu este strœinœ, crédem, de revoluc̄unea poéticœ a Rumînilor: dupœ cum ea a pus în lucrare prifác̄erile sot̄iale de'n Princ̄ipatele rumîne dunœrenne dela 1821, de asémenne rœsunarea ideilor eteris̄tilor grec̄ĭ pe pœmîntul rumînesc a ocœjunat s̄í prifœcœc̄unea poesíeĭ rumîne de'n dominĭul *pœstoraleĭ* s̄i all bœladeĭ în all *odeĭ*, all *romant̄eĭ* de astœ-d̄ĭ.

Cînd flámura neatîrnœriĭ grec̄es̄c̄ĭ fîlfœí la Ĭas̄ĭ în mînile Domnuluĭ Ipsilanti, strígœtul *„sœ trœeascœ Grec̄íea!“* atît de înt̄eles de cœtrœ popoarœle apœsate, gœsí un rœsunet profund în ínima Domnuluĭ *Tudor Vlœdimirescul* de'n Rumîníea, s̄i cu flámura s̄í ell a mînœ, dar' cu flámura *rumînœ,* rœspunse: *„sœ trœeascœ neatîrnarea rumînœ!“*

Cînd un Maurocordat, un Stavros s̄i alt̄iĭ smúlserœ depe c̄ítœra lor poéticœ coardele, în care plînsese Grec̄íea în decurs de patru veácurĭ (1453—1821) dupœ neatîrnarea sa; cînd, în locul astor coarde triste, acordarœ ac̄ellea, de'n carile scoáserœ apelul la libertate: atunc̄ĭ s̄í la Rumînĭ, furœ codriĭ pœrœsit̄ĭ de bravĭ s̄i es̄irœ la lumina d̄illeĭ, s̄i la apláusul uneĭ nœc̄unĭ, c̄e rœnas̄c̄e, s̄í poetul rumîn, sdrobindu-s̄ĭ c̄ítœra doĭnelor, c̄ítœra ac̄eea, pre care nœintas̄iĭ o numíserœ „*frat̄ĭ de cruc̄e*“

„Sœ scape bĭeata mos̄íe
De pœgînĭ s̄i de robíe!“

ca s̄í Maurocordat, ca s̄í Stavros, fac sœ rœsune pe coarde noaŭe:

„Frat̄ĭ unit̄ĭ, nu ca tîlharĭ,
C̄i ca Rumînĭ, oamenĭ marĭ,
Venit̄ĭ sœ ne svœtuim,
C̄e-ar trebuí? cum sœ fim?

(Rugœc̄unea, de Vœcœrescul, 1821.)

s̄i earœ-s̄ĭ:

„Aĭdĭ Rumîne! aĭdĭ voĭnic̄e!
Lasœ rîpe, vœĭ, colnic̄e!
Aĭdĭ mos̄neann de vitejíe!
Lennea nu e datœ t̄ie.

. . . .

Aĭdĭ Rumîne! cœc̄ĭ e vreme,
Decînd t̄ara ta tot ḡeme,
Suferind rus̄inĭ s̄i groad̄e
Sub cumplirea multor load̄e.
Aĭdĭ! voĭnic̄e, te aratœ,
Cœ tot es̄c̄ĭ, c̄e-aĭ fost ŭœ datœ!
Cu unire s̄i cu minte,
Cu de arme drépturĭ sfinte,
C̄erĭul slava ta voes̄c̄e,
Aĭdĭ! voĭnic̄e, birues̄c̄e!“

(Cînt. rum. Vœcœrescul, 1821.)

Nec̄ĭ ŭœ îndoealœ! Cĭar de nu s'ar s̄c̄í, cœ aste poeme mic̄ĭ s'aŭ fœcut în minutele mis̄cœriĭ eteríztic̄e grec̄es̄c̄ĭ, cĭar s̄í atunc̄ĭ în asémennĭ pornirĭ enérḡic̄e sbucninde de'n pĭeptul unuĭ Rumîn în fat̄a lumiĭ am ḡic̄í înrîurint̄a uneĭ deosebite prifác̄erĭ sot̄iale asupra poetuluĭ.

În adevœr! astœ prifác̄ere a fost pregœtitœ s̄í la Rumînĭ alœturea cu fœbricœc̄unea *minelor*, la carile erá Grec̄íea sœ puĭœ foc cuntra Sultannilor.

As̄á Vœcœrescul fac̄e pre *Sœturn* (în des̄c̄íderea teatruluĭ rumîn pe'ntru întîĭa-s̄ĭ datœ în 1819) sœ d̄icœ Rumînilor:

„M'as̄ed̄ŭ aic̄ĭ, nu mœ maĭ duc,
Séc̄erea-mĭ lœpœdatœ,
C̄easórnicul dreptat v'aduc
Pe-Astreea prea bogatœ

Cu toate bunele acum,
Cu veac de áur vine:
Întîmpinat̄ĭ-o de pe drum,
Precum se cuvine.

„Ŭœ maĭcœ pátrie-avet̄ĭ,
Un duh de frat̄ĭ vœ poarte
Supus̄ĭ, uniriĭ supúnet̄ĭ
Puterea relleĭ soarte.

Unit̄ĭ vœ înt̄eléḡet̄ĭ voĭ
Cu de Rumînĭ mœrime
La tot de-ŭœ glœsuire voĭ
L'a drágostiĭ 'ntreḡime.“

Strígœte s̄i povet̄uirĭ înnalte s̄i pline de ŭœ nemuritoarĭœ prevedere! Numaĭ Virḡíliŭ a maĭ s̄c̄iut, ca poetul c̄ell întîĭŭ all rœḡenœrœc̄uniĭ noastre nœc̄unale, sœ strœbatœ în c̄elle maĭ simple cîntœrĭ alle salle pre'n c̄et̄ele c̄elle maĭ dese alle viitorimiĭ!

Un deosebit mérit all c̄ellor întîĭe imne, c̄e rœsunarœ în c̄eĭ de'ntîĭ treĭ-d̄ec̄ĭ de annĭ aĭ veaculuĭ XIX., este ac̄ella, cœ se at̄intirœ numaĭ asupra cáuseĭ nœc̄unale *polític̄e* s̄i *sot̄iale.* Simpla scríere a códic̄eĭ noaŭe de leḡĭ, *alcœtuite rumînes̄c̄e* la 1818, a fost de ajuns, ca sœ des̄c̄epte în pĭeptul unuĭ Rumîn pœtriot sîmt̄eminte s̄i isbucnint̄e de întusiasm: Vœçœrescul strigœ:

„Ah! de-ar puté (leḡea) a ni dobîndí
S̄í cîte avem pĭerdute!
Atunc̄ĭ c̄é dúhurĭ n'ar gîndí,
C̄e gurĭ ar maĭ fi mute?

Atunc̄ĭ s̄ĭ-ac̄ell corb sœrmann,
Ear' ácvilœ s'ar fac̄e,
S̄ĭ-orĭ c̄e Rumîn ar fi Romann,
Mare 'n rœsboĭŭ s̄i 'n pac̄e!“

Pînœ s̄í cáusa unirii o gœsim încĭeĭînd întîĭul tœĭœmînt all poesíeĭ rumîne de’n rœstîmpul de’n urmœ. Într’un apostrof, un blœstœm de’n ac̄elle sute s̄i miĭ, c̄e s’aŭ adresat de atunc̄ĭ încoac̄e Milcovuluĭ:

„De unde-t̄ĭ vine numele, pœrœŭ fœrœ putere,
C̄e despœrt̄irea neamuluĭ tu îndrœsnes̄c̄ĭ a c̄ere?
Mutœ ’nc̄eputu-t̄ĭ, Milcov sec, de va sœ-t̄ĭ dobîndeascœ,
Sfîrs̄itu-t̄ĭ va, lumea oftînd, în vec̄ĭ sœ te urascœ!
Despret̄uire frat̄iĭ daŭ puteri-t̄ĭ ne’nsœmnate,
Cœc̄ĭ despœrt̄it, orĭ depœrtat, *fratele e tot frate.*

În anniĭ astuĭ tœĭœmînt all poesíeĭ rumîne de mare însœmnœtate înc̄ep a rœsuná lirele luĭ *Conacĭe, Beldimann, Cîrloavœ,* s̄. a. Cœrœpterĭele ḡenerale alle poesíeĭ de’n tœĭœmîntul ac̄esta, pe lîngœ spíretul de nœc̄unœletate, sînt urmœtoarĭele:

1. Înrîurint̄a scriitorilor grec̄ĭ asupra poet̄ilor nos̄tri.
2. Întrebuint̄œc̄unea mitoloḡíeĭ grec̄e s̄i lœtine în locul c̄elleĭ nœc̄unale de’n doĭne s̄i bœlade.
3. Cœdint̄a înc̄epe a se regulá.
4. Limba este încœ plinœ de bœrbœrismĭ.

Tœĭœmîntul II.

all poesíeĭ rumîne de’n rœstîmpul de pe urmœ
1830—1848.

Deacœ a fost poesíea vre ŭœ datœ icoana credinc̄oasœ a sot̄ietœt̄iĭ: apoĭ a fost poesíea rumînœ de’n tœĭœmîntul ac̄esta. Dupœ publicœc̄unea regulœmîntuluĭ orgánnec (1833), pe de ŭœ parte uniĭ Rumînĭ lœpœdarœ antereul s̄i is̄licul s̄i luarœ în locul lor surducul s̄i pœlœríea, pe de altœ parte cu luc̄itura (lucsul) s̄i obĭeptele Apusuluĭ se întruduc̄eaŭ cu rœpejune s̄í ideĭ frînc̄es̄c̄ĭ, ḡermîne s̄. a. Arlecinada, c̄e erá în c̄elle de’n afarœ alle Rumînuluĭ, se fœcú curînd s̄í în c̄elle lœúntric̄e. Ac̄eea-s̄ĭ arlecinadœ înrîurí asupra rœnás̄c̄eriĭ noastre literarĭe. Cu toate ac̄estea alœ́turea cu poeme amoroase s̄i bác̄ic̄e, în care d̄eetœt̄ile mitológic̄e grec̄e înlocuise pre d̄eetœt̄ile mitológic̄e rumîne, înc̄epurœ a se iví poeme, adese foarte nimerite, în carĭ poet̄iĭ îs̄ĭ preîmblaŭ peanna pe toatœ întinsa ramœ a pátimilor s̄i a sîmt̄emintelor, dela c̄elle maĭ ĭut̄ĭ s̄i maĭ pornite la c̄elle maĭ dulc̄ĭ s̄i maĭ nóbile.

Cœrœpterĭele ḡenerale alle poesíeĭ rumîne de’n tœĭœmîntul ac̄esta sînt:

1. *ḡeneralul,* s̄i
2. *spíretul imitœtorĭŭ.*

Ḡeneralul este t̄întint̄a poet̄ilor de a se ocupá cu ideile *ered̄ite (mos̄c̄ennite),* bunœ oarœ cu sîmt̄emintele s̄i pátimile înt̄elese de fiœ-c̄e om, s̄i numaĭ cu osebire de ac̄ellea, carĭ sînt d̄estre própriœ nœc̄uniĭ poetuluĭ. Rac̄in, Corneil, S̄ecspir aŭ scris în mod ḡeneral.

Literœtura, c̄e se nas̄c̄e sub t̄întint̄a ac̄easta a ḡenerœlisœriĭ a rare orĭ rœus̄es̄c̄e. Primim maĭ lesne ŭœ óperœ, de s̄í numaĭ de míjloc, dar’ oriḡinalœ, nœc̄unalœ, decît ŭœ óperœ de míjloc ḡeneralœ.

Dela greutatea, c̄e întîmpinœ poet̄iĭ de míjloc în poemele ḡenerale, provine s̄í t̄întint̄a c̄ea fœtalœ a ***imitœriĭ autorilor strœinĭ,*** ac̄eá trœsœturœ, de’n nenoroc̄ire, atîta de comunœ a poesíeĭ noastre de’n anniĭ ac̄estuĭ tœĭœmînt.

Astœ mœnnierœ de imitœc̄une este foarte stricœc̄oasœ s̄i deḡenœrœt̄ivœ pe’ntru poesíea rumînœ, pe’ntru cœ ea rœspicœ sîmt̄eminte strœine s̄i într’un cip strœin de modul de a cuḡetá all Rumînuluĭ. Pre’n ac̄eea desvoltœc̄unea spiretualœ a Rumînuluĭ, în loc sœ se nœinted̄e, se desnœturead̄œ s̄i se încurcœ.

XXVIII.

Hœrœlámpiŭ Grandea.

(Nœscut în *Bucures̄c̄ĭ,* unde s̄ĭ-a fœcut s̄í cursul stúdielor; fiind cœ rœmœsese tîmpuriŭ lipsit de pœrint̄ĭ s̄i de rudénii, fu nevoit sœ-s̄ĭ prourmed̄e studiarea fœrœ nec̄ĭ un ajutoriŭ s̄i sœ deviĭœ jucœríea noroculuĭ s̄i a ursiteĭ: de ac̄eea înc̄epú sœ învet̄e hirurḡíea în spitalul militariŭ de'n Bucures̄c̄ĭ. Încœ în etatea de *doĭ-sprœ-d̄ec̄e* annĭ înc̄epurœ a se iví scînteile poétic̄e, carile provedint̄a le pusese în ínima luĭ. Cu toate ac̄estea a prourmat în cip mecánic cúrsurile s̄coaleĭ hirúrḡic̄e, de s̄í nu aveá nec̄ĭ un gust pe'ntru elle; cœc̄ĭ în mintea luĭ luc̄ĭá ḡéniul poétic: în ínima luĭ rœsuná limba uneĭ muse. Precînd ascultá în s̄coalœ anœtomíea doftoreascœ s̄i vedeá oasele omenes̄c̄ĭ: ell cuḡetá la soartea s̄i la súfletul, c̄e-l purtase ac̄elle oase. Precînd erá scos împreunœ cu cunsot̄iĭ sœĭ învœt̄œc̄eĭ la cîmp sœ învet̄e la érburĭ: ell admirá nœtura c̄ea frumoasœ s̄i ascultá s̄oaptele florilor, c̄e le culeḡeá, pre carĭ le trœduc̄eá în limba armoníeĭ.

Cu toate ac̄estea Grandea fu nevoit sœ rœmîĭœ în cœriera de hirurg, sœ asiste la opœrœc̄unĭ doftores̄c̄ĭ, carile îĭ aprindeaŭ créeriĭ, s̄i sœ urmed̄e cursul învœt̄œturilor luĭ Esculap.)

§. 72.

Pœsœrica.

I.

1. Luna peste mut̄ĭ d̄imbĭá,
Coama 'n áer scuturá
De arḡintul Silfilor,
Frœt̄iorii stellelor,
5. Cînd ĭubita pomilor,
Pœsœrica serelor,
Pe ŭœ cracœ se oprĭá
S̄i Elenneĭ îĭ d̄ic̄eá:
„—Unde-ĭ mîndrul tœŭ ĭubit,
10. Pe c̄e t̄œrmurĭ a pornit?
Spune, tînœrœ domnit̄œ,
La a nopt̄iĭ d̄init̄œ;

Cœc̄ĭ am aripĭ sburœtoarĭe,
Aurelle, surioare,
15. S̄i de-ĭ spune — unde este —
Ît̄ĭ aduc de dînsul veste.
— Drœgulit̄œ sorioarœ!
Vaĭ! de trista-mĭ inimĭoarœ!
Ell s'a dus la bœtœlíe,
20. Cœc̄ĭ vin Turc̄iĭ cu urḡíe!...
Cum ŭœ áurœ, c̄e sboarœ
Pe a nopt̄iĭ aripĭoarœ,
Pîn' la capul Oltuluĭ
Lîngœ cursul Istruluĭ, —
25. Unde este mîndrul mĭeŭ,
Ajutá-ĭ-ar Dumned̄eŭ! —
— Du-te dragœ pœsœricœ,
Drœgœlas̄œ d̄inulit̄œ,
Cœc̄ĭ frumoasœ colivíe
30. O sœ daŭ sœ-t̄ĭ facœ t̄ie,
S̄i 'ntr'însa te voĭŭ t̄iné,
Pînœ bine a 'nnoptá:
Cînd se culcœ cœlœtoriĭ
S̄i s'alinœ Vînœtoriĭ,
35. Ca sœ nu mi te omoare
Dupœ cracœ la rœcoare!"
S̄i Eleanna cum d̄ic̄eá,
Pœsœrica sœrutá,
Calle bunœ îĭ urá
40. S̄i în noapte sboru-ĭ dá,
S̄i cu ocĭĭ o urmá
Pînœ c̄e n'o maĭ vedeá.

II.

Pœsœrica se duc̄eá,
S̄i pe calle întîlnĭá:
45. Cînd plœcute dumbrœvĭoare,
Dalb locas̄ŭ de d̄inis̄oare,
Cînd pœraĭe de arḡint,
C̄e sub earbœ plîng fuḡind,
Cînd micut̄e pœsœrelle,
50. Legœnnate 'n rœmurelle;
Nicœírĭ nu rœsuflá,
Tot cu vîntul se 'ntrec̄eá.

BIBLIOTECA * ACADEMIEI * ROMANE

Dar' la gura Oltuluĭ,
Lîngœ cursul Istruluĭ,
Lunga calle îs̄ĭ oprĭá,
Pe un plop se odihnĭá
S̄i de'n rîŭ se recorĭá.
Dar' 'nnainte c̄e vedeá,
De atîta c̄iripĭa?...
Ea vedeá, mœri, vedeá,
Cum Rumîniĭ se bœteá
Cu os̄tirea Turc̄ilor
Ca mult̄imea stellelor!
Greŭ pœmîntul bubuĭá,
C̄erĭul se întunecá,
Fúlḡerele s̄erpuĭaŭ,
Trœ́snetele detunaŭ,
Dúnœrea urlá spumatœ,
De urḡíe 'nfioratœ
S̄i de sînḡe înnecatœ!...
Pœsœrica cum vedeá,
Aripele-s̄ĭ întindeá
S̄i pe vînt se reped̄ĭá.

III.

D̄iŭa, fiĭca soareluĭ,
Dela sînul Pontuluĭ,
C̄erĭuluĭ senin d̄imbĭá,
Întunérecul fuḡĭá;
D̄orile venĭaŭ voĭoase
Cu d̄imbirĭ primœvœroase,
Cu cosit̄ele de fir
Pe-aripĭoare de d̄efir.
Dar' Domnit̄a cum vedeá
C̄erĭul, cœ se rumennĭá,
Cu un cîrd de fetis̄oare,
Frumus̄elle d̄inis̄oare,
Se duc̄eá pe verd̄ĭ cîmpíĭ
Cu florĭ rúmênne s̄i viĭ;
Luaŭ roaŭa de'n bujorĭ,
Se spœlaŭ pe ocis̄orĭ
S̄i cu roaŭa depe crin
Rœcorĭaŭ frumosul sîn.

La ŭœ cruc̄e se oprĭá,
S̄i cu toate se rugá;
Cînd Eleanna se uĭtá
Cœtrœ c̄erĭŭ s̄i lœcrimá,
Pásœrea, venind, vedeá,
Plaĭul verde ocolĭá
S̄i 'ntristatœ se lœs̄á.
„O frumoasœ d̄inulicœ!“
D̄is'a mîndra pœsœricœ,
Sœrutînd gurit̄a-ĭ micœ,
„Merḡĭ pe t̄œrmul, und' se bate
C̄eĭ pœgînĭ cu all tœŭ frate
Cu os̄tire de flœcœĭ
Strînsœ de pre'n aste vœĭ;
Merḡĭ s̄i nu te întristá,
E cu tine soartea ta.“
Dar' Eleanna suspiná,
Calde lácrimĭ rourá.

IV.

Ear' în d̄iŭa viitoarĭœ
Doamna junœ, rœpitoarĭœ,
În ostas̄ŭ voĭnic scîmbatœ
Cu flœcœĭ pornĭá îndatœ
Pe'ntre stelle, pe'ntre florĭ,
În lumina dela d̄orĭ,
Istrul cînd l'apropiá,
Larma lupteĭ aud̄ĭá,
Înima-ĭ se aprindeá;
S̄i cum Oltu 'n vîjelíe
Se aruncœ cu urḡíe
Peste málurĭ împĭetrite
S̄i de brad̄ĭ acoperite,
Rœsturnînd cu ne 'nfrînare
S̄i muḡind cu 'nfuriare:
Astfelĭŭ fálnica-ĭ os̄tire
Se rœpede fœrœ s̄cire
În pœgînii c̄eĭ turbat̄ĭ
De triumf înflœcœrat̄ĭ!...
Armœsarĭul numaĭ áur
Trec̄e ca turbat bœláur

Pe osmann cœlcînd în sînḡe,
D̄illele amar a-s̄ĭ stînḡe.
Moartea ’n urma eĭ soses̄c̄e,
Spaĭma ’n Istru prœvœles̄c̄e.
Domnul t̄œrii tot c̄e vede,
Ca un vis abĭá le crede:
Cum Eleanna ŭœ copillœ,
A pœlatuluĭ d̄œmbilœ,
Ca un trœ́snet de urḡíe
Sœ se lupte ’n bœtœlíe?...
Sboarœ s̄i de’n cornu-ĭ sunœ,
Ostea lîngœ ell s’adunœ,
Cœc̄ĭ pœgînii s’aŭ tred̄it,
Ajutoarĭe lĭ-aŭ sosit.
Ca un trœ́snet, c̄e despicœ
Întunérecul noptos,
Pe un steĭŭ de pĭeatrœ picœ
S̄i ’l rœstoarnœ ’n valle jos:
Astfelĭŭ cad Rumînii nos̄tri
Pe dus̄mannii c̄eĭ cumplit̄ĭ,
Îĭ cosesc cu brat̄ul mort̄ii
De urḡíe învrœjbit̄ĭ.
Moartea, groad̄a predominœ
Pe tot locul sînḡerat;
Cîmpul, vallea greŭ suspinœ;
Tunœ lupta ne’nc̄etat.
De ŭœ datœ înc̄etead̄œ,
Cœc̄ĭ de pac̄e a sunat!
Pac̄e! pac̄e! repetead̄œ
S̄i ecoul depœrtat,
Cœc̄ĭ se luptœ domnul t̄œrii
Cu Sultannu ’nflœcœrat̄ĭ;
Ca doĭ s̄erpĭ în spuma mœrii
Se isbesc, se strîng turbat̄ĭ.
Dar’ vulturul cu durere
Sus în c̄erĭurĭ a t̄ipat!
Tot̄ĭ at̄intœ în tœc̄ere...
C̄ine oare-a triumfat?
Ca nœsipul de’n pustíe
Spulberat de asprul vînt,
Ca torinte de urḡíe
Prœvœlite pe pœmînt,
Fug pœgînii, cat scœpare

De Rumînii, c̄e-ĭ omor!
Domnul t̄œrii cu turbare
A uc̄is pe capul lor.
Steagul t̄œrii se înnalt̄œ
Ca alt soare peste c̄eatœ,
Fálnic, mîndru, luc̄itorĭŭ,
Fluturînd biruitorĭŭ.

V.

Steaŭa d̄illeĭ tot luc̄ĭá
S̄i în válurĭ s’oglindĭá,
Cînd Eleanna se ’ntorc̄eá
Cŭ-all eĭ sot̄ŭ alœ́turea
Tot în fruntea bravilor
Smeilor Rumînilor.
Pœsœrica tot sburá,
Pre Eleanna ’ncunjurá
S̄i ḡingas̄ŭ o gugulĭá
Cînd pe rúmennĭ obrœjorĭ,
Cînd pe negri ocis̄orĭ,
Cînd pe ruje bud̄is̄oare,
Cînd pe sînu-ĭ albœ floare!

§. 73.

Orfannul.

1. O Doamne! c̄e pot fac̄e orfann aic̄ĭ în lume,
Purtat pe stînc̄ĭ de soarte s̄í fœrœ nec̄ĭ un nume,
La tot̄ĭ ac̄eĭa, cœ́ror li c̄er ajutorint̄œ,
Saŭ c̄ell put̄in, o Doamne! a-mĭ dá de locuint̄œ?
Dar’ toatœ... lumea, toatœ, strœinœ-ĭ pe’ntru mine,
S̄i vœd c’aic̄ĭ, într’însa, nœscut sînt pe’ntru cine.

2. Eŭ n’am la c̄ine plînḡe durerea mea c̄ea mare,
Eŭ n’am la c̄ine spune, cœ ḡem s̄i súfœr tare!
Strœin, pe negre válurĭ de c̄e sœ rœtœc̄esc?
Des̄cide-te... morminte, voĭŭ sœ m’adœpostesc!
Des̄cide-te... primes̄c̄e pe-all lumiĭ blœstœmat!
Ah! nu... în lume încœ, cœc̄ĭ oara-mĭ n’a sunat!

3. Dar’ vaĭ! cu toate astea amar e, ’n sœrœc̄íe
Sœ duc a mea vieat̄œ, strœin de bucuríe!

Sœ n'am put̄inœ pîne a-mĭ potolí de foame,
Nec̄ĭ unde sœ plec capul, o prea putinte Doamne!
C̄e groad̄œ! c̄e durere! blœstœm plin de turbare!
Cœc̄ĭ la a mea durere nu sîmt nec̄ĭ ŭœ curmare.

4. Rœcnesc ca 'n gĭara mort̄iĭ, cœc̄ĭ neagra noapte vine,
S̄i eŭ, slœbit de foame, ḡemînd amar în mine,
Ne-avînd pœrinte, rudœ, m'abat coló pe strade,
Pe-ŭœ pĭeatrœ 'n loc de pernœ îmĭ pun fruntea c̄e arde.
O tu, guvern all t̄œriĭ, ce uit̄ĭ, cœ-ĭ esc̄ĭ pœrinte!
De c̄eĭ sœrac̄ĭ ca mine avut'aĭ oare-a minte?

5. Cu toate aste cinurĭ maĭ am în sîn sperînt̄œ,
Cœ c̄ell de'n c̄erĭŭ pœrinte observœ trista-mĭ vĭeat̄œ,
Cœ dînsul are milœ de marea mea mœhnire.
Eŭ cred, cœ sus în c̄ériurĭ aflá-voĭŭ ferīc̄ire,
De s̄í aic̄ĭ pe drúmurĭ mœ culc plin de durere,
Slœbit de frig, de foame, strœin de-orĭ-c̄e plœc̄ere!

XXIX.

Arun Dems̄us̄eann (1837—).

(Fiĭŭ de préut; s'a nœscut în Ardeal, în vallea Hat̄eguluĭ, în
satul *Dems̄us̄ŭ,* în 19 Noembre 1838. Ell s'a nœscut cœrunt pe frunte,
care cœrunteat̄œ ĭ-a rœmas pe tot decursul viet̄eĭ. Înc̄epúturile în-
vœt̄œtureĭ le-a avut dela tatœ-sœŭ; în toamna annuluĭ 1847 merse
la s̄coala normalœ de'n Hat̄eg, a învœt̄at însœ numaĭ pînœ în primœ-
vara annuluĭ 1848; cînd erupse cumplita rœvoluc̄une s̄i rœsboĭul c̄i-
vil în Ardeal: atunc̄ĭ merse à casœ la pœrint̄i-s̄ĭ s̄i rœmase acolo fœ-
rœ vre ŭœ urmare la învœt̄œturœ pînœ la annul 1851. Fiindcœ tatœl
luĭ îs̄ĭ pĭerduse în rœvoluc̄une tot c̄e avuse, s̄i fiind cœ ell, pe lîngœ
toatœ apœsœtoarĭa lipsœ totalœ, t̄íneá alt̄ĭ doĭ fiĭ la s̄coalele de'n
Blas̄ŭ: de ac̄eea în toamna annuluĭ 1851 fu trœmis la s̄coala milita-
rœ de'n Hat̄eg. Dela 1852—1860 absolví în Blas̄ŭ stúdiele ḡimnœsiale.
Des̄í erá lipsit cu totul de mijloac̄ele de vieat̄œ, s̄i pre'n urmare se
vedeá nevoit a învœt̄á teoloḡíea, ca educœc̄ell seminœrial, unde ar fi
avut apoĭ c̄elle de lipsœ: tótus̄ĭ, fiind cœ nu sîmt̄iá în sîne aplecare
spre starea preut̄eascœ, se hotœrî se învet̄e s̄c̄iint̄ele jurídec̄e în acœ-
demíea dela Sîbiĭŭ.

Ell promite pre'n toate produsele salle poétic̄e, cœ va fi pro-
urmœtorĭul poetuluĭ *Andreĭŭ Murœs̄annul,* sîmt̄ind s̄i trœind, ca s̄í
dînsul, numaĭ pe'ntru cultura nœc̄uniĭ, pe'ntru desvoltœc̄unea s̄i apœ-
rœc̄unea drépturilor eĭ.)

§. 74.

Rœsunet.

O! scumpa mea nœc̄une, eŭ astœ-d̄ĭ pe'ntru tine
Sînt gata orĭ-c̄e relle pe lume-a suferí,
S̄i pe'ntrŭ-a ta mœrire de orĭ s̄í c̄e venine,
De orĭ s̄í c̄e torminte acum voĭŭ a murí.
Eŭ blástœm pe-orĭ s̄í care, c̄e a-d̄ĭ se maĭ codes̄c̄e,
S̄i nu vre pe'ntru pátrie vieat̄'a s̄ĭ-o sœcrá.
De miĭ de orĭ îl blástœm pre c̄ell, c̄e maĭ voes̄c̄e
Sub prét̄urĭ de rus̄ine nœc̄unea-a s̄ĭ-o trœdá.
Sœ pĭearœ trœdœtorĭul, de trœ́snete sœ pĭearœ,
Sœ pĭearœ renegatul, c̄e n'are dumned̄eŭ,
Sœ pĭearœ orĭ s̄í care de'n vecĭa noastrœ t̄arœ,
C̄e vre pre rumînime s'o surpe tot mereŭ!
Voĭ s̄erpĭ cu d̄ec̄e limbe, fiint̄e urḡisite,
Sœ s̄c̄it̄ĭ, cœ tot Rumînul etern v'a blœstœmá;
Maĭ bine vœ ascúndet̄ĭ, vœ fác̄et̄ĭ a-d̄ĭ perite,
Cœ trœ́snete de'n c̄érĭurĭ pre voĭ v'or detuná.
Rumînul a-d̄ĭ pric̄epe, cunoas̄c̄e pre-orĭ s̄í c̄ine,
C̄e vre sœ-l îmbrînc̄eascœ, sœ-l ducœ la mormînt.
Ell a-d̄ĭ se pret̄ues̄c̄e s̄i s̄c̄i, c̄e-ĭ rœŭ, c̄e-ĭ bine;
Ell strigœ: „Direptate în vecĭul sœŭ pœmînt“.
A-d̄ĭ pátriea ni c̄ere vîrtute, desvoltare,
Sœ tréc̄em orĭ s̄í care pre'n apœ s̄i pre'n foc,
Acum, Rumînĭ, e tîmpul, sœ dœm cu mic cu mare,
Acuma-ĭ sœ ajúnḡem la mult doritul loc!
De c̄e nu poc̄ŭ, ah! doamne, all c̄erĭuluĭ putinte!
Sœ 'mpart la fiœ-care amor, puterĭ de leŭ,
Sœ daŭ la tot Rumînul ŭœ ínimœ fĭerbinte,
Sœ-ĭ ardœ pe'ntru t̄arœ, nœc̄une-mĭ tot mereŭ!

§. 75.

Cœtrœ adunînt̄a nœc̄unalœ rumînœ de'n Sîbiĭŭ

(1861. Ian. 13.)

1. Frumos, frumos e Doamne, cînd fiiĭ de un sînḡe
S'adunœ, sœ-s̄ĭ croeascœ maĭ dulc̄e venitorĭŭ,

Sœ blástœme cu lácrimĭ pre c̄ell c̄e ĭ-o maĭ frînḡe
În vatra lor strœbunœ, scœldatœ ’n lœcrimĭorĭ!
Pric̄ep acum Rumîniĭ pœcatul strœmos̄esc,
S̄i a-d̄ĭ c’ŭœ ’nsuflet̄ire s’adunœ, se ’nfrœt̄esc.

2. Rumînĭ bœtut̄ĭ de soarte! acum vedet̄ĭ voĭ bine,
Acum sîmt̄it̄ĭ veninul de séculĭ îngit̄it;
Dar’ este lecuire, cœ n’a decurs în vine,
C̄ĭ-a stat ca gĭem în vintre s̄i nu s’a maĭ lœt̄it.
Sœ pĭearœ de ell însœ ac̄eĭ, c̄e ni l’aŭ dat,
Cœ noĭ acuma, Doamne! de-ŭœ datœ am scœpat!

3. De astœ-d̄ĭ înnœinte în pĭeptul nostru bate
Ŭœ ínimœ s̄ĭ-un sînḡe, un súflet s̄ĭ-un amor,
S̄i c̄in’ ne maĭ pîndes̄c̄e în neagra greutate
Va plînḡe-ŭœ datœ, plînḡe, vieat̄a sa de dor!
De oamenĭ, cĭar de feare, de tot̄ĭ s’a urḡisí
Un monstru, c̄e maĭ îmblœ de noŭ a ṭirœnní.

4. Popoarœle strivite de cnute, ĭœtœganne,
Ŭœ ínimœ s̄ĭ-un cúḡet maĭ poate-a le scœpá;
Cuvîntul lor e foarte, s̄i port̄ile tiranne
Orĭ aŭ a se des̄cíde, saŭ cáut’ a crœpá.
Rumîniĭ-acum cu tót̄iĭ îs̄ĭ daŭ all lor cuvînt,
Cuvîntul de unire pîn’ tocma la mormînt.

5. Strivitœ rumînime! Ac̄eastœ d̄i mœreat̄œ
Cu lítere de áur în ínimœ-t̄ĭ s’o scriĭ;
Perí-vor de acuma tot̄ĭ tristiĭ nŭorĭ de gĭeat̄œ,
C̄e nĭ-aŭ rœc̄it vieat̄a de’n mos̄ĭ pînœ la fiĭ.
Sœ búc̄ine Rumînul cu gura de bœláur
De’n sécule în séculĭ ac̄eastœ d̄i de áur!

6. Rumînilor de’n úngĭurĭ, pe orĭ s̄í unde ’n lume!
Noĭ astœ-d̄ĭ vœ întíndem un dulc̄e sœrutat,
Sœ s̄c̄it̄ĭ, cœ s̄í Rumîniĭ voesc sœ aĭb’ un nume
Pe-acest pœmînt, ce-un tatœ la tot̄ĭ ni l’a donat.
O! frat̄ĭ! o frat̄ĭ de sînḡe! put̄in s̄c̄im sœlutá!
Dar’ ínima vorbes̄c̄e s̄í cînd nu s̄c̄i sbĭerá.

§. 76.

Rœ’nviarea.

1. Sosit’a tîmpul, Doamne! cînd orĭ s̄í c̄e popoarœ,
C̄e sécule ḡemuse sub jug neomenos, —

Cînd vor îndreptœt̄ite sœ vie orĭ sœ moarœ, —
Cînd strigœ libertate, orĭ moarte bucuros.

2. Nu vreŭ maĭ mult, sœ poarte cœtus̄ele spurcate,
C̄e cipul d̄eetœt̄iĭ amar l’aŭ profœnnat;
Nu vreŭ maĭ mult sœ rabde fiint̄e blœstœmate,
C̄e leḡe s̄ĭ-omenime în púlbere-aŭ cœlcat.

3. Un tat’ avem cu tot̄iĭ, un súflet fiœ-care,
S̄ĭ-un drept în astœ lume cu tot̄ĭ am ered̄it,
Ac̄easta-ĭ libertatea, c̄e brat̄ele bœrbare
La miĭ, la miĭ popoarœ de séculĭ aŭ rœpit.

4. Rœpit’ aŭ libertatea, rœpit’aŭ orĭ c̄e bine,
Cu care omenimea de’n c̄érĭurĭ a des̄c̄ins.
Aŭ vrut, horrendum dictu! ca tot sœ li se ’ncine,
Ca cĭar s̄ĭ-ac̄ella, care etern e necuprins.

5. C̄ĭ-acum e plin pocalul de neagrœ nedreptate,
De grelle suferint̄e la orĭ s̄í c̄e popor;
Ell strigœ cu vîrtute, „vieat̄œ ’n libertate,“ —
Vieat̄œ fœrœ lánt̄urĭ, orĭ vreŭ maĭ bin’ sœ mor!!

6. Plinitu-s’a, o Doamne, s̄í somnul de’n morminte,
Pre care miĭ popoarœ de séculĭ l’aŭ dormit,
S̄i búc̄umul rœsunœ de’n esper în levinte, —
Cĭœmînd la rœ’nviare pe c̄ell c̄e-a fost murit.

7. Dar’ c̄ell c̄e adormise, cînd ese de’n morminte,
De hiene les̄inate se vede ’mpresurat,
C̄e vreŭ sœ-s̄ĭ alined̄e nesat̄ul lor fĭerbinte
Cu sînḡele-ac̄elluĭa, c̄e c̄erĭul l’a ’nviat.

8. Dar’ d̄eul cînd voes̄c̄e, nu are altul voe,
Cînd vĭersul luĭ rœsunœ, tot vĭersu-ĭ amut̄it;
Cînd mort̄iĭ vor sœ ’nvie, de voe, de nevoe
Tot c̄ell c̄e maĭ rœsuflœ, cœdé-va amort̄it.

§. 77.

Viitorĭul.

1. Mœ preîmblám ŭœ datœ pre’ntr’ŭœ dumbrœvĭoarœ
Dulc̄e s̄i frumoasœ ca s̄í un edenn,
Pe cînd aurora suavœ rumioarœ
Resfirá pe cîmpurĭ pœru-s̄ĭ de ebenn.

2. Feric̄irea tœriĭ s̄i a eĭ mœrire,
Orĭ vieat̄a-ĭ tristœ mintea-mĭ rœtœc̄ĭá,
Cœc̄ĭ voĭam sœ aflu, ca ’n nemœrḡinire
Pĭerde-s’a Rumînul, orĭ se va ’nnœlt̄á.

3. Lácrimele nopt̄iĭ dulc̄ĭ s̄i arḡintoase
Înnecaŭ lumina suaveĭ aurorĭ,
Cînd pre’n a dumbrœviĭ frund̄e lacrimoase
Se ivesc̄e-ŭœ d̄inœ ’ncisœ de lucorĭ.

4. Frica mœ cuprinde în brat̄ele-ĭ de gĭeat̄œ,
S̄i c’ŭœ sœrutare maĭ mœ armort̄í;
D̄ina se aprópiœ, caŭtœ cam mœreat̄œ
S̄i c’un vĭers de áur eatœ c̄e-mĭ vorbí:

5. „Nu c̄ercá fiint̄œ, púlbere us̄oarœ,
A desfac̄e valul, care nu-ĭ ertat,
Venitorĭu-ĭ noapte, nec̄ĭ ŭœ dineoarœ
Omuluĭ pe lume n’a fost luminat.

6. Dacœ all tœŭ súflet n’aflœ pœusare,
Rec̄ercînd cŭ-ardoare negrul venitorĭŭ,
Feric̄irea t̄œriĭ s̄ĭ-a eĭ înnœlt̄are,
Orĭ vieat̄a-ĭ tristœ, tîmpu-ĭ plîngœtorĭŭ:

7. Aflœ, cœ eŭ însa-mĭ sînt de’n c̄erĭŭ venitœ,
S̄i ’n ocĭannul esta la orĭ-c̄e popor,
Veĭ c̄etí vieat̄a tristœ s̄i ’nfloritœ,
Anniĭ de feric̄e saŭ numaĭ de dor.

8. Vinœ ’ncoac̄ĭ de caŭtœ, súfletu-t̄ĭ alinœ!“
Cu pœs̄ire linœ merg tremurœtorĭŭ:
Pe-un tabloŭ de áur, înc̄ins de luminœ,
Eatœ venitorĭul blînduluĭ popor:

9. Pe un tron de áur cŭ-a soareluĭ luminœ
Musele ’ncununœ cu cununĭ de láur
Frunt̄ile splendide ca áriea seninœ,
Ca áriea ’nvœlitœ ’n pulbere de áur.

10. Ear’ de altœ parte ’nvínḡerea ’nvestitœ
În vesmînt de áur s̄i mœrgœritarĭŭ
Scoate-ŭœ carte sŭavœ cŭ-áur înfloritœ,
De pe care cĭamœ braviĭ militarĭ.

11. Miĭ Mihaĭ s̄i Stefannĭ, fiint̄e-eternate
S̄i primesc cunune, láurĭ de onorĭ,
Care-ĭ comitead̄œ la eternitate,
În edennul dulc̄e sœmœnat cu florĭ.

12. În ac̄eastœ carte suavœ auritœ
Cu lítere de-áur ac̄easta erá scris:
Es̄c̄ĭ ales, Rumîne, ḡintœ strœluc̄itœ,
Anniĭ tœĭ pe lume vor fi-un pœrœdis.

13. La tîmpul glórĭeĭ talle popoarœle de’n lume
Cu mînele ’mpletite etern s’or încinná;
De’n pólure în polurĭ suná-va all tœŭ nume,
Orĭ s̄í c̄e fiint̄œ etern te-a lœudá.

14. Dar’ maĭ aĭ Rumîne încœ suferint̄œ;
Luptœ-te ca leul s̄i nu desperá,
Crud̄iĭ, c̄e te-a pasœ în a lor rœint̄œ,
Ca s̄ĭ-un nor de vînturĭ tot̄ĭ s’or rœsfirá.

§. 78.

Un suspin.

1. Pre’n cîte relle, doamne, trecut’a astœ t̄arœ,
Pe tristele-ĭ cîmpíe c̄e d̄ille s’aŭ ’nclinat?
Ah! a fost ca un teatru, arena mult amarœ
La oardele, c̄e ’n séculĭ pre’n ea s’aŭ strecurat,
S̄i c̄e ’n a lor turbare s̄i fúrie tœtarœ
Pre’n fĭerele de sînḡe, pre’n foc neîmpœcat
Trecutu-nĭ-aŭ ’strœbuniĭ; s̄i dreptul lor pœmînt
De’n raĭŭ de voluptate fœcutu-l’aŭ mormînt.

2. Precum rœdicœ însœ a vólbureĭ putere
În d̄illele tomnoase nóurĭ negri pulberos̄ĭ,
Ma c̄e ’n a lor nœlt̄are ca fum pĭer de’n vedere:
As̄á ac̄este oarde de bœrbarĭ fioros̄ĭ,
Cînd cĭar de-a lor turbare pœreá, cœ lumea pĭere,
Vedeaĭ, cœ se rœsfirœ, se pĭerd neglorios̄ĭ,
Ear’ soarele viet̄eĭ de’n nŭorĭ se desvœlĭá
S̄i tristelor cîmpíe splendoare li d̄imbĭá.

3. Trecut’aŭ secle multe, s̄i multe ḡint̄ĭ bœrbare
Perit’aŭ blœstœmate de c̄eĭ, c̄e ĭ-aŭ strivit;

Ear’ vecĭele popoarœ, ca scópulul în mare,
Rœmas’aŭ neclœtite de’n locul lor ĭubit, —
S̄i numaĭ pre noĭ soartea c̄ertatu-ne-a maĭ tare:
Sœ fim s̄í pînœ astœ-d̄ĭ cu ḡenul urḡisit,
C̄e drept recunos̄c̄int̄a cu sine de’n tœrtar
A scos un jug, c̄e séculĭ purtárœm cu amar.

4. Precum de-ŭœ floare sŭavœ negina se ’nfœs̄oarœ
S̄ĭ-odorile-ĭ d̄eine înneacœ-le mereŭ,
Rœpes̄c̄e-ĭ frumuseat̄a, fines̄c̄e-o s̄ĭ-o doboarœ,
Sugrumœ-ĭ esistint̄a, rœpune traĭul sœŭ:
Întocmaĭ aste oarde, c̄e omul înfioarœ,
Urîte ’n toatœ lumea, vomite de’n Ereŭ,
De-a noastrœ esistint̄œ amar s’aŭ ’nfœs̄urat,
S̄i soarele viet̄eĭ în secle-a eclipsat.

5. Maĭ este lungœ, doamne, a noastrœ suferint̄œ
Saŭ n’am stors încœ cupa întreagœ de nevoĭ?
Maĭ are mult, sœ rabde aleasa ta fiint̄œ,
Poporul, c̄e derad̄œ de’n d̄eĭ s̄i de’n eroĭ,
Sœ rabde la ŭœ turmœ nœscutœ de’n rœint̄œ,
De’n spirte necurate, himere s̄i strigoĭ,
Sœ rabde la ac̄eĭa, c̄e moarte ĭ-aŭ jurat
S̄i ’n sœmn de-a lor credint̄œ bœut’aŭ as̄irat!!!

Adáus

la

tomul III. Nrul. XXII. fat̄a 271.

§. 79.

Biogrœfíea luĭ Ion Vœcœrescul

(dupœ Ion Eliade s̄i Ales. Odobescul).

1. Fœmíliea *Vœcœres̄c̄ilor* se aflœ în Rumîníea; însœ se traḡe de’n Ardeal, dela *Fœgœras̄ŭ.* Trœdœc̄unea vorbalœ a fœmílieĭ ni spune, cœ pe cînd *Radul Negru Bœsœrabul,* pe’ntru ca sœ poatœ rœmîné în *leḡea strœbuneascœ „cres̄tinœ rœsœriteannœ“* fú nevoit de cœtrœ Reḡiĭ Ungárieĭ, cariĭ voĭaŭ sœ-l tragœ la *leḡea cres̄tinœ apuseannœ,* ca sœ pœrœseascœ Fœgœras̄ul, s̄i sœ treacœ peste munt̄ĭ în *Rumîníea* pela **1212** dupœ Crest: atunc̄ĭ merse între însot̄itoriĭ luĭ Radul s̄í unul *Negoit̄œ Fœgœrescul,* fiĭul Domnuluĭ Fœgœras̄uluĭ. Ac̄esta se d̄ic̄e, cœ ar fi întemeĭat în Rumîníea pe Dîmbovit̄a doŭe-sprœ-d̄ec̄e sate s̄i doŭe-sprœ-d̄ec̄e biséric̄ĭ. Ac̄esta, fiind cœ se trœḡeá de’n Fœgœras̄ŭ, s’a pronumit *Fœgœrescul,* s̄i dupœ ac̄eea *Vœcœrescul.* Cumcœ astœ fœmílie se traḡe de’n Fœgœras̄ŭ, se vede de’n siḡillul eĭ, pe carele se aflœ: *„c̄etatea Fœgœras̄uluĭ; ŭœ ác̄erœ (acuilœ) albœ, s̄i ŭœ flámurœ purpuríœ.“*

Fœmíliea Vœcœres̄c̄ilor este una de’n c̄elle maĭ însemnate fœmíliĭ alle boĭœrilor de’n Rumîníea: ea s’a destins în tot decursul veácurilor *pre’n tœlinte marĭ, pre’n eroism neasœmœnnávœr, pre’n releḡiosœtate adîncœ, pre’n sîmt̄eminte nœc̄unale s̄i pœtriótec̄e, s̄i preste toate pre’n ĭubirea de oamenĭ cĭar întru înt̄elesul evanḡelĭuluĭ s̄i all omenœtœt̄iĭ, as̄á cît ea nunumaĭ cœ n’a fost nec̄ĭ ŭœ datœ tirannœ s̄i despoatœ cœtrœ oameniĭ de stare maĭ de jos, cĭar nec̄ĭ cœtrœ supus̄iĭ sœĭ: dar’ încœ n’a putut suferí nec̄ĭ mœcar sœ vad̄œ pre alt̄iĭ tirœnnind omenœtatea, s̄i de ac̄eea s’a jertfit púrurea pe’ntru apœrœc̄unea ne’nstrœinávereor dréptur̆ alle omenœtœt̄iĭ, alle nœc̄uniĭ, alle pátrieĭ s̄i alle biséric̄eĭ nœc̄unale.*

Cîte-va esîmple ni vor dovedí toate ac̄este d̄ise maĭ pre sus de toatœ îndoeala:

2. As̄á ni spune trœdœc̄unea vorbalœ fœmœliarœ, *„cœ fiind ŭœ datœ foamete mare, oamenĭĭ de'n Rumînĭea eraŭ nevoit̄ĭ sœ se dea robĭ la proprietarĭĭ c̄eĭ marĭ, numaĭ ca sœ cápete cîte c̄e-va de mîncare s̄i sœ nu moarœ de foame: atunc̄ĭ se sculœ́ Radul Vœcœrescul, un nepot all luĭ Negoit̄œ Fœgœrescul, îs̄ĭ des̄cise grînarĭele s̄i dete c̄ellor lipsit̄ĭ, d̄icînd, ca nime sœ nu se maĭ dea rob pe'ntru foame!“* Atunc̄ĭ poporul, scœpat de sclœvíe s̄i scutit de cumplita moarte de foame, d̄ise cu un glas s̄i de'n ínimœ rœcunoscœtoarĭœ, cœ *„Radul Vœcœrescul este bĭels̄ugul“* s̄i strigaŭ cu tot̄iĭ: *„Domnul Dumned̄œŭ a dat Cuconuluĭ Radul bĭels̄ug mare: ell nu c̄ere platœ! împœrtœs̄it̄i-vœ cu tot̄iĭ de'n ródurile munc̄eĭ luĭ! lœudat̄ĭ s̄i preaînnœlt̄at̄ĭ de'n tot súfletul pre pœrintele c̄eresc, stœpînul luĭ Radul!“*

Ac̄estea sînt trœdœc̄unale; însœ avem adeverint̄e istóric̄e segure. As̄á, ca sœ atínḡem numaĭ pre uniĭ bœrbat̄ĭ de'n astœ fœmílie, atît de meritatœ s̄i atît de pret̄ioasœ Rumînĭeĭ, însemnœm numaĭ urmœtoarĭele:

3. *Pœtras̄cul Vœcœrescul* (nœscut la 1554—?) fú *Bann Crœĭoveĭ,* s̄i uc̄ise în rœsboaĭe atît̄ĭa dus̄mannĭ, cîte d̄ille cu soare sînt într'un ann: s̄i de ac̄eea îs̄ĭ încinœ́ sábiea tuturor sînt̄ilor de peste ann. Ell a d̄idit bisérica de'n *vatra Vœcœres̄c̄ilor de lîngœ Tîrgovis̄c̄e.*

4. *Neagoe Vœcœrescul* (1600—1685), pe lîngœ alte deregœtoríĭ înnalte, fú sol (Cœpice-haĭœ) la Cunstœntinianna pînœ la adînc̄ĭ bœtrînet̄e, apœrînd înteresele pátrieĭ púrurea cu înt̄elepc̄une s̄i curaḡŭ. Murind la Cunstœntinianna, Turc̄iĭ îĭ sigillarœ haĭnele pe dînsul, s̄i as̄á se aduse în pátrie-s̄i, de se îngropœ́ în pœmîntul strœbunesc.

5. *Ĭenace Vœcœrescul* (?—+1716), purtœ́ c̄elle maĭ nalte deregœtoríĭ în t̄arœ; ca Bann all Crœĭoveĭ fú trimes sœ caute vad peste Arḡes̄ŭ, sœ facœ pod pe'ntru trécerea os̄tilor cuntra Austriac̄ilor (1688). La 1695 avú comîndœtura c̄ea maĭ naltœ peste oaste, ca sœ pœd̄eascœ t̄ara s̄i pre Doamna, cœc̄ĭ Domnitorĭul *Cunstœntin Brîncovannul* mersese în Turc̄íea spre sœlutœc̄unea Sultannuluĭ. Dupœ ac̄eea fú sol la Cunstœntinianna (1703—1708), apoĭ vistérnic luĭ Cunstœntin Brîncovannul (1708—1716), cînd fú ucis de cœtrœ Turcĭ la Cunstœntinianna împreunœ cu Domnul t̄œriĭ Cunstœntin Brîncovannul, s̄i cu toatœ fœmíliea ac̄estuĭa la 15 August, 1716.

6. *Stefann Vœcœrescul* (nœscut nœinte de 1716—+?) purtœ́ c̄elle maĭ nalte deregœtoríĭ, fú c̄ell maĭ áḡer jurist s̄i c̄ell maĭ învœt̄at bœrbat pre tîmpul sœŭ. Fiind cœ de'ntru 'nc̄eput îĭ murĭá tot̄ĭ copiiĭ, se rugœ́ cu credint̄œ fĭerbinte s̄í ell s̄í sot̄íea luĭ *„la Sîntul Stiliann, ca sœ mijloc̄eascœ pre'n rugœc̄unile salle la Dumned̄eŭ, ca sœ li trœeascœ fiiĭ!“* Rugœc̄unile lor furœ ascultate, s̄i Dumned̄eŭ li dœruí un fiĭŭ, carele cu méritele s̄i cu tœlintele întrecú pre tot̄ĭ strœbuniĭ sœĭ; ac̄esta fú:

7. *Ienœcit̄œ Vœcœrescul* (1740—1799). Ell avú profesorĭ deosebĭ pe'ntru fiœ-care limbœ s̄i s̄c̄iint̄œ; as̄á pe'ntru limba elinœ pre *Neofit bœtrînul Cœusoca,* pe'ntru limba lœtine s̄i ḡermînœ pre învœt̄atul ḡermîn *Veber,* s̄i asémenne cîte unul pe'ntru fiœ-care de'n limbele *itœlianna, frînc̄easca, turc̄easca, s̄i pe'ntru toate rámurile s̄c̄iint̄elor.* Dar' abĭá erá ell de c̄inc̄ĭ-sprœ-d̄ec̄e annĭ, ádecœ pela 1755, s̄i Domnul Rumînĭeĭ *Cunstœntin C̄ehann Rœcovit̄œ* (c̄ell maĭ cumplit tirann), neputînd suferí sîmt̄emintele c̄elle nœc̄unale alle Vœcœres̄c̄ilor, destœrœ́ pre tatœl luĭ Ĭenecit̄œ, pre Stefann Vœcœrescul, s̄i pre fratele acestuĭa, pre Barbul, s̄i-ĭ trimese în ínsula C̄ipru. Însœ tirannul de Domn se destronœ́, s̄i venind Domn t̄œriĭ *Scœrlat Gica* (1757—1758) se rœcĭœmarœ dela C̄ipru, s̄i Stefann se fœcú spœtarĭŭ, ear' fiĭul luĭ, Ĭenœcit̄œ, încœ de tot june, se fœcú Cœmœras̄ŭ la d̄idirea mînœstiriĭ: *Spiridon c̄ell noŭ* de'n úlit̄a luĭ S̄erbann Vodœ. Însœ la 1763 vení pe tronul Rumînĭeĭ earœ-s̄ĭ Cunst. Rœcovitœ, carele însœrc̄inœ́ pre bucœtarĭul sœŭ, ca sœ otrœveascœ pre Stefann s̄i pre Barbul Vœcœrescul. Bucœtarĭul împliní ac̄eá spurcatœ însœrc̄inare, s̄i braviĭ boĭœrĭ furœ otrœvit̄ĭ amîndoĭ, pe cînd se aflaŭ la viea lor în vallea Orleĭ de'n Sœcuennĭ. Dar' bucœtarĭul încœ-s̄ĭ primí rœsplata dumned̄eeascœ în curînd, cœc̄ĭ pe cînd duc̄eá mîncare luĭ Vodœ, se surpœ́ pe dînsul sufitul ambituluĭ s̄i-l turtí cu mîncare cu tot: *„as̄á vine pedeapsa luĭ Dumned̄eŭ!“*

Ĭenœcit̄œ Vœcœrescul merse la Cunstœntinianna la Sultannul, sœ c̄earœ rœsbunare asupra Domnuluĭ pe'ntru otrœvic̄unea tœtîne-sœŭ; însœ Vodœ Rœcovit̄œ murí în grabœ.

La 1769 întrarœ muscaliĭ în Rumînĭea: Domnitorĭul Gica fú prins s̄i trimes la Petruburg; boĭœriĭ s̄i Metropolitul triméserœ îndatœ la ḡenerarĭul rusesc, Romiant̄of la marḡinea Moldávieĭ, sœ c̄earœ oaste de apœrare. În astœ deputœc̄une fú s̄í Ĭenœcit̄œ Vœcœrescul. Însœ ajungînd deputœc̄unea la Bud̄œŭ, se întîlní cu un colonell rusesc, carele spuse, cœ vine oaste foarte multœ; pre'n urmare ar fi de prisos sœ maĭ meargœ deputœc̄unea pînœ la ḡenerarĭul, c̄i maĭ bine sœ se întoarcœ la Bucures̄c̄ĭ, sœ adune boĭœrimea s̄i sœ trimeat̄œ ŭœ deputœc̄une la Petruburg s̄i sœ încine T̄ara-rumîneascœ T̄aruluĭ rusesc. Vœcœrescul, carele n'a fost nec̄ĭ ŭœ datœ aplecat cœtrœ Rus̄ĭ, acum ca sœ scape de silnic̄íĭ, îs̄ĭ lucœ́ fœmíliea s̄i, împreunœ cu alt̄ĭ boĭœrĭ, trecú la Brœs̄ov în Ardeal, unde petrecú pînœ la 1774, cînd se încĭeĭœ pac̄ea. În annul 1773 trecú Împœratul Aústrieĭ, *Ĭosif II.,* pre'n Brœs̄ov cœtrœ Gœlít̄iea: atunc̄ĭ Ĭenœcit̄œ Vœcœrescul fú învitat la Împœratul s̄i cunversœ́ cu dînsul cîte-va oare.

Sub Domnul Alesandru Ipsilant purtœ́ Ĭenœcit̄œ Vœcœrescul c̄elle maĭ înnalte deregœtoriĭ alle statuluĭ; ell fú unul de'ntre cumpunœtoriĭ codic̄eĭ c̄ivile publicate s̄i întruduse de cœtrœ Domnul

Ipsilant. Fiiĭ Domnitorĭuluĭ Ipsilant pœrœsirœ casa pœrinteascœ s̄i t̄ara s̄i fuḡirœ pe ascuns la Ardeal: atunc̄ĭ Ĭenœcit̄œ Vœcœrescul fú trimes sol la Vieanna, ca sœ mijloc̄eascœ re'ntornarea fiilor luĭ Ipsilant înapoĭ. Cu astœ ocœjune avú noroc̄irea de noŭ a cunvœrsá maĭ multe oare cu împœratul, Ĭosif II.

Lucrœt̄ivœtatea literáriœ a luĭ Ĭenœcitœ Vœcœrescul se cunoas̄c̄e de'n produsele luĭ limbísteĉe, jurídic̄e, poétic̄e s̄i istóric̄e:

Ell a cumpus ŭœ grœmátecœ a limbeĭ rumîne, carea s'a tipœrit la Rîmnic, în annul 1787. În astœ grœmátecœ a cumpus ell s̄í *prosodiea* (mœsura tonuluĭ cuvintelor) limbeĭ rumîne pe'ntru poesíe, însœ dupœ prosodíea grec̄eascœ. Dupœ ac̄eá prosodíe a fœcut multe vĭérsurĭ foarte potrĭvite; ba încœ a întrebuint̄at s̄í unele figure poétic̄e atîta de mœestrite, cît la poet̄iĭ urmœtorĭ nu le maĭ aflœm; as̄á este bunœ oarœ vĭersul rœspicœtorĭŭ de jœlusíea c̄ea maĭ cumplitœ:

Într'ŭœ grœdinœ,
Lîng'ŭœ tulpinœ,
D̄œrĭĭ ŭœ floare ca ŭœ luminœ:

S'o taĭŭ, se stricœ;
S'o las, mi-ĭ fricœ,
Cœ vine altul s̄i mĭ-o ridicœ!

Asémenne a cumpus Ĭenœcit̄œ Vœcœrescul *„istóriea Sultannilor turc̄es̄c̄ĭ dela 1788—1794.“*

Sub Domníea luĭ *Alesandru Murud̄ŭ* se rœtrase Ĭenœcit̄œ Vœcœrescul de'n vieat̄a públicœ, numaĭ pe'ntru cœ acest Domn erá sumet̄ŭ peste mœsurœ: de ac̄eea Vœcœrescul nu-l putú suferí s̄i trœí în rivœletate cu ell; dœr' tótus̄ĭ îl umilí cînd cu foámetea: cœc̄ĭ amerint̄înd poporul cu rœscoalœ, s̄i ne aflînd Domnul Murud̄ŭ de la nime svat priinc̄os, cum sœ ajute pre mult̄imea muritoarĭœ de foame, se vœd̄ú nevoit, sœ cĭeme pre Vœcœrescul, carele apoĭ îĭ dete svat: *„ca sœ c̄earœ dela Sultannul provisiunile (d̄œhœrellele) c̄elle multe, date de cœtrœ Rumîníea pe'ntru c̄etœt̄ile turc̄es̄c̄ĭ depe mallul Dunœriĭ, cu îndœtoric̄une, ca t̄ara sœ le plœteascœ înapoĭ în anniĭ roditorĭ.“* Asta mîntuí t̄ara de foamete: s̄i as̄á Vœcœrescul meritœ de'n partea poporuluĭ numele de *„bĭels̄ug“*, ca s̄í strœbunul sœŭ, *Radul.*

8. *Ĭon Vœcœrescul* (nœscut la ? — + 1863? —). Ac̄esta încœ pos̄ed̄ú toate strœluc̄itele însus̄ietœt̄ĭ alle fœmílieĭ salle. Pe lîngœ ac̄easta, fœcînd cunos̄c̄int̄œ s̄í cu rœnumitul *Ḡorḡŭ Lád̄œr* (ved̄ĭ tom. IV. part. 1,) se aprínserœ într'însul s̄i maĭ mult sîmt̄emintele nœc̄unale s̄i ĭubirea cœtrœ pátrie-s̄ĭ: de ac̄eea nu se linis̄c̄í pînœ cînd, împreunœ cu cît̄ĭ-va alt̄ĭ boĭœrĭ, s̄i pre'n ŭœ stœruint̄œ de fĭer ne'nduplecávœrœ, *mijloc̄í înfiint̄œc̄unea primeĭ s̄coale de mœtemátecœ, de filosofíe s̄i de teoloḡíe în limba rumînœ la Sîntul Sava în Bucures̄c̄ĭ.*

Ĭon Vœcœrescul este unul de'n c̄eĭ de'ntîĭŭ producœtorĭ aĭ literœtureĭ rumîne poétic̄e. Sîmt̄emîntul rœnás̄c̄eriĭ nœc̄unale covîrs̄ĭá într'nsul maĭ mult: de ac̄eea fiind însœrc̄inat de cœtrœ Domnul *Cœrœḡeá,* la annul 1818, sœ facœ un vĭers la códica c̄ivilœ, c̄e o publicœ ac̄est Domnitorĭŭ, as̄c̄eptá tot̄ĭ curtenniĭ luĭ Vodœ, sœ vadœ vre ŭœ odœ lœudœt̄ivœ în onoarea Domnitorĭuluĭ fœnnœriot: dar' c̄é sœ ved̄ĭ! poetul în loc de ac̄eea avú curaḡul sœ-s̄ĭ verse în públic curatul sîmt̄emînt nœc̄unal, strigînd:

„Ah! de-am puté rœdobîndí
S̄í cîte-avem pĭerdute:
. . . .
. . . .
Atunc̄ĭ s̄í ac̄est corb sœrmann
Ear' acŭilœ s'ar fac̄e;
S̄i orĭ-c̄e Rumîn ar fi Romann,
Mare 'n rœsboĭŭ s̄i 'n pac̄e!“

Încœ în annul 1818 trœduse cîte-va bucœt̄ĭ teatrele s̄i în ac̄est ann se aud̄í maĭ întîĭŭ limba rumînœ pre sc̄enna teatruluĭ în Bucures̄c̄ĭ pre'n învœt̄œc̄eiĭ de'n Sîntul Sava.

La întruducœc̄unea *Regulœmîntuluĭ orgánnic* Ĭon Vœcœrescul, s̄c̄iind *despre adáusul muscœlesc* (ved̄ĭ la biogrœfíea luĭ *Grigóriŭ Mitropolitul* în tom. IV., partea 1.), *carele rœpĭá neatîrnarea t̄œriĭ,* fú singur, carele avú curaḡul, *ca, între doŭe sute de miĭ de bœĭonete muscœles̄c̄ĭ, sœ nu rœcunoascœ de leḡuitœ ŭœ adunare leḡedœt̄ivœ pres̄ed̄utœ de un Consul muscœlesc.* Ell fú unul de'n ac̄eĭ s̄ese boĭœrĭ bravĭ, cariĭ nu voirœ sœ subscriœ adáusul muscœlesc la Regulœmînt s̄i pe'ntru ac̄eea suferí dest̄œrare.

De va c̄etí c̄ine-va cu luare aminte poesíile luĭ Ĭon Vœcœrescul, va aflá, *cœ toate poartœ siḡillul releḡiosœtœt̄iĭ, morœletœt̄iĭ s̄i all nœc̄unœletœt̄iĭ:* Ac̄easta se vede cĭar s̄í în jucœríile luĭ poétic̄e.

A rœpœusat în etate foarte bœtrînœ în luna luĭ Mart, 1863.

Adáus

la

tomul III. Nrul. XXV. fat̄a 332.

§. 80.

Barbul Pœris Mumuleannul (1794—1837).

Domnul Ioan Eliade a publicat urmœtoar̆iele trœsurĭ de'n vieat̄a poetuluĭ Mumuleannul.

S'a nœscut în Rumîníea la *Slátina,* în annul 1794 de'n pœrint̄ĭ rumînĭ. Venind apoĭ în Bucures̄c̄ĭ, s'a alœturat la casa boĭarĭuluĭ „*Constœntin Filipescul*", care pe atunc̄ĭa erá una de'n c̄elle maĭ ospœtœret̄e, s̄i unde pre'n urmare se adunaŭ maĭ mult̄ĭ strœinĭ de deosœbite nœc̄unœletœt̄ĭ, cu deosebite tœlinte s̄i mijloac̄e. Crescîndu-se în astœ casœ: améstecul s̄i întîlnirea cu maĭ mult̄ĭ strœinĭ s̄i pœmintennĭ învœt̄at̄ĭ ĭ-a fost un feliŭ de educœc̄une, c̄e puteá luá c̄ine-va în ac̄ell rœstîmp s̄i la un om cu mijloac̄e ca alle luĭ. Spíretul luĭ c̄ell firesc, s̄i aplecœc̄unea cœtrœ s̄c̄iint̄e l'a fœcut sœ înc̄eapœ a-s̄ĭ strînḡe ŭœ adunœc̄une, cît se puteá maĭ deplinœ, de cœrt̄ile rumînes̄c̄ĭ, c̄e se aflaŭ pînœ atunc̄ĭ tipœrite. Cœrt̄ile bisericĕs̄c̄ĭ eraŭ pe'ntru dînsul un isvor nesœcávœr; ear' de'n cœrt̄ile lumes̄c̄ĭ rumînes̄c̄ĭ abĭá se ivise pînœ atunc̄ĭa: „*Alesandríea*"; — „*Arḡir s̄i Ileanna cu pœrul de áur*"; poesíile luĭ „*Ioan Bœrac*" s̄i alle luĭ „*Vœsíliŭ Aron*". Cînd ĭ-a întrat în mînœ Grœmáteca rumînœ a rœpœusatuluĭ *Ioan Vœcœrescul,* s̄i „*Ahil în Sciro*" de rœpœusatul *Ḡorḡŭ Slœtineannul,* erá un lucru pret̄ios pe'ntru poetul Mumuleannul ca ŭœ povat̄œ a regulœriĭ limbeĭ salle s̄i ca un modell de vĭersuic̄une regulatœ. Pe urmœ, poesíile logofœtuluĭ *Ioan Vœcœrescul* prescrise de'n mînœ în mînœ s̄i publicate apoĭ pre'n mijlocul prenumœrœc̄uniĭ rîvnitorilor furœ un alt modell s̄i îndemn, care ridicœ în oare care cip s̄i însuflœ cu întusiasm maĭ înnalt spíretul poetuluĭ nostru. În tot tîmpul îl vedeaĭ ocupîndu-se cu ac̄es̄tĭ treĭ autorĭ aĭ nœc̄uniĭ noastre, meditînd s̄i învœt̄înd de rost poesíile s̄i scriptele lor. Trebuint̄a de a înt̄eleḡe pe „*Ahil în Sciro*" s̄i „*Primœvara amoruluĭ*", l'a fœcut sœ întrebe pre orĭ-c̄ine socotĭá în stare a-l luminá asupra d̄œilor pœgînœtœt̄iĭ, care ĭ-a at̄ît̄at dorint̄a de a cunoas̄c̄e mitoloḡíea, unde a aflat destull nutremînt pe'ntru spíretul sœŭ poétic. Tœlîntul, orĭ cît de ascuns sœ fiœ, trébuĭe sœ se dea pe fat̄œ s̄i maĭ vîrtos cînd i se înfœt̄is̄ead̄œ mijloac̄ele de a se cultivá. Mumuleannul înc̄epú a sîmt̄í trebuint̄a de a produc̄e s̄í ell c̄e-va, s̄i pátima cum s̄í prileḡul c̄ell maĭ firesc pe'ntru poesíe în vîrsta juníeĭ este amorul. C̄elle întîĭe înc̄ercœrĭ poétic̄e îĭ furœ nis̄c̄e mœdrigale mic̄ĭ s̄i nis̄c̄e eleḡíĭ amoriale. Dupœ ac̄eea arestœc̄unea boĭaruluĭ *Filipescul,* pœtronuluĭ sœŭ, îĭ dete causœ de ajuns a meditá s̄i a vedé válurile s̄i nœcád̄urile viet̄eĭ, întriḡile sot̄ietœt̄iĭ s̄i des̄ertœc̄unea omuluĭ. Însot̄ind pre arestatul boĭarĭŭ la mos̄íea ac̄ellŭĭa: *Bucovul,* mœhnirea s̄i meditœrile luĭ îs̄ĭ aflarœ locul c̄ell maĭ fœvorit̄iv în mijlocul uneĭ nœturĭ încunḡurate de munt̄ĭ, de vœĭ, de deálurĭ, la s̄iroĭul s̄i múrmura apelor, în umbrele pœdúrilor s̄i la vederea c̄ea d̄îmbitoarĭœ a cîmpíilor. Astea toate furœ nutremînt la încipuint̄a luĭ c̄ea melancólicœ s̄i învitarœ pre ac̄est copill firesc all muselor a întrá în cœriera sa poéticœ. Acolo scrise maĭ multe înc̄ercœrĭ de eleḡíĭ, carile, de s̄í neregulate, însœ dá ŭœ mare dovadœ de tœlîntul c̄ell firesc all poetuluĭ. Amoruluĭ dete loc dureriĭ s̄í melancolíeĭ, s̄i sborul poetuluĭ fu în oare care cip maĭ înnalt s̄i maĭ filosófic. Dupœ ac̄easta moartea pœtronuluĭ sœŭ îĭ dete ocœjune a face ŭœ odœ, saŭ maĭ bine, ŭœ eleḡie asupra mormîntuluĭ ac̄estuĭ pœtriot însemnat, în care descrie foarte bine rœmœs̄it̄ele de mœrimea feudalœ a pœmîntuluĭ nostru.

Pela cápœtul domnieĭ luĭ *Cœrœḡeá* se întemeĭase în Bucures̄c̄ĭ la St. Sava s̄coala rumîneascœ sub rœpœusatul *Ḡorḡŭ Ládœr.* Ac̄est frumos început îĭ dete îndemn a cumpunœ Oda, c̄e se vede în capul mic̄eĭ luĭ bros̄ure, c̄e a publicat în annul 1817, în care se vœd s̄i unele de'n întîĭele luĭ înc̄ercœrĭ poétic̄e. Vîrsta poetuluĭ înnœintá s̄i cu dînsa perĭá s̄í ilusiunile juníeĭ; pœt̄irile dela oamenĭ, cunos̄c̄int̄a lumiĭ, dobînditœ pre'n speriint̄œ, starea sot̄ietœt̄iĭ rumîne de pe atunc̄ĭa, îl fœcurœ sœ urascœ obic̄éĭurile veaculuĭ s̄i fœrœ sœ urascœ pre om, sœ rœsboeascœ vit̄ul s̄i pátimile, c̄e îl degradœ. Musa melîncólicœ s̄i tînœrœ îl pœrœsí s̄i îmbrœt̄is̄œ sœtira. Erúmperea revoluc̄uniĭ dela 1821 îl fœcú s̄í maĭ mult a se scîrbí de neleḡuirile omuluĭ s̄i scrise „*Plînḡerea pátrieĭ*", s̄i „*Cœrœpterĭele*", c̄e se cuprind în a doŭa bros̄urœ publicatœ în annul 1825.

Dupœ ac̄easta cœsœtorindu-se, înc̄epú a sîmt̄í alte greutœt̄ĭ, s̄i alte dœtoríĭ: speriint̄a poetuluĭ cres̄c̄eá, sîmt̄emîntul de tatœ se des̄c̄eptœ într'însul, s̄i releḡunea, care îĭ fusese c̄ell de'ntîŭ princ̄ip de'n copillœríea luĭ, înc̄epú a-ĭ încœld̄í ínima s̄i a-ĭ nutrí cuḡetœrile poétic̄e într'un cip maĭ înnalt s̄i maĭ vrédnic de poesíea veaculuĭ nostru. „*Nopt̄ile luĭ Iung*"; „*Meditœc̄unile poétic̄e*", „*Armoníile poétic̄e s̄i releḡioase*" alle luĭ *Delamartin* at̄ît̄arœ în Mumuleannul dorint̄a de a se luá dupœ ac̄es̄tĭ poet̄ĭ, s̄i scrise în c̄elle depe urmœ poesíile c̄elle publicate în 1837.

Pretutíndinea aflœm la Mumuleannul vĭersuint̄a c̄ea maĭ líberœ; páḡine întreḡe vrédnic̄e de c̄eĭ maĭ clásic̄ĭ poet̄ĭ, s̄i dacœ autorĭul ar fi maĭ trœit, saŭ dacœ grijile s̄i nœcád̄urile l'ar fi lœsat sœ poatœ a-s̄ĭ maĭ c̄erc̄etá s̄i înḡrijí pe unde s̄i unde lucrœrile salle, saŭ a se svœtuí cu priétennii sœĭ: atunc̄ĭ scríerile astea depe urmœ ar fi fost un cap de ópœrœ de încipuint̄œ fireascœ s̄i un modell pe'ntru mult̄ĭ rumînĭ.

Am d̄is, cœ pretutíndinea aflœm în scríerile ac̄estea ḡéniul poetuluĭ, s̄i pretutíndinea se vœd strœluc̄itoarĭe doved̄ĭ de minunatul s̄i frumosul nostru pœmînt, carele, fiind bogat în produsele salle mœteriale, poate produc̄e s̄í ḡéniĭ s̄i tœlinte de tot felĭul: cœc̄ĭ acolo, unde nœtura c̄ea fisicœ e frumoasœ, e frumoasœ s̄í nœtura moralœ; cœc̄ĭ ac̄easta îs̄ĭ are înc̄eputul sœŭ însa-s̄ĭ în firea dumned̄eiriĭ, carea se preamœeresc̄e *„in spíret s̄i în acvœtate“* (ádecœ în adevœr, orĭ mœtérie) în vécĭnica s̄i întreaga (nedespœrt̄itœ) Treime.

Dar' ca sœ cunoásc̄em cœrœpterĭul poetuluĭ nostru, e destull sœ c̄etim unele de'n poemele luĭ s̄i ádecœ cum urmœtoarĭele: *„Înc̄eputul omuluĭ“* e Mumuleannul însu-s̄ĭ în cuḡetœrile salle despre dreptate; *„Lácrimile“* sînt Mumuleannul însu-s̄ĭ, cînd alergá sœ s̄erbeascœ priétinilor sœĭ s̄i sœ ajute pre c̄eĭ nenoroc̄it̄ĭ; *„Primœvara“* e poetul însu-s̄ĭ în cœrœpterĭul sœŭ c̄ell vésel s̄i dulc̄e; *„Noaptea“*, *„Mĭed̄ul nopt̄iĭ“*, *„Cucos̄ul“*, *„Clopotul“*, *„Mormîntul“* sînt Mumuleannul însu-s̄ĭ în releḡiunea sa, carea domnĭá într'însul, s̄i carea domnes̄c̄e în toate scríerile luĭ; care îl încœld̄ĭá în tot tîmpul, s̄i unde îs̄ĭ aflá sîngura mîngœĭare. Pe'ntru c̄ine l'a cunoscut, e ŭœ durere adîncœ a c̄etí poesíile luĭ, cœ îl vede pretutíndinea, s̄i nu poate fi cip nimerit maĭ bine de pennelul c̄ell maĭ învĭœtorĭŭ, decît poesíile luĭ, care înfœt̄is̄ead̄œ icoana luĭ cu trœsúrile s̄i adumbric̄unile (nuansele) c̄elle maĭ adevœrate. C̄ine l'a vœd̄ut dîndu-s̄ĭ súfletul: a vœd̄ut pre adevœratul cres̄tin la oara c̄ea maĭ de pre urmœ a mort̄iĭ; c̄ine l'a petrecut la groapœ: a vœd̄ut fat̄a s̄i cipul dreptuluĭ, cînd doarme.

Put̄inĭ oamenĭ aŭ trœit s̄i aŭ murit ca Mumuleannul. În scîrbele c̄elle maĭ supœrœtoarĭe, în boala c̄ea delungatœ, în neaverea sa s̄í maĭ obositoarĭœ decît boala, în sfœs̄iœtoarĭa cuḡetare, cœ se desparte de sînul fœmilieĭ salle s̄i o lasœ atît de tînœrœ s̄i numœroasœ s̄i fœrœ stare s̄i ajutorĭŭ: îl vedeaĭ plin de mult̄œmire s̄i línis̄c̄e. S̄i cu adevœrat, cœ releḡiunea s̄i Dumned̄eŭ domnĭá într'însul, s̄i pac̄ea erá în súfletul s̄i cúḡetul luĭ.

Ell a rœpœusat în annul 1837.

Cuprinsul

Lepturarĭuluĭ rumînesc pe'ntru ḡimnásie, tom. IV. partea 2.

fat̄a
I. Pául Ĭorgovic̄ŭ (1764—1808) 3
II. Alesandru Gavra (1796—) . . . 6
§. 1. Ŭœ frînturœ istóricœ despre bisérica rumînœ de'n Ardeal —
III. Cunstœntin Aristía (1798—) . . . 17
§. 2. Cîntul I. de'n Iliada luĭ Omer . . . . —
IV. Vœsíliŭ Gérgeli de C̄ocotis̄ŭ (1798—) 33
§. 3. Cultura limbeĭ s̄i a graĭuluĭ în cunvœrsœc̄une 34
V. Moĭse Sorannul Noacul, Préut rumîn în diec̄esa Ored̄iĭ-marĭ (1806) 37
§. 4. Cîte-va vĭérsurĭ de'n a doŭa carte a Eneideĭ luĭ Virḡíliŭ 39
VI. Gœvriil Munteannul (1812—) . . . 40
§. 5. Însemnœtatea s̄i neapœrávœra trebuint̄œ a as̄ed̄œmintelor de învœt̄œturœ 42
VII. Florian Aron (1812) 46
§. 6. Privire fugit̄ivœ asupra istórieĭ T̄œriĭ-rumîres̄c̄ĭ 47
VIII. Ḡorḡŭ Bœrit̄ŭ (1816—) . . . 56
§. 7. Mœestríea trœdúc̄eriĭ 58
§. 8. Adevœrul 61
IX. Andreĭŭ Murœs̄annul (1816—1863) . . 73
§. 9. Rœspunsul pœsœruĭc̄iĭ saŭ amoarea libertœt̄iĭ 75
§. 10. Locul feric̄iriĭ 76
§. 11. Omul frumos 78
§. 12. Rœsúnet 79
§. 13. Alt rœsúnet 80
§. 14. Glasul unuĭ Rumîn 81

fat̄a

X. Iácob Murœs̄eannul 83

§. 15. Orfelinul 84
§. 16. Blœstœmul mameĭ melle 85

XI. Ioann Negrut̄ŭ (1817—) . . . 89

§. 17. Însemnœtatea asot̄iœc̄unilor pe'ntru nœintœc̄unea literœtureĭ s̄i a cultureĭ nœc̄unale 90

XII. Grigóriŭ Miculescul (1817—) . . 96

§. 18. Ŭœ noapte pe ruinele turnuluĭ Severinuluĭ . . . . . . —

XIII. Cunstœntin Viis̄oreannul 105

§. 19. La feric̄itul Ḡorḡŭ Lád̄œr . . . . —

XIV. Júliŭ Bœras̄ŭ (1818—1863) . . . 107

§. 20. Puterea cœrt̄ilor 108
§. 21. Sîmt̄irea ḡeneralœ în nœturœ 111

XV. Nicolaĭŭ Istrati (1818—1862) . . . 123

§. 22. Mihul (dramœ oriḡinalœ) . . . . —

XVI. Dumitru Gusti (1818—) . . . 175

§. 23. Pœsœrica scœpatœ de'n colivíe . . . . —
§. 24. Orbul în des̄c̄eptare 177
§. 25. Cáusele s̄i urmœrile învínḡerilor luĭ Alesandru c̄ell Mare 179
§. 26. Înrîurint̄ele poesíeĭ asupra súfletelor noastre 180
§. 27. Lupta Orát̄ilor s̄i a Curiat̄ilor 181
§. 28. Însœmnœtatea istórieĭ nœc̄unale 183
§. 29. Alœturœc̄une între Grec̄ĭ s̄i Romannĭ 184
§. 30. Bœtœlíea dela Rácova în Moldova lîngœ Bîrlad, (în carea Stefann c̄ell Mare a învins pre Solimann Pas̄a la 17 Ĭanuariŭ 1475) 186

XVII. Vœsíliŭ Alesandri (1821—) . . 189

§. 31. De'n poesíea: „Strigoĭul" 190
§. 32. Pœdurea Strunga (în Moldova) 191
§. 33. Cîntec hœĭduc̄esc 192
§. 34. Cîntec ostœs̄esc . . . . —
§. 35 Lœcrimĭoarele 193
§. 36. Adio Moldoveĭ . . . . —
§. 37. S̄oldann vitead̄ul, saŭ recrutul moldovann 194
§. 38. Mœtus̄a Angelus̄a 195

fat̄a

XVIII. Alesandru Pelimon (1822—) . . 199

§. 39. Peste cîmpíile Rumîníeĭ 200
§. 40. Afundœtorĭul 202

XIX. Ḡorḡŭ Tœutul (1823—) 205

§. 41. Rumînul 206
§. 42. Arcas̄ul 208
§. 43. T̄ara mea 209
§. 44. Apoĭ nu-s c̄ivilisat? 211
§. 45. Dorul meŭ 212

XX. Cunstœntin Aric̄escul (1823—) . . 214

§. 46. Ŭœ dimineat̄œ pe Buc̄eḡĭ 216
§. 47. Vlad T̄épes̄ŭ V. Vodœ s̄i soliĭ turc̄es̄c̄ĭ 219
§. 48. Vlad V. T̄épes̄ŭ Vodœ s̄i Mœhomet II. 221
§. 49. Vlad V. T̄épes̄ŭ Vodœ s̄i negustorĭul Florentin 224
§. 50. Bœtœlíea dela Cœlugœrennĭ între Mihaĭŭ Vitead̄ul s̄i Sinan Pas̄a 226

XXI. Ḡorḡŭ Sion (1825—) 229

§. 51. Priveḡĭœtoarĭa 231
§. 52. Punga mea 233
§. 53. Fîica s̄i muma (Bucovina s̄i Moldova la 1848) 235
§. 54. Adio la Bucovina 236
§. 55. Pœrœdisul pĭerdut 239
§. 56. Movila Rœbíeĭ (lîngœ Prut în Bœsœrábiea) 250
§. 57. Poetul moldav cœtrœ partea Bœsœrábieĭ re'mpreunatœ cu Moldova 253

XXII. Atœnásiŭ Mœriennescul (pela 1830—) —

§. 58. Mihaĭŭ Vitead̄ul s̄i Andreĭŭ Bœtori 254
§. 59. Rumînul 257
§. 60. Cœllarĭul de'n Ruma 258

XXIII. Ḡorḡŭ Bœront̄i 263

§. 61. Pe páḡina uneĭ istóriiĭ moldovenne . . . . —
§. 62. Gitara, saŭ nestœtornic̄íea lúcrurilor omenes̄c̄ĭ 265

XXIV. Ḡorḡŭ Cret̄eannul 267

§. 63. Bet̄íea . . . . —
§. 64. Dorul t̄œriĭ 269
§. 65. Rugœc̄unea dupœ ŭœ noapte de stúdie 270

XXV. Ĭon Pusc̄arĭul

§. 66. Pátriea rumînœ

XXVI. Ḡorḡŭ Radul Meledon

§. 67. Referinṫele comerc̄iale alle Moldoveĭ cu Ḡenoveniĭ înnœinte s̄i dupœ înfiintarea statuluĭ Moldoveĭ de astœ-d̄ĭ. Ocuparea Ucrœineĭ de cœtrœ Duca Vodœ

XXVII. Vœșíliŭ Alesandrescul Urecĭœ

§. 68. Cœrœpterĭele ḡenerale alle poesíeĭ rumîne

§. 69. Cœrepterĭele poesíeĭ rumîne de'n rœstîmpul eróic

§. 70. Cœrœpterĭele poesíeĭ rumîne de'n rœstîmpul decœdinṫeĭ sub domninṫa fœnœriótícœ

§. 71. C̄elle treĭ tœĭœminte alle poesíeĭ rumîne de'n rœstîmpul c̄est noŭ

XXVIII. Hœrœlámpiŭ Grandea

§. 72. Pœsœrica

§. 73. Orfannul

XXIX. Aron Dems̄us̄ann

§. 74. Rœsúnet

§. 75. Cœtrœ adunînṫa nœc̄unalœ rumînœ de'n Sîbiiŭ la 13 Ĭanuarĭŭ 1861

§. 76. Re'nviarea

§. 77. Viitorĭul

§. 78. Un suspin

Adáus.

§. 79. Biogrœfíea luĭ Ion Vœcœrescul

§. 80. Barbul Pœris Mumuleannul

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

În c̄. r. tipogrœfie a curṫiĭ s̄i a statuluĭ.